

اطلاہ - اس مطبع میں ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ دار فروخت کے لیے موجود ہے جسکی نہر تکتب مطول
ہر ایک شائق کو چاہیہ اس سے مل سکتی ہے جسکے معیار و ملاحظہ سے شائقان اصلی امالات کتب کے علوم و فنون سے بہت
قیمت بھی لادیں ہر اس کتاب کے پیش بیچ کے قین و منہج جو سادے ہیں انہیں بعض کتب لغت عربی و فارسی وارد و
و غیرہ کی درج کرتے ہیں تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہو اس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدر دانوں کو
آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو۔

در تحقیق یہ کتاب کیا ہو ایک معدن لغات حدیث
سرور کائنات ہو۔

قاموس - لغت عربی کی کتاب ہمارے ہر دانشور و
مستغنی لغات ہر از محمد الدین محمد فیروز آبادی شیرازی
دو جلد ہیں۔

لغات کا بیان -

۱۔ جلد دوم - میں لغات ثنین نقطہ سے تیار ہے
تحتانی و حروف معنوی کے استعمال کا بیان ہے۔

۲۔ جلد سوم - میں لغات شریف و شامی کتب معتبرہ لغت ہے
کہ جسکے ہر معنویں دو کالم ہیں و ہر لغت سر سے آغاز ہے
کہ ناظرین کو اس طریق سے نکالنا ہر لغت کا آسان ہے۔

مختصبات اللغات - معروف کتاب ہر لغات عربی کی
جسکا بیان معنی عبارت فارسی میں ہے مصنف مولوی
عبد الرشید احمدی مدنی۔

کتب لغت فارسی

لغات المبتدی - ادیفہ و لغات کا بیان
حرف اول و آخر کی رعایت پر ترتیب حروف تہجی مصنف
مولوی سیف اللہ عظیم آبادی۔

نصاب الصدیان - قمر کے لغت منظوم ہیں مصنفہ ابوالفضل

کتب لغت عربی

۱۔ مجمع بحار الاقوال - مع کلمہ کے چھپی چھاپہ بہت صاف
خوشنما اعلیٰ درجہ کی صحت اور پیاس رتبہ کی کتب ہے
کہ بیسیا قاموس جاوی لغات عرب ہے و بیسیا ہی یہ کتاب
جامع لغات و احادیث سرور و عالم اسلام کا جلیل القدر
شیخ طاہر بن قیس نے اسکی تریاد اعلیٰ درجہ کی جامع کتب
یہ قیمت میں تحقیق کی گئی اور اس پر بہا کتاب کی
مع کلمہ چار جلد ہیں۔

۲۔ جلد اول - میں لغات ہمزہ سے تا حرف راے
محلہ باحاطہ صلی ہیں۔

۳۔ جلد دوم - میں لغات حرف راے محلہ باحاطہ
سہم سے تا میں محلہ یا یاے تحتانی ہیں۔

۴۔ جلد سوم - میں لغات حرف ثین مجملہ سے تیار
تحتانی مع الیائین اور اس جلد کے آخر میں علوم لغت
اور انکی اصطلاح اور روائہ محدثین کے طبقات کا بیان
اور واقعات و عرواۃ کا بیان تفصیل و صراحت نام مقامات
بقتیدہ و سال اور فائزہ الکلمات اور خاتمة الطبع ہے۔

۵۔ جلد چہارم - میں کلمہ ہے جس میں لغات ہمزہ سے
تیار ہے تحتانی مع سوم ہیں اور آخر کتاب میں بحوالہ نام
کتاب کے جو ماخذ لغات کا جو بحر و حروف مرور تصحیح کردی ہے

به عطا نامہ سخن فہم ہر زبان بنی نوع انسان

نامہ کتاب مدار فاضل لغات حامل آداب شعرا معنی مصطلحات کہ فرستیدید یاد دہند
شدند اول جهان گیریش از انفاق محققین برہان قاطع ست دست آورید علمای مستحق

تو لوی ہفت قلم لغات ست کہ از ہر چشمہ ردیش صد و بیای کلمات منوعہ
موج و موج روانست از تصنیفات رشیدہ بحر خواہر قون نقیہ جمال بحر حق و بنیاد مولوی لادلو

در مطبع می نشی نو کشتو طبع گزین و بہترین منطبق شد

اگر باشد آب دریا
 محیطه طلال ارض بیابانی
 ای معانی قرآن و مضامین او و لطافت کلمات او و آهسته فانی
 کرد و نماند آفت یا غیره که جسم است به جسم تنهایی باشد مراد اینکه نهایت برسد پیش از آنکه
 برسد و نماند معلوم آفریدگار من بحیث آنکه غیر تنهایی است اصل سی است اگر باشد اشیا تنهایی من
 قلمها و دریا محیط عالم سیاهی درود و نماند ازین بهشت دریا عالم همه با فانی شوند و تنهایی تمام نگردد
 کلمات پر در گام من هرگز پروردگار من غایب است به هر چه بکل اسیر است تعلیم کرده آدم و هاب و سایر تبارها
 اینست فضل خدا میدهد و عطا میکند به هر کس خواهد داشت در حدیث است البته بعضی شعر
 و انانی است اصل سی یعنی نفرستاده ام که دایمی رسول را مگر زبان قوم را می بخش او پس سی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

محامد متوافر و مراح متکثر و دوازدها و شکوهی توانا را که تالیف چندی حروف متعدد و پیچید
 لغات نامحسوسه و کلمات غیر محدود و پر دخت که گوگان البحر مدادا کلمات ربی لنقد البحر قبل ان تنفذ کلمات
 ربی بلکه و توان مافی الارض من شجرة اقلام و البحر سیده من بعده سبقة احوال لغات کلمات الله ان الله
 عزیز حکیم و حکمت بالغة خود ما ملان لغات بید و شالان کلمات بی حد نسخ و انسانی است که کتابی است
 بی نامیر و مجموع است و پذیر شراج عالم کیست ساخته که قال جل و علما و علم آدم الاسما و کلمات و فرشتگان و فرشتگان
 با وجود چندین آفرینش او را توان داشت و ملک فضل الله توفیق من بسیار و بسیار حقیقاس مر خداوند است
 که فضل از فضیلت بزرگواران او و مواز تواند در لسان شعرانها و کما اشار الیه فی الحدیث ان الله
 حکیم و شرفنامه ایشان از شریف است که ملاطفة الرحمن بذروه اعلی رسانید و علم لغات ادوات فضلا و دستور
 افاضل صاحب سخن و قیام طالبان این فن اگر دانید و در دنیا محدود و بر خلاصه موجود حضرت رسالت نبأ
 انجمنی محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم که هر قومی را دعوت و تبلیغ رسالت زبان وی کرد و زبان
 من رسول الانبیا قوم و همه وی را زبان عرب عجم بین او روی با سام آورده و بر پیران که پیش از این
 و اصحاب لواء الانبیا و که خداوند یقین اندام با بعد حمد و صلوة میگوید به معصوم عباد و محمد لا و عطف الله
 و لوالدی خیر الیها و الیه الی یوم التمام و هرگاه این کتاب مشتمل است از لغات عرب علی قدر احتیاج من
 و احتیاج و از لغات فارسی و روم و قمر قند و باور را الهی و ترک و جز آن لسان شعر و ادوات فضلا و دستور انقال

بر آن تغییر و تقلیل و الف و سینا بر کوه و شفت است و ساق و ساقی و ساقی و ساقی است و معنی
 جائے کو نیز کج معنی می تواند و نیز الف و ز و ر و ل حرف نذر محذوف آید که در آخر هادی بود و حاکم و مباح
 معاد است معنی یا حافظا یا قانی اما خاقانی در یک شعر هیچ کرده است سان بدل و بعد یعنی میان حرف
 نذر ادله آلت که این الف را بر الف تغییر گویند و نیز الف را بر الف است و از ادب معنی همیشه هم از این
 این الف را بدل حرف نذر الفعت است و معنی نیز نیست و لفظ خوش و بد را اصل است و از ادب معنی همیشه هم از این
 زیرا که علیست و صفت و الف در عام هم از این صفت است و نیز الف را بدل فاعل بود که در این
 از حاکم می شود و حاکم گویا و شنوادر این معنی در غایت زیرا که معنی گویا و شنوادر این معنی در غایت زیرا که
 بعد الف فاعل در بعضی مواضع از این معنی است و نیز الف را بدل فاعل بود که در این
 فاعل معنی است و نیز الف را بدل فاعل بود که در این
 وزن و قافیه آید بر این اساس چنانچه قطران در مستلظم پیاده شود و دشمن از این دولت چو دریا
 بر آب عادت کرد و چون این معنی مذکور هیچ فاعل نشود و معنی از این و بیان الف سان اما
 الف متحرک که از انحراف و نذر دست یکی متحرک است صورت و معنی آن نیز استغفام است
 و دوم متحرک صورت و سان معنی آن الف اصل است اما نیز استغفام در فارسی معنوم آید
 و نیز فاعله و در ده است که بعضی نسخ محققان نیز استغفام فارسی را معنوم نوشته
 معنوم است و نیز استغفام در فارسی کسای مفتوح خوانند که تحقیق دارند اما الف اصل جائے
 معنوم باشند از این فاعل و حاکم مفتوح از این فاعل و حاکم معنوم از این فاعل و حاکم معنوم از این فاعل
 اگر اب کن از حرکت حرف بالکسر و است که نیز اصل واحد گفتند و اما بعد از حرکت و نه
 یا همین ساکن دارند و اما قبل اصل گفتند نظیر معنوم و این را در اینجا فاعله و حرکت و نه یا همین
 ساکن دارند و حرکت و نه یا همین اصل و معنوم از این فاعل و حاکم معنوم از این فاعل و حاکم معنوم از این فاعل
 و معنوم از این فاعل و حاکم معنوم از این فاعل و حاکم معنوم از این فاعل و حاکم معنوم از این فاعل

و در شیراز است بخت بد و غم بنیابن خرافت ایچو در درج غمزه و دل احمد لغت بد خیر خیر
ما قیاس بخود ایچو بنیابن خرافت ایچو در درج غمزه و دل احمد لغت بد خیر خیر
و اخطار از بسبار

ایلیا - نام مبارک زافر سیاب -
ایلیا - بکسکه کم و سوم قبله پیشینیان که آن را
بیت المقدس نیز گویند و در محراب البلبان است که ایما
شهر بیت مبارک و نیز نام پیغمبر است که آن شهر را بوسه
خوانند و آنرا عمر بن الخطاب یعنی الله فتح کرده بود
و در زمان کوفه ایام بیت المقدس نام حضرت علی علیه السلام
این معراج و نیز محل و محل اشارت شود و حلقه
نا و لاه است کذا فی القنیه -

این نزال عنا - اشارت بسوسه و نیاست -
این هفت بنا - اشارت بسوسه افلاک -

فصل فی التری

اما - بالفتح بر کذا فی القنیه اما باضم ملحقه -
ارغنا - بالفتح آن چه در غا و بزیادت و او نیز
ارقا - محاسن گاه کذا فی القنیه -
استقیلا - نام ترک مبارک زافر سیاب -
انعا - بالفتح برادر بزرگ -
الا - ابلق -

امعا - بالکسر بر کوهی کذا فی القنیه -
امرا غا - ایشان -
انما - بالفتح مادر -
اوقکا - بضم اول و فتح دوم شمش -
ایا - بالفتح گفت دست این هر سه گفت از قنیه -

باب البار

فصل فی العربی

ایا پدر در فارسی باشد و نیز خوانند و بشا که میگویند

ابالب - بالفتح اقطاع یافتن کذا فی القنیه
و القنیه لا یعلم اذ اعرب ام فارسی ام ترکی -
ابن السحاب - ایران -
ابن العناب - مے انگوری -

ابو ایوب - سبزه و تری باران که در شب بارش
ابو تراب - کنیت امیر المومنین علی کرم الله وجهه
ابو خضب - گوشت کذا فی القنیه

ابوطیب - دار و شو که آرد از درگاه که در کوه و در
ابو العیاب - لطمه می آید بسیار آن پرده آن رود
ابو العجب - کنیت باز که کذا فی القنیه و لیکن
در استعمال آنچه گفت ترا بشد آنرا نیز گویند -

اتب - بالکسر دواج کذا فی القنیه الدسته دواج قبا و فی
اتب بالکسر شاکه و آن سین بند زانست و این
نفت اگر چه در فارسی مستقل است و همچنین بعضی لغات
و دیگر هم اگر چه مستقل و فارسی نیست اما اتباعا للسلطان
آورده شده است و ریناب بنده یا معذور مانده
اما کاتب هر لغت عربی که درین فرهنگ آورده است
غیر مستقل و فارسی نیاورده است -

اجتناب - جنب شدن و در پیش رو
اجباب - دوستان -

اوب - بفتح تین فرهنگ و پس و شگفت و
مکابد است حد هر چیز و دانش کذا فی الصحاح -
ارباب قلوب صاحبان ارباب محاب
ارنب - بالفتح نگارش کذا فی الصحاح و فی الاستو -
گوز خرونی زفا نگو یا ارنب بالفتح نامه و و سه سنت

کہ ہندوی برہمن گویند۔

آریہ - نشاط و سپر خوانندہ و دشمنی و ترس و بارے کہ میان صیدا و جنوب و زردگان بادشاہت کہتا فی القنیہ۔

اسلوب - راہ سالیب جمع کذا فی الکستور بمعنی قانون و قاعدہ غیر مستقل است این معنی قریب معنی اول است از روی اشتغال و در شرفنا کہ در وہا اسلوب بالضم نام حکیم و وزیر معنی از اطمینان و در قریب مذکور است اسلوب چیرے از ہناد حکما است فی اسلوب اسلوب گویند و روش و راہ یقال بہ فی سالیب القول اے قانون منہ۔

انسان لندیب - گیاہیت مالون پلنگ کذا فی زفا نگویا۔

اشہب کلگون - یعنی مسخ فام کذا فی الکتور و فی السخ بنزنگ و معنی جو ہر حرون سپیدی کہ بسیار زدن و نیز نوے از غیر اشہب۔

اصحاب - ہشت چارائی خلد و مان کہ نام کردن یا شہنا احد طراب سخت جنبان شدن و ایکدیکہ شمشیر زدن و با ہم دگر رفتن کذا فی التلج المصادر

اطناب - بہ گفت کردن و در سخن اسطفا لطیب - نان خوش کہ ہندو و چھہ کھ گویا کذا فی زفا نگویا و در فرنگ نامہ است کہ اسطفا و لطیب حرون و ان جانور است از شران کہ ہندش دکہ و کندی و نیز در فرنگ نامہ جانور است کہ اسطفا و لطیب را سپید چرخ یا ان گویند

ہندش کچہ نامند و آن داروئے نرست افواہ لطیب کم کام را گویند کذا فی زفا نگویا و فی السخ فوہ بوسے افواہ ہاے خوشبوے۔

المتاب - زبانہ و شعلہ آتش۔
احم الکتاب - یعنی قرآن مجید۔
اتحاب - نگریستن نہ چراچہ در مقدمہ است اتحب نگریستن اما باجم قباخے معجم معنی برگزیدہ چنانچہ در مقدمہ است۔

انقلاب - برگشتن از کاسے۔
اقواب - البتہ تشدید بہ کہ ہندو رجوع تو بہ اول

فصل فی الفارسی

آب - معروف و روثق و جاہ و مفضل عیال و در لوح و رحمت و سخن و این معنی ازاد است و بعضی از آب روح کہ جان است مراد و اند نہ چراچہ ہر دو سبب حیات اند و نیز آب ترجمہ مار است و از مار بعضی ہمین روح مراد شدہ اند کذا فی التلج و از لکنا المانہ ماکہ مکلذایا و نیز کنایہ از شراب خالص آب کنندہ و نیز آبداری تیغ و کارہ اگر ہند چنانچہ میگوئی آب این تیغ خوبست یا نیست و نیز مدت ماندن آفتاب در برج آہ کہ رو میان آنرا آب ماہ خوانند و ہند آنرا بجاہ وون گویند و فی القنیہ آخرین ماہ تابستان است زبان و می بہرکہ اینہ معانی مجاز است و این ماہ را کہ آب میگویند بہرکہ این میگویند کہ درین ماہ آب بسیار میشود و سخن را کہ آب میگویند بدان کہ روانی دارد و رحمت آب میگویند کہ اثر رحمت است بلکہ گفتہ اند کہ اسرا کلمہ رحمت

و فیض لازمه است و رونق تبارگی است و تازگی
اشراست و لازمه است و همچنین دیگر پیاپی است
التش و استیغ و امثال آن هر چه از افعال باشد
کذا فی القنیه بدیهه کنایت از شراب نیز می گوید
آب طرب - می انگوری -

آتش بر آب باشد کذا فی القنیه و الادوات و نیز عبارت
از پیاپی اصل یا قوت یا زرسخ بر شراب خالص آن
بران تقریر است که بابای فارسی مفهوم باشد و اگر
بابای تازی مفتوح که ترجمه علی است پس کنایت
از شراب نیز می انگوری پیاپی بلوری -

آتشین آب - می انگوری و اشک خونی و شک
گرچه عاشقان و غمخواران کذا فی الادوات -
آتشین صلیب یعنی آفتاب کذا فی القنیه
این تشبیه صورت است -

آسیاب - باسین موقوف آن آسیا که زو
روش آب بگردان آن آسیا نیز گویند کذا فی شرف
منیری و فیه نظر بر چاه قیاس تقاضا کند که آن آب
بنویسد بغیر از چاه مرکب به آن آب است اگر گوئی
که این مرکب به آسیا و است لیکن بسبب ترکیب و
ثقل این آب ساقط شده است یا مرکب از آتیه
که مختص آسیاست بحدوث الف چنانچه مرکب در است
الف را حذف میکنند جواب گویم که این سخن آن بنگام
مسلم باشد چون باسین موقوف مذکور نباشد چنانچه
در ادوات افضل گفته است -

آسیب - بابای فارسی بر تور

گویند کذا فی لسان اشعار و در قنیه
مذکور است چون دوش بدوش به هم رسانند و پیاپی
پس یکدیگر با آنرا به و کوفتی را مذکورند آتیه
یعنی و هکله رسید و ادوات مستطبت که آتیه پیاپی با قنیه
بر تو که دوش با دوش یا پیاپی یکدیگر به هم گویند یا پیاپی
چنانکه زور رسد بتنازیش می رسند و هکله گویند و قنیه
ز میاچ ازین معلوم میشود که بر تو رسد یا گویند و کین
بلکه بر تو عکس چرخ را گویند چنانچه صورتی که در آب
یا در آینه ظاهر میشود این صورت بر تو صورت
خارجی است و بهر چرخ که بذات وجود ندارد بلکه تاثیر و
غیر آن وجود نماید بر تو گویند چنانچه صورتی که
میگویند این عالم بر تو وجودی است بذات وجود ندارد و
شیخ سعید است که بر تو را بر نور است و در ادوات
مشرقتی بر تو روشنائی نوشته است و بابای
بنا بر کثرت که روشنائی را بر تو میگویند بدینکه در روشنائی
قائم بر نور است بدینکه آفتاب است روشنائی آن
همه است و چون آفتاب نیست روشنائی آن هم نیست
نه آنکه بر تو نیست بدینکه سایه را بر تو میگویند و روشنائی
نیست و صورتی که در آینه است آنهم بر تو روشنائی
نیست اما بهر چه روشنائی نیست همچنین تمام عالم
نزدیک آن مودع بر تو است اما بهر چه روشنائی نیست
بلکه ظلمت نیز نیست و لو سلم که بر تو بهر چه روشنائی را گویند
چنانچه در شعر قنیه گفته است باز روشنائی نیست که بر تو
به هکله تفسیر کند و تحقیق آنست که صلیب علم سنان
و هکله را هم بر تو را و آنکه مراحت دیو و پری را

هم بدین میگویند که آن پرتو از ایشانست و بعضی
این را وحکامی نامند بابت تعلق و مسکنیت
فانفسه و الفصح -

اسکوب - باین موقوف آسمان که عیب آنرا
سقف خوانند کذا فی الادبات و در شعر فنامه حضرت
بام که تبارش بخت خوانند و فیه نظر - ایچ بام را
پناه می نهند میگویند: سقف و بزم و شعر فنامه گوشت
که بام بالا سقف و در اوات نگور است اسماقیف
گوشت بل بن آنرا چوخت می نامند و قول لسان اهراموت
قول اوات است زیرا که گفته است اسکوب بوز
آب پوشش یعنی آنچه بدو آب را پوشاند و معنی
سقف در مقدمه جابر الله علامه محضی آسمان خانه
نشین است و فیه آسمان نیز میگنند زیرا که این هر دو تزلزل
و هم از بهر این در شعر فنامه معنی آسمان سقف نهشتند
ازین جمله معلوم میشود که لیسو بجای آسمان با فیه نشسته
آشوب - بشین موقوف با و فارسی شور و غوغا
که تبارش مستند باغبان و گوید و آشوبند معنی فاعل و در
وستو معنی قهینه - طو است آفتاب معروف که بخوبی فیه
آید چنانکه گویند هر آفتاب می هر روز فیه یعنی در آب
کذا فی شعر فنامه قول معنی روز و قریل که لازم و اوقات
باز و معنی آخر از قبیل ستاره صبح بها و وجه تشبیه
تابش و گرمی نیز در صطلح است لکن آفتاب روح
مرا و در نزد بزرگوار معنی آدمی که عالم صغیر است روح
ذکر آفتاب است و نفس منزه با تباب و چنانچه
سقفش نور او آفتاب است آنچنان نفس نیز موقول

فرض از روح میکند و چنانچه بطالع آفتاب طلعت شب
زائل میشود و چنان بطور تیر نور و معطلات نفسانی عدم
میشود و در مکتوبات قدیم شیخ جهان رزگو است که چون
ساک در ریاضت زیادت میکند اول روشنائی
چون چراغ می بیند آن شیطان بدین ملتفت نشود
و چون بجوم بهرم ساد است بیند بدان هم ملتفت نشود
بلکه در آن زیادت تا که بچو ما تباب ببیند و این ظهور
نفس است و چون بچو آفتاب ببیند بدانکه ظهور
روح است بدین هم ملتفت نشود چون ازین هم بگذرد
در نونا محدود متفرق شود در اینجا که بر در قیصر
غنائت فدا عوطل چون درین مقام برسد
همه محو میشود چنانچه بطالع آفتاب همه ستارگان را
سدوم می بیند آنکه ستارگان فی الحقیقت نیست شوند
آورد و جو شتاب - بافتخ و واد فارسی خویشت
یعنی مالیده از آرد و درست میکنند و با و شتاب بخورند
کذا فی الفتنیه -

ازوب - بافتخ گیک و کش بکذا فی الادبات و
فی الدستور کبر و فی منجیه تنه یعنی کش با آنکه در لغت
کاتب سر شتاب است که فارسی است یا ترکی غالب است
که ترکی است لیکن هر چه تصریح روایت یافته نشده است
هم و فارسی آورده -

ازین خراس خراب - اشاره بکوفت و آزار
خزاس بد معنی که نیست که همیشه در گردش است و خراب
بدین گفته است که اول و آخر دنیا همین خراب است
و بدین معنی اگر و بر را گویند و است باشد -

اسلوب - نام ماہر عرب -

فصل فی بیان افکار

او در شش پانصد و پنجاه و پنج تومان بوزن انشلی پرست
نام آن سنگ که به نام کبابی آن گشتاسپ شاه بود
و ذوالقرنین آنرا می نمودم که دانید و گویند که در یو و یو و یو
کنایه ای الادات و شرف نامه -

اگر چاسب - نام پهلوان از فراسایب و نام مادرش
توران زمین که بیست و نه فرسنگش شاه راد جنگ
کشت آفرین که دختر گشتاسب بود و سیر که دود
دزد و بین مجوس ساخت آخر الامر از دست پهلوان
بن گشتاسب بهریت خورد و کشته گشته -

اسپ - معروف کہ آغا فرس گویند نیز نام حضرت اشپنج
- سرچ - سرکچہ ہندی سپا گویند کہ افغانی زفا گوہا۔

انزوپ - همان انزو و ب که در میان نازی گشت
 آواز ششپ - نام فرشته است که چون آواز پتیه در گوش
 اسب سرب - بمعنی اسپه من است که عرصه میدان شاه

باب الثانی

فضل في العربي

ابو حنیفہ - باختم او تمہید و تہذیب کی و بزرگ داری کا کافی اندازہ
ابو حیات - بالکسر نوی گرفتار و بگوشہ -

ابوالبنات - خداوند و خدایان نیز نام پندیده است -
اشبات سبب است و نوشن و نام در دیوان
شبات کردن -

شعارات، مجمع اشارت و نیز نام کتاب اعلیٰ

اسطرلاب - بعض کیم و سوم آتھے سکتا مینماڑا
کہ ازان را از فلکی ایشان را کس بشود و معنی آن ترازو سے
آفتابست چہ بیونانی زبان اسطرلابو لایق بگویند
آفتاب سبب کسرتی بزیادت ہمزہ خدا ہستہ۔
اسطرلاب - چہان آلہ وکان طاسے ست کہ بدان
موازنہ بشناسد کہ ان فی دنیا کمو یا۔

افراسیاب - یعنی سوارگان آب که تبارش
جباب خوانند جباب نفع حاست افراسیاب گویند
افراسیاب - پادشاه ترکستان دمن داد
داد و بوجود آورد و هست که بعد کشتن نوذر پادشاه
ایران زمین در آن ده سال مالک ایران را فرو گرفته
و همیشه با ایرانیان شازمعت و هشت ملی اسیر پادشاه
ایران می نهاد و مذکور ابله که تیر تیر آب شنی میخاست
دوست چون فرار کنند از ایرانی می چرخند و به ترکستان
آگب - با نفع با کاف فارسی خساره کند ای خاگش

فصل فی ہستی

الديب الحقيقى وليد قيسيل بى وان جويى

اغتیاث لکھ کر کسی انگنڈن کہ لڑان بیرون توان آید
و بدیہ علاج شعاع که از حرنه که بیش از دوسه باشد
در آثر از دوسه مالا یلزم نیز گویند زیرا که اگر آن حرف
باقبل ابر خود لازم گرفتنی قافیه است بود چنانچه در علم
احصیات - ماران و این جمع است و ام شمع
هم چیزی نیز آید و جمع آن سهولت یه -
اندر روت - کجی یعنی انزروت -
انزروت - نام باوشابه از ترک -
اقتات - که مع یون گردنیدن و شرم داشتن -
اقتات - پیچ کردن و در سنجیدن -

فصل فی الفارسی

آفاق - باقاعه موقوف جامه است جامه است
و سطر کذا فی الادات و شرفنامه -
آب و سحیت - یعنی اورا منجل کرد که دانی القینه
و این آنجا میگویند جانکه آب و می کسی فیت شود -
آب نیر کجاست - یعنی منق تو خنوش است کذا فی الادات
آجیات - چنانچه است غلمات هر کانا که بخور و بطول
حیات سه کذا فی شرفنامه میری و نیز کنایت از دوان
معشوقی کنند بدینکه زندگی عاشق بجز غلمات نکند
آب خرابات - یعنی شراب کذا فی القنیه
آب در جوئے تست - بابا س موقوف
یعنی دولت و بخت و اقبال و فراموشی و حل و عقد
اسم خلافت به دست تست -
آب دست - بابا س موقوف زاده پاک که هرگز
بلو ش و مامی بلو ش نشود و نیکی است خا کردن آب

و وضو و شیرین و پاک دست کذا فی شرفنامه
آب ده دست - باضافت یعنی حضرت رت
و نیز آنکه از آبش صدر از و باشد کذا فی الادات -
والقنیه و نیز آنکه جاده صدر از و نیز آید و نیست
رواق ده و سخاوت -
آب عشرت - یعنی موه کذا فی القنیه -
آب گوشت کنا ایز شرب گوشت است کذا فی الفارسی
اندر وقت - بافتحه جمع کرد و گرد آورد -
آب نبات - کنایت از شرب است کذا فی الفارسی
میتواند که شراب نیز مراد بود و در چای شرب بازنه میشود
و قند و نبات یک است و میتواند که از نبات سستی
مراد باشد و از آب نبات شراب انگوری مراد باشد -
برنگه انگور یک ساز نبات است -

آتش پرست - قوی اند از طبایع اربعه و قوم موسی
آزاد پرست - یعنی صفت فعال و مابقت کار کذا
فی الادات و فی شرفنامه و باو آخر قمار و نه -
آزاد پرست - بابا س فارسی مفتوح یعنی آتش پرست
آه فی الادات و ایشان قوم موسی مغیره علیه السلام
و الله اعلم و این مغیره ایشان از انست که موسی
علیه السلام فی انا الله از آتش شنید ایشان شنید
که چون آتش خد است و بنی معقول نیز یافتند -
ایشان بر غم فویش و آن آفت که از طبایع اربعه است
و اعلی عناد هرین آتش است پس آتش خد س باشد
و بر گاه که از موسی علیه السلام آخمان شنیدند
آن گمان ایشان را یعنی شد فیصل به کثیر و سید کثیر

زرمی وخت - نام دختر پسر شاه که لشکر به
 بیت کرد و شش ماه ملک را نذر کذا فی الاموات
 است - استخوانها بلند و بلند گاه باز و وسامه
 که از انج نیز گویند کذا فی القشیه و فیہ ایضا -
 آزاد و خشت - بادل و قوت و خشتیت موقوف
 که تباریش عالم گویند و پندش بکاین نامند -
 آستان بر خاست - او بلند شد که اکثرت رونق
 و معدوم و مرد و شد از خوابی کذا فی الاموات -
 آسمان صفت - او قادر بر همه چیز کذا فی الاموات
 آفتاب پرست - با کسی که موقوف و بے دم
 فارسی کل نیلوفر و جانوریت مانند کفش درازتر
 از او که عرب از احبار با منند و منند که کث نخند
 کذا فی الاموات و فی لسان البشر کل نیلوفر و جانور
 و فی شرفنامه هر گاه که بود دست او را آفتاب پرست
 گویند و ایضا عایقه از کافران که آتش پرست و
 اقول آتش پرست و گویند و آفتاب پرست و دیگر
 آتش پرست و عایقه اند و قوم موسی علیه السلام
 ایشان را بودی و گویند و آفتاب پرست افلاکیه و
 نصرانی که قوم عیسی علیه السلام اند و سبب پرستیدن
 افلاکیه آفتاب را از آنست که در اعتقاد ایشان نیست
 که هر چه در عالم میشود از دست و پا پناه آنجا قنات
 پس او را پرستیدند و قوم عیسی که می پرستیدند
 عیسی علیه السلام را بتوکل شد پسوسته آن چارم که
 مقام آفتاب است از جای که آمده بود باز و نجابت
 و او را نور آفتاب بود و آفتاب پرست او را این

میگفتند و منم الله و میت الممور که قبله ایشان بود
 در آسمان چهارم است و آفتاب نیز همانجا است پس
 بدین واسطه آفتاب را می پرستند و فی القشیه
 نیز نام درختی که برگهای و بی طرفی که در آفتاب
 بود و هم بدان طرف متوجه باشند و خشت نیز بود و خشت
 و هر چه نامند و کاتب و باغ بندگی میان خود خشت
 دیده بود که هر طرف که آفتاب شد بے برگ و
 بدان موشد بے گل و در دیشود و پندوی آن را
 سدر سن میگویند و پسر را که لجا گویند آن سید
 آفتاب پرست است -
 آفتاب دولت - در اصطلاح ساکان رنج و
 سختی و در اصطلاح فضلا بخت اقبال قبل آن
 اصناف مشبب و مشبه است او و بتیکه مشبب است
 آفتابش فرو و کوه رفت - یعنی وقت مرگش
 رسید کذا فی القشیه -
 آگفت - بوزن آبت بلا و رنج کذا فی لسان البشر
 آهمن جفت - یعنی آن آ که بزرگتری که کور آن مین
 شبها را نند و بندش بجمال نامند -
 آن زال کوز نیست - اشارت میکند به بعضی که بکمال
 آینه شش حبت - یعنی دل حضرت سیادت عالی اند
 علیه السلام چنانچه در طوایع است و شرح محمد الرشید
 ابلق پرست - اسی براق پرست کذا فی الاموات
 ات - بافتح تو کذا فی شرفنامه و نیز چیت آن که
 گویند خانه ات و کاشانه ات -
 آیت - باول و فتح ثانی گوشت مرغ و پیر یا انگ و

بندی بجوری کا گو دنا مندر -
 اردوی بہشت - بالفتح والفتح عدت ماندن کتاف
 و برج شور فارسیان یکماہ شمرند و آئینہ اردوی بہشت
 گویند و در میان آن طالع ہمارو خوانند کذا فی الادات
 و در شرفنامہ بقول از دفا گویند کہ سیم روز آن را
 نامش در قنہ از دفا گویند کہ کور نقل است کہ اردوی بہشت
 سوم و دوا کہ گیند بطیم علم این تفاوت از خطائے کتاب
 خواہد بود و اول دست است زیرا کہ کاتب دست
 دارد بدیکہ این در محل باشد و آن در محل دیگر یعنی
 در آن شخم و ترک بود و از اردوی بہشت بدین معنی
 جرم ماہ مراد باشد یعنی قمر شمر و مانند علم بالصواب
 مراد داردی بہشت حل است کہ آنرا بہندی سیا کہ
 گویند و آن یکماہ بہشت کمال ہمارو بہشت آن را سہ سال
 شمسی است سال شمسی اجلائی گویند چنانچہ از شرفنامہ
 کہ گویند پس ہر چہین سہ سالین ماہ را ماہ جلائی میگویند
 و قبل ہر چہ شرف آفتاب دین ماہ است این ماہ را
 جلائی میگویند و قول شیخ سعدی رحمہ اللہ مصرع
 اول اردوی بہشت ماہ جلائی دگواہ عدلت بگواہ
 آنی کافریت یعنی لائق کافریت کذا فی لغات شایگانہ
 از دست و ہر بہشت - ای مرد مصورت خویش
 بہشت ای غیر کرد و امیدو بیا بہشت کذا فی القنیہ
 و در ادوات بجائے خوار بہشت جو سبب بہشت
 نوشتہ است ہم بدین معنی -
 از کور نقش خار بر دست - یعنی تن مردہ اند
 اگر دانی کذا فی التوید الفواک -

از ہلاکت - یعنی از اردوی تو کذا فی الادات
 است - بالفتح و فتح ستر کہ تباری نعل خوانند کذا فی الادات
 سکہ نامہ نیز بمعنی بہشت ہستم ہا ای سا کہ گذشت یعنی نام
 کتاب است احکام دین آتش بہشتی تفسیر تصنیف است
 اسطغسات یعنی کم و سوم و چهارم شمرند و در میان
 طبائع اردو گویند و عرب کذا عناصر اردو گویند کذا
 فی الادات و زاد فی اشرفنامہ یکی اسطغسات منہ چنانچہ
 عناصر عناصر اند و فیما نظر بر اجاب طابع و درت و برت
 و رطوبت و بیست را گویند و عناصر بار و خاک و
 آب و آتش را مانند پس ہر دو یکے چگونہ باشند
 و عناصر ہمزہ جسم است و طبائع ہمزہ مکان آن و فوق
 میان ایشان ظاہر است و طبقات ہمزہ تہ و ہمزہ تہ و ہمزہ تہ
 البخت - باجم و فابو الفتح ایکند از فی لسان شہرا
 و فی الادات بالفتح والفتح باجم فارسی طبع فی شرفنامہ
 بالفتح باجم فارسی طبع و قیل لکس -
 البخت - گردن و گردن و کنانیدن و گردن و کنان
 و گردن و گردن کذا فی شرفنامہ و در ادوات بمعنی گردن
 گردن و گردن و گردن و گردن و گردن و گردن
 دلالت میکنند اما انچہ در شرفنامہ گفتہ از بیکلفہ
 معلوم نمیشود و آن ظاہر است -
 الف کوفی است - ای ذکر است کذا فی الادات
 و تسامع ہمچنین است الف کوفی کرے باشد پس
 ہر چہ کہ باشد کذا الف کوفی گویند -
 الف نقش لبست - ای اول چیزے کہ از نوک
 آفرید و اول چیزے کہ از جرون ہمزہ وضع کردہ کذا

فی الادوات و افعال انقضائیه است و تمام
ترکیبات تحت اول انقضائیه است و اول
تحت اول انقضائیه است و اول انقضائیه
که چون علم افغان شد که تمام انقضائیه
مقرر از دو نوع محفوظ و یکد از انقضائیه
و درین بیت نظامی است محمد کمال ابد هر چه هست باز آید
نام و انقضائیه است و مقصود هر دو در شایسته است که در
احد است یا از تحت اول موجودات مراد باشد و از انقضائیه
عقل اول که از اجزای سبک و نازد باشد آن مجاز و حضرت
بیان است که بر وجهی است بی اول موجودات
که عقل اول را به وجهی است بی اول موجودات
اگر در خیال شرح این بیت اتم بطلان است
از ریاست - بالفتح حاجت -

انقضائیه - یعنی نیرایه که انقضائیه است
انقضائیه - یعنی یکم و سوم بوده حکایت و تفسیر
که انقضائیه و شرفنامه فی الادوات انقضائیه بوده
انقضائیه - با کاف فارسی مضموم و با کاف
تازی که سوز کمال مرده و سیاه شده -
اوست - با دال فارسی یعنی آو و ت -

اول انقضائیه یعنی نیرایه که از یک شافی در هر چه هست
این بهر طشت - اشارت بسوسه فلک است
این طبقات - اشاره بسوسه فلک است
این کوز نشسته - یعنی فلک است و نایاب است
این هر چه هست - در کلام این نظامی اشاره بسوسه فلک است
این که این کوز نشسته - چنانچه یاد آورده شد و غیره

نیم یکد که را که به یکد مضنون و درون تراوید است
و تراویدین رفتن آب بالا اندک اندک به یکد
نیم یکد که را که به یکد مضنون و درون تراوید است
بعد به یکد مضنون و درون تراوید است
یا به یکد مضنون و درون تراوید است
خود درین ترسیم با این به یکد مضنون و درون تراوید است
اگر تمام مقدار و مرجع یکد دوم ازین هم زیاد تر شود
شاید به یکد مضنون و درون تراوید است
بر یکد مضنون و درون تراوید است
که درین است پس میگوید درین کتب نیست
صرف که دوم یعنی شقیقت با یکد مضنون و درون تراوید است
جدا شده است و یا به یکد مضنون و درون تراوید است
سکندر نامه جبری و دیگر سکندر نامه جبری است
گویند که گفته شده است و مضنون و درون تراوید است
آمده است و به یکد مضنون و درون تراوید است

فصل فی القری

است - مد و د و پ که انقضائیه است و در ادوات
یعنی گوشت است و در قفیه نیز هم به یکد مضنون و درون تراوید است
وات - بالفتح بغیر دین یعنی آمده است -
انت - مد و د و گ -
ات - با کاف -
ارفت - پست -
ارمت - بالفتح آمد -
است - کسر تازی -
انقضائیه - مراد از آن که فی القری

اوت - بالفیج کاه و در و کذا فی القنیه و اوت
 یعنی یکم و فتح و دم شرم -
 اولت - بالفیج فانیج -
 اورت - الفیج فانیج غول -
 ایت - سرخاب است و نیز کوچ که بوی صغ گوید -
 ایت - بابای فارسی گوشت -
 ایت - بیک -

باب الشا مشلته
 فصل فی احادیث

ابو انبیاء - همان حبث یعنی کذا فی القنیه و فی النبی
 اشاش - بالفیج رخت خانه و کاشش خانه -
 احداث - نوید کردن -
 ابعاث - از خود کاشکار کردن -
 اخافت گماهیست که بپند روی اکاس بپای
 اغریث - بالکس نام برادر افسر سیاه پسر
 پشتک شاد کذا فی شرفنا ما این مرد و دلت اگر
 مدعی یافته نشده است اما باعتبار آنکه نادانان
 خیال دارند و تکی بپندین آردیم و شاید که این معنی
 انبیاش - فندیاد -
 ام انجایست - یعنی شراب زیرا چه همه بدیها
 از شراب زاید چنانچه آن قصه مشهورست شهر بون
 و پند وستان براسه محافظت از آمدن سگ
 و پند وستان براسه محافظت از آمدن سگ
 خواب بود و در قریب بران نمی خوابد و در
 مشرب خوابد آمد و یک دروازه آن گوشت نوک بو

که هر که درین دروازه میاید آن خود بعد برود و در
 دروازه دیگر یک تیغ و یک آدمی است که هر که این را
 بکشد ازین میبرد و دروازه دیگر یک عورتی
 صاحب جمال هر که باین دروازه میاید و برود
 و دروازه چهارم شراب بود هر که این بهوش میاید
 برود یک مسافر را اتفاق آن شهر افتاد و گفت
 بکدام دردم باز اندیشید من ای بی سلیقه کی یک
 این شراب بنوشم و بر دم که انحر من باتین الشجره من
 و این آن شراب نیست که مطلق حرام خواهد شد
 نهایتستی آن حرامست چنانچه در خبرست کل
 حرام و چندان نخورم نوشید بدین اجتهاد یک ساله
 و تقلید بعضی ای کشید که علت حرمت قلت شاعی
 کثرت شد و در پیاله نوشید سرخوش گشت گفت یک
 دیگر بده تا نشه نخاله شود چون بهر نشه شید مست
 ز غیبت بر تفرج شد و در تفرج درآمد و رسید که در آن
 قف و مردم بود و درون درآمدن شوهرت و بان گفتند
 این را پیش بده بعد بدی الحال مستی تیغ و کوشش
 و درون رفت باز از بی تیزی شراب رغبت طعام
 ش بچ طعامی موجود مگر گوشت نوک آن هم خورد
 باز از شراب که تیغ شوهرت رغبت بر جاع شد
 دران دروازه رفت با آن زن زنا هم کرد و بگریه
 منی شد این شراب نیمین چیرست که چنانچه کل
 این قصه نمود اما براسه فحاشی آن
 نوشته شد تا شاید که دیگران از بدین انتحای شه
 است است شدن از خوردن شیر شراب شادان

باب الحکم التامی

فصل فی العربی

اخراج - شادی -

ابوسعج - نام سرود گوئی -

اخراج - بیرون کردن -

اوراج - در نور دیدن -

اعج - لنگ -

اعوج - کز نام محبتی که کنانی را بگویند و کنانی آن را می گویند

انج - بالفتح تفرک کنانی را بگویند و این معنیست

انموج - بالضم نمودار و مانند چاشنی اینست

معربیه است قبل الفتح آن فصیح نیست بحدن هر دو تریل

ادواج - رگهای باریک هر دو طرف کردن -

ادل صج - یعنی صل -

البلج - روشن و شعله برکشاده -

فصل فی الفارسی

التشبین دواج - تفریق جام کنانی الفتنیه

اگر گوئی دواج قیام گویندی را با قیامیه نسبت جواب

گویم در حق دفع سراسیمه لقب کرده چنانچه آن کتاب

جب المساکین گفته اند -

آخشیج - بانام موقوف و یا فارسی معنی

یک طبع از طبع اربعه که بتاریش عنصر خوانند و تا

کنانی الاوات و شرفنامه در زنگو یا جیم فارسی

آورده است -

آرج و آرسنج - استخوانهای بلند در میان

سنگاه باز و مساعده که بجا افتد و تفرق گویند کنانی شرف

و تفریق و تفرقه که در میان اشعار از جمیع انواع نوشته است چنانچه

در باب الباء می بیند از شرف کسان اشعار که جامع این اشعار است

دکان ششتر بودن کنج از آن اشعار و در ادوات است

انج پرده است که از آن کشا کنند و ارج بالفتح در کنه اللغات

معنی بویا یعنی در آن کافور و در دهان و در بنگار و لغت معنی

آج - بوزن آمد صند برد قلاب اینمین که بر سر چوبی

کرده باشند و بدان پاره طبعی کشند و در شرفنامه

هم چنین بوزن کار دند کورست اگر کن کاروست

پس هیچ احتمال فی نیست زیرا چه کار دوار و همین

یک وزن اند و اگر ازین کار دوار همین مراد باشد

پس بعضی آنرا بارار و موقوف میخوانند باین کاف

آج نیز موقوف باید خوانند اما هیچ نیست که کاف

مفتوح است و در ادوات الفصلا بدین معنی کنج بنون آورده

آج بوزن آگند اما معار گویند بگوشتابه پر کرده

بتاریش عصب خوانند کنانی شرفنامه در لسان اشعار

که در کتاب است نیز هم بدین معنی آورده است قال گنج

بودن آگند عصب که آنرا با رسی جگر آگند گویند

اما در قنیه مذکورست که در لسان اشعار قوم است که

امیر اسدی گویند گنج قلاب اینمین بود بر سر چوبی

محکم کرده و بدان پاره طبعی کشند و در شرفنامه

ادوات الفصلا کنج با کاف تازی یعنی قلاب است و

با کاف فارسی بدین معنی است و هذا هو الصصح -

آهنج - بوزن آگند اینمین اندازد انداز کنانی شرفنامه

و در لسان اشعار بدین اول مذکورست و بیان خاص

شرفنامه در حاشیه ملاحظه بقلم خود می نویسد نوشته است

و این لفظ مشتق از انجودین و معنی آن انجودین گوشت
کشیدن نبشته است پس معنی آنجی کشیدن و کشند
و یکش نیز باشد.

ابرج - یونان مرغی قدم و اندازند و ابرجند مرکب است
 از سرخ - بافتح شکرگون ز اونی که پیش سیند و
 گویند از سرسب و عصا نه بافته بسیار کدافی
 است از انبیا ماند و شکر و سرسب و کدافی و این علم
 است اما لاج - باکسیر نیری پاک - کدافی آتینه
 استغیر - پاکسیر مرده کدافی آتینه

اسفند ماه چو سالک مسرت بدید این گفت بنویز عرب
 می نماید اما چه در غنای عربی یافتند شدت و
 نماند آرد و ایم و در غنای طلبه که کورست سپید
 و زیند و سبب چندی بگشاید بود و به کشتن
 و تفتیح بود از این غنای چندی کرد و چندی کرد
 و کرد و گشتن می آمد کردانی شرفنامه و دلسان آفر
 و یعنی اول و در روز و چندی آنرا و احوال و بی بیضه
 و شکر است میان مصر و فاعل و امر شکر است
 و از این چندی

اواج۔ بالکسیں پر شیردادوں کا منہ
ہستے کہ از آروغ زند شش و اواج
نیکو کنانی القید۔

بہترین بیچ بیزرون رفتن و
بیرون کشیدن کا نئے سامان ایشیا
و اروپا کے درمیان قزاقی بیرون روے
نوشتہ دست بجای بیرون رفتن بیرون کشیدن

و این معنی هر دو قریب یکدیگر است زیرا که یک
معنی لازمی است و دوم معنی متعدی یا چندین بسیار
می آید اما معنی آن بیرون روی از کدام قبیل باشد
و من میدانم شاید این تحریر کاتب بجا سه قریب
روی نباشد است و کتابخانه قریب است این گمان
از این شود که در اوقات لغات لسان الشعبه اکل
آورده است و در این وقت بجا سه رشتن روی
آورده است پس معلوم شد که خطا سه کاتب است
و آنکه خطا را با جواب -

آنج برادر و خنثائی و کوفتن آن بچه که در آن
 رنج برادر و خنثائی یک کوفتن و کوفتن آن
 اوج - بافتن یک بند سی و سه
 و دو طرح - همان آماج مذکور -

اول پنج - بوزن سوگن میوه است که اندر دران
پنج هست و فارسین آنرا سگ انگور خوانند و
اول هست آنرا اسوره گویند و بعضی اینم هم فرنگی گویند
که نامی الامات -

ایرج - نام پسر فریدون والی ایران زمین و نیز
 امام ابو شاه شهر بابک که از ایران اشکانییه و شاه
 بن ساسانش بود -

ایں برج - اشارت ہوئے ملک است۔
ایں برج منج - یہی خواہش ہے۔

فصل فی التزیی

فصل فی التری

اجحاج - با بنم بهشت کذافی کش نامه و
ورزفا گو یا کسب جا نر کند آورد و است -

باب احسام

فصل فی العربی

ابن الصبح - آفتاب و روز و حرام کذافی آفتاب
ابو الملیح - چکا و ک مینی قبر کذافی زرفا گو یا و
آزنا سرخاب نیز گویند و میگوند چون بهشت او
عالمه شود بنهشته و دیگر نیکند چندی روزی همچنان
بزیده باز گیر و بعضی سرخاب خود جانی که بهشت او
بر این میشد در آن آتش خود دراز و اند -
ابو یحیی صلیح - آن چهل صبح که طریقت و هم گویند
اصلاح - اصلاح آوردن شی که در آن نیکو کردن اصلاح
اصطلاح - بایکدیگر صلح کردن کذافی اصلاح
و در عرب نو هفت بر چیز -

افضیاح - سرخ و زرد شدن غوره خرماد
پیدا آمدن صبح کذافی التاج اکندین و شمال غالب
آمده پیدا آمدن عیب و بظاهر شدن عیب و کرم
سرخ و زرد میشود -

اقتراح - چرخ حکم از کلمی خواست و بی درویشی و غنی
الحاح - زاری کردن و در خواستن و سستیدن -
امح - سخت نگه دار و در خواست طلب یعنی آمد است
و در تاج ست سپیدی اندک پالا و سیاهی
آمینته باشد و شیرین تر -

ایضاح - هویدا گردانیدن -

اربع - بالنتیج سبز -

اربع - بنم کیم و سوم کوبان شتر -

ارکونج - بفتح کشند -

ارنج - بنم کیم و سوم شوت و قیل بفتح کیم و بنم

و بنم ارنج بکترین پروان -

ارنج - بکترین و دیگر گلی -

انعلج - نفتحین زنت -

افضیح - نفتحین زروان -

اوج - بنم کیم و قیل بفتح کنار -

اورج - بنم کیم و سوم و زره -

اورکاج - بنم کیم و سوم و زره -

اورکوج - کوبان شتر کذافی آفتاب -

اوسج - بنم کیم و سوم و زره -

اوسج - بنم کیم و سوم و زره -

اوسج - بنم کیم و سوم و زره -

فصل الجیم الفارسی

اکاج - آن چهل صبح که طریقت و هم گویند
کذافی الاوقات نیز التی مت بر گردان کشا و زرا کذافی
شرفا و اوج و اوج و اوج و اوج و اوج و اوج و اوج و اوج
ایحوج - بفتح اول سکون ثانی و ضم حیم با و او و عود
که بهندی اگر گویند -

ایلوچ - بفتح با و او فارسی شیرینی بغایت سپید
و آنرا قند نیز گویند کذافی شرفا و در فرنگ
شکر که بغایت سپید میشود آنرا میگویند -

ایسج - بوزن و معنی هیچ و فی آفتاب
تشداد آفتابین -

فصل فی الفارسی

آتش صبح - اسی آفتاب و گرہی و روشنائی ان
کذافی الادوات -

الاعف آدم و حوا - یعنی ادا آدم و حوا
علیہما السلام -

اندرین استراح و این استراح - اشارت بسو
دنیاست زیراچہ دنیا کذب آدم -

فصل فی الترمکی

احجاج - بالغنم بہشت کذافی القنیہ نقول
از ذہاب و اندام علم -

باب الخباہ

فصل فی العربی

انخ - برادر و فارسی بمعنی آفرین و حسین و جمال
و مکرر آورده اند چون پنج پنج خانخ -

احمد طرخ - نام شهری در ایران یکی پنجگاہ دارا
بن دارا بن و در شجائب البلدان مندرج است

کہ اشکبگاہ سیامان علیہ السلام آنجا بود و این محلی
نامہ الہیستقلوہ و ازین وقت کہ ازین محلی فرستادند

احمد انخ - بغیر از سیدین و پنج فرما و کنندہ
انفخ - ہنگامہ مرغایہ او با و باشد -

فصل فی الفارسی

آب سخ - کنایہ از شربت سخ کذافی آتش
آنخ - گوشت پاره بلند کہ در تن مرزم آید

بیشتہ سیاه بود یعنی یہ و عربیہ زائد قبول و ہند
مسدود اند کذافی الادوات و قبل از ادراج کذافی شرفنا

آفتابہ حرخ - آفتاب و مہتاب -

ابلق حرخ - روزگار اسے شب و روز -

آینوہی شاخ - ناسے و شمنائی -

اجرام حرخ - یعنی افلاک و سیارات سبعہ
کذافی الادوات بمعنی ترکیبی نشانگان آسمان است

اخفخ - نام نوح علیہ السلام کذافی شرفنا و در حقیقت
ازرق حرخ - فلک -

استناخ - بمعنی گستاخ و استناخ - نیز ہمین معنی
کذافی شرفنا -

اشک تلخ - آب چشم کہ از گریہ و اندامہ زاید
کذافی الادوات و القنیہ -

انخخ - بالفتح گرفتہ و رنجیدہ کذافی شرفنا
و فی الادوات انخخ گرفتہ و و اندام ہم چنین گرفتہ

و شکخ - روے و اندام -
این حصہ بہر از رخ - اشارت بسو فلک است

و قبل اشارت سوے شبست کذافی آتشید
و در ادوات ہم بمعنی این سخن بہر از رخ - روے

بدانکہ اطلاق لفظ خوش بہر در کلام خاقانی یسند
آمدہ است این گرگ کہ چشمن بہرانی یعنی فلک

زیرا چہ آن درشت ست و بہر از رخ نکست است از
سارگانست و نیز بہر از رخ لوجی از سارگان کہ چو سیاہ

میشو و مانند و حق خرقہ و چشمان و میتواند بود کہ لفظ
خشن از خطا سے کاتب باشد -

باب الدال المهملة

فصل فی العربی

۱۔ ما و نیکیست کردن و یاری کردن۔
 اسد۔ شیر درندہ نام برجی است که صورت شیر دارد
 بسوز۔ سیاہ و تار بزرگ و میان دل۔
 اشہا و۔ گواہ گرفتن و حاضر کردن و بی و بی
 از مرد جدا شدن۔

اطرا و۔ برانیدن چہرے فرمودن۔
 اقرا و۔ متنا کردن و یک بچہ زادن۔
 افسا و۔ تباہ کردن۔

احمد۔ نام پیغمبر علیہ السلام و نیز امجد نام شاعر
 معروف است کہ بمعنی بزرگ ہم آمده۔
 اورد۔ بانج بے ریش و سادہ زرخ۔
 ارم سوید۔ کنیت دیر کذا فی القنیہ۔
 ارم القلاید۔ بالضم و باقون و لام شارستان
 زرین کذا فی زفا گویا۔

انشا و۔ شوا نشا و کردن تعریف کردن کہ شوا
 او تا و چنان و ان جمع و تہ و مطلقا کہ ان و چنان
 ایجا و بہت کردن و بکردن و بچو و بکردن و بچو
 ایراد و۔ حاضر کردن خود آوردن۔

فصل فی الفارسی

آتش شد۔ اسی در شور و غضب شد
 و نیز آتش شد۔
 آباد و۔ آبادان ضد دیوان و نیز آفرین۔
 آب او پرو۔ الے رونق و جلالت و جاہ او پرو
 واد و بخل کرد۔
 آب بدل میشود اوسر در بدل مے افتد

ابا محمد۔ کنیت مشر آدم علیہ السلام او در وقت
 اشرف اکرم و لاد او محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 کذا فی رسالہ حسین شاہی۔
 ابد۔ ہمیشہ۔

ابو جواد۔ کنیت گرگ کذا فی القنیہ۔
 ابو زید۔ موصوع صاحب مقامات حریری آنرا
 ابو زید سر و بی گفته است کذا فی الشرفنامہ و او
 شاعر بود بطبع اسب و فرزند مے تانے۔

احد۔ بفتحین کجی نام خطی قلمی و بہترین نام
 کوہی کہ در باب اوست احد جیل شیبہ و نجبت
 و نیز نام جنگی معروف کہ دمان مبارک آنحضرت
 در آن جنگ شہید شد و مصطفی آوردہ است کہ با
 حضرت رسالت ہفصتین بودہ و مشرکان سہ ہزار
 و بیست و نہ ہفتاد تن شہید شدند و آن جنگ و در
 خلاصہ الیہ آوردہ است کہ در آن غزوہ جبریل علیہ
 السلام و سید حضرت رسالت قتالہ سے کردند
 سخت ترین قتال واقع شد۔

احمد۔ نام حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم
 قال انما فی السہار احمد و فی الارض محمد و نیز نام شہر
 و الدین محمدی نیز نام لشکر دریا سپہ حضرت علیہ
 شیخ المشایخ ابن شیخ حسین بلخی کہ از فرزندان
 سلطان ابراہیم اوہم بلخی است و لشکر دریا از ان
 گوید کہ جماعت زیادہ شدہ بود بیکت قدم ایشان
 دریا پایاب شد و ہمہ خلق بلاست اسباب شد
 ارشد۔ شہر سے نیز نام سپہا کہ فرزندانی

کذا فی الادوات و این معنی تو معلوم است -
آب بقیع شد - ای سخی شد -

آب غور کشید - یعنی آب حیات این معنی مجاز است
از قبیل ذکر سبب و ارادت مسبب یا که نزدیک
حکما همین آفتاب نورست بر اسے حیات حیات
و ایشان میگویند آفتاب تجلی روحست ماه ظهور
آب و جگر در او - بابا موقوف یعنی بقای
مفسرست این معنی لغات از مصلحات ادوات است -
آب رکنا بابا و چشمه است در کننا باد که آن را
آب رکنی نیز گویند کذا فی القنیه
آبرو و - بابا موقوف منبیل که منبش با لچر
گویند کذا فی لغات گویا و باضافت جو به آب -
آب شد - اسے شرمندہ شد -

آب فتنه تیرہ شد - او فتنه فروشد -
آب گبھو - یعنی آن آب دریاے چین که در
حدود مشرق است گویند ہر شب عورات خوب صورت
از ان آب گبھو بیرون آیند و در دامن کوه جا
کنند و سرود گویند چون آفتاب بر آید و آب
در روند و ان دریا - بحر اعظم و بحر اقصی و بحر محیط
نیز گویند کذا فی الادوات -

آبکند - بابا موقوف یعنی منکے کا زیلان آب
و زمین می افتد و در لغات گویا یعنی کہ بطوریت
آب گل آبستنی و ہر - یعنی زمین حاصل نبات
کذا فی المتوید الفوائد -

آب حر و آید - یعنی رونق مرادید و روشنی او

و نیز علیے کہ مردم کلان سال را در چشم پیدا یوید و پیش
بکلی دور گرداند و مقدمہ ان حرمت است -
آب نمجد - یعنی تیغ و سنان و امثال آن
پیالہ آبکینہ و بابور -

آب منفقد - شلہ و در ادوات بمعنی میست -
آتش بنشانند - او اشتہار و کذا فی الادوات
و نیز فتنہ فرو نشانند و غضب و رکرو -

آتش بابو - او رونق ظلم و گرمی بازار ظلم کذا
فی القنیه و نیز بمعنی تو آید بر باد تو آتش است کہ
بے باوے او فروزد بخلاف آتش تقیہی کہ بغیر باد

نیز فروزد و او را ظلم و رونق آن کذا فی الادوات
و نیز آتش ظلم و ظالمے کہ بچو آتش است باضافت
مشبہ بر سوسے شبہ و اگر ازین بیداد ظالم مراد بود
بدرجہ آخر موقوف باشد از آتش باد ظلم مراد بود -

آتش بے و و - تو و آفتاب و در و غضب -
آتش خورشید - نو آفتاب گرمی او سودا شوق
آتش زو - او ترک کرد و غضب و در و بقرار

گیرد کذا فی الادوات و نیز سوخت و فروخت
آتش زو یا فتنہ - او رونق و گرمی با نارا زو یا
آتش سرد - موسخ و آب اصل کذا فی الادوات
آتش قند - او شہاب -

آختمہ قد - باخار موقوف نام او روہ شدہ
کذا فی الادوات -

آرالمیش خورشید - یعنی نام نوا کے ستارے
کذا فی شرفنامہ و نیز خطیکہ بر خسارہ خوبان بر آید -

آورد. خانه آن کرده که آنرا در دفتر نیز گویند
 که آنرا در دفتر خانه و در قفسه یعنی اول بار در دفتر
 مسطور است بر جا که ذکر آنرا در مقدمه است و آنرا در دفتر
 را به معنی توانست و این مضارع یا برین معنی
 توانستن است و در فارسی ابدال همزه بیا و بعکس
 بسیار آمده چنانچه آید بیا و بیا به غیر آن و ضد در بار
 و کنج خیکانی است که با رطب و دوشاب خورد.

آنرا و ضد آباء و درخت سر و که یک شانه است
 رسته باشد و شانه متماثل نشده و سوس را نیز آنرا
 گفته اند و نیز به معنی علمیه و جدا آید که آنرا در دفتر خانه
 و مثال فی زنا گو یا نام درخت است و گویند درخت نیم
 و در بعضی لغات طبعی است بجا که گفته است اقول
 یا آنکه از قید و بیا که آزاد شود و از بد تعاقبات المفاصل فیه
 آنرا و در بیت که آنرا اند و تو قو و خند قوی گویند
 آنرا و باز در فارسی گل میانه آب و گل که درین
 و درخت باشد و عرب آنرا ملاط خوانند که آنرا
 فی الادوات و آنرا گلاب نیز گویند.

آسمان بر خاست و افتاد. بلضاقت
 یعنی دنیا بوقت نون یعنی آسمان بلند شد و نیست
 استیمن بر زو یعنی مسقط و خست شد و استیمن
 آسمان را زمین میگیرد. یعنی آسمان را چنانچه زمین
 میگیرد و حق بر سر کردن و بر پایه آوردن یا
 از رویه خیار که اقلت اقول.

آفتاب زرو و خریزه و می زعفرانی که آنرا فی الادوات
 افتاد. بوزن که در معنی جنگ و خصوص که آنرا فی لسان الشرا

و قبل یفتخین که آنرا فی القنیه.

آخر و عیوه و درخت ارک که بخت نشده باشد
 و آنچه بخت باشد و درخت و درخت و درخت و درخت
 که آنرا فی القنیه و در صراح به معنی مرد آمده است و
 در تاج نیز به معنی میوه ارک که در تاج و در این لغت با
 در عربی یافته نشده پس معلوم شد که فارسی است
 آورد. ضد برو و کارزار و حله گاه جنگ مبارزه
 و کوشش تمام و در ادوات لفتح و ضم و او بر اس
 معانی مذکور آمده است غیر معنی اول.

آوند. بالمذوقین یفتخین آدانی خانه و تخت و
 شطرنج که آنرا فی القنیه منقول از دستور و لیکن نسخه
 در کتاب است و در آن تصحیح نگرده است بعد از یفتخین
 آهن سحر خور و از خم سکه سحر خور و دست
 سحر است و از امت سلاسل او کشید که آنرا فی مصطلح ادوات
 است مقصود. او آیت طبعی و الله و طبعی و رسول
 و اولی الامر مکه که اینها.

این جمشید. یعنی طبعی و سکه که آنرا فی الادوات
 آبر و سبیل است که به یکدیگر گویند و معنی گویند
 آبر و زنند. یعنی رضا و در اشارت با بر و کند
 کار با حسن شرفنامه.

ایهد. بقرمالت نام و ابرویت که آنرا در سبیل
 گویند و در ادبیر نامت فون جنس بقوت راند و نرم کنند
 طبیعت است اگر سوره بر حره انگشت نافع آید که آنرا
 فی القنیه من اطب.

اجمود. اجوا این خراسانی که آنرا فی زنا گو یا و

و در بعضی نسخ طبع معنی او اوج این نیز کرفش مذکور است.

و ب آموزید اوب و از او کرد ای بلند قدم نام آور شد کذا فی القنیه و معنی اوب آموزنده کردن ای مودب کرد و از او آموخت و از او آموخت اوب گردانید یعنی چنانچه او بقبول پذیرد است چنان هم ارا و ندر بافتح نام کو به کذا فی زفا گویا و قال فی شرفنامه بدو ای و بجه را گویند که رود و در حرکت ارجه بند بافتح باجمیم موقوف و اظهار حرکت جیم غلط است چنان از مرکبات است چون و انشود و در مرکبات اظهار اعراب آخر اول گفته اند بظاهر مشاء و عزت کذا فی شرفنامه و در دستور مذکور است ارجه بند بمتا و غلبه کننده و گرامی معنی غریزی و فی الادات ارجه بند گرامی

ارجه بند باجمیم فارسی هر چند کذا فی القنیه اردو بوزن سرو جان آرد و معنی نخست نیز نیست و پنجم روز از ماه اردو گنجی از گنجی رست بمانند و با طبع و باد و شب میزند کذا فی القنیه ارفید نام کو به کذا فی القنیه ارا و ندر بافتح قزوینی و نام کو به بر یک فرسنگ هر آن جانب مغرب در عجب آباد و قوم است که برین کوه در یک فصل سه حالت بود بر قلعهستان باشد و بر صفحه ریح و در و درانستان و جهان ارا و ندر معنی اخیر

از پشت سیاه زین فرو کرد و با شوب کتانه کذا فی الادات و بظاهر شب باخبرید و صبح و میید از پشت کوه جا و را حرام بر کشید و از پشت کوه کدا و آتوره کذا فی الادات

از جان سیر آمد یعنی زندگانی خوش آمد از جای برود از میران و میرا کر و کذا فی الادات از خواب و راند ای بیدار شد از دست شد ای از دست رفت و تبا شد از عدم بگذرد یعنی از مرده زنده شود و قیل یعنی در عدم بود و قیل بدیعنی اشارت از اینجا بصورت مشهور است می آید از عدم در بر و مشاء

از کرد عدم شانه کرد ای موجود شد و از قریه و ظاهر شد و کذا فی الادات و معنی ترکیب است که عدم دور کرد

از کل او بر خورند یعنی از شفاعت واد خلق او و از دولت او بهره مند گردند

از هم بر آید یعنی پریشان شود و نیز معنی غصه شود از هم شد ای جدا شد و باز شد و شکفت

از ندر القنیه با زبان فارسی جان آرد و معنی اسپند با لکس با زبان فارسی و انه است و معنی معروف بر اسم ذیچشم و نام از اسپند بخند

زنده نیز گویند

اسب و فرزند نهید یعنی بطون و در آب و فرزند شطرنج باز و بازی بر و فرزند کذا فی شرفنامه

اسپید بکمره لغتی در سیدت زیادت هر چه
 آشنا و باضم آموخته و آنکه در کاری ماهر باشد
 گویند فلان کار است یعنی داناست -
 استخوان رنده بضم زه و فتح را رنده است که هیچ
 با نوری را نیا زارد و چون گریخته شود استخوان سوده
 و پودیده را بنفشه گر گفته در موی پودیده و از پودیده و از
 آن بنفشه بخورند و اگر نشکند بخورد و به که سایا بکند و
 بادشاه شود و عریک را با خوانند که انی او را غلظ
 و یعنی ترکیب فرشته استخوان است و لسان اشرا
 بجای دال کاف آورده است یعنی استخوان زبان
 استخوان و پیرستی و آنرا استخوان و یونان گویند که دانی لغت
 اسکندر را با و نام شهر است و جگر جنوبی با و گفته و القریه
 آشنا و بیت و ششم روزنامه -
 استخوان دوم روز از فوریکان - و فوریکان
 افتاد - بالضم صند بر نماست نیز یعنی و بر شد
 افت و افتاد - کلاما بالفتح شکفت که تابش و تاب
 گویند و نیز افتاد مضارع افتاد و آید و لیکن این کلام
 باید که بضم زه باشد اما در تفسیر مفتوح آورده است
 افتاده است و در بعضی فرسنگ است یعنی افتاد و
 خدمت نوشته است قول آن افتاد با یون خواب بود
 افراشته قد - پائین موقوف جان آخته قد -
 افتاد - جان وند یعنی فروزیایی و نترسی و افروزیایی
 افتاد - بفتح تین جان محدود یعنی جنگ مخصوص
 اگر چند - یعنی بر چند کدافی شرفنامه و قیل این
 مختصر اگر چه اندک است و نیز مرکب را اگر چه چند -

الهت شد - ای مفلح شد و مجر گشت -
 الهوند - بالفتح نام کوهیت بسیار بلند -
 اهرود - با و او فارسی نام میوه است در ملک است
 بغایت شیرینی و آنرا گی و شیر در و و میوه
 بگل نبات باشد و آنرا تشبیه به پستان نوبه کرده کنند -
 امید بضم می و کسر و م معروف و فتح میوه شده که خوانند
 موهفط است که انی القنیه و اقول در کلمات شج سدی
 و غیر آن شد و یافته شد پس تحقیق چنین باشد که بکیم
 شد و خوانند و خطا همین فتح و تشدید در اول کت
 امید با ای فارسی چشم شمی و شمن از کس -
 امید را می برید - ای نومید گردانید -
 امید را می کرد - مثل -
 انار قرطی - درخت انار است که در کوه بیتون
 کیفیت آن چنان بود که خسرو بفرما و خبر فوت شیرین
 بدروغ رسانید و همیشه که بدست دشت بر سر خود زد و
 آنرا از چوب نار به بخون آن کوه گشت بقدرت حق تعالی
 از آن شته درخت نار رسیده گویند آن درخت بنورست بر یک
 و میوه آن سرخ می باشد و درون آن سبب و اندک بود بلکه
 آن چون دل عاشق سوخته می باشد کدافی شرفنامه -
 انبان باد - انبان تپی که با و پر باشد و بر شکم نیز
 اطلاق کنند و آدمی را نیز انبان باد گویند مجازا -
 اند - بالفتح عدد مجهول از سه ده و نیز سخن بک گفتن
 در شمار کدافی الادوات و شرفنامه در تفسیر آه و است اند
 بوزن و معنی چند و نیز پانصد قرن گویند بر قرن سال
 پس پانصد قرن تازه هزار سال باشد کدافی بعضی سخن

اندر خور و - لائق و دیبا و اندر خود فتح را در دست
بسی جدیدت کدانی شرفنامه فیروز و خورشید چنانچه
گویی آب در خور و در دهرم و غیر آن -

الفرد - یعنی پیرویه کدانی بهمن اعظم -
انگیزد - الفتح و با کمان فارسی منوم انگیزه که
بندش بهنگام خوانند -

انگشت بر چشم نهاد یعنی قبول کرد و بطبع
سلسله ستاره قیامت کمال خدایانی که در خراسان جو
سخن کسی قبول میکنند گشت بر چشم نمی نهند این نواد

اورمزد - بالضم برادر موقوف ستاره است یعنی
شیاه و کسان ششم که خاصیت فلک است و خانه در
برج قوس حوت دارد و تعلیم دوم که آن بلاد چین

بود و نسبت و نجان سعد اکبر خاند و تبارش ششم
نامند و در لسان اشعار بود و فارسی صحیح است و نیز
اول و چهار بیان است از ماه و تیر نام بهمن بن

اسفندیار که را خیر از تقییه است -
او را - بالغ قریب و غا و فریب این کدانی الادات
و در شرفنامه مبنی آخرین موقوف است -

او چو چنگ - اینهم از اهور موقوف نام مقامیت کدانی آینه
اولا و - با و فارسی نام و یو که در شهر راه بهمنی نش
بسته بود و او را تیر را بر سر کرده چایکه گویا و س بسته بود

برده و مقام دیو سپید نمود و بکشتن دیو سپید و شاه
مازندران رستم و ارباب شاهی مازندران داد -
او را - بختین جهان آورد و ممدو -
او منور - بالغ اول در اندر و دیان و بالضم

ایم موقوف خیز و از ماه آبان که آفتاب عقرب بود
و آن روز جشن بهمن است
ایند - سرشک آتش کدانی الیستور -

ایزد - بیا و فارسی نام ایزد تعالی بیایری زبان -
ایزد - بالغ و کاسرینی است که درین رحمت بدان پاره
و شایر گویند بهمان اسم کدانی الادات و نیز فدا

برین گیر دست و نیز قوت و سنت شدن قوی شدن
این آبا و - یعنی جای آن -
این سواد - این جهان -

این شاه رخ زرد - یعنی می بحرانی و آفتاب
این مشدو - یعنی دنیا -
این مهد - این هوای زمین من الادات کلمات

فصل فی الترمذی

ارم - بکسریم و سبوره و او و بضم کیم و فتح دوم
کبک دربی کدانی الفتنه -
اند - بالغ سوگند -
او و - بضم کیم و فتح دوم آر -

باب - الدال

فصل فی العربی

استاد - معروف یعنی دانا و دانشمند و در فارسی
بزیادت و او فرس و سین موقوف استعمال کرده اند
فصل فی الفارسی

اسپندارند - کبک برادر موقوف مدت اندن کتاب برج
حوت که بهندش چاکن نامند سفندارند یعنی اوست
اوستاد - با و فارسی چاکن استاد -

باب الرابع المملک

مفضل فی العربی

آخر - پسین بمعنی نهایت و تمام نیز آید چنانچه
گوئی آخر کا چنین است و معنی نیز آید چنانچه
مع گوئی آخر فلان است و نیز استعالمش در محل
بیشک بنی شبیه آید چنانچه گوئی این کار شدنی
ای خواهد شد و در شرح مشارق آورده الای
پیدا آرنده موجود الاخر فنا کننده موجود قبل الای
همیشه بود و الاخر همیشه باشد -

آخر - کار فرا -

اخر - گنده دهن -

ابنار و هر و ابنار محضر - همزادان و
همعقدان و اهل روزگار کذا فی الادات -
ابو بکر - نام یکی از چهار یار مصطفی صلعم که
اورا بن قحافه نیز گفتندی و نیز مدح شیخ سید
پسر سعد رنگی -

ابوالبشر - کنیت مرتضی علیه السلام -

ابو الخضر - سبزه -

ابو العزاز - بفتح عین مملک و زابرجو
در اذ گردن که دائم در آب ماند و ماهی گیر و -
اثر - بفتح تین نشان زخم و سنت رسول و
اثر البکر -

اشر - کمره آتشین که عنصر علی غایب است
و در فرنگ فخر کما نکر و فرنگ علی بیگ
اشر نوزن غیر آفتاب و در دستور مذکور است

اشر آسان و نملک و سرنگ و آتش -

اجر - پادشاه دادن -

اجیر - مزدور -

احمر - سنج و نام جانوری مانند مگ که در عمد
بهلول شاد و پیدا شده بود کذا فی الایستور و

فی التلج مرد بے سلاح و مرد سخت -

احسام لہقر - ایک بستی کذا فی لغات طب

اخضر - سبز و فی القنیہ است سبز و -

اخیار - برگزیده گان و آن بهشت تن اند

منجملہ سی و شش -

اخیار - پسین -

او بار - پشت سواریش کردن و خداوند سوار
که پشت و پشت و در باد و پشت و پشت او و پشت و

از خمر گیاه خوشش -

او وار - انعام بود کذا فی القنیہ و فی السراج

روان شدن شیر از خمر کذا فی النمل و مشک

تیز بوی کذا فی التلج -

ازان الحمار گیاهیت که بر نبات او برگها

بسیارست مقدار سستی در عرض و پنج او او گذر

بزرگتر باشد بمقدار ساعد او و او بخورند و طعم او

شیرین بود کذا فی القنیہ -

ازان الفار - نباتی است که در وقت نشو و پرو

زمین گسترده باشد و شاخ او باریک بود و شیرین از

شدت بود و برگهای او خرد مانند گوش موش و او را
مزن گوش نیز گویند و بوند وی موساکمی گویند -

مؤید القضاة

از ان الحمار - بان ازان الحمار -
 از ان الفار - بان ازان الفار -
 از ان - بالکسر سبز شاه اریانند ان مثل لغات
 کذا فی اصرح و در دیار با جامه دوشته معروف کرانه
 آستین برای هر دو ساق می روئند و اما از
 سس شو -
 از هر یصنع یکم و سوم ماه و گا و دوشی کذا فی
 و در اصرح یعنی سپید روی از کرم بجهان روی
 و روشن و دوشی کننده نیست -
 استحقار - مقیر نداشتن -
 استار - معروف و آن ده درم سنگ باشد
 و بعضی موضع شش و نیم درم و اینها اختلاف
 موضع استایش جمع کذا فی اصرح و در تاج ترجمه
 آن سیر نوشته است و سیر در بلاد هند میت چها
 تویچه باشد -
 استظهار - بالکسر پیشی کردن یعنی تقویت
 داده شده و فی التاج یا ربی خواستن از بر کردن
 یعنی یاد کردن و نیز طلب نمود -
 اسیر - بنده و دستگیر کرده شده -
 اشعار - نشانی کردن و آگاهانیدن -
 اشتر - اسپ سرخ که بزودی و سیاهی زرد
 و شش دوم او چمرنگ و بوی کذا فی زفا نگویا
 و قبل اسپ بود و فی التاج اسپ سرخ یک رنگ
 و بعضی گویند و بوی و پری را برده ازان بوی که
 بنامی ره مورت او بود آنرا اشقر گویند -

اصرار - پیوسته بر گناه بودن -
 اصغر - زرد و اسپ در ده -
 اصفار - محتاج و در ویش شدن -
 اصطر - بالکسر هم شهر و ولایت پارس
 کذا فی زفا نگویا این گفت اگر چه در عربی
 یافته شده است لیکن هر چه حروف این لفظ
 عربی اند و قسم عربی آورده شده -
 اظهار - آشکارا کردن و مطلع گردانیدن -
 انجیر - عجار آلوده -
 اقرار - بگفت پرغوث ثابت کردن چیزی را
 و آرام دادن و بقرآ آوردن کارها -
 اکار - بوندن غار باغبان که بهشتی که بری نامند
 کذا فی شرحنامه و فی التاج الاکار کشا و زرد -
 القمار کبر سکوپی است و پیش از که بر او اطلاع کنند
 و از چشمه لطیف بیرون آمده و گمانه گنا با و مبارک
 اولوا الامر - باو شاه و صاحب ایند گویند -
 اهر - کار و فرمان نمودن امور او امر عات
 اهر صبار - بالفتح و التثنی زمین سنگانک -
 اهر صبور - بالفتح و التثنی کار سخت کذا فی التثنی
 این هر دو لغت اگر چه در فارسی مثل یافته نشده است
 لیکن هر چه در قتیله آورده است و آن منزهنگ
 ناریت آورده شده شاید ایشان سه تعالی یافته باشد
 امیر - باو شاه -
 انهار - ترسانیدن -
 انکار - عداوت و در اوات مبنی آشنائی کرده

اغر - آب پلنگ ننگ اول غمخوار -
 اول البشیر - آدم علیه السلام -
 ایشار - برگزیدن و در استقال فارسی بجا
 عطا و نفیس است و این لازمه برگزیده گناست -
 ایر - نوکر پیشه گیر -

فصل فی الفارسی

آب آذر آب احمر - می انگوری و خوا
 کذا فی القتیة و در ادوات یعنی می سرخ مسکوت
 و این صواب است -
 آب انگور - شراب انگور -
 آب جگر - خون جگر از غم و گمان -
 آب خاطر - رونق و روشنی خاطر کذا
 فی القتیة و در ادوات یعنی صفائے و طهر صاب
 نیز است و اقول آب خاطر سخن شعراست
 زیرا چرخ را در محض روانی آب تشبیه کرده اند
 آب خضر و آب خضر - یعنی آب حیات
 کذا فی الاداء و کلمه بخت آب و علم لدن -
 آبخورد - بابر موقوف و او معدود عطن
 یعنی مقام آب خوردن که اهل هند گھاٹ گویند
 و اقول و نیز امر آب خوردن و فاعل آن -
 آبدار - گنایا هست بلیت اند و اندک طعم شود
 و اندک بوی که از فی بعض لغات اطب مزور یا دوش
 و نوز و تنغ بران مثال آن آورده اند یعنی دانسته
 آب آبدار بهر سمت و در ادوات یعنی ترقاذه و در
 آب زر - می زعفرانی -

آب شیر - آدم موقوف خوش رقتار اند سپ
 و امثال آن -
 آبشخورد - همان آبخورد یعنی اول -
 آب شناسان کار - تا تو گویند قواعد و انان
 کذا فی الادوات و اقول یعنی ماهیت و اندک گمان
 کار و باهران -

آب شور - با و او فارسی معروف و اشک گرم
 که از فراق و غم زاید که انی القتیة و در ادوات
 بمعنی اشک غم که از خوشی و بیان شیرین سرخ شود
 آب کار - با صاف رونق و در ادوات
 چنانکه گویند فلان را آب کار است یعنی فرماندهی
 و صاحبی است و بمعنی آب روی نیز آید که انی القتیة
 اقول معنی اخیر متصفا ترکیب نیست و آب کلابا یا
 موقوف و کاف فارسی نشیبه که در آب باران
 و از آن آید کذا فی شرفنامه معنی ترکیبی آب گیر و آب گیر
 آب نار - یعنی شرب آتش -
 آب پرور - تنغ آبدار و موقوف مثال آن
 آتش بهار - رونق بهار -
 آتش تر - آب لعل می سرخ و نیز آتش آن آتش
 که از آتش زنی بیرون آید -
 آتش خاطر - روشنی خاطر و تیزی آن -
 آتش خوار - حرام خوا و رشوت خوار و خورنده
 آتش و نیز جانور است که آتش فروزان بخورد
 و آنرا کبک و تدر و نیز گویند -
 آتش زر - یعنی رونق و در ادوات آن -

آتش شجر - می خور و شراب نگوی --
 آتش بنار - شاعر تیر فکری و طایرین بلند -
 آتش بار - کنایه از گاه گرم زبان آتش و نیز چمن
 از جوانی میشود مانند ستاره و لیکن بجای ستاره
 مانند گان ایچکان اندان میکشاید -
 آتش بنار - اشک خونی و اشک غم و گمان
 آجاری - ممدود و غیر ممدود و ممدود و غیر ممدود
 از لیمود و فقرک و جز آن سازند -
 آخر و آخر - با او فارسی علف گاه ستون
 و بجای بسین و آب خورون ایشان -
 آوار - مدت ماندن آفتاب در برج حوت که
 بهندرش چیتا مند و آن اول ماه از برج است
 آفر - روزی که چشمن خان کذافی ز خاک گویا
 و فی الاوقات آفر آتش مدت ماندن آفتاب
 در برج حوت که فارسیان یک و ششم از آفر
 گویند و در شرفنامه مذکور است آفر است که و
 مدت ماندن آفتاب در برج قوس که بهندرش
 پس گویند و این از ماههای خزان است -
 و نیز نام علم ابجدیم چه در ابجدیم تاریخ نام است و نیز
 آفرور - در لغت ابن عرب است مثل آفرور و آفرور
 آفریر - باز فارسی جان آفریر و آفرور که در لغت
 و بهوشیار و غلبه باگ زدن و بهوشمند و بر
 و در اوقات معنی پر بهر گزیند که گویست -
 آستر - با سین موقوف خدا بره و فی الاوقات
 استر آن جامه که زیر ابرو قبا و امثال آن بدوزند

داستر - هر چه بر سر ضرورت نظم خوانده اند -
 آسیمه - سر شیفته و سر گشته -
 آشام فرور - آب شنگ که طبیبان کمال
 محاسبان را کرده باشد بهر دانه چنان است کنند
 که شنگ تمام در گداز نامه باشد کذافی الصنیه -
 آس تر و یبر سبک که اندا و پی سازند و آن
 مخصوص است بر بعضی و از آن در غیر گویند -
 آشنایا - با کات فارسی و آشنایا و کلایا
 باشین موقوف شنگ کنند و آب هر دو لغت
 مرکب اند بلطفه گرو و دیگر که معنی خداوند است -
 آخار - زمینی که در آب در رفته و نیکو شسته بود
 و زمین متاک -
 آفر میگاری - با دال موقوف و کات فارسی
 پدیدارنده همه موجودات جل جلاله و در شرفنامه
 انطیهار اعراب دال غلط -
 آفرین - با کات اول موقوف و سین و
 قاف و دو مضموم و دو موقوف یعنی روزی که گویست
 و در قتیله مذکور است که در هر شنگ ترجمه آن آفرین
 نوشته است اوقات معنی سپید اما در شرفنامه معنی شکر
 و در لغات ترکی آورده است اقول معنی لغوی معنی
 و دیگر مجازیت این لغت اگر چه ترکیب است اما اینجا
 آورده است بنا بر آنکه و دیگران تفسیر کرده اند ترکی
 اگر چه - با کات و و او فارسی شست و شسته و گویا
 چنانچه گویند اگر چه و معنی بکاشتگی مالیده کذافی آفر
 و در شرفنامه مذکور است که در لسان انوشیروازن

در ایام بهار که آفتاب نقطه حمل آید اگر قمر بوز
چون آفتاب در برج میزان آید آن میوه با
شش ماهه گردد و بچته شود.

عیسی کده - آسمان چهارم و خانه بیست
علیه السلام و آنرا صومعه و معبد نیز گویند
و خانه مریم رضی الله عنها.

عیسی نه ماهه - یعنی خوشه انگور که از آن
می سازند.

عیش ده روزه - یعنی زندگانی اندک.

باب الیاس فصل فی العزنی

عادی - دشمن و چیزی قدیم و نیز عادی
در از قدر گویند.

عاری - برهنه و فارسیان بمعنی جاہل نیز
استمال کرده اند.

عاسی - بد بخت و خوشه خرابا.

عاصی - بی فرمان و گناہکار خاشاک گوی

فلان درین کار عاصی است ای گناہگار است

عالی - بلند و بزرگوار و برتر و هم بدین صفت

خدای تعالی واقع میشود.

عانی - اسیر.

عبری - بالکسر زبانی است.

عبرقی - مردی که کسی از وی افضل تر

نباشد و بساط نیکو و گرانمایه.

عبری - نام کتابی است.

عتابی - بالتشدید عتابیت مخطوط ابروی
که آنرا عتاب عتابی نیز گویند.

عجمی - معروف یعنی غیر عربی.

عدلی - منسوب بعدن.

عربی - تازی زبان.

عدی - مابعدی من حربا و غیره فی شرف

سرایت کرد غیر آن.

عربی - بالضم اسم قبیله و قبل صنم

عسری - دشواری و سختی.

عسکری - جنبی از شراب از نیکو سازند آن

از آن جوش گویند که از بیدار شدن عرق آید بمیان آن

میشود که باقی القنیه و نیز لشکری.

عسلی معجون و فی شرفنامه لسان جهودان

عصافیر الکراکیا بیست که او را صد پیوند

گویند که باقی القنیه.

عقبتی - سرانجام و پادشاه فی شرفنامه از عمر

علی - بالضم بلند و بزرگوار و علی بالفتح

بلند پایه و نام پیرامیر المؤمنین حسن و حسین علیهما السلام

عنصری - نام شاعر است که ندیم سلطان محمود

سبکدین بود.

عنکبوتی - نام یک پرده از پرده های چشم.

فصل فی الفارسی

عاریت - سرای و نیا.

عالم علوی - آن جهان.

عالم - بمعنی در اصطلاح متصوفه عبارت از

تاج و صفات و امات و دریافت جوی قصد
عیش سبائی - کنایه تحت بقین بلکه شهریار
و در هر دو سر سیاهان علیه السلام بود
چرخ و خاوری - آفتاب -
عقرب - شیلو فومی - برج عقرب -
عذاب - فومی - مصطفی -
عقرب - بودج -

عقرب و قماری - بنی از عورت -
عقرب - مایه و فارسی برنگی -
عید - عید گو سفند کشان -

کتاب الغین

الغین از اهل لوار و علی المار و اهری که به رز
آسمان پیوسته و بحساب ابجد هزار عدد -

باب الالف

فصل فی العربی

خجرا - زمین -
غذا یا - بالفتح و الهمزة که با دایره پیچیده خورد -
غذا - بالکسر خورش -
غدا - بالضم و بالفتح چشمه آفتاب و رز فاکو
یعنی روشنی است و عبا - فی که عربی که میز باشد
آنرا نیز عبارت غدا منده -
غدا - بالکسر پیستین و پوشش دل -
غدا - بالضم و الهمزة یعنی پوشش است
غدا - الف و ع و ح و ل و ج و ن و ی و ا و ن

عقیضا - بضم کیم و فتح دوم ساره البیت از
شعری معروف و به علی بن الغفور -
غنا - بفتح غین و بالفتح و الهمزة و
در نصاب است عم چون آن را نیکو یار می بخوانی سر
خو غنا یعنی که پیش برآمده باشد و فریاد که بسیار
که از مردان کثیر بخوانند و فی السج و التوسن
شی شنبه بالغنم -

فصل فی الفارسی

غرفا - بازدار فارسی جهان غرفا و معنی غرفا
در زنگار است گونه از گاو و آن وحشی و آن در
زمین بدخشان در جان و فرکان بسیار بود و
شرفنا معنی قلاده پرچم مذکور است -
غوریل - با و فارسی و رار موقوف قلعه انگور خام
غوشا - بالضم با و فارسی یا چاک شتی -

باب الباء

فصل فی العربی

غاب - همیشه شیر و در اوقات است که رفت
مایه و بهیوده و چیزی از کار بازمانده که باز نی
سقط خوانند -
غائب - نامیداضد حاضر -
غیب - بالکسر کار و سرخام چیزی که کین زنی
و یک روز فی و شب ایتا و آن شب گذشتن
و گنبد و شدن -
غیب - معنی پنهان و آفتاب و گنبد و گنبد و گنبد
غراب - زانغ و نام کو کبک و غراب البین

زراعت سے بچ نول۔

غروب۔ دلوں پر رنگ و مابھی رفتن آب حشم
و مابھی فرو شدن آفتاب۔

غریب - معروف والغریب من الکلام
الغامض وغامضان بمعنی لطیف وعجیب
استعمال کرده اند و بمعنی نادر هم آمده است -

غضب سخت سرخ و پخته شدن چشم -
عوضوب - بافتح نیک شکنین الحبه بختیایم
غناپ - باکسر حاجی ناید -

غنیب نے مین بپت و جاے ناپید
و ناپیدائی خدامی و قیل و قرائن قیل و قرائن
غنیب - تارکی درشت شتارک -

فصل فی الفارسی

غروب - بالضم بازار فارسی انگور و دانه
 کشیده و تخم اندرون او بود و چشم آمدن و در
 لسان اشعار بمعنی خوشه خراست که دانی شرفنا
 لیکن در نسخه لسان اشعار که نزد کاتب است
 در آن خوشه انگور مرقوم است و برای آن هیچ
 بیان نکرده است بلکه بوزن سرب گفته اما در
 دوات بعد معانی نخست گفته و زار عزنی نیز گو

مکمل و چوب - با چارم و پنجم قاتر آن منسوب
به بچگان بدان بازی کنند یکی دراز بود مقدار
روم مقدار یک شیر تازیش مقلایان
انتضیف اند و مقلایان بالکدو المند گویند بندش
می دوزد نامند و آنرا زمین نیز گویند و صراح

تر جز نقل غمک چوب نوشته است -
غمیوران شب - شب بیداران از عباد و

بسم الله الرحمن الرحيم

فصل في العزى

عاقبت - داریویت کہہ کر انا عاقبت ہم کو نیک
عقبت - مضمتین سہو و غلط کروں -

عنّت۔ گران آمدن طعام بردل۔
عنّات سے سختیہا۔

غیبت - نامیدار -
 عنوایت گمراہ شدن -

فصل فی الفارسی

عنت۔ بضم اول و سکون ثانی بمعنی
جاہل و احمق و ابلہ و نادان۔

غرضت - بضم کیم و کسر دوم آواز سبب -
عملت - غلط کردن در حساب و برآورد یعنی

آن غلطیدن است -
 غنچه‌بخت با او فارسی و شیرین سخن بر زبان آورد

باب الشار

فصل في العزيمى

نخست - بالفتح لا غرث شبن ولا غرث
غرث - بالفتح كرسى -

غوث۔ فریادرس۔
غیث۔ مالمفتح بابرین۔

غیاث۔ بالکسر نوا ویرس و جیہی کہ بدان
ملاص یا بند و آواز فریاد سی۔

1

فصل في العزائم

علاج یعوج - بینی و قنطاری یعنی مزاج سینہ
عسلوچ - والعص اللبن -

علیہ السلام۔ جنگ فتنہ اہل

[illegible]

نعمتیں۔ بغیر کسب و کرم و سکون و

کشمیر و کشمیر کرین و بالتحرک انکسدر

معین خراسان و کرشمه کردن و نیز به و

وَالصَّوْمُ ثَمَنُ مَرْغُوبٍ وَخُصْمُ شَرِّ نَازِكٍ كَرُونِ عَمْرًا

وہاں شہزادہ شجاع الدین کی موت ہوئی۔

سیرین مردم و کرشمه آورده است -

نخاع جوف الفم والتشنج كرشه كنفه -

عمر ج۔ بالفقه و پاشدن و برود آمدن فرا

فصل فی الفارسی

تخارج - بوزن غارت صبیح یعنی شرباب

نفس — بایا به فارسی خلیج و آنرا چنبله و

خطاب شیرگویند۔

عقلمند - سندان بپندش نهائی گویند

در اوقات باجمیع فارسی است

علاج۔ بوزن افزج کر دی کر سمان کشاید

غلام علیہ زبیر علیہ السلام

پای خندانیدن و آنرا و خود نیز بپای نهانند

گندگی گویند کدافی شرفنامه و دیوانات

فارسی مصحح است و در لسان اشعار هر دو

ولام دوم کسور ولام اول ویا رسا کن و در
زنگه گویا بفتح و و متجانس نیز هست -
علیولوج - یا بار خاری جانوری معروف که
سالی ماده و سالی نر بود -

باب الحبر الفارسی

فصل فی انقاری

غفر - سندان -

فصل پنجم۔ ہمارے فیصلے کی مذکور۔

مخلع علیہم بہ شد کذا فی الادوات۔

علی محمد کبیر و سوم شہید۔

علماء - رضا بشدہ کذا فی شرفنامہ۔

غویج بالضم ونبه سرزن۔

باب الخاتمة

فصل فی الفاری

غیور۔ بالفتح شراب شبانگاہی کہ تباد

محبوب خوانندگانی فرهنگ علی بیلی۔

باب الدال

فصل فی العزى

عامر - قبیلہ ایست درمین -

غدر- فزوا-

محمد - الکسیر نیام شمشیر

عبدالغنی بن محمد

تفصیل فی الفاہی

عزرو۔ بالصبح خانہ تاسی۔

عرو و عریہ - کلاہا با صحر می

و فاعل آن یعنی مصدر نیز آید و در شرفنامه یعنی
تصور کردن و تصور کردن و تصور کننده و در تشریف
بمعنی بیان ترجمه است و لیکن استعمال بجای
بذر استعمال است -

آنگور سیاهان فای معروت و آن باو است
او بار - بالضم گراما کذا فی القنیه -
او بار - بالفتح کما کذا فی شرفنامه و در تشریف
آورده است که او با بجا بود که جانور زنده بود و خود
چون ارواها و نه در ملک آتش غائب میزد و خود
و پیر و ننگند چنانچه گوید فروغی و چون لیکن کذا
فی الادوات ایضا -

او و ر - بالفتح و با سوم کسور بر او در را گویند
که بعضی عم خوانند و نیز سلاح و بار را که بر پشت بر دارند
او و ر - بالضم مشت که بدان کسی را بزنند شجر
آنگس که کت حرکت آن میسر عظم جز او را بزنند
و گویند سح نیاید -

او و ر - بکسر - او و ر - بکسر - او و ر - بکسر -
او و ر - بکسر - او و ر - بکسر - او و ر - بکسر -

او و ر - بالفتح نام جانور است که در عهد سلجوق شاه
پیداشده بود و نیز توانگر شدن و بی نیاز شدن -
ایار - بالفتح مدت ماندن آفتاب در برج ثور که
هندش میثه گویند کذا فی شرفنامه و در تشریف
که آن آخرین ماه است از برج -

ایدر - بالفتح و الکسر ایضا و اکنون و اینک -
ایر یا خوار ایر یا خوار - کلاه بار و موقوف

و او و معد و لای حسرت خوار و قبل از بار غار -
ایجر - بالفتح یکم و سوم آن الی آخری که بزرگان و
که بزرگان بدین ان شایه کنند و اهل هند بجا گویند کذا
این پیر - یعنی دنیا -

این خواهر - اشارت بسو و ستاره که عکرا اخضر
این دو و سه چتر - یعنی افلاک -
این دو کله دار - یعنی ماه و خور -

این سه تهر یعنی ستاره که متصل نباتات نشانند
این شمش در - یعنی دنیا -
این عادت در بکر اشارت بسو آن نجم که شرفنامه
این کبود حصار - یعنی آسمان اول -

این مصدر - اشارت بسوی زمین است اقول
و نیز منی و بدن یعنی این را در بر دها کله من آئینه

فصل فی الترمی

اقصد ساقان و تلوون و ضم سیر و قاف و شکره
و تکران غلامان را نیز نام نهند کذا فی شرفنامه و در تشریف
بمعنی نردنگ و است و در ادوات بمعنی سپید و در تشریف
از فرشته بمعنی آفتاب است اقول معنی اول حقیقی است
و دیگر همه مجازی و بضم هر فیه و رین لغت است -
اثر - هر زی یعنی قلی کذا فی الادوات و در تشریف
سیان قاضی شده بهر حجه است -

اخر - بکسر یکم و ضم موم و مجرای ایجر بار -
ار - بالضم اسپ چرخ و بالکسر و ضمی از تشریف

ارتر - پنجه -
اشتر - بکسر یکم و فتح دوم درون -

و انرا اسخا را با خون و جگر نر میگویند و در اجازات
 بهین با خون و جگر است آب آلوده و غلط است
 افسر شیرین است که در کسر سوخته نام او شاه خوانند
 انشور سر سبز یعنی شاد و سعد و فال سعد
 ارژر با فتح و در عظمت و بها که هزار پیش قیمت خود
 کدانی شرفنامه در رفته آورده است که ارژر بها
 هر چیزی وارزنده و درخت انرا در معنی گویند و درخت
 و قبل از انرا قول از شرفنامه علامه میگوید که قیمت
 معنوم میگردد که در دوزخ و بها می قیمت هر چیزی
 گویند و در معنی قیمت از هر چیزی گویند است
 و در کج بهار از ترجمه مشن آورده است
 آروینر - اوال معنوم و بار بار معنی خراب
 از هر چیز است معنی خوب کدانی شرفنامه لیکن
 خوب است زیرا که معنی از هر چیز معنی است مطلقا
 از خواننده - با فتح نام بن مناک
 اسیر - اسیر با سوخته و سوخته معنی غارتی قبول
 الف - انگیزه آهن بن موز که در فتنه و اسیر می شود
 میزنند و در بارش هزار خوانند کدانی جان
 اقول معنی ترکیب انگیزه است اگر قطع معنوم
 انگیزه خوانی معنی نام باشد
 اسیر و ز - با کسر یا با فارسی نام گویند
 انشور غارت نام گویانیت که از پیشین چارسانند
 کدانی شرفنامه و در اجازات بنیمنی ابراهیم است
 افراز - با فتح لبنی و بلند کردن و بلند کننده
 افروز - با و فارسی روشن کردن و روشن کننده

و در شکر کن و در اجازات با معنی تابان کننده و در
 آتش در معنی و در اجازات
 الکسیر - با فتح نام گویند شکر معنی گویند که پان
 بهر و ستان ترکستان است و در نام پان و ستان
 هر که ایند قضا و الا است و در مطلق کنند بر و به
 استوار معنی پیش کدانی ز فاکو یا و غیره
 انبار - با فتح شربک
 اسخا - نام ولایتی است از ترکستان زمین که
 بادشاه و ساکنان آنجا بهر معنی اند
 با فتح سوخته - غراب کننده از معنی آفتاب و معنی
 ترکیب سوخته ستارگان است کدانی است
 اندران - نام از اخشن و فاضل کن و معنی از
 اندر ز فتح نیست کدانی است و در معنی کدانی
 نیز فکر است این معنی مجاز است و در معنی کدانی
 اندوز - با و فارسی پیداکن و جمع کردن و جمع
 چنانکه گویند سیم اندوز و در معنی اندوز و اندوز
 فی الاجازات و شرفنامه و فی افسر شیرین و در
 چنانکه گویند فلان غم اندوز است معنی غم و در کدانی
 بو خط اقول اندوز و در معنی و در معنی و در معنی
 و در کدانی با فتح معنی است که از کدانی گویند که شاید
 ایشان معنی با فتح باشد معنی با فتح
 معنوم باشد و چنانکه گویند فلان اندوز و در معنی
 از اندوز و در معنی که معنی نام از اندوز است و در معنی
 فی الاجازات و در معنی که معنی نام از اندوز است و در معنی
 فلان نام و در معنی که معنی نام از اندوز است و در معنی

انگریز۔ بالفتح و معنی فارسی سرکج قبیل کذا فی شرفنامہ
جلبست کہ این لغت غریب است چنانچہ بعضی عربی گویند
اور غریب را در لغت و در معنی و در فعل و در لغت و در فعل
قبیل باد و فارسی نام ستاره است که بارش جویش تری
اگر باد و بالفتح نام شهری و غریبستان کو بهای مشرق
و ادھر کہ سالی دوران مقام کند و نقل خود انحصار
یاد و قبیل نام ولایت۔

ایاز۔ بالفتح نام غلام سلطان محمود بکلیکین اناز
برآمد کہ ہم غریب سلطان بود و حکایت آن شہوت
این پشت کوز۔ یعنی فلک۔
این کوزہ و ہم سوز بمثلہ۔
این کوزہ ایضا۔

فصل فی الترمی

اور فی ترمی یعنی کیم و کسر دوم و چهارم نام پاک از
انکہ کذا فی القندہ در شہ نامہ مدد دست
برین معنی چنانچہ لاگذاشت۔
اسپر۔ بالفتح و معنی سوم کہ در فارسیست بیان فتح
اجزای بنشیند رازی۔
اور سفر بکسر تین میرغ۔
اور سفر بفتح کیم و کسر دوم و چارہ۔
اسپلند بفتح کیم و کسر سوم بہل۔
اور غر۔ دہان۔

اکثر۔ بضم تین کا و فصحی۔
الکثر و الیلہ کثر۔ بالکسر کا و فارسی ام و کثا
اور کثر بضم تین فتح دوم و کسر چارہ بہ شرم

و نیز کذا فی جون و بالکسر جہل۔
الغیر۔ بالکسر جہل۔

باب الزار الفارسی

فصل فی الفارسی

از پیشتر بفتح اول و ثانی و کو این فتح تین و کسر و کسر و کسر
سکون زار فارسی نام و از قسیت کہ از اظم و قیم و کسر و کسر

باب السین المعملہ

فصل فی العربی

آس۔ بزور کس درخت مور کذا فی القندہ
و معنی زرافہ یا درخت مور کہ ہندیش مور کہ گویند
و تریخ نیز ہم بدین معنی است و در شرفنامہ معنی امرو
و سیا و در و گردن غلہ است و برین معنی آس لفظ
فارسیست و در عجائب البلدان است کہ سیحانی است
مبارک و خوشبوی و نیز نام سیحانی است۔

ابا غلس۔ درختی است شگوفہ و در پنج بلون
لاہوری بیرون آید کن مقتدر را فائدہ دہد و اگر
سجایگاہ او برو و در پنج بلون بیرون آید
مقتدر را بادیہ کند و او را با کرا نیز گویند کذا فی القندہ
ابا غوبس۔ نام یکجے۔

ابلیس۔ بہر و ان معنی لایہ الہی و بہر و ان
ابن عرس۔ بکسر عین اسو کہ ہندیش قبول آمدہ
ابو اور اس۔ کہ نیت فتح زن۔
ابو قیس۔ بکسر القاف شغال کذا فی القندہ
احساس۔ دہن۔

بہر تری۔ نام یکجے۔

اوس - اسپ که موز بود و کیفیت بلکه در شب
 رنگ بود بیشتر بنفشه را نمکدانی القیوم بر فی القاج
 اسپ نیک سنج -
 اوریس نام پیر سر معروف که بن در بهشت
 و رفعا مکنایا علیا در شان اوست آن شستن
 از دروس ست دروس ناپدید شدن نشان و
 اوراد بان نام پیر بدین که ناپدید شدن نشان او
 انین جوسان -

اساس مینا و عمارت -

اصل السوس - که در روستا و درون غنای
 داین صنف است مشهور مانند کمر یا و چون کمر
 بگذارد و بچرخد و با فایده ای چ که بکشد و بکشد
 اطلس - نام جامه بهشتی لال و در دوزخ
 و لال و دام بنفش و چیزی کنایه گرگ زهره
 کرک ریخته مو و چیز چرک رنگ و نام زنه
 شاعر که در عصر اخیر و نیز که اند بود -

احس - اسپ سمنه -

افلاس - نفاس شدن -

ام الراس - پوست -

امشالانس - بکسر آدمی و بضم الف و تحتین
 نام صحابی -

انکیس - نام شکل و دوازدهم علم رمل کدانی
 مشرقی نام و در کتاب رمل که تصنیف زمانی است
 در آن هفت شکل است و این شش است
 از انکس فرو افتادن و گویا که گردن و

این شکل را انکیس بدین گویند که سنگی است
 و هم از مبراکه در بعضی نسخ زل سجا انکیس مگوس
 مذکور است و شکل او اینست -
 انیس - مؤلف الفیته گیرنده -
 اویس - بنام اول فرخ و درم نام ولی معروف
 که او را خواجده اویس قزنی گویند و نیز نام پادشاه
 و این قصه اوس است -

اوس - گرگ - بزرگ بزرگ - مؤلف طاولون مؤلف اوس

فصل فی الفارسی

ابلس - نام سرور در عربی ابلس با فتح جای درشت مری
 و شکستن و خوار و حقیر کردن -

آپتوس - بجا موقوف جوی است سیاه مشهور -

آکش لباس - ای فعل چنین کنایه از شراب مزج

آس - مختصر آسیا -

اختر شناس - یعنی اختر

اخیر و پس - کندی و شکی آنکه از زمین بغیر درخت

بوی و بوی و در و در او را معتاد بنا شده -

اخیمنوس - بخارسی خبر و در بعضی کتب گویند

نخ نباتی است سیاه و پوست مثل گوی و یا لاهار و

ارس - یعنی تین نام روستی کناره تغلیس میگردد

و این سماع است از شهر شهاب چیکم کرانی کدافی شرف

ارسطاطالیس - با فتح نام کسی که هم استاد

هم در ریاضه القریین بود و در علم مخصوص است گر

افلاطون بود و از ارسطوی بعضی فتح طاولانی

نیز گویند و نیز نام شهر که کلا رسطاطالیس بنام خود

آبادان کرده بود -

ایزاس - بزرگ است که از بزرگ و بزرگ و بزرگ

اسپرس - بالکسیا فارسی میدان قول کبر سوم -
اسطوخودوس - گیاه است که بهشت و حار گویند و در
بیاض و خرد چون بانه بگوشت کدانی ز خاک و باور و خرد
سما و خرد و موافقت از درخ شیر گویند و شوره اسفند رو
اسطوخودوس - ماده از هر چیزی در میان یکی از چهار طبع
را گویند که صج اسطوخودوس است -
اسکندر روس - بالکسیا گویند که از در و شکست
و از استوار شده و قیل نام و اسکندر گویند و دو اسکندر
دفع بخورند و جهان تسامع است که اسکندر و سوس
میوه را گویند ساسامیش یا یونان تبری -

اشکبوس - باکان موقوف و او فاسد نام میانه می
که بعد از افراسیاب بود و افراسیاب را بیاری پیران
خوش که بطوس بن نوزاد و لشکر را برانسان بیگ بود
فرستاد چون اشکبوس میدان در مین گوید و در میدان
رفت و چون میازرت و اشکبوس بر نیاید پیش او که خسته
رستم گرفته راه بود و بنا بر علیه بستم پایوه و میدان آمد
بر خیزد اشکبوس گشت که انی شرف نام -

افسوس - با و او فارسی سخن در فوج وزیر نام میده که
با و شاه آنرا قیادیل بجای میگفتند -

افلیکس - بنفتم مفر و کمال نام کتابی در علم است که
بنام نقش شوشده و این علم از میراث الی بن حکیم
که با فی و اشجع و احدی شیلری کبر مفر و فوج و آل
مرویت منی آن کلید میده و بر با فلی کاند و سید را گویند
الکوس - با و او فارسی در میان رزق تباری که در کمال است
الکوس نام گوهری نیک که بایزیز شکند و بندش

امیر گویند و جنبی است از پولاد قیمتی که نهر و لاف و منی
تبع جماید و امید را نیز گویند -
الکاس - نام برادر خضر علیها السلام وزیر نام با و
و خضر بافتح نام شهر است -

اندلس - بنفتم امیر گویند و در شهر و ادوات امیر است
بعد از خضر را کاتب نیز نام شهر است و بنفتم و مغرب
که از اوطیه گویند و نیز نام جزیره است بالاسه که است
ایاس - بافتح جان الی جزیره که از ترجمه اسین بدل کنند
ایس - بافتح نام که در بطالت و بکار خیر المثل بود
این بنفتم اوس - با و از موقوف یعنی فلک -

فصل فی الترمی

اس - فاسد که از رویند است و نورونی -
اس - بافتح فاسد

باب الترمی

فصل فی الترمی

افش - بنفتم نام و از اید لغت و سخن و ادوات
کدانی علمی و در ترمی بنفتم بنفتم شتی از فاش
از ترمی - با و از نیدن کدانی علمی و ادوات
اطروش - گران گوشت کدانی ترمی و فی انصا بطروش
امیر پیش - علم است -

او باش - بافتح جامع الترمی من عرب الکاس یعنی
مردمان صالحت از هر جنبی که بهر اندکافی الترمی و در ترمی
مردم میل بهر جنبی که بهر ترمی و قیل مردم عوام و میده
اصحابش - با و اول موقوف یعنی کثیر النفع باش
کدانی شرف نام و نیز معنی متواضع باش و طبع باش
آب آتش - کدایت از علم و غنیمت است کدایت
فی الترمی و ادوات یعنی غنیمت لطیف مزاج است

انانی مشهور می‌سازد که به سبب شرفی که کذا فی بعضی لغات
آلایش - عیب و خیانت و آلودگی که به سبب
شرفنامه و اقوال بن مرکبست زیرا چه آلایشان
ما آلودن مرکب شده است با شین مصدیه و شفق
از آلودن سبب آلایش چنانچه لغات
آینه یوسفان نشانی از قبا یعنی مصلحت
ابا غوریش - گزشتنی -

امریش - ایسی که قطعه‌های او مخالف رنگ باشد
تباریش طبع خواننده غیر مرکب یعنی ایراد بر خود ایراد
ایرطوریش - باره موقوف اسپ بزرگ میل
و معنی ترکیب او اینها مانند طور -

اخریش - یعنی مشتری و عطار و دهان و
باضافت بیانی کذا فی شرفنامه -

ارش - مسافت دو دست چون نواز کنند و باز
اریش - زیرک و بهوشیار کذا فی الستر -

ارسمندیش - بفتح کیم و سوم و چهارم نام حکیم که
انیس و ندیس کنند بود -

ازین گویش - یعنی بندگی و خدمتگاری فرمانبردار
و بندگی بطوع رغبت کذا فیل و آخدا این است که

چون کسی بجای بندگی وارد یا فرمان کسی بپذیرد
از غایت تواضع بن گویش میگردد و سرفرو و بیکند

کنایت بدینکه من بنده توام و حلقه عبودیت در گوش نهادم
از جوی زرا آتش کش - اسی از صراحی زرین

می‌گوری بجام ریز -
از گل عیش - اسی از نعیم حیات -

و این بنا بر آنست که چون آب و آتش می‌نفت
مشهور و چنانچه چون کسی در غضب شود و بشور
و بدین معنی غیر و آتش بر آید چنانچه میگویی و نشان
بشنیدن این سخن آب آتش شد و قوت هفتم
و آتشها و نور و رونق و رواج کار و گران فی نزد خدا
و معنی غضب نیز استعمال کرده اند و آنکه سخت
غضب عصبه و باشد گویند آتش است -

ادخیش - آتش آسانی که تباریش صاعقه فزاید
اریش - بیا و فارسی آتش کذا فی شرفنامه
ارتباش نیکو شدن حال -

آرایش - نام اندامی کذا فی الستر -

آرش - نام سوار طاسب با و شاه ایران
که تیر حکمت است کرده بود و نیز نام سپهر دوم
که قباده برادر یکا تیر که تیر او دور زنی و بیخواب

آش - بدکاشمی از هر چیزی که بسانند
نسبت آن کنند چنانچه آتش و آتش زبیره
و آتش آلوده که آتش تیر ویر که مخصوص بر آب

معنی از آرد و بر سر می‌پزند و آنرا آشام و نیز گویند
انخالش - شورش و کسی را بر شورش انداختن

کذا فی شرفنامه و اقوال بن لفظ مرکبست بشین مصدیه
و انخال مراد خالید است و معنی آن معلوم است

در زفا گویند که است گویند بر و انخال کرده اند
یعنی بیکدیگر بشوریدند و رنگ فرار گرفتند -

عقوریش - آگوش - با و فاور کنایه یعنی بنده و تبار
شورش بکسرون سکون ثانی و راز و نه و آتش

آرامش - بالفتح تجربه کذا فی شرفنامه و این لفظ مرکب است باشین مصدر از آمدن و آن مصدر و مقصود هر دو آمده است -

استریش - بضم کیم و سوم شیار و در زفا نگویا آورده است که بهدش پچال گویند و تخته اش را بهندل نامند -

افشالش بالفتح افش من و معنی شود اندک شویش کسی

اکفش - بالفتح باکان فاکر آبرو زن کچرون یوا کذا فی شرفنامه و قیة نظر در اچا امان مصدر نوشته است و لفظ مصدر نیست مگر آنکه چون مرکب باشد باشین مصدر به آن هنگام باید که معنی بود مشتق از آگندن زیرا چ مقصود هیچ لغتی یافته نشده و اینچ حدود است یعنی آن معلوم است و در هیچ باکان فاکس کسوف یعنی برگردن است و این معنی مشتق است و لفظ غلط زیرا چ هیچ لفظ بهر و کان فارسی متعین است -

اندایش - کاه کل کردن و فی الله ستور آریش کاه کل کردن اقول این مرکب است باشین مصدر و مشتق است از اندامیدن -

اوش - بالفتح شهریت میان و اوله الزهر و ترکش اولین نقش - اسی قضای اولی -

این روم و حبش - یعنی روزه شب کذا فی لغتین و دیارات بهای روم - است یعنی در کاه -

این شیخ پیروی و ش - معنی می خورانی کذا فی الحقیقه -

این کمبودش - باکان فاکس و دال تون یعنی فلک -

این بختین بی نقش - اسی ماه و آفتاب -

فصل فی التری

اوش - بختین بهنام -

ارفش - بفتح و کسر سوم کاروان -

اش - باضم آ جنگ -

اغامش - نام بادشاه -

اکدش - با کسر ابدال کسور ترک که از جانب مادریا پیرمند و بود و آن اسپ که از نازی ترکی زاید و در زفا نگویا مذکور است که فرزند را گویند که شرک بود و از دو جنب که ترکی فرق گویند اقول این معلوم میشود که اکدش ترک نیست بنا بر آن و نیز ترک که آوریم و نیز از لفظ همه معلوم میشود که این ترکست و نیز در چنین باشد آنرا اکدش گویند بر وجه مجاز -

اکش - بختین بسیار -

التمش - شست -

الش - بختین بخش -

الغش - بختین دعای نیک قرعش چند آن -

اورش - بضم کیم و سوم جنگ -

اویش - باضم جان و تن و سر -

اوکوش - دوستان -

اویش - بضم کیم و فتح دوم باب -

ایکدش - همان اکدش مذکور -

باب الصاد

فصل فی العربی

ابریس - پس که عوام بیت گویند و قرص را گویند
انتقص - خاصه -

اخلاص - سیرنگو یعنی بی آمیزش و صطلح
متصونه خالص کردن چیزه و عبادت پیرا کرد
وپاک کردن روغن را و در عوارف آورده است

که چون صحابه حضرت رسالت را پرسیدند که
مالا خلاص حضرت رسالت هیچ گفت از جبریل
پرسید جبریل خدای عزوجل را پرسید که یارب
مالا خلاص فرمان شد که در دل مجانب صادق
مناده ام منی محبت لذات من غیر نظر الی المصفا
والخلاص در اعمال آنست که غیت محض بره

خدا باشد زیرا چه دران رضا ستورست -
انحصار بالفتح با خارج آسجا که زمین نشیند از پناه
و باریک میان میان گفت پای که بر زمین نیاید
اصابع المصوص سنگیت که هندش کن

گویند بقدر سیاه اندیز دانه است چون اندازند
کنند زمانی در آب نهند بر شیبیه دانه دانه پاک
از طاهر گرد و مرقع باشد و در بعضی طب که را
که اصابع المصوص را پاک کرده باشد که سرخ
بخورند و قدری شیر جویده در عقب آن آشفند
ماده معنی میفزاید و با در قوت دهد و آنرا جودا سکی
نیز گویند کذا فی التقنیه و در بعضی طب است که

اصابع المصوص تمسک کند و کسکه را هم گویند
الخصوص - آسیا سنگ خرد و باضرتنگ شیمان
و باز و ختن و خرا هم آورده این و دیگر کذا فی التقنیه

فصل فی الفارسی

آبگون قفص - بابا و قوت کا کاف فارسی یعنی آ

باب الصاد

فصل فی العربی

ابریس - سپید -

ارض - زمین -

اسد الارض - تخم زیتون دشتی -

اعراض - بالکسر روی گردانیدن و آخر کار
شدن و بالفتح یارها و چیرها را نوید شده
گواست و متقل بنفس خود نباشد و تمام غیر باشد
و شهرهای حجاز و جسدای مردم -

امعار الارض - خراطین -

ام البیض - شتر مرغ -

باب الطاء

فصل فی العربی

ارباط - بالضم اربال بی زاو شدن -

استقاط - بقیل کردن -

الحجوط - گیاهیت که هندش ستاول گویند
الخطوط - نام قلم از شش قلم که خواجه یاقوت
مقتضی اختراع کرده و آنرا ثلث نیز گویند -

انبساط - گشای شدن و بهین شدن و در
فارسی معنی خوشی و انبساط -

باب الظاهر

فصل فی العربی

احتفاظ - پند گرفتن -

احتفاظ - بالکسر کما یزید شدن مراد نیز مراد

احتفاظ و احت - جمع خط یعنی بخش با نصیبها

اما حاطه بضم حاء جمع غیر قیاس است -

احتفاظ - نگه داشتن و خوشتن واری کردن

احتفاظ - بخت آوردن -

استحفاظ - یاد گرفتن و خوشتن -

استحفاظ - غلیظ شمردن چیزی را و ترک گفتن

آن بسبب غلظت و سبب شدن -

استماظ - چیز خوردن -

استماظ - برای خواستن و تیر چوب و ز

گوشه جوال کردن و بر نیاید -

احتفاظ شکسته فقه در آن آب خوردن که فی الصبح

احتفاظ - بالکسر آب و شتر را و در آن بستن

نشو از زرقا اگر خدایا اندر شتر نشو و شکم او را

کفانه و آن آب بخور -

احتفاظ - پر شدن و آب و آبیل -

الخطاظ - لازم که قترن لازم شدن و باغ و باغ کردن

الخطاظ - بگاو و برون و تیر برون -

الخطاظ - شتابانیدن -

باب العین

فصل فی العربی

ابتیاع - خریدن -

ابتیاع - نواوه پیدا کردن -

البضاع - چیزی به بضاعت دادن -

البقع - زانغ سیاه سفید و هر مرغی که سیاه و سفید

باشد که فی الدستور -

ابو الطمع - خداوند طمع که طمع بسیار کند -

اجماع - غم کردن بر کاری و اتفاق کردن

اجتماع - جمع شدن و نامشکل یا نزد هم علم مل

بر نیویست به و در شتر نامشکل چهار و هم گفتند

و اول منقول است از کتب علم مل که مقید علیه اند

تصنیف زبانی و غیر آن -

احتراع - از خود افشا کردن و چیزی نو آفرین

و آفریدن از خود افشا کردن -

ارتضاع - شیر خوردن -

ارتضاع - بلند شدن و پاس و فک و دشت از

چیزی و بلند می و بلند نمودن زمین صحرا -

اسبوع - یک هفته و هفت بار -

استماع - شنیدن و گوش داشتن

اسرع - سرعت کنند و در نسخه طبع معنو

خون سیاوشان که بهندش میراد و کمی و در کت

و زمان اهل اردو و خون خرابا با نامند -

اسرع - بالضم خطها که در کمان پیدا آید

و در کمان سرخ که در تره می افتد و بدان تشبیه کنند

انگشتان بزبان را و شانه که از بن درخت

روید که فی القلم -

اشعاع - پراکنده شدن شعاع آفتاب

اشباع - سیر کردن و یاران و مانند با -
اصبع - انگشت و اشارت کردن انگشت -
اصابع - جمع انگشت با -
اصبع - آنکه از میان موی سرش رفته باشد -
اطلاع - دیده و رشدن و گردانیدن -
اقرع - کل هندی گنج -
اشفاعة - نفع گرفتن -
ایداع - بمانت دادن و بضم آن دادن
چیز را و در صلاح است واجب کردن حج
بر خود بتطیب زعفران بحیت احرام
و بالفتح زعفران -

اتیاع - رسیده شدن میوه -
ایلاع - حریص گردانیدن -
ایفلاع - بحد مودی رسیدن کودک و
بفتح می و بلند شدن و مردان شدن کودک -

فصل فی الفارسی

آب مانع - می - اسیر طبع - گرفتار نفس راه
آتش طبع - تیزی طبع و قیاضی آن -
از تو کشاید فقاغ - یعنی از تو نفاخت کند

فصل فی التترکی

اجح - تلخ و شور و ترش گذاشتن -

باب الغین

فصل فی العربی

ابلاغ - رسانیدن -
اصنغ - اسپ سپهر نچه و اسپ که همه

دنبالش سپید باشد -
ام الدیانغ - پوست مغز و جایی مغز در سر

فصل فی الفارسی

اقتشین و انغ - اسی داغ آتشین -
ارنغ - بضم را و آرنغ با و ا و فارسی با و ی که
از گلو می مردم بخوردن طعام یا چیزی گوارا با و از
بر آید و بضم را بسبب باد میشود چون آرنغ بر آید
بعده فرنغ میشود بلکه اصل لغت آرنغ است
و ارنغ مقصورا و است هم از بهر این هم فارسیست
ارنغ و آرنغ محدود و آنچه از درخت است با بهرند
بر قبیل کلاهما با از فارسی -

اترنغ - محدود و از فارسی تری که از کبی و دل افتد -
امرنغ - محدود و بفتح و ضم هم قدر و قیمت -
امینغ - بابا فارسی آمینش و آمینخته - پیش
اشتر مرغ - جانور است که پر دارد و پا
چون شتر اند و آتش اخورد -

اطفال بانغ - یعنی سبزه و نباتات و
سفال نورسته و شاخه های نوخیز و نیز اشارت
از شاخه نوخاسته -

انبانغ - بالفتح چون دوزن در بحال
یک مرد بود هر یک دیگر را را انبانغ بود
هندی سوتن -

انجورنغ - بالفتح شکنج اندام و گرفته رود
و کوفت و ترنجیده -

این بانغ - دنیا -

این مصلحتی باغ - یعنی آفتاب -

فصل فی التری

ارسالغ - زرده -

ایرغ - بایار فارسی پاک کذا فی زفا گویا و در فضا
بایار تادی است -

استغلاغ - بفتح یکم و کسر دوم و چه ادم همکاره -

اسلاغ - بفتح یکم و کسر سوم با اصل -

انغ - با بفتح برنده -

انغغ - بفتح یکم و کسر سوم در دست -

الانغ - بالضم آنکه بر آسب کوشه میا دارند
تا بجای نیک آمد و بود و زو و برسد و نیز بر آگونی -

الانغ - بفتح یکم و کسر دوم و چه ادم همکاره -

او قلاغ - حله گاه -

او جی رلغ - بفتح باز اریان -

او قلاغ - بفتح یکم و کسر دوم در دست -

او جی رلغ - بفتح یکم و کسر دوم در دست -

ایاغ - بفتح کاسه و فی علمی پیاله -

ارایغ - بفتح خب -

باب الفافصل فی العزنی

استحاف - تحفه دادن -

اتراف - کم کردن فراموش کردن نعمت بسیار دادن
اتلاف - هلاک کردن هلاک یافتن -

استقصه - بنه و کده و سوز و حتی سالیان و تشریفاتی
از این تغییر و تحول و دراز و تیره و پیشو کذا فی شرف

و فی التاج کلا تر تر سالیان و فی زفا گویا و فی فضا
و در دستور بد کورست و انشند تر سالیان که
خوش آواز باشد و در بعضی شکر آن اشفتن چنین مجله

و تان بعد فاست لیکن اول بخت -

اشیکاف - کفشگر و بعضی شروح نقاب هر
استراف - بفتح بر گمان و بلند بران و بر جای
و بلند شدن اطلاع یافتن بر چیزی و از بالا بر سر گشتن

اشرف - مان سر و بر گوار تر و بلند تر -

اف - صوفی است که خنجر کرده و شیو و بلان و یک
کاری که دشوار نماید و در وقت شکستگی و زجر گویند

و کله البیت که بجهت اهانت می گویند -

الطاف - جمع لطف یعنی نوازش -

الفت - بفتح اول و کسر دوم نام یکی از حروف تمیمی

معروف که از اجساب جدید یک میگیرند و نیز کنایت

از مجبور و شاد است از استی قد معشوق بود و آنچه

راست باشد و نیز کنایت از روح اعظم و هست کرم

علیه السلام و چه بر فزاید و وزیر از الف الله مراد و

بسکون دوم نذر و کسر اول بسکون دوم و سستی -

اه عوف - بفتح العین تلخ -

ام المنالف - بیابان و در دست -

انصاف - دلو دادن -

فصل فی الفارسی

آب لطف - فیض رحمت و عطا -

آبگون صدوف - یعنی آفتاب که فی الالاد است
ولیکن آسمان مناسب بدین معنی زیرا چه آفتاب

برنگ آب نیست -

آتش لطف - فیض و عطا کذا فی شرفنامه

در فضا

آتشین صدق - آفتاب -
 آتش دوزخ لغت - تیغ کدانی الادوات -
 آخرین حروف - تقدیر و آخرین کار کدانی لغتینه
 آفتاب - نام وزیر سلیمان علیه السلام و او یک
 روز با او ... خدا نامه اشدت -
 از رخاوت - چه آب وزمه و کشتن -
 اسپر سفت - بابی فارسی جهان اسپر سپیدی
 اسپر طبع مخالف - یعنی گرفتار لغت دارد -
 اولین حروف الف و علم لدنی -

باب الفاف

فصل فی العربی

آفاق - جمع افق کرانه جهان و آب خوش بید
 ابرلق - بالکس کوزه آب بیشه که سخت بایند باشد
 ابلوق - است یعنی دوزخ که فی التاج است که
 دوزخ باشد یکی پیید و دیگر هر یکی که باشد و نام قلعه
 احمق و عروفت ضد باطل -
 احمق - نر و ابریت تره چار و اگر که با بجا است نه نذر
 احمق - بچه احمق اندن و کسی را احمق یا حق
 اخلاق - جمع خلق نخستین خوی و طبیعت اول و
 کشتانی خوش خوی و بهجتی کن -
 ازرق - بالفتح که بود یعنی آسمان گون گرد چشم و
 آب صاف و شان و فی شرف نامه نام یکی از خطوط
 جام جهان نما که آنرا جام جم گویند -
 استیبرق - دیبای بند -
 استحقاق - سزاوار شدن -
 استنطاق - طلب کطق -
 اشتیاق - آرزو مند شدن کدانی استلج
 در کشف الوجه آورده است شوق کشیدن -

این محبت حالت وراق و صحو وصال محبوب و شایسته
 این حالت صال و هم وصال بایزادت وصال
 اشتیاق - ستواری کردن و اشتیاقی است که در کار
 احد بطریق الشطوق - نام کتابی است در علم

تسلیت ابن سلیمت -
 اخلاق - در بسته شدن کلام -
 ام الطریق - راه بزرگ -
 الملاق - بالکسر و روشی و نام ولایت تبرکستان در
 شرف نامه یعنی اخبر در حق آ آورده است -
 ایراق - زون اسپلین لفظ ترکیب -
 اتفاق - نفقه کردن و حدیث شدن -
 اورق - اسپ که رنگ شهاب بود کدانی لغتینه
 و فی التاج الادوق شتر و که بر خاکستر گون -

فصل فی الفاری

آب شتاق - خون و می سرخ -
 آب عرق - کنایت از گلاب است -
 آتش و فیت - یعنی نام شمی است که از آرد و برشته
 سازند و از دهنش جلیه نیر گویند -
 اشتاق - بالفتح خادم و غلام مثل و مشاق
 اشتق - آنچه در شانیدن طبق و بکار می آید و جمع است
 الباق - نام جایی معروف و نزاران نیک ابدان است
 کرده اند و در فرهنگ علمی گفته است جامه کسوت
 معروف و تحقیق است که پاره جامه است که در شوی
 وصل میکنند پس پشت آقاوه میباشد بهنگام سزا
 یگر و بند با او را بر ناسیه و بند تدر گوش و مانع برسد

در لغت الف و ط

و این مهله برایتی دره پوشیدن خوب است -
المالوق - بفتح حیم نام ولایتی است که در فی القنیه
در ادوات الماثلوق با نام بشکله مرقوم است و در شرفنامه
در ترکی با فاء ذکر است -

اربع صاحب لوق - یعنی امیر المومنین علی رضی الله عنه
الشیع - و در گوشت که بدن موی ریزانند چنانچه
فرضه و مرد و بر یکجا استعمال میکنند گوشت قلع و این
کذا فی زنا گویا -

ایلاق - بفتح نام شهر است و نیز نام درخت و
نشنگاه بادشاه در تابستان معنی اخیر از قنیه است
و در شرفنامه یعنی در ترکی آورده است چنانچه می آید
این که شطاق - یعنی فلک -

این هفت و اراق - و این هفت و اراق
اشادت سوی سجد سکوات -

فصل فی التری

ایاق - بفتح کاسه -
ایریق - داس -
اوصاق - بضم ننگ که در فی شرفنامه و در
زنا گویا یعنی لنگ آمده است -

اراق - حامی غلام وضع -
ارقوق - بضم کیم و سوم زیاده -
ارقوق - بفتح یا و بار یک تر -
ارقوق - بضم کیم و فتح دوم و در بفتح کیم و کسر لام غر
دو زنا گویا یعنی خوب است -
ارقوق - جذا -

الراق - زون -

استیق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -
اسلاق - بفتح کیم و سوم شتا لنگ -
اثوق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -

اعلاق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -
اخلوق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -
اخلاق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -
اقوق - و شتی -

اوق - بفتح فاء که در فی زنا گویا و در شرفنامه
الافیق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -
الاق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -
المملوق الافق -

املاق - نام ولایتهای ترکمان -
اوق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -

او جلاق - سرریه و اوق و گیلان -
اودلق - ساق -
اوتاروق - فراموش کردن -
اویوق - زورق -

ایاق - بفتح همان ایاق که گذشت -
ایریق - بفتح و گیلان فی شرفنامه و زنا گویا یعنی گیلان
ایوق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -

ایلاق - بفتح نشنگاه ملوک قباستان -
ایلق - کمانچه و التدا علم -

باب الکاف الهازی

فصل فی العزبی

اول - مدد و روزی سخت گر که کذا فی التاج
و در صراح است آگ سختی گرام و در شرفنامه
بمعنی آفت و در لغات طب است که شجره معتر
که آراهند گرام و مدار خوانند -

اگر و حکم - از بر و ت - است -
اوراک - در یافتن و در رسیدن کودک
ببلوغ و میوه بچگی و در اصطلاح متصوفان و در
بر و لغت اول و در اکسید و مهارت علمی
هو و هو الحق سبحانه مع الذم و عن هذا الادراک
و عن ان المذکر هو الوجود الحق سبحانه و هو ظاهر
حق سبحانه بحسب ادراک بسیط خفا نیست
زیرا که هر چه ادراک کنی اول سستی حق مذکر شود
اگر چه از ادراک این ادراک غایب باشی از غایت
ظاهر حق مخفی نماند و قوم ادراک مرکب و نه و عباد
لکن الادراک الوجود الحق سبحانه مع انشور بند
الادراک و بان المذکر هو الوجود الحق اما ادراک
مرکب که محل منکر خطا و صواب رست و حکم ایمان
و کفر راجع باوست و تفصیل میان ما را باب
معرفت تفاوت مراتب است -

اراک - یا الفتح درخت شوری و کذا فی الفقه من الصحاح
و فی التاج شجره السواک و بهندی پلو گویند -
ارکاب - بوزن شریک نام وادی کذا فی الفقه
و در تاج با زا ترجمه است -

افک - بالکسر و فتح و در و لغو و وضعیف العقل
اکلیل المملک - کبیریم مضموم نام گنایست

و قیل نام دار و نیست یعنی اسپر که در آراشاه سفرم
نیز گویند و قیل گنایست که بفارسی قیصر وزیر
بهندی اسپر که در و طبعین است
زیر و میشود که بدان ابر و شمر رنگ میکنند -

امساک - چنان زدن در شاه و گنایست
انام - بضم نون سرب که بهندی سکا و سپا گویند
و در زنگوبه یعنی اسم روی که آفته مذکور است و در
شرفنامه گفته است بضم نون آبله که بر اندام بر آید و
سرب تادی و در تاج انوک یعنی آبله آورده است -

اهلاک - نیست و هلاک کردن -
انامشک - ناروشک بهندی ناکیسر -
انجرک - بفارسی نرنگوش و بهندی مروانوش
انجکاک - بفارسی محلب بهندی کھیلا خوانند -

فصل فی الفارسی

آب خشک - یعنی نیاله آبکینه و بلوری آبی مجر و فی الکتاب
آب سبک - آب گوارا و گوار نمره و با حتم -

آب منخ فلک - یعنی ستارگان -

آتشک - کرکے خرد و بزرگون که شب چون انگ
تا بان نماید و نیز رسته در جایست شهرت که کوچه گان
بر و میوگی پیدا آید و این لفظ مرکب است با کاف و صغیر
آخو خشک - آن آخور که در آن آب و گیاه باشد
آزاک - بر وزن ناپاک خشکی میان دریا که بنا بر
جسزیه خوانند -

آرام خاک - شایسته سکونت و حلم و حرک نش
آروحه تحک - مدد و قیل مقصود الفتح و حتم

یعنی چنگال تحریک نام میوه ایست و معنی بابا کلهوا
با و ام کو بی نیز گویند.

آفتاب پر شک - پاز مگل نیلوفر نیز هر
که گوید دست آفتاب پرست گویند و نیز طایفه
از گیلان که آفتاب پرست اند و نیز حرا که اهل هند
که گشت گویند و نیز درختی خرم باشد که در هند او را
هر هر گویند بر گما که آن جمله سوی آفتاب باشد
تجربه کرده شده است و نیز جامه بوفلگون که رنگ
رنگ می نماید.

آفتاب گردگ - با و با و موقوف و
کاف اول فارسی جانور است در از دم و زخات
شمارت از کرفس بزرگ که با آفتاب همراه گردد
یعنی به طرف که آفتاب باشد روی آن به طرف
باشد و عرب آن را حرا گویند.

آموز پاک - با و او فارسی و زاسه موقوف
اسه خداوند تعالی و معلم علوم و اداب -
آنگاه - معنی آن که اشارت است ببلو - معنی
اسه خدا نیک -

آو رک - محدود و موقوف آخر تایید را گویند
که هندش کچه نامند -

آهومی فلک - و آهوی به فلک برج محل
مراد دار عدد و با باشد -

آبک - چیز است که اینها چون گویند -
ایلیق فلک - روزگار یعنی روز و شب -

آبک شکم دارنده و ادب آموز که در کان و
بادش از ان شیر از آبک انان سبب گویند
سعد بن علی آبک سلطان بنجر بود و شبیه در حالت
سستی سحر چنگلی و شده نفر و لیرا با و شاهی و او به
وزارت سلطان بنجر ایشان بنده و پیشتر قتل است تا کی
مستقیم داشته و برادر از کمال بنر شالاه شاه افغان
ارباکی که بنر ایل و ایل جو بیت که با چینی پادشاه
ملازم بودی خوش کرد و در بنیت آفتابین باشد -
املاک - یعنی افلاک از سیاه باز ماند و قزوین است
اثر و با می فلک - اسرار و نب کدانی افقینه و در
نشیخ نجوم آورده که این غیب سر و قمرین الملائکات
اثر و پاک - بالفتح بازار فارسی نام با و شاپک
بوسه شیطانی در مدار کتف وی پیدا شده بود
هزار سال کم یک و نه ملک اند -

اسپیک - با و فارسی فتوح نگین که زنگار
جامه نیران رزند و در اوان و درخت نرین و در
و در بعضی لغات طب نوشته که اسپیک ابو علی که فلک
و نیز بر خوانند و تحقیق آن در کابیل الملائکات مذکور -
اسکب الفتح قاصدی و الاغی -

اشک - بالفتح آن جامه که طفل نر از سید و در چپ
و فی المدستور آنچه بچه خرد را بدان بستند -

اشک - قطره آب چشم و در زفا گویند
که بر گیاه و بر زمین نشیند -

اشک خوش نمک - یعنی اشک شور که از
گریه در دو فراق بر آید کدانی المود الفواکه و در
مذکور است که این اشک بلخ باشد و سینه گرم بود
بسخلاف اشک خوشی و فرحت که آن شیرین تر از

اصول ایران پاک - اسامی موقوف و غیر موقوف
یعنی اینها را عید و شادی و ملائکه و اولیا و طایفه علم
افشاک - بر وزن فخر که یعنی مستقیم
اکماک - با فتح قی -

الچچک - نام شاهزاده -
الکت - بیجا ره و قیسل راه -

انجلاک - بفتح کیم و هم سوم نام سپه و ایستگاه
لطافت ندارد -

اندیک - با فتح یو که و باد شک -
انیک - خنجره کنانی بعضی اللغات -

اواریه افلاک - عرش کنانی الادات و آتشیه
اقول شاید اوره افلاک است الف خط است
آواره حساب آگونی و آن قصه نویت اما آواره
افلاک است یعنی یافته میشود زیر اچا و در خیمه

استرست و عرش آب افلاک است بدینکه بالاس
افلاک است چنانچه ابره بالای قیام باشد -

ایشک - با کسر صغری این چنانچه آنکه صغری است
و بار فارسی غلط است کنانی القنیه اقول انیک

این زمان است یعنی زمان حال و آن زمانه اندک و
لطیف است و هم از بهر این صغری که است و اگر چه عام

و در هر شرایع حاضر اما درین ترکیب شارت است
زمان خاص است بسبب غلبه یا اعتبار عربی

از قبیل اسم این زمان شده است و هم از بهر این
فارسی خوانند و اول است کند به یک درین نوع تغیر

معنی شده است و با هم یا یا فارسی از بهر کثرت

استعمال زیر اچا فارسی و در بان ایشان تحقیق است
یا بگویم اینک یا بار فارسی لفظ علم و موضوع است
برای این معنی و بهر آنکه اگر صغری این بود استعمال آن
عام میشود و در شرایع خاصه -

این خاک تار یک - یعنی قایم مردم -
این پر و قوت زنگ - یعنی دنیا و دکانه -
این دو و یک - یعنی روزگار را بن -

اتوک - سوره -

ایک - بفتح تین و در -

ایک - بفتح تین و در -

ایک - با فتح تان -

ایک - با ضم با هم -

ایک - بکسر تین و در -

ایک - بفتح تین و در و آکو و بفتح کیم و ضم ریم
این لغت از قنیه است -

ایک - با فتح انکشت -

ایک - بکسر کیم و فتح سوم سر -

ایک - با ضم شپینه است فو تیر از صوف -
ایک - بفتح -

ایک - بکسر کیم و سوم و فتح و اسم است تاندر
و ضم کیم و کسر سوم ایک -

ایک - با کسر علت -

ایک - بکسر -

ایک - بکسر تین و سوت و کنانی الشرفه
و در قنیه ایک بفتح کیم و کسر سوم معنی راه است
ایک - بکسر تین و در -

ابا بیل جمع بول گنجر خان کنانی استاج
 و لیکن اکنون اسم شده است و آن پیرمکان را
 که صاحب فیل را بپاک کرده بود و بگویند چون صاحب
 فیل برای تخریب خانه کعبه را بنویسے تمام آمدند
 پیرمکان مانند گنجشک نگر نیز بمقدار حصصی خود و
 بهر مرد با پیا و منفعت گرفته پیداشدند بر سر هر
 سیزده و پنجو برگ کرم خورده میکرد و همچنین همه اهلک
 ساختند کی از میان ایشان گریخته پیش پادشاه
 نمود و رفت قفسه حال میگفت نظر بسوی بالا کرده
 آن جانور را سلطان نمود و میخوردند این را هم
 بیک ریزه پیش تخت بگشت
 ایتیا - تغانی کردن و فاسد کردن دوستی کسی را
 ایتیا - زاری و لعنت نمودن
 ابدال - بکسرید کردن و الفتح بر اهلان هفت تن که
 ایشان را بل گویند چون یکی ایشان سفر کند و مقام خود
 بگذارد و در آن مقام صورت خویش را آمانت نماند
 هیچ یک و نیست
 ابن و ایل - ای همان و ایل که در دست بخت
 فسیح و فتنی بود و روزگار خود در گستان گوشت
 که بر سر منجی تا یکسال بکفایت بگرگفته و آنکه بکفایت
 با آن حکایت اقتادے بهایت دیگر میگفتے
 ایتیه اخیل - آواز و صدا
 ابل - بوزن خردل و اندک باشد مقدار کن
 بندنش بول و گنجلج گویند کنانی القیه قلا عن الطس
 متعلق الاشیاء و ایل ابل و ملت عرو و بعضی
 گویند در خشیت که او را پس خوانند و بپندارند

کنانی القیه ایضا و در تاج معنی درش نوشته است
 ابو رحال - بگنجر و عین مملد و یا عین معجز نام مرکب
 ابو اخیل - بکسر عاء مملد و سکون سین مملد
 سوسار کلاهها من القیه
 ابو الفضل - کارکن سلطان محمود و بکشتگین و نیز
 خداوند فضل را گویند
 اجل - بختین بالام شده و بزرگ بختی و خوش
 یعنی مملت و وقت مرگ و در شرفنامه معنی آرزو
 مند است
 اجمال التفصیل - نام صفتی است از قسم بیخ
 و آن آنست که اول چیزے را بجل ذکر کنند
 بعدة مفصل کنند
 اجمال - جلد و خوبی کردن و نیز ضد تفصیل
 و بالفتح شتران نر
 اجل - نیکوتر
 اجمال - بارها و بارها دادن و پیر شدن
 احتمال - بابر و داشتن و از کسی فرو بردن
 و بمعنی قبول کردن هم آید
 احوال - کج چشم آنکه یکی را و بپند بپند بکبار
 احوال - مشکل شدن
 احلال - ملال کردن و سزا و عقوبت شدن
 احتیال - چله ساختن و مواله قبول کردن هم
 حکار کردن
 احوال - حالها
 احتیال - نقصان و ضعیفی کردن کم خرد کردن

اختلال - خلل پذیرفتن و خلل -
 اختیال - گردشی و تکرار کردن خیال نمودن
 اخمال - خلل یابیدن زبان و محتاج کردن
 اخمال - گمنام کردن
 احتاسهیل - آن دو سواره که عرب آزا
 شیران خوانند -
 اوخال - در آوردن و در بردن -
 اوغال - تباہی و فساد و کارهای آوردن -
 اولال - ناز و کرشمه کردن -
 اوبال - پشمرده و لاغر و کاهیده کردن
 اولال - نواز کردن -
 اوبال - غافل کردن -
 ارجل - مردی کلان پای و اسپ که یک پا
 وی سفید باشد و آن گروه دارند و چاروا -
 ارسال - ببالک فرستادن و فرو گذاشتن -
 استعمال - استعمال گردانیدن چیزی طلب کردن
 استقبال - معروت و طلب اقبال کردن
 استمال - نرم شدن شکم و طبیعت مری
 از باب افعال است -
 استمال - صفت خوبستن و تظا رکشدن
 اشتغال - مشغول شدن -
 اشتغال - بافتح جمع تغفل -
 اشکال - بافتح جمع شکل و آن برهمنیت عجیبی
 چیسے اطلاق کنند و در علم مل شانزدہ شکل اند
 و در علم کبیر و هند سنیز اشکال متفرع و مختلف می باشد

بسیب اطالالت نوشتن شرک آفتاب و در تاج
 سمی شکل مانند بدست و شکل بالکسر شکل شدن
 اصطبل - آخر سه توری یعنی پانچوا -
 اصل - پنج و بنیاد چیز است - و اصل ارجل
 صبه الثابت و یتقال فلان از اصل و از فعل
 اصیل - چیز است اصل و بزرگ و شایسته
 و آن بخانه وقت عصر تا وقت فرو رفتن آفتاب -
 اضحلال - نیست شدن ناپوشیدن
 اضلال - ضلالت و هلاک و پیراه گردانیدن
 و بے راه یافتن -
 اطفال - بافتح جمع طفل یعنی بچه -
 اعتدال - بالکسر استی و برابر شدن -
 اغترال - بالکسر شود و بفتح اصاد و گزشتن
 اعمال - بافتح جمع عمل -
 اغترال - تشنه شدن -
 انفعال - غافل گردانیدن -
 اقبال - پیش آمدن خدا و بار و فی الاستاج
 روی فر کردن و در بر و ملاقات است اقبال روی
 آوردن کسی در بر و ملاقات یعنی دولت و رفعت و کیم
 نیز می آید مجازا و جایکه مضامین آید این کیم نیست
 انجا اقبال آخر و تحت مراد است -
 اکال - بافتح جمع طعم خوردن و باهم خاشتن و مزاج و مزاج
 اکحل - بکسر و در چشم را بگویند که زنی بالکسر
 اکلیل - تاج و کلاه و کیم است ایل و در دست
 معنی منزل ماه مذکور است -

اربابیست که در چنین جایگاهند و بگویند خوش باش و خوش بخت
 ارباب میل - نام ششزاده که برای حمایت شش است
 مطبوعی صفاک شده و در زمین کربایل بود ایشان
 از جمله آن دو نفر گشته تفراتیان با هم میجاک میدادند یک نفر
 هر روز مگر قتلند چون چند به جمع میشدند یک نفر
 گو سپند بر ایشان میدادند و میگفتند که بروید و در
 طایب آبادان شصید میگوزید و در گردان هم از او لادوان شش
 از مل - برای حج که او از کذافی القیه -
 اسب کش فعل - اسب تند گام بود -
 استغول - بالکسر یا بار و او فارسی می
 که با شربت بخورد برای سردی -
 اسقیل بالکسر یا بیهوشی که بیهوشی بکشد -
 بگویند و در طب حقایق الاشیا مذکور است اسقیل
 بر وزن انجیل پیاز موش که تبارش بصل است
 گویند بنگند ناگویند و آنرا قوما خوانند -
 اسماعیل - نام پسر حضرت زنا صاحب ب
 اباست که در پیش نره سپ پرستیدند و
 و اسماعیل بر و منسوب است و افغان نیز قومی است
 اشتروول - یعنی غرول پندی نام -
 اغال - بالفتح سیه که در دن و تقریب و فکر کذافی
 زفا گویند معنی تقریب و مزاج کننده در دن و بیان
 قوم هم آرد دن و در صراح معنی آن بر اغالیدن است
 ازین معلوم میشود که این اغال امر اغالیدن است
 و در لسان الشعرا بسیار مجمل است یعنی مصدق
 فکر کرده است پس در زفا گویند نیز هم ازین است

لیکن معنی فراغالیدن جانی دیده نشده است
 که او یافته پند و احتمال دارد که این معنی از اغال
 باشد قطع نظر ازین که این شقوق از ان باشد و لفظ
 فراگر فارسیست پس معنی آن معلوم است و اگر
 یازمی است پس معنی آن در صراح مذکور است و این
 و در تاج و از و میدان از پیر است -
 اغول - ستاره که او را میزان خوانند -
 اغلال کل - معنی تخت حمایت کذا فی الاوقات
 و این صفت از ان بادشاهت باشد که سیاه لطف
 محیط باشد جمله عالم را مانند افلاک پس معنی
 ترکیب سیاه و چو افلاک است چنانچه شیر دل ای دل
 شیرستان میگوید در فصل صفت و در بخشیه و در بخشیه
 ایل - بالکسر نام ضایعالی و ازینجا است جبریل
 میکائیل معنی بنده خدا و عزوجل است و هر دو نام
 انگل - بالفتح با کاف فارسی معنی دوم گریان و
 ماده گوی گریان و نیز نمک کلاه -
 اوقل - سیوه آویخته کذا فی القیه من الکسور
 اقول شاید این تصحیف کتابت است زیرا که
 و اوقات لغات و سوز پزیرنی به سطلو است و در
 اوقات این مذکور نیست بلکه بدین معنی آورده است در
 نسخ و سوره که نزد کتابت است و دان بدین معنی
 بدوالت و میانه او و بعد الهت و معنوا و او در
 و هر دو الهت را بهدات معنی کرده است و این نسخ
 اشتناخ است از نسخ سالیانه و الله اعلم بالصواب -
 او شول - باز او و فارسی دوم شتاب

و در لسان الشعراء برون ثوبل است -

ایداول - نام کو بهیست -

و یقول - بالفتح مدت ماندن آفتاب برج سنبله که رویان یک و شتر و بندش بجادون خوانند کذا فی شعر قناده و در تفسیر او در است که شش ماه در اول سال و آخرین ماه در این است بزبان و بیان ایل - با لکسر هاء ال بنو سراقی این اکوان ایل یعنی ننگ -

این پرده ویر سال - یعنی سپهر و دهر سال این و در منزل - یعنی دنیا و عقبه و اینتی مفر بیان گفته اند که مقصد با لکان طریقت مقصد است صدق است عند طریقت مقصد و آن مقامی است که لیس فیها حیر و لا تصویر لکن تلی ربنا ضاحکا -

این طلل - بالفتح یعنی دنیا - این خلل - با ظاء معجمه معنوم یعنی آسانما و در این اعاب لعل - یعنی آفتاب -

فصل فی الترمکی

اعل - یعنی بن احمد علیه السلام - ال - بالفتح رنگ لال و سپر یوز و بتان و با لکسر شتر ولایت و بنهم اول مکان ریج - انزل - یعنی کم و سوم در مخ - مکال - بالفتح رتخدان - او غل - یعنی کم و کسر سوم سیراب کردن ایل - بالفتح قرند و نام ولایت -

باب الیمم

فصل فی العربی

آدم - سیاه رنگ و نام پیغمبر علیه السلام که الولد یکتا کذا فی الکستور و تراج و صراح یعنی گندم گون است ات ایام - آفتاب و آفتابین ترکیب شکر سیان عربی و فارسی -

اسرام - سخت تا فخر و بستی و آوردن کلام فی کون ابریشم - بالفتح و الکسر مع اسین یعنی ابریشم - ابریشم گنگ شدن گنگ گردانیدن -

ابریشم معرب ال بن الاعرابی پس فی الکلام العربی و غایت لیتو الی الکسرات و لیکن افعیل بفتح اللام مثل ایلج و به و غیره فی المعرفة و الکفره و ان سمیت به کذا فی الصراح و در تراج معنی آن بر رسم بغیر الف است یعنی مفر و گشت و گنگ گزین ایام - بالفتح گنگ شدن گنگ گردانیدن - ابن کسلام - نام شوهر لیلی -

ابو حاتم - کنیت است که بتاریش سولین خوانند کذا فی الصراح

الیه الاوهم - رنگ کذا فی التاج - اشام - تمام کردن و تمام شدن - اشام - بار برگرفتن زن و جزایه گناه و اولج و جرام - سموات و دستایات و ثوابت کذا فی القفیه و در شعر قناده معنی ستارگان آورده است اقول و عربی این جمع جرم است و معنی آن تن و گونه و آواز است لیکن در فارسی غالباً مدتها پرستارگان بدینک خداوند جرم اند و سموات نیز

اسم و مقام
ولایت نیت
دران و در وقت
ولایت نیت
که در وقت
دران و در وقت
ای و در وقت
دران و در وقت

و همچنین باید نیکه این ستارگان گوناگون اند
هر که بصورت و گیراند و سموات نیز متولدند
احد شام بسوم چشت اهرام شپهر

احرام - بالکسر و حریم و اشتقاق و در باب احرام شدن
و حریم گرفتن و بازداشتن از کس و حریم کردن
کذا فی الاستاج و احرام و عرف آنست که صاحبان
کعبه لبس مخیط و استعمال طیب و عجم است نجاست
و غیر آن بر خود و حریم بگیرند و جامه سیاه نمی پوشند
احکام - استوار کردن -

احسن التقویٰ هم روی خوب گذانی و فرنگ
علی گنجی و در تقیہ گذارستای راست است
و فیکد صورت و فی العبدہ معنی الآیۃ الخد خالقنا
الانسان بشیرا سویا فضا جبارا راسیا و فی تہاج
تقویہ راست کردن -

احتشام - ختم کردن و آخر کار -
 اورم - بالفتح باران طالع معروف که از آن نم
 زیرین افند و فی التاج الدرم جای بمباد -
 او دم - اسپ سیاه و خنک و نیز نام پدر سلطان
 ابراهیم که باوشاهی بلخ ترک داده درویشی اختیار
 کرده بود و قصه آن مشهورست -

ادیم۔ بالفتح پو سے خوشبوی کہ ہنگام طوع ہل
آنرا رنگ و بوی حاصل می آید و این دو نوع است
ادیم مینی و ادیم طائفی خود قنبد آورده کہ ادیم
پو بست گو سپند و آن چرے است قومی است
الادیم معروف و ادیم کل شی ظاہر جلد و ادیم ناز

ارقم - مارسیاه و سپید
ارقم - کلسیف و بهشت شاد و اویکیند کلسیف
کینشت اگر آن کتیر و انجا کدشت بهشت بریانج دیور

کرده چون است کون ای ای جان من قبض که در مشت
نیافت نه را چه بهشت مر کا فراق را عزم است بهم
بدین دلیل شاید یعنی میگویند که بهشت که در مشت
یا جانی نقل یافته اند و میگویند که این اخلاقی که
بر آسمان خواهد مرد و نحو بهشتان و دیگر بهر خوا کرد

و این برای آنست تا شداد و راحت زیادت شود
در سراج القلوب است که این بهشت ششم نیست و آن
بهشت هفت بالایی هفت آسمان و بقیه عین سبق
این زمان است یعنی یک بالایی دیگر است و هفتم
مذکور است که این بهشت نصیب مومنان است غافل

خوابند کرد و در بعضی نسخ است که بالای هر سانس
 نوشته است و در زفا گویند که درست که اسم نام مرد
 نیز است و در تفسیر زفا میگویند که نام حاد اول است
 شهر و گویانی التاج سنگ واسه پادمان راه -

ازو حاتم - هجوم و زبونی کردن -
از نیمه - مالکین باریک شوی تا خورسند -
اسم - نام -

اسلام - معروفت و سلامت و شستن نفس مال را
بگفتن لا اله الا الله محمد رسول الله و ایمان و اسلام
یکمیت و قبل الا ایمان اعلی من الاسلام و رفقه که
آورده محل اسلام شد رات و محل ایمان قلب -
اصح - کر -

_____

د. محمد باقر

۲ ای پوستان
محمّد بن زکریا
اوستان
پوستان روز
بسیکه دوروی و
ایران

احلام - خوابهای شوریده که آنرا تعبیر بتوان کرد
 احلام - بالفتح جمع علم و ادب و نشان -
 اقا لیم - بالفتح جمع اقلیم یا کسرتی و آن تعبیر است
 ریح مسکون است و در تعبیر مکتوب بشاره است
 یعنی بهر بزرگی و بهین استری و ترک ریح و خوار
 بشش و با و بار انهر زید و در و دم و عطار و قلع
 اقامیم - بالفتح جمع اقامیم بالضم اصل هر چیزی
 نیز کسانت جد و آن سه اند مجموع را اقامیم
 گوید و در تقاضای بکارانی مذکور است که اقامیم
 عقلت و وجود و حکم و حیوة است و نصاری که تو همی
 عبد المسلم اند و وجود را اب و علم را ابن و حیات را
 ز و جناب نهاد و گفتند عیسی پس فرمود است میر
 زن خداست و این مغلطه ایشان اناست که در
 انجیل آمده انظر اب عیسی باین مذکور است بنهند
 که انظر ابن مجاز است یعنی انظر اب گفت بخت
 که مشفق و مهربان بود پرست و عیسی باین مجاز
 گفت بدرنگه محبوب است چنانکه در قرآن است
 نحن ابنا لله و ابناءه ازین ابناء حقیقت ابناء
 مراد نیست بلکه اجاره و غلام است و باینکه بگویم از
 اب مصل مراد است و از ابن فرع و دیگر در نظر ایشان
 است که علم خدای تعالی نقل شده است بسو عیسی
 یعنی صورت علم است پس عیسی ابن باشد زیرا
 علم عبارت از ابن است چنانچه گذشت و علم را ابن
 بر انجست گفتند که ابن از مادر و پدر و فرزند صورت
 نه بنده و چنان بی وجود و بیات علم حاصل نمرد

ای که در این کتاب
 نظم شده است
 او را نام خود را
 که در این کتاب
 یاد دارد

و این هر سه اقامیم نشانه ازان گویند که این اصل اند
 و دیگر بر صفات را افعال این مقلدانند
 اکرام - گرامی کردن -
 اکرام - خیر و شکر و عظیم -
 اکرام - گذر زبان و غیره چشم -
 التیام - دیر گرفتن و لازم شدن الزام -
 التیام - دیرین بکار کردن -
 النظام - بیکدیگر زدن و جبا -
 التیام - فراوان آمدن جراحت -
 التیام - لازم کردن -
 التیام - محقق کردن -
 التیام - بکسر در دل انگندن -
 الیم - بالفتح و در ناک -
 ایا هم - با کسر نشیند اے قوم و امام انفسم
 ما در و صل هر چیز که کل ما انفسم المیه و سایرانی
 یسے اما قیل ایلاد و هم از هر جمع این معانی
 احم الذم - مرگ -
 احم الطعام - گذرم - و عده -
 احم قطع - بکسراف و فتح عید و بلام شیش
 القوروش اکریم بکسر الیم و سکون الراء الهمه فتح
 الایار التجویه با و شمال -
 احم المدم - بکسر الیم و فتح وال مملکت نیست
 که تبارکش می خوانند -
 احم النجوم - یعنی آسمان کا کیشان -
 انقظام - رست شدن کار و بهم باز و دختر
 انتقام کیست کشیدن از کسی -
 انجم - ستارگان -
 اوام - بالضم تشنگی کذا فی القفیه

اِهْتِصَام - رستم کردن و از حق کسی چیزی کم کردن
اِهْدَام - جک زدن - کندن

اِهْرَام - نعلت پیر شدن
اِهْتِصَام - اندوختن و نگه داشتن و بهشت است و بهشت
اِهْیَام - جمع کوم روز و زمانه و ازین معنی روزگار آمد
اِهْیَام - گمان افکندن و نام شنیدن از بزرگواران و از اولاد و غیره

مَصْلُحَاتُ الْفَارَسِ

آب از جگر نهم - اسی غدا بزم کنانی مه طالع
آب اِهْدَام - با آب موقوف سپید پرست ترا نهم
وصاف اندام و با آب کسور و دشمنانی اندام نهم
آب حرام - شراب و کنایت از عشق و محبت
لیکن آب حرام بین گفت که از هراک و مردمان
آب بیده حرام - یعنی شراب و جود آب
آب غمام - کسب با باران و رونق ابر -
آب کینه طارم - یعنی آسمان -

آب مریم - شیر که گور و جاده و صلاح مریم
آب کیم - ای جاده و قدیم و قدیمه و قدیمه
آب کیم - تیغ و امثال آن از آلات قتال -
آتش کیم - آفتاب -

اِهْدَام - فتح کیم و ضم سوم عدل و انصاف و کما
نهم و کما نهم و نهم و نهم و نهم و نهم و نهم
آستان عدم - یعنی دنیا و موت -
آش کیم - همان آتش دقیق -

آلوده خون آدم - ای نهم و نهم و نهم و نهم
آمر لوح و قلم - ای حق و نهم و نهم و نهم

آهوان نهم - ستارگان و شادمان نهم -
آهوی توام - ای اسیر و صید توام -
ایست ایام - ایست آفتاب و بافتاب -
اسجد تجرید و نهم - یعنی از خودی خود و از خود
انفس بیرون آمدن و از اسوی الله تجرید نهم -
ابر ایام - کوهسایت در کرمان زمین که از آن کوه
ابر ایام اند و نیز نام از نهم که صاحب است
ابر نهم - معروف که از ابر نهم نیز گویند و
بر نهم نیز در آن لغت است و در تازی ابر نهم
خوانند و عرب است -

اِهْدَام - یعنی جسم -
ایلق ایام - زمانه -
ایلق چشم - ای مرکب چشم با صفات صفت
موصوفت ایلق بدینکه چشم سیاه و سپید است

ابن سلام - نام شورش کیلی
ابو عاصم - کنیت و نهم و نهم و نهم و نهم
کنانی اصم و نهم و نهم و نهم و نهم و نهم و نهم
اخر نهم - نهم -

اَشْتَام - بالفتح طائفه اند و نهم و نهم و نهم
عواج و گیم است چنانچه زیره و فلفل و نهم و
هر چه مانند این باشد کنانی العسل -

از پوست بیرون آمدن - ای خفت و نهم
آدم و فانی نهم -

از جان قدم بر آرم - یعنی از جان نهم
از روم - نهم و نهم و نهم و نهم و نهم و نهم

و قیل منبریت نیز تر جمه من المومست و نیز مرگست
 از سه لفظ یعنی اندی من مرگ و مرگ و مرگست
 از سه مرگ و مرگست - ای پای سیر دل مرگ
 قدم ساخته که زانی الاوقات و اقول یعنی سر زانو
 قدم ساخته و این میان حالت و اقبه است زیرا که
 در و اقبه مردم سر برانومی نهند و دل و سیر سر شود
 پس گوئی زانور اقدم ساخته
 اسپریم که یکبار یکباری است نه یکبار یکبار
 و گویند که از یکبار یکباری است نه یکبار یکبار
 آمد و از هر یکبار یکباری است نه یکبار یکبار
 تا این تخم را نشسته از آن ایام است -
 اسپریم - با کسر یا با برفای سیر که برایش نهند
 ریش یا با سیر و آن سیر که از تالش با تالش
 بر سر و سیر می افتد و سیر و در لسان اشعار مرگست
 ریش که از بخت چون فرایم آید مردن پر شود -
 اسطرلاب چهارم - آفتاب -
 اشام - پنج جان شاه مرد و در شکله لطیف و مجز و
 اشک - پنجم یکم موسوم و چهارم ستم کردن
 جزو کس را جزو است و اشکین و بوشمینی کردن
 جزو و بوشمینی از کس به ستمند -
 اشک خون پنجم - اسی اشک خون آلوده که
 از اندوه و فراق زیاد -
 اشک بشوره گرم یعنی اشک اندوه و فراق
 اشک - با کسر نهان شکم زیادت بود -
 افسوس و عظم - یعنی آفتاب -
 افعی از قاع اشک و زبانه اشک -

الف و وال و میم - یعنی آدم عایه السلام -
 الف اقلیم - فان اهندست که زانی الاوقات
 و اقول مراد از الف است که حاوی بر اقلیم است -
 اشک - پنجم یکم و پنجم دوم عجب است مانند کان که
 از آن جو زنده حاصل شود و از آن اشک سازند و در
 کرد و تالش بر نهاده آن به کلبه یا به کلبه و کلبه یا به کلبه
 و آب یا به کلبه است که به کلبه یا به کلبه یا به کلبه
 الف - از آن الف به تالش یا بی و پنج پنج و زود و زود
 اشک - پنجم و زود و زود و زود و زود و زود
 اشک - پنجم - با تالش از کار و در لسان اشعار مرگست
 اشک - از آن اشک عاقبت و چهارم اشک به ستمند
 از یک لغت باز آورده است اشک و زود و زود و زود
 کار که به ستمند آید و در قیام این در لغت اندام
 آورده است نظام از لسان اشعار -
 اندام - معروف و آسایشی و زیانی و قسبه
 منقول است از لسان اشعار یعنی کار که به ستمند
 و نیز در الف و زود و زود و زود و زود و زود
 اشک - پنجم و زود و زود و زود و زود و زود
 کدانی دستور الاخوان -
 او ستم - با او فارسی و سیم و موقوف معتمد
 این زوال عظیم - یعنی دنیا -
 این طاهر - یعنی فلک -
 این قیامی معلوم - یعنی آسمان دنیا -
 این بهشت خم - یعنی سموات بعد -
 این مقيم - یعنی آفتاب -

فصل فی الترمکی

اچند کلمہ کر پستی پایہ -
 اوم - بفتح تین اوم علیہ السلام -
 اودوم - هزار -
 ارم - بکترین بودم -
 اوم - بفتح تین و ستر زندگی -
 اسلم - بفتح سجم اسود -
 النعیرم - حید فطر -
 اویرم - چنگ که آن سازیت -
 اووم - بفتح خاء و یوار -
 اووم - محلب اووم با لفظ و باراند غایتی انگور -

باب النون

فصل فی العری

ابططان - نالکد از خواص صاحب سر خود
 گردانیدن و شیر بر گرفتن و جبار استر کردن
 آمان - بفتح زینهار جی بی بی آمان بفتح جیه
 آمین - محمول کن و چنین باو اندود و تصور
 و در حاشیه کثر منقول از ابی الفاضل است که این لغت
 همین است یعنی همین میخواهم -

ابن سیرن - نام عربی ای تغییر ثواب بند
 ابن یامین - نام برادر یوسف علیہ السلام
 ابو حیان - نام زاهد و تربت زبان و عالم
 ایشان که از فی القید و غیر کثرت مرد و بد آن عادل
 ابو قلمین - لقب تراشی اوقات و جبرین شمس
 با بوان شتی عمل میاید و زمان کلاس فی الترمج و

فی شرف نام است نیز جابر است بقایت لطیف از
 پرورش می با فند زمان زمان برنگه دیگر میاید
 و در عجایب البلدان است و شیت بر کوه بلبل
 هر لری که در عالم است و بر سر کوهی میاید
 نام او بلبل است نماید و میاید و برنگه دیگر و با خبر
 برنگه دیگر و چون شب آید مانند آتش میاید
 آواز سه سخت نیکو دارد و کات ساسع است
 از زبان بنگی شخ اشان شیخ سلطان که در سده
 ملک شمس مقلع بهای بوقلمون را در بهار آورده
 و آن جانور است از حریا قدر سه بزرگ و بزرگمای
 گوناگون می نماید و معج رنگ دیگر میان روز سه
 رنگ دیگر در شب رنگ دیگر دارد و در شرف است
 که بازی زبان کنیت حر است که بهای آن را
 آفتاب پرست نیز گویند و نیز جانور شریفی است که
 در رزم با فند که زمان زمان برنگه دیگر میاید -
 آمان بالتماده و فواتن بنوعین جمع و بیسنگ
 استادن گاه آبکش باشد بر لب چاه -
 اتقان - کاسه محکم کردن -
 اتقان - استوار کردن -

احسان - نیکو می کردن و دوست داشتن -
 احمد حسن - نام وزیر سلطان محمد سیاه بیک که فی القید
 او کن - خانک را گویند که افی اند و بر اقوال
 این شفق است از ادکته بالضم رنگه که بسیار میزند
 او دان - پیوسته شراب خوردن که از فی القید
 مدمن خمر هم ازین شقی -

نورالانضلا
 فی شرف نام است نیز جابر است بقایت لطیف از
 پرورش می با فند زمان زمان برنگه دیگر میاید
 و در عجایب البلدان است و شیت بر کوه بلبل
 هر لری که در عالم است و بر سر کوهی میاید
 نام او بلبل است نماید و میاید و برنگه دیگر و با خبر
 برنگه دیگر و چون شب آید مانند آتش میاید
 آواز سه سخت نیکو دارد و کات ساسع است
 از زبان بنگی شخ اشان شیخ سلطان که در سده
 ملک شمس مقلع بهای بوقلمون را در بهار آورده
 و آن جانور است از حریا قدر سه بزرگ و بزرگمای
 گوناگون می نماید و معج رنگ دیگر میان روز سه
 رنگ دیگر در شب رنگ دیگر دارد و در شرف است
 که بازی زبان کنیت حر است که بهای آن را
 آفتاب پرست نیز گویند و نیز جانور شریفی است که
 در رزم با فند که زمان زمان برنگه دیگر میاید -
 آمان بالتماده و فواتن بنوعین جمع و بیسنگ
 استادن گاه آبکش باشد بر لب چاه -
 اتقان - کاسه محکم کردن -
 اتقان - استوار کردن -
 احسان - نیکو می کردن و دوست داشتن -
 احمد حسن - نام وزیر سلطان محمد سیاه بیک که فی القید
 او کن - خانک را گویند که افی اند و بر اقوال
 این شفق است از ادکته بالضم رنگه که بسیار میزند
 او دان - پیوسته شراب خوردن که از فی القید
 مدمن خمر هم ازین شقی -

اولن - مرد خنیده پشت -
 اتون - بکسر و ستوی که فی الدستور و بکسر گوش
 ارقان - آخته که بکشت رسد و از ابرقان
 بزرگ و بکشد فی القینه و فی القلی آفت کشت میاری و ده
 ارکان - چهار طبع و چهار حس که فی القینه قول
 این جمع کردن است و در کشت اشی با یقوم به ذلک الش
 و آن حتی آن هنگام که که صفات بسوی عالم باشد
 ای ارکان عالم -
 اسود لعین - کوهیت که فی القینه و نیز سیاه چشم
 اسکنان - دو کرانه قریب زن -
 اشتنان - بهم گیسویت خوشبو که بعد از خوردن
 طعام بدان دست لبش و یا به پیش و ملاصقت است
 بر و که فی شرفار و در حاشیه ملقط بکشد و یا قاضی
 هر قوم است که عمل جالبون دارد اگر جامه بر آن شود
 سپید گردد و در دوزخ نگویند که گویا هستی
 از حبش شمر گناه که از دشمنان است آید -
 اصنان - کشت که کردن و گنده بخل شدن -
 اخخان - یکته با و عداوتها -
 اطعان - بانگستیزان -
 اطمینان - آرامیدن -
 اطمینان - با تا از حدن روئیه و غیر آن -
 اطمینان - بردن و راندن -
 اطمینان - تحت نهادن -
 اعتشان - بفکر و برای خود چیزی گفتن -
 اعتیان - بانگسر نشی چیری برین گزیدگرفتار

در بیان احوال
 این کلمات
 که در این کتاب
 آمده است
 و در این کتاب
 آمده است
 و در این کتاب
 آمده است

و دید بان شدن -
 اهلکان - آشکارا کردن -
 احملن - آشکارا تر -
 اعوان - یاران -
 اعیان - برادران و بزرگان و همچنین
 اختصاص - بالفتح ساقها و ششاهای درخت
 افخوان - بکسر کم و سوم اثر و با سس نر کند
 فی القینه و قلیج است و از ریزید بار یکبار یکبار
 اقیون - بکسر معرو و سرب و پیون است
 حاشیه ششای البیخ و الا پیون حرام -
 اخائین - جمع افنون و گونه اندر هر چیز
 و مبینی ششای نیز آید -
 اتخوان - با بکسر با و نه کوهی هندی مرهتی که
 فی شرفانه و در تاج بکینی با یون فقط است -
 اقوان - با شش تنه بیکان و هم مشران -
 الحان - با کسر و از و در هسل این بعد است
 و بالفتح جمع لحن آواز و خوش -
 احم صلیان - نام و بیست که بچکان را برساند
 و نیز یاد را گویند و معنی تر کبیب را و بچکان -
 احم غیلان - درختی است خار و ار که خار او
 کج با کشد و بندش جوانه گویند که فی القینه اما در شسته
 هست و درخت خار دارد که بندش کمر و ببول نامند -
 امدان - بکسر ترین با سوم مهله شد و که چهارم
 آب سخت شور -
 اصن - ضد غوف و بی هم شدن -

امسان - همان مال -
 امیر المؤمنین - سر قوم میان خطاب علی
 امین - معروف یعنی امانت دار و اعتماد کرده شد
 انسان العین - مردم چشم -
 انسان - مردم و مردمک چشم و سر انگشت -
 انگندان - معرب انگونه هندی سینگ -
 انوان - ماهیان و اوج جمع زنان است -
 او ان - الفتح وقت و هنگام -
 اهدون - آسان تر و در میان یعنی روز و شب
 ایمان - گم و دیدن جوییم که داند و در
 شرح تصدیق بدل و اقرار بربان وحدانیت
 خدای تعالی را و حقیقت پیغمبر علیه السلام را
 و ایمان بالفتح بیان و بیانها و سوگند و سوگند
 و دست رست و دستهای رست و در اصطلاح
 مقصود ایمان از مقتضات اسماء جالیه است و
 نیز عبارت از مرتبه علم بقا است -
 ایمین - سوگند رست که است و مبارک تر
 و نام بیانی است که موسی علیه السلام در آن پند
 می چویند و در صراح است این یعنی نام دایه
 فرزندان رسول الله علیه و سلم بود -
 ایوان - بوزن کیوان و قبل بوزن دیدن
 صفه و طاق و نشنگ گاه کنایه لسان اشعار
 در ستر معنی گوشه سر برده سطر است و
 فی التاج خانه پیش کشاده و بلند -
 ایقان - بالغ و بالغ و هم المار و غیره

که آنرا پسندی تدرگ کنید کنایه القیام و تاج
 الایقان مند و شتی -
 ایقانین - عورت است -
 ایرن - دوزخ است -

فصل فی الفکار

آبار اسیدین - لفتح اول و موه و بلف کشیده و موه
 سخنانی در از نهاده بلف کشیده و کسوف و ششانه
 سخنانی رسیده و فتح و ال سجد و تون زده ششانه
 ستایش کردن و وصف نمودن -
 آبا و یان - لفتح اول بلف کشیده و موه و سخنان
 بلف کشیده و کسوف و موه و ششانه سخنان
 بلف کشیده استبان مه آبادر که نیت اولین
 پیغمبر است که پیغمبر بوش شده -
 آب از جگر کشیدن - کنایه از عطا کردن
 و پیغمبر مردم دادن باشد -
 آب باران - نام سیرگاست از مضافات کابل
 آب برین - کنایه جوی آب اگر نیک که برین
 محو باشد و مردم آب استخار عنه کند و بیرون
 رود یا پیوسته تراوشش میکرد و باشد -
 آبان - محدود و بوزن تابان نام ماه ششم است از
 سال شمسی و آن مدت مانند اقباس و برج مقرب که
 خاریان آنرا آبان ماه گویند و پیش کابل است
 و فی الادوات نیز هم در از نهاده و فی العلمی ماه را گویند
 و نام فرشته است مویکل بر آیین و تدبیر امور و صالح
 ماه آبان با و تعلق دارد و نام روز دهم از هر ماه شمسی و

فارسیان محبوب قاصده کلبه که نزد ایشان مقرست
که چون نام روز بام ماه موافق آید آنروز را مبارک
دانند و درین روز عید کنند و جشن سازند و غیره بسیار
نزدیکی از پادشاهان ایران بود و درین روز با فراسیای
بجای کرده او شکست داده تعاقب نمود و از ملک
خویش بیرون کرد و پارسیان این روز را عید میکنند و
دیگر آنکه چون مدت هشت سال آید از این باری و قحطی
و مردم بیاختلاف گردیدند بعضی بجای دیگر رفتند
عاقبت در زمین روز باریان شروع در باریدن کرد
بنابر آن این روز پادشاهان مبارک گردید و عید کنند
و گویند نیک است درین روز حاجت از خدا و سلطان
و بزرگان خواستن و صلاح ساختن -

آب آتشین - خون و اشک غمزدگان کذا
فی القنیه و قبل شراب از خوانی و نیز نیز -
آب بکیران - ستارگان و کواکب آگوش
عموما در وقت و روشنائی سی و شش بیکر که بنجمن
آنها وجود خوانند خصوصا -

آب تبیین - نام پیر فریدون که ضحاک را کشته
و بعد از کشته شدن او فریدون ضحاک را کشته و
پادشاه ایران زمین شد و صاحب گنجینه کرد و از نیک
واسعه السعد را گویند -

آب حیوان - یعنی آب حیات فارسیان
بسکون با استمال کرده اند -

آب خزان - باران خزان -

آب خورشیدین - شراب خورشید و خورشید و خورشید

آب خوش خوردن - آسودن رحمت یافتن
و بر خورداری گرفتن کذا فی القنیه و فی شرفنامه
اول بابکسور بود و خوش صفت آب باشد چون
موقوف باشد آب بفراتعت و در غایت خوردن
بود یعنی آسودن و راحت گرفتن بر خورداری یافتن
آبادان - بابا موقوف مختصر آبادان و جای عمیق
گویند که آب در آن جمع شود و طوف و زانی را که آب
در آن جمع شود هم نامند و نیز شبیه که در آب باران
فرار هم آید -

آب وستان - بابا موقوف ابرق و آقا مطهر
آب وستان - یعنی آب وستان است -

آب دندان - یعنی برافت و تابش اسنان
و نیز بمعنی ضعیف و مفت آید و نیز معنیه امر و در آگوش
کذا فی شرفنامه و در اصطلاح الشفا بمعنی مضطرب و متوثر
و نیز دندان نیز آمده است و در قنیه بمعنی سحر و گناه
آورده است و نام نوعی از علو است -

آب ابدان - شراب مستحق و غافلان کذا فی الاثار
آب رزاق - می آگوشی -

آب رنگین - خون اشک غمزدگان می سرخ فام
آب زن - بابا موقوف ظریفی را گویند از مس
اشال آن بمقدار تقامت آدمی یا کمتر از آن یا بیشتر

سورخ و اگر که اطبا بپارسان را در آن خواهند پاشید
و سر جای از آن سورخ بیرون آرند و آب کم با او
جوشانیده در آن کنند و بمعنی آرام و قرار دهنده

و نیز در آن موم آب آن آب زن است کذا فی القنیه

منقول از حاشیه صحیح بخاری -

آتشین نسر باخوان - یعنی بر لب -

آتشین - با شین قرشت نهفتن و عای نرنگ

نهفته که فی الاوقات و دلیل قوی برین که آتشین

با شین قرشت است قول لسان الشعراست و نهفته

آتشین گاه که لفظ آتشین وزن و شین با شین معجمه

مربک با لفظ گاه قدیم گاه و نهفته خواند آورده است و

آتشین گاه را با علامت شین قرشت نهفته است

چنانچه در آتشین لیکن تصریح کرده است که قرشت

یا فعله اما در لسان الشعرا تصریح کرده است چنانچه

گفته پس ازین معلوم میشود که آتشین با شین معجمه

مترادف است و آتشین را که با شین معجمه است و در

معنی نهفتن -

آب طبرستان چشیده ایست بر که به درون

اگر آبگ بر روی زمینی بایستد و چون مرد فزاید کند

پنهان شود و دیگر بار درون گردد اگر صد بار چنین

کنی روی پنهان کند که فی عجایب البلدان -

آب گفته من - طراوت و جاده نشاط من -

آب هرغان تفرج گاه بیست و شیراز کذا

فی شعر قنار و در علمی مذکور است مقامی است و

شیراز و شیرازی و بیشتر از شیراز است

نیز در شیراز جانی است که در راه رجب هر سه شب

بیشتر فاق از زنان و مردان حاضرند و نهفته

و نهفته میکند چنانچه و نهفته و نهفته است

و در شیراز آب مرغانت و آن روز را آب مرغانت

نیز گویند میان سعد و جالون هم در آب هرغان

عشق شده بود -

آب من و جمال من - اسی جاده من و جمال من

آب من - اسی آب عشق من -

آب میگون - خون و اشک غمزدگان و شقایق

و می سنج -

آب نخوردن - یعنی توقف نکردن و نهفته

آب ناروان - می انگوری -

آتش سبحان - اسی غم و شور و شوق محبت است

آتش با شیدن با لفظ اول باله که کشیده و

و معنی شقایق و شبنم منقوطة و بهای پاری

بالت کشیده و کسر شین به معنی شقایق و رسیدن

و فتح و ال بحید و نهفته در شتاب کردن و نهفته

شدن که فی القینه و قول نیک نیت از ظلم که

آتش اولن که نایب از ترک کردن و ترک و اولن

و کبی بر سر قمر و نهفته درون و نهفته در شتاب

آتش نهفته آتش که با قین تابان و نهفته

خشک زنده تا چون باران بیا و شتاب بیا و نهفته

آتش روحانیان - احرام ملائکه -

آتش سخن - با سوم به قوت سخن با غنای سخن

و آنکه سخن با غنای گوید که فی القینه و فی الاوقات

آتش سخن طاعت و طاعت از و نهفته

آتش سیاب سان - بیا موقوف و نهفته

آتش گون - با کاف فارسی نام گل است که

در غایت لطافت است چشم را از دیدن و نهفته

آتش سان - اسی و فوج آن و نهفته

شعر با فضیله
نیز گویند میان سعد و جالون هم در آب هرغان
عشق شده بود -

آتش نستان - ای روضه بهار -
آتش وادی امین - یعنی تجلی انی انان
آتشیان - دیوان و کافران
آتشگیر زبان - نیز زبان یعنی شخصیکه تند و جلد
دیزد و دزد -

آخستن - بانای بیوتون بیرون کشیدن و
بر آوردن تیغ از غلاف -

آخر بیان - با فایز و قوت کالاهای متاع
گویند و برین طبع خوانند و اینان بقصر و کالینز
گویند و کدانی شرفنامه و یکسفر صند اولیان
آتشچیان - با خاز و قوت و یار قارست
یعنی طبع اربعه و در قبیله آورده است عنایط
و آنرا انصاف میگویند و در ادوات گفته است
بایار فارسی صبح آتش یعنی نصیضان و فیاض
ای چهار طبع که آنرا عناصر میخوانند آتول
ازین معلوم میشود که طبع و عناصر کی اندوین
که ناک بلکه طبع همچو میان و عناصر همچو جسم
زیرا که طبع حرارت و برودت و برکوبت و
جیموت است و عناصر خاک با و آب آتش
و در دستور پنج یعنی نامها مسطور است و در
زفا نگویا که فارسی آورده است -

آخر سنگین - آن آفریکہ ہو گا۔ ہو گا۔
وہ تھا جسے جے ماسل

آوردن با دوگان از زبان بیکان هرول باکا
فارس نام آتشکده تبریز و شهر تبریز است چون

در تیر از آتشکده بسیار بود و بنایان میں جو ستم
آفرینا بود و چون آتشکده بچگونگی تمام کوره آتشکده و آتش
آفرینان میں تمام آتشکده چهارم کونید که بخانه
بهشت آتشکده نامی بوده است بعد و بهشت کوکب
و اسامی آنها اینست آذر مهر آذر دوش آذر پیر
آذر آیین آذر خیزن آذر برزین آذر نر و شست و
هر یک ازین آتشکده هجده انسیب یکی از کوکب
میداشته اند و بخیزی که متعلق بان کوکب بوده
مے سوخته اند

آذربایجان - با ذوال مضمووم نام ولایتی است
مشهور که ذاتی العظمی گویند آتشکند تبریز باشد و شهر
تبریز را هم نام گویند قتی که او خوران ولایت را
گرفت صحرا و مرغزار و جان که یکی از محال ولایت
آذربایجان است او را خوش آمد نو که آن را افزود
که هر یک یک دهن خاک بیاورند و اینجا بریزند و خود
بنفس خود یک دهن خاک آرد و بپخت و تمام
لشکر و مردم او هر یک دهنی خاک بیاورند و بخند
پشته عظیمی بهم رسد نام آن پشته آذربایجان که
په آذربغت ترکی بلند است و بایکان بمعنی بزرگان
و مقتضای اخبار اربابان نامش شهر گردانید و معربان
آذربایجان است -

آذربیزین - آتشدن بیتینی آتش کاچی است
بروستان شاپور و آذربیزین و بریزین نیز کوچه
کذاخی ز فاموینا -

اؤر شمين - سمنه را كوينه و كان حابو نيسنه

که در تنگسنگ گرو -

آذرگان - نام شهر است -

آذرگهان - آتشگاه است که نام گلیست سرخ رنگ و در
فرنگ نیکو است آذرگهان یکی است سرخ فام و آب و در
و ستور لا فاضل است که در گوانی خوش نشین و در گوانی
که در گوانی میانش که در فامیت شهرتند بدین و چشم
رویشانی آرد و گویند که نوعی از پایونه است و شکفته
اولون عسجدی دارد یعنی زرد ماند و در میان شکفته
او چیز است که برگ و شاخه است دارد و شکفته
با آفتاب میگردد و به طرف که آفتاب باشد چون
شبه در دال پذیرد عجیب است که سبوح مکی باشد
زیر که از میان شرف همین نظیر مناسبت است
که نامی اقصیه -

آذرهایون - نام ساحر و زنیست که خادمه
آتشکده سپاهان بود چون ذوالقدر را کشتی رسید
بلیس اس و را بر سر سجده کرد و قدر خود را پیشکش کرد
بیموده مغلوب باطل کرده بخدمت سلطان حاضر
آورده و بلیس اس را و پیش لقب شد -

آذرهایون - همان آذرگهان با ذوالمعدی که نوعی
از شقایق و گل همیشه بهار باشد و شیر از میان آنرا
گل گاو چشم گویند و بنامش برانکه که نام نباتی است
که گوشتش در نهایت سرفه پاشد و برده های
طعام کنند از آن آید -

آرمیدن آرمیدن - باران موقوف کرد
گرفتند و دادند و ساکن و باطنیان شاد گردانیدند

اروستان - نام ولایتی است از ولایات ممالک
در خانات مغرب میشوند -

آزین - بازار موقوف اتی است مانند کفگیر در
بغها بسیار دارد و حلوایان شک و دروغ بدان
طعام کنند و از پایونه گویند و در اوقات مجامع
یک یک از گاه است محدود و مقصور -

آرو و غن - باران و دال موقوف داری و غن
یعنی حلوای تیر -
آرساتن - قهقهه و آرساتن -
آروین - صفتهای جنوب و نیکو گویند
آرسن - یعنی مجمع مجلس و آرمین و مجمل باشد -
آرمیدن - باران و حلوایان آرسن یعنی قهقهه
که نامی از قهقهه -

آزادگان - با کاف فارسی و فتح دال چه آن
وج ازاده است یعنی احرار و خواهران و اولیا
و حلال آزادگان -

آزورین - بازار موقوف رنگ کردن و بعضی
خلانیدن سوزان که نامی است و قهقهه یعنی قهقهه
آزورین یعنی زار و گیره را از زور و قهقهه
شدن که نامی شرفنامه و بعضی زار و قهقهه
از قیل غلام عوام است و از این مختصر آرمیدن است
آرمیدن - همان آرمیدن و قیل بازار آرمیدن
و در قهقهه یعنی آرمیدن مسطوب است بازار آرمیدن
فارسی یعنی میاگردن و نیز دارد و شیار کردن
بانگ کردن و قهقهه مسطوب است -

آشزیدن - باز از فارسی گل بهانه و بخت و بخت
آشزیدن - بهمنه آنچه که درین بخت -
آشزیدن - غلامیدن سوزان و امثال آن
واحد که درین را نیز گویند خواه با سوزان بخت -
خواه بغیر سوزان -

آشزیدن - از بریدن حریف سوز و چهارم سوز
دشیا که درین و با هم که درین -
آسان - نه بخت -

آستان - ستانه و بخت و بخت که با فی احوالات
و در شرف بهمن موقوف پیش درین -
آستانه گردون - یعنی آسان دنیا که فلک
قرار شد و از آستانه گردان هم که میبندد -

آستین نشانیدن - با سید موقوف و بخت
آستین نشانیدن - یعنی ترک گفتن و بخت که درین
در قص گردون و اقامت و بخت نمودن -

آستین برافشانیدن - یعنی عطا دادن
و خوش شدن و در قص گردون آمده که با فی آستین
آستین برافشان - آستین برافشان -
آستین برافشان - اسی در قص گردون -

آستان برافشانیدن - کنایه از خوار شدن
و یعنی بلند می و در قصت جاد و دولت هر قدر
آستین برافشانیدن - کنایه از ادا کردن و بخت
آستین برافشانیدن - کنایه از ادا کردن و بخت
باشد یعنی دست درازی و بخت نمودن -

آستین لیدن - یعنی آستین برافشانیدن -

آسکون - بهمن موقوف نام ریاضت و بخت
آسکان - معروف که بوی ماه و فلک خوانند
و یعنی ترک می آن آسیا مانند است با اعتبار گردیدن
چرا سارا اس نیز گویند فراموشی و بخت و بخت
از هر راه شش و بخت روزیست و بخت هر راه شش را
آسان گویند و نام فرشته است مگر که بخت که او را
عسدر ایل گویند -

آسان برین - فلک غم را گویند و از آن
فلک الا فلک نیز خوانند -

آسان را زمین گردان - یعنی آسان را بی بخت
و نیز پاک کردن -

آسودن - راحت گرفتن و راحت ساندن
آشفتن و آشوبیدن - با بخت و فارسی و فارسی
موقوف شوریدن و آشوبیده شدن و بخت
و جنبانیده شدن -

آشفته رود میان - انگشت افروخته -
آشکون - نام و لایق است -

آشورون - باره موقوف و بخت که درین است و بخت
آشوبیدن - آشفتن یعنی آشوبیده شدن
و این مقدم و بخت می آید -

آشیمان - با شین موقوف خانه مرغان که
آشیا میبندد و بخت که از آن و بخت که بخت -

آشورون - باره موقوف و بخت که درین است و بخت
آشوبیدن - آشفتن یعنی آشوبیده شدن
و این مقدم و بخت می آید -

آشوبیدن - آشوبیدن و بخت که درین است و بخت

افعالید بن - تیز کردن و شکران و سخت
 پیشوایند و شوریدن و در زبان گویا مذکور است
 گویند هر دو افعال کردن یعنی یکدیگر را شوریدن
 و تنگ فرا گرفتن و مشتاقان آن مردم
 افشار - فرو کردن و آلوده کردن آلوده کردن
 آفرین - مدح و ستایش و دعای نیک و
 تحسین کردن کسی را که کار نیک کرده باشد و
 امر از فریده و آفریننده - بمنی اخیر مرکبست چون
 جان آفرین و سخن آفرین کذا فی الشرفاء که ازین
 معلوم میشود که اختیاری است ابراهیم که آفرین سخن
 مرکبست درست تواند شد و فی نظر ریاضیه
 تقریر لازم می آید فصل میان مرکب است و
 فقط بر زبان و در مثل این ترکیب و استعمال
 فصل یافته نشده است چنانست که از روی
 حقیقت اصل مضان و مضان الیه است فصل
 میان ایشان درست نیست و قاعده است اهرم
 فاعل که بر بنا باشد مرکب باشد با فاعل خود
 و اگر مرکب با چیزی نمی آید بگویم القیاس آید اگر
 استعمال شیخ سعدی کم است از استعمال دیگر
 جواب گویم شیخ سعدی رحمه الله بدین معنی استعمال
 نموده است زیرا چه در سخنهای قدیم بدین طریق
 هر چه گویم سخن در زبان آفرین و این ادلی و بالغ
 و بدین عبارت متشابه زیاد است و در توبه
 اطاعت است بنا بر آن که کرده نشده است لیکن
 خواهی بوستان نه نشده است و لعل معنی است

چگونه سخن در حق زبان آفرین ای آفریننده زبان
 پس برین تقدیر آفرین مرکب با زبان می شود
 و فصل لازم می آید لیکن متاخران برین نظر
 گردانیده اند که سخن بر زبان آفرین معلوم نیست که
 ایشان را چه باعث شد که بدین راه تکلف و طریق
 تصنع پویند در حقیقت الله علی المصنف لعله علی
 افریدون - بایر فارسی نام پادشاه ایران زمین
 پسر آئین اولاد طمورث شاه چون سخا که آئین را
 کشته و دودمان او را بتلقین کا همان می باشد
 فرنگه و فریدون را تسلیم کاهن کا و یانی کرده و
 ماد کا یک نام با یونان بر پایه بودی برود چون
 خبر فریدون یافت روز پنجم را تقنین کرده مادر
 فریدون پیش اذان آمده و با فریدون از ان زمین
 انتقال هندوستان کرد و منی که کبینه فریدون آن
 گاه در آتش جنگا می که کاوه آهنگر از منی که خروج کرده
 بایباری لشکر فریدون پیوسته منی که نکرده و تنگ
 شده فریدون را و بر کبینه آئین و آن کاوه کا و
 او بود و کاوه مانند بهشت اندام او کشیده و
 بدان آویخته و گویند هنوز آویخته است کذا فی شرف
 و در اوقات این لغت را و باب الالف مع الف
 آورده است یعنی مقصور و گفته است که فریدون
 اول روز از هر کان بر تخت سلطنت جالس گردید
 خلافت آن روز را عید شمرند و مبارک گرفتند
 و چشمتا ساختند تا امر روز در سال در ملک بالا
 در اول روز و در آن خلافت موتمن گرفته اند و چشمتا

و افریدون حکیم پیش بود و او را سه سپهر داشت خلد و
 تور و ایرج و با صد سال ملک اند -
 آگشیدن - بکاف فارسی آیشا شدن بر گردن
 آگین هم ازین و بچی پروا مال و آیشا شدن و
 پر کنند و پر کردن و پر کردن -
 آلوده و آسن - یعنی ملوث و گناه کار و عامی
 و فاجرو ناسق و نامقید -
 آماون - ساختن و ساخته شدن و پر کردن و
 شکن ساخته گردانیدن کدافی شتر قناره -
 آمانیدن - مشد -
 آموون - آراستن آراسته شدن پر کردن و آراستن
 ساخته گردانیدن کدافی شتر قناره آمانیدن مشد
 آمولن - بنا فی نشاسته را گویند که از آن پخته را این
 آمولن - حمد و نام و دوست در ولایت ایران
 کناره خوارزمی گذرد و میان رود میان حران
 و مارال نهست و در لسان اشعرا بغیر نون گفته است
 معنی نخست از قنیه است اقول این معنی اگر آموست
 بمعنی نخست چنانچه افزون از افرود -
 آمیختن - خلط کردن چیز به چیز -
 آکن - اشارت به بیدار افتخار این و بمعنی آزان
 و رنگ و صفت طاق و در شگاه و جایگاه بلند نیز
 و از شیخ واحدی منقول است که آن اشارت است
 حسی کیفی است که محبوب که گفت نیاید و از تقریر
 و بیان تجاوز و تماز بود و در دستور بمعنی از کلام مستور
 و اقول نیز اشارت بسوی آن جهان بود یعنی

آخرت و در بعضی فرنگ آن بمعنی شراب نقل
 آمان - جمع است یعنی آنسان -
 آن با و تاشکن - ای بت شکن یعنی ابراهیم علیه السلام
 آن زین زبرین - یعنی آفتاب -
 آورودین - حمله کردن -
 آویگان - آویختن و آویخته شده و آویزان
 آویزگان - مرد و باکان قار و لاری مشوقان و
 آویشن - بایاد فارسی و شین و شین و شین گیاهی
 منسوب بزلت شاهان تباریش سحر تری خوانند -
 آمازیدن - آهختن یعنی بیرون کشیدن و
 بر آویشن کدافی رزق نکویا -
 آه آویشن - ای آه گرم و دلدناک -
 آهختن - بمعنی کشیدن باشد مطلقا اعم از قد
 کشیدن و شمشیر از فلان کشیدن دست از چیزی کشیدن
 آهر من - دیو و طایفه تنویر گویند که طایفه اش
 و طایفه است کدافی شتر قناره و فی الادات بغیر و نیز
 بهین و او در زنی گویند که گفته است حمد و غیر حمد
 دیو طلق و گویند دیو که با او در و شهاب ویرا
 بزند و میوز و بمعنی آهر من نیز است که رهنمای بدیا
 باشد بعضی گویند که آهر من شیطان است بمقابله
 یزدان فرشته است و بعضی دیگر برانند که یزدان نام
 خدای تعالی و آهر من نام شیطان و این اصح است
 و قوی برانند که خلق کنند طاعت و تاریکی و همه
 رساننده شر و فساد است -
 آهجان - ساکن و ختر نابالغ را در فعل گرفتن
 صالح بمعنی دختر نابالغ را و طی کردن -

آه عجبین - اسی آه دردناک -
 آهنجیدن - انداختن و در قنیه یعنی کشیدن
 و در حاشیه بلفظ بخط میان قاضی شده مرقوم است
 آهنج پوشیده ازین معلوم میشود که بمعنی پوشیدن
 نیز آمده است -
 آهمن - معروف و تنج و شمشیر نیز هن گویند
 آهمن سر و کوفتن - کنایه از کار می و اراده باشد
 که نتیجه شمشیر باشد و بلفظ نیاید -
 آهمنین آهشیان - انگشت و ان که بیاطان
 وقت بقیه در انگشت پوشند تا از صدقه سوزن
 محفوظی باشد در مبدی انگشتان گویند -
 آهمنین جان - سختی کشش و جان سخت
 آهمنین یعنی آهمنین جان است که کنایه از مردم
 سخت جان و سختی بین و جفاکش باشد و در
 دلاور را نیز آهمنین جان آهمنین جگر گویند -
 آهون - بوزن با مومن سوراخ و لقبی در زیر
 زمین و دیوار در کنند و در زیند کدانی شتر فنام
 بهندوی آبرو آسینده میگه میندویین کار و در دست
 و ایشان را هم بدین جهت آهون نیز گویند -
 آهونگان - بفتح و او یعنی آهون و گان آهون و گان
 این لفظ جمع معنوست یعنی جمع آهون که معنی آهون
 و در شرح سخنان این ترکیب اضافی گفته است -
 گان را یعنی معدن گمان برده است و گان آهون
 باغ را و شعله است لیکن درین نوع تکلف است -
 آهوی زرین - یعنی آفتاب -

آهوی سیمین - شافی سپید پوست و آن حساب
 بشمار است که در مجلس مردم شراب میدهند که نامی از قنیه
 اقول چون آهوی زرین آفتاب باشد آهوی سیمین
 یا آفتاب بود -
 آهوی شیر افکن - ساتی و چشمش -
 آهونختن - همان آهون یعنی آهون کشیدن و بلفظ
 آهونگان - کسانیکه درین عالم می آیند -
 آهون - رسم و عادت و طرز و روش و زیب و
 زینت و نام بهیست نزدیک بیا میو میانی -
 آهینه آسمان - مینی آفتاب و آسمان -
 آهینه بند و آسمان - یعنی آسمان آفتاب پیدا آرد
 آهینه طلعت در ویشان یعنی دل ایشان
 و قیل بر روی ایشان -
 آهینه فروان - باکان فارسی مفتوح آفتاب
 جهانگرد و امر که و انیدن آهینه برین معنی بلفظ آهینه
 فاعل و امر برین معنی باشد -
 اندان - بافتح با ذال مجبه مانند ان و دوستان و نظایر
 و مستحق و غیره و ان -
 ابر سنبل گون - ابر سیاه -
 ابر نیامان - نام بارانی است که در بهای هر بار بار
 و معدن و در و در و اثر و باران و دیگر را نه ابر و
 ترکیب ابر بهار را گویند که ابل هندا از باران سواتی
 نامند و آن ابتدای دشتان و انتهای برشمال است
 کدانی ندرنگ فخر قواس -
 ابلق مطلق عثمان - دانه و گردن شل آن -

انبار افش جهان - آرمیای و پیرایان -

اربناسی جهان - یعنی کل مخلوقات از کانی
و نباتی و حیوانی -

ایوان یعنی رکن بر سر کوه که از کانی لغات طب

ایوان - باد و دم فارسی بالفتح که معنی آن میوه

که در باغ باشد و نام دیگرش هم هست که بیوشی آرد

انتر شمر و ن - کنایه از شب بیداریست -

انتر کما و ان - و انتر کما و ان کلاهما لفتح نمر

و با کاف فارسی و و و و لغت ثانی موقوف یعنی

رایت و علم فریدون و آن از جرم بود که کاوه آرد

و در خروج بر سر جوی کرده و علم ساخته بطایفه

بیرون آمده چون بفریدون پیوسته و فریدون

صلی که اندک گرفته و آن علم جین را مبارک نمرد

و سحاب پوشیده و لعل و جواهر و نشانه از

پیر سلاطین و امیرمومنان گرفته و باز آنرا مکمل و

مرصع لعل و جواهر بنیاد ساخته آنرا لام چون

در عهد خلافت امیر المومنین عمر رضی الله عنه

در اسان تخلص شده و یکی از اشعار اسلام آنرا بغایت

امیر المومنین آنرا امیایان سلمانان شمت کرده در

آخرایان - بالفتح قماش و متلع و اسباب

کالایه برگزیده -

اویم پیکران - سقف بسیار -

ارزان - بالفتح یکم بارادش و نام ولایتی که

انجام دادن درست و نقره کذافی عجایب البلدان

و در قتیله که است آرا بان بالفتح و تشدید را را مملو

مختصیفا شهرهای فارس و عرب آن ارجح است

بالفتح و تشدید را را المملو و یکم

اربیان - بلخ آب و کان نوعی از نایب خرد است

که مهندس جبین که نامند و بخت اهل شام کل با و در

ارجان - بلخ اهل عرب جافوز به باشد و بخت

از آدان بیان پوش خورده که با و نام گوی است -

ارو جان - نوعی از جداول و اشکال اسرار

علوم نجوم و نام وضعی است از مضافات شیراز

و نام دهمی است از نواحی نیر -

اروشان - بالفتح بادل که سو نام ولایتی

از ولایتهای بالادست و اسبابا را بایه خوب

می شود کذافی علمی -

اروان - همان روان مدود و هر دو معنی مذکور

ارووان - نام باد شبای از آل کشتاب

و معنی اگر روان مرکب است کذافی شرفنامه

و در قتیله است بالفتح بادل موقوف و نام باد

از ایران زمین -

ارزان - بنفتم هزاره و ذال معجزه شریف عظیم

شام که کور یعقوب و چاه یوسف علیا کلام

بارون است و سکن یعقوب بدروازه فرسنگ او

کذافی عجایب البلدان -

ارزان - خندگران نرخ و معنی ترکیب

اگر از ان -

ارزن - بالفتح نام نخله که تباریش وخت

و هندش چینه گویند و معنی اگر از ان مرکب است

و نوعی از درخت بادام کوهی که در آن بسیار ترنج
باشد و اگر در دو دایره یکبار براند و چوب آن را جدا کنند
و پوست آن را بر کمان چسبند -

ارزن زرین - جرحه می زعفرانی و سترگانی
کذا فی القینه و نیز عبارت الان حباب خرد که از ترنج
شراب و شراب افند و بگام بر خیزن می در پیاده
هند اگر از اجانه نامند -

ارزیتون - نام دختر پادشاه مغرب که در جبال
براهم گور بود -

ارزیدین - لائق بودن و سزیدین چنانچه
گوئی که او بدین معنی ارز یعنی نمیشود و مایه با بودن
کذا فی القینه اقول یعنی با قند و قیمت -

ارسلان - نام پادشاه ایران زمین و شیر
کذا فی الادوات -

ارطیبون - زیرک و دانا و نیز نام مردی
که دانا نزد حکمای روم بود -

ارغنون - کلامها با الفتح نوعی از
سازهای ساخته افلاطون که رومیان می خوانند
و در زفا گویند ترجمه از امیرست مثل باب چنگ
و بر لباط و طنبور و در قینه است گویند ساز نیست

که هزار آدمی از مردوزن چیر و جوان می نوازند
مختلفه و آوازهای متنوعه یکبارگی ساز میکنند
و می خوانند از ارغنون گویند کذا اسم و در دستور

مستور است ارغنون ساز و آواز هفتاد و هشت
خواننده و سازنده که یکبار بر کشند -

ارغوان - فتح کیم و سوم نام طبعیت افسوس که
بتا زیش حسرت خوانند و نیز چهره عاریت و نیز
نام شهر از ایران زمین سرحد توران زمین نام
کجاست رنگ سرخ و قیاس کیا همیشه سرخ سرخ
آنست که درخت است شاخهای آن باریک
میشود و گویند که هر جان میشود در تمام سال یکبار برگ
آرد و تا بل معلوم شود -

ارمغان - از پیش و واحدی فتح کیم و نهم سوم
محقق تحفه و سوغاتیکه برای دوستان از جای
بیارند یا بفرستند و معنی اگر مغان مرکب است
بتا زیش عراضه خوانند کذا فی شرف نامه و در
زفا گویند که برست که درم و دینار را نیز گویند -

ارمقان - بوزن زر گرگان جهان ارمغان
اول و بعضی گویند ارمقان سیار بد و نقطه قله
کذا فی القینه منقول از لسان الشعراء لیکن فصحی که

نیکو کاتب است در آن ارمغان باغبین است چنانچه
با گذشت و در ادوات نیز همچنان باغبین است

معنی اول و آخر پس ازین معلوم میشود که قیاس
تصحیف و صحیح هجاست که گذشت آنکه لسان
معلوم میشود که میم مغشوش است زیرا چه بر وزن
زرگران گفته است -

ارمن - با کسر نام ولایتی است در کوه پامک
ابریشم از منی بدان مشهور است و در دستور سطوت
ارمن نام شهر است منسوب بکوه و گل و سکون و با

و مخفف اگر من هم آمده -

تر می دایع آو میان کذا فی التو به الفیاء -
از دست بر آوردن - یعنی کشیدن کذا
فی القنیه -

از رون - بمعنی رنگ کردن باشد معنی
خلانیدن سوزن بهم نظر آمده -

از دو سندان - چهار دندان از دو تن کش
چهار دندان بشین کذا فی القنیه لکن و شک
از کل آن - با کاف فارسی علی طینت خلقت
از لباس نفس عریان - اسی از نیست
بیرون آمده کذا فی القنیه یعنی از اوصاف
ذمیه مجریده و از خودی خود بیرون آمده

از مودن - بر وزن فرمودن تجربه کردن
کذا فی القنیه ازین معلوم میشود که مقصودست
لیکن مستعمل نیست -

از یاد بردن - یعنی فراموش کردن -
ازین بمعنی ضعیفی نیز آمده است کذا فی القنیه شرف
اسارون - بالضم واره و سه که هندوی تکر
گویند کذا فی زنا لکوبا -

اسالیون - بالفتح تخم کرفس که بی که تباد
سفر خوانند -

اسب چهار گامه ران - اسی اسب
چهار گامه بران کذا فی القنیه و آن نوبه از
ز قمار است چون میخواهند که اسب را بدوند
اول گام با هر غار انداخته چهار گامه بعد بدوند
و این ز قمار سوم را چهار گامه و چهار گامه بدان

ی خوانند که درین ز قمار اسب هر چهار پا یکبار برید
اسب بران - بلکه با بار فارسی نام شهر
سبارک از ولایت فارس گویند که برای لطیف
وار و ابل و بی زیرک باشند در صفا و ثبات و آن
شهر را قدیم یهودیه خوانند و گویند هر خط که در
عالم باشد ابتدا از اسپهان بود و نیز هر که در آن
چهل روز مقام کند بخیل و مسک شود کذا فی
عجایب البلدان و نیز نام نوای و خرج و جالی
اعوان و انصار علیهم السلام هم از آن ولایت خواهند
کذا فی شرفنامه -

استاد سر که هفت خشان - اسی تار شیری
استخوان - معروف که تباریش عظم گویند و
خسته خراب و غیر آن را استخوان نامند و آن عامست
بر جمیع حیوانات و نباتات بر خلاف است که مخصوص
به نباتات است و نام سلامی است از اسلحه جنگ و نام
جانبورست غیر معلوم گویا از مردم اهل نجیب است
استرون - بالضم معنی شمشیدن و پاک کردن
و مومودن و در فرنگی معنی ساخته شدن بنظر آمده -
استرون - بلکه سرنی نادانیده و سرون بحدوث
همزه نیز آمده است و معنی ترکیبی آن استرمانست
چون معنی مانند هم آمده -

استوربان - پرنده است که تباریش شور گویند
کذا فی القنیه منقول از زنا گویا قول ترج استوربان
بمعنی شور یافته شده است و معنی ترکیبی خواهند
استورست زیرا چه استور لغتی در ستورست و آن

باز در کتب دیگر از کتب دیگر

بمعنی خداوند است چنانچه در نگاه بان در کشتی بان
 و در بان و غیر آن -
 استخوان تن - بخت ژند و پاژور معنی پیش باشد
 که در مقابل کشتی و ن است -
 استقره لیسیدن - کنایه از دلیری و جاننازی
 کردن باشد -
 استون - ستون عمارت را گویند -
 استوان معنی ستوار است که نمک و ضجیه با و نیز استوان
 استخوان - و نمک و ضجیه گبران را گویند -
 اسکندران - معنی کلیدان است که محل بستن
 کشتی و دریاغ و غارت و جیل و امثال آن باشد
 بحر معنی خوانند -
 استمیدان - سبکسوز و شال کجا بیت تیره کن
 اسیر از زمین - معنی نباتات
 اسیرین - بوزن معنی اسیران کنایه از زمین
 اسفایان - جان اسپایان -
 اسطفین - نزدیک کنایه از لغات طلب
 استور و لیون - بخت اول و سوم و کشت شرم
 پنج بستم سیر و شتی کزانی رفا گویا -
 استور و لیون - زیم آمین شای و بحر فی خشت خوانند
 استور و فریدون - بخت اول و بخت دوم و بخت
 سوم و بخت چهارم و بخت پنجم کبر معنی است -
 استور و فریدون - بخت اول و دوم و بخت
 سوم و بخت چهارم و بخت پنجم و بخت ششم
 استور و فریدون - بخت اول و دوم و بخت
 سوم و بخت چهارم و بخت پنجم و بخت ششم
 استور و فریدون - بخت اول و دوم و بخت
 سوم و بخت چهارم و بخت پنجم و بخت ششم

گویند و آن امنیت که سر که میزند و دروغن کند
 یکجا کرده می خوردند -
 اسما عین - بوزن و معنی اسماعیل -
 اشنان - ما بخت گویا حدیث که میهند و می
 چو کا گویند -
 اشک بشکین - معنی گریه شادی -
 اشک شیرین - باشد -
 اشپین تن و اشپین تن - معنی پیشیدن
 باشد اعم از آنکه آب باشد یا چیز دیگر -
 اصفهان - جان اسپهان و آن شهر
 باشد در سلطنت در ملک عراق اهل و بی اهل
 باشد در صفا و آن شهر را در قدیم و از العین
 گفتندی گویند و بال از آنجا شریع کنند و باشد
 قیاس از آنجا شود گویند که یک چهل روز و آنجا باشد
 بخیل و نمک کرد و مبالا گذشت -
 اخارون - بار بار و قوت و اخاریدان جهان
 اخارون و اخاریدان معنی -
 اخاریدان - تخم زیتون و شتی -
 اخارون از دست افتاد و کان - معنی
 خراب شدن از دوحای مظلومان -
 اخارون - با بخت مند بر خاستن و دور شدن
 و اشباع و از قمان و لایق تمام یعنی کیم کدانی
 است بزار و نیز معنی تواضع کردن -
 اخاریدان - زنده روی که میزند و بخت
 اخاریدان - شگفتی کردن -

افروختن - بانام موقوف بر آوردن باند کردن
 و بر کشیدن و بنا کردن و درست کردن که هر واحد
 کند و بنا را فتح دهند کذا فی زفا گویا -
 افروختن چنانچه شدن - کنایه از عادت کردن
 بخیر باشد که ترک آن قادر نباشد -
 افروزدین - آراستن و تزیین کردن و
 بالاندیدن و زیبادادن کذا فی شرفنامه
 قنیه مذکور است افروزدین افروختن یعنی بر آوردن
 و بر کشیدن و بالاندیدن -
 افلاطون نقل کرده اند گوگل گویند -
 افیولین - بشکله گویند که اگر خاکستر آن را بر آید
 باوام بر موضع ریش بماند موی بر آید و کعبه
 شمشیر خواهد آمد -
 افروختن - باسین موقوف بر افروختن -
 افروزدین - زینب دین از شهرت زینت کردن
 افروختن - باه او فارسی و خوار موقوف بر
 کردن و روشن شدن کذا فی شرفنامه در ادا
 بعضی اخیر فقط است و مراد آن روشن کردن
 آتش است مطلق بلکه فی الحقیقه معنی افروختن
 آتش مشتعل کردن است که تباری و قد گویند و
 استعمال این در نهایت شهرت که چون چراغ
 کشته شده باشد یا چراغ نباشد گویند چراغ
 بی فروزی اما چون روشن گشتی چراغ کم شود و گویند
 که بی فروزی بلکه گویند که روشن گشتی و کتاب
 گویند که افروخته است و در زفا گویا مذکور است

افروزدین افروختن یعنی آتش بر کردن است
 افروزدین - باکسیر یا باو فارسی همان افروزدین
 مدد و که باو شادی بود مشهور و بعضی گویند
 افروزدین نوح علیه السلام و بعضی و القزین عظم اورا
 سپاراند کذا فی شرفنامه و لیکن مشهور نوح است -
 افرازون - بالفتح بازار موقوف و آوندی مانده
 نکهاتت چوب و غیر آن که در آن جوانی و یک بزرگ
 تبارش مفرجه خوانند کذا فی القنیه اما تیرگی خبری
 که در آن آلت خیری بماند -
 افروزدین - جنگ و خصومت کردن -
 افلاکیان - کنایه از ثوابت و سیادت و
 طایفه باشند از بیدیان و بدیدیان -
 افروزدین - باقا و یار فارسی بر تحقیق جنگ
 افسانیدن افسانیدن - گرد و بوس
 و بخاران از غله دور کردن و گرد و جران تیرگی بر جان
 و امثال آن شسته باشند و بر کردن و در زفا گویا
 مذکور است اگر چه واحد کند کعبه فاما خواهند
 افروزدین - بر وزن خندیدن شگفتی کردن و خندیدن
 افسانیدن - بالفتح باسین جمله شایندن یعنی
 مالیدن و درست و دلم گردانیدن چنانکه گویند
 مار افسانی یعنی افسانگری و بجز آن هر و کفر
 گویند کذا فی زفا گویا -
 افسر شدن - کنایه از بادشاه شدن -
 افسردین - سرد شدن پنج بیستن و پنجه کردن
 باشد و از کس دل سرد شدن هم است و در زفا گویا

افروختن

بگو گشت اگر خبره را خدایت گفتند کبریا فاشند
 اقول خیا بنعم فافوتی است بمواختت ضم سین
 زیر اچه کبریا فاکرم فی آید و خروج کسر و بسوی نمده
 و آن مخفیست -
 او سین - و آن کبریا و سارگویند این کبریا
 افشون - کلماتی که در زمان و ساجران جمعت
 و سول غرض بکار بند و بحدت هنر و فیه آمده است
 افشارون - بار بار موقوف شپلیدن -
 افشان - موقوف ریزان و ریزنده و بریز -
 افشانیدن - و افشانیدن ریختن و شاک کردن
 کذا فی شرف فاده الادات و لیکن در استعمال معنی
 شاک و قربان کردن نیز آمده است چنانچه درین بیت
 که گشت مهر نیز ارجانم و برای مبارکت و شام
 یعنی شاک و قربان کنم نیز اچه جان اگر بخت گشتن
 اندک است حال بعید است -

افشردن - جان افشارون اما در لغت
 فشرودن یعنی پای حکم و دشتن نیز هست -
 افشون - چیزی باشد مانند خجسته و
 درسته نیز دارد که در قهقان بدان غلته گفته شده
 بر باد دهند تا گاه از آن جدا شود -
 افشمتین - نوعی از بوی مادران کوچی
 گل آن با انجوان و بلخی آن بصبر نزدیک باشد
 در چشم را سود دارد -
 افشیس - نام شخصیت که بسیار کریم و صاب
 بود مانند حاتم و حسن و سوزنی و شاک از بوی

بگو گشت آن بسیار کرده اند -
 افشعی قربان یعنی گمان تیر اندازی -
 افغان - بالفتح و زاید و عوغا و نیز قلیه
 افلاطون - افلاطون - نام حکیمی که بر ببری
 ذوالقنبر در جهان بگردی جهان گیری نیست
 و جلیس و بود و ارغنون و صنع کرده است
 و در سطور علمی مخصوص شاکر داده است -
 افلاک شناسان - باکان موقوف یعنی شاک
 افشارون - دوائی باشد که بفارسی اگر بوی
 عود و اوج خوانند سطر و کرده دارد و سفید بسیار
 و باه و اوقوت و اهل هند چخوانند کذا فی
 اقطون - غلته است که آنرا ماش خوانند -
 افشون - و ایت گرم و لطیف و آن را
 شیرازی جمیع خوانند -

اقوامارگون - را از یاد صحرائی باشد -
 اقویلا سمون - روغن لبان را گویند -
 اکدیشان جمع اکدش که در ترکی مذکور است
 اکسولایون - رستنی باشد که از تازی حاصل
 خوانند و آن پیسته در آب و بر و برگ آن برای
 آبگشتی باشد و یک برگ کاسنی و بر سر آن تخم
 بود سیاه رنگ سرخی مائل -
 اکسول - بالفتح نوعی از بوی سیاه و چانه
 سیاه تمیمی باشد که اکبر حجت افغانی پوشند و یک
 در قنیه نوشته -
 اکوان - باکان فای و یک کیه رستم را یاد بخت

و هم بدست رستم گشته شد و بپنجی کل از خوان منظر آمد
 اگر لیون نام موشی و علمی است که آنرا تازی
 قبا و بهندی و ادگویند -
 الاون - بالفتح نام ولایتی است از ترکستان من
 و قیل نام شهر سه کذافی شرفنامه در قنیه مذکور
 نام کوتیست در عرفات -
 الایون - بلغت یونانی راسن اگر بیدوان
 نوعی از فیلگوش است سح آنرا می کنند و آنرا از جیل
 شامی خوانند -
 الپ سلطان - با بار فارسی نام پادشاهی است
 و نام مردی دلاور کذافی الادایت -
 الفا ختن - با خا موقوف و الفختن الفخدن
 کلمه بالفتح کسب کردن و گرد کردن انداختن
 و جمع کردن و جمع نمایند -
 الکن کو فیان - کنایت از چیز کثر
 چه الکن کو فیان کثرت و بعضی کنایت از
 نوکر یعنی آلت تناسل می کنند -
 الفجیدین - چهل کردن کنایه جمع آوردن
 الفخدن - جمع کردن و انداختن الفجیدن
 و الفیدین بکذا -
 النجان - نام الکده است در دغان که
 بهنج فوب در اینجا پیدا میشود -
 امامین - با نعت یونانی و انیت که آنرا
 بفارسی مایلون و عبری حمانا نامند بول را براند
 گرم خشک در ورم کذافی بعضی لغات لطیف

امعا سیمین - بلغت روی آب غوره را گویند
 و قناری مارا محرم خوانند -
 امیان - همیان مال که کینه در باشد کذافی الادایت
 امیر آب حمیدان - خواجده خضر علیا سلام
 انبارون - انباشتن - بغشها و بارادوسین
 موقوف پر کردن بجای خیمه چاک و جبران
 انباریدن بمشدد -
 انبان - بالفتح پوست بزغال خشک کرده که
 در پیشان و میان بندند و قنیه در و در بمانند
 بناریش جوانی خوانند و قیل خسیطه که در و بچرخد
 باشد بدارند -
 ان - بفتح اولی سکون فون بلغت و نزارند
 و الله را گویند که در باشد و ننی آن هم است که
 در مقابل این است -
 انبا خون - قلعه و حصار و جای محکم را گویند -
 انیران - بالفتح و چهارم مچیه سی ام روز از ماه
 کذافی شرفنامه و در قنیه هم بدین معنی است -
 انبویدین - با و و فارسی بو کردن کذافی
 شرفنامه و در قنیه منقول از خاشیه زفا گویند که
 انبویدین بخارین و ناگردد کردن چنانچه انبویدین
 بعنیه با -
 انبیریدن - پر کردن کذافی زفا گویند -
 انجا میدن - آخر شدن کار -
 انجختن - بالفتح بفتحیم هم بدین معنی -
 انجم فسادون - محکم کردن و شتابیدن

کذا فی القتیبه

انجمن مجلس مجمع مردان

انجمن کماشان - راه کماشان

انجمن - یعنی استوفان نانی حیات کرد

و نیز ریزه کردن هم گفته اند و زمین را آب

داون هم نظر آید و در قتیبه یعنی بزرگ کردن

انجمن - بفتح حون کردن پانچیم یعنی صورت

انداییدن - کما هگل کردن

اندرشیدن - بفتح پناه گرفتن و پناه

داون و حمایت نمودن و پشتیبی کردن

اندر جان - نام مبارز تو را می گویند و ننگ دار

بر دست گردن میلاد گرفته شده

اندر کان - نام شهر و ولایتی است مابین

هر قند و چین

اندر و خشن - با خا و موقوف به پس گردان

و اگر از این حاصل کردن گویند کذا فی شرفنا

و در قتیبه یعنی اند و چیز می آورند که گفته اند

چنانچه گذشت ازین معلوم میشود که معنی اندون

و در کردن هم باشد

اندر این جمع اند و در خا و قیاس

اندرین - سخن بیک گفتن

انگارین - بفتح با کاف فارسی دال

موقوف به داشتن با کاف فارسی و شین

به قوت چندا شستن کذا فی القتیبه و در قانگ

تدکوست انگارین و انگار شستن

و گمان بودن و در شرفنامه معنی انگار نقد کردن

و نقد کردن به نقد کردن آورده است ازین معلوم

میشود که معنی آن هر کس نقد کردن به راه انگار

امرست و شست ازین است

انگیدین - شمه و عمل آماند و عرب آن

انجمن - است بهینه کاف مشهور است و در عالمی بفتح

تدکوست

انگدان - با کاف فارسی بوزن مردان

خاکستری که تبا پیش بسباس خوانند و در قتیبه

ست خلاف و قتیبه از عطر کذا فی القتیبه و فی القتیبه

محل آفرین هر دو معنی اخیر اند و ستورا لافا فاضل است

جامع این لغات و در دستور کوردید و دران لالان

مستور است و در ادوات غیر مخمخین است زیرا چه

گفته است که آنرا بسباس خوانند و درای آن

فناسر - اگر معنی دیوم دم و آن جا بود

باشد و خشی شبیه آدمی و در قتیبه القتیبه

بسباس آمده که بهندی جاوتری میگویند نوعی

از عطر کذا فی القتیبه و نام در خشی هم هست که صنف

آنرا بهندی حلیه است و آنرا در عرب کما انجمن است

و به معنی با ذوال قتیبه هم آمده کذا فی و بسباس

و نام قریه است از قریه کماشان که با نگوان

بشمار دارد

انگشت بردان گویدین - معنی همنوس کردن

و نیز اشارت از منع کردن است و دیگری از این

گوشاید کرد و نیز کنایت از تیر شرف چنانچه معنی

انگشت نیل کشیدن کنایه از رسوائی و نشان فقر و ترک دوا و ن کاری باشد۔

آنکشت برویان نهادن - افسوس
کردنت برکاری که برخلاف مراد باشد و بی
اشارت کردنت و گری را برای سکوت
و نیز کنایت از متحیر شدن -

از گشت همین - بمعنی انگشت - ابهام

آگشت زمین - بزرگترین آگشت است
آن در طاعت است -

آن گاه چون - به فتح باد و تیران و غارت
مضموم صفت های خوب که تا فی زلف او بیا -

موم سنانی کو پیادہ لے کر چلا گیا
 انکھائیوں سے آنسو بہا وہ فاسیہ نام کتاب بار
 کہ انجیل عیسیٰ پر نام تھا بیانی نور کا
 وہ پیادہ لے کر چلا گیا

در آن خطا می شد که بگویند این است و نه آن

چون با آنکه گوید سر او را از ان خیل

باز گفتند و چون از آنجا که غنیه میشو و خوشتر از آن
کتابهای آنجا را بشو و بقراری و برایش که بنده
آن را در میان است -

آنگین متن - باکات فارسی و زبانهای مبنایان
ویرایش و تدوین ویدئو اگر دلت ویرایش و تدوین

کمر دن و کشیدن و دیر کردن -
 و کشیدن - پاکاف فارسی جهان انجمن -

انٹرنیٹنگ - بافتح بابا و وفارسی فوجہ ہزاری

کردن و در فرستادن معنی ناله نمودن هم آمده-
انیسون - بفتح کیم و کسر دوم را زیاده بر معنی گذا
فی طب حقائق الاشیا و در لغات طب میگویند
والان روشی-

او باریدن - با و او فارسی ناله فراری کردن
و ناچار دیده فرو بردن که بر جری بلع گویند و بخشنه
انگندن هم است -

او ارین - بدو رشت را گویند -

او باشتین - بمعنی انگندن و پر کردن باشد
او بیت پین - بمعنی انگشت در لغت نرزد
با نذر آمده خواه انگشت دست باشد خواه انگشت پا
او چیزیان - بمعنی ماهیات باشد که مبع ماهیات
او و سالیون - بیونانی کرین که بی انگویند
و ستم آنرا فطر سالیون خوانند -

او درون - بلمت فرمود پا نذر بمعنی مردن
از عالم رفتن باشد -

او زامن - نوعی از خوانندگی و گویندگی
باشد که آن خاصه پارسیان است و شعرا آن زبان
پهلوی باشد و نام دومی است از توابع و مضامین
جوشقان مشهور با و نامه و چون این قسم گویندگی
شخصه از خدایان کن ده مضع کرده بود و بنا بر
شهرت با و رامن بایست -

او رویدن - حله کردن و جنگ نمودن باشد
او رنجین و او رنجین - میلی باشد از طلا و نقره
که زنان در دست و پا کنند -

او رنیدن - فریب دادن و مکر و حیل نمودن
او روختن - بمعنی افروختن است که روشن
کردن آتش و چراغ باشد -

او ژرن - بمعنی انداز باشد که در انگندن و انداختن
باشد و بمعنی فاعل هم آمده که انگندند و اندازند
باشد و ام با معنی هم آمده یعنی بپایان و بینداز
و قتل کشتن را نیز گویند -

او ژرنیدن - با و او فارسی بمعنی انگندن
و انداختن باشد -

او ژرولیدن - بفتح باز او فارسی بر وزن
افروزیدن بمعنی گنجین که معنی آن از جاس
جنبانیدن و برشته باندیدن است و بمعنی پشیمان
کردن هم نظر آمده -

او ققادون - با و او فارسی و فار موقوف
انقادون که از یاد آمدن و دور شدن باشد -
او لیش - بفتح سقم که گیاهی است و قیل نوعی
از سبزیهای ماکولی که در میان پاییز و تراب کارزار
روندش ساخته گویند از ملک بلاد هند آمده
که زانی القندیه و نیز بالاکدشت -

او چمرن - بفتح چان که چمرن جد و او چمرن
نام و اما و قیصر و هم سلف کشتا سبزه -

او اهل درون - مقرب و خواص و محرم
ایام سپهر درون - ای زندگانی کردن و بی
ترکبی که در کار خیر رسانیدن -

ایسچان - بالکسر خا و عجم نام ولایت ترکمان

کنانی الدبستوز-

ایلیکین - باکات فارسی خداوند و خاندان و
واسامی ترکان کنانی القنیه-

ایدوان - بافتح اکنون و قبل باکسر بابا کاس
کنانی شرفنامه و در فرنگی با معنی پنجمین کور

ایران - ولایت خراسان و عراق و فارس
و کرمان و راهبوار و طبرستان و آذربایجان

ابو از کنانی شرفنامه و در ادوات ایران نام
ولایتی است برین طرف آبامون که همیشه

دارا الملک ملوک کبار عجم بوده است -
ایرگان - معنی مردمان باشد -

ایرمان - بایار فارسی و راء موقوف و همان
آسمان طفیلی که بر خاقان ایران و شش نمایان

بجانی بود و یا خودی آنکه اورا طلبیده باشند
برود و ششقه را نیز گویند که بی رضا در سنان یا

بلک کسی فرو واید و معنی نداشت و پشانی هم
ب نظر آمده و نام شهر از مدینه هم هست و معنی

آز و داران و حیرت هم گفته اند -
ای روزگار و زندگان - با پنج موقوف است

بید و نشان اجل گزندگان کنانی القنیه -
ایلیخان - بالام موقوف نام مدح بندگی

شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی رح -
ایرن - صدآن یعنی این و اتمام اشارت

قریب است و هم از بهر کنایت ازین جهان
بود و نیز مکرر گویند -

ایرن بر زن - یعنی دنیا -

ایرن بر قوه نیلگون - یعنی آسمان -

ایرن خم آهن گون - مشد -

ایرن در کور وین - کنا به از فلک -

ایرن ده و یوان - یعنی دنیا -

ایرن ده ویران - مشد -

ایرن زن - یعنی دنیا -

ایرن کوجه باستان - مشد -

ایرن نقره گیران - یعنی طالبان دنیای فانی
و نیز شرباب خوران که می به پالایه خود میزنند

معنی نجاران مستعمل -

ایرن و آن - کنایت است از جهان و در کلام
که کنانی موبد الفوائد نیز کنایت از دنیا و آخرت

و در من بمعنی شک و شک و اشارت بهر شیء بعید
و نیز براسه تقیم است -

فصل فی الترکی

ارسلان - شیر و نیز باد شهاب -

ارسلن - مشد -

ازن - بفتح کیم و ضم دو مع آب -

ازن - بهشتین دران -

اسن - بکسر تن سلامت -

اقن - بفتح کیم و کسر دو مع ماضن -

اکن - بفتح کیم و کسر دو مع پشانی و در تبیان المائنه
الترکی اکمن باکات فارسی دیده شده است -

اندن - بفتح کیم و سوم سخن گفتن از راه تعبیر
و نیز مکرر گویند -

انکیروان - نفع یکم و سوم و پنجم از ایشان -
 ابرون - بفته یکم و سوم و پنجم -
 اودرکان - بغم یکم و پنجم و سوم و پنجم -
 اوان - بغم یکم و پنجم و سوم و پنجم -
 اینگان - بغم یکم و پنجم و سوم و پنجم -
 این - بغم یکم و پنجم و سوم و پنجم -

—

فصل في العرف

ایلو۔ پدیسیدن بوغذا وادون ویز ورون
 ائمو۔ باکسر امد و بشوید و خوار شوید اب
 کائنات بان در اقل و بونخ
 او۔ فریقین۔

ارجو - امید بسیارم -
ایسه خارود چرات کرون به چرات
و به چرات

۱- بافتح آفتاب گردون ترنم شمعین از این
 ۲- با کسر که دست از آمد
 ۳- در بیت می باشد

۱۰۱- بعضی بابول میگویند.

صل في الفقاري

ایچو - جزییه و موسیق را که بیند که میان دو آب است
یعنی در جستان و نهانات آن ظاهر بود که اگر طایفه
برین مشرب و در آن نغوان کرده -

آب در بنابر: بنابر معنی آب و

تری و روشنائی ربوبی و عزت و حریت مردم
کنافی شرفنامه و در علمی مذکور است آب روایات
موقوف آنکه پیش بزرگان قدری و نعمتی دارد
آب و گل نیلوفر را گویند۔

آتش گاو - چوبی که بدان آتش را بگردانند
در تنه و یا منازک آن را فروخته شود که با فی الحقیقه
و معنی ترکیبی کاؤمده آتش -

آرزو نموده و باز از به حقوق کشتن خاطر که
عس شہوت نامہ نکند از فی الاموات۔

آزاد وارو نہ بنی دین پندار صوفی ست بیخ
آنها طبع و گوشت

آشنا و یقینی شنا و باشد.

آشوب - مختف آشوب، بگویند و شایسته، بپاشد
آفتاب زری و زعفرانی خنجره -

اللاہ۔ آتش شعلہ ناک راگویند۔

آلویستام سید الیت فویش و ترمیش میشو دواش
از ان جمعی یزند و آله بالا مشد و نهرت کذا فی العلم

آمیزند و بپايدار قايی معنی مرموز می شود
که تبادلش کامل خواهند شد

آمده و پرو - نام لیبکی بیست که میان خراسان
و باوران المنهرست نیز بر تپه و خوار زمزم می رود

و در سخنان مذکور است زمین است میان چو کون و فضا
آن تر و روشنا تر است سوی ساتی است -

آوو۔ بالمدونتیج واداول نام شہریت این
چرہ لغت از قنیہ است۔

آو - بیشتر از جمیع زبان آب را گویند -
 آهن گاو - بسیار که مندهش بچال گویند از جمیع
 آهو - جاتو روشنی در نهایت شهرت که عرب
 غزال نامند و نیز بمعنی عیب آید کذا فی شرفنامه
 و در احوال مذکور است آهو عیب عیب گیران
 اینست باد اعم ششم و بعضی بمعنی چشم شادمان نیز
 استعمال کرده اند اما اکثر استعمال بمعنی شادمان که
 آهو این چشم اند -

ارسطو - همان ارسطاطالیس که گذشت -
 ازین سی و دو - یعنی همان ازین دندان که
 گفته شده است -

ازنا و - نام ناحیه ایست از نواحی همدان -
 ازرو - بالفصیح معنی است که ملوای آن بنایت
 لطیف شود و منقبت دهد و در کمر را -

از کمر او از عبادت و طاعت او بی نیازی
 کذا فی القنیه و بمعنی میاندا و نیز آید -

از کشش نام تو - ای از شوق نام تو -

استقوا وقت - که کذا فی لغات الطب میانی
 گاو بجای را گویند و برومی قطاس خوانند -

اسو - جانب و طرف و سیو بالفصیح اول منقطع
 باشد و بمعنی ریو و ز - بایندهی و ریایش است

اشته گاو - بالفصیح باکام فارسی شتر گاو و آن
 بهر است و شتر ریایش ز رفته گویند کذا فی نفاذ

اشتبوه - بالفصحی انگشت و آن کذا فی شرفنامه
 و در ادوات الفضل مذکور است اشتباه و بضم و قیل

بالفتح انگشت و آن -

اشتوه - بمعنی انگشت و زغال است و جانی را
 نیز گویند که زغال در آن ریزند و بعضی برانند که
 این لغت مترادف است و اشتوه و بعضی برانند که
 با موصوفه تخمائی تصحیف خوانی شده باشد و الله اعلم
 و بمعنی انگشت هم میدان آمده که تبارزی اصبع
 خوانند و بعضی اول بمعنی سبزه هم بنظر رسیده -

اشنان دارو - زه نواهی خشک است و نامند

که مشهور بزهر نواهی مصری است آن گیاهی است
 در آنی شبیه برگ خنا استقار نامند -

اشو - بمعنی هوش باشد در لغت زهر نواهی و مقابل
 اشو - آتش شعله ناک را گویند -

الماس تو - اسی دندان تو -

الو - نام میوه کذا فی شرفنامه و در علمی چنانچه
 گذشت در ممدود -

انداو - با کسر هر چیز روشنی یعنی تر و بیایسته
 که تبارشین ایهقان خوانند -

اندر حسو - تبا که کذا فی القنیه
 انزرو - بازهر -

انگشتو - بالفصحی باکام فارسی مضموم مالیده
 انمیو - و غنی است بزرگ اقیاس نواهی است

و بوقت رستن با برگ و گل بابر میر وید زبان هندی
 و انوه چخوار را گویند -

اور یو - بمعنی اورب است که بعضی محرف خوانند
 او کو بوم را نامند و آن پرنده ایست که بخوش

<p>از هر جنس کدافی القح و در فارسی او را بن میگویند ابریه - بوزن ابریه نام سر لشکر اصحاب میل که بر سر تخم ریخته اند و پیل سپید و زرد بود و آن پیل محمود نام داشت -</p>	<p>است شمار دارد - اوفو - بلغت یونانی شراب را گویند - اوسو - بالفتح و الصم بوده و یا بش و بعضی بشین میگویند و یعنی با تم و غرام آمده - این زالی ابرو - اشارت سوی آسمان است کدافی القشید -</p>
<p>ابر - کبکسین سوزن تیر می کشد که در دم - ابله - و میگوید که از کثرت کار کردن بهر دست و از بسیاری غمی کردن دریا افتد و نیز گوی کم عقل و خام و حاش و بیانه در ام معاد اخرت و نیز جوان غافل مغرور و عیش و زندگانی و غم و در فارسی آبله مدود آورده اند -</p>	<p>ابر و سکنار اناه نومت -</p>
<p>ابن القدر - بعضی بدینسان علیها اللغه و بعضی علیه السلام را میگویند و بعضی عزیر را گویند -</p>	<p>افصل فی الترکی</p>
<p>ابن تهمه - با کس نام بر وی تیر انداز طلب ابریه - ایل قاریس است و نامند و کدافی کدافی ابن مرقله نام واضع خط ثلث و غیره -</p>	<p>ارگو - بالضم یوشش - از رز لو یشتین روزی مند - ارشاد - بالفتح جوی آب و اشرا و غابیه و او نیز گویند -</p>
<p>میگویند ابن مقله را بسبب جرمی و ستمایش بر پدر بودند و ابن مقله حضرت رسالت را در خواب دید که صیفت دست خود باز پرسید فرمودند نبوت آن که خط کوفه را گردانیدی پس این است که کدافی ابن حبه نام کدافی لغات اطلب -</p>	<p>اسلو - بالضم با عقل - اکو - مضمتین یوم - او - بالفتح سید - او قلو - بضم قلم و فتح دوم با ششم - اما کو - بالفتح پهلو - اسچکو - با کسر شکبه -</p>
<p>اچنه - و ختر -</p>	<p>باب الکمار</p>
<p>ابوه - پریان و غذا دادن و پرورون - ابر - پدر و عار و خنک آنچه آتش مردم دارند و یا فتنه و غیره که فراموش کرده باشند - ابر و شکبه - طول و عرض و عمق جهان -</p>	<p>افصل فی العربی</p>
	<p>اچله - حدود بکسر جیم جهان و موحود - آخره - بمشله - آبر - مدود نشانی ابا حبه - مباح گردانیدن - اباریه - بالضم جامعیتی است که میخواستند</p>

ابو زنه - بانون مشدو بوزنه -
 ابو الحکر - وطنی بینی جلع کدافی التلج -
 ابو حره - بضم المیم کنیت ابیسی علیه السلام -
 آتاعه - فی کردن -
 آتاده - خراج و حاصل ملک و دین رشوت و ادوات
 استجابه - متوجه شدن -
 اترجیه - برنج -
 آملاه - به قتل و حیران شدن -
 آتایه - یاد ایش وادون -
 آتاره - لکیر کردن و گنجین -
 آتاله - اصل شدن و غلظی کردن -
 آتاده - سخن چینی کردن -
 اجاره - مزدوری که کسی بدهند و بخرند -
 اجاره - امان وادون و تالیج یعنی وادون
 اجبه - فرخ پشانی -
 اجبه - نیتان -
 اجبه - مرفان -
 احاطه - گرد چیزی در آمدن و دانستن -
 احاکه - سائر کردن -
 احانه - هلاک کردن و غوار کردن -
 اخنه - سکه ده داشتن و ششم کردن -
 اخوه - برادران -
 اخبیه - بالفتح و کسر سوم بنی سحر کت
 اوراه - ضعیف و تنگ گردانیدن و غور
 استخوان و عجزه -

اواله - دولت وادون و نصرت وادون -
 اوامه - دائم داشتن و ساکن نگه داشتن
 اوامه - قرض وادون و جزاد وادون -
 اوله - راجع امان -
 او باره - سبزه گوشت که از گوشت گاوین
 اوامه - بالفتح دست افرازی که اصول
 اوامه - مطهره -
 افوان الفاره - همان افوان الفاروان
 گیاهیت و صورت گل و نهفتن رنگ و برگ
 خرد بود و غالبان روید -
 افواله - خوار کردن و اوله غوار شدن -
 افواقه - چشاندن -
 افکاره - ای گذشته بایه کردن -
 افیه - رنجاندن -
 افواقه - درخت گشت شدن زمین و بدین
 شمت و بر شدن -
 افواقه - ریختن آب و آنچه آب باند -
 افریه - صفت یعنی گره -
 ارتقاء - همه روز و عمر و عین مالیدن خود را -
 ابرله - بالفتح زن بیوه و مرد ضعیف و خسته
 ازاره - زیارت کردن و قیل و قول و قول
 ازاره - از راه است گردانیدن -
 ازبکه - بسیار -
 ازبکه - زیاد -
 اساده - بالکسر بالفتح -

یا قصه شروع کردن -	اسد الله - اول خطاب امیر المومنین جنود بود
افاطه - بلاک کردن -	بعده و بعد شهادت ایشان خطاب امیر المومنین
افاقه - پوشش آمدن و نیز وارو گاه نشسته -	علی کریم الله وجه شد -
افماه - فراموش کردن و گذر زبان شدن -	اسره - بفتح کیم و کسر دوم باشد و سوم شکج
افقه - محدود رحمت و آفات جمع -	پیشانی کانی الیستور -
اقامه - مقیم شدن و هستاندن و برپا کردن	اشاره - اشارت کردن بدست بکثرانی است
ویرست کردن قاصت گفتن و حق چیزی گزاردن	اشته - یا بفتح هان نشان مذکور کدائی شرفنا
اقصه - پیراهن جامع قیص -	و فی بعض الطب کیا هست که باریسی و الکی
اقنه - خانه سنگ -	تکونیه و بندش چتر لیه نامند و در زغالگو یا مذکور
اکاسره - بادشاهان عجم -	نوست از سارفع -
اکتناه - بنایت پیری رسیدن -	اصابع العذاره - نوعی از انگور سیاه و
اکراه - بجزو بکاری و اشتن -	آنها انگور سیاه خوانند و بهندی کالی و کج
اکله غیبت مزیم کردن و یکبار خواندن با سحر	اصابه - رسیدن خوتن صدا یا فتنه صدای
و یک لقمه و یک قرص -	اضماره - رویش کردن و روشن شدن
اکمه - بفتح کیم و سوم نامینا و در زاد -	اضماحه - ضایع کردن -
اکنه - بالکسر و بفتح کاف و بتشدید خانه مرغ	اضاحه - زمان برون -
هر گما که باشد -	اضحی - نوباره و کار عجب -
الاقه - نمکد شستن و بهشت کردن و دوات	اضحی - بفرای و رسیدن -
به لیفه برای یاد و سپا نیدن -	اضماره - نهارت کردن و شستن -
الاکه - رسول دایمی شدن -	اضماره - وار واهی نمیشد و چون قریل و
الامه - سزا و ابراهیم کشتن -	اضحی و غولخجان و مانند آن -
السنه - زبانها -	انانه - در گذار نیدن -
الابه - بالکسر آفتاب -	اناره - خانه و اوان و چیزی تانیدن از
اکه - بالکسر خدای عزوجل -	اناره - بلاک کردن فیروزی و اوان و فتن -
الویه - بالکسر خدائی -	اناره - نرم و آشکارا گفتن سخن -
	اناره - بسیار کردن و خبر رسانیدن و شد

الفقيه - نام کتابی است در علم حقوق و نیز
 امامه - بالضم و تشدید الیمیر جامع مردان و کل
 جنس من المیوانات غیر بنی آدم امامه علمیه
 و کل جبل لکن شمی امامه و امه وین و طاعت و
 وقت و بالای و مردم کذا فی التاج -
 امامه - بالضم نام زن و ابکسر پیشانی -
 امانه - بالفتح معروف -
 ام طلحه و ام عقیقه پیش کذا فی الفقیه -
 امیلک - بالضم کمراد و آرزو و در ذی و کتاب
 خواندن و بالفتح ایمنی -
 آمنه - بالمد و فتح دوم نام مادر حضرت علی
 محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم
 انجوریه - بالضم نایزه آفتاب و مطهر و شمال
 آن کذا فی شرفنامه و فی مخرج بدنی -
 الفقه - بالفتح و بکسر فایسی پیرمایه را گویند -
 انکله - بالفتح و بضم سیم سرگشت -
 اوارج - حربه او که بمعنی حساب -
 اوقیه - بالضم و بکسر قاف چهل درخت کذا
 فی التاج و در فقیه چهل درم سنگ آورده است
 ایاقه - سیراب شدن مردم تشنه کذا فی الکفر
 و در مخرج است زود تشنه شدن ناقه -
 ایاله - چپش گوشت و پیه گذاخته -
 ایاله - خوار کردن -
 ایهیه ساز و یراق و در تاج المعاد است و به
 سنجش کار -

ایهوت - میان آسمانها زمین -
 آیه - حمد و دراه کشیدن آژانده
 ایالته - سیاست کردن در عایت کردن
 و بصلح آوردن -
 اسیمه - ابکسر نام زن فرعون که بهتر موسی را
 پس کرده پرورده و پوشیده باو ایمان آورده
 سیکوندا و نیز در بهشت است و او در سیاست فرعون
 جان داد اما از ایمان رجوع نکرد -
 انکه - بالفتح و بکسر دوم جمع امام را در عرف علما
 و مشایخ و قضات و اشالی ایشان را میگویند -
 ایفاوه - زبان برون و در یافتن -

فصل فی القاضی

آب قسره - یعنی پایله آبکینه و بلور و یخ
 و دشال آن از آلات قتل -
 آبجامه - بیا در موقوف یعنی آوند آب و بمنی
 جانه آوند نیز است کذا فی شرفنامه -
 آبجامه - بیا در موقوف قدم جای -
 آب خفته - آب بجمه و ژاله و برف -
 آب دیده - گریه و اشک -
 آب وجه - با دو هم موقوف گذر آب هر جا که
 باشد می سیل -
 ابره - قوی بالاین دریا بجمه و قبا کذا فی انشیه
 و در ادب است ابره بالای قبا و کلاه و اشالی آن -
 آبگاه - نام روز و هم فروردین باشد نام
 فرشته نیز است که مکرر است گویند اگر در این روز

بر این اگر سار آبا گاه و مردان آب
در ایند و اگر نبرد آبا گاه زبان باشد ایشان
آب در ایند و این عمل را بر شوکتی بارک و اندر
آب زهره سی و تابش شوق بعد از صبح ایند گویند
آب بسته کنایه از نیش و آب گینه و بلور باشد
و پنج و تگر و زلاله را نیز گویند
آبزه - آبیکه از چشمه سار تا لایق و در خانه تراوش
آب یز گاه کسی را گویند که در و را بشا هر خوب
و انما و در باطن ممتن و فتنه انگیز باشد و کنایه
از خوبی و نیکی مخفی و رواج و رونق خوش پوشش
است چنانکه گویند آبش زیر گاه است فراوان باشد
که خوبی و نیکی و قابلیت و کمالی است و در رواج
و رونقش مخفی و پوشیده است و بمعنی جاسوس
هم آمده است و در دجالیوس هم گویند
آب تبخیر - ای رونق و مهر و تسبیح
آب بسته یکشت رهنه کرده بمعنی زحمت
کنانی از سوز و در شفا مه مدود آورده و
معنی آن چایین جاسوس گرداننده و ادا آورنده
آب بسته اسم معقول آبستن است چنانچه
آبسته را بمعنی زهدان که تباریش رحم خوانند
و در ادات بمعنی کشت راست کردن سببیت
زحمت است

آب سیاه آب سیه طوفان رنج و آبیکه
بسته است و آب که زانی القبه و بعضی کنایه
از شراب بدانند و نیز گفته اند طوفانی را نیز گویند که

بسیب آن چشم ناینگه دور
آبسته نگاه - آب که بشتن بوزن و بشتن باین
معجزه مرکب با لفظ گاه قد مجاز و خلوت خانه کذا
فی لسان الشعراء و در ادات بمعنی حاجی نهضت و
قد مجاز و خلوت خانه و محل نهان شدن باشد
و ادب خانه و سراج را نیز گویند

آب طهریه میوه چشمه است که هفت سال و آن
باشد و هفت سال خشک بود و علت آن خضار است و آن
آب فسرده - کنایه از شمشیر و نیز شمشیر بلور آکینه
آب خوره - شیره اکو رخام که از آن اشق هم زنده
خوش ترش و گوارا می شود

آب فتنه - ای جابه فتنه و رونق کار او
آب تیره - ای رونق و جابه فتنه
تاه این هر سه لغت از فتنه است

آب کامه - با بار موقوف آشامی است و نیز
چند ترشی جمع کرده می زنند و نام دارونی که بپزند
کاجی گویند

آب گاه - آب گاه و بلور گویند و بمعنی بالاب
مطهر هم است

آب ساد - کنایه از شراب و چون کم کیت
آب که - آبی است خاکستری رنگ و نهایت
گنده و بد بوئی آنرا از شکم نوعی از اسهال
بهر چنین میگویند هر عضوی که شکسته و مقدار و شفا
از آن بخورند چنانکه بدنمانها ترسد آن عضو
شکسته را درست کنند و آن را در دیرگاه نیز میگویند

در دیرگاه

آب گردنده - یعنی آسمان -
 آبگینه - بابا موقوف و مکان فارسی
 الماس و نیز شیشه و کنایه از دل عاشق و
 بمعنی شراب انگوری نیز هست -
 آبگینه خانه - عرش و افلاک و آن خانه که
 در محوطه او جای شیشه نهند -
 آباه - در میبگی که از کثرت کار کردن بروت
 و از بسیاری سیر کردن در پای افتد و علت
 و جز آن بر تن و بد تا زیش ابدی تصور خواهند
 بمعنی اتمق و غافل و مغرور چنانچه گذشت
 و این لغت بمعجم یا معرب است -
 آب ماه - دروشنی ماه -
 آتش فروزنه - بابا و فارسی بجزی که آتش
 افروزند و بحدف الف نیز آمده است یعنی
 آتش فروزنه -
 آتش بی زبان - معنی سرخ قام و لعل آتش
 و عقیق و یاقوت سرخ -
 آتش بسته - کنایه از سرخ و طلای امر با
 آتش بنده آفتاب و طشت نیز -
 آتش زده - محو کرده و ترک کرده و سوخته
 و آتش فروخته -
 آتش زده - آن آلت پولاد که بگش زنند
 بیکیش بقیاق گویند و بتا زیش رد خواهند
 آتشکده - جای که آتش افروزند و آتش
 آتشین کاسه - یعنی آفتاب -

آتش گیره - هر چیزی که آتش بدان گیرند -
 آتشکده - آتشکده یعنی جای که آتش افروزند -
 آتش درخت حجره - کنایه از سوره سوره است -
 آتشکده که در شب تاب که بپندگی جگه گویند
 آتش نجبه - کنایه از استاد تیر و دست و آنرا
 آتشین و شت نیز گویند -
 آخته - با خار موقوف بیرون کشیده باشد
 خواه تیغ خواه غیر آن -
 آخمسه - با خار موقوف شرابی است مثل کبکی
 که از اذن و جوس از نذر و در نمرنگه بخش و
 گونه آورده که بعضی بشین میخوانند و اند -
 آده - چوب بلندی است که از زمین است و بر
 و چوب دیگر بر بالای آن است و تا که بوزان
 و دیگر جانوران بر آن نشینند -
 آدینه - معرون و بفارسی روزه جمعه -
 آوینه - بدال موقوف خوش ترنج که آن را
 کمان رستم گویند -
 آویس باره - ناره و گونه که به چوبه چوبه کندانی
 آویزه - ندرین گویند -
 آفریوه - پنج زعفران و بعضی او را بدال محله
 گویند و گویند کل شان است و بعضی برانند که در
 خار است که شیر از آن چه کبک شان خوانند و بخور
 مردم نوعی از آنست گویند اگر زن آبستنی آبستن
 نشود قدری از آن بخورد و آبستن شود -
 آذریاه - نام نهم ماه است از سال شمسی -

تجلیات الطبی

آرامید - ساکن شده و قرار گرفته
 آرامیده - مختصر آرامیده است -
 آرد و باله - بدل موقوف آشی است که از آرد
 سازند و آنرا در ایام محظوظگی بخورند و اهل قریش
 بخوردن این عیب کرده شدند و بتنازلش
 سنجیده گویند -
 آرد غده - بدن ناکرده جنگ آرد و خشمناک
 و حریف بر چیزها -
 آرد استه - موقوف و معنی رودخانه هم آرد
 آرد چون - آشی باشد مانند کاه که از آرد و پیر
 و در بزم درویش اکثر خوردند -
 آرد و اوله - بشده -
 آردسته - مخفف آردسته -
 آرد غاده - نام رودخانه -
 آرد - بن و پنج دند آنها -
 آرد - مصطلک را بخت روی گویند -
 آرد حقیقه - اسپرک است -
 آرد و آت - گلست صرافتی -
 آرد و میوه - یعنی حلوائی که از پسته و غیره
 و تخم و مغش و قند می زنند و آنرا هفت گانه گویند
 آرد و - معنی در و ولی و صالح و حلال آرد
 و آرد و در و می و شعور و سوزن و غیره آرد و گفته اند
 آرد و - محدود و مقصور رنگ کرده و معنی
 خلابندان سوزن و امثال آن آید کذا فی شرفنامه
 و نایسان الشعر ازده پوزان نازده معنی آلت

رنگ کرده یعنی صیغ داده و بعضی آرد و بزرگ گویند
 آرد و - باسوم مضبوط رنگ آمده و مانده شده
 کذا فی القیة و معنی رنجیده نیز آمده است -
 آرد و - مدت ماندن آفتاب در برج حوت
 کذا فی الادوات -
 آرد و - بازو فارسی بخار آسیا که بدانند
 آسیا نیز گویند و آنرا سیاه نیز نامند و در قیة آنرا
 آسیه گفته است -
 آرد و - باسین موقوف بشین و دستانه بشین
 آرد و - شماره و کوکبه و دشت سیاه و سائبان
 و سطر فلاوی و جوب جدول کشان و طنب و تار
 و نام قلعه از ملک و کن -
 آرد و - مانده شده و افشوده و به تنگ
 آمده و ملول -
 آرد و - دانه خرا و شفتا و در و کون و شفتان
 آدمی و حیوانات و ستیزه و بجات -
 آرد و - باسین موقوف جهان آستان
 مذکور و در فارسی برینه مرغ و قیل باشین مجمره -
 آرد و - زوید و تشریست کذا فی زفا نگار
 آرد و - محدود و ففتح سین بهرم نیم سوخته
 و قیل آرد و بنشین و سکون سین بهر کذا فی الادوات
 آرد و - باسین موقوف یعنی آنچه شب
 در آسمان مانند بای پدید آید آنرا که کشان نیز گویند
 آرد و - باسین موقوف سقف که بلند است
 مانند کذا فی الادوات -

استند

اسکنان رسیده - شهری است در حد فزنگ
 برکنار دریا که بنا کرده سلطان کندر ذو القرمین
 آسپه - دیوانه مزاج و شوریده و شریف
 آسوده - بی مشقت و بی مزاحمت
 آسه - جان اصل السوس که گذشت کدانه
 لغات الطاب و گشت راست کرده بخت زرت
 اما در اوقات بد یعنی آسته آورده است و در وقت
 بد یعنی آسته آورده است چنانچه گذشت
 آسپازنه - جهان آثرینه تد کوره
 آتش خلیل الله یعنی آتش عدس که در ریش
 خلیل علیه السلام می پیزند
 آتش زریه - آشنای که از زریه می پیزند
 آتش آکوچه - آشی که از آکوچه می پیزند
 آشته - گیاهی است که گمان گران بر بازوی
 از چار بدر رفته بنده و اشق معرب است
 آشفوشه - هوائی را گویند که با صد او بکشت
 از سر و دماغ براید یعنی آنرا عطسه بکشد چنانکه
 آشفقه و آشفخته - باه و فخری و فاس
 موقوف شوریده شده و شوریده حال و دیوانه
 مزاج و عاشق شده
 آشنه - باشین موقوف تشا کردن در آب
 آشیانه - جان آشیان که گفته شد
 آشته - گیاهی است خوشبو که بعد خوردن طعم
 بدان دست شویند تا پریشان برود
 آشیه - محدود آوار است شیهه

اصول فاخته - نام صوتی به ضربی از ضربها
 فارسی چنانکه یک بجر می رود و بجر می
 آغازده - نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
 آخوده - سوزن ناکرده جان تنگ و تازه
 آغشته - باغبان و مفتوح و یکس و آینه و آلود
 و تر کرده و زمین آب داده
 آغشته - جان آگنده
 آفتاب و - کنایه از سیاهان است زیرا که
 سواد نام شهر است کدانی القایه
 آفکانه - بافار موقوف و کات فارسی یعنی
 بجه ناقص است که از چار و از چار و از چار و از چار
 آگاه - با خبر و دانش
 آگسته - کسری کاف فارسی و موقوف و کسری
 آگفته - یعنی آگفت است که از او گفت آفت گریه
 آگنده - بکات فارسی این است و در کرده
 و نیز جایی بسزین سپان و در اوست بجای معنی
 انیر خود سپان آورده است و این معنی او را
 در چار و از چار این است و در کرده
 آگنه - باکاف فارسی مع التثنید معلوم است که
 میان استر و ابره بود
 آکیده - سوزن را گویند
 الوسیه - درختی که با را وسیه نام و درخت
 بود و بهند جانین گویند
 اله - بضم لام نام پرنده دنده که بدان تشکار
 کنند تبارزیش عقاب خوانند و در عربی اله

بقتضی بنی گشته شدن و بفتح لام مقل از برق
آن در ایست و بخفا را سبیل لطیف که بیدی
با کجتر گویند کذافی بعض لغات الطب -
انگله - شعله آتش -

الوجه - همان آکو یعنی نوعی از میوه -
الغوده والکونه - سرخ می که زنان بر سر و مانند
آباج گما - باجم فارسی موقوف و کاف نیز
فارسی معنی دنیا که گفته اند قنیه و معنی ترکیبی مقام آماج
آباد - نقد و موجود و دومی و ساخته و پرور
کرده شده برای کاری -

امار - امیر شدن و فرمان فرمانی و بنگام وقت
حساب کذافی شرفنامه فی الادوات همان آواز
آمیخته مختلفه آمیخته -

آمله - میوه است بزرگ نام خاصیت سرد دارد
هند آمله گویند -

امنه - بفتح میم پشتواره بنیم -
آمووه - بر وزن آسوده آراسته و تمام
آمیخته و پر کرده -

آمه - محدود بوزن جامه سیاهی دامن
که تباریش دوات و مجره خوانند -

آمیزه - بازار فارسی مردم و موسی و
آمیخته و نیز سیاه و سفید بهم آمیخته و موزون
آمیخته - بازار فارسی و بازار موقوفه
که تباریش مخلوط گویند -

اند خبواره - پناه پشتوان و حصار بجا

استوار که بدان پناه گیرند -
انباروه - بالفتح بار بار موقوف بر کرده بفت
انباشته - بالفتح و شین موقوف بر کرده
انزله - قیست امله -

النم - بالفتح و کسرون پنج گیاه است
که بوی خوش دارد و درختش معطر است و درخت
انجیره - بوی تین و درختی انجیر گویند -
انگاره - همان کاره یعنی فسانه و سرگشت
و جریده حساب -

انگله - نگله کلاه -

اواره - همان اماره موقوف کذافی شرفنامه
و در ادوات یعنی دیوان و حساب دیو و مردم
پریشان و بالضم نام آبی و ریزه آهن نیز گویند
که در وقت سوراخ کردن فلز اسب بر آید
و نیز دیوانخانه و دیوای گرم -

آور و گاه و آور و گاه کلاه با کاف فارسی
و دال موقوف جنگبای و قبل بضم و او نیز کذا
فی الادوات الفضلا -

آور - بهر آن که بره مذکور بالای قبا و کلاه -
آوه - نام شهر و آه و ناکه کردن -

آمیخته - پنهان کش که در لاب لاجان دارند و وقت
بافتن در جابه نند بپندش با تخته نامند -
آهسانه - کاسه سر و قیل نز و یک حلقوم که آنرا
کام نیز گویند بپندش تالو نامند کذافی شرفنامه
و نیز آنجا که بر سر کودکان می جنبند کذافی القنیه -

او پیره - پاک و پاکیزه و خالص شراب انوری
 ای همه پاره پاره شده و ناقص شده -
 ای بنامه - خود را با فی و خود نمائی و کبر و غیر
 در عشق و رسوائی و چیزیکه از دست برود و شکسته
 آیت - محمد و جاسوس کردار و چالوس کذا
 فی القنیه والادوات و در شرفنامه بدین معنی
 ایسته را آورده است و الله اعلم بالصواب -
 ایسته - بوزن ششیه نیز جاسوس با جاسوس گریه
 کذا فی لسان الشعرا و در شرفنامه معنی چالوش
 آینه و آینه - معدون بتازیش مرات ثواب
 و قرص آفتاب و ماه تاب ابدان تشبیه میکنند
 ابر قوه - بوزن خیزد و نام شهرست که در آنجا
 چار بزرگ میشود کذا فی العلمی -
 ابر مرده - دارو نیست چون در آب نه از
 آب را بخورد و آنرا اسفنج گویند بپازی -
 ابر مرده - بفتح کیم و سوم نام مردی است
 مشهور که کلیسا بصفا آورده بود و وقفه آن
 در شرح مشارق مشرقا آورده -
 ابره ریشم اول معری و کجگویند بزرگی تو عذر کذا فی
 ابوشه - بفتح نام عرک شاپور که در مدح بود
 کذا در جدت فی بعض الفصح بخط المصنف یعنی بپای
 قرشت است و در دستور بدیعنی بانون است
 چنانچه می آید و بزبان گلی بادشاه جوان اکنون
 ابهره ارکیمه - یعنی صحه کذا قبل -
 اخزان به ده ایستادگان که در آب نمایند

انچه - بفتح ماسوم فارسی مرز و نقره کذا فی
 شرفنامه و فی القنیه بهرست همین -
 انچه شرف - باز از فارسی و قبل کاف نیز همان
 انچه مذکور یعنی نه گریه بان و گویند گریه بان
 سیکه کلاه و در ادوات یعنی خود کمره نیز است
 انچه - بوزن ششیه که ذکر یافت بمعنی شراب
 اولیس خانه - بهشت -
 ادب آوازه - ای بلند آوازه -
 ارده - باراد شده معدون -
 ارده - بفتح کجگل و نیز نام درختی است کذا فی
 شرفنامه و فی القنیه درخت تار و قبل عمر معنی
 شسته از سر و نیز در قنیه است در لغت چلغوز
 که ارده بوزن لرزه صغیر گویند و فی
 حاشیه المصاحج چلغوز که آن بار درخت صغیر است
 و در ادوات مذکور است درختی است که چلغوزه میگویند
 ارزان نیزه قطرات باران و حسه غدا
 ارغده - همان ارغده مدوده -
 ارغده - بفتح مرد و شمناک و بنگ در -
 اردمه - درخت شمشاد کذا فی زفا گویند -
 ارمدینه - با کسر نام شهر -
 آزاره - مرغاه یعنی ضمیمه او پرده باو زیارت بر او
 اگر بوشت بیرون آمده - اسه کشف
 احوال کرده و دنیا را ترک داده و از دانیست
 خود را بیرون آورده -
 از و و تیره - ای از ابرسیه و بخارا گن -

از دیوان مار بهیرون آمده - ای لطیف
و بهت کدانی القینه -

از دیوان زاوه - ای سخن جهان از نه که گشت
از کار و جبریده و شمار می گذشت تا یاد کرده

کدانی فرنگش ابراهیم قول من مشتق از
و گشت در فارسی نال را و گزیده اند

اساس - بالفتح که ششم و قیام و قیام و قیام
اسپاه - بالکسر و باب فارسی است که بگوید

اسپاه - با کیم و چهارم مفتوح و سوم جاز
سوقوت یعنی گشت آن تبارش عتاق خوانند

کدانی القینه -
استوده - همان ستوده که تبارش محقق خوانند

استره - بضم کیم و سوم معروف که تبارش
موسی خوانند

استخوان افشاند - ای ریخته شده کدانی
و فی و فی ای تخم خا برین کاشته

استوده - بالضم باب و فارسی است
نیاک و درون و نیاک مده و ماندگی گرفت

استه - بوزن شسته همان میوه خسته
اسغره - بفتح کیم و سکون دوم و آن خنده

اسغره نارسیده
اسکنه - بالکسر و با سین جمله لغت است

اسکنه با سین جمله یعنی گزیده که آنجا عرب
گویند و بفتح سین راستی و مسکن و موطع گزیده
که بهر آن متصل است کدانی الا و در باب البین

و در قینه مذکور است اسکنه بالکسر با سین
از سوختن کردن چنانچه برده و در صحاح گفته

مشق بالکسر با سین و مذکور است در صحاح
مشق بالکسر و بوزن مده و در جبت و قیل که بفتح آن

اسکنه شکسته کدانی القینه -
انماره - بالفتح همان آنماره و بنی تاراج و بازار

کاسد و قیل غارت کننده و اسپ جیت ز قبا
و بافتن ریسمان و بالکسر غارت کردن و شافتر

اقتاده - بالضم سقط شده و ضد خاسته و
واقع شده و متواضع و در شرفنامه گفته است

که مختصر او قاده است و دالیتی تمام است و بضم
افچه - بالفتح با سوم فارسی خیزی که در گشته

نفس کنند برای رسیدن جان و آن همدن
و بگوید که گویند کدانی فرنگ علی بکی

افچه - بفتح کیم و سوم برادر زاده و خواهر زاده
کدانی الاستور

افرنجه - بالفتح نام شهر است که آبادان کرده
نوشه و است کدانی شرفنامه و در ستور مکتوب

نام لاتی است از نگار و در زنگویا مذکور است
نام زمینی است در بلاد عرب

افروشه - با و او فارسی نوعی از طوطا که از
دیده گندم بسیارند کدانی شرفنامه و در

مذکور است افروشه بوزن ده گوشه نام مکتوب
و دیده گندم را نیز گویند و قیل حبشی که از زمان
و حکم و روغن را بخت و آنرا دیده نامند

افسانه - حکایتی که در میان کسان شنیده شده
 نیز درین لغت است که کلماتیکه غلام خوانان یا حوران
 بجهت حصول غرض بکار بندند و خواننده فسون
 کذا فی الدستور یعنی جلد و تزیین هم هست
 افکنانه - بالفتح یا کان فارسی هاجن کاه مدد گو
 اقبال که گفته - ای دولت اندک روز
 آنچه - بالفتح با سوم فارسی همان آنچه یعنی هر چه
 اگر چه یعنی هر چه نیز می آید چنانچه اگر چه یعنی هر چه
 آمده است و میان و او فصل در میان این هم
 میگردند و مانند آن نیز میخوانند و لیکر کلمات یا مانند
 آنکه بالفتح آن آمی که بدان گوشت از دیک
 کشند تبارش نشا خوانند کذا فی القینه
 آگشته - بالفتح کیم و کسر دوم فارسی همان گشته
 مدد و معنی در حکم بسته کذا فی شرفنامه
 البیه - بالضم طعنی است ترکان را چون لغز
 در حراسان و فرغ و رشید از و بهیوه در لار
 گویند البیه و بهیوه در آفتاب می نهند
 المته - حجب بزرگ بینی چاه بزرگ آفتاب شقایق
 سکه یا کذا فی بعض الطب
 الفخه و الفخه که گنجه شده و جمع کرده
 امیله - بالفتح با سوم فارسی آله دار و
 میوه است خاصیت سرد دارد کذا فی القینه
 انبار و - بالفتح بار و موقوف بر کرده است
 و انباشته باشند موقوف بر کرده
 انبان - همان انبان یعنی پوست بزغزال

خشک کرده که در میان در میان است
 زخیره در ویدانه کذا فی شرفنامه
 انجیره - بالفتح کیم و سوم و قیل بالضم یا شتری که
 از پس بار کشیدن مویش را بچینه باشد و نیز شکم
 و دره کوه و قیل بالفتح یا شتر کبک و غیر آن کذا
 فی شرفنامه و در ادوات یعنی آسایش آورده است
 انبه میوه است موی در پندستان و خلف انبه
 انبه - با و فارسی انبه یا انبه که به هم پیوسته
 آنرا کش خوانند کذا فی الادوات
 انبیره - بالفتح آن کاه که هنگام پیش بر نام
 اندازند تا بالای آن گل بر کنند و در میان یوار
 بر آرد تا دیوار محکم گردد
 انجیره - تنجیست که در تدای بکار ببرد
 انگن کج کذا فی لغات الطب
 انجیره - دره مقد و قیل با سوم فارسی کذا فی شرفنامه
 انداز و - بالفتح ماله که آلات اندایش است یعنی
 گاو و گاو گاو
 انبله مشهور تر مینی که اهل هند می گویند
 اندرواه - معنی اندروست که سنگون و آینه و
 سرشته و چران باشد معنی احتیاج هم دیده شد
 اندره - دگرگی و گریه دل
 اندوخته - با غار موقوف اسم مفعول اندون
 گرد کرده جمع کرده
 انطاکیه - بالفتح نام شهر نیکو بشام
 بنا به عجیب است

اگرچه در این کتاب که در کاره یعنی فغانه و سکه
 کدانی شریفانه در قفینه معنی پس خرنده از شرم و
 آنگه بین بیخ و خفته نام طوطی است و آن عجلای شکله
 خوب بقوام آورده باشند و در بعضی نیز در ساختن لغت
 و در بیان کلمات و کلمات و کلمات و کلمات
 که در کتابان بسیار وارد گردانی الشرفنامه و
 فی الادوات ایضا و قال فی لسان اشعار گفته
 یوزن وزن و در ششده فزایع پر یا به اقول در ششده
 شرفنامه و الادوات بعد ششده بار بار سجد و قوم است
 و در لسان اشعار و ششده قمرش و الله اعلم بالصواب
 آگشته تواند - بالفصح و بار موقوف به رد و معنی
 معروف گذشت -

النوشه - بالفصح و بار شاه نو جوان و نیز گویند
 بمعنی خوشا و را یعنی طوطی که کدانی فی الادوات
 اما در شرفنامه معنی آخرین است در دست و سطور
 النوشه نام عورتی که در عهد شاپور بود به ولایت
 صخره و عکسه شاپور بود و در قفینه بدین معنی
 و قوشه آورده است تبار قمرش و الله اعلم بالصواب
 انیمه - بالفصح و در هر چه گفته که بدینوار حسی
 گرد و در آنرا بجهت نیز گویند کدانی فی الشرفنامه و
 در ادوات نیز چنین است یعنی با نون نه پانچ و نه
 باب الفصح و اللغز و لسان اشعار بدین معنی
 انیمه بالفصح و المظهرهای آب اما در لسان اشعار
 بدین معنی جمع نام است و بهمانیت گرم تواند قاعا
 از قمرین عین آنیکه گفته از صحنه گیاره است
 احوار - بالفصح همان آناه محدود و معنی حساب

و دیوان معنی و دیوان و دیوان و دیوان
 معنی و در شدن از جای نیز آمده است -
 آورده - بالفصح همان آورده و گویند معنی قوی باین
 از بهر بهای دو توست -

اوسه - بالفصح و بصورت رایش
 اوشه - بالفصح و بشیرن عجمه گیاره است که
 که اگر آن بر بازوی فردا آمده بندند و آنرا کوع
 نیز گویند تبار ویش اشق خوانند کدانی فی زفا کویا -
 الکمه - بفتح اول ک و ثانی و ثانی و فتح میم پسی غار باز گویند
 یعنی چه که کدانی فی لغات الطب -
 اهل شوکه - خداوند جابه و قدر -

ایاروه - بالفصح و بار موقوف نام تفسیر شده
 که تصنیف ابراهیم در ششده است و گویند تفسیر
 سبک است و آن هم کتابی است معانی و نیز گویند
 که از صحت متر است -

ایرمانخانه - یا ایرفاری و بار موقوف خانه
 عاریتی این جهان لغظ مرکب ایرمان که معنی
 حسرت و غاوت و خانه که معنی نیست است -

ایزارو - یا لکتر که در دیوانه از مدح گفته
 همیشه - بهوزن همیشه جاسوس کردار و چالوس
 کدانی فی الادوات و الشرفنامه و لسان اشعار -

ایغره - سهره که سبویا و فاساکن و دال مطبق و در
 ادوات یا ایرفاری و فی لایق ایرفاری است بمعنی
 بیهوده گویند و سکار -

ایلهانه - یا لکتر که در دیوانه از مدح گفته
 کدانی فی لغات

این بارگاه - یعنی فلک و این جهان تیر اشارت
به سوی سینه زنان -

این پرده - یعنی آسمان و نیز حجاب نفس -
این پنج گنج باب آورده - یعنی حواس خمس -
این ترک سلطان شکوه - یعنی آفتاب -
این چاه - یعنی دنیا -

این خاک تیره - اشارت بسو قلوب بشر است
این دامگاه - یعنی دنیا -

این دو ستون ویرانه - اشارت بسو
اقایم سبعة است -

این ده ویرانه - یعنی دنیا و قالب زباد
این آل مستحاضه - یعنی دنیا -

این سیاهگاه - باشد -

این کاسه - یعنی فلک و زمین و نیا و نیا

این کارگاه - یعنی دنیا -

این کارخانه - باشد -

این کمره - ای فلک -

این کوی هفتاد و راه - یعنی دنیا -

این گل پرورده - یعنی قالب مردم -

این هفت جزیره - یعنی هفت کشور -

این هفت صحیفه - اشارت بسو

سموات سبعة و کرسی و عرش است کذا فی القیمة

و فی الاخرین نظر -

این هفت نقطه - یعنی سیارات سبعة -

ایضا و ه - یا کسر فرات بدون و برافتن -

ایوا ماه - یا کسر آسمان دنیا -

الوانه و الوزه - آراسته -

فصل فی الترتیب

انه - بالفتح پر -

او پلرند سبکترین مع فتح اللام نوبه -

ارنه - بالضم میانه -

اسره - بکسر کم و فتح سوم ازان -

اسواله - بفتحین اسپ الیون -

اشجه - خندان -

انده - بفتح کیم برود -

اناله - بفتح کیم و کسر دوم و فتح چهارم و پنجم و ششم

انه - بفتحین مادر -

اوپه - بالضم کشیانه -

اوجه - بالضم پشت آدمی -

اته - بالضم پرستی -

اومی اته - مادر تیره بدستی -

ایله - بفتح کیم و سوم چنان -

ایلیه - طعنی ست ترکان را -

باب الیسار

فصل فی العربی

ابی - سر باز زننده و سر کشی گفته و با بانه

اتی - آمده بکاری چنانچه گویند فلان پدرین

اتی شدنی گردان کار گردید -

اتی - سخن چین و عیب گو -

الای - نعمتها و شهنی الطعنه و کبر و نری آید بر ذرات

زیرا که عطار نعمت اثر لطیف و کرم است -

اسی - صفت طاقت -

ابدری - آنکه منسوب بسوی ابدیت و ابدیت
و در شرح مخزن است آنکه نهایت ندارد و آب
بافتح و بافتن مقصود آنکه کارا تر -

ابوعلی - نام حکیم که نام پدرش سینا بود و میگوید
که او ادبی از کافیه است کرده بود که او فرید و
میگوید و نیز نام پدرش که چنین نام داشته و نیز
شاعری که او را ابوعلی دقاق گفتند -

ابوآحیی - کنیت ربابه -

ابوآحیی - کنیت متغیر از ائمه علی السلام یعنی کمال
ابلی - بافتن و بافتن مقصود روشن تر -

احدی - بافتن مقصود یک -

احوری - سپید و نازک -

احوری - مردیت و چالاک -

احوی - بافتن مقصود سیاه لب کند مگون
افطی - شهرت منسوب به خوان -

اخی - برادر من و اصطلاحاً صاحب مروت
نامند و اخیان تبریز مشهورند -

اوانی - نزدیکیان -

اوانی - بافتن مقصود نزدیکتر و بلندتر و گستر
اوانی - شحمه بزرگ گوش -

آزرمی - آنکه منسوب با ذیابجان است -

اؤکی - بافتن مقصود روشن تر -

اؤمی - موج دریا -

ارسطومی - همان ارسطاطالین نام حکیم که
هزار استاد داده و هم وزیر سلطان سکندر بود
و نیز نام شهرست که ارسطاطالین نام خوش بنا کرد
ارچی - زیاده تر -

ارومی - بزرگوئی کذا فی الصراح -

ارطی - نفعتین درختی است از درختان گی
که برگها دراز دارد و باری درخت درک شهر سپید
از می - آزار -

ازلی - همیشه کذا فی التاج و در شرح مخزن
آنکه ابتدایند -

اسامی - جمع اسم است و آنکه اسامی بگویند
خطاست -

اسماعیلی - واسعیه اکلایها با کسر قوافی نیز
طایفه اند که شهاب فی پرستند و آنرا را نیز
اسماعیلی گویند و لیکن ایشان میگویند که اولاد
اسماعیل سفیر هستیم و الله اعلم بالصواب -

اساسی - واسمی کلاها بافتن مقصود
اسیران و بر دکان اسیران یعنی هم بر یعنی شب
اساقی - بافتن خیمه و اوم جمع سقاست -

استغومی - بافتن مقصود سرشته و حیران
و شیفته گردانیدن -

اسی - دران و علاج -

اشافی - درفشه کفشگران -

اشمی - بافتن مقصود شفا دهنده -

اسمی - بدبخت تر -

اص

اصطفا - بالف مقصوده صفائی تر -
 اصحاب الغداری - انما الغداری -
 کو بیست کذا فی زفا گویا -
 اجتهادی - بالف مقصوده درفش -
 اطمی - بالکسر بالف مقصوده سیلاب -
 اطمی - بالفتح آهوان -
 اعرابی - بیابانی کذا فی التاج -
 اعلی - بالف مقصوده برتر و بلند تر و بزرگتر -
 اعجمی - نابینا تر -
 اعشی - بالفتح نام شاعر بیت و شبکور -
 افضلی - خافانی را گفتند نام او پدید بود -
 افغی - نام ماریست که بنظر کبکش دریا چون
 نظار و بر زمره افتد دیده او بطرف در ساحت
 که چون آینه پیش دیده وی بنشیند و نظار
 بر آن آینه افتد تباشر نظر خویش بهین و هلاک
 اقصی - بالف مقصوده دور تر -
 اقصی - بالف مقصوده حکم کننده تر و بهتر -
 اقوی - بالف مقصوده قوت مند تر -
 اقیلونی - یعنی مکرارید مرا -
 اکفی - بالف مقصوده کفایت مند تر -
 الوسی - بالف مقصوده مرد سخت خصومت
 و مرد تنها که شه گیر و نروسی از خلایق -
 ام المشوی - زن کذا فی القتیله -
 ام بان - نام دختر عید المطلب که آن سرور صلح
 در شب علاج از خانه او بر فلک شده بود -

امهات سفلی - یعنی عناصر اربعه -
 امهات علوی - یعنی علم و عقل و قوه و اراده -
 امی - نازیده و ناخوانده و حضرت سید
 را که امی میگویند هم بدین معنی که او نخوانده و ناخوانده
 انشی - بختین آدمی و ناسی جمع آن -
 انی - بالفتح و فتن و بهنایت رسیدن گرام -
 اوانی - ظرف ناس آب یعنی آوند آب -
 اولی - بالف مقصوده و بالفتح بالف مقصوده
 صواب تر و سزاوارتر -
 اومی - بالف مقصوده اشارت کردن -
 ابالی - جمع اهل است من غیر قیاس -
 ابادی - نعمتها و دستها و جمیع ایدی -
 ایاری - مرد بزرگ ایر -
 اسی - بالکسر بل و آرسه و اسی بالفتح یعنی ای و نوا
 به معنی اول حرف تفسیر است و معنی دوم حرف ندا
 و اسی بالفتح کلمه دوم شد و هر کدام و یکی کدام -

فصل فی الفارسی

ابای علوی - یعنی کو اکب سجد -
 آب آتشی - یعنی می سرخ و اشک عجز و کاف
 آب آتش خامی - شعله یعنی آتش کذا فی القتیله
 و نیز شراب زیاچه تیزی و گرمی از آن و وجودی بد
 آب آتش خامی - کنایه از شراب جلیلی و اشک فوین
 آب ارغوانی - می سرخ خام -
 ابدانی - بابای موقوف آبادانی -
 آب و جوی - یعنی دیوات و عظمت فرماندهی

وینچه و زوات -

آب رکنی - چشمه ای که کناره آن آب و که نازک باشد و شیر
از آن می است و آنرا مصفا گویند -

آب شنگرفی - می لعل خام و خوش طعمی است که
آب گینه شامی - شیشه ایست در غایت صفا

آبی - آنچه منسوب بسوی آب باشد نیز می گویند
مانند سیب که زن حامله خورد فرزندش خوش خو
می آید و هر که خوش طعمش شود و عرب آنرا
سفر حل گویند -

آتش بامی - مد و چهارم قاره می است بقیه
و است که از تنه ی بر یک جای نه ایستند -

آتش جام زقی - آن می سرخ خام که در جام
بکاسه زرین و یا در جام نقره خورند -

آتش موسی - آن آتش که سوی طور و پری
که موسی عم یا بنی نو را می آید و می سرخ خام

و این قهوه شویست و کنایه از سرخ آب معشوق
و نیز می انگوری و هم شراب لال آید -

آتش موی - مثله
آتش هند می - تیغ پولادی -

آتش یارسی - صنی است غیر آتش شده
و آنرا بفرنی نار فارسی خوانند و بعضی گویند

آتش رنگ بست و بعضی دیگر گویند خوش شویست
بسیار سوزان و در دناک و رنگ آن می لعل

و صاحب این معنی بیشتر اوقات با داریت و با
می باشد و علاج آن پیچیده می سر و باید کرد و آنرا

باد رنگ میگویند -

آخرین رایتی - یعنی حضرت رسالت صلی الله
علیه وسلم -

آرامی - از این گفته اند که آرامیده و امر از این
آرامی - برابر چنانچه گویند از این معنی است

آزادی - شکر و آذانه شکر می آید و بهی -

آسانی - آسانیده و امر از آسودن و آسان
آستی - باسین موقوفه منظر آستین -

آشتی - باشین عجمه موقوفه صلح -

آگاهی و آگهی - کلاه با بکاف فارسی خبر
آلای - آلایده و امر از آلایدن یعنی بآید -

آلی - رنگ معصفر که زانی القنیه و دیگر رنگهای
آلی بابلی - نام مویه ایست مشهور با بوبالو -

آماسی - پرکننده و آسانیده و ساخته کننده
و امر آسودن و آماندن ای پر کردن بسیار ساخته کرد

آموی - پرکردن زانی القنیه اقول آموک
امر آسودن است و بهی فاعل هم آید و در این

معنی معصفر نیز آمده است نظر از می الاصل مناما
بمعنی ماضی یافته نشده است -

آمنیه موعی - با پانزدهای جهان آمیزه و سرگشته
آهسته آرامی - دانا و حال کنایه می آید و

آهسته کرسی - یعنی سندان - حکمت
آمنیه اسکندر می - آن آمنیه که از طوار
ساخته بر شماره اسکندر می داشته و دید با آن
تعیین کرده تا خیر و شر استعدا آمدن و نیکوایان

درین آئینه معاینه کنند چون دو کورت فرنگیان
مستور شدند و دیدار آن خلقت کرد و در سوم کورت
فرنگیان آن آئینه که در سطوح از حکمت ساخت
بر مناره اسکندریه نصب کرده بود و در آنجا ساختند
و آن آئینه را در آب نهادند چون اسکندر از
گشت جهان بازگشت و باز اسکندریه را از سر
بنا کرد و گویند ارسطو حکمت ساخت که آن آئینه را
از قعر دریا باز جست و بر آن مناره نصب کرد
از آن روز باز فرنگیان غالب نیامدند و نیز
آفتاب آئینه اسکندریه میگویند هم بدین مناسبت
که از دیار بیرون می آید و بجای آئینه اسکندریه
اسکندر بخت و مهر و فیروز می آید -

آئینه خاوری - آفتاب کتاب -

آئینه صحنی آئینه است که از آتال سازند -

آئینه زوفاقی صیقلی و دروشت نگار نامند -
آئین پرستی - کنایت از خدمت کردن بآنها
فروتنی باشد اقول در فارسی قاعده معین است
که هر جا که دو یا سه صلی بهم می آیند اول متحرک دوم
ساکن اگر یا چنانچه یا را اول می کنند و درست و اگر
انگشت تیر درست است -

ابر رکابی - ابر سیاه کذا فی القنیه لیکن
این معنی از ترکیب معنی آید اما بمعنی ابر رکابی
یعنی سرخ المیترستی فی الجمله چیز است -

ابر و فراخی - یعنی خوشدلی و کرمی خوشنیتی
ابلق غمگینی - بر خور و در معنی زندگی جهان بینی

اسپاری - بالفتح نامه عجمه است و فی مصلی
آبباری بالفتح جامه است مثل جامی -

احمد زخمی - نام یکی از سران لشکر آبا مسلم فرود است
کیفیت پیوستن احمد بر آن جمله است که احبیم

بمیان میدان آمده و بسیاری از فراریان کشته اند
خلافت صاحب مدعوته را با مسلم بازگشته چون دم

روز در مصاف آمده و از پی طریق قتیبه کشتگان
چند س با خود آورده و میان میدان تیس و در

زمین فرو برد بعد آن هر که از لشکران بمیدان
او را علف تیغ ساخته سر او بر سر یکی از آن نیزه ها

می نهاد و درین بیت تلخیص آن جلالی کرده است
در مصاف آنکه خواهر صفت تو س تار و پود

احمد زخمی با و آورده غایب فواه تو -
احطی بفتح یکم و سوم نام شهر است مشهور بخیابان

احی - صاحب مروت -
ارووی - بالضم و با و و فارسی لشکر گیر -

اروسی - بفتح یکم و سوم جانور است و در صراح
معنی بزگویی مایه -

ارسطوسی - بالفتح همان ارسطاطالیس مرقوم -
ارغوانی - سرخ -

ارمغانی - در مغانی - کلاه با بفتح همان
ارمغان مذکور و غنیمت -

از انجمنانی - آنکه از مرض صحت یافته باشد
کذا فی القنیه و معنی ترکیبی از آن عالمی است -
از استخوانی - اسی در حنجره خراش -

از جبر روی - یعنی از چوبت -
 از کعبه چو بگذری - یعنی اگر دانی آن تصویر کنی
 اسپری - بیا به فارسی تمام شدن و با شدن
 چنانچه گویند با اسپری ای با سپری و سپریست
 که او را سه پر بود کدانی القند اقول به معنی این
 الف می آید -
 اسپری - کبرکیم و فتح دوم رنگیت سبز که از
 اسپرک رزند دانه گداهیست -
 استنبوی - ابکسرایای فارسی نام کثیر که از
 دانه افرا سیاه بابت جلیله نوین او گشته اند
 اخانی سرامی - سامی سر و گوی و خوشایان -
 افری - مخفف آفرین است که در مقام تحسین گویند
 آفتاب و - فریتی و متواضع بودن آفتاب -
 افندی - بفتح تن مغربان خدای را گویند -
 انجی - با حار معجزه گاه اسپان مسعود از بندگی
 میران سید ناصر از می -
 الفی - بهند می مثل کدانی بعضی الطب -
 انبار روی - باره موقوف و کاف و است
 پری نعت و بتاریش فراخ حوصله خوانند کذا
 فی شرح فاصد و الادوات -
 انباری - بالفتح بر کنی -
 انباری - بالفتح باز از مجموعه شرکت شرکست
 انجیر و زیری - انجیریت سپید -
 اندامی - کامگل کن و کامگل که نهاده -
 اندر پوست سبک داری - یعنی اندر تن

نفس آماره و لیامه داری و قیل یعنی نفس بر سر
 و این کنایت از مرده دلی است کدانی الخوایه
 اندروانی - آرزو مندی و نیاز مندی -
 انگون کویننه هستی -
 انگور خمری - جنبی است از انگور بابت خوب -
 انگور ششی - ساکنان هند و سوره خوانند
 و بهاری بھوار گویند -
 انگور ششالی - نوعی از انگور است در شیراز
 و آنرا بقدر شریات شبیه کرده اند کدانی علمی
 اورنگی - نام پده است از موسیقی و نام کمن
 سوم است از می کمن باربد -
 اولین ایتی - یعنی حضرت رسالت صلی الله
 علیه و سلم که نور مبارک و از همه موجودات بیشتر باشد
 اومی - با و اوف فارسی او زیادت یا
 امی - بیای فارسی ترجمه یا که حرف نه است -
 استلی - با و موقوف و کاف و فارسی
 خانه داری و خداوندی -
 این پنج کج با و اوری - یعنی حواس خمسہ
 این ایزه ویراپی - یعنی دهر و این را
 ویراپی گفته است به نسبت موجودات دیگر که
 در دست از حیوانات و نباتات و در شمع مخزن
 آورده است که این دائره اشارت به فلک است
 از سبب طول مدت و خلقت او سیگوب از
 آفرینش آسمان و زمین بر قول حکما و صاحب کج
 و صاحب کفایه یک کلمه است و هر چهار صد

و آنکه بار مضبوط گویند خطاست این تحقیق کرده
 شده است و چهار اینگونه گویند -
 بر میان محلا - یعنی بر بانی که گویا بر گوش
 پیونده و ترخان و نان و پیاز داشته باشد -
 بر و انیا - رستی باشد که مانند عشقه بر درختها
 پیچیده میوه آتش شبیه آگهی بر حجت و باعث کردن
 چرم بکار آید و تباری خالق الشعر خوانند -
 برون صرا - درمی را گویند که در غیره در ضرب
 سکه کرده باشند -
 بر بلیا - رستی باشد که آنرا از زبانه گویند -
 جزر استخ - ذراعت را گویند مطلقا -
 بسا - با الفتح ای بسیار و با کسر امر سائیدن
 کذا فی الشعر فنامه اقول از معنی اول معلوم شود
 که الف ندرست و لیس کذا که لایه لا صلح اند
 بلکه الف اصلی است و بس مختصر است و است بافت
 تشیع است و در زفا گویند که درست بسا از
 اصدا درست ای بسیار و اندک و کم کردن -
 بسته گمواره فنام - ای سیر محبت دنیا
 و گرفتاران -
 بکیا سا - با کسر تملیست ای کلیم -
 بنا زحم چشم مست را - یعنی در قافرت
 بچشم مست تو کلیم -
 بنیا - با کسر اول شی گشت که از بزگویی بزدو
 آن شرف و خست بطرم است -
 بنا - یعنی تین و تنجیف نون بنا کردن چیزی

وزن آوردن و بنا با الفتح و تشدید نون بنا
 کنند یعنی را از چنانچه گذشت -
 بوبریا - با و و فارسی همان بار با تازی و نیز مز
 یعنی بوی ریبا لیکن ترکیب لفظی منافات میشود
 بویا - چیزی خوشبوی و نیز بوی کذا فی الشعر فنام
 ولیکن بویا یعنی بوی کننده است زیرا چه آخر
 الف فاعلی است چنانچه در گویا و شوا -
 بوی اقرا - او و نه گرم یعنی آنچه بالای دیگر
 پنجه اندازند برای خوشبوی چنانچه زیره و دهنه
 و ادوک و قوئل و دار چینی و طحال فی غیره چه
 آس کرده کذا فی القنیه -
 سهارا را از بفتح اول و بار مد و و با الف کشیده
 و سکون را از مد و و الف مدوده و بار در قش
 با الف کشیده یعنی آراینده بهار -
 بهار - با کسر اول فو بی و زیبانی و بفتح اول قیمت چیز
 بهار پیرا - پیراینده بهار -
 بهشت دنیا - نام و لایه است قریم قند
 که آنرا سعید گویند کذا فی القنیه -
 بهرا - یعنی از بهت چیزی و برای چیزی باشد -
 بسا - با کسر اول امر آمدن باشد و بفتح مدوده
 سخنانی معنی پیر آمده که صد فالی است و در
 بی آبی است عالم را - ای ناپاکی است کذا فی القنیه
 و عندی صفاه روحی که رونق نیست عالم را از
 قضا و یا از سبب ظلم -
 سیاحن و سی صرا - ای روستانی روی مرا بجا

و در بعضی کتب آمده است که الف ندرست و لیس کذا که لایه لا صلح اند

از سواد و چین از نقش چون باین و مرعی نماید
می نماید بیدم و تیره و شام -

پیتیا - بابت شتر و پازند بعبی خانه است که
بتازی بیت خوانند -

میدست و یا - ای سر سید و بد حال -
میدگیما - نوعی از سر شرف است که گنگد باشد
پیدلا - بے ربط و بی زبان -

سیرله شتا - بابت شتر و پازند خیار و
باد رنگ را گویند -

سیلوا - یا از فارسی و لام موقوف دارد و روشن
و بعضی زینت تخمین را نیز فارسی گویند -

فصل فی الترکی

بزرگا - یا کسار را -

دختره - یا دختر خوک نر که بفری خنجر گویند -
و باله - نام باد شاه خوارزم و آن کلانک
بگام بریدن پیشتر از دیگران پیر و نورع از
نام و نیز است -

بر زو یا - نام مبارزی تورانی از لشکر فراسیا
بر پیشیا - پرستوک را گویند -

لبسریا - گوشت آگوبند که بتازی شخم خوانند
بزرگ است زراعت -

بغا - یا پشت پای را گویند و بفری خنجر
بغلا - خوال یا باقی را گویند -

بغملغا - کلاه و سر جی را گویند -
بغسورا - نام قمری است میان خرس و هرا

باب البار التازی

فصل فی العربی

باب - در باب کتاب در فارسی معنی حق آید
پتاب - بالفتح و التثنید نوعی از طعام که از
برنج و دوف و یخ سازند و آنرا بهوش گویند که از
فی الصالح و در صالح مسطور است البوط ضرب
من الطعام و هو عرب و هو بالفارسیه تبا -
بحدب - یعنی یکم و سوم که چهارم است باز
رستنی است که در خانه پای روید مانند کوس
بزرگ میشود از آن ملوایسانند و ناخودیش نیز
میکند و بندش میجا گویند و کهنه نیز خوانند
که فی القنیه -

بنت العنب - یعنی شراب انگور -

بواب - در بان -

بو شراب - کنیت امیر المومنین علی کرم الله وجهه
و خ را وند خاک -

بوالعجب - از یکه او ستاد -

فصل فی الفارسی

باب - پدر و باره و حق چنانچه گویند در باب
غلان یعنی در حق غلان و شایسته و در غور نیز آید
و در تازی در خانه را گویند -

یا و سنجاب - گیاهی است که آنرا آفتاب پرست
گویند بتازی خیاری و خیار و خشکای و بهندش
بهرل نامند -

باب رب - چشمه است مشهور و وسیع در اوارا و اهر

باب الباء الفارسی

فصل فی الفارسی

بر جاسپ - بالفتح نام مبارک تو را می که
پیران و قبیله جنگ گور و آورده بود -

بر سنجاسپ - بلوی مادران کناسه فی الطب
حقائق الاشیاء و در شرح نامه تاج الملوک و در

باب الستا

فصل فی العربی

بت - نوحی از بنام های و جامه نامشسته کنده
فی القیود فی التاج اللغات بت کرام و طلیسان
از خمره رس بریز و با فته و فی المشر فامه بت
بالفتح المبرج لاه که بتا به و جامه که آنرا تاوتان
تیر گویند و بر جامه با فته جانند تا شقاق بر روی نماید

بخت - بالفتح شراب بی منع و صرف و محض
بخت - معروف و بهو العجمی کنده فی السراج
و بعضی گویند بخت و نصیب یکی است و بعضی

فرق کرده اند نصیب اطلاق کرده اند و نیست
بدین انصیبت نصیب بخت را دریافت نماید

پس بخت اعم باشد و الاول صح زیرا چه
گفته میشود که نصیب یا نبوه حاصل است بخت و

نصیب اسم است مرقد بر خدای را بندگان و
بهاگ و لکنه نامند و در زفا گویند بگوست بخت

بالفتح جرم موزنه و گفتش پای افروز و بخت بالضم نام
پادشاهی جبار که بیت المقدس را خراب کرده بود

و شسته بزرگ و قوی و پیرا و نصیر نام داشت -

وزرا عجمی را نیز گویند که از آب رود خانه و کایز
و غله بر او بگیر حاصل شده باشد -

بارنسب - تخم شبت هندیش سویا مانند کنده فی الطب
بخش مذاب - یعنی لعل بدشانی و بدشانی نیز

گفته اند کنده فی زفا گویند و اقول یعنی بی لعل
کنایه از خون و شمن است که وقت جنگ خوار شود و

بدیهای پنجاب - ای آبهای و دونا که
کنده فی الادوات -

برفت آب - آب سرد و آب برین گویند
و کنایه از آب و مان که بوقت خور و ن خفته خور

مسبب میل و فخر ایش طبعیت و درین گیر می کنند
و گاه باشد که از درین بریان پی می اختیار بریزد -

برکه آب - یعنی برنج کنده فی دنا گویند و در تاج
در باب النون آورده است و الله اعلم بالصواب

بصد عیب - ای بصد عیب ترا -
بغدا و خراب - یعنی شکم خالی -

ببوب - بالفتح بساط و فرش شک -
بوره که باب بالضم خون گویند و یا جلوان و

اشمال آن خنجر بازو عنک نیک مهر کرده بپزند
آن پاره پاکند که اندک بالای آن بطبقه آن را

بوره که باب گویند نهایت لذت شود که فی الظنیه
فی آب - یعنی شرمند و مجمل و بیرون -

بیجا و آب - بزرگ سرخ و نام باشد کنده فی القیود
والادوات و معنی شراب که بزرگ که را بپزند

بیجا و مذاب - خون می سرخ و لعل می خورانی کنده

بر بهوت - بوزن ملکوت نام چاهی که ارواح
کافران درو باشد کدافی الصراح و در تاج میگوید
نام دادیت در حضرت که ارواح کافران
در آن باشد اما حدیث غیر البیر در مزم و غیر البیر بر بهوت
مؤید صراح است -

بطن سحوت - رشاکت از مناد دل است
بنات - هیچ بنت یعنی صورتهای دختران نیز
عبثان که دختران با وی بازی میکنند -

بیت - خانه و دو مصالح که موزون و مقفی شده
والا اولی و لی در پاره این لازم می آید که آنچه گفته
نشده آنرا بیت گویند و لیس کدک بلکه آن ها
بیت و دانند -

بیات - بالفتح بخون یعنی ضرورت هم آمده است
بیت الحیات - آن برج که در وقت طلوع مریخ بود

فصل فی الفارسی

با دام و و منعرست - یعنی مرقیده است
از غایت پر می و پر بودن -

با و بروت - یعنی تکرر و غرور و معنی ترکیب
با و سببت است -

با و بدست - با و دست - کلاه با و دال معنوی
یعنی حیاصل می فایده و تهیدست کدافی اشرف
و در قنیه معنی سخی هم آمده است -

با و لیس دست - با و یک از سوی تسل آید و
تازیش و بود خوانند و در صراح ترجمه و بود
با و لیس شبت گفته و در تاج اسامی معنی دبور با و یک

سوی قبله آورده است پس با و لیس شبت بدین معنی
بود که روی سوی مشرق آورده باشد و آنرا
با و غری نیز گویند چنانچه در صراح معنی صبا با و لیس
میگویند و در تاج اسامی ترجمه صبا آورده است
با و یک از لیس شبت آید چون وی بقبله آری -
با و داری در و دست - ای هر دو دست
سختی داری -

با و صولت - با سوم به قوت که چهارم
آنکه حله او در جنگ آوری سبکی و شتابی و جویبار است
با رکاب تو خاک است - ای هنگام سوار می تو
مطیع است رام انوری در تعریف آب گویند
تبارک انتداین آب سرو اش فضل - که با رکاب تو
خاک است با عنایت هوا -

با شکرت - ای باب تو کدافی الادوات نیز
کنایه با سخن شیرین بود -

با عنایت هو است - یعنی چون عنایت کرده اند
در هوا چون با و روان شود -

با کبران بهشت حوران -
با و دست - صدر مجلس و کنایه از حضرت غالب
و نیز خیز که نفاست تمامی دارد -

با و لیس است - آسان زمین نیز عبارتی همه
نام شبت - ای با و فرو افتاد یعنی ویران
و خراب شد کدافی القنیه -

با و لیس - حاجت و نیز چنانکه می شاید -
ببت - با لضم آنچه پرستندش و صورت شکست

با و لیس شبت
با و لیس شبت
با و لیس شبت
با و لیس شبت
با و لیس شبت

و ساخت از چوب گل غیر آن مستوی انبر گویند
بجای خود در دست یعنی وضع اش می محله
بجاست یعنی بهترین و از هر چیزی و با سینه
جستنی ای جمید و برهید و بضم صیم ماضی بستن
ای نه بست گذاشتن الا دیات -

بجیم چون نه بست - ای میجو ای اعبره کرد
گذاشتن القنیه و دیات مذکور است که در چون
بکشتی سوار شده قتل گنایت از گریه بسیار نیز گشت
بسم و دست - با سوم موقوف آن سخی و کیم
که همیشه در و بعد و اوان نه است بیارو -

بجست یعنی شکست و مجروح گردانید
و بفتح اول صداد و از هر چیز و نظم اول و اول
بدرست - و جب را گویند که تیار است
شیر بر خوانند و معنی درست و بدست نیز ظاهر
بگشت - یعنی بگردانند و گذاشتن در خاک گویند
بر باد و رفت - ای منافع شد و چنان رفت که
بارگشت گذاشتن القنیه -

بر بست یعنی قانون قاعده و روشن و طرز
بر بست تخت - ای سفر کرده کوچ نمود
بر و روشن احمد و اردو است - ای منافع احمد
بنامه السلام باش گذاشتن الا دیات -

بر بست - بالفتح تیره است بهار که
چهار پایان خبر نه بست گذاشتن القنیه و در
زنی نگویا یعنی بسد که هندی بتوالی گویند نیز
آمده است و بعضی گویند گیاره است که گل در

و اند و آنرا بیشتر اوقات بجا و خردمند و جل
و نه بر اینتر گویند و آن چیز است سبز که بر روی
آب استاده می ایستد و جوی آبی را نیز گویند
که بر بگردان از منافع بجانب زرع است بر بند -
بر بست - بکسر تن بریان که در و عن بریان
کنند گذاشتن القنیه -

برفشاندن دست - کنایه از قصدیدن است
بر کاشت - با شین موقوف اینی سر گردان
گذاشتن القنیه اما در ادوات القنیه و سالیان القنیه
و دستور الا فاضل غیر ذلک این لغت مذکور است
بر گشت - بالفتح بکات فارسی سبا و امعا و
و خدا نمکند باشد و بهین معنی بجای مبعده تخت
بانه پارسی هم دیده است -

بر بست کسب و اری کرده و سوار شد -
بر و بست - بالضم سب است ای موی لب لبلا -
بر بست - یعنی او لب کرده که ماضی بگردان
بر بست - ماضی بر بستن است که یعنی بر بستن
و بر آوردن آمده -

بر بست - یعنی کار بیفایده و بیوده کرد
بست - بالضم نام ولایتی و شهر است از
کابلستان زمین بالفتح که و این معنی زغال گویند
بست - لفظ ماضی بست یعنی امری بشوی
گذاشتن القنیه اما ماضی یعنی مصدر بسیار آمده است
بکسات - بفتح کیم و سوم توشه است که از آمد
روغن ترکیب کرده پزند -

بلندی است یختین بایسین متوقون همان برنجی
ویرا که حرف را در بدل از حرف لام است -

بلند است و لیست - ای آسمان و زمین
عنی و فقیر کذا فی القیبه -

پست - بالفتح هر چه از قطع ندارد و چیزی که
بازمین برابر بود و شیب و پست بالکسر و جود
گندم و گندم بیان کرده که بخورندش -

پاشت - بابا فارسی و لام مفتوح و قیل باللام
مکسر پلید و ناپاک و نالائق و مصرر بکارند باب

بابت - بالفتح بریدن و لیست یختین بریده
برخت - بضم کیم و سوم جیره -

بنه بست - بضم کیم و فتح و دوم و چهارم
سفر کرد -

بواله بیان وقت - یعنی مخالفان مجتهدان
براطل و منکر لامل معقول و محسوس -

بوی برست - سگ که بوی شکار گیر و کذا
فی زحاکو یا و اطلاق این بر حبشیان نیز آید -

زیرا چه ایشان همین بوی قناعت کنند -
بهشت - دارالجزا و دارالجزا و دارالجزا و دارالجزا

بگز گذشت و ترک داد -
چنگاشت - دخیست معروف که بندش

سپنیا لود و سنهالی نامند و در بعضی لغات
سند و می کنند -

شجست - کبیر شناه سخا و غلبه خیری که

از این سخن کندیده باشند و بنی که پیاسه
محبوس کنند -

بید خشت - جزلن میگفت زهره که آنرا نازک
بجلیخت - بکسر الباء و فتح الیاء و الفاء

سکون اللام و الحاییند و خشت یعنی جمع کرده
گرد آورده کذا فی زحاکو یا و قول ابن حنی لغت

هزه را بیایدل کرده و بدببب کثرت ما قبل
چنانچه در بیام از آمدن -

بیاضت - زهره که انی الدستور -
فصل فی الترمی

بیات - ایزد نقای -
بوت - ران -

باب البشار

فصل فی العربی

باعث - بر انگیزنده و درست است استنده -
بش - سخت پراننده کردن و اندوه سخت

و آشکارا کردن -
بر غوث - سبک بر اغیث جمع آن -

بحث - در لغت کاویدن و در عرف
سوال و جواب کردن علماء متعلمان -

بعث - برانگیختن و فرستادن و نیز
نام شاعر از بیم -

بغاث - بالفتح مرغی که شکار نکند و مرغ
ضعیف و مردار خوار -
بوش - کاویدن و بحث کردن -

باب الحکم التازی
فصل فی العربی

با بروج - معرب با بوز که بهندی ایرم سار
و سوجحل نامند و در سطر مستطورت دارد و یک
در حرکات افتد -

با بروج - این لغت معرب است و از بعضی
معلوم میشود که این لغت عربی نیست بلکه عربی
آن حرکت است و اندر اعلم بالصواب بفارسی
آشاره یحسان کوی و بهندی امیری و بن تاسی
نامند نوعی از ریحان است -

بحر النج - نام دریائی است عظیم تا به عمان
برسد هر که از آن آب بخورد چرب بیرون آید
این بحر همیشه حرب باشد -

ببرج - بالضم صحن و رکن و کعبه و یکی از
دوازده بروج آسمان بروج جمع آفتاب است
دار الملک هندوان و بالضم سپیدی سخت
سفیده و سیاهی سخت سیاه و سیاه شدن چشم
بذر النج - دها توره کنانی القنیه و طب
حقائق الاشیا مذکور است بذر النج دانند است
ماند شبلیه که از خراسان آید شش
نج - معرب بنگ و آن گیاهی است که گمان
مثل کنگر میباشد و بوشی باز کرد و آن در ولایت
هند اکثر میباشد و بعضی گویند اجوان نهانی با
نج گویند و از قنیه معلوم میشود که دها توره را
گویند و در تاج مذکور است نج بالضم و بالفتح اکثر

ببرج - الفتح نیکو و شادمان و زیاده
ببرج - باطل و هر چیزی که زیاده باشد
بفتح کیم و در قولی بضم کیم و در قولی
بفتح کیم و در علم کیم است بفتح کیم است
کیم ساری بیکشود -

فصل فی الفارسی

پاج - آنچه زبردستی از انبای پیل بر روی
بت نامند و آنچه متقلب بر عا بزم مقرر کند و آنچه
از شجاء بر سر کمال است نامند و نیز یعنی خاموشی
باشد که همان و آتش بر تان و وقت بر تان
و چیزی خوردن و عبادت که معمول ایشان است
سجا آورند -

با بروج - با دال موقوف بستان فروزان
کلی است سرخ که بازیش مجبور اند کنانی فاگو
و در تهایق الاشیا با دال مجرجه مستطورت است
شاه نیز غم که بازیش حرکت خوانند و بهندیش نامی
با و سنج - با بروج بون یعنی خافن خام مرغ
و مشکب و او که اندیشای فاسد دارد -

بهرج - با کسر کند را گویند که بهندی آید
بر یحسان خوانند و گویند نوعی از بلور کبود -

ببج - افشردن کنانی الشر قنامه و در قنیه
مذکور است کبج فخر جم آمدن نشان -

بج - اندون و بهن -

بج - گیاه کنانی لغات الطب -

ببرج - بفتح کیم و سوسم و قیل بالضم و اب گران

باز سبج بادار سو قون آن دایه که نمند کینه
 توانا که پیا را رومله خوانند خطاست و قیل با بار
 نازی و جیم فارسی رستی و توانا که پیا و نیزه و جیم
 و دخترگان بران پرشیدند و بازی کنند بهشت
 پینگچه نامند پنج مثله -

سبج - یعنی تخمین زشت که انی اشر فنامه -
 سبج - بالفصح و با جیم فارسی چون میوه اشال
 آن در زیر بارگران افتد پهن شود و گویند
 سبج گردید -

سبج - یعنی تخمین زاک سیاه که بدان خضاب
 کنند تباریش را بگویند -

سبج - بالفصح و با بار فارسی خم در جسم و
 سخت و پختیده و سبج مثله -

فصل فی الترمکی

سبج - کسرتین سخته و نرم و کتاب روی -

باب الحار المملک

فصل فی العربی

سبج - سخت و باد گرم و پختیده که طرف چپ پیدا
 چنانچه از طرف راست نفس آید و بطرف چپ رود
 سبج - یا بر دو یا بتازی بالفصح شاد شدن -
 سبج - بالفصح سبج کردن و آواز یعنی کلک و کلکی
 و سبج بالفصح و التشدید سبجها و نصیب در قمار و
 کسانیکه آواز خود سبج کنند -

بداح - زمین فراخ و بداح با کسر جمع آن -

بدوح - یعنی تخمین نیک از رفتن زن -

بداح - بالفصح و بداح بسقوطه شکافتن و بدوح
 یعنی تخمین شکافتن -

براح - بالفصح روشن زمین فراخ بی کشت بی خشت
 برح - یعنی تخمین از جای خود باسنور رفتن و نیست
 شدن و آشکارا شدن و برح با کسر مثله -

برج - یعنی تخمین و سکون دوم سختی و گزند -

بدوح - یعنی تخمین پدید آمدن طرف چپ
 بدکار و رفتن آهواز سوی راست و عرب
 بروح را بدید اند و سبج را نیک -

برج - ساختن کار و ظرفیت و اندیشه و قصد -

بطح - با کسر و بطاح بالفصح جای فراخ
 که ز قشنگاهای آب سیل باشد و در آن سنگه بپزد
 بسیار بودن اصحاب و زمینهای با سون من که
 بطح - بالفصح بر روی افکندن -

بلح - بالتحریک خشک شدن و در صراح ست
 حفرة حسدا -

بلوح - یعنی تخمین مانده شدن -

بلنوح - یعنی تخمین فرو و کوتاه -

بلوح - بالفصح اصل دایره و اندام زن و جماع
 و نفس و در هر شنگی کار و نامی از نامها
 آفتاب و بالفصح آشکارا کردن راز -

بیلاح - فوسه انعامی ست -

فصل فی الفارسی

بام سبج - یعنی غلبه چهارم -

باو سبج - هم عیسی و نیز و حامی عیسی علیه السلام

بر بان مسیح - زنده کردن مرده و به کردن بجا
و احابت و عمت ایسی علیه السلام -
بهترین خلاق اربعین صبح - یعنی محمد
صلی الله علیه سلم که ذاتی الاوقات -
برینه صبح - یعنی آفتاب -

باب الحار

فصل فی العربی

باز بخت - که به بخت و بخت -
بخت - بختید دنا خوش کلمه است که استعمال
کرده میشو و نزدیک دنیا بخیر و نیز میگویند
بخت بخت یعنی آفرین آفرین بخت بخت یعنی خوش بخت
بر بخت - خطی است میان دوزخ و آفتاب که ذاتی
فی الدستور و قال فی التاج البرزخ باز و بخت
میان دوزخ و در دستور که در بخت بخت که در
زن باشد و الله اعلم بالصواب و نیز بخت بخت
را که بخت و آنچه میان دوزخ و آفتاب باشد و بخت که
بر بخت میگویند هم بدین معنی که میان دوزخ و آفتاب
از وقت موت تا وقت نشور -

فصل فی الفارسی

باجم فرائح - حش و قیل هر آسانی -
بخت - افشردن کذا فی القنیه و لیکن در شرفنامه
بدین معنی بخت با جیم بازی است و الله اعلم بالصواب
بر بخت - بالفتح افزون و منو کردن و قدر کردن
و جست کردن و شکستن بعضی از کلمات بهر دوزخ
و بخت و نصیب در دسته معنی - شکستن سوطه

بر بخت - از زمان و بزرگ و با بخت ششم و آتشک
و قیل بر وزن بخت برق و ماهی و زمین است
که آفتاب ان جمع شود -

بخت - بخت بخت بخت و سوم نام و ذاتی است بر بان
سرانی انکیل و تورات و عمام این است
که بخت بخت بخت بخت یعنی بزرگوار و بخت بخت
بخت بخت سوره حرف چهارم معنی اتی پروردگار -

بخت - آذر شراب چون صراحی و قرابه و نیز نام
شهر است شهر و اهل وی است برستیدند -
بخت بخت در عربی بخت کردن و بزرگ بختی نمودن
بنیا و عمر بخت - یعنی بنیا و عمر ستواری ندارد
و ناپایداری است -

بخت بخت - بخت انگشت کذا فی طبقات
و در بعضی طبقات است بخت بخت و بخت بخت

باب الال

فصل فی العربی

باعتد - بخت عین خوار و خوار شده و دور شده
بعد بخت دور شدن و دور کردن بخت بخت
بخت کردن کذا فی القنیه -

بخت - بخت و دور کردن بخت بخت
بخت و دور کردن بخت بخت یعنی بخت بخت
بخت بخت و قیل نیست چاره از ان بخت بخت
بخت - بالفتح سر و خواب سرد و داری سرد
سامیده که بجای افشاند و دفراسی بر بخت
از راه دور شود -

بر و جبر و - نام قبیلہ است قریب جہان
 بر قعید - نام محلہ است قریب موصل -
 با فخر - بسکوان فغانم و او هست بکر بان -
 بلید - کھنڈہی -

بنی اسر - نام قبیلہ -

بوارہ - بفتح کیم و کسر چایم چیزے از ترشی که
 از بنس محلات جمع کنند کذا فی الشرفنامہ و نیز
 کوشندگان گفتو کہ با لم سقات البوارہ -
 بلا و با کسر شہر یا بلد بتتبع شہر و نشانہ شتر مرغ -

فصل فی الفارسی

بابا و شہ دست زو - بابت مہر و دہل
 مہ قوت یعنی بعدل و داد و در عمارت ماک کہ شد
 کذا فی الشرفنامہ و ایض بابا و شہ دست زو
 بابا و شہ برابر می کرد و گرد بست -

باب اندر شکر وارو - یعنی گذران ست کذا
 فی الشرفنامہ قول این بیان تعجب میکنند
 اجمال ضہدین و آن آب و شکر است یعنی شکر
 کنایت از آب است و از آب آب دہان خواستہ
 و مقصود آنست کہ در آب شکر دارد چہ شکر
 در آب نماند و بگذارد -

باو - ریخ معروف یعنی کبر شراب ہم آمدہ است
 منقول از لغات شیرین اقول باو یعنی بودہ با
 نیز آید چنانچہ در عا و نیز یعنی بیج ہم آید چنانچہ
 دین بیت ہم بہرت اول از آب باو بود
 رسد آنجا کہ باو بود و چنانچہ میگویی بہرت

باوہت یعنی بیج ست و نیز دوم روز از ماہ جم
 آمدہ است -

باوہ آورو - باو ال مہ قوت درار و نیت کہ
 آنرا خاک سپید نیز گویند تباریش شو کہ الیہ ضنا و
 بوندی جوان گویند کذا فی القنیہ و در لغات
 طب ہم باوہر و باوہر است و شکاعی جنسہ از نیت
 و اللہ اعلم بالصواب باوہر و آن گنجی کہ قیصر و
 از ترس بر و نیز چند کشتی پر کردہ بر باد شام و نیت
 نہاد باوہر کشتی بر پروینا و بر پروینا مال بستہ
 و نام آن گنج باوہر و نہاد و نام مہر و نیت در
 شہر واسط و نام نوا نیت از مولی قیصر و کنایہ از
 چیز نیت کہ مفت بی لقب بہرست آید و نام بوہر
 خا نیت سفید و دراز بقدر یک سوخ و درخت
 خفت و یکی کہ بیشتر در زمین گیت مہر و یکی ہنایہ
 باوہر قدیم خاک و - یعنی خدمت بکرکتانید کذا
 فی الاذات و القنیہ اقول معنای بکر و ابراہیم
 خاک زو یعنی بسیار خواہر گردانید -

باوہو - باسوہ مہ قوت ای گوئی بیج بود کذا
 فی القنیہ و درات جنی بیج بودہ است -

باوہرو - یعنی آہ سر و کہ بزمیدنی بود و دوم
 سر و باوہر ای ناپدید شد کذا فی القنیہ اقول
 بمعنی بہد تیزی آید و نیز بمعنی رحمت باد شدہ آید
 و شد بمعنی رفت ہم آید -

باوہر - باو ال مہ قوت و غین معجبہ بالے کہ در
 باوہر و مقامی کہ در آن باوہر جاسنبہ بہر

و آن عمارتیست مخصوص و مشهور و در لسان اشعرا
 مذکور است که این لغت در قرن هجدهم بمسری
 در باب الارادت و در قرن هجدهم بمولانا قمر قوس
 با دال است اما اختیار فاضلی خان با دال است
 زیرا چه در اوقات با لغات دال بنیاد و ده اگر چه
 معش است از نسخ و اختیار عاشق صاویق مایه
 زیرا چه در لسان اشعرا هر چه با لغات دال بنیاد و ده
 دال برین است که نزد او صح بار است -
 با زاون با کسرین کردن اسپ و بیابان فراخ -
 با و برو - یعنی فانی دنا چیز شد -
 بارید - بار بار موقوف نام مطرب خسرو که در سنه
 گفته و آن سرود را شعر وانی نامند و قیل و یقال
 فارسی و غیر مرکب از یاد و نموده بجهت تاکید با قوت
 کذا فی القسبه -
 با یاد - با یاد فارسی از فریق پیشه نشو و بنا کرد
 با میند - عرش و به آسمان و به قصر بلان
 با نامک بر ابلق گفته ای روانه زجر کنند و بنام
 با و رو - نام شهریت از بلاد خراسان گفته
 با و روی منسوب به دوست -
 با دید - معروف است که معنی شاید آید و در نظم و
 توتیه باید سابق در جلال خرمخیز و کذا فی اشعرا
 بر تنگ و کشید - ای حکم دکنار گرفت -
 سپاسی شد - یعنی هتاده شد -
 هجایی خود بود - یعنی وضع اشقی فی محله شد
 و چه خورشید یعنی لغوی یا قوت و مثال آن به چه

کافی باشد و فلذات نیز
 بجهت بوی آورده - یعنی نتیجه نویسی آورده -
 بچو و - بالضم تند رو و غرنده کذا فی القسبه و
 در دستور سجای خاجیم مرقوم است که اینده علم با صواب
 بخور - از خدمت امیر شهاب الدین که در محبت
 یعنی مسکن و در لسان اشعرا با فتح بجهت از زبون
 مندرج است و نیز عاقل و بهوشیار و غرورمند -
 بسخساند - ای بزم ده سازد و آزار و رنج دارد
 و بگذارد و چین چین گرداند -
 بسخمد - یعنی بگذاخت و بزم ده شد و فراخ آمد
 بسخمد - یعنی عطسه دهند -
 بسخمد - ای براقب شد -
 بسخواب در آمد - ای در خواب رفت -
 بسخوان سلیم نمیشاند - یعنی قطع از انشوی
 وار و معنی سلاست و بینی و نور سندی نیست
 کذا فی المؤید القوائد -
 بدر - بالفتح صد نیک و حاتم نم سوخته و سخت
 و سووده که در آن آتش زود و در گیر و در گیر گشت
 آبی که در حقیق نهند تا آتش زود و گیر و در گیر
 بدو معنی انیر با بار فارسی است کذا فی اشعرا
 اقول بدین هر دو معنی مختمه بوده است پس باید که
 بضم فارسی نیز بود -
 بدرو - با بار عربی و فارسی یعنی بدرو و بالضم بدرو
 معنی دوری شدن میان مرد زن و بهار ضعیف
 کردن و نیز طاقت و قیل و یقال بکسر و دواع و ترک -

در این

بر رنیا پد یعنی در مانده اگر دو کذا فی القشیه
 و معنی ترکیبی بیرون نیامده است -
 پد صرد - با کسر و یا با فاری ذال معنی قبول
 پد یا و او - اسی بشت و دور کرد -
 پد را سجد - با سی تخم کوک کذا فی الطب -
 پد ازو - بالفتح زید و کجیل با دار فاری است -
 پد با و او - اسی نیست و نابود گردانند -
 پد پد یعنی یکم و دوم ولایت نیمه و نیمه کرب
 انبر وید و نیمه مختصر بارید -
 پد تا بد - اسی طاقت آرد و تحمل کند -
 برج قید - یعنی نام بر وجهی از حصا در پند
 و آن برج که از اسفند سبانه -
 پد ازند - اسی میوه و انبر و دار هستند -
 پد صلیب که کرب بنصو بود و نیز مضایع بود
 پد - بالفتح از راه و دزد شود -
 پد ابر و پد پد - بکدر از نیمه بشتل است -
 پد - بالفتح صد آرد و و جامه در اداست
 پد نوعی از جامه های پوشش زینت آن -
 پد میسر یعنی در غضب شد و غصه نمود و
 نیز سبز را و میدن گفته و خط را هم یعنی سبز و
 خط رست کذا فی الشرفه اقول معناه اللوی
 دم پد زید را چه این فعل مشتق است از جاد یعنی
 از دم چنانچه پندید مشتق از تند است و هم از پد
 این گفته میشود صبح و مید یعنی صبح دم زد و دم
 ازین قبل است مانند جابم که بر آب و میدیم

یعنی بر آب دم زدیم و معناه الهجاری سر بر زن
 و ظاهر شد و در اداست لفظ آب نیست -
 پد زبان آمد - اسی گفته شد بر سبیل مصلحت
 رسانیدن بزایوت با سبیل ماضی غیر همچنین
 بر شیر نرین منهد - یعنی سخت دلاوری کند
 و قبل این مثل است در دفع زنی یعنی سختی محال
 گویند زیرا چه نهادن از محالات است -
 پد آب که و سای در دبان کرد و قوت زد
 دیگر سبب حیت طبع و این معنی سلع از غم ساد
 و اسانی است -
 پد فلان چکیه - با هفتم پایی اسی بر فلان افتاد
 و گمان بر فلان رفت کذا فی الادات فی القشیه
 گمان بر فلان و فلان ثابت شد -
 پد شد - اسی شتاب رفت -
 پد قدم خاک زد - اسی خدمت بسر کنانید کذا
 فی القشیه گویند یعنی خوار گردید -
 پد که لاجر و - آسان را گویند -
 پد میگردد - با کات فاری تخم نام جنبی است
 از پیکان که بهیت برگ بید سازند -
 پد کند - مرد صبح و تنومند گویند یعنی شروت بزم
 برگشته با و - اسی زیر و زبر با و -
 پد تا بد - یعنی طاقت نیار و تحمل نکند و در ادا
 بجای تحمل احتمال است -
 پد زرد - یعنی بر سبکی که از زعفران و زرد چوب
 ترکیب کرده باشند -

برند حریر ساد و منسوب بختن و قیل بر پند بابر
نامی کذا فی الشعر قنانه و در سوز معنی زهر پوش
مسلم است و نیز گویند همیشگی و ایضا یعنی تیغ و شمشیر
بر و مندر با و او فارسی بر خود را کذا فی شعر قنانه
و در فغانکوی پانچای بر او بارور و توانا و خرم و کایا
و صاحب سیه است -

بر چمنند یعنی اسیل و دشتند و شمشیر و شمشیر
بر چمن و بالفتح چنان باشد که چمنی نزدیک
سوزن رسد و آنچه بدان آتش رسد زهر گردد
و قیل بر چمن و بابر فارسی و فی القنیه بر چمن و بابر
و چمن و بابر فارسی جامه که از نقشش زهر نماید
میباشد و گویند صریح نخواهد بود سخن نام که هم
آنجا بر چمن و بابر -

بزرگ امید - با ناز و کاف فارسی نام تاج
خسرو که دریم هرگزین نو شیر و ان بود و او ششم
حکیم پیش بود -

بر خنند - یعنی نام نسبت قیل بابر و زار فارسی
بر شد - بالفتح و با از اس فارسی و قیل بابر
باز از تازی گویای خوشبوی بهاری -

بسا و ندر - قافیه شعر را گویند و در چیزه را که
با یکدیگر چنانست داشته باشند نیز گویند -

بست و بند - کنایه از استحکام و مضبوط و پخت
بست و - بالضم در کرد و محو ساخت کذا فی شعر
و در شرح مخزن یعنی ستر و پاک کردن و محو
کردن است و نیز دیکتر در معنی حلق کردن می است

بسد - بالضم شد و تخففت و بسد تخفیف بود
مرجان و هندیش پوالی و مویگانا مندر نبات و
قدر ریاست چون درخت بر دید و بابران بود
و آفتاب بران رسد سرخ گردد و احتمال ساییده بود
وقت بهر را سودمند کذا فی شعر قنانه و در شنبه
نذکر است که بر شنبه درخت در میان دریا زد که

بیرون آید و آن دو نوع است سپید و سرخ
بتا زیش مرجان و هندی پوالی نامند هر که مرجان
لعل در گردن کودکان بندد از حضرت چشم زخم
ایمن باشد و اگر بر صاحب قنانه ریخت یابد
و اگر از وی تقوین می سازند و بر گردن مصرع
بندد مصرع از وی دفع گردد و اگر مرجان سپید
با سرخ بسایند و با عمل آمیزند و بر برص طلا کنند بسیار
بهر داند و سود دارد و اگر موضع برص است با سبزه
درخت ببالند و مرجان سوده با عمل چوبه طلا کنند
درست شش ماه داخل شود -

بسد - سزاوار و کفایت -

بسیج - یعنی قصد و اراده کند و کایا
و استعدا و نماید -

بسیج - بسکون دوم سرشته کتد یعنی غیر
کذا فی الشعر قنانه لیکن قیاس بر شنبه کبر است
پشاور و - زمین پشته پشته را گویند -
بشکر و - شکار و شکارگاه -
بشکر - رخنه کردن و نشان کردن بهر
بناخن در افکندن -

بغداد و نام شهرست عظیم و مبارک و دور
 شصت هزار گریه بود آبادان کرده امیرالمومنین
 منصور ابن علی بن عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہ
 و بغداد را پیش از آبادانی بلخ و او گفتند می از آنکه
 هر هفته نو شیروان عادل و دران بار عام و او
 و مظلومان را با انصاف رسانید پس چون آنجا
 شهر بنا کردند اله را ساقط کردند بغداد گفتند
 کذافی الاولات -
 بغداد پوستی است غیر کمینت که از آن سخن خوانند
 و کفش از آن دروند -
 بجای خد برند - یعنی عزت تمام بر کذافی از شرف
 اول یعنی ترکیبی در کاف خد برست و این یعنی
 لازمی است زیرا که هر چه عزت باشد از کاف خد کرده بر
 چنانچه سکه در کتابچه شان باشد که را با بعضی کاف خد
 کف آورو - اسی قابض شد کذافی القتیبه
 و نیز یعنی ظاهر کردن آید -
 بگو اکب ستر و - اسی بگو اکب و شن گردید
 و رنگ دور کرد کذافی القتیبه اقول بن بعض
 ترکیب است و تمام ترکیب بدینسان است
 رنگ بود اکب اکب ستر و و یعنی آن است که تا
 دیوار را بر و شنائی محو کرد -
 بکشد یعنی آشیان باشد -
 بلاش جرد و بلاش کرد و قرینیت بر جبار
 مرو شا جمان و آن قرین با ملک بلاش پس درویش
 بنا کرده -

ببغداد - یعنی جمع نموده و بالای هم نهاد
 و سب را هم آورده است -
 بلکشد - بوزن بکشد یعنی رشوت -
 بنام آنرا و - بالفتح یعنی بسم الله و غیره
 فتم آید -
 بن سخت بر زمین بالکید یعنی دولت و
 بخت درازی گرفت -
 بنده بالفتح تمام ولایتی است و نیز یعنی حیاء
 توق و محبت و طلب و جنس قیل غلبه از وزن
 و بدین معنی بابا ر فارسی غیر است و نیز یعنی مکر
 حیل و زرق و غریب آید -
 بنده و بند و - کلاهما بالضم بنیاد و محمل هر چه
 به تشکیک این است کذافی القتیبه و قیل آسان -
 بنیاد و بالضم بنیاد و یا و کذافی زفا گوید
 بود و هستی در بودن همان بر سطر و نیز بنده
 جامه و قیل یعنی اخیر بابا ر فارسی -
 بود و بنا بود - و چه دو عدم و غنا و فقر بود -
 بودند - یعنی آهسته باشد کذافی الشرف نامه
 نیز یعنی باشند آید -
 به آفرید - نام دختر شاه شاهی کذافی شرفنا
 و معنی ترکیب بنیاد آفرید -
 به آرد و به افتاد - بوصل بهره و به آرد و به
 یعنی خیریت کذافی القتیبه و معنی ترکیبی بنیاد
 و به بودن است زیرا که این فعل یعنی مصدر است
 بهزار و - بالکسر نام سپ سیا و نشین کیا کوش

که او را شیرنگ بزد و گشتندی و در اوان نام نهادند
 بر گشتا شش است -
 بهم بر آمد - یعنی در غصه شد -
 بهمن سفید - بالفتح پنج اسگند است کذا
 فی طلب حقائق الاشیاء و در شرح نامه بهمن
 بار نیست که بر و نوب است سرخ را به یکدیگر شکن
 و سفید را به یکدیگر خوانند -
 بهمید - سنگ شکن بندش کلته نامند کذا فی
 انجات الطلب -

بی آب کرد - باد و دم فارسی و چهارم موقوف
 ای جمل کرد و شمرند ساختن بی رونق نمود -
 بیجا و بیخفت بیجا و در غرضی بدین آمد
 که بیجا و آشتی مرغ جذب کند و بعضی گویند
 شکسته است مرغ آفتاب قوت اما کم قیمت -
 بیجا و شد - اسی پیرا شد -
 و بیخود - آنگاه خود باز نیاید و بیخیز باشد -
 پیر - بایر نامی موش و نیز نام درختی است که
 بر اندازد و باند که بهر جنبه و آن در چند نوع است
 و این است از آن درختانی که یکی از آن که بهر جهت
 و یکی از آن که بهر جهت است و اینها معنی باشند که
 و بر تازی میگوید که بایاها و جمع میبرد بالفتح
 و نیز نام دیو است از دانی که سرمه او گشت و کرمی را
 نیز گویند که غده باشد پیشین طالع ساز نیز نامند و بهر
 پیدا و - بایر فارسی نام و نیز نام شهر است از
 سرستان زمین که سرمه او است کرده و با شاه آن

که او را نام داشت و او آدمی خوار بود -
 بیا و - بمعنی هوشیاری و بیداری باشد -
 بیا غارید - یعنی سرشت و آخت -
 بیزرو - بایر فارسی و در موقوف چیز است که
 در و در آن برای وصلش بکار برند و بر و مید بیا
 مالند و در مردم باد ثل کنند کذا سن اسی -
 بی شکلی کرد - یعنی بی و بی وفای نمود
 برینه زرین نمده - اسی آفتاب پیدا کرد -
 بیور و - نام مبارزی که مبارزی و یا یک پیران
 فرستاده افرا سیاب آمده و نام شهری بنا کرده افرا
 میوسد شوق از میوسدن بی طمع کند و میزد اگر کرد
 بیور و - یعنی بیوفای کردن باشد -
 بیگلند - بختیمن بکاف فارسی مفتوح بگلند
 در اصل بگلند بود بعد فاما با و بدل کردند
 چنانچه بار با و بدل میکنند با اعتبار قرب و خراج
 کذا فی القنیه -
 بیو و - بایر فارسی همان بر و بود که نیز بیضا
 و ناطق و باطل -

باب الدال
فصل فی العری

و بخدا و - همان بیان مذکوره بغداد که گشت
 با و - تو ارجع کردن مردمان -
 بو و - نام جمل در سر اندید که آدم علیه السلام از
 بر آورده و در اسخا انداختند -
 بو - یعنی غلبه عمر که بوسیده شده باشد و کوره است
 و بیان این آداب بایان نیز شایسته یعنی کنگی و از و صفت

و بخدا و - همان بیان مذکوره بغداد که گشت
 با و - تو ارجع کردن مردمان -
 بو و - نام جمل در سر اندید که آدم علیه السلام از
 بر آورده و در اسخا انداختند -
 بو - یعنی غلبه عمر که بوسیده شده باشد و کوره است
 و بیان این آداب بایان نیز شایسته یعنی کنگی و از و صفت

باب الرابع فصل في العسري

باجور - باحار حطی سختی گرام در تابستان قیل
بخارست که از زیر زمین نیز دو معنی اخیر سخت
از حکیم میرشهاب الدین کرمانی -

باقیر - کتب محمد بن علی بن حسین بن علی بن محمد
لشقره فی العلم ای شعر بودن او در علم ای و ست
دارنده در بسیار علم و مال -

بجهر - بصر اول و فتح گمانی از اسامی مردان
و بجور بفتح دریا و آب شور و آب شور و آب شور
کذا فی التاج -

بجهر الاخضر - نام دریا فی ست که طول عرض
آن ضداد اند و نیز آسان را گویند -

بجهر الثور - دریا بیست نزدیک شهر گارون
بخار - بالضم شتم آب و جزآن کذا فی التاج
وقال فی التاج شتم آب گرم و بطوایب فی التاج
بخار لغت که هندی بجای گویند و فی القتیبه
بخار بالضم دو و عفونیت و گرمی که از دلبان از
انبار روان در رستان برآید -

بجهر - گنده دلبان -

بجور - بالفتح یا بجهر که کذا فی الصراح و قال
فی القتیبه بجور بالفتح عطر سوختنی و فی الکستور
عود سفید و فی التاج هر چه بر تن بوی کند -
بجور - ماه تمام و غلام و نام جائیت منسوب
ببدین کلاه است و قبیل نام موضعی -

بجور - بالفتح نیک مرد و بیابان خشکی و بار و نور
زنده و بختن سخن کننده و بالا خانه و بالکسر
نیک بوی و آنچه نزدیک کسی فرستد از بدید و بخت
بجور القم - بضم اول و فتح ثانی گیاهی است در
زمین عرب و قتی که ماه در نقصان باشد آنرا بخت
بجور القم نیز گویند کذا فی القتیبه و بساق القم بخت
بجور - نام کلبان قصیر و م که کذا فی الاوقات
بجور - بالضم آب باران تازه باریک و بالفتح
حاجت تا جایگاه خوشتر خراشیده شدن سرش
پیش از بخت و روی ترش کردن گویند زری گردان
غوره خرا که هنوز رطب بخته نشده باشد و جوان
بشیر - بالکسر نام عاشق بینا و نیز نام ولی که او را
بشیر جانی گفتندی و بشیر بختین مردم واحد و
جمع - برست و تازه روی -

بشیر - مژده و پهنه و خوب روی و نام
حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم -
بصاق القم - جان براق القم بصری
بصاق القم - بالضم بصا و مصله شک نیک
رخشان کذا فی القتیبه -

بصر بختین بینا فی و سنگ سخت و سپید
بصر بالفتح پوست بر روی پوست و بختن -
بصیر - بینا و دانا -

بصل الفار - پایزدشتی کذا فی زینت نگویا
وقال فی الطب الحقائق الاشیا بصیر الفار
عربی است و پایزدوش فارسی است -

و بختی بختین است گویند

بطر - سخت و باطل شدن خون شکافتن زخم
کذا فی الدستور و در تاج یعنی بزرگ منش است
بطر ضنه گفته شدن و بسکون ظاهر گوشت پاره
که بر در فرج زن باشد -

بعضر - بالفتح پیشک انداختن شتر و گوسپند -
بعیر - بالفتح شتر و ناقه را هم گویند که از انوش
بعیر ضامر شتر با یک میان -

بغیر بفتحین علتی است که شتر پیدا شود چنانکه از
سیر شود و بالفتح و سکون غنیمت گم و اندک آن
بقر - گاو -

بکمر - بالکسر و شینه یعنی نارسیده و زنی که
یک بچه آورده باشد و خستین -

بکمر خیار شیریند کما می گویند که ذامی لغات طرب
بلور - بالکسر بالام شده و مفتوح معروض گذا
فی الشفا منه و در قنیه است که جنسی از شکست
لطیف در نهایت صفا بجواب برگزیده مشابیه

وارد و چون او را پر داخته و قدر درم شرعی
باشد حباب ساخته برابر آفتاب ببارند و فرد
اشبیه بسته یا حاره بندهش تابش آفتاب آن

آتش گیر و جانب این مجله عاقل یعنی بچشم خود
تجربه کرده است و گفته اند بهر که با خود دارد
در ویشی آرد و هر که در جام و قبح بلور شراب

خورد از علت استقامت این شود آینه اش او
در ادویه چشم و دندان نافع است و او رنگ
پذیر و بشا بعل و یا قوت و جوهریان جا بل

در دهن می کنند و بعضی از بلور آشت که آنرا
بلور آبی گویند در آب افکند فرق نکنند رنگ
آب نماید و در عرف کنند این نوع عزیز الوجود است
حاصل شود و از که همای کشمیر احتمال آن جهت
سایین و سبل و جرب و تعلیق آن جهت ارتقا
مطل در ثواب حسین موثر گذاشتی طبعاً نقی الاشیاء
چون الاصفی - درم -

بویگر - نام مردی ربانی که بدین آینه در نهایت
شهرت است -

بوجعفر - کنیت مردی طرار -
بوالعصر - کنیت مصنف هدایت صاحب فقیر

بوالعشر - نام حلیه صاحب کتابا لفرق
بر طیار - بالفتح بچشم ستور را می علاج کنند چاربان

بقور - بالفتح گاو آن گذاشتی و در تاج
آنرا جمع بقر آورده است -

فصل فی الفارسی

با تر - کلنگ و نام مردی و بالفتح و در اصل حق
باختر - بانا و موقوف مغرب و نیز یعنی شرق آید

که در ادوات گفته است اما صحیح معنی اول است -
باخور - آن پانزده روز که در سال سخت گرم است

هر چند این منقول از زفا نگویاست لیکن نزو
صائب کج و غیره باخور با حفاظت صحیح باخور

است سجا رطی -
با داور - بانا و آورده که گذشت و نیز نام
آن گنج که بخیر و شاه سلیم گویند و زکوهت بنام

بادا بحیر - بادا مال مو قوف درختی ست مو قوف
بادا شکن کنایه زنا گویند -

بادیانِ اختر - آسمانِ کنایہ: خوش و کری
مادی و غیر۔ بادِ اہلِ موقوف و بے غم بادِ دمِ چو بے
ترسِ شیدہ کہ کچکانِ برسیاشِ حمیدِ گردِ شند
ہند لٹو مانند کذا فی شرفِ نامہ و در بقی لکویا بستے
فرزِ است کہ ہندی آنرا پھر کی نامند۔

یا و وار۔ با برائے موقوف یعنی بیع احکار و
مردم صاحبین و دیگر پاد و آما کس نفعی مردم
یا و وار۔ سر جنازہ۔

بابو سیر بادال موقوف یعنی سبکیا
و سبکیا تر و درز ناگویا یعنی باد گزرا و سبکیا
بابو سیر بادال موقوف اسی ہے تند و مر و بھر
و نیز یعنی کبرئید و باد است کہ آب را بشویند و
بابو سیر بادال موقوف اسی صیغہ السیر

باد و نعر - باد و آل موتوف همان باد فک که مرقوم
شده یعنی خانه تابستانی بادگیر و معنی باد بین
بزرگ که باد میان لبه بسفقت خانه آویزند و
بجانبانند تا همه کس را باد برسد و جزو مکافات بدی

مونا فستنا

ہر گز کر کے کہ ان قیامت و جزا کی خبر کو نہ پڑ کر وہ نہ محض حکم و امر و امتثال کی۔

بابو یہ غنول وار یسینی وینا۔

بار - بعضی بزرگ چنانچه میگوئی بار خدایا و
ملاقات و در آمدن پیش کس و محل دریافتن
و میوه درخت و کثرت و محل بارده و گناه چون بارگیر
و در بار بار گرفته و در لسان الشرا بمعنی باریگانه
و امثال آن و حاجب در بار و عهد و حواله و دخل
و نیز خبر می بود که نویسنده کان می نویسد و آنچه خبر
و در قنیه یا بمعنی شاخ هم آمده است منقول از
لغات خسرو شیرین از مذمت میان نجم الدین شاه
بار و بار - رخت میوه از وزن کذا فی الاما
بارگیر - بار - موقوف کاغذی پاپ و ستود و شتر
که عبارت برای سواری دهندش کذا فی اشرف
و در قنیه بمعنی مویج است که آنرا عمار می نیز گویند
اقول معنی ترکیب بارگیرنده و بار را گیر و در عرب
هو و دستور می که صاحبان و خدمتگار خود را بر
سواری بدهند -

بازار معروف است کہ عربی گویند وزیر یعنی
ازرش و رواج آید چنانچہ گوی امر و بازار است
وزیر بمعنی خواہش آید وزیر مرکب از بازار بدین
دوم بمعنی امر بازار و دین -

بازدار - و ازنده باز و بازدار و نیز بمعنی منع کردن
و بمعنی نیز بدار و باز و دیگر بدار هم آید -

بازار - بازار موقوف یعنی گزریان کہ در راہ بلا گیر
بار سیر - یعنی - وز و نقاب -

پانزہویں باب۔ نام جادوی از تواریخ کہ جب او کہہ

لشکر ایران شکست داده آخند دست را بام بن
گودرز کشته شد و در عربی باز در مر و شکست زد و را گونید
باز یار - یعنی باز دار و نیز یعنی کشکار آید که بپند
کسان نامند و نیز یعنی صیاد و میسر شکار و گاه دارند
باستانه رکاب محمد عثمان و رار - امی متابع
محمد صلی الله علیه و سلم پیش و در مطلق الشعرا
در فصل از بحر آورده است -

بیا سپار و پاسار سکاها با جو و بار و تار لکد -
یا ستار لفظیست متابع فلان بها را استعمال آن پنج و
مجموعه پاسار و پی سال لفظا متابعه آنچه و فلان
با سمر - با تلام -

با شجر - با شین موقوف بالا را گویند -
با عشت لیل و نهار - یعنی حضرت عزت جل
و آفتاب بر سبیل مجاز -

با و ن گار - با فار موقوف و کاف فارست
با فنده یعنی حاکم

با لار - شخصی را گویند که سیر محبت دارد و موقوف
برضای مادر باشد و یعنی ستون نیز آید و نیز چون
را گویند که هر شاه تیر گذارد و تخته و پوشش
دیگر را بر بالای او بگسترانند و بعضی شاه تیر را گویند
و آن چوب بزرگ است که هر دو سر آن بالای عمارت
باشد و سر چوبهای دیگر را بر بالای آن گذارند
بالا گر - یعنی بالا رست -
بالا در - کوزه پر آب -

با و ر - بوزن خاور و سوار و رست و نیز استوار

و استن کذا فی زرفا گویند -
با لار - ظرف و آند را گویند -
با هر که بند و گمر - یعنی با هر که مقابل شود و
مقابل کند کذا فی القنیه -

بهر - بافتح جامه بود که رستم و زال و در و جنگ
پیشید و بعضی گویند که آن از پوست اگوان دیو
بوده است و نیز جانوری باشد که بی شبیه گمر
لیکن دم ندارد و باز پوست آن پوشتین سازند
و نانی باشد که در میان روغن بریان کرده باشند
و نام درنده است مشهور و بکسر اول موش را گویند
که تباری فاره خوانند -

بپا نین تو تخت بند و گمر - یعنی بپا پی تخت تو
بخندمت ایستد -

پای افزار - با بار فارسی یعنی پای زار و پای پوش
و پای افزار بنگل -

پانغر - با بار فارسی بیایا -
بخر نهنگ آشمار - تیغ -

بخت و ر - بفتح و هم اول غزنه مثل عد
امثال آن -

بدا ختر - بدبخت و شوم -
بدا غار - یعنی سرشت بد -

بدر یعنی بختیرون و بسکون و ال ماه تمام
و نام جائیست که منسوب به بدرین کلاه است و
قبیل نام موضع -

بدر گمر - با کاف فارسی یعنی کم اصل -

بدیه ماهی بلورین آبدار - اسی قسم بکثرت
تر قرار ده مشوق -

بدین سبزه زار اشارت سوی فلک است
کذا فی الادوات و در قدیمه یعنی کمال فاسق -
بذر گر - با کاف فارسی کشتا و زده کدور و -
شرفنامه بدین معنی بزرگ آورده اول زار و کله
بعد از آن بجمه چنانچه می آید و این غلط تفسیر است
معنی ندارد اما بذر یعنی تخم نازی است آن کتاب
بر - بالفتح پستان زن جوان و بلند بی و باک
هر چیزی که مقابل پائین است و کنار مردم و
پهنه را نیز گویند و میوه درخت و پهنای هر چه
و نفع و زمین خشک بی آب و بیابان و معنی
طون و جانب و حافظه و حفظ و نگاه داشتن
بر آب افکنند چون زمینش سپر است
پس بخور زمین سپر آب افکنند و این معنی از و عا
شود و مندرم گردد و معنی مستعد شدن هم آمده
کذا فیل -

بر آور - امر از بر آوردن و میوه بیار و بیارند
میوه و معنی امر و فاعل آوردن هم آمده -

بر بار - به معنی بالا خان باشد که بر بالا خان سازند
بر بر - بالفتح نام ولایتی است بمغرب که خلق نجیب
سبز چهره میباشند و نیز بر گوی و هر ده گوسه
و کجاست را هم گویند و نام حنفی اندوان -
بر پامی وار - اسی قائم دار -

بر خط میند از سر - اسی بر خط میباش

بر خلد بر و سر - اسی همگی یافت کذا فی الادوات
و لیکن اولی اینست که گویند بر آسمان بود -

بر خور - با و او محدود بر خور و ارشود و جو افروشد
و خداوند بخ و قیل در اصل رخ در آورده اند و نیز
و در لسان اشعری برن مرده و مندرج است و در او
نکوه است اسی خط از مرادات گیرد معنی ترکیب
بر خور و - آنکه مخفی از مرادات و مظهر حجاب
خود باشد کذا فی الادوات و قیل این هر سه است
اسی بدیه و بخور و بدار -

بر و بار - بالضم با و ال موقوف بر کشت و خجاش
و تحمل کننده و با کور نموده و ماضی بودن با
بر روی کار - اسی ظاهر -

بر زگر - بنام موقوف و کاف فارسی نزار است
که آنرا کدیو و زگر گویند و پرورش نیز و لیل
که پیش طیب برند -

بر زگر - یعنی فی الحال بغیر درنگ -

بر فر - معنی منزلت و شان و شوکت و علم و قدر
بر گشت گرد جهان رفیر کار و گرد جهان
روزگار معلوم یعنی کار جهان تغییر پذیرفت -

بر که آرد شیر - نام شهریت از ولایت فارس
بر کنده قدر - اسی پست مرتبه و نعل و نعل و نعل
بر گز - زبر یعنی برگ زرد آمده -

بر سن کلیر - اسی برین اضافه کن خطا گیر
بر وار - خانه ابستانی -

بر و - بوزن و بخلاف و نیز بام و نیز بام و نیز بام

و مختلف بار و بارم است و نیز معنی را که در لغت مذکور است و نیز
بره عاقبت نزار ساسی تن از درستی و یقینی
مغلوب و مغنیف شده کذا فی الامادات -

بزرگتر از همه نام و بوقوت نام وزیر نوشیروان
بود که از اقبال و بادشاه گفتند و بوزیر پیش
بزرگتر از فتح کتان عربی و بزرگتر از سی و نیم و بعضی از
کذا فی العلوی -

بساط ساسانی بسیار از خسار ای سجد کنی
و در مراقبه باشی -

بستار سبالتح و الکسر است و نامستوار -
بسیار - ای بر سر -

بشتر - بالفتح نام میکائیل علیه السلام و نیز نوشته
باران و نبات کذا فی الشرفنامه بضم کیم و سوم
و میدگی اندام کذا فی الشرفنامه قول بشتر مایل
بمعنی بین منی نیز آمده است چنانچه در ادات
معجم است پس باید که بشتر نیز همین معنی آید -

بخدا و عمور - کنایت انپری سکرم معنی سیری
و پیری ساغر -

بختصار - جانور است بزرگ و فربه گوشت او
بغایت لذتی شود -

بخار - چوبی است که در دگران قوت یکا فتن چوبی است
بگستر فتح کیم و سوم جامه است که هنگام جنگ
پوشند و نیز نوعی از سلاح جنگ باشد و آن آهنی
چندست که با هم وصل کنند و بر بدن آن در لغت
و محض امثال آن کنند و در هندوستان اکثر -

زربفت و محل جم پوشند -

بلا در سنام درختی مشهور که هندیان بجلال
خوانند و در سواد الفوائد آورده است که نمند دارد

اما کاتب حروف درخت آنرا دیده است درخت
بزرگ میشود و هر که زیر آن درخت بگذرد و یا آن را

خام بخورد و یا بر اندام بگذرد و یا با ساید
و اگر از خون سوزد و استوال کنند و پیش گردانند

و نیک گری دردد و باد و بادی مخالف را دفع کند و
اگر با گنج خورده شود و مسخرت نبود و اگر با کاس

اکن ابا لدر بهتر شود و نیز بر او در پینه که عروسان
بر سرش بزنند بلا دور شد -

بلغار - بالضم چربی رنگین و خوشبوی که بکوک اوان
موز و قطع سازند و نیز نام شهری عظیم نزدیک

خلدات آبادان کرده سکندر کوچک - بلغار در آمد
بجگاه رادین غاری گذشت هنگام باز آمدن

از دو کوچ کرد خلقی که از اطراف فراهم آمده بودند
آنها که از سفر ستوده آمده بودند ایشان هم آنجا

متوطن ماندند تا بهنگی شهری معظم شد پس نون را
بلام بدل کردند بلغار شد کذا فی الامادات و نیز

ولایتی است در آن سه شهر بزرگ یک بلخ
و دوم سواد سوم اسل کذا فی الشرفنامه و در لغت گویند

مذکور است که این لغت ترکی است -
بلغور - بالضم با و فارسی و قیل بالفتح طعام

ولیده که آنرا کاجی گویند کذا فی القتیبه و قال
فی العلوی و یکی است مخصوص -

بالقصد رنفتح کیم و سوم لفظی است که در محل
فتح استعمال کرده اند و معنی بی دیانت نیز آمده
بلند نظر - با دال موقوف یعنی عالی همت -
شما و ریا فتح و اضم و نبل تبارش و دل گویند -
بنام - بسکون ثانی دوانی است که آنرا پستان
گویند و یکسر خون امر گنجهتین باشد -

بندار - بالضم رخت خانه و اتباع و در یعنی
خانه دار و نام یکی از شعرا ی قدیم است صاحب
مکتب و تجل از ان فروش و گران فروش -
بند امیر - پند آب است در شیراز که امیر
دیناغ ضد الد و لدی می بام و ساخت و بخت
گویند مرد مسافر بود و اینم بار و ده خود این
بند را بست کرد -

بند ر محلی باشد که قافله تجار در آن آیند
و روزنه آن اکثر بکنار دریا شور می باشد
و نام شهر است از ولایت غریبه -
بند شهریار - نام نوافی است از موبقی -
بند و ر - ریمانی باشد که بدان چال تو بر
و امثال آن دوزند -

بوخی - محد و بیدین و بی دیانت را گویند -
بوتیار - معروف کذافی الشرفنامه و زفا گویا
نذکور است که جانور است پرند و سپید دراز گرد
و آنرا ماهی خوارک نیز گویند غذای او ماهی است
و در قدیم است که پندش بگ و بگلا نامند -
چود و تار - انتظام امور خیل کذافی الادب

و القینه و معنی ترکیبی ظاهر است و نیز معنی کل
و جمع آید و معنی ظاهر و باطن هم آید -

بور - با و او فارسی اسپ مرغ که تبارش شهر
خوانند و نیز جانور است خوب رفتار و آتش فوار
که آنرا تدر و نامند و معنی یار هم است که امر یارین با
بوزار - بوی اوزا کذافی القینه و نیز بوزار آنرا
گویند که در شکم مرغ تو ابل جمع کرده پزند -
بوصیر - گیاره است وانی که تبارش از اذان الکینه
بو قلمون شد بهار ای یا صبح ناگویند چون شد
بوی افرار - پانزده است وانی که تبارش
تو ابل گویند کذافی و نا گویا -

بهار - در - رنفتح کیم و ضم چهارم پهلو ان مبارز
سخت در آور -

بهار - مدت ماندن آفتاب در برج حمل و ثور و جوزا
که تبارش ربیع خوانند و نام تنجانه بکرستان زمین
و نام جزیره و نیز نام تنجانه و از بندگی شیخ واحدی
محقق است که گل چشم را گویند کذافی الشرفنامه
و قال فی زفا گویا اینجا گیاره است که آنرا گاو نیم
گویند و فی لسان الشعرا بهار بالفتح نام خط است
در هندوستان و نیز گل را گویند و فی الادب نام
خانه است در ترکستان و نام تنجانه و گل زرد و
فی الدستور تنجانه است بکرستان و شهر است
در هندوستان -

بها گیر - بهکان فارسی و بهار و نیز بجزیره
سش بهار و سخی -

بهر روزن شهر نام ولایتی و نیز خط و نصیب

بهرام سپهر - یعنی مرغ -

بهرام شیر زور - یعنی بهرام گور -

بهرام گور - بافتح مع کاف و واو فارسی نام

بادشاه ایران زمین پسر نرجه و دو چندی او

آنست که شیر می گور خراگرفته بود بهرام پرست

شیر تیر زو چنانکه از شکم گور گذشته و در زمین

ازان روز نامه بهرام گور خوانند مدت چهار سال

در عهد او قوط بود خلق را از خزانه قوت رسانید

یک نفری دران قوط مرد چون بهرام را خبر شد

چندان گریست در حضرت خدای که با تقی آوا

داو بر و از ولایت تو چهار سال مرگ برگزیدم

بعد او آبادانی از روی تاسپا بان شده بود

رعایا را خراج هفت ساله بخشد و شش هزار مبطری

رطبان آراشیده تا خلق در تنم باشد و بدو زن

خلق در تنم و شتر آب مشغول بود و عهد او در دو

زهره بود و گور صاحب طالع و همون کافر چنگ

را یکسوار فتح کرد و دو خان چین را که نه در

سوار داشت با سیصد سوار زنده گرفتار کرد

این بیت فارسی اول و گفت بیت منم آن

پیل دمان و منم آن شیر لیه و نام بهرام مرا و

بهرام پویله و

بهره بر - انداز و شکر که اگو بند -

بهمنیار - نام یکی از شاهان ساسانی بود علی بن

بهمنیار - یعنی چندی باشد که تباری عین گویند

و معنی نگاه نیز که بعضی نظر خوانند -

بیاصل خور - با و او معد و له روز و روز شانی

آفتاب -

بیرق نور - عود الصبح یعنی روشنائی صبح

بیدار خیر - درختی است معروف که گویند است

از به بهند وی از نر گویند کذافی القند -

بلست و یک یک - یعنی آن صور فلک

که روشنائی آرند -

بیشتر - با و دوم فارسی صند که است و از کذافی

بیشتر مختصری شمارست و این استعمال خواصه

بیشمار - یعنی بیجا -

برینه آتشین سپهر - آفتاب -

برینه زور - مثله -

برینه کا خور - یعنی کنایت از برون و آفتاب

کذافی الادات -

بیگار - بیا و کاف فارسی کاری بامرت کنان

بیار - مرخص و خسته و ناتوان را گویند -

بیمهر - یعنی برنده بیم و یا بیم را بهر و معنی قیمت

هم آمده کذافی اشرف نامه لیکن معنی ترکیب

بیم را بهر و بیم برنده صحیح و درست -

فصل فی التری

بوغر - بهج کیم و کسر دوم جگر -

بغشور - نام قریه ایست میان سحرش هر

بلخر - یعنی کیم و سوم آتش گندم کذافی التری

و در اشرف نامه این لغت را در فارسی آورده است

ومن بعد انهم که این لغت مختصر بنویسند است اگر
در ترکی مستعمل شده پس بر دو لغت این معنای
و ترکی آورده شده است -

بلخار - پوستهای رنگین خوشبوی موج وارو
شترست نزدیک ظلمات -

بلخندر - بی قید و بی وایست و الفیست
کردن و در شش نام استعمال کنند -

بلغور - بالضر او او فایسی و قیل بالفتح طعام
کاجی و در علمی نیکو است که یکی است مخصوص

باب الزائر الساری

فصل فی العربی

بازر - جاذبه معروف و زنده و بهائی دیگر
فارسی است -

بازر - ظاهر و در مطلق شده همان رقم حساب که
در غایت چهارم می نویسد و این لغت بابا لایق است
بازر - جامه و بزازر - جامه و پوشش -

بطقوطز - موب پتقور بالفتح گله و گدا کرد و
و قیل مرغان را منتقار خا و را از و دان -

بنات الدوز - پیش و بچه اولاد از صرح -
برز - و بیان غلبشستن و نام آپ عباس

بن مرداس رضی الله عنه -

بازر - نام آپ

بر غز - بچه گاو -

فصل فی الفارسی

باب وان انداز - یعنی و بیکند که نایل

بابی بیانی بسیار - یعنی سکوت کن خاموش است
که این معنی لغت اند اقوال مشاهه گنگاشش خوانده
یعنی باشد بابا لایق -

با خرد - نام شهری و نیز نام پرده سه رود
با دوز و تر معروف و نیز نام نوایست و گنج

باذر - خراج و کشاده بدین معنی اصل این لغت
بعده و او را میابد که در معنی رجعت گذا

فی الاوات و خیر و اقوال منی جیت باز شستن
نیز باذر معنی قلب و عکس است و مهمل باذر معنی

قلب ایشان است زیرا که چون پوست پیر به باز
میکنند شقلب میشود و معنی قلب از نام سه آید

چنانچه در باز گویند یعنی تنگ و تنگ شکل زیرا که گویند از
اوقات تشبیه است و معنی باز اگر کجاست نباشد نمیشد

این معنی چگونه باشد و نیز ساق و دست چون
فراز کنی که تبارش باع خوانند و بقای ایشان و

آرش گویند و نیز حساب باز - جمله ده بود که نامی
شرفنامه و در قنیه معنی باز و کشاده و سبت گزین

یعنی رشوت و مزاج است و در و متور معنی سوس
مسطور است و هم در و سقو بند کور است معنی پوشش

و یک بند گشت است و معنی دیگر لب کن و نیز
شده است که باز از فارسی که نام است تازی که

اقوال معنی نیز و دیگر با هم می آید چنانچه میگوید فی
و هم بمعنی باز است و در ترجمه رجعت الله علم بالحق

و نیز بر نه است مشهور و معروف که سلاطین و اکابر
بدان تمسک میکنند معنی تکرار و معاونت معنی تکرار

هم آمده چون باز آمدن و آمدن یعنی تکرار کردن و تکرار
 نمودن میان و نیز باشد و شریک هم میگویند که معنی
 خوانند که خبر و خبری گفته که در بیست و سه معنی است
 ۱- امروز اگر دوی تو در ده و فو و اجدا که از یابی
 با بسایه رکاب محمد عثمان در ازای شتاب
 محمد علیه سلام باش گذانی الادات و لکن تقیه
 در فضل الراجله است و قیاس همین است
 پیرو از سایه خالی کن و بساز گذانی الادات
 اقولین امر بر و اخلاق است پس آن همه معانی
 درین هم باشد
 بتقصیر بفتح کاف که اگر دگر و اگر دگر و آن قیل و خان
 منقار و خار و نیز بر امون دبان و قیل گذا
 فی الشرفنامه و در موی که لغو اند با بار قاری و در
 فرنگ خرقه قیاس با طار طبعه آورده است
 بتواند - بفتح بای آرام که پوتر و شکوه که از
 سر خوب درست کنند و آنرا آتوه خوانند گذانی
 ز فاکه گویا
 پیچید - بفتح باجیم فارسی کینه و کترین چون
 و کین و کویک
 بر آخاز - بذات و بدست
 بر پیوز - دبان را گویند از طرف پیرون
 بر ار - بفتح زیبا و قیل با از فارسی و بالگر
 سر گین آدمی و کسی برای جنگ پیرون آدم
 و چون که را گویند که نقش گران مابین بخش و لب
 گذارند و در دگر آن میان شکاف خوب نهند
 و رفته است که معنی و معنی بر از ندگی و زیبایی و

آراستگی و نگونی هم باشد و امر یا معنی تیر است
 یعنی آراسته کن و نیکو بجا بیاور و فضل و غنا و طرا
 نیز گویند و معنی وصل کردن و جسیانند که آید
 و پنبه و پاره را نیز گویند که بر قبا و خرقه و میر و دو
 بر پیوز - بفتح با دو م و سوم که با بار قاری است
 بر آخاز و دبان و منقار مرغان باشد
 بر - بفتح کشا و زری و بلندی بالای قد و در
 و زیبایی و زیبا و ماله که بدان که گنجل کنند و بر لب
 بلند و بالای تنه و دخت و بالای مردم که بفتح با
 نیز است گذانی شرفنامه و الادات ایضا بود
 لسان اشتر اند که است بر وزن طرز زیبایی است
 و ماله که بدان که گنجل کنند و بر وزن گز می مطلق
 بلندی بالای مردم و بلندی تنه و دخت و بلندی
 مجرد و عاقل و بر پیکار و بر زده جامه و مثال آن
 بر که نریز - بکاف فارسی موقوف نیز یا غایب خرب
 بر گ ساز - بکاف موقوف چنان برگ و فوا
 بر مغاز - شاگردان را نامند و آن زربست اندک
 که بعد از اجرت اساو به تمام بشاگرد و بر
 بر معجز بفتح قبل بالضم معنی تظار و امید و
 آمده و زنجور عسل نیز گویند و معنی حلقه و لب هم باشد
 بر و از ریشمن باز و شاپین اشال را گویند
 معنی جایی قرار و آرام هم است
 بر و از ریشمن آراستین و استین که در یاد و
 و سر استین و وزند و پیچید و جامه گزونی یا پوشیدنی
 باشد یا لونی پس از لونی و گیر مید آید و خوب آنرا

نکته

فرانز گویند و قیل بابا یار فارسی کذا فی لسان اشهر
و نیز بوزن مرکز است و احتمال آن و بشمار خاقان
اکثر است و قیل پر و بار بار جمله
برین مرکز کنایه از زمین است کذا فی الموعود لفقیر
بزر - بالفتح بزم و سروده که آنتایج که دماست
بزر با الصحر چار وانی که اینجا گویند درش نامند گویند
و لغت بکلی را گویند و نیز گویند گوئی -
بزر باز - بالفتح بسا بسا صبی جا و تری معوض گویند
که شکوفه و گل و بهار جو است -
بزر - چینی باشد که در وقت شدت سرما
مانند درک از هوا ریزد -

بساطی از رخسار ساز - یعنی در مراقبه چنان
سفر و کن که نمودار حلقه ساز که رخسار و اثر گمان
قریب زمین رسند کذا فی موعود الفوائد لیکن
درین طریق رخسار باطنی شود و اولی آنست که
بچنین گویند و مراقبه چنان سفر و کن که رخسار
زمین گسترده شود و گویند که بر آن نشسته و این بلفه
و مراقبه است چنانچه نظامی فرموده است
سرمه شده که سی پایی من - و از سالی چنان
مسموع شده که بک طلب حاجت و عافی است
که بعد از دو گانه چند بار رخسار است و چند بار
رخسار چپ بر زمین نهاده بخوانند ازین لغت
همین در دست -

بستان افرور - با واد فارسی روشن کنند
بستان و بستان روشن کن و نام کلی سرخ که

بستانیش بجهت خوانند و تاج خرو و منی مند و در خاک گویا
مذکور است که ضحیران و شاه سپهر است که هفتاد و هشت
نامند و گویند ضحیران بستان افرور است و آن را
با واد نیز گویند -

بشیر - بالفتح گیاه است که در داونی بجای بزر
و آنرا بوی ماهیان و بوماران نیز گویند -
بشیر - پول - بزره نازک بسیار رنگ آنج را گویند
بغازه چونی که در بزرگان بوقت شکار صفت
چوب بر رفته آن نمند و گفته اند آن بزرگ کیش
و قالب گذارند -

بغلنقار - جانور است بزرگ و فرج که گوشت او
بغایت لطیف میشود -

بکمار - بالکسر معانی و نمید و شراب غم و اندوه
و ملاحت و نوعی از ابریشم میمند که آنرا بوشه نیز
گویند کذا فی التقیة و قیل معانی شراب -

پایز - بکسر تن مع التشدید ن سبز رنگ بالفتح
و قیل بالفتح و ال و -

بوز - با واد فارسی تند و زشت و آب خنک
کذا فی اشرفنامه و بوز بالضم و با واد فارسی گرداگرد
لب و قیل میان لب و هلا می بینی -

بهر - بالفتح و نه کردن چو بیت فیه کونین نام است
پرو - بالکسر بابا فارسی و نذر و نذر گفته
و نیز نام مبارز ایرانی و نیز در شله -

بیدار و غده - باز از بوقون یعنی سیکم و بزرگ
و عاقل و هوشیار -

بیا نغیر - آنکه از باری خاسته باشد که ذاتی الهیه
فی نیاید - یعنی تو آنکه آنکه احتیاجش بکسی نبود
بیهوده - بیا به فارسی بشک که ببارش خفاش
نه اند و معنی اجابت و قبول پاسخ و جواب هر آنکه

فصل فی الترتیب

ترتیب کلمات و بوزن و ادغامی است که در کتاب نیز
بکسر کلمات و در هر عدد -

باب الزاد الفارسی

فصل فی الفارسی

باب اول - خارج و آنچه از برای سل زیر دست است
و آنچه متعلق بر خارج نمند و در دستور بعضی
با دوش و یک بندگشت تصریح در حرف انجمن
عنقریب گذشت -

بشر - بافتح رگ بلند و قبل با نیز فارسی -
بوزن بافتح گداز گدازنی و سنگینی -

باب السین المهملة

فصل فی العری

باب اول - ابایه تازی قوت در حرب و عذاب
و باک و وایه می و سختی و نیز باس سخت شدن مرد
در جنگ و دلیه شدن و بخون در هر کار و باس
باب فارسی محافظت و نوبت و استوار داشتن و
چهارم خصمه ز در و شب زیر که روز و شب است
پاس است و منظر نگاه -

بجس - چیزی مانع معانی دیگر چنانچه
در فارسی - می آید -

برجیس - باکسر شری و شتر ماده -
برجاس - باضم نشانه تیر که بلند بر نیزه یا بر
چوبی کنند و در قفسه اند که دست نشانه آفتاب
برس - باکسر قطن یعنی آینه -

برطاس - معرب برطاس و فی القنیه
برطاس بالضم حصه از پوسته های نفیس نیزه
و دیت مبارز و نام شهر است بجز در برطاس و
قل نام ولایت ترکستان -

بسباس - بافتح با و بی و در دستور
برگ درخت و فلفل و در قفسه که در دست و در دست
که آنرا بر باز نیز گویند و بندش جاستری گویند -
بسر - نام دنی که در باطل بود و در شوق
بقصد العدم - بودینه و شتی -

بلیوس - پیاز و شتی که ذاتی لغات طب
بلقیس - نام دنی که با دوشاه شهر بابا و
آخر الامر سلیمان علیه السلام در میان خویش آورده
بوس - باضم بوسه و بوسنده و امر از بوسیدن
و گوشتش کردن و سختی -
بوقیس - کشیت کوهی نزدیک مکه معظمه -
بیت المقدس - قبله پیشینان -

فصل فی الفارسی

باب اول - با و ال موقوف با و عطفه را گویند
که از هر چهار طرف آن با و آید که ذاتی لسان الشعرا
بابسوس - پنج که روی -
بابسوس - باقی است که در امر گوشتش گویند

بتانی اذان الفار که میبندی موساکنی کذا و
بلخ قدس - بهشت -

بابوس - یعنی کافور معشوش و بالفتح آمیخته و
نیز بابار فارسی -

بابیوس - بالام موقوف ولایت قدس بار کون

بابوس - بفتح کیم و کسر سوم پایی بسته نه بند ملک

زمینی که خوش بناید رفتن از بخا و تفرقه و بگریختن

در قتیله مذکور است بابوس بوزن تاس و کسر ششم

نیز آمده است پایی بسته بغیر بند چای گویند فلان

بسته خلافت و در نسخه ذخیره تصحیح بخط خراسان

بود دیده شد که فروع او با سه نقطه که آن نشان

باب فارسی است کرده بود -

یوس - بابار و و فارسی بچرخ بانی کس را

فریقین و فروتنی کردن و در کثر اللغات پس

دادن و پس فرستادن و نیزم راندن و آمیختن و

تر کردن آرد و بست در و غن و تیر و بن و تیشی

و در عالی و صحنی و ریاء و نفاق -

بوستان سندس - ای سینه و گلها که ناگون

کذا فی القتیله بوستان بنر و تیره تازه -

بکس - بالکسر زمره بینی و سستی -

بحر الماس - دریائیت عظیم که در جزیره آن

الماس باشند و آن جوهری نفیس است و بمعنی

تنج هم آید و نیز آگینه را گویند -

بحر اندلس - دریائیت که در آن کشتی نبرد و

مگر در گذشته بوقت فرو رفتن آفتاب سالکین در آن

آنکه کشتی روان شود -

بحر قطاس - نام دریائیت که قیاس آن

باشد و آن گاو نیست که دم آنرا گردن آسمان

و بر سر علم بند و در فرونگی گوشت گاو نیست که

در گوهرهاست ختایی باشد -

بکس - زمین که بر ده و در آن گیاه و دریا

دادن و چیزی ناقص که فیز کاشتن پس اگر آن

و نیز بر مرد و شد و نیز بر غنچه که در خوشه انگور

بود و شد و گداز و سبج و در اوقات افضل این

باب فارسی مرقوم است که ذاتی اشرف نامه اقول

بچهار معنی سابق عربی است چنانچه در آن ضمن است

و در نسخه مودات که نزد کاتب است در آن بر کلاه

بکس باب فارسی نیز در چتر که در خوشه بود و خوشه گداز

بکسلوس - نام ابو شاهی است که در آن حضرت

و قدسی و قهر برده بود -

بر عباس - آماجگاه و نشاء تیر را نامند و

عرب را که در زمین نشاء کنند در آن خوانند و آنرا که

در بهوشان کرده باشند بر عباس گویند -

بر حبس - نام ستار و مشتری -

بر ویر لوس - نام مریت که آردا چاک و کوفته

بر عباس - نام مردی و شهریت بعد و در ویر

وقیل نام ولایت ترکستان و در قتیله مذکور است

که در آنجا و تیشی میباشند و آن پرست بهاء است

برس - بالکسر تیلن معنی پنبه -

برش - بضم کیم و سوم - نوعی از گیاه است

و در حواصی کاه و در گفته و در دست و در

بیسوس بیسوس - بالفصح نام فی ست
از خاله خیاش بن خوه شبانی بوده است و همین بیسوس
شتر ماده بوده که گلیب ایل نام شخصی آن شتر ماده را
در سر آ خود دیده که در آمد و تخم مرغ او را گسته یعنی
بریند مرغ را گلیب را فکر گرفته تیر بستان آن شتر ماده
زده خفاش که خواهر زاده بیسوس است چنانکه گلیب
بر خواسته و گلیب کشته و این باب میان قبیله
خفاش و قبیله گلیب است چهل سال خصومت خراب
شده فریخت عرب عربی که در شاست باشد
وضربالش حرب بیسوس گویند -

برفوس - بالفصح نام سر لشکر است بر و فوس
پس پس - با کسر بر و با ب فارسی بیان خوش
وزین خالی و پس پس یعنی با کسر بر و با ر تازی
لفطیست که برای تسکین شتر ماده گویند و شتر
پس - بالفصح یعنی فقط حسب لغت یونان
و برسیان را که درون ستر را بسته ساخته آن
نوعی از طعام غریز است یعنی میانه زنده در قفسه بیست
پرواس - بالفصح و با ب فارسی پروا خن و
بسیار و چینی بسیاری و کوب و آب و شست
بسا بس - بالفصح سخنهای طبل و جاک با بی
بسیاس - هر زره و میمنه -

بسناس - ستاد و معلم و بیان -
بطلیه بیس - بالفصح نام حکیم است که پدر خدا را گفته
و در علم ابدان و بهریت فلک و نجوم طلسات و
کیهیا و انداز کتتهای دیگر است و بولد نیز نام

بادشاهی و در قیامه بنقول از زنی گویا بمعنی ششانی
نذکورت لیکن بمعنی از استعمال قیاس و درست
بلکس - بوزن هرس که حکیم بود بمعنی سر یوار
کنانی لسان الشعرا و در شعر قنانه نذکورت که
آنها تلکس نیز گویند و در دستور شین قرشت دستور
بکوس - بمعنی قریب -

بلیناس - بالفصح نام حکیمی که امین و بیس
سکندر بود و از بلیناس جادو نیز خوانند -

پوس - با و او فارسی پوسه و پوسنده و امدان
پوسیدن است و فی القیامه فرستی کردن بزبان
کعبه را فرستادن -

بلیاس - در سحیح خانه -
بیوس - چالپوسی -

فصل فی الترمکی

بیس - با کسر و بیچ نظر و نگاه -
بیس - بالفصح شیر درنده -
بیس - بفصح یکم و کسر دوم در ویش شدن
و حاجت مند شدن -
برس - بفصحین پانگ -

باب الترمین

فصل فی العربی

برافش - بالفصح نام سگ است و قیل نام نر
که در شومی ضرب بالش بود -
بشش - تازه روی و شاد کام -
بششش - تازه روی کنانی استاج -

بششش

میشویش - مگاس کردن و بیج امی تانیر کردن
 و فروختن تا بهار زیاده شود کذا فی القتیة
 بنات انجش - هفت رنگ و فی القتیة
 چند ستاره که بر آکنده اند و آن سه ستاره اند متصل
 نقش و در یست و بر یمنی شتاب باسطو رست -
 بوی آتش - مرغیت که هر زمان از رنگ
 بزرگ و گیر نماید -
 بوش - بافتن کرده آدیان که از هر جانب
 بهم آمیخته باشند و در فارسی پوشش که در
 جنگ و غیر آن و بمعنی غوغا و جاسه بسیار
 از مردمان -
 بوش - شادمان شدن و پییزی -

فصل فی الفارسی

با اوش و باوش - کلاهها بخار بزرگ که
 تخم دارند و پوش و گوشه اگور که خرد بود
 باش - همان و بگذارو بمعنی با او و با او را
 با و فروش - یعنی پیش هر کس سخن گفت گوید
 که در بندی بجا خوانند و نیز نام شهر است -
 باشش - بکشتن اول ترجمه سکنی کذا فی
 با و پیش - با چهارم و پنجم فارسی ترکیب
 اضافی یعنی با و شرقی زیرا چه صاحب طرح ترجمه
 قبول بافتن با و پیش نوشته است و در مقدمه
 امام جواد علیه السلام از محشری حسینی معنی قبول با و شرق
 مر قومت -
 پاش - سا با و فارسی بریز و بپاشان بریزند

و معنی ترکیب پای او و پای او را -
 با و کش - یعنی بدینچه یاد کشند -
 با و کش - با سوم و موقوف و چهارم فارسی
 آکنده را پای کران بر دارد و بخوارگی که کشند
 و تحمل اندا کنند و نیز مظلوم و طغیانگر و محکوم
 با و کش - ای خرافات گوی و لاف
 مزین کذا فی القتیة -
 بالیش - چیزی که بهنگام غلبیدن بریر میکنند
 و نیز بدینچه نگینند چون برست شیشه و در یست
 مسطور است بالیش افزون و آنچه وقت غنیمت
 زیر سر نهادن قول امی اول را باید دانست آن
 با که فارسی است -
 بالوش - همان بالوش مذکور که در فصل سابق گذشت
 بیاسی باش - امی و داده باش -
 بختش - بختتین ترجمه یعنی و شتی کذا فی
 زنی گویا و بختش با بخت حصه و نصیب است
 قیل و یح و بختشده و ام بختشیدن بختش
 عطا و بخت -
 بدخشش - با بفتح جوهری که معدن و س
 کو بهای مشرق است رنگی سرخ و ارد و سیل
 نام گوهری و در زنا گویند که رست که بدخشان
 بدخشی و بدخش نیز گویند -
 بدست باش - سا با - موقوف یعنی تقصیر
 و بجه دره بختش -
 بدکشش - بد کشش یعنی بد کردار کذا فی قانکول

برائزائش۔ بالفتح و قبل یم یم یم و کہ حب یم
کر از ارش و در علی مذکور است بر از ارش بالفتح یم و
کسر یم یا معز زیای می۔

براش - بزم طارش معنی برش است معنی
پاشیدن و فرو نشاندن و فشردن و بریدن
برخاستن - بافتح جنگ که نامی است از لشرا
و اگر کسی بگوید بار خاری است و آن معنی خطبت
زبانیه آمده است که نامی از بعضی از خطبات و
و بعضی از فتاوی نیز مشتمل میشود -

بر نوبت بروش و او و هم تا جهان بروش برو
بر نوبت بروش و او و هم تا جهان بروش برو

پروان از جنبش - ای برتر از خاک

پیش۔ بالفتح بابا فارسی پریشان کن فرو
نشان کن و پاشیدن و قیل و قوفت یکم فارسی
و در بعضی نسخہ دستور کہ برنش مسطور است
بجای طارحی نام قرشت مسطور است از خطای
کاتب است و نیز برنش بمعنی بابر است۔

برینیش - یعنی کیم و کس هر چهارم حیدر بن برادران
 حکم و بریدن آن که دانی الشرفنامه و در زفا که
 مذکور است برینیش با انعم بریدن شکر که پانز ویرایش
 بمسخر خوش - یعنی بتقدال خوب -

بشاستن سالفته والتشديد و عجبی یعنی خرم نشا
روی و کشا و گام و در فارسی بندگان همین یا
سیدین که بر تخت فرزند و قزق زنند و بسیار بد و زشت
برای آنکه گام و سوی گردن است ناقص و فرومایه

کذا فی لسان البشر او در ادوات افضله بمعنی اول
بشر بالفتح و بمعنی دیگر پیش بابا بر مضموم مرقوم
بشکرش - سوگند باب و سخن شیرین او -

بغیر تماش - بستم کیم و فتح دوم زون باز و کیم
 درو با کند کذا فی القندیکین مستقل بدان
 بغیر تماش است و شین ضمیمه است و استمال این
 و در هذا اکثر است اما از یک خراسانی مسجع است
 که این لغت ترکی است و در اصل این لغت است
 مانند تفکیک که بان بغیر را می کشند و کسی که هم بدان

بزندان خوش بگیری تا بش خور و الله اعلم بالصواب
 بگشتش بدلتج نام پادشاه خوارزم یعنی
 بن گوش نام وزیر ایدین جلو کردن شد یعنی بخوارم جلوه
 بندش بدلتج پنبه برزوه و گوگرد بهر
 رسیدن و نیز باغند و باغند گویند و هند گاه
 بنفش باضم و قبل الکبس گویند گاه
 بنوماش باضم نام غده که بهر دیش مونگامند
 بنا گوش و بن گوش یعنی طاعت انقیاد و
 به فروش بالضر عطار

پویشش - با او نگارسی عذرخواهی و بهانه
و قیل و محبت -

بشش - بالفتح نام میوه و خجسته که صغ از قیل
گوید و قتی که تر و زام باشد و چون خشک شود
پنجینوش - شش را که در جوی تراکی نامیده باشند
بیش از جیش است که ترا از فلک -

بیدار شمس - بابا، فارسی و دال موقوفہ کی

سپیدی و نام شکل شمر علم بل که شکله

باب الطب

فصل فی العربی

بسم الله الرحمن الرحیم و اینست به عربی بنیتا
و فاک را نیز گفته اند

بر لبط - معرون و این معرب است که نامی است
و در مشرق نام نوشته که نام ساریست و در لبط
از مزایم که در قمارهای ابریشمی بنده و آن خرقه را
رباب است و در زنگا گویاست که تباریش عود گویند
و نیز تراب علی لبط است

بساط - الگه شاد و آن یعنی جانمان و پرده
که بر درهند و چیز که بالای مهرهای شطرنج
عرضه شطرنج بود

لبط - فراخی و جای فراخ

بسیط - زمین و عالم و چیز غیر مرکب و نیز نام
سجری که تقطیع اوست فلفل و مناعلن و دوبار آید
و در مطلق حکما بسیط بین مرکب و غیر تجزیه را
گویند و قبل بسیط آنکه بعضی وی بشا بکل باشد
چنانچه آب

لبط - جانوری مشهور و نیز صراحی که بصورت

لبط و و نیز معنی شکافتن جراحت

لبط - بفتح عیب و دروغ

لبط - نام حکمی که ائیس و لیس سکنه بود

و نام مسکنه هر چه که عالم باست و نام میانه و

منکو فی بنده است

یکی از بنده بید یعنی بیک که او را گویید بید هم خوانند
بیش - بایر فارسی یعنی زیادتی و افزونی خدمت
بیلیکس - سلاخی است که االی زنگا گویا
بیل آب کش - بایر فارسی و لام موقوف است
پنج نوش - شده است که در پنج تریه
ازداخته باشند

باب الصا و

فصل فی العربی

باب حصص ابو حصص
مالیاتی که بچکان از برید و از دانه چسبند
کذا و جدت فی نسخه است

بایص - شتابنده پیش گیرنده

بخص - الگه شرم تر کردن و بختن

گوشت کف پا و گوشت سم شتر

برص - بافتن پیسی و پیش شدن

باب الصا و

فصل فی العربی

بارض - کسریه ای که اول از زمین بر آید

بعض - بافتن دقیق کل

بعوض - بافتن پشه

بغض - باضم دشمن شدن و دشمنی کردن

بغیض - دشمن

بنات الارض - جو یا خرد که در آنی حال حسنی بنات

بیش - جمع بینه و یعنی خود را می و شمر

و الگه شیشه با دهم یعنی مرغی یا خانه کن

بلاوط بالفتح وقيل لانه من مفتوح نام موده بيت
مفردا که از آتش کرده نان هم می پزند که آنی
شرفناره و در زمانیکه پخته است درختی است
گویند این درخت یکسال بار آید و سال دیگر بلاوط
چنانچه درخت پست یکسال پسته و سال دیگر بلاوط
و بلاوط بالفتح والتشديد ناکاه و نام پسته
بسط بالفتح بفتح و درختی است که نامی آن
بسط - یعنی فراخ کننده روزی و نامی متبرک
از نامهای بار خیزی غراسه از نه نو نام -

بعضوط و بعضط كلاهما بالضم نافع و بيان
بلاوط بالفتح سنگها و شش می خیزد که در بعضی است

باب الفار

فصل في العربي

باب الفار - گران بودن و دشوار -
بسط بالفتح گران شدن بدن و گران شدن بار خیزی
بسط بالفتح آب منی حیوان من اجل -

باب الحین

فصل في العربي

بدریغ - نوباره و نیز یعنی مبروع آید یعنی نوباره
کننده و نوباره -
مبروع - بالفتح نام شهر که اول برودن نام
مربع - بالضم روی پوشش -
بضغ - بالضم فرج و بالکسر شارب و ماده -
بلع - بالضم اول منزل من منازل القمر
بلع بفتحین فروزون طعام و غیره -

بدریغ - زمین سبزه -
بارع - فاتح و فضل و هنر -
باضع - شمشیر زنده که بر هر که بانداید کند -
بضاع - بالضم و نظیرین و پسری ضعیف و بی شرم
بدریغ - مثله -
بضغ - بالفتح سخن زشت گفتن هر کس را
و شتم نهادن -

بلع - بالفتح تمام بخشیدن و رفتن بیایی زدن
کس را و بلامت کاموش کردن و پیش آوردن
کس را پسری که ناخوش آید -

بلمع - بالفتح زمین خالی و بیابان -
بموقع - بالضم یعنی شراب -
بوضع - بالفتح جماعت گوسپندان -
بورع - بالفتح نوزده نام زنی -
بوع - بالفتح مقدار کشش دست چپ و دین
ریسان و غیر آن و زنا گام نهادن و پشتر در قضا
بیاع - بالفتح والتشديد دلال -

فصل في الفارسی

بباغ بدریغ - بهشت هشتمین بهشت الما و
بباغ رفیع و باغ وسیع - مثله -
بام رفیع - عرش عظیم و آسمان نیز قصر زمان
بام وسیع - عرش و قبل هر خلک -
بمحر و وسیع - خلک و دست بنی -
بدریغ وضع - روح عظیم و قیل و دم -
بموقع - شراب بهر نوع حیوانی و کافی و غیره -

باب الغین

فصل فی العربی

بالغ - کبر لام رند و نیکو و قیل بالغت بیا که
چوب یا از شاخ گاویش مانند و بالان شراب بوشند
کذا فی الشعر - وادوات بمعنی بیا و فارسی لام
کسور و کور و رانی بیا است اما لسان اشعار چو شرف
باز و بزر و بزر و بزر - طلوع کننده
باز و بزر - طلوع کننده بزر و بزر
باز و بزر - آلوده شدن بباری

فصل فی الفارسی

باز و بزر - معروف و فی الکلیله القوائد جاییکه در
انواع و زخمان از میوه دار و گل آور و بی بار
خار و راباشد و ریاحین و ترکاری تیر و بخت
گلستان و بوستان و معنی بهشت نیز آید
بزر و بالغ - بالغ و بزر و بزر و بزر و بزر
و بزر و بزر و بزر و بزر و بزر و بزر
بزر و بزر - بزر و بزر و بزر و بزر و بزر و بزر
آب کذا فی القنیه منقول از لغات خضر و شیرین
و بزر و بزر - بزر و بزر و بزر و بزر و بزر و بزر
بمعنی بزر و بزر و بزر و بزر و بزر و بزر

بستر و بستر - بستر و بستر و بستر و بستر و بستر و بستر
بوزن اقشردست و بزر و بزر و بزر و بزر و بزر و بزر
همین گفته است قیل بالغت بیتی است که آنرا بزر
گویند و قیل گیا بهیست که رنگ بزر و بزر و بزر
و آن رنگ را بزر و بزر و بزر و بزر و بزر و بزر
پاره از خوشه انگور و خرماسطورت الله اعلم بالصواب

بابل بوستان باغ - یعنی حضرت رستم

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان
بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان
بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

بابل بوستان - بابل بوستان و بابل بوستان و بابل بوستان

آفتاب بود نود و هجدهم و نود و نهم
بهترین خلعت - یعنی حضرت رسالت
نصرت الله علیه وسلم -

فصل فی الفارسی

پای باب - باب فارسی حاکم یعنی جولان

باب الفات

فصل فی العربی

باب الطاق - یعنی آن در بزرگی که درو
طاف نهند چون در سلاطین و ملوک و باردار
بارق - که را البرکات از ویرق بیرون دهد
باسق - درخت که از خرابی است و نون هم
آفتاب کذا فی الادوات -

براق - بالضم سببیشی که حضرت رست
صلی الله علیه وسلم بران سوار شده اند که
تا بسجده رفته از سجا بر پیر سجد شده اند
آدم داد سجا بر خیزم سوار شده تا گرسی و از سجا
بر فروت سوار شده تا عرض فته در طوایع است
که این هر چای طلبا لعل او بود یعنی خاک و با
آیه و شش و از لیلی مجنون معلوم می شود
در کتب اول براق بود بعد از خیر سیل بعد
یکتا سیل بعد از سرفیل بعد از غرق برده و
راق با کسر زینهاره با سنگ و سنگ گل و
وق باشد -

برق - غیر شدن شرم و روشن شدن که از آب
براق بساق بساق کلیم بالضم غرضی است

بطریق - با کسر سرنگ مرد مبارز و عرب
کذا فی الصلح و در شرفنامه یعنی زاد و تریسات
و در کثر الالفاظ بطریق نام فاکست از خود
روم یعنی لشکر کش و م -

بنت طریق - سنگ پشت یعنی باغه بوزن
برقیق و بوره و سوره که در شش ماه به کار برند
کذا فی القتیله و در لغات طلب است از منی بوره
یعنی شوره -

بوق - بالضم نامی بزرگ که بلندش به طر
کذا فی زفا کلوب و بوق بفتح و رخ و طلس و
سختی و کبر و سبک و سیدن -

بهوق - بالفتح نقاط سپید و قبل از غایبی
که برین مردم پیدا شود کذا فی القتیله و در سوره
مستور است و غایبی سپید که در گردن حیوانات
پیدا کنند و مخالف رنگ پوست بدن باشد و تاج
سپید نوشته است -

بوقاق - سختی و کجی که می آید و بدین گونه
بوق - بالفتح سختی -

بودوق - به تخمین پیوسته
بیا بوق - یعنی که و چهارم خود و گردن یعنی نون
بوق - بالضم و بسیار گو و بسیار گفتن و باران
بریدن بوشدن پیشه و بوق جمع ایضا و هم موضع
ببقاق و بوق بوق - باشد -

بلاق - بالفتح از اربابیم -
بلا بوق - بیابانها و اوج جمع بقوق است -
بالاق - آبهامی استاده -

منقول است بگو بر جبهه خنده برآمده -
 بوی آنکه با و او فارسی در اصطلاحات معنی
 امید آنکه بسیار آمده است کذا فی القنیه -
 بوی کلک - همان بنگلک مذکور -
 بهرک - ریم و نیز از کثرت کارپوشی که سبیل
 و سخت گرد و بندش گره نامت -
 میبایک - آنکه در وترس کسی نباشد و دال او -
 بیایک - کاهی که ازان بوریاس ازند
 و هندوی گویند کذا فی لغات الطب -
 بیدر مشک - با دوم فارسی و سوم موقوف
 و چهارم مضموم و در کسیت و کاساک بوی
 جلد بلخی نامند بوی که نیز نامند از کال آن قی کشند
 بیسراک - با بار فارسی پیچ همان خور که ازادایان
 آید یعنی پیرش از لایق وادیش با دیان و دین
 و طبع فرعون است -
 بیناساک - با کسر و پیچ خرد و در ادوات بکا
 فارسی آورده است و معنی پانی پوش چرمی
 نسخ ادوات که در کاتب است در آن که با فارسی
 و اب ادوات است که در محل فارسی تنبیه
 میکنند و اکتفا بقاط میکنند -
 بیلیک - با بار فارسی بیکان شکاری یعنی
 بیل بیکان که مثل میل سپن دارد و این لغت
 هندو نیست مستقل و فارسی شده است -

فصل فی الترمی

بزرگ - بکسر کیم و فتح دوم بت -

بک - با فتح امیر و با ضم پشه
 بیکیک - با شسته پای -
 بلاک - با فتح و اس بزرگ -
 بر کوک - با بار فارسی عمارت -
 بلوک - بجمتین نام قصبه است در ترکستان -
 پنک - با بار فارسی نیلوفر و نر و صاحب
 کثر اللغات گلی است که عوار و روی او بسو
 آفتاب باشد و سوج کجی نامند و پرک باشد -
 بیک و بر متک - با کسر استین و بیک
 و اقتدا علم بالصواب -

باب الکاف الفارسی

فصل فی الفارسی

با سگ - در پیچ خرد و واضح -
 با و رنگ - با سوم موقوف ترج و خیال و حرف
 و در لغات شاه نامه مذکور است یعنی باک و پیچ
 و این معنی از رنگویان نیز منقولست و در لغات طب
 مذکور است با و رنگبویه با لنگه و هندوی رام نسبی
 با و رنگ - و در کسیت که هندیش با و رنگ
 گویند کذا فی القنیه با و رنگبویه گویند -
 بک - با فتح و با کاف فارسی غوک و آنرا
 جعفر نیز گویند -

با و ابرنگ - با ذوال معجزه ترج که میوه مشهور است
 کذا فی القنیه و اینها باز سنجی و مع و رنگ یعنی سنج
 روزگار کذا فی الشرفنامه و در ادوات لفظ سنج است
 پاشنگ - گران بار و عظیم القدر و با حر است

کذا فی القیثیه -

باشنگ - بشین معنی منقوطه خیال و خوشه
انگوری که برای تخم دار و درش گذافی الشرفنامه و
در و سوز معنی خوشه خرد انگور مسطور است در ادوات
باشنگ خوشه انگور که خرد بود و خیار بزرگ که
برای تخم دارند -

باشنگ - بالام کسور و بشین و شست مفتوح
بجز نیست از جای سیدیه غیر جابجایی است از آن
بند و آنرا بشین و هم گویند کذا فی القیثیه
تقاضا میکنند که لفظ باشنگ باشد مصغر بش
یا باشنگ مصغر بالشت به باشنگ بانوشنه
چنانچه مکتوب است -

باشنگ - بپوست از چوبی است از ترنج بزرگ
برگ معروف و اسباب خانه و ساختمانی کذا
فی الادوات و در شرفنامه باب فارسی آورده است
برنگ - بالکس با کاف فارسی و خیره و جرس
و کاهنت و قبل بالفتح و بعضی میگویند و جرس
گفته اند و بار بار غیر منقوطه معنی خیره آورده است
و لیکن در ادوات بهر سه معنی یک لفظ آورده است
من غیر معین حرمت و تغییر حرکت و در حقیقت الاء
نیکو برست بزرگ بکترین معروف است آن دانها
بود بهنیت مستدیر از وانه بلبله خرد بهترین انواع
او کبابی است و در برگ نوعیست که دانهاست
بزرگ دارد و در وی چندان منفعت نبود -
بزرگ - صند خرد -

باشنگ آه شک - یعنی لکان و نهالی -

باشنگ - شختین بانفون غنچه آنچه از شراب و نیش
کذا فی لسان الشجر

باشنگ - بعضی باشنگ مذکور باشین و شست و در
و سوز القیثیه است که در و در گران بدان در چوب
سوزی کنند مسطور است و در ادوات شخی سوزی که
سجاری که چوب بدان سوزی کنند و در شرفنامه نیز

بهمین است و نیز بخار چوب بدان بستند بندش
نهالی نامند و آنچه بتانید آن سوزی در و پیا کنند
ببگ - بالفتح نام دارد و در قیثیه خوشبوی خراسانی
تخم باریک دارد و مانند تخم کرفس سیاه و سیاه میشود
سیاه را بعل می آرند تا کثر سپید را در کار بر بندند

کذا فی القیثیه و مشهور است که آن گیاهی است که
برگ آن بغایت سبز و بگلنگره باشد و اگر سبزی
گویند و اسرار هم میخوانند و آن دو نوع می شود
یکی آنکه برگهایش همچو پرچم میشود و آنرا سبزه
خانه هری گویند این نوع اثر بسیار میکند که شد
قلندران و جوگیان آنرا در کار بندند و در ادوات
می اندازند و آن مقویست و آبهای مخالف بخورد
آن معرفت کنند و عرب آن نج است چنانچه در
مسائل فقهیه است الحج و الاضیون حرام یعنی میگویند
از آن نج اجوابین خراسان مراد است لیکن تصحیح
آنست که آن گیاه مراد است زیرا چه علت حرمت
درین گیاه بوفیه میشود و آن بهوشی است -
بهشت گنگ - بجز آن باده و سوزی و شفته و شفا

و هر دو کاف فارسی و ادا الملک افلاسیا یک باو شده
ترکستان بود و هر دو کاف یک باشد

بایست - رنگ - ساسی نوی یا سرخ رونی کذا
فی القسبه و دوات معنی بشاشت و سرخ و
بورگ - با و او فارسی طعایست که آنرا بفر
بی آب و رنگ یعنی هیچ خوبی و خوبی نماند
بید برگ - بایا و کاف فارسی و دال و تون
جسته از پیکان تیر و در شرف نامه بید برگ تیر
که پیشک بید برگ سازند و آن ساخته و ایجاد و از
بیرنگ - بالفتح طرحی که نقاشان احوال بقل
می افکنند - بعد رنگ می آمیزند -

میناسک - جان میناسک و فصل کاف
سازنی گذشت کذا فی الشرفنامه قد قکت غیبتما
فی وزن سنگ - معنی بی و قروبی قیمت
کذا فی القسبه و معنی ترکیب به قدر و بی قیمت
حاصل هر دو کیفیت -

بیمجا یا بلنگ - روزگار کذا فی القسبه
و قیل معنی مکر -

باب اللام

فصل فی اعراف

بابل - کبر سوم و قیل بغیر سوم نام موت
در میان عراق و عراق وسط عالم است پس
ساین اعتبار بابل مرکز دایره عالم است و شراب را
بر آن نسبت کنند و نیز بابل یونانیان شتری را
گویند و در بابل چاهی است که دروت و مار و

در آن معذبانه چنان قسامت که اگر کسی
بر باروت رود و زخم می شود باروت از آن چاه
جاء و دوحی آموزاند -

باخل - یکساز مجرای بخش شده و شوم -
باقل - یک ذال منقوطه بخش شده جمع با و اقل
بازل - باز از مجرای شتر ده ساله و هفت ساله و شتر
پیر که دندان پیشین او بالا برآمده باشند -

پاسک - مرد شجاع و دلیر و ترش روی -
باطل - خدومت و نادرست و اچیز شیطان
باقل - کودکی نشان پیش برآمده و نیز نام مرد
که در گردان زبانی و حقاقت و کندی زبانی ضرب انگشت

بود و در قنیه است نام مردی از عرب که او را
بکاهلی و در ماندگی بجهنم مثل زندی روزی
آهوی میا زده درم بخرید پس بدید بچند و خمرید
هر دو کف دست بکشاده و هر دو گشتان دو
جد کرده و اگر ده زبان از دهن برون کرده
برای تقییم یا زده هم هرگاه دست بکشاده و بگویند
و در دست و سطور است که قبل نام می از خلفا و ملک
بتل - بالفتح بریدن و جدا کردن چیزهای از چیز

بمقل - آن زن که او را بهر و حاجت نباشد
و نیز لقب امام المومنین فاطمه رضی الله عنها و نیز
با کوه که بریده باشد از دنیا و بریده باشد از شهرت
بتول آن هنالیکه از زمین درخت برآمده باشد و از آن
درخت مشتقی باشد و بتل باشد و از بهر این ساد
اوال را بتولی میگویند -

بخیل و بخیلی - ضد سخاوت -

بخیل - ضد سخا -

بدیل - چیزه بر چیزه بدل کردن کذا
فی التاج و در شرفنامه است نام خاقانی علیه
اقول فی بدیل بجای کمال مشتمل است -

بدل - بخشیدن بذول بخشیده -

بصل - پیاز -

بطل - دلیر -

بطال - مرد بیکار -

بقض - تره و سبزی و قیل و که ناچخته توان -

بقال - تره فروش -

بلال - بالفتح تره و عظم و غیره بیک
بالکسر آب و شیر و هر چه خلق را ترکند نیز نام کون
حضرت رسالت علی علیه و سلم -

فصل فی الفارسی

بلبل - بهضم هر دو با هزار و هشتاد و سبک
بواکمل کثیت نیم خلیفه باروان شید -

باول شجاع کذا فی الدستور فصاحت و
این نام سبازی که تنها سوار از بدامغان و
روشن آرویه و قصه او در میند و غایب است
و بار را و هم و اندوه -

باسک جوان - اگر با مردم و بخوی بخن
بوه کذا فی القینه -

بال - درم و از باز و مرغ را شمشیر و بهضم
ارکانش از رخت و کسان شهر و چون جان بزمی است

بجکل - باجم فارسی دریای عظیم و ترکستان
بجوان و بوی عقل را بر لایق و بوی عقل کند
کذا فی القینه

بجل - بکترین عفو از کناه کذا فی لسان
پدول - غرول ضد شجاع بتازی جبان و
بهندوی کامل نامند -

بدسگال - باکاف فارسی بعد از میل مسکوه
یعنی بدگوی و بداندیش و دشمن و بد قوم -

برجیل و دلیتی که لغزش است باشد و دران
نیفتد کذا فی القینه و برجیل یعنی دنیا و جهان باشد -

برعت استوالات - نام حنقه است و آن
اگست که در ابتدا کلام اعلام مقصود و مراد باشد
برج لال - یعنی برج طرمان -

برجوبل - که کذا فی زفانکوب و در شرفنامه
یعنی لفظی یعنی ای کج و کج بای -

بروال - موزون و بمعنی پرکار و با بار فارسی
نیز است و در دسته - کمال بجای واکل و بکوت
برغول بالفتح با و او فارسی حلوا می که از گندم
یا از جو است کنند و قیل با بر فارسی لسان
خیمه نیم کرده یعنی ولیده و نام ملوای که از آفرین
گویند بچون قلم و خوانند -

برگ نیل - دار و نیست که بتا و شمشیر و بکوت
بر و مند از ماه به سال - یعنی شمع از درگاه
بصل - یا کسه و عت و بویج را بصل بان
گفته است که در وقت ذبح بسم الله میگویند -

بشکل شش کیم و سوم کجک کلید ان کدانی اشرف
اقول و نیز لعل کلیدان

بشکل شش با و او و جلد و توئی و سختی کش
و جریح در کار اقول و بشکل و لیدان شد و لعل جام
بشکل - بالفتح و آو و ثور و لسان شهر لیدان کل
بشکل - بالضم و دین و وینستن کدانی اشرف
اقول و فصل نون و هم در شرف نامه یعنی بشکل
بشکل و نون نوشته است و این امر است پس
باید که نیز این معنی و ران باشد و آن معنی نیز
بجاء اول - بضم کیم و چهارم ماشنی گیر شش
که طعام را بر و شرف و آن اگر است کند و قریب
کدانی اشرف

بشکل - پیر کدانی اشرف نامه و در قنیه یعنی
بشکل و دوست گردانیدن و دوست گردان
بشکل - بالکسر کاف فارسی آب شیر گرم شل
بالکاف کور که و فصل کاف تازی است
بل - بالفتح پاشنه پای و قیل با بر فارسی
و بالکسر که ناز
بشکل - بفتح تین مخفف بلبله که نام و ارونق است
معروف و معنی نرمی و نرم

بناخن رسد خون دل - یعنی خون دل
از سزا پناخن باپی بود کدانی اشرف و الاوت
و قیل کنایت از خراشیدن سینه است یعنی
سینه خود و چندان خراش از دست که خون دل
بناخن رسد و قیل عبارت از زدن گریستن

بهرام تل - با هم موقوف چو تره که به در چین
از مهر پاست ترکان به آورو بود

بهرام - بکسر تین بگذار و در عربی بهل شش و یک
و آسان و لغزین گردان یاری گردان لغت کدانی
بهرام - با او فارسی چوبی که بدان گشتی رانند
و نیز گشته است پس بین تیره کار ران که
بدان کلوش کبکسوی کنند و زمین بجا و نند

باب سیم

فصل فی اشرفی

بشکل - نام و دیار است ازان شهر
کس نه به و ناز که شنگ و ران انداز و اگر کسی
چیزی و ران افکند یا بری غلیم و در عهد با صعب
آنها و کند و خفته را ملاک گردانند و نزویک
نمواند رفت

بدم - آنکه بندوی پارسی صحبت
بناخن - یعنی چوب با دام که با فی لغات طلب
بر ص - آنکه بندوی پارسی بزرگ یعنی با بزرگ
پارسی که با دام کدانی لغات طلب
بر شام - نیز که مسین و تیزی نظر
بر سام - بالفتح علی است معروف کدانی لغات
و در قنیه نذ کورست که یا بیست معروف که عقل
و در کد و سخت گرمی پیا که زبان از ش
گرمی بسوز و سینه آماس کنند و اکثر عادات سزا
و بر سام نذ که و در و بر سام و در و بر سام
و بر سام و در و آماس و سینه میا شود

بر صامه سان بزم نور قنیه مذکور است در محله
 دیگر که بر صامه پس یعنی پس -
 بسطام - نام شهر مبارک که در آن شهری
 ریزند و یعنی در چشم و بسطام بالکسر نام مر ویت
 بقوم معروف و در قنیه مذکور است که نام مرد
 بسیار خوار و سخت فرو برده -
 بکم بالفتح رود بسطرباب در عری مشهور است
 جمع آن بوم اما در فارسی تصحیف آن کمرده است
 و در قنیه آورده است نام قلعه است و در شرق نامه
 گفته است نام شهری در حد شرق -

بوم - چند -
 ابوالقاسم کنیت حضرت رسالت صلی الله
 علیه و سلم اصل ابوالقاسم است در احوال فارسی
 لغت ساکت کرده اند -
 ابوالحکیم - آنکه دعوی حکمت کند و کنیت ابوبکر
 سعد بن ابی وقاص -

فصل فی الفارسی

باب و ورم - بر فوجن با جام و جم یعنی خزان
 و دیگر و بایاد ورم یعنی بکبر و عجب و بیانی خود
 با ورم - میوه معروف و بکنایت چشم شاهان
 را نیز گویند و معنی با جانور درنده و با جال و
 با ورم و با ورم کب است که نامی اشتر فنام
 و در دستور مسطور است با ورم معروف -
 بر جهان چشمه یعنی ترک نم و بیلاک خود گذشت
 با ورم چشمه یعنی اول سکون طالع و فخر فارسی

یعنی شیطان و آنکه یک چشم او کور باشد و دجال
 و هر کوری که باشد -

با ورم - با ورم موقوف و را موقوف مسموده و
 از کار باز مانده -

با ورم فام با ورم ورم - با ورم کسور و زرا
 فارسی شکر و کد و صفرا که هندش پت گویند -
 باره ختم - یعنی عرش مجید -

باز پس سپهرم - با سوم موقوف و هر دو با ورم
 اسی با ورم ورم و جمیع کرم که نامی الاوات -
 با ورم - زمین آراسته که نامی الدستور -
 با ورم - آن با ورم که شد او را در دنیا بهشت
 ساخته بود -

با ورم - اقامه موقوف و دال موقوف پایا
 کار و دال و دال بجمای فاقان نوشته است یعنی
 و لفظ کرده است شاید خطای کاتب باشد -
 با ورم - با ورم و بالای سقف و نیز ورم ورم
 بتا زلشیم هم گویند -

با ورم - یعنی عرش مجید -
 با ورم - یعنی یک چشم -
 با ورم - یعنی با ورم و هم یعنی چشم مشهور است اما
 فارسیان مخفف خوانند و نیز معنی یک با آید -

بیکم - امر جمید است اسی بخام -
 بیکم خوار ورم - در ایست که یک خطه ملا و خوار
 بیکم ملا ورم - که نامی کرم و رومی بیلا باشد -
 بیکم بالفتح نام ولایتی است مشک خیز و یکسکرم

و منتجع دوم آمدن منیدین است -
 به نحو هر کم - بالفتح یعنی گویا بی که مریم صبی نه تنها
 وقت و متعجل در آن دست زده بود و مانند
 پنج انگشت گشته بودی خوش دارد -
 بلا دوم - بالکسر استه و خرم و با آسایش و
 جای آرام چون باغ و خانه مجلس و در فلک گویا
 بمعنی همیشه مرقوم است -

پدم - ای سرعت کذا فی القنیه و قیل پدم
 بکسر که در فتح دوم آمد و میدن و لغتین لفظ به
 مرکب بهیم متکلم بمعنی بدام من و بدمن و بدما
 و نیز دم مرکب با با جرجه نقص و سرعت لازم این
 معنی است و بهیم کم و فتح دوم مقصور بودم -
 بهر گاه هم - ای که به پاسانی گام کرد و ندر
 و نیز کنایه از مخالفت است یعنی در غلبه شد -
 بر با هم - لغتی در برابریم است و نیز نام موجود
 متحول که بغایت تجلی بود و بهر گاه که تمام مال
 و اسباب و ضبط کرده به لبیک ستف که بغایت
 اگر در زمان خویش بود و بخشد -
 بهر ایم - جان ابراهیم که در فصل الف نگذاشت
 هیچ رسوای نه چینه جزا -

بر خود گرفتیم - ای احوال و اصناف این کار
 من گرفتیم کذا فی الادوات و تحقیق سجا کار من گرفتیم
 بر رسم بخت یکم و سوم چیزی که بدقت پرتش
 آتش و جز آن بدست گرفته می پرتند و در فرنگ
 بدیدن آمده که بر رسم کتابی است که آتش پرتان

و درین پرتش بر دست گیرند و در هر یکی دیگر نشود
 که گویا هست و نیز گوید که این لغت از جهت
 که درین خود بغایت فاضل بود و در شیر نام داشت
 و در عهد محمد که شاه انبیا کرمان بهند و شان آمده بود
 تحقیق نمودم که شاههای باریک بینی گره باشد
 بمقدار یکت جب که آنها از درخت بهوم بر بند
 آن درختی است شبیه درخت گز و اگر بهوم باشد
 از درخت گز و الا از درخت انار و رسم بر بدن آن
 چنانست که اول کار وی که دست آن هم اندازن
 باشد و آنرا بر رسم بدن خوانند و بویادی کنند یعنی
 پاکیزه بشویند و آب کشند و پس خرم نمایند یعنی
 و عاتیکه در وقت عبادت آتش و بدن شستن
 چیزی خوردن و چنانچه بخوانند و بر رسم ابر بر رسم
 بر رسم پس بر رسم دامن را نیز آب کشند و آن طرفی باشد
 مانند گمدان و اگر از طلا و نقره و امثال آن سازند
 و بهر مهار اندرون آن گذارند و بهر گاه که خواهند
 بدن بشویند و یا چیزی بخورند و یا عبادتی کنند و یا
 شستن و نیکوهای شوند یعنی شستن اقسام شستن یک
 کتاب خوانند چنانچه داند و نمان بر رسم که بخت آن
 کار آن مثل معین است بدست که چنانچه بخت
 خواندن لکته ندید و که یکی از شکمهای مشهوره
 ثن دست سی و پنج بر رسم بدست گیرند و بخت
 پشت بدست و چهار بر رسم و نه گام بدن شستن
 و چیزی خوردن و عبادت که در آن پنج بر رسم و چو
 یکبار لک و نذر و خوانده شود آن بر رسم باطل

بمهرین - فصل کیم و سوم نام مقامی است که در
فارس و روم آنجا جمع شده اند و نوع ملاقات
مهر موسی علیه السلام و آنجا خبر آنجا بود که
فی القیة منقول زبیر که اقول این یعنی مجمع البحرین
لیکن این اعتبار شریک شاید بحدیث یکدست
استقال میکنند -
بدن - مرد کبریا و الی این محکمه الحجج استوار
بذرا لکستان بهر روی همی گویند
که درانی لغات الشب -
برفون - با کسر فتح و الی استیاری -
بربان - حجت روشن بر این مجمع -
بستان - با هم موب بستان بسا تین من آن
مترجمه بسا این مرکب است با برف فارسی و عربی
وطن - شکم و قبیل جزو -
بطین - بنام کیم و فتح دوم مترجمه بستان
ر هو بطن اسفل -
بنیان - با هم بنامی و بنیاد -
بوا حصین - کنیت روبا -
بهستان - در فتح ویران کنند -
بیت الحرن - سوگ خانه -

فصل فی الفارسی

باب زن - با دو موقوف شیخ امین چوبی
که بدان مرغ گوشت بریان کنند -
بابهیران - بر وزن آویران میاخی و کل
که تازیش ضامن خوانند و در کسوف مدین منی

بایران - بر وزن با زنی و ان مسطور است
اعلم بالصواب -
باتمکن - بر وزن پانچن بنشین که زانی الایام
باتمکنان - با سه هم و پنجم فارسی
بازمکنان - که زانی القیة
باحضریان - یعنی با هم بستان
الشیخ شیخ احمد حسن بنی الحی قدس الله سره
القدیر و اصل این است که با جعفر مکیان که
بچکان زیر پر دار و دانه بچکان
با حتمن - با غار موقوف با روی کردن وضع
کردن که زانی القیة و معنی و اولی که کل
با و امشگون و شدن سای چشم گریان شدن
با و ان - معنی با و اش و خرای یکی
با و بان - با و ال موقوف جامه که بر رخ با و
و در جهاز و شتی بند از جهت سرعت بیشتر
پیش و پس گریزان و سر آستین -
با و پیران - کسی را گویند که همه و ز فرزند
منصب خود بر عرص نماید و هیچ کار از دنیا -
با و برین - یعنی با و که از موسی مغرب
بنازیش و بر نامند چنانچه شمس فخری گفته
بزر چرخ برین میثال فرماید موسی مغرب
نیار و زید با و برین که زانی الشرفنامه و رایت
گفته است با و که از موسی و شرق آید و عرب
آنها صبا خوانند -
با و بیزن - با و ال موقوف آنچه از جامه و

و بزرگ خدای و فی سائند و بدان بادگشتند

باد و میوه و آن - بادال و موقوف باز فارسی کا
بنی نهفت کرد و نه تا تحقیق گفتن معنی شایسته و آن که

بادوران - اسی متکبران و طالبان سری و سرور
کذا فی القتیبه موقوفی ترکیبی را نکرده بود و در باران

و نام و نهفته است که باد را حرکت بدینجا می بخشد
باد و سیران - بشکله و معنی مرونه و نشان کفیل

و سیاحتی هر آمده -
باد و میوه و آن - یعنی شریک و قتیبه و خزان بیا

باد و زن - همان باد و سیران معنی مرونه -
باد و سیران - بادال موقوف معنی متکبران

و طالبان سری و سروری -
باد و سیلیمان - معنی عظمت و دولت سلیمان

عالمی السلام و آن باد که در آب شکسته و منزل منزل
بروی و کنایه از تحت است نظامی و خزن فرمای

س و سوز آری که در پیش گشت و باد سیلیمان
بچراغی گذشت

باد و فرور و درین - بر وزن باد و بر سرین جان
باد و بر که موعج بود است از جانب مغرب که گشت

باد و بان - بادال موقوف پیش پس گرین
بادگان بشکله کذا فی و نام گویا -

باد و گران با سیکان - بکان فارسی موقوف و گشت
باد و وزن - جان باد و وزن

باد و سیران - که وی مع کذا فی لغات اطلب -
باد و بان - بادال موقوف و حاجی کذا فی اشراف

و در قتیبه معنی آید که بتبارش دعا می خوانند
باد و بان - یعنی جود و جفا و جفا و جود

باد و گران - پذیر است که بخود و من بزرگ است
کشد و درستان آب و می جمع کنند و آن اکثر

در ولایت ما و را الهه بود بتبارش فارقی گویند
کذا فی القتیبه -

باد و بان - نام مردی و پهلوان تورانی -
باد و گران - باد و گران - اول باد و موقوف

و هر دو کات فارسی طائفه شود اگر بایه دار -
باد و بان - باد و موقوف جبال -

باد و بان - باد و فارسی طائفه اندازد و گران کذا
فی الشرحه و نیزه بجان معنی نگاه دارند و باج

که آنرا طایفه گویند -
باد و بان - باد و فارسی موقوف آویدی که درو

محصل سیم باج می اندازند و نگاه دارند و باج کشم
کذا فی و نام گویا -

باد و بان - باسین موقوف و دم قدیم که کنه
و گذرشته و قدیم و دیرینه و کنایه از دنیا و عالم

گردون و معنی مجرب و هست که از ترک و تجربه باشد
و زبان از می تا سنج را که میند که احوال پیشینان

در آن عرقه باشد -
باد و بان - باسین موقوف و کنایه از مجاهد شدن

با سگ بجوال رفتن - کنایه از مجاهد شدن
با سگ و دم بدین و معارض شدن با هرزه گوئی

با ستمین - بدو که است از پیر و دار
با غلبان - معروف نگاه دارند و باج باشد

بانع بر مکین - یعنی دنیا -
 بانع شیرین - نام خوانی دینی است از سینه
 با کافه شکوه و فشان - اینجا شیم گرایان کدانی
 بالین - اینجا نیز سر نشین گرام علیک و باکر
 با دروین - یعنی وقت فجر و ظهر و اید در تاج
 تحت خداده و خداده آورده است میان نماز و ادا
 و نیز بر آبدان آفتاب -

بامیان - نام شهر نیست از توابع زمین و ب
 بعلط و رشت نویل -
 بانگ باون - آواز دین محمد صلی الله علیه و سلم
 یا شریعت محمد کدانی التوید الضوائد -
 بانیا و ان - حاجتندان ای مخلوقات -

بان - پیری خوشبوی از عطرها می سونتی و نیز
 نام دینی که شکر از احسان گویند و در سحر و خالیه
 و آن باند پسته میاشد و گنج و می کشد و معنی را
 بهشت تنگ میدارند و گویند و محاطت کنند و گنگا
 و نیز شکر و تنگ با کافه ترتیب و میو فیلبان سارا
 و باغبان در بان و بانگ و قمر و آواز بند
 و معنی صاحب و خداوند نیز آید و تعالی آن مرت
 بهر بیان بفتح اول و سکون حده تختانی و کسر
 معده و فتح موحده تختانی بالفت کشیده و نون ده
 و نیز بنگاشد گوشت نام جانور است که با و ای و
 و کوه قاف است و کدروی و کوه البرز بود
 رستم او را در کوه شام گشته بود و این پوست و
 زنده ساخته خاصیت اوست که و آتش نسوزد

و در آب غرق نشود و در قفسه آمده است که نوش و
 و بهر اسوار و مجلی امر و کوه بود و کدروی برایشان
 افتاد جمله را بخور و در فرشته بدین آمده که در
 زمان نوش و ان جانور بهر سیده بود و نیز
 بکشتن او و شادان جانور در میان آن جماعت
 افتاده همه را خروج ساخت و کشت و خورد و
 گویند عجبه جامه رستم که روز جنگ می پوشید از
 پوست آن جانور بود و در تیغ و تیر کارگر نشسته
 و بعضی گویند که آن از پوست اکوان و یو بوده و
 با تحق و بعضی است که از اجبت رستم از پشت
 آورده بودند و در شرفنامه و در زفا گویا نیز فرمود
 که دیبا می منقش این گویند و آنرا در روم بافتند
 هر زمان بر تن دیگر نماید -

ببوی نفس کمن جان - یعنی جان را تاج و
 مطیع نفس گزوان کدانی الاصلطاح -
 بتامیدن - بگذشتن کدانی القشیه
 بت رویان - یعنی خوب رویان -
 بتکندن بتکندن - کلاها که بکسار
 و فتح الکاف التازی سرباز و زن از خوردن
 بسیار کدانی زفا گویا و در شرفنامه بفتحی تکین
 بد که رست حیث قال -

بتکمن - با کسار کاف تا بی مفتوح و قیل کسور
 سرباز و زن از خوردن سخت بسیار از غایت سیر
 و در اوت با باروت رسی گفته است اما در این شعر
 و باب با باروت بازی بوزن بتکمن آورده است

بماند. قرشت اقول ز روی اشتقاق بکن امر
 بماندن است بکن داب لسان اشعر است که اگر
 بمعنی مصدر بگوید و دیگران تابع اویند.
 بکنن - پاکان فارسی نوعی از سافزر گری
 و در اوقات باین فارسی است -
 بچشم کردن - یعنی تیز نگریستن نظر زده گردیدن
 بچشم آمدن - چشم زخم را گویند یعنی از کجی سید
 بچرخ رسیدن - کنایه از رسیدن بدش
 و یا رسیدن بخدمت و ولتمند -
 بچرخ گذشتن - کنایه از رسیدن بخدمت
 گاه یا جار -
 بخیخه خورن - کنایه از آشامیدن عیش و شادمانی
 بخیخه طاقوس صلیبی آشیان - کنایه از
 افکندن کطاقوس صلیبی آشیان آتش باشد
 چه که عنصر علی است -
 بحجر عمان - در اینست غلیم که در آن لولوبو
 و عمان نام قصبه است که در آن دریا که او میگویند
 بنحو آن - نام ولایت است -
 بحشایدن و بچسپیدن گرازان رفتن است
 خزان و گدازیدن و گرازانیدن -
 بحسان - بوزن مردان گدازانیدن و این
 هر سه لغت با بار فارسی نیز می آید -
 بخشودن - شفقت کردن -
 بخشیدن - دادن -
 بدسیران خانه کن - یعنی ناخلفان و آنکه

نخا و پراختشتشت کنند و بفرشتگان فی اقلید
 و الادوات و معنی ترکیب ظاهر است -
 بدخشان - بختیختن نام شهر است میان خراسان
 و هندوستان آنجا گویند آن نیز یکی همچنان
 اسپان میشود مردم بر آن گویند آن بختیختن
 و معدن زرو طلا آنجا است -
 بدبران - بالفتح سبزه است مثل ترب بو
 زشت دارد و کذا فی الشر فنامه و معنی ترکیب
 و بدبران و نیز بمعنی آن بدید بدبران بکول
 و تشدید یعنی این کار را تمام کن کذا فی اقلید
 و معنی ترکیب پاره بکنان این کار را -
 بدیشان - بیا فارسی یعنی بدی ایشان -
 بدین تخت روان - یعنی آسمان کذا فی اقلید
 لیکن آسمان بر تخت نگفته اند بلکه تلج گفته اند
 مگر آنکه بدین نسبت گویند که چنانچه تخمه را مریع
 و مکمل میکنند آنچنان آسمان هم بدین مریع
 کرده شده است و بدین که معراج حضرت رسالت
 صلی الله علیه و سلم بالای آسمان بود پس گوئی که
 تخت است و تخت کردن اصل تخت مسلمانان
 گفته اند و نیز میتوانند که نقش فلک مراد با و مجازاً
 فلک تخت گویند -
 بذل سیمین - بخشش بسیار -
 بذبون - قماش نفیس -
 بر آب آمدن - کنایه از فاشش گردیدن و
 تمام تر شدن ظاهر شدن -

بر ابرامان گنجی است دوائی که آنرا یونانی
سطاریون خوانند -

بر آب فلمان یعنی بر طبق فلمان چسکل فلمان
بر آب گشتن یعنی فی الحال و زود گفتن و
زود جواب دادن -

بر انزبان آهین پاره و رازی را گویند که دریا
تیه کمار و خنجر و شمشیر و امثال آن باشد که در
دسته و قبضه فرو کنند کذا فی القنیه -

بر انیدین بافتح زیر بانمودن وصل کردن چیز
به اشیدن بافتح فرو نشاندن کذا فی فغانا -

بر انحالیدن بر انخلیدن کلاها بافتح
گشتن در بر انحالیدن است یعنی تحریر کردن و
بر انگشتن و دور کردن و فرستادن -

بر باد کردن خلق را خرمین - امی ایش
خلق را بتلاک گردانیدن -

بر باد و شمیم در بر ابران - امی دلاوران
بر اسپ سوار شوند و بر آب گردند -

بر بون باضم حریزک و دیابى تنگ -

بر بون تخم خوج که بتاریش بقله الحما و
لونا کا ساگ گویند یعنی آنچنان نناک تخم او
سیاه باشد و مغز وی سپید باشد و بعضی گویند
بان گیاه است که تخم او را کلمکاسی تخم خوج گویند
کذا فی لغات الطب -

بر حرص نما زمره کون - یعنی حرص بر
بر خور و ان - یعنی خطا اگر امید با و نماند بر خور

و بر حاجت خود نظر یافتن و بر خود داری گرفتن
کذا فی النشر فامه و لکن معنی ترکیب میوه خورشت
بر دیدن - بافتح و در شدن راه گویند فلمان
بر وین - یعنی یافتن است چنانکه گویند فلمان
از فلمان زبرد یعنی یافت کذا فی القنیه اقول
بر وین یا زمره و نتیجه یافتن است زیرا چه چون
کشتی کسی بنیاید و در خانه بران نیز حاصل و بیند
بر رسیدن - بافتح لخص کردن و تجسس
کردن و بریدن و آفرین و تحسین کردن -

بر شدن بافتح کوچه است که بتاری محمد گویند
و در رسالت قصیر یعنی صومرا قوم است و بعضی میگویند
بمعنی کوچه لا محاله و گاه تا باشد کلمه کن بر ازان

بر زیر زمین و بر زمین - نام آنشکه که در بلخ
بود و در لغت نون و گیوید که آن آنشکه در نون
و نیمه نام مبارز ایرانی و دیو و دام است

و جان بر زن مر قوم است و نام کمی از اوست
وین ابراهیم زروشت هم هست و آنشکه در نون
و آنرا آذر بر زمین نام کرده آن آنشکه در ششم

بر سان بافتح و شاب سیاه خوشبوی و باکم
گر و بهای کمیان و غیره یعنی اژدها آمده و فتح و
معهده تخم فی مطلق است را گویند از هر که باشد

بر سر آمدن کنا - از زبانی و آفرینی و غلبه کردن
بر سر چین - کار و دست شان از این با فغانا
بر سر زدن - یعنی بر خن او و دما ویز -

بر سر زدن - یعنی بخیر شدن و در اندیشه شدن

کذا فی القتیبه و معنی ترکیب طلب هست -
بر شمعان - یعنی یکم و سوم نام قاضی میان پیران تون
بر شمسستن - کنایه از بزرگداشتن و دانگداشتن و
ترک دادن و اعراض نمودن -

بر شیر نر زین نهادن - کنایه از نهایت نجابت
شدن و افزونی و زیادتی کردن -

بر صحرانها دادن - کنایه از آشکار و ظاهر شدن
بر طاق نهادن - یعنی بر تبه اعلی رسانیدن
و فراموش کردن و کنایه از ترک دادن -

بر فلان دادن - نیز گردانیدن کسی را در کار
تا از پیش تحریر پس گویند -

بر غمان - یعنی یکم و سوم مار و بز و بزگ که آنرا
از دها نیز گویند -

بر خندان - بوزن سرگردان ایام خیره
ماه شعبان که در آن شراب خوانان شراب بکثرت
نوشند و تفریط روا دارند -

بر ف آ دادن - کنایه از ادا و پرداختن نیز
دل سرگردان باشد -

بر فخر و شان - مطلق هست گویند از هر چیز که باشد -

بر قان - یعنی نر و شیرین -

بر ق بیان - یعنی حق از طریق بیان و آنرا که
بزرگ نظر و جهد و دلیل بر باران بود -

بر گمان - نام دختی است و بر شیر از که معدن
سنگ معنی در اینجا است -

بر گریزان - بکاف فارسی یعنی خزان

و ایام پیری و آخر عمر -
بر گریختن - یعنی قبول کردن -

بر گردان - کنایه از برافراختن آتش باشد و
بمعنی سجا و طرکا بدشتن و حفظ کردن نیز آمده -

بر گری نشان دادن - کنایه از غوث نیکسان
دادن باشد -

بر مایون - با کسر نام گادی که فوده یا شیر آن
پرورده شده بود -

بر مخیدن - نام فانی مادر و پدر کردن -

بر مگکان - بالفتح موی ز بار و آن با لام و مع
آلات مردی در فنی است که آنرا عبری خانه گویند -

بر شستن - یعنی سوار شدن و سوار شو -

بر نون - بالفتح و بیای تنگ و حریزادک -

بر نیان - جامه ابریشمی که تار و پودش حریر گویند و
قبل با بار فارسی که ذاتی الشرف نام اقول اگر حریر

و پرنیان یکی بودی شیخ سعدی که گفته است که اگر
حریر است و اگر پرنیان - بناچار جوشش بود و پرنیان

و از کلام شیخ معلوم میشود که پرنیان جامه است
که فائق از حریر است زیرا چه دیگر پرنیان بعد از حریر

افتاده است -

بروشان - بهنم جان بران یعنی خیر معنی گرفته و آنرا
مردون - صند و رن که ذاتی الشرف نام فی القتیبه

حلقه ای معنی شتر از موسی و بقره که باشد
چون دستیان و غلخال و گوشوا -

بروان آمدن - کنایه از ترک اطاعت و انقیاد

بر خنجرستن - بمعنی ادب کردن بر کشیدن بر آوردن
 بره گر فتن کنایه از عجز و دیون گرفتن -
 بر بزمین - بختیمن معروت یعنی زنار دار -
 بر برون - بالضم آرایش و نیزه انداختن که گاه گاه
 بگردان و آفتاب بر آید و قیل بابا بر فارسی مفتوح
 بتازیش باله خوانند -
 بر خنجرستن - بمعنی بر کشیدن و بر آوردن آمده
 بر بزمین - تنویری آگوید که در آن کج مانک بر بزمین
 بر سنج زدن - کنایه از ناپدید کردن و معدوم
 گردانیدن و از خاطر نمودن و نام بردن و
 فراموش کردن و هیچ افکاشتن -
 بر نیزین - بالفتح بابا بر تازی آبخیزی که از
 آردمی بر نزد قیل بابا بر فارسی -
 برین - بالفتح بهشت بالاین و نیزه آتشکده است
 و در فغانگویا بمعنی بزرگ و بالاترین است -
 بر سنج نوشتن - زدن - عبارت از ناپدید کردن
 چیز که وجود ندارد و معدوم گردانیدن -
 بریده زبان - یعنی خاموش کردن فانی و لغو
 بر برون - بر وزن افیون عجبی است که پست آشنای
 آواره کند و درشت گرداند کذافی لسان اشعرا
 بهندی آرناد آگوید و در شرفنامه بابا بر فارسی
 و گرد آرد و مان مایگزیند -
 بزراختن - بر آیدین - کلاهها بالضم و بانا
 بجمه که باختن -
 بز و آیدین - بزم و وون - رنگ از آیدین

و تیغ و امثال آن و در کردن -
 بزبان - بالفتح و قیل بالضم مخزن و نگین قیل از ازار فارسی
 بزبان - بالضم بانا بر فارسی معنوم بمعنی آرزو
 آمده و قیل بانیزه فارسی است -
 بزریون - بالضم همان بزبان مسطور -
 بزیرین - بالفتح بانا بر معجزه آتشکده بروستاده
 نیشاپور کذافی در فغانگویا و در شرفنامه بدین معنی
 بار بار ممله است -
 بسالت کردن - سودن -
 بسنتن - صند کشادن و صورت و نقش و
 خیال و طبع را بسنتن انتقال کرده اند -
 بسر بردن - با خبر رسانیدن و وفا کردن و
 روزگار گذرانیدن و سلاطین و خاندانهای گوناگون
 بغدادین - بالفتح ساخته شدن بسودن و
 و سوده کردن -
 بسلا ندین - مخفف بسلامتین آمده -
 بسوریدین - بالضم بسیدن جمله خیاچی در آوا
 بتصریح است و با و فارسی لغزین کردن -
 بسجیدین - با سوم و چهارم فارسی تصدیق و
 آیدین کردن و آراستن کذافی در فغانگویا -
 بسکیدین - بمعنی بستن از برین و مانند آن -
 بشک و لیدین - با و فارسی بشین معجزه رخنه
 افکندن و کردن کذافی الشرفنامه و در آوا
 بشکاید نشان کرد و رخنه کرد و سرناخن افکشت
 و افکند آورده است پس معنی آن همچنین باشد

و قتی که باره عن جمع گرد و جان جان خوانند که
فی الشعر قنانه -

بکر مشاعر و خزان - یعنی شری که هنوز از آن
شراب نخورده باشد که ذاتی الهی فیض الهی گوید
بگل گرفتار - کنایه از خفتی بود و خوش کردن
بگل آفتاب ندودن - ای من پوشش گرد
چیزی که در غایت شهرت باشد و این مثل است
گلهایان و گلهایان - یعنی سنگ شکن و پیش
کاشی نامند که ذاتی لغات الطرب -

بکر و جان - بالفصح با و او فارسی و غیره و قوت
و قبل با و او تازی غرضه کنایه از الکسوف
و در لسان اشعار و ادوات الفضل با خاتمه
مرقوم است و در دست و کج و چنان مسئله است یعنی
بعد کاف تار قرشت است -

بلسان - بفتح نام و لایقی است و نام دریت
که بهر معر و ن است از آن میگوید و تمام
عالم همان یک درخت است و غنش نبات نام است
بدلان - گیاهی است که تازی بقاله یانیه
گویند و بهندی چولانی نامند که ذاتی الهی -

بلکن - بالفصح نام ولایتی است و باکان فارسی
سر دیوار و در فرشته که معنی پنجبوق هم دیده شده
بلون - سافج صحرائی و آن برگگی باشد
دوانی مانند برگ گردگان -

بلندین - یعنی چوب پائین در خانه و بلند
چهار چوب در خانه را هم گفته اند -

زیرا چه آن مصدر این است و نیز بشکایدن یعنی
بستن از رس و مانند آن آید و معنی جلدی چایی
نودن و کارها و مرصع بودن هم آمده -
بشوریدن - معر و ن که از تازی و آن
گویند و نیز در غنچه شبنم و نظیر دعا میگرد
و اصل شوریدن است و با و ز آمده است -

بشولیدن - با و او فارسی یعنی بشوریدن کنایه
فی الشعر قنانه و هم در شعر قنانه که کور و با شبنم
شولیدن را معنی تخم و در مانده شدن نوشته اند
و درین شبه نیست که اصل شولیدن است باز آید
که آنکه با اصلی باشد آن هنگام گفت نمک است
و نیز در فصل لام معنی بشولیدن و این در آید
چنانچه گذشت پس باید که معنی این آن تخم باشد
زیرا چه مشتق ازین است -

بشیدین - بر وزن افیون قره صند لاغر -
بعدان - بالفصح شتران و اوج جمع بعید است
بعدان - بالفصح گفتی است در بعداد -
بغلاک و ن - کنایه از شامت که در آن آمده -
بکار آب بودن - کنایه از دانه که در آن است
یعنی پیوسته شراب خوردن -

بکتوسان - نام مردی عقیل و دانا و در معنی
نام شاعری معروف -

بکتوسن - بالفصح نام مردی که ذاتی زفا گوید -
بکران - بالفصح فتح دومه و یک که بطریق
طریق فرد و یک بند و اهل هند کهرن نامند -

بلون - یعنی بنده آمده که در مقابل آزاد است -
 بلیمان - نام قریه است از ولایت گاردون
 و اینجا محل مرقد اولیاء الله بسیارست و در قریه
 بنظر رسیده که نام خضر علیه السلام است -
 بلندیمیان - یعنی صاحبان کسوف -
 بهمان - با کسر معنی بهش و بگذا ر آمده -
 بهما و اشکن - یعنی پناه گرفتن -
 بن - بالضم و ل و ن و خ و رخت و درخت نیز معنی
 بنیاد آید و در ادوات بمعنی تنه نیز است -
 نبات العبدین - اشک -
 نبات لغزش گردون و نبات گردون
 نبات لغزش گردون - با کاف فارسی آن هر
 ستاره صفت زده که متصل یک پایه نبات لغزش
 کبری اند که ان فی القنیه قول این هر دو ترکیب
 مختصر نبات لغزش گردون است و نبات گردون
 بمعنی ستارگان آید -
 بن و امان شهرستان کنن - یعنی زمین انوار گاه
 خود ساز که ان فی مؤید الفوائد و در قنیه مذکور است
 در مراقبه بهش ادوات هر دو معنی جمع کرده است
 زیرا که گفته است انی مراقبه کن قبل در زمین غیب
 کن ان قول بمعنی ترکیب نیست سخن زمین شهرستان
 ساز و معنی شهرستان اینجا که شب بستر است گذرگاه
 و حرم خانه سلاطین خوابگاه است یعنی قنات
 کن بجای شهرستان بدین -
 بن و امان - بالضم معنی زمین و فعل امن

که ان فی القنیه -
 بند جان - اسیر محبت جان که ان فی القنیه
 و قیل بند جان عشق و محبت است نیز خیال
 بن و نذران - یعنی فرمانبرداری کردن کمال
 قنایع و ذخیره که ان فی الشرفنامه در قنیه معنی
 قصد و اراده است و مرصع بودن بچهره -
 بنزدین - بستن که ان فی زفا گویا -
 بنشاختن - با خا و موقوف بنشاندن -
 بنگران - بمعنی مکران است و آن بهنج و نیز چهره
 دیگر بود که از تکیه طعم حسیده بر نیاشده باشد -
 بگشتن بضم گم و سوم و کاف فارسی بنشین
 فرو بردن چیزی که ان فی زفا گویا و در ادوات لغزش
 باست و قیل بضم کاف -
 بگشتندن - بالضم و کاف فارسی چا وید و کاف
 که ان فی زفا گویا ایضا -
 بنوان بنین - کلاها پسران بالضم و قیل بالفتح
 خرمین بان یعنی نگاهبان خرمین -
 بنیا و برینج نهادن - کنایه از بی ثباتی و
 ناپایداری -
 بوان - بالفتح نام ولایتی است که مویر و نادران
 در اینجا بسیار باشد و بوان بالفتح و لغزش معنیست
 در ملک فارس که ان فی الصلح و بوان بکسر در عربی
 ستون و بوون جمع -
 پور و ستان - بالضم و با بار فارسی استم -
 بوستان - با و او فارسی و سین موقوف

جاییکه در میان گل و میوه های خوشبو می باشند
تباری برستان گویند. و چون با کاف تازی و سمن
مکسور بود معنی آن ستاننده بوسی و بوی را برستان
که کذا فی زفا گویند.

بوی شکسته سستین - کنایه از بوی بدی بود که درین بر
بوی قلمون - حابه است که در روم با بوی زنانه
برنگی دیگر نماید کذا فی الادوات و گویند که بخت
دار و در این دیباچه شش است و در قتیله است که
جافوریت در ازوم که بنده پیش گرگت نامند و نیز
در قتیله است بوقلمون آفتاب پرست و حابه
و تسامع است از جنگی شیخ المشایخ سلطان
قدس الله سره الغفر له که آن جافوریت مثل حربه
اما از آن بزرگ میشود و رنگ وی بنایت خوب
میشود و بهر ساعت برنگی دیگر نماید و وینموده
شده است که پرنده است در کوه های بلند
رنگ نماید و گویند جافوریت از حربه است
بزرگ که برنگهای گوناگون نماید و صبح برنگی دیگر
و میانه روز برنگی دیگر و شب برنگی دیگر خاچه
در عهد ملک شمس نقطه بهانه از آسیا آورده بود
و الله اعلم اما در مقام فرس هر چه و هر که بیک
نماند آنرا بوشلگون گویند.

بوکان - بفتح زهران که تباری رحم گویند
کذا فی الشرفنامه و در لسان اشعار بوزن و سخته
چو گواشت و این مثل است اگر چو گواش جمع چوک
باشد پس با هم باشند و اگر چو گواش ملایم گوی بود

پس بفتح باشد لیکن در نسخه که نزد کتاب است
در آن برعاده نقطه است و برهم نغمه است و این معلوم
میشود که کاف فارسی است لیکن آتش فتنه نشده
که او کاف فارسی است یا تازی.

بو یا دران - نام دارو نیست که آنرا بهرجه
نیز گویند کذا فی القتیله.

بو یا دران - بحدف و ال مبتدا و در زون گویا
بو یا دران و بو یا دران نام دارو نیست از سستی
تبارش قیوم گویند و آن همیشه بهر باشد.

بو یمن - زلزله و در بعضی نسخه ادوات بو یمن
مقوم است اما اغلب خطای کتاب است.

بو میون - گفته شد کذا فی القتیله.

بون - بالضم روده گویند که سرگین در نوش
بود و همان بوکان مرقوم که معنی آن زده است
و در عربی بون بفتح افزون آمدن و فضل و عظم
بو جهان - از اسامی سهند فارسی است همچو کذا
و بهمان معنی بچه دان و زده ان آمده.

بویان - بوی گفته -

بوی بردن - کنایه از اندک اخلاص به چیز یا محلی یا مکان
بردن و چیزی شنیدن.

بویدان - طریقه را گویند که بدان چیز
از عطایات کرده باشند.

به آفرین - نام خواهر سهند یا برکت است
که او را اینا شاپه اسم کرده بود و در روایتین در
محبوس و شته بعد از آن اسفند یار استخارفت

و ارجاسی است آفرین را نجات داده کذا
فی الشرفنامه لیکن معنی ترکیبی نیکو تجسید است
بهما بان - بالفتح وقت بهار -

بهرام جوین - باجم فارسی نام لشکر هر
من نوشیروان و جوین سبب آن گفته است
که دراز قد بود و فریبی نداشت -

بهرمان - بالفتح گل معصوم و جانی بگین حیرت
گیر من - باکاف فارسی و باکد ز نایب میر کاست
نیکو اختیار کند و یک سیم راسه کند تا پیش
ناقد و نقاد خوانند -

بهمان - از بندگی شیخ واحدی بالفتح محقق
و مشهور لکهن است یعنی از متالاج فلانست و نیز
بهان بفتحین بمعنی آن فروع باشد -

بهمن - بالفتح نام درونی که بر دوزخ است
سرخ و سپید برای دفع باد و فریبی و قوت باه
برندش بهندش بگنده خوانند و دوم درازنا
و مدت ماندن آن قباب در برج دلو و نیز نام بادشا
ایران زمین که از دوشیر و اسفند یا نام داشت
و بهما دختر و شکوه این بود یکصد و چهارده سال
ملک اند وقت مرگ تاج و تخت آن را داده و
نام حصار است کذا فی الشرفنامه در علمی مذکور است
که بهمن ماه را گویند و در لسان اشعریست که نام گل
آن دو نوع است یکی بهمن سفید و دیگری بهمن سبز

پهمن - بفتح و یا فارسی بمعنی عسکری
بهمن بکشتن تو اگر می یافتن نیز تاج بهمن

بنیا گن - یعنی پسر کن ضد غالی -
بیایان - طائفه اند که اعتبار ندارند و ایشان
نزارند کذا فی الادوات -

بیایان - معرعت که درشت است -
بیان بالفتح و یا کذا انکار شدن و توضیح شدن
و در فارسی جانوری است منده و شمشیر کذا فی القیامه
بیشتر - عا جز شایع و ماندن کذا فی زنگنه

و بمعنی بی شکستن و بی شکستن مرکب است -
بیچین - نام شهر است که گوییم که در زمان شاه
بیچ سوسن - معروف است بهند کشی و چوبی گویند که
بیدین - با بار فارسی و دال موقوف و درشت

بیدم مردان - بی و عار و لیا یان -
بیران - بالفتح نام سر لشکر و فراسیاب و قیل
با بار فارسی و کیفیت آن در شرفنامه مرقوم است
پروزلن - بهندوی بازده گویند کذا فی الفحاشی
پیر وین - جان برون مند و وین -

بیشرن - با بار فارسی نام سپهر که شاهزاده
ایران زمین بود و خواهرزاده رستم که ناشق
منیره دختر افراسیاب بود و میگفتند که شایع
در کوشک منیره و نام افراسیابش گرفت و در چاه
زندان و او چون رستم شنید شب خون بزد و بهمان
ز و نیز در خلاص داد -

بیستون - با بار فارسی نام کوی که منیر را
بگفته و نیز گفته در ادوات مذکور است نام کوی
که بشیرین کنندین آن کوه را فرمود و منیر را

نویسند

نویسند

در کندی آن کوه بود که موت شیرین شنید
خود را از بالای آن کوه افکند و پاک کرد و
تساع است از بعضی خراسانیان که روایت
صحیح و مشهور است که شیرین چون شنید که فرزند
بدین حادثه مرد او هم خود را از انجا افکند جان
داد اما این روایت مخالف روایت خواهد بود
گنجویست رحمة الله علیه زیرا چنانچه از کتب
شیرین خود را بر تربت مشهور گشته است این است
پنجه یکن - بالفنم بایار فارسی سنگار شکر محمد
کون و حیل سپر آگند که ساز -
پنجه شدن - بالفنم بایار فارسی که بخت
پنجه زدن - بالفنم بایار فارسی مخوف کردن
بیت و یک گریبان - همان بیت یک
یک که گذشت -
بیسن - بایار فارسی صله فتوح زهر قاتل -
بی سخن - بایار فارسی یعنی بیشک که افی القینه
بیسران - بایار فارسی آنان که تربت از مار
و دیگر نیافته باشند کدافی القینه و نیز آنانکه بر سر
ایشان کسی نباشد اسی صاحبی و معینی بایار و دیگر
بیشکین لشکر - بایار فارسی و شیرین مجله
نام مروج بندگی خواج نظامی و طبر فایا بے
قدیر مده سرها کدافی القینه -
پلنگان گور افکن - اسی مردان دین و
زور آور و پهلوان -
برزوان - نفیختن بر حین -

به کین - بفتح بینی بکل است یعنی زن تازه و جوان
پهلوان کردن و پهلوتی کردن - کلابا
بفتح یعنی گریختن -
پهلوان - بفتح و بایار فارسی گردانیدن
پهلوان - بفتح و بایار فارسی برابری کردن و تری
برضه زریں - آفتاب -
بی قطن - نام مردی -
بیگانگان - بایار و کات فارسی جمع بیگانه
یکه این - اسی بی یقین -
بی قات - بفتح و لام موقوف نام مقامی که
خواج میرزا بایار فارسی شاعر از انجا بود -
بیارستان - بفتح و بایار فارسی که در آن بایار
چنانچه گلستان و نخلستان زیرا که این لغت
مرکب اند و چون ترکیبی کنند که سرین بایار
میدرند اما فتوح را جفتی یافته نیستند -
بیمیزان تروا من - آن اصحاب فلک فاسق
باشند کدافی الاصطلاح الادب اتقوا این کتاب
از کسانیکه بایار نیکی ندارند و در کدافی و ایشان
بدترین انسان اند و بایار یک که خیر نیکی ندارد
او را سخت در عذاب است -
بی نمکی کردن - کدافی از نمکی و بی نمکی و بی نمکی
بی نور کن - اسی بایار کدافی القینه و نیز
معنی بی آب کن و در شانی دور کن -
بیوگندن - بکاف فارسی بیگندن کدافی
میرزا شکر - بایار -

فصل فی الترمکی

با من - سنگ وزن -
 با ن - مست -
 بتور کان - پیدا آورنده -
 بجن - بکسرتن بوزنده -
 بدین - بضم کیم و فتح دوم نشین -
 برین - بوشقی -
 بر قن - بالضم ت -
 بلین - حسیخ -
 بلد رخن - بضم کیم و کسر سوم خ -
 بلین - بضم ی و سین باو -
 بلشن - بضم و کسیم سوم شفا -
 بوکر دن - بضم کیم و چهارم و سوم گوهر -
 بکون - امر و -
 بوین - گردن -
 بنیکان - بکسر کیم و سوم پیدا آورنده -

باب ل و او

فصل فی اعرابی

بطه - بالضم و زنگ -
 بزرگ و - تخم و رشاک که بپندی کنوچه گویند
 باو - تکبر کردن و دانیدن -
 باکو - نام شهر است و قیل نام قلعه است لاکو
 که بغایت بلند است -
 بدو - تکبر نمودن و قهر کردن -
 بقو - جرم و خیانت و بغاوت کردن -

فصل فی الفارسی

بسویضتین آرام یافتن بچیزی و بی کسرتن
 با کسی بلکه وجود او سبب وجود چیزی دیگر باشد
 چنانچه بعضی موصدان میگویند که وجود عالم بر تو
 وجود بار بقیالی است او بذاته وجود ندارد -
 بولیو - بدو و آواز دهد -

با ورو - نوعی از خیا که فی اشرف نامه مؤید فاکلویا
 مذکور است با ورو چیم مؤید نیز است که بتاریش
 با ورو و بهند و بی بری گویند و ایضاً در ادب
 گفته است نوعی از خیار که عرب با ورو خوانند
 با و گیسو - یعنی غلظت گیسوی مصطفی علیه
 علیه السلام که فی مؤید الفوائد -

باره افیون درو - اسی نقطه سیاه در کفانی لاله
 با ورو - بار تر و شست و یوار حصار کدانی اشرف نامه
 و در علمی گفته است که این لغت ترکی است -

با کو - با واد فارسی نام شهر است فی اشرف نامه
 و در علمی گفته است نام قلعه است بالای کوه بغایت
 مرتفع و بلند و در قتیله مذکور است از میران سید
 ناصر الدین خراسانی سماع است که نام شهر است که
 در آن فرزندان امیر المومنین خزه رضی الله عنه
 عمر رسول الله صلعم با و شاه بودند -

با یو - پدر بزرگ قلندران و زنده پیشوا
 و صاحب کشف الاسرار گویند که از شاه عادل
 بنیر شاه نعمت الله ولی هم سمیع و ابرار که قلندر
 و با یو قلندر این بر و در خلیفه شاه نعمت الله صلعم

با لیس و - بفتح مزه اندر راز واد یعنی بکشتی
کذا فی التا تاریخانی -

بالوسخ که بوز وی مگویند و قیل و اوفاست
و در اوقات باینیز فارسی است -

بالقوس عروس یعنی آوند گلایب شراب شیر استحال کرده
میشود - بالفتح و الکسر و بدو غن و آنچه در گلایب

و قیل شبانه می که بر سر تازیانه و عصا و شال آن
نهند و در لسان اشعار بر معنی بوزن لثو که بدان

بچه گان باز اند آورده است و آنرا قیل گفته است
بکسر قاف و فتح میم و فتح تفرس بدان کرده است

گویند و بتوان رنگ دراز که بدان واد و شال آن
بگویند و باینید بتازیش متع نامند -

بسی که کو - با جمع فارسی حرام داده بتازیش لفظی
خویشند و زراعت کننده -

برزه گا و - با کان فارسی آن گا و که بدان
زراعت کنند و جفت رانند -

بر شاخ آهو - یعنی و حده دروغ و معدوم را
موجود نمودن بدروغ و خبری بی بنیاد و کذافی

الاصطلاح الادات اقول این ضرب مثل است
جائیکه حصول مقصود ممکن نیست و وصول مراد

ستدرست زیرا که شاخ آهو خالی از برگ است
و حاصل از آن خار فاست و بسبب نفرت و خش

او خود وصال و شاخش قریب محال وصال آن
درین مصلح عبارت عاشقان بر شاخ آهو

و این بعضی ترکیب است -

بلو - بالفتح و الکسر از مودن -

بولو - بالفتح و بابر و بار فارسی یعنی یکی
فوک را گویند -

برمو - بالفتح خانه و پیش سرای جدا گانه -
پیر و - بالفتح پیر مقتدی -

بیغو - بالکسر و بابر و واد فارسی خوات چاک است
که هنوز مسکه از بیرون نیاورده باشند -

بیو - بالکسر و بابر و واد فارسی کلون -
بختو - هر چیز غنده -

بشغو - ای بکن -
بولو - کثیر یعنی بسیار -

برمو - بالفتح بظار و الید و معنی زنبور شکر است
بر تو - بالفتح خانه باریک کذا فی الفیه و الله

و در زفا گویا بابر فارسی است -
برو - بصنعتین یعنی ابر و کذا فی حاشیه زفا گویا

برخ زفا نام او - یعنی ذکرش نکند -
بجو - بالفتح یکم و صم دوم خمین -

بو - بالفتح و التشدید بگاه گفته باشد پوست
شتر بچه که در دست کشیده گاه و جز آن بر کنند

و پیش نامه بر اندازند که بچه او مرده و شفقت
و مهر و اراده بلیسد بعده شیر بدو -

بنشستی رو - ای خوب و دو بصورت خوش
پس و - روزه پس گویند که پروی کنند و باشد

پیشرو - بادوم فارسی و سوم و قوی و چهارم
مفتوح بسیار روزه و امام و مقتدی -

فصل فی ترکی

بارو - دیوار حصار - کدوای -
برای خور - آرد کاو -
برخو - باغیچہ گوسالہ -

باب الف

فصل فی المعنی

باقله - غله ایت کہ بہند میشو و ابرو بند کا کلا -
بازغہ - طلوع کنندہ -

باکرہ - زن ناپیدہ و در تاج حسن ابرو پاکو -
باکوره - ہر سوئے خشکین کہ برسد -

ببتیہ - بالقصیر نام فی معشوقہ حبیل -
بدردہ - پوست برہ و تر خالہ شیر خوارہ و در ہر ازہ -

بدردہ - نوآوردہ -
بدیہ - مثل البساتین بالفتح بی اندیشہ آمدن سخن

و ناگاہ آمدن سخن و سخن بی اندیشہ و فوراً -
بذرا لا بخرہ - بندانہ کذا فی الطب -

بذافہ - بجان حبیل و پیش گرفتن کہند شدن
برکہ - با کسر چاہ خرد -

بشہ - بیرون پوست مردم و آنچه طارشہ باشد
بشارہ - با کسر مژدہ و خورہ نادان و کلو و بالفتح شاد

شدن و شاد کردن و تیر بالفتح مانہ روی شدن
و خوش مع شدن و کلو گیشدن طعام و بی طعم

شدن و خوش آئینہ شدن -
بصاعنہ - پیارہ کالا کہ بفروختن ابرستند -

بقعہ - بالغم پارہ زمین -
بقرہ - کردہ -

بقلہ الحقیقہ - گیاہیت مانند سیر -
بقلہ الیہ و درتہ - بنال الذی بان کتبہ شایان و ملک

بقیہ - بازماندہ -
بلبلہ - کردہ با بیرہ یعنی مشربہ و نیز صراحتہ -

بلادہ - گندہ و بن شدن -
بلیمہ - جمع بلاد و قنیانہ شرکہ و جالبیہ چون صاحبین

بر سر گویا پہلوی گور خداوندش می بستند و آب
و صفت نمیدادند و یا خمرہ میکنند و در آن آنا

می انداختند تا آنم مردی -
بیت اشقہ سخن

بونیاقہ - کینت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ
بہوطہ - بالفتح مع تشدید الطاء و بالضم الفم شرب

و بالکام وارد و با و ہر کثافتی اصلاح شایان و عرب
بارقہ - ابرو و شمشیر -

بہیمہ - ستم و کل ابرہ الاربع من دو اب الیہ و البحر
بہینہ - خود و ضایع و ضایع آدمی و میان ہر چیز

و میان ہر سازی و اصل قوم و جاحمت مسلمان
و بہینہ با کسر نام شریعت -

بیمہ - بالفتح چای و عمدہ و بہینہ با کسر کلید از زبان
بہینہ - گواہان -

فصل فی الفارسی

باہمن - فسرہ - ای باہمن بی ہنری و بی ہنری
و سنگدلی کند فی القنیہ یعنی ترکیب باہمن و ہنری

کہ در درختم اثر کند و نرنگی ندارد -
با بخرہ - کراہ -

با بوی نه سبزه است که بتازیش از قنوجان خوشند
 و نیز سنگوفه که بتازیش با بویج و مهندایرم سار
 و سوپهل و کوبیل نامند -
 با جناممه - با جیم موقوت و گندیکه از پنج نوع است
 با حصصانه - سخن مبتدیان را و بچکان که معلما
 صبیان بچکان را گویند -
 با خخته - با خاد موقوت را می که در غیر دریا
 در آمدن در خانه بود و نیز گذارده چهار پهلوی
 بابا به فارسی کذافی مشرقنامه و در ادوات معنی آن
 راه مطلق نوشته است و معنی پروانه نیز
 مذکور است و معنی حجه و کمر نیز مسطور است
 و در لسان اشعار گفته است باخته بوزن نامخته
 بر واره - بشکله یعنی آنکه از غیر راه جدا آمدن باشد
 با خه - جانوری آبی در غایت شهرت که از نهنگ
 و کشت نیز گویند و مهند کچه گویند -
 با و ابله - هلاک کننده و در ادوات است که آنرا
 با و اوله باد و لوط خوانند -
 با و افراه - با و افره کلاه عقیقه است جز او کافا
 با و امه - آن خرقه که از پر کاه های سه گوشه
 یا چهار گوشه فرو خورده بدوزند برای نشان
 زیباتر و نیز چلبه است از ابریشم کینه و در شرح
 مخزن آورده که بخیه منقش را گویند که بر جابه
 زمان و کلاهها که دکان زنند و پیشه سازند مثل
 با و اوله - همان ابله مرقوم یعنی با بویج -
 بو ویر - با دال موقوت گویا هست که چون

برگهایش شکسته
 شاهره نیز گویند که در خانه گویا -
 با و روزه - با دال موقوت همان با و روزه
 هر چه آنرا اکثر یکبار بسته باشند و نیز جا که هست که
 بتازیش بذله خوانند -
 با و رول بویه - با دال موقوت همان با و رول
 با و ریسیم - با دال موقوت فارسی آن گروه
 چرمین که میان سوراخ کرده بر ستون خیمه بستند
 نیز چرمی بود که در دوک بود و بتاز می فلک گویند -
 با و رنه - با دال موقوت همان با و رنه بطور
 با و افسره - چوبی تراشیده را گویند که بچکانش
 رشته در آن گذارند و در کشاکش از غایت بکش
 و آید و صدای اذان ظاهر شود و بندش را می نامند
 با و ه - شهاب -
 با و گانه - با دال موقوت و کاف فارسی در چینه
 چجه کذافی اعلی -
 با و هراه - از خدمت امیر شرمال بن حکیم حقوق
 که در شهر شیراز هفت هشت ماه متواتر اقبال
 و زوایان بنایت لطیف و موافق مزاج خلافت
 با و هرزه - افسونی که در روان برای خواب
 صاحب خانه و منند کذافی زفا گویا -
 با و یه - خرابی و این را با مال بید نیز خوانند
 با و مهره - مهره را گویند -
 با و رزه - آشکارا -
 با و سه - نوسه آنکه درست که پیا میشود

بابرگاه و بابرگاه - کلها بابر موقوف و کاف
 فارسی نوعی از خدام مراتب سلاطین و ملوک و بجا
 بار و اون بادشاه و نیز سینه زنان -
 بابرنامہ - بابر موقوف لقب نیک نهاد
 و قفا مکرر و منت نهادن -
 بابرہ - اسب تارکی و نام شهر و مشهور شده و
 مرت و کرت و خمر و الای او و سوی او و نیز دیوار
 عصار و ایضا بابر فارسی پاره رشوت گذار
 الشرفنامه و در تاج اسامی بابر و ترمیم شکل با لکسر
 آورده گفته است و يقال امرأة ذات شکل اما
 در مقام یعنی باب و حق یافته میشود چنانچه کوفی
 ملک و بابرہ فلان یعنی در حق فلان مرحمت فرمود
 بابرخواہ - بابر فارسی موقوف با جنان گذار
 بابر و کشاوه - یعنی نیازمند گذارنی القتیہ
 معنی ترک بی نظاہرست -
 بابرہ - چوب دستی -
 بابرچیہ - باجم فارسی بدایه بازی کنند و مسخره
 یا سمہ - سیاه و کذا فی القتیہ -
 یا سمہ - کبر سر سوم یعنی زمین کشت زار با سر
 سیاه روی گذارنی القتیہ -
 یا شامہ - سر و پیش چون دامن چادر مثلاً آن
 یا شگونہ - یا شین موقوف و کاف فارسی
 بابرگونہ و بابر گردانیدہ کہ تباری مقلوب خوانند
 و در قتیہ یا سین مملک یعنی تختین مملکت است -
 یا شنامہ - چنان بابرنامہ کہ از ارباب نامہ نگارین

باشہ - نوعی از شکریہ کہ عربک نرا با شق گویند -
 یا نغ پستارہ - ای نغ پراز کلمای شکفته -
 یا نغہ - آن تخت کہ از محنت دیگر متولد شود و
 در بیدگانہ ہمار مردم و بگر کردن و گلو و حلق مثل
 علو کہ کردہ چون بختہ گرد و دریم برون آید -
 یا لشیخہ - یا بیچم فارسی یا لشت خرد -
 یا لوانہ - بوزن بادخانہ مرکبی است و در بزرگ
 سیاه و سفید کوتاہ پای بردخت و دیوار نشینند
 و اگر بزرگ نشینند بدشواری پروکائی لسان الشرا و در
 شرقا بیه نفی یا لوانہ یا لوانہ خلی مذکور است چنانچہ بیا
 یا لوانہ و یا لوانہ - پرندہ است کہ آن را
 فرشتگان مند و عرب از اخطاف گویند کہ آنی الا و
 و در شہ نامہ یا لوانہ مذکور است یا لام موقوف و
 کسور و مرکب است همچون کجنگ سپید و سیاه
 کوتاہ پای بردخت و در دیوار نشینند چون زمین
 نشینند بدشواری پروتباریش خطاف خوانند و
 قیل یا بابر فارسی و در لسان الشرا مذکور است
 یا لوانہ بوزن حال دایہ با شافت لفظ حال
 افرا شک قول معلوم شد کہ ہر لفظ شکر است
 یا بابر و بکچاہ - ای وقت صبح گذارنی الا
 یا بمر زمانہ - آسان -
 یا نکب القند بکرات یعنی بانگ ناز -
 ہر شمرہ - ای ہر بی ہرے در روی سنگ
 یا ہ - شوق و پشت و شہوت انسانی -
 یا بکر گذار نامہ است - بابر و کاف فارسی شکر است

سیاهی اندر آمده - ای باغزیده بختاوه که ای
 بشنخ و ترش صفا ده - ای بر شداد صابرو
 بر غمت رقیق کلیل کثیر بر قضای حق قاضی
 رهنی باش قناعت کن کذا فی اللیل القلندر و فی
 ای بصائب نقر و بختی و نرمی را در کار رهنی باش
 بشکده - با لیم بختی -

بسته - بالفصح تا باشد و هاجده اخیر که گذشت
 یعنی آن سنگ دراز که بدان و او و مثال
 آن کو سینه تبارش می گویند و در لسان اشعار
 بمعنی نفع مذکور است -
 بتاره - چیز است جادو باند و بیکان را
 بانه - جان باشد و زیر نای -

پشتمه - زمین نرم -
 بتیاره - جاکس و کرم و آن را شمشیر و
 با محبت کذا فی الشرفنامه و الاموات یعنی حرف
 دوم تا قرشت است که آنرا چهار صد گویند و
 و سوم یا چهل که آنرا ده نویسنده اما در لسان اشعار
 بوزن سیماره است یعنی بتیاره بر عکس آن
 بتقدیم یا تکرار بدو نقطه تخمینیه است بر تکرار
 نقطه فوقانیه است -

بجای حدل بدو - یعنی اندک و کم بدو -
 بچکان ویده - با دوم و سوم فارست
 قطرات اشک -

چکانی نمکند - یعنی مذهب کذا فی اللیل
 و نیز خوار شده و خوار کرده و بر زمین نکند

بر زمین زو - بمعنی مذهب و عاقل -
 بخت مرواوه - یعنی بخت که اقبال او را
 نباشد و دوا می نباشد -
 بخته - بالفصح میش و هر چیز که پوست باز
 کرده بود و شیر و نه فر و برورده -

بختوه - بالفصح و قیل بضم کیم و سوم برق و
 قیل بفتح با و نون و در دستور بخت و بالفصح و
 و با برضوم معنی درخش مسطور است و اندک نام
 بخورشایشه - بالفصح چیزه از خطرات یک جا
 آب و یا بشریت تکرار که در شیشه میکنند و کبر
 بر آتش دهند چون دود از آن بر می آید بر محاسن
 مضر شود -

بختیده - بالفصح پنبه و پشم بز و از هم جدا کرده
 بدراکه - بدانند و ششم الوده و تکرار که کذا فی
 بدرقه - بالفصح راهبر -

بدره - بوزن صدره درختی است که بار ندارد
 کذا فی لسان اشعار -

بدزهره - بفتح کیم و سوم بدول -
 بدوانه - ای بدولت -

بدو - بفتح تین و حقیقت که بار ندارد و با بضم جاده
 سخت کسند و سوده که آتش در زود و گیر و گیر
 نرم که زیر حقیق نمند و قیل بهر و معنی یا باز ناکس
 با کسر و تشدید قوت باک و توانائی و الطیب و
 بالفصح نگاه آمدن و بی اندیشه آمدن -

بدله - با کسر و بضم با و آن مجرای جاده که بر یک
 بدو -

و هر چه بسیار بکار بسته شود و جامه که ناپاک باشد
و در فارسی لطیفه و سخن و غنچه و گلشن خوانند
نیده - بالفصح گوئی ساخته و در عربی پانچ و پانچ
بمعنی بل -

بذریه یعنی یکم و کثروم ذال منقوطه و مکتون تریه
یا بمعنی زن بد زبان و این لغت در عربی فارسی و
پراوه - بالفصح سونش هر چیزی یعنی سرش
کذا فی القنیه -

بر آورده - یعنی حصار بر آورده -
بر باره - بالفصح حجه که بالای حجه دیگر سازند و بنا
بافته بمعنی سخت کذا فی الشعر فنامه اما در ادوات
بمعنی اول فقط است لیکن بر آورده را مترادف
باخته آورده است -

بر بسته - یعنی دو تهنانش جاد و هر چه بقیه اید
و مندر بر بسته چنانچه گویند بر بسته و دیگر بر بسته
و دیگر بمعنی چیزی که بزرگ و بلند آن دیگر بر بسته
اسی از خود بسته باشد و دیگر بر بسته -

بر چینه - اسی بر چینه کذا فی القنیه -
بر چینه - یا با دویم و چیم فارسی یعنی پرده و در هم شد
برسته - نام مبارز ایرانی -
برج خورشید - اسی برج سنبه -

بر چین گاه - بالفصح و چیم کاف فارسی که کذا فی القنیه
بر دعه شهرت بر دعه که کوه قنوق -
بزده - بوزن خرد و زشت گویند کذا فی القنیه
برده - بوزن کرده اسیر گویند -

بر بسته یعنی گیاره تنه دار و غیره و در حدیث
بر زده شایخ و ساخته بلند شده و بر الیه -
بر زده - بالفصح شایخ و زشت و قیل پالیه -
بر گشته - بکسرتن بریان کرده -

بر قه - بالفصح شهرت شام -
بر کمر کوه - یا با و فارسی یعنی بر میانه کوه و بلند
کوه و قیل تا آسمان چهارم -

بر کته - بالفصح و اکثر کرده آن عطر است
و قیل پاکت فارسی و اینها با بار فارسی میسر
خوانده اند و این اصح است کذا فی الشعر فنامه و
در لسان اشعار سر کته بوزن سلسله است -

بر که - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه
بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه
بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه
بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه

بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه
بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه
بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه
بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه

بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه
بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه
بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه
بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه

بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه
بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه
بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه
بر کت - بوزن سر که آنگیزه خرد کذا فی الشعر فنامه

بر کت

بربر بود که در شیر و طباطبائی مخصوص بر سر راه بود
 برنج را در در شب بخفتی و در اینجا فانی و بسته و
 شعبا با افزونته بر دست کرده فریاد کرده که
 بیا بچ شاد و این بیت خواندی بدیت این شمعها که
 در دل سجاد بر فروخت از بگزارا و برنج شاد
 بود و گدائی اعلیٰ

بربر واره - بالفتح همان باخته یعنی فلک مرقوم
 گشته یعنی راهی که غیر استعاره در آمدن خانه
 بود کدائی الشرفنامه و در لسان الشرفنامه
 بر واره بالفتح بار و جمله حجه بالاترین و در ادب
 بدان هر دو معنی که گدازه چهار پهلوسه
 بر بر و قه - فتح اول و سوم گدای است که بخور
 آن حکم گوشت در کند

بربر واره - آن آتش که پیش عروس بر افروزند
 و نور دینی که پس از رفتن قومی یا در عقبه می‌برند
 بر واره - بالفتح ساء قماش ای سدر و راد
 باب فارسی یعنی آنچه جامه و سیله قماش است

بربر - بالفتح بجه که بیدار کردن گویید تا بایش
 حلاوت نامند و آنکه حلاوت میگویند غلط است چه
 معنی آن مرد فال گوی است و مردی که کابین
 دختر آن بتازد امارت و اهل العرب حلاوت را

بربر است و نیز با رای شده آید
 بر بر جمع یعنی یکجا جمع کرده و پیچیده چنانچه
 چندین یکجا جمع کرده پیچیده تا یکدیگر بیاورند
 بربره - را بگذر کدائی الدستور

بربره - باب الفارسی یعنی آن که در فارسی و در
 پرتشیده پرتشان پرتشان کرده شده و پرتشان
 برین واره - اشارت بکوه خاکست فکالت
 برین سفره - اشارت بسوی فکالت افی القینه
 اقوال اشارت بسوی دنیا و برکت و نیز بالاترین
 برین یا کوه - سایه پادشاه بزرگ و معنی ترکیبی
 بزرگ و بالاترین پادشاه بزرگ کدائی القینه
 و نیز اشارت ست سوی شاه

بربر غاله - بجه بزرگ و در بند بزرگان گویند
 که بازایش جدی خوانند و نیز بجه گویند کوهی
 برزخه - بالضم آنچه بر و شاخ درخت افکنند
 تا از گردنباری شک که بگذرد و در دستور سلطنت
 آنچه از شاخ بر افکنند

بربر غاله - بالضم با کاف فارسی یعنی غله بزرگ
 بربر بجه - بالضم با کیم فارسی همان بر غاله مرقوم
 بربره - بالفتح کمره ای که از آن برزم

بربره - زمین کپوره و میوه خوشبوی که در خواب
 بر لیشه - بالضم گنج دارد کرده و قبل حوت کیم
 فارسی کدائی الشرفنامه و در زبان گویا یعنی گنجاره
 و در املات ست گنج کرده ای گنجاره

بربره - بالکسر و باب فارسی میوه است شور
 که با دست میوه میباشد و آنکه درین کشاده بود
 آزار است نشان نامند و ستاره برین مشرق
 و مغرب نیست لب هم میکنند دست باب و آزار
 بالفتح ضد کشاده و در زیر نقش که عطاران بدان بند

بمسفردہ بفتحیتین ہین ملتین وغینہ عجیبہ
سازداری و درم و ساخته برای کاری۔

میسوزده بافتح دست دست زده شده و نه
لمس و لاسه و بمعنی سوراخ کردن هم و در شصت
بسه بافتح یعنی گویا هست که اگر اکلیل الک گویا
بسیجید سوم و چهارم فارسی ساخته و قصد کرد
بشخووه یا یاجال کرده و بناخن کند.

بیشتره با قطع ساخته و پرداخته شده
و بشکله و بشکله کلاهها با کسرت کباب و کلبه و کلبه
کدانی الشرفنامه و در اوقات سجده و سجده و سجده
بیشتره - بدینسان یا چیزی مشابه -

بشتره - بضم کیم و کسر سیم و عله که اگر از آن بخندند و از آن
زنان مارک کرده و مکر جنگال کجای می مانند -

بیشو لیدم - با و او فارسی شوریده و پریشان
بعد که به منم که فتح دوم دیوانه و دل زده
بعد هم باز زده - یعنی نیست کن -
و چنان - به فتح باغین و خول بسیار که از این فرنگ علی
بفضل مبارکه همان بقوله الحمدا -

بقلمه یمانیه بطاویق و آن گیاه است
که بندش چو لانی نامند نوعی از وی منج است و
اهل بند منج را تعریف کنند که آن فی القینه و
لغات طب گفته است چو لانی منج بهتر از چو لانی
مازوه یعنی مکرکین و ویرکین -

بسم الله الرحمن الرحيم

کذا فی اشرفنامه و در لسان اشعر الجلیله بالامین
مرقومست و در اوقات بکلیله بکتوبست الله اعلم
بلاوه بر وزن خرایه فاسد کار

بلايه سبالفتح وزن و شنام و و و نا بكار
بليكه - صراحي و كوزه بانول كذا في الشرفنا
اقول معني اخيره تاهي ست چنانچه گذشت و
و مواد و دستور معني اندوه نر سطور است -

بلغنده در تمام تشنه از مرده است حیرت قال از مرده
بلغنده جامه و در صلاح است از مرده بپوش و الکس
پشتواره جامه و جز آن و در مرده فنام معنی از مرده
تنگی و بقیه است پس معلوم شده که بگفته بجهنم
پشتواره و بقیه است -

بلیله۔ الفتح بان بلہ بطور یعنی دراز ریش۔
بلیله۔ بوزن بلیله زمین نمناکی و شیر و آرد
معروف کہ ہندش ہیرہ گوشت۔

بناهی روان شده می بروج حوت رفته
بمرو حقه ای زمین و آسمان -

نیم خجانه ده - اسی بچہ ساند دربار کدانی آئینہ
و نیز در سنانہ بدہ و بمعنی اول باید کہ مرکب نویسند
بلکہ همچنین نویسند مگر آنکہ چون مقصود اغلاط باشد
با دوسمی مرکب نویسند -

چهارم - بوزان و فوفو سورانی و یادیاری که از
خانه باو کاخا سوسی کوچه بازار بود و بقیال با
باب فارسی مذکور -

بندوبست بافتح گوید که اینان خندیدند

و او را بیک قول کسر و میان کرده است قبل
دوم هیچ قصح نگریه اندام معلوم میشود که شایسته
قول دوم نسخ است.

بوییه ساو او فارسی آرزو مندی کذا فی الشعر
و در لغات اطب است شایسته که بپندش و فارسی
نامند و نوعی از دودیدن که آن متوسط باشد و لیکن
استغال با و او قاضیست و جوی ناب و شایسته آن
سوار خانه - بارار و قوت بنای بلند آگونی
و خانه که در موسم بهار آنجا نشینند و اگر بار کسور
خوانند خانه بلند و برج بزبان پهلوی کذا فی فارسی
بهانه - بالفتح عذریا گاه و ناپسندیده آوردن
و سخن پیورده نمودن و معنی واسطه هم آمده است
کذا فی القضا.

بهانه - بضم کیم و چهارم نیکو شدن -
بهسته - بالضم نام کفیه و نیت و بالفتح جوانی
و شادمانی و شاد شدن و نیکو شدن -
بهکنه - بالفتح زن جوان و نازه -

بود له سروزن مشعل نام دار امام عاصم که یکی
از قهار سبعه است رحمهم الله و نیز نام مرد از نسیم
به - بالکسر سوره ایست از ابی و آبی نیز خوانند
انند سبب بوی خوش دارد و از شراب سازند
چون بیار میوهش شفا یابد و شود قیل و نیکو و نیز
بیشتر از آن مشوق نسبت کنند -

بهرام - نام دخی و موی رخ و ابرو شمش -

مهره - بضم می و شش که تباریش حصه خوانند -

بنفشه - بضم کلیمت و نیز گاه نیست که در
روید سبز و کبود و اندکی بسیاری زرد و خرد باشد
بر کوع و سجود و چشم و گوشش نسبت کنند و قیل
بنفشه کرده - اسی کبود کرده -

بزرگانه و بنگه - کلاه با یون مجروح و کاف
فارسی آنجا که رخت نمند -

بنوه - بفتح کیم و هم همان بنوه کورای و نیز بنوه
بنه - بالضم رخت خانه کذا فی الشعر و نامه و
بالفتح رشت که بکمان ده عمارت را برابر کنند -
کذا فی القضا -

بنیقچه - بر وزن عقیقه خشک پیرهن کذا فی القضا
بوققه - بالضم بوقه کذا فیها ایضا
بوتیه ساو او فارسی آنچه در روز و نقره و شال
آن بگذارند -

بوده - شده و گشته -

بوریه - بالضم شکر نیک صافی و شکر لسان الشعرا
شکر بسمه مذکور است مثل مصری و قند و دانات
آورده است بوداری شوره بوریه ساو او فارسی
نیز گویند و نیز شرابی است که ترکان و شراب سازند
بوسه ساو او فارسی بوس معنی خست کذا فی الشعر
پوک - بالضم مختصر بود که بجای تنه آید یعنی نگر
و در لسان الشعرا و فارسیا یعنی نگر که کلامه شش
سطور است و بغیر این آمده است -

بومده - بضم اول و کثانی معنی پستی رفتن و

قیل بضم دوم کذا فی الشعر و ساو او فارسی است

بحری - آنچه دریائی باشد -
 بجنجی - بالشم شرشر اسانی قبل شتر سرخ سو
 منسوب است سوی بخت که آن نام پادشاه جیاس
 بود پادشاه بود -
 بدوی - بیابانی -
 بدی - بخش گوی -
 بری - بالفتح مع القدر یا آنچه در خشکی باشد
 در بری بالفتح و التخفیف بی عیب و نیاز -
 بشر حافی - بلکه نام ولی که پادشاه میست
 بوعلی - شاعری بود در کار خویش مستثنی
 که او را بوعلی و قاق گفتندی و نیز میگوید مشهور وزیر
 فخرالدوله پادشاه رسی که نام پدرش سینا بود و
 بعضی کسان گویند که بوعلی شاگرد لقمان بود و غلطت
 اشارات و عیون و شفا و قانون در تصنیفات او
 بود بحسب سکنیت غزالی علیه السلام -

فصل فی الفارسی

بابای سخی - نام جزیره است بران جزیره بدین
 که در اینجا کان زرد و جواهر است -
 بابای کوبی - نام مردیست که بسیار صالح و
 بیکو کار بود -
 بادخانی - نام چشمه است در تبریز که یکی از
 قرامی و اسمهان است گویند اگر اندک چیزی مراد
 در آن چشمه افتد با دو طوفان بر تپه نشود که آدم
 بسرد و دوش آب پیدا رود -
 ابر و فراخی - اسی بخوشی باطن کدانی القیصر

و کیشا و گی مزاج و در ادوات است اسی باخوشی
 و تازه رونی -
 بادوام ساقی - اسی چشم معشوق -
 بادوام کوبی - سبش شمر فارسی مستمل از بادوام
 که در کوهها پیدا شود بغایت گرم و ترش است -
 بادوامی - بادال موقوف و بابای فارسی آب
 رونده و تیر کام -

بادوسری - محبت تکبر که در مغرور و کبر و کوش بود
 بادوخیسی - یعنی معجزه عیسی علیه السلام -
 بادویانی - یعنی نادبی که از جانب میں آید چنانکه
 حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله فرمود
 انی و جئت نفس الرحمن من الیمن یعنی
 بدستیکه یا قدم نفس جان را از جانب من بعضی گویند
 مراد از آن خوابگاه او میس قری است و بعضی گویند
 همین بادویانی مراد است و آن بادوی لطیف است
 و بعضی بادوبار مراد دارند و در اصطلاح ساکنان
 بادویانی عبارت از نفس و معانی است زیرا که
 روح طرف است و در شرح مخزن میگوید
 بادوبار دوست -

بادوی - اسی باشی تو در حالت خطاب است
 چنانچه در معانی گویند بادا -
 بادوخیان و شتی - یعنی کثانی بزرگ -
 بارانی معر و نیز کلاه است که هنگام باران پوشند
 تا آب باران جامه را تر نشوند و آن طریقه دیگری
 بار خدای - بارای موقوف خداوند و در حال حسنی

بر صفتی که با هر فارسی اما چون امر آسانی باشد
 یعنی چنین باشد پس هستی و بسند هستی
 بسند و هستی یعنی شکی و اندک سعی آمده
 بیشتر می - سخن را گویند که علت شتر داشته باشد
 و آن نوعی از آسان و درم و درمیدگی و جوشش
 باشد که در بدن و اعضای آدمی بهرسد
 بشکارس - یعنی گشت و ذراعت آمده
 بشکولی - شور که انی الیه ستورا قول این نیست
 مرکب از شکر و کولی است این معنی آن جلدی و قوت
 و سختی کش مرصع باشد اگر مرصعیه باشد و اگر
 مایه خطاب باشد پس معنی آن بشکول هستی بود
 و اگر مرصع و تنگ باشد بدین که با هر فارسی باشد
 پس معنی آن یک مردی بشکول باشد
 بشلی - یعنی بچسبی و در آ ویزی
 بصورت نیم شبی - ای باه نیم شبی
 بطنه خراب زای - کنایه از صراحی شراب با
 بختی - کنایه از خجالت و شرمندگی
 بغدا و خالی - کنایه از شکم خالی
 بفتتری - بفتح کیم و سکولاد و م آنچه با فندگزار
 باشد و آن چوبی است که به هنگام بافتن بر جا
 زنند کذا فی القنیه و در لسان الشعر البفتری
 بر وزن اقتری بایا تازی هفت و هفت کارگاه
 با فند را گویند و در دهان گویا است بفتری بفتح
 یکم و سوم کارگاه و در اوات ست کارگاه
 با فند و آن چوب که به هنگام بافتن بر جا نهند

بکار آبی - بلاضافت یعنی بیشتر بشنوی که
 فی القنیه و بالوقت یعنی بکار میوه آبی
 بکمر پوشیده روی - گفت یا از شراب که
 آنرا هنوز از خم بر نیاورده باشد
 بکمر روی - یعنی بکار آبی است و آن چوب بیشتر از
 بکمری - بالفتح با کان فارسی نوشی از شراب بود
 از چوب فی نزد بتار شیش بنید گویند کذا فی القنیه
 از قمر تر می شود
 بلا و روی - نوعی از معونات که از بلا و ترکیب کنند
 بلبلانی - بفتح کیم و سوم طعای حست ترکان
 کذا فی الشرفنامه و در علمی یعنی علوی است و
 این لغت ترکیبی است
 بلبلی - بضم کیم و سوم صراحی و کوزه و ساغر و
 یعنی شراب هم دیده شده و نوعی از چرم بود که
 آنرا بسیار لطیف و نازک سازند و بالوان خیم کرد
 رنگ کنند و جشی از زرد و آبی هم است
 بلند پیری - با چهارم موقوف و نیم فارسی تقاضا
 کردن و بزرگی موفون و ادعای متری ببلبل لغت
 کردن کذا فی القنیه اقول این معنی مصدر است
 و اگر برای خطاب باشد معنی چنین باشد که بلند پیر
 بلند گرامی - ای آنکه سیل بزرگی و عظمت کند
 بلند بی - بزرگی
 بنات انعش صغری - هفت او رنگ همین
 بنات انعش کبری - هفت او رنگ همین
 بند بازی - ابدال بر تو هم نام بازی که بازیگر

چوئی دراز و بزرگ استاده کرده طنابهای بنده
 و بادگیره سبوی آب پر کرده بان طنابهاست
 آن بازی را اصطلاحات بندازی گویند کذا فی القلم
 بنده بختی نیست بمقدار فتنه که آنرا تیر گویند
 و رنگ آن بسیار میزند
 بن کوپی سابعظم باد و فارسی یعنی گیا ہے
 بغایت چرب که از آب و آتش پزند
 بنو کافنی سالفته عربی کذا فی القلم
 بویا کوپی سکنایه از صیانتی باشد که در خانه گویند
 بوخلافنی سکنایه شیطان است
 بوره ازمنی - شور را گویند
 بوستان گمل شامی - ساکاف فارسی منور است
 بوی - معروف که بازی سنج و بند کنند
 و هتال این اعجاز است و هم از بهر این میگویند
 خورشیدی و بوی گنده و اثر و کلامست چیزی را
 نیز بوی میگماند چنانچه کوئی بوی از آن مانت است
 کذا فی القلم و در بعضی نوبت معنی بهره و بهیست
 و در شرفنامه معنی امیده محبت طمع و خوبی و درستی
 تیر بوی یعنی بادشهی
 بوی سبای - یعنی بدینچه و سبایند
 بوی بکیر نمج - یعنی تپا و طمع و انعام است
 بویا کذا فی القلم و چون استاده و در اول شرف
 بهار رنگی - و در وقت که آنرا بندد و اگر بکیر
 گویند کذا فی القلم
 بهی - بالکسر تیر و نیز همان تیر که در دست

بهرامی - یعنی رول ووری و خونریزی آمده
 بهشتی - کنایه از خوش صورت و خوب رو و صاحب چوکی
 بهشتی روی - بمناب
 بی تسماسی - یعنی بیباکی و کیس و شدن که
 بیج کوپی بیج فتنی است که شبه کراش باشد
 بیداری - باد و تجماس فارسی یعنی ابل و بشارت
 بید طبری - بایکم فارسی نام درختی که هفتد و است
 و آنرا که بید نیز خوانند و چنانچه آن چون پیچ کمر است
 و گل خوشبوی دارد
 بیرزمی صحنی باشد و بایک سبک خشک که در و بوی
 بیرمی - یعنی فرش و فروش و گستر و فی عماره
 بیربانی - اسی خاموشی
 بیگانی - مواجب لشکریان و مایان نوکران و
 هر چیزی که بخت ایشان مقرر شده باشد
 بیضه خاکمی زمین را گویند کذا فی القلم نیز
 بیضه که اکیان بی جفتی نرمی اندازند کذا فی القلم
 بیضی و در بعضی نوبت کذا فی القلم
 بیجلی - بی التماسی چنانکه گویند التماسی کرد
 بیجی - و در وقت که بغیر بودن باشد
 بیلمی - پاره را گویند
 بیجی - یعنی مصابت و صلابت آمده
 بیانی - یعنی بوی و ری و بیینه
 بی نمازی - کنایه از آمدن و عین نان باشد
 بی کافنی - یعنی عروسی آمده
 بیجی - بیجی است و نیز بی التماسی کذا فی القلم

بیت

بی نیازی - توانگری و بی احتیاجی -

فصل فی التری

بارسی - دیوار حصار گذاشتن

یلبارانی - صلوات گذاشتن ایضا و الله اعلم

کتاب الیاء الفاسی

باب لایف فصل فی الفاسی

پارسا - باسوم موقوف بر پیشکار و دراز معا

و قیام که تباریش عابد گویند گذاشتن الفقیه

پادشاه - بادل موقوف سلطان

پا - معروفست که تباری رجل خوانند یعنی قدرت

و تاب و طاقت بهم آمده -

پاپا - باب را گویند که خلیفه و برنجی علیه السلام

پا برجا - یعنی ثابت قدم و دائم و همیشه آمده

پال - صافی کن و افزون کن و صافی کننده

افزون کننده گذاشتن اشرف نامه و در فقیه است

یعنی زیاده شریفه و زیاده کننده و زیادت شود

و قبول کننده و فرمانبردار و سخن شنونده -

پایا - یعنی قائم آمده چنانکه گویند عرض پایا بسم

یعنی عرض قائم بسم است -

پیلیم یا بلطف تر از چنانچه باشد و قیام را گویند

پیشکش - یعنی مضاعفه و در رخ آمده -

پنجته تدبیر را - یعنی محولات -

پزیرا - قبول کننده و فرمانبردار -

پروا - با صفت و اخلاص گذاشتن اشرف نامه و در

بمعنی پروا زیادت و در زفا گویند یعنی قصد

پروا - پروا زیادت و در زفا گویند یعنی قصد

کسی نیست یعنی باک و التفات نیست -

پنج و عا - باسوم موقوف صلوة خمس -

پورسقا - نام مردی عالم ربانی و زاهد و عارف

یزدانی که مدعیان نام است و در راه برادر محو علی شوق

شده بود و در میان ختیا که بود چون آن ختیا که او را

حق قضا و قضاوت گویند و او را پیشه طاعت مجوسیان است

معرفت وین سلام روزی که گویند بخت مقدم شد است

پرسی افسا - شخصی را گویند که برای تخیل چیز

افسوسه بخواند و یعنی افسوس نگر آمده -

پسا - یعنی بسا آمده و آن شهرست در ملک فارس

پستا - یک کاری رفتن که قبل از آن شروع شده باشد

پنج پا - خرنجک گویند و آن جانور است که در گلی

قو آب هر دو می باشد و تباری سه طاق خوانند و نیز

نام هیچ چهارم از دو و از ده بر وجه فلکی

پور سینا - همان بوعلی که گفته شد -

پور عذرا - در طالع یعنی شرابا گویای آمده

گذاشتن درازا لایف -

پور عفا - یعنی دستان بن سام -

پوشا - یعنی پوشنده و پوشندگی

پویا - یعنی دنده آمده و رنده را نیز گویند -

پیرا - یعنی پیرانیده آمده و آن شخصی است که پیر

کم کند بواسطه خوش آمدگی همچو دلاک و سر تراش

که موی زیادتی را بکند و باغبان که شاخهای باغی را

بهر و بجاوان شاخه و یعنی خالی نمودن چیز از غیب

پوپ - کامل و رفیع را گویند -
 پور شیب - نام پدر زرتشت است -
 پوالباب - بمعنی حسن باشد -
 پوسیدنی چوب - چوبیست که در شب بطور کثرت
 سوزان و گرگ شتاب بخشد و چوب کهنه بگوید
 پیز آب - بمعنی آب پیز آمده -
 پشکوب - بالفتح باد و فارسی بی چار که از مغز
 و شیر و عجزات سازند ترش بود و در لسان اشتراب
 این نیز فارسیست کذا فی القنیه -
 پیاب - بمعنی پایاب مد که بن حوض حق در پیاب
 پیتر سب - نام پدر پویش است که پدر زرتشت
 پیسر سرائیپ - کنایه از آدم علیه السلام -
 پیشاب - با دو هم فارسی و قبل بالفتح معروف
 که تباریش بول خوانند کذا فی القنیه و نیز مرکب
 بانفچه پیش و آب بقبول و بقبول ثانی نیز مرکب
 از لفظ پی و شباب آید -

باب التار

فصل فی الفارسی

پات - اوزنک و سخت و سبزه را گویند -
 پاوست - بمعنی نسیم آمده و آن خنجر بدن
 پیز نیست امر مذکر که فخر اقصیت پذیرند -
 پاوده گشت یعنی از پی گم شده پاک گشت
 پامی لبست عقیده شد و کوه و کوه و هر محبت
 پانچی خست - پذیرا گویند که در زیر پا کوفته و
 مانده شده باشد از زمین و چیز دیگر -

پانچی خست - بشده
 پایست - بمعنی تقاضای کرده و پاینده
 پیت - ابار می باشد که بر کاغذ پهن و نرم می
 نیز گویند که از بن موی بزر و در آنرا بشانه برآورد
 و آن شال بامند -
 پیشت - بمعنی توبه و استغفار و پاک گشت از گناهان
 پیشت - بشده
 پیشتگان حقیقت - و هلاک حقیقت لیکن
 موجب لفظ و نامیان اسرار است چون دانرا سخته
 گفته اند و شایان حقیقت نیز تواند که پیر و پخته بگویند
 پامی رکاست - اسی و بر غرت و سوار است -
 پیخت - بالفتح و پیش را گویند بمعنی گذران کذا
 فی زفا گویند پیخت بالضم فارسی یعنی پیچیدن نیز بمعنی
 مصدر آید پیچانچه گوئی پیخت شروع شد و نیز پیچتن
 تو قوت نشد -

پیر انداخت - نشاط کرد کذا فی القنیه
 آقوی پراند - خشن و کبر و تواند آن عبارت است
 از پیخته شدن و کبر و خردون نیز آنچه پیچ چون پیخته
 میشود و ادل یک پرمی اندازد و بجای او دیگر
 پرآرد و او هم چنین تا دو پر و در سالی در قوت
 مشکال جانوران هم پرمی اندازد آنرا میگویند
 که پر خور و نیز شکله و مانند آن علی ایملح پرمی اندازد
 آنرا بر مهر میگویند -

پیر و اخت - ماضی خالی کردن فاعل گشتن باشد
 و بمعنی خالی کرد و فاعل گشت و ماضی آن گشتن

و جلادادون و در ساختن و مرتب گردانیدن

هم هست یعنی آراست و جلاداد و در ساخت

و مرتب گردانیدن و نقاشان و غیر ایشان پرخت

مصنوعات خود را نیز گویند و گاهی در نقاشی و

تخمین کسی هم اقبال کنند چنانچه گویند دیدی

و شنیدی که فلان کس چه پرداخت -

پروخت - مخفف پرداخت است یعنی مالی

گرد و فارغ شد و آراست و جلاداد و مرتب

گردانید و در ساخت -

پروعه عنکبوت - نوعی از علل چشم و خانه

عنکبوت که ذاتی القتی -

پرسخت - یعنی عاجز شد -

پروه یا قوت - نام پروه الیست از سبقت

پرست و سبقت اول یعنی سبقت پرست آمده شخصی یا

گویند که در همه خیال نمی آید یعنی در فکر و خیال نمی آید

پریخت - نام دختر پادشاه چین است که

سام فریمان عاشق او گشته و زال او را بر سرید -

پساست - یعنی نسبه آمده یعنی امر و چیز

بخورند و قیمت آنرا بعد چند روز بدهند -

پرست - بالفتح هر چه ارتفاع ندارد و چیزی که

باز این برابر بود و شب صفت آواز سخت آهسته

هم اقتاده و نیز گویند با لکسر آرد و گویند هم بریان

کرده که آنرا بخورند -

پرشت - بالضم پشتیان و بیرون هر چیزی

پرشت است - کلمه یا شای یا پا و ر

باشد که بزرگواران و باغبانان چیزی در آن نهاده

و پرشت بندند -

پرشت فتح اول دوم و قبلان بلام لکس و پیر یا پاک

پنج شاخ و رخت پنج است - کلا چهار

معروف اند و نیز نام شای است که آنرا آل اشیا

نامند و بخت و رخت آن در کنار رودخانه ریود -

پنج شاخ و ست - باشد -

پنج نوبت - باجم موقوف معروف و قصه

پنج نوبت چنین آورده اند که اول همین چهار نوبت

بوده است در عهد سلطان سنج و پنج نوبت در

پنج وقت می زدند و آن چنین بوده است که سلطان

سنجر را دشمنی بود که همیشه در قلعه سنجر می بود و پنج

بر سنجر دست می یافت و فری می آمد بعده میل کرد

و ایهان را نشانده تا قصه مرگ سنجر کند ایشان

همیشه تمام بطریق که بستان و ایهان است سست

بعد از آن سنجر ضعیف و خفیف شدن گرفت بعد

که خوردن و آشامیدن بکلی انوی و ورشد و ایلها

از تدبیری باز ماندند و یکس و ای آن نیست

چکما و فیلسوفان بگیاست و نواست و بافتند

که شاید و ایهان را بدین ملقت کردند و میل

ایشان دفع شود همین باتفاق یکدیگر گفتند

نوبت غیر وقت بزنند و همین که نوبت غیر وقت

زدند و ایهان را گمان شد که پادشاهی گیر نیست

بدین گمان و هم ایهان بشکست سنجر افرار

شده علیه و مرخصه که بود و رفت از آن روز باز

نوبت

بادشاه و پنج نوبت میزنند که زانی الهندی -
 پنج نوبتش سلامت - جواسش با طرک اینها
 پنداشت - با کسر با شین موقوف یعنی تلکبر
 و دانستن گمان -

پوست - بگر که سپید را گویند -
 پوست - بمعنی سخت آمده -
 پوست - بمعنی محسوس آمده -

پوران وخت - بمعنی پسر است و دختر
 نزدیک پسر بلکه چندین پسر است چه پوران جمع
 باشد و آن نام دختر خضر و پوزیر است که پیش از
 از مبدخت بادشاهی کرده و او را بدین نام
 بجهت آن خوانده اند که از کارهای او بظهور آمده
 پوست - معروف بمعنی بدگویی و ذمت باشد
 پوست شخصی اگر بگوید که علت بر من عذاب شده
 پوزیر طشت - آسمان -

پشت است - بابا در فارسی موقوف بمعنی ابر
 پیشی گفته اند و بمعنی پیشدستی آمده و نقد را نیز
 گویند که در مقابل نسیم باشد و در نقشه
 صدر نشین و صد مجلس و بمعنی مدکار هم دیده شد
 پوست - بمعنی پوسته آمده که درام و دایم
 همیشه باشد و بمعنی پیوند هم هست که هفت پیوستن
 و پیوند کردن و الحاق باشد -

باب ابجیم الفارسی

فصل فی الفارسی

پاراج - دایره نام و در فارسی باین نوع مکتوب

پاراج دایره و در نسخه جیم فارسی و زانرا عجیب است
 پاراج و این درست ترست تا اینجا عبارت ناگوار
 لیکن درست نیست که زانی الفارسی قبول احتمال
 دارد که ذکر زانرا عجیب اتفاق باشد و مقصود همین
 جیم باشد که جیم در بعضی نسخه پارسی و بعضی تازی
 امانا در نسخه بلخی عجمه است چنانچه از شعر فاما -
 هم معلوم میشود و در دیگر معنی هم ولایت برین میکنند
 که زانرا عجیب و جیم پارسی باشد لیکن در فرهنگ فارسی
 مذکور است پاراج با جیم هر دو فارسی در راه و نقطه
 و نه بیان کرده که زانرا عجیب است اما ممکن است که نقطه
 متروک باشد و آداب آن نیست که تیره کند میان
 معجم و مصل پس میتواند زانرا همین معجم باشد چنانچه
 در اینجا گفت که زانرا عجمه است اما یک زانرا عجمه است
 لیکن شبهه باقی است و در جدول سوم درست هم
 نگاشته است که دو است تا دلیل برین باشد که زانرا
 همین عجمه است نه مصله پاراج بعد از اینها آمده است
 پاراج دایره نام که نقد در چه کند و قبل جیم فارسی
 پاراج - زری باشد که بشاعران و طب بان -
 اشغال آن و بهشتا در جشن و مهمانی حاضر شود -
 پامی ایچ - مشد -
 پیچ - بمعنی کوه آمده که تازی جبل گویند -

باب ابجیم الفارسی

فصل فی الفارسی

پاراج - همان پاراج که در فارسی مکتوب
 پیچ - بمعنی پیوند و در فارسی باین نوع مکتوب

نیز گران و باغبانان افتد و پس گردد گویند پنج کرد
 کدافی شرفنامه و در لسان الشعرا معنی بخش است
 پنج پنج - حرف دین است که گویند و کلام باشد که
 شبانان بر لبه ان پیش و فوهند و فوایش کنند
 پناینج - بالفتح آن زن که شوهرش وزن دارد
 یک مزیکه را پنج بود و چنانکه اینها پند و نمانند
 پیسپا پنج - یعنی خم و خم و سخت پیسپا
 پنج پنج - مثله و نیز در صفت و لبر و مشوق آید
 پنج بر پنج - بشک و نیز معنی نادر است و خم بر خم
 چید دین مهر و دولت اگر در صفت معشوق آید
 مع بود و در غیر وی نوم

باب الحنا
 فصل فی الفارسی

پانچ - بمعنی آزار و آتش آید
 پانچ - بنظم سین جواب که در مقابل سوال است
 پانچ - بمعنی متحیر و حیران و مبہوت آید
 پنج - بمعنی معنی خوش و پیا شد و تکمیل آن معنی
 پنج و خوش خوش است و آنرا تباری پنج و پنج
 و مرکب کاک گویند و معنی پیا شد و چنانکه گویند
 چهار پنج است یعنی چهار پهلوس است
 پنکاح پنج - کنایه از دو چرخ و منطقه چرخ آید
 پرا نراخ - تاج و تختیان را گویند
 پنکاح - سخته سنگ که مسطح و هموار باشد گویند
 پنکاح - بمعنی گلو و طلق آید
 پنکاح - بیوده

پیر نراخ - بمعنی تاج و تختیان آمده و آن کس
 دراز است که از پاره و دوزند
 پیش شاخ - حرجی و عابثه پیش باز
 را گویند که اکثر زمان بپوشند
 پنج - بوزن پنج آبی غلیظ و پیچور چشم در آید
 و بر غره و پیچ و چشم شک شود
 پیر وزه حرج - فلک
 پیش شمش حرج - شتری
 پیر حرقم حرج - کنایه از زصل است

باب الادل
 فصل فی الفارسی

پا و - بمعنی پاس و پاسان و کمسان پانیدن با
 پانند - قید کرده شده و قیل و قیل و غیر معنی
 پا و - را بپند
 پانچ - بمعنی گرخت و نه گیت خورد و گم
 پانچ - بمعنی پایی بر جای نماند و پیا
 نیز نگاه آن بزرگ و بادشاه و بادشاه مرکب
 ازین اندازین بادل و قوت
 بارید - باران و قوت نام سرد و گوی پرویز
 که سر و سر گشته و قیل و قیل بارید بار تازی است
 باره آرو - طعانی است که فقر مقدار گندم از
 آرد است کنند و از آن شش نیز سازند
 بارق زهره - یعنی آن پاره جامه زرد که بیو کتف
 و نیز برای شهرت و تعریف تبارش عبارت خوانند
 باره کتا بیت مغاذا در احکام دین است

و قتل صحیفه ابراهیم علیه السلام -
 پاسا و سیمنی صیانت آمده و آن محافظت
 گردشت خود را از افعال شیشه و قیوم چنانچه
 پا بخند - همان غلوه و مینه جلای کرده را گویند
 یا کندر - مطلق یا قوت را گویند از آن در و نه قوت
 یا لا و - سپنجیت کذا فی الادات -
 یا کید - صافی شده کرد و افزون شد و کرد
 و صافی کردن و شدن و افزون کردن شدن
 یعنی مصدر و ترکیب کس و ال یا بد خوانند -
 یا نید - شکریست مثل شکریک و شکریک و غیر
 یا ذال - عجمه آمده است و انشتی قاعده خود
 زوال فانی و تریس این است کذا فی الشرفاء -
 و در تفتیه مذکور است یا نید شکریک آن شکریست
 که در کسار برگ شکل است کنند و شکریک همان
 برگ شکریا گویند و آن علوی از آن قند است
 عصاره چون شکر شود یا نیا ناز و سازند که آن را
 یا نند - یعنی پرسیده و احوال گرفته آمده
 یا وند - بهر س باشد که در پای مسجدان و
 گنگاران اندازند -
 یا پی کن ندارد - یعنی قوت آن ندارد -
 یا پی بند - همان پای بند -
 یا پی حمید - یعنی سترافت و گریخت -
 یا پی واد وند - یعنی روان گردند -
 یا پیر و سیمنی و شکری و دیگر کار و یاری ده و
 ششمن معین آمده -

یا پی مزد و آن اجرت که قاصد را و بعد از آن
 تفریق اجل خوانند -
 یا پی وند - یعنی پای بن آمده و نیز چو سکه
 و پای تیران و شنگاران زنند -
 یا پید او - یعنی قوت داد و روان کرد -
 یا پیرش - یعنی پریشان کنند و پرانند سازند -
 یا پیجو - یعنی بین گردید کوفته شده آمده -
 یا پیجو و - شده -
 یا پیر - بالفتح همان است که در باب سابق گذشت یعنی پیر
 کذا فی الشرفاء و در تفتیه است که حق را نیز گویند
 و حق گویند نیم سبقت باشد که زیر حق نیست بنا
 آتش زده گیر و افول بدین معنی بود است پس باشد
 که بضم یا پی باشد و نیز یعنی گیاه آبی آید چنانچه
 در پیر است آید -
 یا پیر یا نید - اسی - یعنی پیر وین آمده و پیر
 کذا فی القصد -
 یا پیر و افشایین مضارع پیر وین و نیز بضم کیم و نیت
 پیر شده و پیر کند -
 یا پیر - یعنی پیر و پیر و پیر و پیر و پیر و پیر
 که پیر و پیر و پیر و پیر و پیر و پیر و پیر و پیر
 پیر و پیر - معنی سراسر پرویز گردن -
 یا پیر واز کرد - معنی آن -
 یا پیر وود - همان بر بود که با بار تاری گذشت
 یا پیر وند - بالفتح یا ناز فارسی چو یک پیر و ننگند
 یا پیر وند -

باب الدال

فصل فی الفارسی

یابند - توند سفید - آگونی که در سبزه ای گشت
پشتی - یعنی آینه اشال آن سبزه بگوید -

باب الیاء فصل فی الفارسی

یا افشار - دو سخته که یک باشد بمقدار ظمین
که بالنگان و جولا بگان چون یک پای بران
افشار بعضی از رشت بانیک میافند پایشن بود
و چون پای دیگر بنشینان نصف دیگر -

یا تیمار - بمعنی شتاب و تعبیل -
یا میر - بوزن دایره نام تیراه که ذانی الله و لسان
یا وار - یعنی آنکه همیشه باقی و پایدار بود -

یا ویر - آن چوب که میان دیوار براندرش
و قبل یا بار تازی نیرست خپاشچه گذشت -

یار - سال گذشته از هر سال حال و تیر یعنی پای
گذانی الشرفنامه و در قنیه مذکور است پاره گشته
منقول از خط شیخ ابراهیم قوام رحمه الله علیه -
یا زار - جان پایزار -

یا سار - یا سپار - کد و لغت ثانی پارسین نوم
و بار فارسی است -

یا غر - ستونی را گویند که سقف خانه بران
قرار گیر و گذانی القنیه و تیر سبزه را گویند و تیر بایا
یا گیر - زمین نموش آینه گذانی لسان اشتر -
یا کار - شخصی را گویند که چون تحصیل کار بجا
یا پاد و زار و مردم تحصیل کنند و تحصیل کرده و نیز

پیش خور و - یا بار فارسی و شیرین و قوت
طعام اندکی که بسبیل سبزی بخورند -

پیشند - چیز سے که از آن بسن سازند -

پیش و او - یا بار فارسی و شیرین و قوت - یک

پیش از کما - بهر دور و کما گیر و میند تباری لغت -

گویند و اول کسی را نیز گویند که نظم بر جاسم کند

و حاکمی که اول بنویسد مظلوم بر سر بمعنی عادل است

نیز آمده و اول پیشه و ادیان را نیز گفته اند که نیک

باشد و او را فارسیان پیش را و میگفتند می نیست

عادل اول میوه باز و طعمش پس از جو شید بعد از

سجاک و فریدون و منوچهر که شش تن باشند

و بعضی مایه تن را گفته اند که ایشان دو هزارند

چهار صد و پنجاه سال با و شاهی کرد و اول که پیش

دوم بود شنگ ششم طهورش چها جمشید بنو ضحاک

ششم فریدون هفتم منوچهر ششم نوذر ششم فراسیاب

یک دهم زوید سطر اسب بن نوچه را و دهم گرشاسب

پیشکش کرد - با سوم و قوت ای خدمتی آورد

پیش رشت خلد - رضوان علیه السلام -

پیشکند - نام مقامی است در توبان زمین -

پیل فکند - یعنی پیل مات که و گذانی القنیه

پیشکند - نام بند نیست در شطرنج بدو یاده و

یک پیل بند میشود یکی مرد دیگر را سخت بند بکند

پایانه پیش شد - یعنی اصل سید و زندگانی پیشی

و رونق نماند -

پیشوند - وصل چیز سے و غایت -

شخص را که بیدار است و او بخانه راجع و بکند
و یکایک و ساز و ترازیش کناس خوانند
یا یکی از افراد غلبین و کنش و هر چه در پاره
که دانی زنا کنی

یا ای سیمیه ماور یعنی ای سیمیه ماور کذا
یعنی الشرفنامه و در قنیه یعنی ایست و عم
در قنیه است مجله و دیگر و بندها لیکن و برین معنی
نوعی ناملاکت و معنی ترکیب و رایجی داشته
و قاعلی است

یا ویر - یعنی تاب و طاقت و توانائی
آفران - یعنی آفرینش -

پاشی زار یعنی پای افزار و کشتن کین
 با پی طرب سبک بر آری یعنی خنجر زدن
 با یکبار یعنی یکبار است که گذشت تباریش
 کناس خوانند کنایه الشرفنامه و در قصه با کاف
 فارغ رسا و در بیان بهر رنگ و بهر گونه

پاسی پر - باجی دوم نیز فارسی یعنی طلاق قدر
پاسی وار - یعنی صاحب مرتبہ بزرگ -

چندین سال که در مسقط و ملا و قزوین و تبریز و مشهد و سایر
مکانها که در آنجا احاطات و تقوید قس کنند
چندین سال که در مسقط و ملا و قزوین و تبریز و مشهد و سایر

پس چاره می بینم که کوزه باشد
و بپزند خوار یعنی گدا و گدائی کنند و کزانی از ایشان
خوبترند و اما -

پیر کب لول و فتح و دم والدا گویند
پدر فتکار و پدر قمار هر دو یک معنی است
یعنی قبول کنند و فراموش دارند که انی القینہ و فقیر
و معیوت کنانی الشرفنامه

بدین در بهی پدید بیی که شوهراد است
 پذیرفتار جهان پذیرفتار تو گماشته
 نیز سبایا مفتوح و زار ساکن خیم گمان کذا
 فی الشرفاء اقول که این لغت بازاری بود که
 فروتر می آید و می اندر آید چنانچه تیر تیر است
 این مقام را از همه است فریاد با راجع است
 فرو و دال جمله

نیز کبیر اول و فتح قال مجبیه جان پدر که گفت
چرا او را نمی کشی و نیز فرزند آمده

پیرتر بمعنی پروان و عذاروی آورده چنانچه ایشیر
فرمودند شعری کاغذی کاغذ پرتو میکین. هوزکا
باز پرتو میکین.

پیشا شیخ را بشین موقوف یعنی جنگ آورده
 طالب جنگ اشتیاق هر چه تا متذکرانی اشراف
 و معنی ترکیب فرموده کشته جنگ -

پروہ دار و ربان و پروہ پوش۔

پروہ شناسان کا رہے عارفان و صوفیان
پروہ نشینان مارے ملائکہ کسان کدانی
و معنی ترکیب است آئنا نگہ پر پروہ نشین
چنانچہ ملائکہ مقرب۔

سرفه نشینان کار - یعنی محرم سرفه اولیا

مستور و آنکه در پرده نشسته کار میکنند.
 پرستار کینه‌نگار و پرستنده کذا فی الشرفنامه
 و در قفیه است پرستار بختیجین مطیع و منتقاد -
 پرستگار - قلم آهنگین که نقاشان بدان اثره کشند
 و قیل باکات نازی کذا فی الشرفنامه و قلم
 میان قاضی شده سحاشیه لفظ است که معرب آن
 فوج است و در فرهنگ علمی مذکور است هر که با کاف
 عربی و یا با عربی فصیح گویند خطاست این مصنف
 کرده شده است ولیکن مشهور بین بکاف نازی
 پرستگار - لفظ صحیح باکات فارسی و قیل بکاف نازی
 قلم و دوشاخ که بدان دایره کشند پرستگار همیشه
 که آنکه افقینه و در شرفنامه مذکور است
 پرستگار باکات فارسی طوق و قیل باکات نازی
 پرستگار - لفظ صحیح گویند هر گاه قیل صحیح کیم نازی
 پرستگار - لفظ صحیح کیم و سوم جهان پرستگار و بابیان
 و فصل در آمدند بچ کشیده یعنی انتظار بعضی بزرگوار
 گویند یعنی خانه تابستانی کذا فی زنگنه یا و کذا فی الشرفنامه
 یعنی پرور است و در شرفنامه است یعنی پرورش
 پیشانی که از آن جاری بطیب برزند -
 پرور - لفظ پیوند و یا باز نازی نیز خوانده اند چنانچه
 گذشت کذا فی الشرفنامه و در قفیه است پرور و نازی
 پرور و پرستگار - با دال موقوف و کاف فارسی
 نقاشی اتقانی که پرورنده همه است و بمعنی پرورنده
 نیز آمده است و اظهار اعراب دال غلط محض است
 لانه من المکرهات -

پرستار و رستم گوهر و کذا فی زنگنه یا و کذا فی الشرفنامه
 بدین معنی برند و است چنانچه بالا مذکور شد و آن محل
 تامل است زیرا چه پرستار و رستم گوهر و پرستار گویند
 اما بر وزن بختیجین یاخته نشده شاید که او یافته باشد
 اما بمعنی شده در گذشته که بری شبست و آنرا
 تنازی الباره الاولی خوانند بطرکات کاتب الحروف آمده
 پرستار - یعنی آنکه در و جوش اثر بری باشد -
 پرستار - بابا فارسی روز پیش از وی و آن سوم
 روز است از روز حال -
 پرستار - پرستار باشد از شوهر دیگر یا بشوهر
 باشد از زن دیگر -
 پرستار - بمعنی پشتیبان آمده -
 پرستار - بمعنی رشک است -
 پرستار - دعای بدر گویند -
 پرستار - بمعنی رسته خانه آمده و آن در حقیقت
 که تنازی شجره ابق خوانند -
 پرستار - بنوع اول عجب و تکرار و خود ستایی را گویند -
 پرستار - کنایه از فلک شیر آمده -
 پرستار - باکات فارسی و شاید که بکنند او را و بدین
 پرستار - هر چیزی که رشک باشد و باشد و باشد
 نفس هم آورده -
 پرستار و پرستار و پرستار - چهار - ای جیس
 پرستار و پرستار و پرستار - کواکب ستیاده و چهار طبع
 کذا فی افقینه -
 پرستار و پرستار و پرستار - با هم توفیق و نام و لا و توان
 پرستار و پرستار و پرستار -

پندار - با کسر آمدن پنداشتن و هم فاعل آن فیه
 آنچه عجب و خود را بزرگ و نیکو پنداشتن -
 پندار - قلعه ایست در شیراز بالای کوه
 پندیر - بافتح خیری ترش که ماده آن شیرست
 که افی لشتر قناره و دعلبیست پندیر بافتح جنرات که در
 جامه می بندند قلاب از چکیده می رود و جسم آن
 بسته مثل قهرقاری قلاب ما قلاب بسیار تشبیه کرده اند
 در وقت بستن میان آن روغن مهم است اندازند
 خوب تر میشود و آنرا خشک کرده هم می دانند و آنرا
 پندیر خشک می نامند تم لفظه -

پو ریسیر - کسی را گویند که خود را امان می پندارد
 یا آنرا نیز می گویند که فتن پشینه -

پو ر آثر یعنی دست را بر آیه علی السلام
 پو ر یا حرم یعنی دست را معین علی السلام -

پو ر چپو - یعنی پل صراط کذا فی زفا لک -
 پو ر یان - هر چه - اسپ کذا فی القنیه -

پهر - باضم در سه جهه و آن کذا فیها -
 پهنار - با بار خاکی هر چه که عرض فراخ دارد -

پو ر یا هر آو - پاکیزه و نیکو و نیکو تر از نیکو
 پو ر که چو ر بافتح جیم یا که پو ر و الا ل

را گویند و چو ر نام یکی از خطوط جامه که بر لب بوز
 کذا فی القنیه -

پیرار - بافتح سال پیشین یا پیرار و نیز پیرار و نیز
 پیرار یعنی پیران کذا فی القنیه -

پیر و زه چادر - فلک -

پیر و زه مخضر - بمشله -

پیشی - بسیار - بمعنی بزرگ و برابر و آمده و چیزی را
 گویند که در زیر پای گرفته و لکد کوب خنده باشد
 پیشی - بمعنی پیشانی یا عیال و لکد کوب کرده
 و فی القنیه تسلخ -

پیش آو - بوزن پیشکار پیشاب که در همیشه کرده
 پیش طیب برند و نیز از پیش آوردن -

پیش این کار - ای حید و تیر این کار کذا
 فی اصطلاح الادوات لیکن معنی ترکیب
 نخستین این کار است

پیش دار - حربه باشد بسیار بزرگ که از آهن
 و فولاد سازند و بران ملقه های چهار گوشه هم

از فولاد تعبیه کنند و بدان گرگ و خوک کشند -
 پیشتر - با بار فارسی ضد پست -

پیشکار - باشین و توت و کان فارسی
 آنکه کارهای صاحبخانه را روان کند و اندوخته معنی مد

و معاون مرد و کار هم آمده و خدو بکار و ش کرد
 و مزدور را هم گویند -

پیشگاه - نشور - کنایه از قیامت -
 پیشکار - خادم و خدمتکار و دروکار -

پیش و ر - با بار فارسی صاحب بنر -
 پیشور - و بان تگ و طایان کوچک گویند و فلک

پیرکار - بافتح جنگ جدال و در بعضی فرنگ
 بمعنی قنیه نیز آمده است و نیز مرکب است بمعنی

و بنال کار -

نیکو به بالفتح صورت و در اوات گفته است که
 بیکر چه که عرب آنرا صورت خوانند اقول چه
 روی را تمام چه در غیر خوانند چنانچه گوئی بیکر بجا
 پری میره صفت پری بین ارمق چه کرده اند
 زیرا که دیگر اندام ایشان در غوط نیست -
 پی گور پی نشان که نامی القنیه و نیز بنال گوئی
 که جانده است و گوئی بنی فایده آید است و کاف
 اعمی را گویند و بنی فایده اعمی است و نیز یانی
 پیلو وار کسنا - از بیاب آراء -
 پیله ور - بلکه سلام و قرون لبیب و دوش
 پیوار - عدد ده هزار را گویند و در فرسنگی
 موند بتحانی مجهول معروف نیز دیده شده
 پیور - بابا - فارسی معنی پیور است که عدد ده هزار
 بابا تعریفی گویند که نامی ز فاما گویا -

باب الذی ارا التازی
فصل فی الفارسی

پاییز - زمین پست و طاب بلند چه را نیز گویند
 پاوشاه نیز وز پاوشه نیز - آفتاب گذار
 فی فرشت علی کی و نیز فرشت ابوالشیر آرم علیه السلام
 سیگومید او در بهشت نیز بود و اشاره بجهشت
 رسالت پناه معلی الله علیه و است بهت آنکه
 بشناخت است خود را بنموز خوانند فرمود و معنی هم
 نیک پی و مبارک قدم نیز دیده شد و بادشاه
 سیستان را نیز گویند از جهت که غیر از این سیستان
 و کنایه از آفتاب عالم تاب نیز هست -

یا کیا ز - با سو و موقوف یعنی تمام به سر کش بود
 به یقین در بازو و نیز در دوازده و نیز آنکه در شش باشد
 از معشوق خط خود بخوابد -
 یا انحر - یعنی جرم و خطا و از استاده یا انحر شد
 یا لیر - کشت نه یزد و خیار و دشال آن و باغ و
 بستان و قیل بابا فارسی پائیه و پائیه مدت ماند
 آفتاب پنج سلطان و قیل کلا با با دار فارسی و نیز
 بار بار بملک خوانده اند -

چمقوز گ - اگر در کلاه و گرد و گرد و بان قیل
 و خان را در تقار و چار و اریون و من ویت و بابا
 تازی خوانده اند چنانچه در باب سابق گفته شد -
 چتوا - بالفتح جای آ نام غمگه و کبوتر کدانی
 و در زنگی مانند کورست که چوبکی از سر چوب است
 میکند و آید به بندوی او خوانند و معنی بابا عربی
 پدر و از - بان چتوا ز کورست که نامی القنیه
 یا ز - قنیه یعنی زندگانی پس می شد -

پیر پوز - بالفتح و بای - و م نیز فارسی همان پیر پوز
 مذکور که نامی الشرفنامه و ادایت و اسالیق الشرف
 معنی گرداگر و دمان -
 پیر و کی ز - کنایه از می انگوری -
 پیر ز - ایچ زنان بخود و دیگر و لیفه و است را
 نیز گویند و نیز آنرا گویند که بر روی ستقرات و دیگر
 پشیمینه بعد از یوسه نیدن بهر سه و از راه نیز گویند
 پرواز - امر از بهر احتیاج است و فاعل آن چو از
 یعنی خالی کننده و آ - است که گفته -

پیشتر - بابر فارسی تر و نگار داشت خوش از منت
و نیز بمعنی تفاوت آید -

پشت انداز - لفظ باشد که آنرا هم بر فاعل و مفعول
هر دو اطلاق کنند بابر مفعول اکثر است که نامش

پیشتر - بمعنی پرویز آمده و سبزه در کنار چمن
ورود خانه تالاب و چاهی که آب بسیار در آن باشد
بروید و گویند بمعنی فراد و ناله و فغان هم دیده شد

پیشتر - نام پیر و مجرب و در زمان خسرو پرویز
و قیصر گشته نام تخلص است که شیرین انداز است
انجک با سخاوت -

پیشتر - بمعنی برون پز که از شدت پودا سر
ماندند که از آسمان میخوفی زرد را نیز گویند که بدان
مدام کنند و از تازی میخ خوانند و پیشتر اول بمعنی
چسبند و نیم آمده و نیز کل گفته و نرم و بمعنی کت
و مندریس و زمین پست و بلند کوه و کتل را هم گویند -

پیشتر - در معیت کم از روزی و در وقت و آن شود
پیشتر و ز - باجم موقوف و دوا فارسی یعنی مدد
فعل فاعل و این محبت که لک شش روز و ده روز
کذافی الشرفنامه و اقول پنج روز از آن گویند که در

یک و در تحت زادن و رویک و در تحت مردان و در
باقی همین پنج و حیاست و دیگر بدین که شنبه همین پنج
پیشتر - اگر در یک قبل میان لب و بالای بینی -

پیشتر - بمعنی طبعی که سر زبان و پاچه پزد -

پیشتر - بابر فارسی منظر و فیروز می کنند و نیز
نام مبارز ایرانی کذافی الشرفنامه و در ذوق گویند

معنی مبارک است و اقول نیز نام پادشاه که از فیروز گزیده
پیشتر - بابر و فارسی و دوا تازی و در شیت موقوف
که استواری ندارد -

پیشتر انداز - آنچه زمان و رنگ پوشیده و پیشتر
و امیش انداختن و فاعل آن -

پیشتر - با شین موقوف امام که پسر و ناز گردان

باب از امارات فارسی

فصل فی الفارسی

پیشتر - همان معنی دارد که فصل سابق گذشت
پیشتر - آنچه نرم و زیاده است که کل گفته نرم و
سخت و گویند پیشتر سخت و نیز دوا تازی پیشتر
مسکویت کذافی الشرفنامه و از لسان پیشتر
باب فارسی و دوا تازی است با و از هر دو فارسی
زمین پست و بلند گویند که هر یک از این دو گویند که
نیز نرم و لسان شیرین این هر دو معنی سر کوه و درم
باب از امارات فارسی است -

پیشتر - گفته باشد که شبانان براه بان نوازش کنند
بوی خود خوانند و آنرا پیشتر می گویند -

باب السین المهمله

فصل فی الفارسی

پاس - محافظت و نوبت و بتواتر و شین و چهارم
و در شب که شین روز و شیت پاس است و نگار

پاس - بمعنی جزا و مکافات آمده -

پاس - بمعنی فاعل امر هر دو آمده یعنی پاسبان

پاس - نام ولایتی در غایت شهرت آن چهار شهر

شیراز و سپاهان و کرمان و یزد و سیستان کجاست
پارس زیادت از وزن آمده است -
پامس - الفتح سوم و کسر آن همان پس که در باب
سابق گذشت یعنی پای بسته بغیر از چنانکه گویند
فلان پای بسته فلانست که انانی القیته -
پالوس - همان بالوس یعنی کافور منقوش گذشت
معنی الادات و الفتح آمیخته -
پاپس - الفتح با دوم فارسی و سوم غنیمت و طاعت
که از آن شکست و ثواب در وزن پزنی یعنی گویند
اشکاف باشد که از وزن و پایز بر وزن بریان کرده
و آب در آن شکست سازند -
پاسخ - الفتح پزمرده شدن چیزی که در پیش
بود و عیش و گذارش یعنی اخیر باشند تر شستنی
پراطس - بالفتح معنی از مویده است مثل قاقم و جابا
پزگس - پزاد که یعنی گوشتی که انانی ز فاکو یاد
نیز یک نوع جانت ابریشمی -
پرواس - بالفتح پروانج برای برادر است که
یعنی پائیدن یعنی ثابت و پزگس در لسان اش
گفته است پرواس و وزن انقاس و پروانج
پزگاس - معنی تلاش کردن و در هم آمیختن
و پزبان غلبی هندی طوطی آفتاب گویند -
پزگاس - یعنی پزختن و پزنی لمس و لاسه
نیز باشد که بسته و پزگاس و پزنی و پزنی
و پزنی و پزنی و پزنی و پزنی و پزنی و پزنی
و پزنی و پزنی و پزنی و پزنی و پزنی و پزنی

پلاس بالفتح نوعی از شمشیر تنگ و سرش درشت
که در ویشان دارند که انانی الشرفنامه و در ویشا گویند
معنی کمر و حیل و طرز پوشش و مگر و حیل و شمشیر و در
همند همین پز که گویند یعنی اباری که بکانه و جابا
و پزنی و پزنی که از آن موی زرشانه بر او زده اند
شال می باشد که در کورست و نیز چیزی که بر چایه اندازند
یعنی اجل است کرده که بر آب بندند بر آب
وضع غل و اباران -
پوس - با دو فارسی پزنی بانی کسی را و فتن
و فروتنی کردن -
پزینس - اصل و شیطانی علیه اللغه -
پیس - با دو فارسی عزای ابو جمل که از پیش
رسن سازند و گنایه از موی خیس و زول و زول
و مبر و موی و موی و موی و موی و موی و موی
و در ادوات یعنی سپید تر است -
باب الشین بحجمه
فصل فی الفارسی
پاپوس - با دو فارسی آنچه در پای پیوسته
مثل موده و پزگان که انانی القیته -
پاداش - جزای نیک و پز -
پایش - بریز و بریزنده و معنی ترکیب پای او
بانی او را باشد -
پانکس - بکسر سوم افزونی و افزایش -
پالوس - همان بالوس مذکور یعنی کافور منقوش
پاپز - باشد -

پزنی

درواوت - بارفاری یعنی موی گردن است
فرومایه و ناقص است

پنج نوبت - باجم موقوف و دو فارسی شربتی است
که پنج تریاک در آن می افتد کدافی زفا گوید

پوزیش - بوزن سببش عذرخواهی بهانه قبول است
پوش - بالفتح گفته مردم که از هر جانب بهم می خیزند

دیکر و دور جنگ تیرانی باهم از یکدیگر می شو و راه می رود
پیا ز موش - با تا زخمیه موقوف یعنی است که تا پیش

بصل الفاء گویند کدافی زفا گوید و در قیاس مذکور است که
نام دارسی که تباریش آهیل گویند و هندیش کاندان

و بعضی آنرا قورمانا خوانند
پیر ز موش - فلک

پیش - زهر و زخمی از جمل بهین ممل نیز درین
لغت است کدافی الشرفنامه و نیز ترجمه قبل ضد پس

که ترجمه بعد است و یعنی حرکت رفع نیز آمده و در دستور
مستور است آنچه از پوست آن پس سازند

پیشکش - بارفاری و سوم موقوف یعنی خدای آند
پیشینه آتش کتایه از کارهای شیطانی

پیشاموش - باغین موقوف و دو فارسی و پیغاموش
کلیست از جنس سوسن آسمان گون نقطه دانه سوسن

و گوشه دهن کدافی الدنور و درواوت مذکور است
کلیست از جنس سوسن و بعضی آن آسمان گون نیز گویند

دیرکنانه آن گل رفته و نقطه سیاه است و قول ابن
هر دو لفظ یک معنی است

پیکران درفش - ستارگان و درم طالع ساکنان

پیشش - بالفتح همان بخش مذکور بسبب معنی اخیر
و نیز همان بخش که در فصل صبر فارسی مذکور است

پخته جوش - بالضم بارفاری شربتی است نیز
کدافی الشرفنامه

پیشاش - پریشاش نام ولایت ترکمانانی است
پیرخاش - بالفتح همان پیکار مذکور و در بعضی فرسنگ

معنی خصوصت زبانی مسطور است و در محل فغان نیز پیشش
پیشش - یعنی کفر و سافر و پیشش و گاو و خر

پیشش - لغتین عبادت و نماز
پیشش - بالضم نام ولایت ترکمانانی است

و لیکن در دستور بجای شین کمار و شرت است
و الله اعلم بالصواب

پیشش - لغتین بارفاری شب که پیش از
دوش باشد تباریش المبارقه الاولی گویند یعنی پیش از

دوش چه باره معنی دوش است و اولی یعنی پیش
پیشش - بارفاری پریشان گفته و پریشان کن

پیششده و پیش و فرزندانشان و پیشیدن
پیشش - بارفاری باز پرس و باز جفت

و نصیحت کردن و پیش و میدن مصدق است
پیشش - بالضم چند و پیش نیز درین لغت است

بالفتح موی گردن است و طره که بر گردنند و فرومایه
از هر چیزی قیل معنی سخت با بار تازی و لک

زبان شیرازی مختصر پیش شده و همه علم هر چه کدافی
فی الشرفنامه و در لسان الشرف پیش بارفاری است

بوزن خوش معنی طره است و بار عربی نیز لغت

و قیل بابا تازی کدافی الشرفنامه اور لسان اشعار
 در اوقات انضام یاز تازی فقط است در قفیه مذکور است
 و همچنین به متمین باجمیم فارسی سرگین گویند و نیز
 و شل آن که تباریش بند و در بند میگفتی نامند و در
 زنگار و باجمی گیاه فروش است -
 و چو اگر با افتخ باجمیم فارسی شخصی باشد که گفت تازی
 را زبانی دیگر بیان کند تباریش ترجمان گویند -
 و در وادار خلک - ماه کدافی القفیه -
 و نیز یک نصیحتین نام روی و نیز نام ستاره که
 تباریش بیس خوانند -
 و بر کوک - عبارت عالی کدافی الشرفنامه در اوقات
 آناه تازی است -

پیش گویید کذا فی زغالویا -
چهره وانگ - جانورست که پیش شیر روان شود
آوردن کسان معلوم شود که شی آید پس جانور را
دیگر آردا و او بگریزند بتاری آردا فرنگ گویند
مرست و بهندی آردا بیکاری گویند و آن خوش
شیر را بخورد و آردا خنده غالی شیر نامند و در سراج
آورده است فرنگ پرند و در قاموس پرند
هو الذی نذر قدام الله تجرب و انک یامیل الیه
علی الطریق و انک تکتفئ ذالک
و تفرق خد و اذنه شخصت و در قنیه روان
و پر و انک ایک معنی ذکر کرده است -
پرویز فلک - یعنی خورشید -

پشت ملک بنعم اول و چهارم تون ملک
که قوا ملک و دی باشد

پشک - بالفهم یعنی بازی آمده و آن است
پشک - خود را بر زمین گذاشته و با پای و اگر در
پشک - سرگرم گویند و پشک و امثال آن
پشک - جعل کنایه از شکار و در قفسه و کورست
پشک - بالفهم معنی و فی المثل معنی پشک و قفسه
پشک - معنی پشک و پشک و پشک و پشک
پشک - معنی پشک و پشک و پشک و پشک

ویشاک - بافتن چند و بندی بر این کمر بنام
ساختن نرم آمد و نیز در آویختن و عشق و عاشقی
هم دیده شده و بنی خمر و حبه و مرطبان هم آمده
کبر اول و سکون ثانی و قرص را گویند که شکیان
بریان خود بجهت تقییر اسباب اشیا بیندازد و شکیل
گویند و اهورا نیز گفته اند و بنیست ماوراءالنهر
گردد را گویند و بنی شبنم هم دیده شده -

ایک - بوزن یک غوک اگر کوئی کدائی لسان ترا
و در شرفا هست بافتح غوک و با کسر بندگست و
و با چای مطرق آهنگران و قیل اکاوت فارسی بر
معنی در قیغه نذر است و هكذا
ایک - بافتح متابع لکست چنانکه گویند که لک
آورد است یعنی برهنی آورده است و بعینه
برجستن برآمد -

پیارے کن بلارک کلاہا بافتح گوہر تیغ و شمشیر

و کما فی الجملی و فی السیفی و فی الخ

دانشال آن و چنانچه از پولاد و گوهر و از نیریزی تنه آن
 پانک مشک - یعنی مشک از دانه و آن دانه پانک
 مانند بادی و درخت او مشابیه درخت خشک شش بوی
 بوی او قریب است بوی مشک آنرا باید مشک
 پانک - یعنی پانک و نیز بگون و میوه و عود و معنی
 پانک چشم و معنی او بخت هم دیده شد
 پانک - نشسته نگاه خوش و از بام که بتبارش غرض
 مانند و نیز غایب که مشک کدافی اشترق شده و در او
 معنی نخستین فقط مذکور است -

پانک - با نیم موقوف پس آن بار فاس
 جادوری آبی که در خشکی برای کثرت و درخت پای و درخت
 پانک - با فتح گاه بیت که همواره روی کبوتر
 آفتاب اردو آفتاب و نیز گویند و در بارانیه گفته
 و نیز بانی است که آفتاب کلی بود و سنج رنگ چون قنار
 بهشت از آن سبب که در آن گل خناری نان
 هم گویند -

پانک - با فتح باب و در فارسی مفتوح مرغی
 در نهایت شربت و در او بتبارش به زیادت
 پانک - نام دروغی قنوج که در جباله بهرام گو بود
 پانک - با فتح موم گرم
 پانک - باشد و نیز قریب است با قنوج حاد و
 پانک - با و یک جهت آتش شستن کرده و در زمین
 بهرند و آتش و این گویند و در او نیز گویند و در
 پنهان کننده و خاک بر بالای آن نیند و نیز خورده
 را درک است پر زور -

پانک - خارشیت بزرگ تیر انداز
 پانک - کرمی است که جامه های آبش می را بخورد
 و تن و سازد -

پانک - عشقه است که در ابله این که بند و گویند
 این شیر و ریمان و سر زدن این گفته اند و معنی آن
 بی گنیم هم آمد که از شاخ و استخوان سازند
 پانک - با کسر گاهی که از آن بویا سازند
 بهرندی بود گویند که دانی زفا گویند -

پانک - زحل
 پانک - باشد و قیل مشتری لیکن
 درین نظر است -

پانک - با فتح پیام آ و دروغ ده و بند گ
 شیخ واحدی با کاف فارسی می خوانند -

پانک - ماه که قمر باشد -

پانک - صحرای فلک کدافی الاصطلاح
 پانک - در سحر -

پانک - یعنی عروس -

باب الکاف الفارسی

مفضل فی الفارسی

پانک - با فتح فارسی مفتوح و یکچه خرد و غیر
 که در دیوار کنند و نیز برای افرازد چرمین -

پانک - آنچه برای برابر کردن گفته می آید و

پانک - خیار و خوشه انگوری که برای شش

شگاه دارند و با جامه و نیز در ادوات آورده و خوشه

که خرد بود و خیار بزرگ که برای تخم گاه وادار -

پالنگ - با سیم مفتوح جان با چنگ مسطور -
 پالاهنگ - پالنگ - بالام موقوف بر سیم
 و دوا می کنند که بدان اسپ گیزد و نیز پالنگ
 شک را گویند که داسان شلب بریدن آید بجا
 جگر خوانند و در دستور مسطور است پالنگ کند
 و دوشاخه و چوبی که برگردن سگ نهند -
 پاهنگ - جان پانگ مرقوم در ادوات
 در سیم خرد آورده است -

پاسی خاطر و آهنگ - پسی جابجایی
 پانگ - با بار و دهنه فارسی بوزن پانگ
 جان پانگ - که در فصل سبب گشت
 پانگ - در سیم خرد که در خانه بخت و شوی نهند
 پروانه هفت رنگ - ساسی و نیا هفت رنگ
 زیر پاچه هرسانی رنگی دیگر است اول از سنگ نارا
 و دوم از آهن بولاد و سیم از سیم چهارم از سیم
 و پنجم از زر و ششم از برید و هفتم از یاقوت -
 پانگ - با کسر که هر شیر و فرخ آید تابا ویش
 فرید خوانند که نافی القندیه و در نفا گویا پانگ کسین
 و قیل و فتح را برنج که هندی پتیل اند و در لغت
 مذکور است که رنگ آگوند -

پشت انگ - پس از قناده و ناقص و معیوب
 پشتنگ - پشت سیم نام پرا فراسایه نیز نام
 پسر او که شیده نام و پشت و نام مبارزی از ایران
 که نام پسر او وین بود و نیز نام پسر و پسرش
 کاس - بوزن تگن ناریستان و فندق که گویا

نارنگ که نافی القندیه و در شرف قناده مذکور است پانگ
 بالفتح و الکسر و در پانگ گفته است که کبریا بخت
 و معنی کاو و س نیز آورده -

پانگ - نوعی از رنگ که بهر وجه با نور است
 معرون و نیز با نوریت و شوی و شمشیر و سنان
 نوشته که با نوریت که از ناز را فرقه گویند و هر چه که
 در آن نقشه با از رنگ گیر باشد و چار نافی را نیز گویند
 و آن را بهر وجه چار سیم چول کرده که در میان آنرا
 با نور و امثال میا کند و بر آن خوانند که اول
 و نافی از پیش آستانه تا نهایت ضخامت و دوبار را
 گویند یعنی میان در -

پیش آهنگ - پیش روشکر -
 پیک - بالفتح جان پیک که در فصل سابق مرقوم است
 و در فرهنگ علی آورده است آنکه بجان چو گویند چنان

باب اللام

فصل فی الفارسی

پاتیل - التي ست علوانیان که هندی که نافی
 پاتکه - بشکه که نافی علمی -
 پاچال - گوی باشد که جولا هکان و بافت دکان
 و وقت بافتگی پایای خود را در آن و نیز در آن
 بقال زمان فرشت نیز در آن ایستاد غیر می فرستند
 پار سال - بار و موقوف سالی که پیش آن سال
 گذشته باشد که نافی زفا گویا -

پالال - یعنی با لوده سخت آمده و مرید باشد
 که رنگیان و از -

پای شمال و گیل - اسی باد شمال می وزد -

پای عیال - اسی قوت عدل و شطاعت -

پای عقل - یعنی قوت عقل کذا فی الاصلح

پای چوکل - با اضم و غیر فاسی و عا و مجمل شکار انگ

پای چکل - ششده را گویند که لباس خود را چکن گردا

و پوشد و ضائع گرداند -

پای پال - یعنی پر بادست که خانه تابستانی باشد -

پای و ال - بوزن و معنی پرکار -

پای و ل - یعنی دلاور کذا فی الشرف آمده و

معنی جو اند و سخی و شجاع هم آمده -

پای ویر سال - ششم فاسی و هفتم موقوف

نام پرده است از سیمین و غیره که از فلک -

ستارمان خیال - کنایه از شعرا -

پایستند خیال - یعنی شاعر و ششی -

پایستند خیال - باشد -

پای غول - باد او فاسی حلو آنکه از گندم یا از جو

است کنند و شیل بابا بفارسی -

پای گال - معنی پرکار و نیز سمان و باب جمعیت

پای و شش آن تو حکان اول - کنایه از علما و

دولتدار و جمیع ائمه و غیره کنایه از مرشد -

پای و ل - بوزن قبل بازار و او فارسی و

که بدان بازی کنند و پستان زمان کذا فی الاوت

و در سمان اشعار معنی نار پستان مندرج است و

نام بازی است که بچگان با وند -

پایکان حصه اول - کنایه از حاکمان عرش -

پای پیل - یعنی پایله شراب خوری آمده -

پای کمال - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

پای کین - بوزن و سمال فصل ایران هستند

و بیک سر آن نهند تا از زمین بلند شود و در وقت
برگشتن بر آن زمین را دور رود و یک بار آنکه گویند
و بفتح اول یعنی هر باشد و آن شستی است که بکشت
سبزی کاشتن یا چیزی دیگر میسازند و کاشاک
آنرا بلند کنند -

پاییل - کسر دو مرتبه چنانس هر وقت که زمانی اقتضیه
و آن دو است یکی پاییل اگر که آنرا بلندوی مرتج
گویند و دوم پاییل در او آنرا بلندوی پاییل گویند
و آن هر دو برای تداوی بیماری آید و آنرا فلفل
پیش بول - کلاها فلفلینی که بجهت سبزی کاشتن
این بول فلفلینی که کلاها فلفلینی که بجهت سبزی کاشتن
پاییل - ساییم و سوم فارسی میوه و ترسی که همراه
برگ مقبول خود کاش و بنا برینش فلفل و سبزی
سبزی نامند که زمانی اقتضیه -

پوستکال - پوست فی موی که در زیر دانه
گوشت می باشد و آنرا با دانه جدا کرده و شراب
پخته نموده هر گوشت را باین گشته که سرگین از سبزی آن
آمیخته باشد -

پوچخال - پس افکنده مرغ و غیره و نیز آب
خلیقه که از چشم در آید -

پیل - معرک و معرب آن پیل و معنی کیست
کره و غیره و نیز دیده شد -

پیل مال - کنایه از پایمال نمودن فی سبزی که آنرا

باب میسم
فصل فی افشاری

پام - یعنی اون بزرگ است مانند شبیه آن -
پایا - حلقه باشد از خرم که هر دو پای را در آن
کنند و برای ای و خنمای آید و همچنین درخت است و
پاییل - مانند آن و درود عی را نیز گویند که بر آن را
بندند تا مرغ خان دیگر به پای او آید و بام افکنند و
دام گاه نیز دیده شد و نوعی از دام و تله نیز هست -
پانچان - باشد که چنمای با یک پوپ است و در
کین سبب تر است و بر سر هر یک دامی بندند و سر دیگر
آنرا بر زمین فرو برند و صیاد و پناه گاو می باشد
و کام پیش رود و جانوران را در دام واده بجا می آید و
تا پایای می ایشان در میان دام بند شود و در اصطلاح
معنی کرانه دام که بدان طراح بندند و طراح بلکه همان
مرغ مذکور و در تفرقه مذکور است آن حلقه رشته پاییه
که از پاییه خوانند -

پا و ام - پرند که را گویند که نزدیک دام بندند تا جانور
و دیگر را که آید و دام افکنند و حلقه موری را نیز گویند
و آن دو بود که از سبزی پاییه و نیز آن را بر آن پندارند
پاسپان طاهر شرم - زمل -

پار و دم - لایه لایه متبوع و دال شند و
و دالی که در دم پدید -

پوچک - معنی گرگ آمده و خانه را هم گفته اند که آنرا
آن چیز را بکشاید - نیز معنی دال و بارگاه -

پدرام - بلکه است و نیز مردم نیک و با آسایش
و جای آرام چون باغ و شاد و جلیس با باغی تازی
نیز خوانده اند -

پیرچشم - با سواد پارسی مفتوح موی بن ماده گاو
 و بز که بی و غیر ضری سیاه مدور که بران علم و تیره بند
 پر و دخیالی کتم - اسی ظاهر کتم آنچه در پرده است -
 پیر چشم - ایا فارک است از چشم -
 پیل کلام - همان پس پید کدانی طلب -
 پیل حکمت - با کتم نام بی است و شیراز و وجه تسمیه او
 در نشر فغانه کثیر شرح است -
 پیچیده هم - گیاره است خوشبوی و غار است حسد
 کثیف بدان چشم پشورید کدانی الزنا که با و شیرین
 زکری است که گیاره است که هم رضی الله عنهما هنگام
 وضع حمل در آن گیاره است در زودمان پنج گشت
 گیاره هم که رسته بوی خوش دارد -
 پیرچشم یعنی عبدالرحمن و چشم شهید کشته حضرت
 امیر المومنین علی رضی الله عنه -
 پیرچشم - معروف و نامینا کدانی القینه
 احوال آنکه نظرش بر یکجا نینتاده باشد -
 پیام - ای پیام -
 پیرچشم - یعنی معلم علوم دینی -
 پیرچشم - یعنی آنکه گمش چون پیکان بود -
 پیرچشم - نام برادر پیران که لشکر او را با
 بود و بر دست کشته شد کدانی الشرف
 و در اصطلاح لشکر اندک است که پیرچشم کنایه از پیکان
 و در ادب یعنی پیرچشم است -

باسم المنون

توضیحات

پایه امن کردن گوشت گرفتن صبر کردن قانع شدن
 پایستن - مجبوس شدن و منظر شدن -
 پایست سیدن - پشتم فارسی موقوف ای از پای
 بیفتادن - بهوشیاری شدن -
 پایس آوردن - ترک دادن و باز ماندن از طلب
 بجز و نیز منظم شدن در نظم -
 پا در زمین آمدن - باسی بسیار تادن کدانی آینه
 و نیز کنایت است از کم افتادن -
 پا دران - بارار موقوف جوالی از هر چه باشد
 و تنگ خاقانی سجای آورد شراب احتمال کرده است
 پا دران - بارار موقوف و کاف فارسی آب گند
 و خوشه که آب و طاق آب گند و نسا دران گردان
 و در قینه مذکور است پیرچشم که همچو حوض بزرگ است
 و در زبان آب و می جمع کنند و آن اکثر در ولایت
 ماوراءالنهر است تباریش فارغین گویند -
 پا در شاه حسن - با سواد موقوف یعنی آقا و پادشاه
 پا در سخن - همان با بر سخن گفته آمد -
 پا در شدن - ریختن و ریخته شدن و پر کردن و
 پر کردن شدن -
 پا کو فتن - با و فارسی یعنی رقص کردن -
 پا لاوان - التي است حلا بیان را مانند کفکیر بسیار
 سواد خدار و سخن و جلاب بدان گفتند کدانی از پشتم
 و در زنا گویند که است آنک بان چیزی پالاست که
 بهندوی آنرا با نگه گویند -

توضیحات

پایه صافی کردن چرخ -

پالودن - صافی نور روشن شدن از کدورتها

وصاف کردن و خلاصه شدن و گردن -

پالیدن - افزون شدن و صاف کردن گردن

شدن و گردن -

پا بر سخن غفلت -

پایان - آخر مجلس و آخر کار و صفی و حال سرچرخ

پای برین نهادن - یعنی متابعت کردن

پیروی کردن کذافی القنیه -

پای بر افکندن - پاک کردن فایده کنایت از

شجر کردن است برای جلب کردن کسی میل و شلش

آفت که تصابان بران آهونی خوانند و چون آفت

که گرسپند بی رافع کنند آستخوان پایش که کشید

داشتند بوند با پیروی بنویسند و بوندند یا در آتش

شوند آن گرسپند از هر گاه و فرایکندان و آن سبک

این آید و خود را بکشد و نیز کنایه از بی آرام شدن

در این طاقت شدن -

پای شک بر آمدن - یعنی اقبال و بلوغ

پای چرخیدن - یعنی مترافتن و گردن -

پای پس آمدن - پای پس شدن عباد

از منزه شدن کذا قبل -

پایا به کشادن - یعنی از هر قرار آمدن اقامت کردن

پای جویدن - کد با بگایان چوب است کرده

می بندند تا بلند نمایند -

پای خاکی کردن - سحر کردن و طلب کردن

و قدم بر سر کردن کذافی القنیه -

پای و آن - آن چل که درین که برین یک باشد

پای سخن - ای قوت سخن -

پای سنگین - آن پای که از خاکی و جنبند

پای فشار دادن - یعنی سوز کردن

پای کشادن - بر سر طاقت و حال که سخن

پای پا جان - پایم فانی یعنی رسمی و شایان

که چون کسی از ایشان کتابی کند اول بصفت فانی

که مقام غارت است یک پای باز دارند و هر دو

گویش چپ است و در دست گیر و بی گویش چپ است

در دست است و گوش است در دست چپ گرفته

چندان - یک پای بایستد که پیروم شد و خدا و را

پندیرد و از گناهش درگذرد -

پایان - بوزن باز جان یعنی بعد از کسوف

ش کن میا بجای که تا پیش ضامن خوانند -

پایان گان - پاکان فارسی یعنی بهشت و فوج

و در آن و عرش و شمال کن کذافی القنیه شد

پایان - پیرایه -

پیشگام - پاکان فارسی یعنی بهشت و فوج

گذشت یعنی اول و معنی شافی و در او است و آن پاکان

آوردند اما غراب بیان نکرد و است -

پایان - جان پایان مذکور -

پیشگام - اضمحلال و پختگی و شلخی خیال و سودا

و طبع کردن است حال کرده کذافی القنیه و نیز

استعمال ساخته و روان و ایامی توانست که آن

و پنجاه گوشت ایشان سخت غذا بدست یعنی با ایشان
سازند و بشد

پنجاه نیدن بخشیدن گندمان و نیدن
رفتن قبیل بابای تازی بخشیدن کس را
و در پنج انگشتان و اندوه کردن و گدازدن
پنجاه نیدن - خوردن و پادشاهی را در دست
داشتن و اندوه کردن و گدازدن و بین کردن
و که فتنه شدن چیزی تازه -

پنجاه نیدن - ای سخن معقول و خوب -
پنجاه نیدن - پذیرفتن - اول کسرت و مانع
کسرتین قبول کردن -

پنجاه نیدن - بلکه قبول کنانیدن -
پنجاه نیدن - فرمانبرداران -

پنجاه نیدن - نور و نشانیدن -
پنجاه نیدن - جهان پر واز کردن -

پنجاه نیدن - سیاحت و بیرون رفتن و فرزند
شیر و بیست ترش -

پنجاه نیدن - نفع کیم و سود چهارم بابا و نافع
سبز و است ترش که او را خرفه گویند که از القینه
و در شرفنامه که است تخم صفت که تازی بقایا
گویند و پندی گویند که پند است گیاه نساک و
تخم و بی سیاه باشد و مغز سیاه و بعضی که پند و پند
بان گیاه است که تخم او را کلنگ گویند -

پنجاه نیدن - پختن با بوم فای خارجی که گرد
پنجاه نیدن - گلزار و بوند و برای محافظت او

کذا فی الشرفنامه و در زفا گویا که در دست
با جیم نازی نازی که بر شکم سخت کنند -

پنجاه نیدن - انعام و موقوف و پند و خالی
شدن از علقه و خالی شدن و کسی در ساختن
و گنجین و ترک و دادن و کاستن و ساختن و دور
کردن و پند و پند و پند و پند و پند و پند
پنجاه نیدن - شکله کذا فی الزفا گویا -

پنجاه نیدن - و لا و ان و جو و ان و ان -
پنجاه نیدن - یعنی بیرونی و بی شرفی ظاهر
ساختن و نمودن -

پنجاه نیدن - بیرونی خود کردن - یعنی در پرده
خود را نگاهدار کذا فی القینه -

پنجاه نیدن - کنایت است از ظاهر کردن
چیزی که در پرده است -

پنجاه نیدن - یعنی مطران و مخنیان -
پنجاه نیدن - یعنی پرده بر گرفتن ای آشکارا
کردن و بی شرفی کردن و بیرونی کردن -

پنجاه نیدن - یعنی ملاک و مجرای خلوت -
پنجاه نیدن - یعنی آسان و مانع رنگین نیا کذا

فی القینه لکن فی نظر زید این مجموع معنی است
عدم التماسب التماسب بلکه معنی نیکو آسان
چنانچه بالا ذکر کردیم و معنی مانع رنگین و نیاست
و الله اعلم شاید این از تصحیف کاتب است

پنجاه نیدن - رستنی است مانند کشنده
و میوه دراز و مانند کرفس و میوه که چاه بود و تازش

شعر این گویند -

پیر سستیدن - عبادت کردن -
پیرن - نفع بین - نثری از منازل - نثر کوشش ستاره
در برج نور تابایش شری خوانند -

پیر نیان - فتح یکم و کسر دوم و نفعش و قیل با آب است
پرواز کردن - ای پر کشاده کردن آن برآ
پیردن ست یا برای جنت شدن و هم از پیرن
پرواز کردن عبارت است از جنت شدن چنانچه
گفتند که مجبش پیرن پرواز کبیر پاکبیر
باز با باره نیر پر کشاده کردن و پیر - ای جان
عبارت از سرعت است برای گریختن از دشمن
مانند بازو بجری -

پرواسیدن - و ارمه نمودن و رسیدن
و ارمه کردن و دست مالیدن -
پروین - بابر فارسی الهی باشد که بان
آرد و شکردا و ویه گفته و امثال آن نیز در تباریش
غالب گویند -

پروین - همان پیرن مذکور -
پیرمون - بالفتح آرایش و دانه ماه و آفتاب
و قیل اینست -

پرسی خوان - یعنی حاضر کنند به پرواز آن
اشاره است از انبساط و شجاعت و شجاعت که در شجاعت
پرسزبان - یعنی تیز زبان -

پرسیزن - آردیز -
پیریشانیدن - با سوم فارسی بد حال و پریشان

گردانیدن و شدن و پر کردن و جوی و گشتن -

پیریدن - بالضم پیر کردن و پیر شدن و پرواز
پیرمون - در کتب پست را آورده اند که پیرمون
گردد و پیرمون است باخارش که آزاد او گویند
پیر خفتن - باخار و قوت کردن خفتن -

پیرمان - بالفتح و قیل البصر با بار فارسی نیست
کردن و با پیرس کردن که تباریش قتل و کشتن
کذا فی شرح نامه و غنیه ایضا پیر و لیدم بازا و او
فارسی نیم و شجره ازین معلوم میشود که معنی این
پیر شدن و پیرم و پیرست نیز با چنان است
ازین پیرم بدین باز او و او فارسی و شمایه
انچه کذا فی الزاوات و در بعضی فرمهای
پیرمیده سوال کنند و بعضی دیگر و اما و نمی آید
آدم است ازین معلوم میشود که کن معنی درین
پیرمان - بالضم با بار فارسی آرد و پرواز
و غنیه باشد و غنیه گفته است و در او می که چون پیر
فد و پیش کسی مینماید که آن چیز با شکل از پیر
او هم داشته باشد و آنکه صاحب آن چیز نقصان
سد و بخورده شد و قیل با بار فارسی -

پیرستان - با کسر معر و است که تباریش می نمودند
کذا فی القیامه
پیرستان - با کسر معر و است که تباریش می نمودند
و می بینی و معنی ناشناسی و بی نقیصه و بی غالی
پیرستان - با کسر معر و است که تباریش می نمودند

پیرستان - با کسر معر و است که تباریش می نمودند
و می بینی و معنی ناشناسی و بی نقیصه و بی غالی
پیرستان - با کسر معر و است که تباریش می نمودند

پشت بختین - فرودین قاسم خاکی و شالوین
 پسندیدن - توین فویشل کردن زلف و کلاه
 پسوزیدن - بازار فارسی لغزین کردن
 پشت پای زبون - با چاه فارسی که در دست
 هر اصل کردن و منظم شدن کذا فی لغتیه و اول
 اگر موقوفه اگر باشد پس معنی چنین باشد یعنی
 پشت پای زبون قان عبارت از مالک ملک
 و اگر اول مرکب باشد با دو م ترکیب صناعی پس این
 دو معنی است یکی از پشت پای زبون دیگری زاوان
 موجب توین و زبون است زیرا چه قاصد صاحب
 داشت که اگر چیزی را بنظر قه و قهارت بیندیشد
 از پشت پای او را در و کند و دوم زبون و پشت پای
 و آن عبارت است از تعجیز
 پشت بر جان کردن - کنایه از ترک جان
 مندون کذا فی علمی
 پشت چمن - ای حسن بین
 پشت وادان - عبارت از روی گردن است
 دکان بر دو نوع است یکی بر طریق اعراض یا باز آید
 و دوم بر طریق قرار یا پیشانی
 پشت میدان - پشت وادان - با نامی موقوفه
 معریت و پیشانی میدان وجه از پشت موقوفه
 پشت یا فتن - قوت یا فتن
 پشت شدن - یعنی متفرق و پراکنده شدن
 پشت - یعنی تفرق نام مقامی که میان پیران میست
 طبعی و شکر که پیشتر شاه واقع شده و برانیا نوح

کرد و اکثر پیران کوه دران کشته شدند
 پشت زین - شاره آتش
 پشت زعفران - انگشت افروخته
 پیشین - نام سپهر بین کیقباد
 پلوان - با بسم پشتواره کاه کذا و غیره که با
 پشتین - بالفتح و الکسیر امون و قبل حوت
 نخست بازی و دیارات بلند می خوانند علم
 پلنگان گوزن فکس - با بر سه تناسل افرا
 یعنی مردان دین کذا فی الامارات و معنی ترکیب
 شیران آموگیر و غیر کنایه از بهادران و دلاوران
 پنبه شدن - یعنی گریختن کذا فی الشرفنامه
 و در قنیه یعنی پیرو و پریدن بدو کورت و پنبه
 عبارت از نرم شدن
 پنبه گمن - یعنی منکر شود و محو کند کذا فی الامارات
 پنج ارکان - یعنی قویا و قهار و زور و بکوه و
 پنج نیز کردن - یعنی جنگجویی و ستیزه کردن
 پنداریدن - پنداشتن کذا فی الزنا گویا
 پنداشتن - با شین موقوفه و دانستن و بکبر
 کردن و گمان بردن و تصور کردن بگذاشتن
 پند - بیان - نصیحت کردن نصیحت پند و توبه کردن
 پنجگانه فتنش کردن کذا فی الزنا گویا
 پیکان کمان - آفتاب سیاراتی که در کمان
 آفتاب اندک کذا فی الاماطی الاما ات یکدیگر ترکیب
 نوع مقام است و در قنیه حوت و دوم با است
 چنانچه می آید و الله اعلم بالصواب

پشت

پیشگان - باکسر بجان فارسی برون شدن
 هر کاسه و پیاله را گویند غمنا و طامس سوراخ
 کرده باشد که آذر او میان آب استاده گذارند و
 ساعات شب را روزی را از آن معلوم کنند مخصوصاً
 و از طشت و پیونیز گویند و سحر آن بجان است -
 پور آیتین - یعنی فردین شاه قائل شاک
 پور درستان - یعنی رستم درستان -
 پور سبکدین - ابد و تاج فارسی سلطان محمد
 بادشاه طراسان که وزیرش ایاز بود -
 پور عمران - یعنی موسی و بارون علیها السلام
 پور تاجان - یعنی گدایان و شیوخ -
 پور ترن - هزاره تاجرین پاک و قلیل ابارتار -
 پور شین - باو او فارسی و سید موقوفه
 که استر آن از سنجاب و قاقم و قندز و امثال آن
 بود و نیز غیب یعنی غیبت هم گویند -
 پیوسیدن - باو او فارسی سخت سوده و
 نزدیکی ستم شدن و کردن و سودن و پیروز
 شدن و پیروز گاه یا معنی آسیدن نیز آمده است
 پیوشیدن - باو او فارسی معرون بخن شدن
 پیوشکان - باشند موقوف و کائنات
 نام تقای نزدیک پیشاپه -
 پولاد سنجان - با پنجم فارسی که چپا رست
 ساجران و دلاوران -
 پوزان - نوزین -
 پهن - غریز -

پهلوتی مکن - یعنی تنها مشو و از خود و مکن
 پهلو دادن - روی گردانیدن -
 پهلو زدن - باریکه کردن و بر روی و مرتبه بکس
 که از خود اعلی و بزرگ باشد -
 پهلو کردن - یعنی گرفتار کردن و دواوات سنت
 روی گردانیدن -
 پیچیدن - گردانیدن و لم دادن پس و نیز
 خم موسی و به بالاشدن و خم کردن -
 پیچیدن - بالفتح یا سین و قیوت آسیدن یا زدن
 و در کردن و زیاده و بیرون از بخت و در پی
 زیاده از بدن و دوا و غمت دادن چرم و بافتن
 و با غمت و دواوات با او فارسی آراسته کردن
 یا آنچه باشد خواه بپوشیدن نه باو بپوشیدن
 شب ایاز با سلطان محمود و دواوات سستی زلفت
 خویش را بر روی و دیگر سلطان اندان مال پیشانی
 گشت کسی را با او و زیاده و بیرون از بخت و در پی
 بگو که سلطان خوش که به بختی این با او گفته است
 سلطان فرستاد سلطان ایسیا پسند و بخت کرد
 و بزم طرب آراسته گردانید و طربان را فرمود که این
 را با می و بهر این و به بختی و غمت و غمت و آن
 را با می است که گریب نه است و با بخت
 چپا بخت سنجان است - چپا طرب نشانه
 و می خوش است - چپا بخت سنجان است
 چپا بخت سنجان است - چپا بخت سنجان است
 چپا بخت سنجان است - چپا بخت سنجان است
 چپا بخت سنجان است - چپا بخت سنجان است

پیرا سون قبا کر دن پیری پیرا زین پاکرون پاکرون
 پیر و پیرقان - یعنی می انگور قمار کند باشد -
 پیر کنگران - یعنی مریض بخت و عایدی -
 پیر و زهر پیکان - آسمان -
 بی سوزن - میل کردن بطرف -
 پخش بین - با دووم فارسی و سوم موقوف
 عاقبت بین -
 پیشین - با کسر خبر است از ذکا از ان سرانند
 پیشان - با دووم فارسی پیش پیش انگیز -
 که از ان پیش خبری نباشد یعنی انتما -
 پیش نشین - با دووم فارسی پاناج یعنی درایه کذا
 فی الشرفاء و معنی هر کس پیش نشین فاعلان
 پیشداسی و ستادگان - کنایه از حضرت علی بن
 محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم -
 پیچان پیچان - بازگشتن شرط و عهد و پیمان
 و هر زده کذا فی الشرفاء و موقوفه است
 پیچون بافتح شریع و عهد و ویدان شیخ ابراهیم
 قوام که ناشی از است و عرب تعلیم ایشان در نجف
 باست و در جاشیه نیز تعلیم ایشان در کربلاست چنانچه
 پیچون برود با بار غایبی مشغول شده و عهد
 پیچ شش و ان - ثابت قدم بودن و پهلوار شدن
 و استوار کردن و قدم نهون کذا فی القنیه
 پیچ پیچستان - با افتخار باخبر موقوفه و شرف
 فارسی کرده و استواران را از ذکا و جوانان
 پیچ و بافتح موقوف کذا فی القنیه نیز یعنی استواران

و از پی تی را گویند که پیچ و منس کنند و ان المومنین
 پیچا حکمان - آفتاب سیاراتی که در مکانی مسدود
 آفتاب بود کذا فی القنیه و در مطلق ادوات بجای
 نون یا نونه است چنانچه گذشت و در ترکیب هر دو
 مقام است و اغلب کذا فی چنین خواهد بود یعنی
 آفتاب سیاراتی که در کان محدود اند
 پیچا لیگان - کنایه از بگذری و سوداگر و با
 واده را نیز گویند -
 پیل فکندن - مات شدنت گویند پیل انگند
 فلان را یعنی پیل مات کرد کذا فی القنیه -
 پیلین - باللام موقوف بهم را گویند -
 پیمان - بافتح و قیل یا فارسی سوگند و شرط و عهد
 پیانه پر شدن - کنایه از عمر باختر رسیدن -
 پیوستن - بهم شدن و نیز گویند فلان با فلان
 پیوست یعنی با و ساخت -
 پیوکان - بالضم با و دوکان فارسی عربی
 کذا فی القنیه -

باب	الواو
فصل	فی الفارسی

یا الواو - روح کذا فی الکسور -
 پیرو - روشنائی هر خبری کذا فی الشرفاء
 و لیکن در ممل پر پیرویی را گویند که وجود او بذات
 او نبود بلکه وجود او بسبب وجود پیروی و کما یست
 چنانچه پیشه مودان میگویی که وجود عالم بر وجود
 ابری تعالی است بذات وجود ابرو بلکه روشنائی

که بر تو میگویند وجود عالم بدین میگویند که وجود آن
 روشنائی از چیزی منور است و بجای توحید میگویند که
 است و مستحکمین مرغیکه هندی بجای گویند که
 قی و رنگ فخر تو سوس در شرفنامه است مرغی است سیاه
 و پدید که خانه و در چپ بیاد او افراشته نیز گویند
 پر میوه بالفتح چهارم فارسی رختی است معروف که
 بول بسوزش و در شود که دانی القنیه قول این را
 سوزاگ گویند اما پیوه هنره نوع میشود و چسب از آن
 لاد و است و باقی بدای بهر میشود و آن منی خاتم
 که برابر پیشاب می افتد پیش از پیشاب و یا بعد از
 پیشاب بعضی بزرگ سپید میشود و بعضی همچو دانها
 فرو و پیشاب می افتد و بعضی سبز میشود و بعضی زرد
 و بعضی سیاه

پرفو - جامه باریک که دانی زنگویا و راد است
 بابا نازی یعنی دیبا شمشیر نهایت تراکت است
 پسندیده رفو - بفتح زاینی پسندیده روش
 که دانی القنیه قول معناه خوش زنگار و خوش زنگار
 پیوه - همان پوک سطور
 و پیوه - بفتح کیم و سوم نام ولایتی و قاضی که پاری
 زبان بدان منسوب است و پیوه بفتح سوم شایسته
 شکم مردم و بجای سخت نزدیک آید نیز مرد و توانا
 و لاد و بزرگ و ضابطه و رشت
 پیکسرو - بفتح پسر و مقتدی
 پیشرو - معروف و فاعل آن امام مقتدی
 پیوه بفتح اول بر وزن و معنی نگو باشد و آن

ولایتی است مشهور و نام هر کس که بادشاهان لایت
 شود و یکسر اول برنده است شکای از پیش
 باشد و نیز منقار مرغان
 پیوه - الکسار و رختی است که در رنج آن میگویند
 اندکی تلخ بود و تبارش را گویند و در قشای
 مسطرت که پیوه یا رخت را رکت
 پیوه - باد و فارسی جفرا چکیده عربی رکت
 خوانند که دانی الادات و نیز جفرا خشک شده که
 هنوز رسکه از پیوه و نیاورده باشند
 پیوه - باد و فارسی کلنج
 پیوه - پیوه بر و - یعنی پیوه بسته ابرو
 پیوه - جانور است مرد که خون از اندام که دانی
 لغت فارسی است که دانی القنیه

باب	المرسام
فصل	فی الفارسی

پاکه - القی است حارایان را که در ایران است
 یا جامه یا شامه - دور و دور میوه قوت است
 اوزان بنان و شاد و گویند که دانی الزنگویا
 پاچه - چاکه و لاجه که در روی پیش بند
 یا حنانه - بمعنی اعتکابه
 پاچه - با جیم فارسی معروف و تبارش کراغ خوتا
 پاخره - با خاد و قوت نشسته که پیش از خانه
 رست کنند و هندی روتیه خوانند
 پاخره - با خاد و قوت و بین مدله رست تبارک
 هندی روتیه و زنگی تر قوت که خیمه چرخ

پادشاه پادشاه - کلاهها بشین و حال موقوف بکار
 بزرگ برانیدن و در اندک تحت وادار گشت
 پادشاه - کوبان و شکا باین گویند رزمه گاهان و
 اینجاست که کوبان ربابان گویند کذا فی القیبه
 و در اسان الشعرا که در تحت یعنی چراگاه این شعر
 پاره - معروف در شوت کذا فی الشرفنامه و در
 زفا گویند یعنی زافو یعنی مولود و نیزه است استعمال
 آن مرکب بدینچه گویند شیخ پاره و محمد و پاره
 شیخ ناده و محمد و ناده که کذا سمع من اهل اللسان -
 پاریشه - یعنی از آن سال گذشته و نیز یعنی که آید
 پاشه - ابا فارسی جهان پاچه که گذشت -
 پاشنامه - یعنی باجهام که لقب و قرن باشد -
 پاشه - یعنی که گویند که صاحب اعمت در
 اخراجات بد کرده بزارمان و در تاه ایشان حاصل
 از صرف اخراجات یوانی کنند -
 پاشنامه - باشین موقوف بوزن شاهنامه
 یعنی لقب قرن و مهال باشد -
 پاشنه - باشین موقوف معروف و در قیبه
 در کورست که عقب پای و عقب کفش -
 پاشنه - شوشه که کوبان گور باشد و هر چیز که بجهت
 پاخره ستان رحمت که از آن جتی دیگر متولد شود و
 در بنگاه معروف و برگردن و گلو مثل فلک که در دوزخ
 ویر کشه بخته که در کذا فی بالادلت -
 پاشنه - چند بزرگه که در کور و رسیدن که در
 پاشنه - یعنی بام بلند کذا فی الزفا گویند و در شرف

در کورست با سوم موقوف و کات فارسی در پیچه
 پالاییده - افزوده -
 پالاییده - افزوده -
 پالوانه - پالوانه بالام و پالوانه پالوانه شتر قیل
 و در ادات ست پالوانه با بار فارسی مرغیست
 و پدید مقدار گنجشک که ماه پای و بر دخت و دیوار
 بنشیند و اگر در بین بنشیند بشواری تواند برید -
 پلوانه - بالام موقوف همان پرستو که گذشت
 کذا فی الشرفنامه و در زفا گویند یعنی فراشک -
 پالوده - چیزی صافی و موقوف که از نشاسته پزند
 و با شکر قند خورند عرب آنرا فالودج نامند خلاصه
 و حلوائی در عایت شهرت و در قیبه آورده است که
 آنرا اگر اسخان گفته اند اگر چه حلوائی سبکی دارد
 از نیکه نازک و لرزان است و یعنی گفته تراز و هم گفته
 پاشنه - چه کجی باشد که در شیر و دوازده تار است کشود و کور
 پالیده - افزوده و چیزی صاف و موقوف کرده خلاصه
 پاشی افزوده - ای افزوده مرتبه -
 پاشیوش - پاشیوشه جاود فارسی بازاری که در پند
 آنرا پاشیوش گویند کذا فی العلوی -
 پاشیه - چیزی که عنان را بدان بندند و قبض کش
 است و در سن دامن خمیه که استوار بندند -
 پاشی کشانیده - ای که زنانه -
 پاشیگاه و پاشیگاه و پاشیگاه - کلاهها با کاف قاف
 مرتبه و موقوف و قال و جای بستن همچنان -
 پاشیده - آنچه خفا پذیر خود و باقی بود همیشه و بخت

جاوید و دائم و مدام هم باشد همچو بهشت و دوزخ
و اهل آن و عرش و کرسی -

پایه - مرتبه نژاد سلطان و معنی بنای عمارت
هم آمده و زین نژاد آن که هنگام در رفتن پا بر روی
پدر و زره نشین و پدرمه بافتح حصه و بهره دور
لسان اشعرمند چیست که پدر زره چیز را گویند که دیگ
یا دراز اگر که بنده کدانی اشرفنامه در نسخه کسان است
که نژاد است در آن مذکور است پدر زره و پدر زره
بوزن بر زره چون فنی بر زره کنی چیزی که در عاصمه
و یا در آن اگر که بنده کدانی اشرفنامه پدر زره گویند
طعامی باشد که آنرا در رمال و لنگی بنده آن را
از جانی بجای بر نه و آنرا را گویند و نیز هر چیز که در
رمال و لنگی است باشد چه آن رمال است یا مجموع
پدر زره خوانند -

پدرمه - بوزن پر مه بهره آتوالین معلوم می شود که
در شرفنامه پدر زره و پدرمه را از قبیل استراوت آورده
مخلط است بلکه مترادف پدر زره و پدرمه است چنانچه
گذشت و ادوات نوید نیست -

پدره - بفتح و معنی است که آبش نبود و یا بار تار
نیز خوانده اند و بالغه گاه است غرم و سبک که در غنیمت
نهند و جامه نیم سوخته که آتش دروز و گویند -

پدریره - بکسرتن پیش کسی رفتن و آمدن می گویند
و پیش روزنه و معنی پیشوا و استقبالی است یا چون با او باشد
و معنی قبول کردن و فرمانبرداری نمودن و معنی
از گذر هم دیده شده -

پدرمه - بابا و ساکن و میگویند و معنی نیم
پدر زره - بافتح باز آمدن و موقوف شده اگر در غنیمت
کرد و که پیش پدر زره خوانند کدانی اشرفنامه
پدره میگویند که بنده کدانی است یا بنده کدانی
و آنرا از دوزخ گویند و تبارش پدر زره نامند -
پدر ششیده - از هم جدا شده و پیریشان شده
چون در دیده و بر باد داده -

پدر و اخته و پدر و اخته - فارسی موقوف ساخته
و اخته و مرتبه - و معنی موجود و خالی کدانی اشرفنامه
و نیز معنی نیمه و ترک داده و با کسی و ساخته و
در کرده است یا چه معنول و بیفتن است -

پدره - بافتح و معنی میان حامل بود از جامه و
فیه آن و پوسته رفیق که بریده و نیز پدره
و معنی فلک و انملک نیز آمده -

پدر زره - بالغه گاه از شرم و ریمان که از جامه و
و یا که کند و نو بر دارند -

پدر سقیده - عابد و خدنگار -

پدر سقیده - آنچه او را بر میهند و ستایش کنند
بحق همچو خدا و تعالی و باطل همچو بت و سقیده باشد
پدرمه - پدر سیدن و عبادت و عبادت -

پدر کاله - پدره از هر چیزی جدا گویند و معنی که در جامه
دوزخ و قطع جامه و خزان -

پدر گنده - باکات فارسی مختصر یا گنده -

پدر گنده - بفتح کات فارسی و قبل باکات نازی
مذکور اخلاصی که عطاران سازند تبارش و زهره خوانند

و معنی آنست که در نهایت قدرت که انی الهی باشد
و در آنست که بگفته ایم که فانی پاره زمین که انی
انی به هیچ یک از اینها نرسد و اما درین و اینها فانی گشته
دری و در صفت را گویند که به قدرت از صفات او باشد
و در این آن قربانی و اینها جمع شود -

پیر سوخته - نام پیر سار شاه -
پیر وارح - سکه او را چنانند و در پیشگاه تباریش حسین
گویند که فانی القتیبه -

پیر وانه و پیر وانه - جانور است که بشت خود را
بشیرین زخم سوخته شود و در چنانچه آنکه متوسط افغان
امر بود و معنی ترکیب فراغت که فانی الهی باشد و نیز
مربک لبه لفظ یعنی سپارنده کذا قات و در تقییه نوک

پروانه و پیر وانه که پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه
و نیز نامه و زار و خوانین که چنانچه در آن سلطان
پیر وانه - بشت قماش و در چنانچه فانی الهی باشد
و در زار گویا بدین معنی بر وزن غلطیده و در زبان
مذکور است با وضوح و در مضموم و او و نون هر دو
ساکن و ال مفتوح -

پیر - بالفتح و آنرا لشکر که برای گرد کردن تنگ
و در زبان و آنرا زنده و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه
به شکلی آمده و در تازده فانی القتیبه و در زار گویا
معنی تریخیده آمده است -

پیر وانه - پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه
اقل و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه
در آن باشد و معنی این در پیر وانه و پیر وانه -

پیر وانه - و اما بصورت کج خواننده و سوال کنند
پیر وانه - بابا و زار هر دو فارسی زمین بشت لبه عاشر
قبا و بجان که فانی الادات -

پیر وانه - با کسر صو و استیثیه و پیر وانه که با لای است
آید و آنکه در پیشگاه کشاده بود و در پیشگاه خندان
پیر وانه بر وزن معشوق نیز اطلاق کنند -

پیر وانه - با کسر و نیم فارسی معروف یعنی بکار و
پیر وانه - بکسر و نیم بر گزیده -

پیر وانه - بکسر و نیم که در کج خواننده و پیر وانه
پیر وانه - تازده و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه
که تباریش صلب خوانند -

پیر وانه - پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه
تا پیشه در آن در نیاید و آنرا کلمه خوانند که فانی القتیبه
اقل و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه

عجز و گمان را بپندوی آثر مهر خانی مندر و در زار و پیر وانه
اکثر آن دارند و نیز در زار و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه
و در زار و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه

پیر وانه - معروف و تازده و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه
و کعبه و اجبار گوید که در پیشگاه از پیر وانه و پیر وانه
موی و آنرا است پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه

پیر وانه - پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه
در و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه
پیر وانه - بالفتح و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه

پیر وانه - بالفتح و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه
و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه
و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه و پیر وانه

و یک بقیه اسباب را گویند و بلند و معنی میوه و تخم مرغ
که درون آن ضلع و گندیده شده باشد چنانچه گویند
بیضه مرغ را بلند کرده اسی گنده کرده و بجه نیاورد
پله بالفتح برانه و دروغ گفتن و متهم کردن
پله مشد و کفه و پله درختی معروف است آنرا اینجا پلان
پنجاه بالفتح و شکاف باد و ترسایان آن چاه در
چنانکه بل سنت و جماعت را بپل فرست
پنجپایه - جانور است آبی که در خشکی بپای رود و
پنج پای دارد و بتاری سرطان نامند و هست کیکه

کذا فی زفا گویند -
پنجبره - با کسر جری که در مرغ دارند و نیز سوراخ
و یا دردی که از خانه و کاخ جانب بازار و کوک
و اندیش در شیخ مخزن است پنجبره و موش
و دیوان برشتی و چهار -

پنج شعبه - با س و م و ق و ن حواس خمس ظاهره است
یعنی سماعه با س و لامه و انقه شامه -
پنج قوسیت شاه - اسی پناه گیرنده بصداوات
کذا فی القنیه -

پنججه کرب - نام کلی است و ولایت خراسان
برگشت روانند و کرب را نیز ایدیشک نیز گویند
تباریش خانات لمجن نامند -

پنججه - بالفتح نوعی از رقص عجم که در سه تار یکدگر گرفته
رقص کنند که کذا فی القنیه و این الکب و خج کانت
که بهندی آنرا یهودی نامند و نیز چوبه و سپاه و آنکه
دست یکدگر گرفته زور میکنند و یکویند چوبه یکدگر

و آن پنج عبارت از پنج انگشت است و اگر پنج بر وزن
هفده بود و مختصر چاه باشد -

پنجبره برهم تا فته - اسی پنجبره برهم چیده و کز فته
پنجبره برتا فته - اسی چیده و کز فته -

پنجبره کسبه - یعنی چیزی که در شرط بود و سود و
رنجه شود و کسبه و در شرط آنرا گویند که در این از پنهان

پوونه - بالضم یعنی معروف است که برگهای او را با کال
طعام دارند و نیز خام بخورند و نیز بود و نیز شش شام و نیز

پوده - سخت سوده و رنجه و در ادوات است که گاهی
گنده و صناع است -

پوره - با و او فارسی تنه دشت و قبل پورای
پوره - پرامون و گداگر و دکان -

پوسانه - فردتی کردن زبان شیرین کسی اوقش
پوست پاره - با سین و قمار و موقوف و بارگاه

آن پاره پوست که کاه و آهنگر بوقت کاه بنگری
بر کسبستی و بنگام قدر و عا که زابر سرنیزه نماده

بر سر فردین داشته و کیفیت آن در شش فسانه
میری بسطورت -

پوست کاله - چیز است زیر و نه گویند پوست
مقد گویند که تباریش میوه گویند کذا فی زفا گویند

پوسیده - با و او فارسی سخت سوده و ترو یک
رینتن شده -

پوشیمه - با و او فارسی سر پوش هر چیزی -
پویه - با و او معده و نوعی از ویدین که سوده

باشد و تباریش چوب گویند کذا فی القنیه و لیکن در احتمال

بابا و فارسی را بشنود و رست -

پیشانی - بالفتح فارسی مرو و قتل با بازاری
و آند کپی نیز گویند. و نیز کپی بر و غنی -

پیشانی - بالفتح گویا بازاری کردن که بدش لغو خوانند
و نیز آن چه با کماند کچه بود و بدان گویا از بی
بتا و شیش بلطاب گویند

پیشانی - مرو و است که لغیض سواره باشند و
کمانه از مردم بی - و او که دشمنان علم کسب نکرده باشند
و نوعی از دولت مید و ناک انگور بود و نام یکم از
مهرهای شطرنج و نیز نام گلی است -

پیشانی - قوع و کاسه که بدان شراب نوشند -

پیشانی - بابا و جیم فارسی طره دولت که کامل نویسنده

گیا بی ست که بخندند و بدین معنی که در پیشه شش

گردانند و تبارش مشقه نامند و بدان کاس بل خوانند

که نامی شرفنامه و در قدیمه ندر جست که پوشش

الاهی خاندان گویند و تبارش کند بالضم گویند و در

لسان الشو و اندک و رست پیچیده طره های که کور است بر

کلام ازنده و پیشانی و در ادوات آویخته پوشش بابا

سرگزیده و بر سر و انداز و پیشانی پیچیده می نمایند

برای زیبایی روی و قیل و قیل که لفظا و در بعضی

کتاب نیز حبه عقاص پیچیده نوشته اند و آن

رشته ایست که بدان مورایچ پیچیده و تیره بعضی

پیچیده نام بر این است خویش و دفع و مکل که بر کلاس

عروسان می نمایند وندی آنرا چون گویند و رست

طهران پارچه موی پر شکن که از سر علوه شده بر پیشانی

بابا و فارسی را بشنود و رست -

خوب زیبا می نماید و در زنگار یا تر جبهه کوهین کفایت

تاری و پیچیده با جیم فارسی نوشته است -

پیشانی - بابا و فارسی و صبر و موقوف است و

تاریا بریده و قبل با شش

پیشانی و پیراه - کلا با بالفتح آنچه با آن مینت و نیز

و زیب و نیکویی -

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیشانی - یعنی و آنکه غفلت نیر آدم علیه السلام

پیچیده - بالفتح و قیل با بار فارسی سز نشین
کذا فی القیة و در ادوات و زفا گویا بمعنی بهتان
نیز مذکور است -

پیچیده - بالفتح با و فارسی گوشه خانه و گوشه چشم
پیکان - مقرر اخذه - بالفتح آن پیکان که آرد
دریشا و گویند -

پیلست - بابا فارسی و سوم مفتوح و سار ساعد
پیلیم - بابا فارسی که بر پیشم که تخم ابریشم است
و قیل با بر تازی پیلیم بوزن پیلیم که با بون ابریشم
بر آید و نوعی از گیاه - دار و قیل حرف نخست تازی
کذا فی شرف نامه و در ادوات مذکور است پیلیم بابا فارسی

فقطایم و کرم افریشم که تخم افریشم است و بعضی
بابا عربی هم گویند و در قیة نوشته که پیلیم بابا
هر دو فارسی زمین کشاده و خشک که در میان آب
دو شاخه بود و نوعی از گیاه دار و که در املا به باشد
اصل ابریشم امیر اسدی نوشته است که پیلیم ان
باز پیلیم باشد که تخم ابریشم اند و باشد بوزن پیلیم
ریم که در خون بود و گیاه دار و تم لفظه -

پیوادره - بابا فارسی غریب تنها و بعضی بهار
عربی گویند این درست تر است و پیوه هم ازین
کذا فی الادوات -

پیچانه قیة و قیل که بدان هر چیزی پیمانند که
فی زفا گویا و پیچان را گویند و ازین شیخ محمد خضر
ساعت که پیمان او در شراب که بدان شراب پیچان
پیوسته - بابا فارسی و سبزی و در بعضی فصل و

پیووه - هزار را گویند -

پیوسته - بهم شده ضد مفصل و پیوسته و دم
و کسی را نیز گویند که از بسیاری که بسین سخن گفتن
نمودند و اگر گویند که در سخنش افتد و معنی بلا فاصله و
در هم بست و پیوند کرده شده نیز آمده -

پیسه - بالکسر وزن است که بتاز میش شم و اندو
نیز بمعنی کبر و غرور و یا چنانچه گویند فلان در پیه خود
می میرد یعنی از کبر خود را ندیده است کذا فی القیة
بفتح تین و غفای می می و معنی پسر و نامی آمده -

باب الیاء

فصل فی الفارسی

پارگی - بابا فارسی سوخت و کات فارسی
پالاقی - آب بارگیر -

پالامی - آب شیر آب چینیست را که بنید بینه
افزای و صافی کن و صافی شود و افزاینده و صافی
شونده و صافی کننده نیز مستعمل -

پاسی - معروت و پاینده و جان و بایست و فرود
هر چیزی و جاننده و قه انامی و پنج درخت و بنیان
پاسی بر جامی بمعنی ثابت قدم بودن باشد -

پایانری - بمعنی سوزش و درد باشد -

پائین پرستی - کنایه از طاعت و بندگی و
خند بگاری باشد -

پاسی گزاری - کنایه از مدد گاری باشد -

پاسی مروی - و سنگی که کذا فی الفهرست
در ادوات بمعنی شفاعت و قوت مرقوم است -

در بعضی

پایندانی - میاجی گری که تبارش نهایت گویند
پختنی - طبقه از پوب که غله بدان میشارند -
پاکی - طهارت و صفای تمام شدن است و سرش
پایزی - سفرانبار و شوقه سخن و پیشرو و قبل
کند و فرمان -

پرو و خانی - کنایه از شب تیره -
پرستشگری - احواف فارسی مفتوح یعنی عبادت
و خدمت آمده -

پرستندگی - انجام نیکویی یعنی عبادت و خدمت شد
پرندگی - احواف فارسی کسور یعنی پوشیده
زنی که تا بحال پرده بود و تبارش مخدوم
یعنی مستور و در مطلق الشعر اندک و رست حاجب
و پرده و آقوالین لفظ مرکب است از پرده و از
گی که معنی بودن است چنانچه بندگی و آراستگی و
پایندگی و فرزندگی یعنی مصدر و مصدر روست
یعنی فاعل مضارع باشد و معنی لفظ پرندگی همانین
تسبیل است -

پرو و اینروی - یعنی حجاب باشد -
پرگندگی - با هر دو معنی فارسی دال بر قوت
مختصر پرگندگی -

پرنیان خوبی - نرم خوبی و خوشحالی -
پرسی - معروف کذا می نشر تمام یعنی جن
که افتخار باشد و بالضم ضد خلو یعنی پر بودن نیز
معنی پرستی و در هر دو لغت شد و مخفف هر دو
آمده است و غیر مضارع پریدن چنانچه گویند

اگر بر بوی پرسی کسی -
پرسی - ما از تباری مرموع فرواید از مردان
که تباری از اول گویند -
پشک قندی - بالفتح کنایه از جلو اس
پشک ست کذا فی المعنی -
پنداری - یعنی قصد کنی -
پولاد غندی - با و او فارسی نام ویوسی است
بازندانی -

پولانی - با و او فارسی نوعی از آتش کرد باشد
پوی پوی پوی پوی - یعنی شتاب شتاب
پهلوانی - لغت آتش پرستانه آزار پهلوی
نیز گویند و نیز پهلوانی از واکوی است که مخصوص
در شهر نریز شود -

پهلوساسی - یعنی هم تیره هم شین و موازی
پهلوی - همان پهلوانی مطلق -
پی - بالکسر مخفف پی باشد که در چرخ افروزند -
وقیل بالفتح پی معروف که گمان بدان استوار کنند
وسینه و قدم و نشان پای که نقش قدم است
و در ادات یعنی قصد نیز است -

پی برنی - یعنی قدم بر قدم و اثر قدم بر اثر قدم
و این کنایت از متعاقب رفتن است -
پیاز دشتی - نام و دانیست که آذین بزرگ
بصل افکار خوانند اگر میوش بخورد ببرد -

پیاز کوهی - باضافت پیاز دشتی است یعنی پاز
پیراسی - بالفتح و قیل بابا یا فارسی آمده است

همچو تن می نماید در آستانغ افرا سیاب بدین کعبه
که افرا سیاب ابد شاه ایران گشته و تقاب از
اما گشته از چنان بن تیزی شراب عقل را دور
کرده و دارالملک عقل را بدو گرفته -
تقیب - بدین معنی سین و تار و گشته بدین

فصل في الترتيب

تب۔ الحج بن ہضم پیکہ وابتدا علم الجموع

ماہنامہ

قصص رومی

تا بخت - هر روز یعنی باران نیز آنجا درخت
تا رات - جمع تاروست یعنی کباب و خیر می آید
تا بعات - خوانندگان و سروران -
تتمیت - از باب تفصل و تنگ کردن و بجا
آوردن و بر بجا داشتن و ثابت شدن -
تتمت - اتمتخیز -

تخت - عروٹ یعنی اسچہ بادشاہ پر ویاہر
تخافت - ازیا تقابل نہانی جہم ایگفتن
تراٹ - بالفتح کینہ و شرم

تربت بالبحر و بحر من خاک پاریس است -
تربلوت - تبه و اطل کنانی تلج و و شیر فنا
سنگینان یاوه و غرافات و در دستور می فریقین
مسطورست این درست نیست و میر شطیحات
شما بخانه را گویند -

بہترین اور نافع ترین شہنشاہ ہیں۔
تسمیت و عمارت و عطرہ کشندہ را در کاغذ

کروں کسی راہ و نام خدا کی راہ چھوڑنے سے خدا تعالیٰ کی
تقصیمیت۔ خاموشی کروں خاموشی شدنی
وہ اور متعدی و لازمی ہر دو آدھرت۔

تخت - از باقی عمل خطا و سهو کسی حسین -

تفاوت۔ دوری اقتصاد و چیزیں رابا چیزیں

وقت گرم شد که برف پودنه شد که بر روی زمین

تخت - از باغیچه با دریا و افتاب -

افعلت۔ زیا بفعل التفعالت کہ بیش پیش

لغو شد - از باب جعل در این بستان -
تأسیس شد - ناگهان در شهر اراک و در حدود آن -

تجارت - خوار و مرده نمودن بزرگترشده

از شما می‌خواهیم که در هر دو مورد دریا -

تبعیت - ترکیب کردن و درخت آشنا -

تفہمت - بیانیدن خیر -

شہادت - اقامت وافرین -

تہا امت۔ میں نشیب و قبیلہ۔

نقبت۔ استوار کرن و ثابت کروں۔

حکمت - درود و رست
قصه و ناسر

فصل فی الفاسی

عفت - کبکترین وزیر بار مشرق و مایه
مشک خیر مشوب بخبر بر بیان و فیتیه چیر
از کار اقامه و تباہ شد یعنی بت مرکبت
تربت - بریان و مرت متلع این مت شیل
و غل و غل -

تہمت و تبلیغ کا ایسا باغیہ سرکاری مافی

تلمیث - کاهی کردن و کامل گردانیدن -
 تلمیث - تشریف و شرفی کار و بار و شرف
 تلمیث - تیره و آلوده کردن آب -
 تلمیث - درنگ کردن -
 تلمیث - شتابیدن -
 تلمیث - از هر یک میراث گرفتن -
 تلمیث - میراث دادن -
 تلمیث - نیک گردانیدن و می بخیزان -
 تلمیث - نیک نواشدن -
 تلمیث - سخت شدن -
 تلمیث - آمیختن گوشت چربی با خام -
 تلمیث - کار آشفته کردن و عصبانیت -
 تلمیث - در هم کشیدن چیزی را -
 تلمیث - واکشودن شدن و زدن آلوده شدن -
 تلمیث - رنگین کردن جامه -
 تلمیث - کوز داشت شدن -
 تلمیث - بهم واکشیدن -
 تلمیث - کشیدن و کوفته کردن -
 تلمیث - ستم کردن -
 تلمیث - کشیده کردن -
 تلمیث - اندوه بدون شکستگی -
 تلمیث - زخم میش و آریه شدن و پشیمانی
 تلمیث - گاه و فتن و اندوه بدون شکستگی گرفتن
 تلمیث - و در ناری یعنی تماشای همی آید -
 تلمیث - آشفته کردن سخن چنانکه همین نباشد

باب الحکم

فصل فی التعری

تلمیث - معرود یعنی کاهی که با شتابان -
 تلمیث - پافوخته شدن آتش -
 تلمیث - بر غلاییدن کذا فی اصلاح -
 تلمیث - درختیدن خود را از زمین بی نفع -
 تلمیث - روشن شدن بچ -
 تلمیث - درختیدن برق -
 تلمیث - شادی نمودن -
 تلمیث - تلمیث بر سر نهادن -
 تلمیث - حجت آوردن و حجت گرفتن -
 تلمیث - تلمیث گرفتن کار بر سر -
 تلمیث - تلمیث گرفتن و بگویی فزون یافتن -
 تلمیث - تلمیث کردن هر یک از هر یک
 و باران بعد از یکدیگر و معنی دو گرده بروی
 چنانک کردن کذا فی اصلاح -
 تلمیث - در اول آمدن شک -
 تلمیث - تلمیث بر سر نهادن و ادب یافتن -

تراج - پیرود شدن در ذریع کشتی و غیر آن
 تراج - آشفته شدن الغیر و پوشیده شدن
 تراج - لب لبین
 تراج - طعم هزار می نهادن
 تراج - فراخ نمودن و افشردن
 تراج - بگ بسلع زدن
 تراج - بنزد آوردن کشیدن
 تراج - بر خاستن با و در خیابان و گرا و شمال آن
 تراج - بر آگهیختن
 تراج - آسیننه شدن و آسیننه گردانیدن

فصل فی الفارسی

تراج - غارت کردن و در ذریع کوبیدن و بیهوش
 از یکدیگر جدا کردن
 تراج - باجم نایبی طعای مست شود
 تحت تراج - نام پدر حضرت شیخ ابو سعید گزینی
 گویند که شیخ پراچی در آن دور سه بیست و یک
 و بیش از هفت بود و از آن چهار صد سال پیش که
 بنور آن چراغ روشن است
 تحت تراج - سخت دندان پیل نیز کنایت
 از روز است و عبارت از سرین و شکرگاه نیز
 تخم خفج - لونگ و قنقل هم گویند
 ترفج - بوزن در سنج راه باریک و دشوار
 تراج - نفستین فرا هم نشان دادن و تراج بنفستین
 نام سوره است و آن دلوغ می شود و شیرین ترش
 و یعنی خشک شده و درشت گردیده و غیر آمده
 تراج - المک کردن و خود را بطایفه و اسبستن

تراج - بالفتح شور و غوغا و در لسان اشعرا
 بودن خراج یعنی بانگ و شغله آمده است اما
 تراج - معنی تریب است
 تراج - سخت سیاه آمدن و بخت چنانچه
 تراج - بانگ و غوغا و شور و شغله
 تراج - مشت

تراج - بوزن پنج درم شدن و در هم حین
 و در دلت یعنی پاک و شاد کردن و شادمانه و از
 بی آینه نیت است

تراج - نام پسر بزرگ فریدون و توانا و من
 بحسنه او بود

تراج - لباب و آن گویا چیست که آنرا آید
 عشقه نامند

تراج - معنی پنبه آمده که آنرا بدست انجم کشانند
 و زنت گویند که پنبه ریزه می است که در وقت
 حلاجی کردن بر سر و ریش استاد حلاج می چسبند
 یعنی آنرا بر پیشانی نهاده و معنی چیده و فشار داده و پخت
 و امر را معنی هم باشد یعنی بچرخ و پیشا رو معنی
 تیر زده شده که بتایب هم گویند

فصل فی العربی

تراج - طبعه

باب البجیم الفارسی

فصل فی الفارسی

تراج - بالضم طعای میست معروف
 تخم خفج میان تخم خفج مذکور

تیر تراج - با کسر حری است ز کین بوی خوش
دارد و شب از طلوع سهیل آرد از گشت بوی حاصل

باب الحسا به المله

فصل فی العربی

تیر تراج - سخنیها و بشوار بها -
تیر تراج - از باب تفعل شادی کردن -
تیر تراج - رنجنایدن -
تیر تراج - نازده شدن -
تیر تراج - از و نه ناک شدن و کردن -
تیر تراج - تنگ خیزدن و بافتن خود گشتن و
کار کردن -

تیر تراج - از دور سر فرو و آوردن به کمر و پشت
خم کردن چنانچه سر از پشت فرو تر باشد -
تیر تراج - یکدیگر را گلو بریدن -
تیر تراج - بسیار کشتن حیوانات را -
تیر تراج - زعفران آفتاب تر کردن -
تیر تراج - افزون شدن و خوردن این طرف
آن طرف میل دادن -
تیر تراج - افزون دادن -
تیر تراج - از و نه ناک شدن -
تیر تراج کشاده نهادن اسپ پاسبای خود را
براسته جا پهن -

تیر تراج - چنانچه در چشم و غیر آن یکپیدن
تیر تراج - آب دادن که زکافه ستور و تراج
به بی بی و روزت و نیز نام حقیقه است یعنی

ذکر بلا تم شب به و در جامع الصنائع لوازم چای
رعایت کردن -

تیر تراج - از باب تفعل کسب کردن -

تیر تراج - به ملاح آوردن -

تیر تراج - از باب تفعل با نظرت و نظرت میل
کردن است و غیر آن و تراج باشد -

تیر تراج - بیوش گردانیدن و برگشته کردن و
ضعیف و سست شدن -

تیر تراج - راحت دادن و خوشبوی گردانیدن
تیر تراج - دور شدن -

تیر تراج - در تاش سخت بودن -

تیر تراج - آسان کردن -

تیر تراج - خدا را سپاسی یاد کردن و نماز گزاران
تیر تراج - سلاح پوشیدن -

تیر تراج - آسان رفتن و درست کردن نیزه -

تیر تراج - خطیر جامه انداختن و بافتن -

تیر تراج - حرص نمودن -

تیر تراج - نیک شرح کردن سخن شرمه کردن گوشت را
تیر تراج - مرکب یکبار گرفتن -

تیر تراج - با یکدیگر صلح کردن -

تیر تراج - با یکدیگر یکپیدن -

تیر تراج - با یکدیگر یکپیدن و با یکدیگر شراب نمودن
تیر تراج - با یکدیگر یکپیدن و با یکدیگر شراب نمودن

تیر تراج - نیکو نمیدان و درست کردن -

تیر تراج - آشکارا گفتن و آشکارا کردن و آشکارا

تقصیر - نیک نگریستن -
 تصدیق - پهن گردانیدن و دست به هم زدن
 تصویح و تصبیح - خشک گردانیدن از قناب
 گیاه و زمین را و خشک شدن گیاه گرا -
 تفضیح - جنبیدن شراب آب و خشدیدن شراب
 تضح - بختن شیر آب شیر آب بنوعه کبکی کشیدن
 تطایح - پهن گردانیدن -
 تطلوح - جدا کردن چیزی از داخل -
 قطح - بسیار انداختن -
 قطح - گردن دهن -
 قطوح و قطح - کلاه پاک کردن سرگشته شدن
 قطوح - از جای بجای افکندن -
 قفاح - باضمع التشدید سبب -
 قفاح - در محاسن فلاح نشستن -
 قفاح - خود را تیر زبان نمودن بر کسی که
 تیر زبان نباشد -
 قفح - واکشود و شدن و شکسته شدن -
 قفاح - تو ابله که در و یک طعام کنند
 قفح - زشت کردن -
 قفح - پی در پی جستن برق -
 قفح - سر برداشتن -
 قفح - ریم کردن جراحت -
 قفح - یک جامی ایستادن -
 قفح - صفتی است اشارت کردن بسو
 قفح - مشهور -

تلموح - اشارت کردن و درخشان کردن
 و آتش گرم کردن و سیاه کردن و آتش گوشت خیزان
 و تلموح - اشارت بسوی سله شری و حکم کردن
 و تلموح - و نیز نام کنیست مشهور -
 تلموح - مرد شیرین سخن -
 تلموح - باین طریقت و آن طریقت میل کردن
 تلموح - با کاسه رنگ یعنی شیرازی تلموح جمع
 تلموح - خود را در چیزی مالیدن -
 تلموح - یکدگر بر نصیحت کردن -
 تلموح - یکدگر و کوفتن و جدا کردن شاخ و زدن
 تلموح - روی بر روی یکدگر شدن -
 تلموح - تمکن شدن -
 تلموح - خفیدن گلو سیرنه و گلو روشن کردن
 تلموح - پاک کردن و مغز از استخوان بیرون کردن
 و بر بدن شاخهای درخت تا پاک و آزاد گردد -
 تلموح - شرابچین و کارزار کردن -
 تلموح - حامل در گردن انداختن آراستن
 تلموح - از باب قفل و شن کردن سجا آوردن
 تلموح - روشن گردانیدن و نام کتابی -
 تلموح - شاد کردن -

	فصل فی الفارسی
	تباشیر صبح - اول صبح و روشنائی آن
	باب الحنا و المعجزه
	فصل فی العربی

تلموح - تمیز زدن -
 تلموح و تلموح - وقت چیدن پیرا کردن این جمع

تبلنج - آرمیده شدن گرام -

تبلنج - گردنکشی کردن و بلند شدن -

تبلنج - تکیه کردن -

تبلنج - حکایتی است از صوفی -

تبلنج - پشت بر آوردن سر فرو افکندن کردن -

تبلنج - بکیا ایستادن و پشت بن خوار شدن سر زدن -

تبلنج - در شهر را گردیدن رام کردن متهو کردن -

تبلنج - رام کردن -

تواصح - با یکدیگر سنگ یا تیر انداختن -

تسبیح - سر به چرخ کردن -

تسبیح - خواندن کسی را به پیروی و پر شدن -

تضخ - افغان کردن بکلفت آوردن سخت کردن -

تضخ - از بزم بدیدن -

تیارنج - گیاه تنگ -

تمنج - مغز از استخوان بیرون کردن -

تیمنج - بسیار بودن -

تیمنج - عود را به دهن چرب کردن -

تیمنج - فروختن شعر -

تمنج - رام کردن -

توینج - تها به کردن و سر زدن و زجر کردن -

توینج - چرکین کردن -

توینج - چرکین شدن -

تساح - سحر نقل کردن روح از قالبی بقایه

چنانچه کافران میگویی مندی سر و باز روح او

بر حسب اعمال و قالبی دیگر منزل میکند و میگویند

این تماخ نقل کردن و زمان دیان است که

او واصل نشده است و دیگر تماخ در سر است

که در سرش بیش از قسمت میرویده قسمت کنند

تموخ - نام قند یا زری که آنجا شاعران و شاعران

فصل فی الفارسی

تماخ - نام دختیست که عرب آنرا غضا گویند و

تماخ - بوزن صانع نام پرستار را به هم طویل اند

عالمی سلام که در آذر گفتندی -

ترازوی خرچ - برج میزان -

ترنج - بالفتح نام گیاهی و قیل ترنج الفت فیه

ترکان خرچ - کواکب بعد -

تساینج - بوزن تعلیق سجاده و صلا -

تیمنج - ای آتش گشت -

تمنج - عروون ضد شیرین -

تمنج - گیاه تنگ کدافی بعضی طب -

ترازوی خرچ - یعنی برج میزان نیز ترکان

تیر خرچ - یعنی عطار و نیز ترکان خرچ

باب الدال

فصل فی العربی

تباعد - از یکدیگر دور شدن -

تبرو - آب سرد شستن -

تجرو - به بند شدن و در مطلق در ویشان

خالی شدن از علایق و نیاومی -

تجریه - به بند کردن و تشریف از نیام بر کشیدن

تبدین - شاخهای درخت تا آنرا شود و غیل تخریب

آنکه هر چه امروز در بانی ازان که از او بیرون آید
و از اندام حق پاک شدن و درها که از او گمان چالاک
و حجت شدن -
ترید - آنکه در بند غروا نباشی و ترو را آید شد کردن
که نامی التاج و غیره بگشتن -
تر وید - بسیار که در اندین چیزی او باز که در اندین
تشدید - سختی و تیز آن علامت شد که بزرگم
تجدد - به بندگی گرفتن و عبادت کردن -
تجدد - قصد چیزی کردن -
تجدد - نگاه داشتن چیزی -
تجدد - نگاه شدن -
تفریق - اعلی از تفریق است چنانچه گذشت
در لغت تجدد و نگاه کردن و تنها گردانیدن -
تقصید - واجبستن گم شده که نامی التاج و غیره
به معنی مخواری کردن آید و در دستور سطورت
رفتن و بر سریدن و متران که متران را حرم
تقلید - در کردن کسی که درون پیچ و کردن کار و عمل
تقتید - بند کردن کتاب انقضه و در اعراض کردن
تساجد - با یکدیگر بفرخ کردن و بزرگی -
مکتوب - شوق و تشنه شدن -
تراود - بالکس کابک که بر تر که نامی التاج -
متدید - تشو و گسترانیدن -
توحید - یکی گفتن -
تردید - ترسانیدن -

فصل فی الفارسی

تا چه سر دارد - یعنی تا چه خیال اندر شیه و بهر دارد
تا اند - مختصر تواند -
تبد - کبر اول موی باشد بسیار نرم که از بن کوه
بزیشاند بر آویند و ازان شال بافند -
تعمید - الفتح اول و بادوم فارسی از جای برست
و غیر معنی جنبید و لرزید آید چنانچه در لغت بدین
مست درج است -
تعمید - بکار و محیل و غیره و جلد -
تخت بند - یعنی آنچه از با سر استخوانها
تسکند و چید بندش بی نامند -
تخت محاسبان شود - اسی خاک بر سر افتد
و گرد آلوده گردد که نامی التفتیه -
تراید - تراود و استقبال ترایدن تراویدن
ترید - کبریم و سکون و دومی که سهیل
آرد و کسانیکه از باب تهاج گویند غلط است
لغوت خوانند و در اوقات و زفا که باید که گشت
نام و داری است و خوب فی میان خالی -
ترفند و ترکند و ترفند کلام باکم و سود و شوق
همان خدع که گذشت یعنی کرم و حیل و ترفند و دروغ
و بیهوده و مجاز و افراق -
ترکان حین لوح کنند - اسی سیارات از بزرگ
برجی انتقال کنند و در غروب شوند -
ترک معرجه - اسی مرغ کلاها من التفتیه -
ترید - بالکس نام شهری که سادات انجا بالافت
صحیح انسابند -

الفضل

و بهمن ناست بهمنی جسم گل است همچو نیکه جان نیکو گل
چون بکین جسم دروان بهمنی نفس مرید بهمنی بهمنی گل
شیخ خورشید اسی روشانی آفتاب کانی آفتابیه

باب الدال

فصل فی العری

تسخیر کردن گرفتن و ستیدن -
تسخیر تیز کردن کار -
تسوزد ستار بر لبین -
تعود - اعود بانه گفتن -
تعودید معروف یعنی دعای آیتی بکار نداشتید
که در نقره و مانند آن گیرید و اکثر آن باز و گلاوید
تقدیر - سبک تنه و میان و بالا گیرانیدن -
تکبیر - شکر گویند و ملا میزد جمع -
تکذوب - خوش آمدن و لذت یافتن -
تنفید - فرستادن و روان کردن فرمان -

فصل فی الفاری

تا خط بعد از - یعنی پروا لال و در بنام جهان
چند خط بود یکی بعد از دوم اندک سوم چون قمار است
جوز صریح تا قاریت یافته شده است مگر بطریق بهایم

باب الراء

فصل فی العری

تا جر - با نازگان و شراب فروزش تنجا جمع آن
تا خیر - و ننگ کردن -
تیر - زرد سیم گدخته -
تباور - بهم شتافتن و پیشی گرفتن در کایه -

تشرید معروف که تباریش تری گویند و سبک است
تکمند - بختین و قیل با لکس فرایغ و حاجی شهن
تندر - بالضم صیان جهمه و غصوب کانی اشرف
و در زفا گویند که درست تندر بالضم تندر و در تندر
تندر یعنی سخت و مراد تیز باشد و نیز گفته میشود
اللبه تندر یعنی در پیش آمد و نیز میگویند که فلان
تندر شد ای تفته شد و در غصوب کانی گفته اند
اقوال این هفت و نیز معنی که تندر است ای تیز
و بهمنی غزل میا این هم آمده و که در هم گفته اند
و بهمنی بلند و بلند نیز دیده شد و بهر چه بجا
بر جهم و بهمنی خشم و دشمنان غصوب کانی درشت تو
تندرید - ماضی تندر شدن و در خشم رفتن
فغیج - بزرگ و شکوفا بر آوردن درخت و انگار
و فاش کردن و آواز بلند کردن و کسی را بیدار
معروف کردن و پرورده او دیدن -
تن واد - یعنی راضی و فرمانبردار شد و نیز
تن در گمان و هر - یعنی محاط احاطت محاط
باطن شود و کانی اشرف نامه این ترجمه مشکل است
از لغت و لیکن آنست که گماند شود -

تن ورنده - یعنی راهنی منو و کانی اشرف نامه
و نیز بعضی بنویسد -
تنومند - با یکم مفتوح و با و فایسی زور آور -
و تندر و تندر و و دانا و زبیر -
تندر - یعنی کیم و سوم خاموشی و خاموش بودن
و لریدن باشد این میگرد و خاموش میباش

تتا جر - با نازگان و شراب فروزش تنجا جمع آن
تا خیر - و ننگ کردن -
تیر - زرد سیم گدخته -
تباور - بهم شتافتن و پیشی گرفتن در کایه -

تیار - باکی و پاک شدن -
 تیار شیر - اول برج چینی و بمعنی روشنائی اول
 نیز تیار و در دستور ست تیار شیر بهج و سپید
 روزه دارد و افعال نیز گوید و در شرفناست
 نام دارد نیست سر و مزاج بزرگ سپید بندش
 بنده بین گویند و در علمی ست برای حرارت دل
 می دهند آزار بهج و بهج را بان تشبیه کرده اند
 تحقیق حقیر گردانیدن -
 تدبیر اندیشه کردن در عاقبت کار و بنده آفا
 کردن از پس برگ -

تدویر - گردانیده کدافی دستور -
 تذکیر - تذکر کردن کلام او و عطف لفظن بآیا بهنر
 و یاد و دلباشیدن -
 تذکر - یاد آوردن و ذکر کردن -

تسحر - سحر کردن -
 تسخیر - سحر کردن -

تشاجر - با یکدیگر جفا کردن با یکدیگر تیر و زهر
 تشاعر - شاعری نمودن کسی که شاعر نباشد
 تشویر - غرق شدن از جنابت کدافی الیبتو
 تصامیر - سحقر تشویر جنابت کردن که یک
 گردانیدن و در عرب صیفه و صفر و زن و فصل
 و در فارسی زیادت کاف ساکن و در و زباید
 و در تیر و زباید و در لغت چه در آخنیر خاچه
 و در تیر و زباید -
 تشویر - تشویر و تشویر -

قطیر - پاک شدن از زمین - نیز تشویر و تشویر
 قطیر - پاک کردن و در اینجا تشویر کردن و تشویر کردن
 تکفیر - کفارت دادن و کافر خواندن -
 تیناق - با یکدیگر لغت کردن -
 تینقر - گریختن و لغت کردن -
 تنقیر - معریت و در اینجا تنقیر و مقصود
 توفیر - تمام کردن حق کسی را و در استقال
 بمعنی الفاضل مال بود -
 تنور - دلاوری و مردانگی -

فصل فی الفارسی

تاج - تاج یعنی اقیاب -
 تاج نام ولایتی مشک فخر که نیز منسوب است
 به بیکان تاج که تاجی را هم تاج و تیر گوید
 کدافی الشرفناست -

تاجدار - چون جیم موقوف بود بمعنی آن در اراده
 تاج ای بادشاه و تاج را دانه ای خازن و
 محافظ تاج و تاج را دانه ای خازن که مخزن است
 و چون جیم موقوف باشد یعنی آن تاج از آن بود
 و درینا تاج خانه و سرای و تاج دانه ای را در رحم الله علی
 من الله کدافی الشرفناست -

تاجور - بادشاه و خداوند تاج -
 تاجستار یک و میانه سر یعنی تاج سر که آن سر
 تاج تاج با سوم موقوف و پنجم فارسی و زهره کرد
 و ریزه ریزه ساختن -

تاج تیر - با سوم موقوف و پنجم فارسی یعنی سخت

تشریح کنیم فتح - و نام شهری که خارجیه است
تشریح می شود بوسی است -
تشریح - یعنی کج و سیم یعنی تشریح فارسیان کمال کرده
تعلیم کرد - است و در علم کدانی ادوات -
تقصیه چکار - با کاف فارسی موقوفه تقیه و موقوف
کدانی القصدیه -

تقصیه - بالفتح کل و قبل بازار تازی و در ادب
یعنی کل خانه است که آنرا ملین گویند -
تکامل - یعنی کج و فتح سیم تیزی معروف که هر چه
در میان فرستند عمارت گفته گویند -
تکامل - بالفتح با کاف فارسی است و شتر که
نیک دونه و دونه بود کدانی الشرفی است و قول
معنی ترکیب رنگ دونه است یا با او رنگ است
لیکن در استعمال غالب بزرگ است -

تکرار - با کسر علقی است که چون عمر مردم از چهل سال
افزون شود و چشم حادث شود و بینائی نقصان
پذیرد یعنی را غرض از این به چنان بود که خود را
گوید و بعضی را آب مرواری گویند و از آن به دنیا است
بسی مرتفع گویند و با بینه و کدانی القصدیه -
تمثال - گویند نقاشی و تصویر -

تمثال - یعنی اول و چهارم یعنی قوی باشد کدانی
و اقول این حرف منی است و این لغت که در
ازین و آورده می باشد یکسب چنانچه در
که کسب است از اسم قلاب و هم در هر اسم
بسیار می گویند و اگر یکسب نام می بودی -

تاریکی و زبان تار -
تار و تار - یعنی زیر و زبر که با فی الی و در
ماشیه نیز فانگیا یعنی سخت برپا نیست
تازه گویا شیر - ای شیر گویا نه کدانی شرح
تبار - بالفتح خیل خانه و خاندان و ملاکی -
تبر - با کسر مرغیت و تبار می زبان درخت
بود و پنجاه گذشت -

تبار و تبر - کلاهما بالفتح تا تار که در کمر و تار
را هم تار گویند و تبر و هم سبکون و هم هم آید
تجوار - بالضم با و و معدوله نام پادشاه و پادشاه
که بارز و سرکش که پادشاه بن سیاه پیش بود
تختیه - شیار - یعنی تختیه آمده که بر سر آن این
باش کدانی زفا گویا و در قنیه تختیه سیاه یعنی
سین و یا فارسی تختیه که بر سر آن آهن باشد
بدان زمین - پاچه پاچه کشته بر استمات راه -
تدر و تدرین - چرخ - با ضم فارسی مشتق کدانی
آتش آفتاب که باقی است -

تدر - مرغیت خوش آواز که در باغها نشیند
و جهان جهان - و اما از یک بود و یک با با
جانور است که رنگ او سپید بود و تیرگی باغ و تیرگی
سپید و شرنگ و در قنیه است ترنشا که تیر که
تیر - شکر - مرغ کدانی القصدیه -

تره شیر - تره است تلخ مانند ترخان و تیراک
اگر بپا خواست آن را در باره شوق و عاشق
ترنم - بوزن قافیه و مود و کدانی کدانی

می نویشتی چنانچه از اسباب و احوال لفظ ساز
در وقت و مکان و احوال ظاهرست برین که اصل
این تند است -

تندر و تند و در کلام با هم که و سه هم قبل از
وال است سخت غرضه که بتألیفش را معنی باشد
و در زمانه یا بیک وقت تندر در حد غرضه یعنی آوا
ابر و نیز بایل اگر بید -

تندر و در - با ضمیر ایل موقوف برست
تندر - با فتح با کاف فارسی آنکه بندش هرگاه
نامند و در وی احوال است به بعضی گویند
کافی است و بعضی گویند معدنی است و بعضی گویند
که آب دریا بر زمین جمع شود و چون به بندگی بگازد
و بقیاس چنان می نماید که کافی است کذا فی طب
و حقائق الاشیاء -

تنگبار - با کاف فارسی موقوف یعنی آنکه هر
هر کسی را بخواه در آن بهر وقت بار آورده
نباشد که افی الشرف نامه و چیزی را نیز گویند که
چشمه ای آید و بغایت غریزه وجود باشد و بپای
از آدمای باریقی جل شانهد و در کلام ساکن
حضرت خدای تعالی با اعتبار وحدت حقیقه که
تکلیف در آن غیر از آنکه می دود و نه از راه
تنگبار گیر - با کاف موقوف یعنی سخت گناهی
تنگبار - با کاف فارسی با شکله و شکله یا
کذا فی القندیه و کتابه از دلمن معشوق -

تنگباری و هر - با کاف فارسی موقوف یعنی

تواری - با فتح سستی بود که چون بر چهار پا
نهند بان چند کذا فی لسان الشعراء -

تو و ده کا فور - انبار کا فور و نیز بر همین اگر بید
تو و ده کا فور - نام کباب است که از آتشش می گویند
کذا فی زفا گوید و در شرف نامه است تو و ده کا فور
نیز که روفی و لایت تو و ده کا فور نام دختر است که منسوب به
تو و ده کا فور است که در آن تو و ده کا فور انداخته در کا و
بچکان می اندازند و اصل بن طوار است -

تیر معروف و نیز درت مانند آن آفتاب بر
سرطان که فارسیان آنرا تیر ماه گویند و تیر شتی و
تیر حوب است که بدان بام خانه پوشند تا زایش جانزه
خواند و بهندی کرمی نامند و آن چوبی در آن درخت
میشود و بعضی چهار پهلوی بود و بعضی گویند که بر آن پناه
سفت میباشد و بهر که بتألیفش حصه خوانند و نام
شماره و آسان دوم که خانه و برج جو زاده و در تیر
عطار نامند و نام مرغی و فصل خزان و تار یک
و نیز زوم و در زاده و در بعضی نسخه الاولی است و در
قندیه آورده است تیر را که معروف و امان و چون
پادشاهان شهری را فتح کنند و در غارت آورند اگر
در آن شهر بزرگی یا دوستی ساکن باشد چون خوانند
که خانه او را بچ بکنند نزد یک تیر از کیش خود بپست
او دهند تا او آن تیر بپست گرفته بر در خانه خود
استاده باشد چون اسباب پادشاه آن تیر بر زمین
در آن خانه بکشد نیز مانند لفظه اقوال ابن عرب
از روی مفهوم می است بلکه اخیر تیر و قندیه قبل

و حق اینست که امان معنی و معنی تیر نیست بلکه مجاز است
از قبیل ذکر لازم و ارادت ملازم و در دست
نیز معنی طاق مسطور است -

تیر باران سحر - ای آبهای سحر که ثانی الاوت
تیر ویر - باد و بوم فارسی و سوم و قوت بسیار تیر
و خد و اند تیر -

تیر سحر - روشنائی بوج کاذب و صبح صادق
هم آمده و دعای بی سحر گاهی را نیز گویند -

تیمار یکسختی ارگی و تخم و کما در پشت عم و فطنت
کردن کسی را که یا بود و یا بیلاقی گرفتار شده باشد
و معنی نکر و اندیشه کردن و غم خوردن و فطنت
خودن و کما در پشت هم آمده -

فصل فی الترمی

تار - تنگ -

قور بختین معنی هست ضد نیست -

تکمر - بختین آب و ماه و پیشانی -

تکر - با فتح رگ و آزار و الله اعلم -

باب الزا

فصل فی العربی

تبارز - بر یکدیگر بیرون شدن بر جنگ

تبرز - از باب تفضل بر طایفه کردن و برین فتن

تبریز - بیرون آوردن و ظاهر کردن بیان کردن

و از هر چه خود در گذشتن و فضل و برنام شده است

گهین تبریز را زبیده خاقان بگوید و بیرون رسیده

که در غرض بود و در سینه منسج معین و مانع باشد

و در شهر اربع و اربعین و اثنان از روز و اربعین

و در اربع سلطنت قائم عباسی حکومت آن بلده

با امیر سوادون بن محمد را وندی معوض گردانیده

و اتفاقا در چهارشنبه از بی خبری که در علوم نجوم بیگانه

موسوم بود و به تبریز افتاد و حکم کرد که درین شهر

شهر و غرضه ثلثات و ثلثین و اربع مائت و اربعین

و فتنه در روز غنیمت میشود و این شهر خراب میگردد

و اکثر مردم و امان شب بفرمان رفته بجانب شهر

نظاره میکردند که یکبار و چهارمین وقت بمیدان کردند

چنانکه بود و گشت یکم و خسر و در شهر فساد آورد

که در آن تاریخ من در تبریز بودم و معنی که سخن آن شهر را

خوابیده باشند و بیرون رفتند و زبانه از چهل هزار

کس بودند و هر یک شند و بوطا هر شیرازی و غیره

از شهر سوادون و ثلثین و اربع مائت و اربعین

سه و هشتاد و ثلثین و اربع مائت و اربعین طالع عقرب

اختیار نموده و در آنجا بنا نهاده و گفت من

خزانی را از این یکم و متکفل از معنی میشود و اسیر

متقن نیست و با نهایت آن بنا بوطا هر یک و اربعین

و حالا همان شهر است که بار دوست

سجای ویر - فوجی از جاب ویر -

تجبر - بختین جمع شدن و فتنه شد

تجور - آسان فر کردن فتنه و در گذشتن و بجا و فتنه

تجور - آسان فر کردن فتنه و در گذشتن و بجا و فتنه

تجور - آسان فر کردن فتنه و در گذشتن و بجا و فتنه

تجور - آسان فر کردن فتنه و در گذشتن و بجا و فتنه

تجور - آسان فر کردن فتنه و در گذشتن و بجا و فتنه

تجور - آسان فر کردن فتنه و در گذشتن و بجا و فتنه

تغیر - بالفتح شایخ جابره و قباوان بر هر زمان
تغیر - صعد را گویند
تغیر - بالفتح همان تغیر که در فصل سابق رفت
تغیر - بالفتح با کاف ناری یعنی دیرین همان
وجست و جوی کردن -
تغیر - بالفتح با و فارسی گریا و درت مانان
آفتاب و پنج سرطان رومیان یک ماه شمرند
و متوز ماه خوانند -

تغیر - بالفتح بمعنی ترشی یا آلوده و آن
آلتی است حلو و آیان را مانده گفتار سوراخا دانه
و زبان بر دندان و جلاب معانی گفتار کدافی افسینه
تغیر - نام و شقی و چیزی که بر کمانها پیچیده تبار
جدا خوانند و قبیل با و و فارسی و تو را و او را
جست و دود و ختن و کشیدن و محال کنند امر
و آنچه از کسی برسد باز برسانند -
تغیر - پیش خطائی کدافی الطرب -
تغیر - پیراهن است -

تغیر - با و می که از دیر جدا شده و یا آنچه کدافی
گفتند بشنو آینه یعنی از سنائی نیز - بوسه بر کمان
زنی بیابی نیز - و نیز با کسر و یا با و فارسی ضد گفتار
تغیر - شایک ز و و نیز چنانچه گویند این آب نیز
میدود و آن نیز میرود -

فصل فی التری

تاری - اسب ابرش -
تغیر - بضم کیم و فتح سوم خون دندان -

تغیر - بفتح تین نکات -

باب الازرار القاری

فصل فی الثاری

تغیر - بفتح کیم بر ک گیاه که نو بر آید -
تغیر - بفتح تین با کاف ناری از انور که بیان هم
تغیر - نام پسر فریدون شاه که توانا و پهلوان
بود و پست و رختی است که بر کمان و نیز چسبند

باب السین

فصل فی العری

تاریس - از باب نقل و تنویر شدن -
تاریس - رام کردن و تبار کردن و ستن
تاریس - دنیا و نادان و کسود کردن -
تاریس - خیرگر و اندین و مایس و ادون -
تاریس - نوبید گردانیدن -
تاریس - کم شدن و کاهیده کردن -
تاریس - سخت رفتن -

تاریس - جست و جو کردن و غیره
تاریس - محاسن و نیز نام صنعتی است و حوت
و آن تجاش گردانیدن و بکشد و آن نوع است
تاریس - ویران کردن -
تاریس - بالضم سپر -

تاریس - چیزی که آفتاب ختن با قبا و تبار
تاریس - پاک کردن و پاک کردن -
تاریس - پوشانیدن کار هر کسی و بیک کردن
تاریس - پرگنده شدن و بیک و بیک شدن

<p>تعمیر و بسط یعنی نفس ناطقه غلغله آمده - تیماس - پیشه و نیتان و شغل -</p>	<p>کمان و باد و سر و کشیدن و پاشیدن موج نفس زبون مردم و وجه هر حرف و دلالت هر حرف و نیت</p>
<p>باب الشیخین المجمعین فصل فی العربی</p>	<p>فصل فی الکتاب</p>
<p>تعمیر - یعنی کلمه مع التشدید شادمانی شادمانه تعمیر - یاری کردن - تعمیر - از باب تغلیر گرد آمدن و جمع شدن تعمیر - جمع کردن -</p>	<p>تاج خروش - کلیت است و از لایه لایه و گوشت پاره لعل که بر سر خروش بود که در زخامه یا قبول زردی می شود و شکل تاج مزه مایه می شود و از استانان فروزیه گویند و تعذیه گشت که تبارش عجم گویند -</p>
<p>تعمیر - بر یکدیگر انداختن مردم در جنگ تعمیر - دور شدن -</p>	<p>ترس - یعنی کیم و ضم دوم زیدین سخت کدانی و بسکون ثانی هم که تبارش خوف گویند -</p>
<p>تعمیر - یکسره کشیدن - تعمیر - آواز کردن سلاح یا جامه یا کلاه و شک</p>	<p>ترس - یعنی اول و ضم سوم گاه بیت که بکار با تله ای مصری و به کلاه خیمه یا خیمه اند که در از شکل مهر است مستدیر گرد و آرد آب بچرخاند و آب و بکیرند تا قدری شود بخورند که در دانه که در خرد جله سایه و ن کار و اگر ترس بوده بر پشت بچه خرد و نیت همین عمل کند کدانی لعلت از آفتاب مجموعه تیره خوانده اند -</p>
<p>تعمیر - تا بکسر باریدن باران - تعمیر - از باب تغلیر بچکیدن آب یا گل یا مثل آن بر چیزی -</p>	<p>تعمیر - یعنی کیم و ضم دوم زیدین سخت کدانی و بسکون ثانی هم که تبارش خوف گویند -</p>
<p>تعمیر - یعنی کیم و ضم دوم زیدین سخت کدانی و بسکون ثانی هم که تبارش خوف گویند -</p>	<p>تعمیر - یعنی کیم و ضم دوم زیدین سخت کدانی و بسکون ثانی هم که تبارش خوف گویند -</p>
<p>تعمیر - لرزیدن - تعمیر - آرام شدن سخن و غیره و سخن چینی کردن</p>	<p>تعمیر - یعنی کیم و ضم دوم زیدین سخت کدانی و بسکون ثانی هم که تبارش خوف گویند -</p>
<p>تعمیر - تیشه بزرگ که در دشت بدان بکافند و پاره کنند و روبرو بگران بیشتر دارند -</p>	<p>تعمیر - یعنی کیم و ضم دوم زیدین سخت کدانی و بسکون ثانی هم که تبارش خوف گویند -</p>
<p>تعمیر - شویده شدن - تعمیر - شویده کردن -</p>	<p>تعمیر - یعنی کیم و ضم دوم زیدین سخت کدانی و بسکون ثانی هم که تبارش خوف گویند -</p>
<p>تعمیر - بایم عیش زندگانی کردن - تعمیر - سبزه چیدن کردن و چیدن کردن</p>	<p>تعمیر - یعنی کیم و ضم دوم زیدین سخت کدانی و بسکون ثانی هم که تبارش خوف گویند -</p>

توفش - بر دنا سرگشتن -
 تفرش - شایخفت و سرفش کردن و
 و بر سرین بریدن مرغ -
 نقش - نقش طغنه زدن و کسر دوم گری -
 تفرش - از باب فعل کسب کردن و دریدن
 و گرد آدن -
 تفرش - با یکدیگر در انداختن مردم و دشمنی
 و کسب کردن -
 نقشش - نقشه کشیدن و نیکو شدن بجا -
 تفرش - از باب فعل شتاب کردن -
 تفرش - شتابانیدن -
 تفرش - بنامیدن آنچه نرم باشد از
 استخوان و مغز استخوان خوردن -

تفرش - در قیمت چیزی فرو کردن بی نیت بخریدن
 تا و بگریه نخورد -
 تفرش - فرا گرفتن فائده و غیر آن بر دشمن
 تفرش - بهر گونه ای پس استادن و در دشمن
 نقشش - نقش کردن -
 تفرش - آمیخته شدن بگروه های مختلفه -
 تفرش - جامع سلاح از خود و انداختن از ترس -
 تفرش - از باب فعل میشدنی خالی شدن یا
 تفرش - فتنه کردن میان مردم و درهم انداختن
 مردم را بدشمنی -
 تفرش - با فتح دست بر کشیدن و در کردن
 و مهیت کردن -

تفرش - از باب فعل جنبیدن -
 تفرش - با یکدیگر در افتادن و در میان یکدیگر
 تفرش - آمیخته کردن و آمیخته شدن و فتنه
 آشوب انداختن -
 تفرش - کشیدن -
 فصل فی الفارسی

تفرش - کسر دوم که دوم است در ستانی گونا
 منی القیاده و قول یعنی گری آفتاب نیز تفرش
 نیز بر این لفظ کسب است از باب و همین بسند
 نه آنکه لفظی لمعه موهوبه است آن بر این و نه بر این
 تفرش - با هم و قوت خداوند تبارک و تعالی
 تفرش - خواج و خداوند کبار و نهاده و خاص
 ترکیب تا و با خود -

تفرش - نام دختر قیصر روم -
 تفرش - فتح یکم و کسر دوم گری -
 تفرش - استریش - آلتی است پوی بزرگبری که
 همدش بل نامند و استریش خیال را گویند
 تفرش - آلتی است پوی بزرگبری که
 که دست و آلتین باشد -
 تفرش - بالفتح یا بی که چنانچه آهستن چوب
 بر دوه و بر شیده جدا کرده باشند که افی استریش
 و در ادوات است بر آوده چه چیزی که بریده و جدا
 کرده باشند بوقت آهستن به چیزی دیگر فرو
 ستیدن اقول تراش بر آوده چیزی که بریده و جدا
 و امر تراشیدن و یا عمل آن اگر و کسب است -

<p>ترش - نام مزه معرود چنانچه مزه سرکه - ترش - بشیر کیم و سوم نام گپا بیست که آنرا قور نیز گویند که آنرا با نگو یا و با سیدن همدیس لغیست چنانچه گذشت - تس - بالفتح تیشه بزرگ که درخت بدان بکنند و بپایه کنند و بود کردن بیشتر دارند - تکس - لغتتین و باکاف فارسی وانه انگور و کبرتن اسمی از اسامی ترکمان - تنگ عیش - باکاف فارسی موقوف فقیر و آنکه اکثر اوقات در اندوه گذارد که آنرا فی القینه - تنگوش - بالفتح باکاف فارسی علم خانه در میان فرصت نگری غیر از تنگ - توخش - لغتتین کشیدن که آنرا فی را گویند - توش - با واو فارسی توانا که آنرا فی اشراف و خرداک بقدر حاجت را هم گفته اند که توکل است توش پوش - کلاه با واو فارسی یعنی توانا و کرد و فرگویند اوش می آید که آنرا فی را گویند و در اصل این آواز جاوشان است -</p>	<p>تساحص - به دیگر است بدین چیز می - تساحص - سهت و صلح کردن با هم - تساحص - بدینا که چشم نگریست - تساحص - استوار کردن و درست کردن - تساحص - حریص گردانیدن - تساحص - بران کردن نخود و غیر آن - تساحص - دفع گفتن - تساحص - خاص گردانیدن - تساحص - بدین معنی در فاحص کردن - تساحص - بر بستن و زینده شدن و در طراح شعر نام مروج که در دست که آنرا فی جامع الصنائع اما در سائر الفصلا که تصدیق قاضی شهاب الدین مندرجت که حسن تجانس است که مخرج از غزل و دخول در مخرج با حسن وجه باشد و درین معنی لغوی مرعی میشود زیرا چه در متن از غزل است - تساحص - جستجو کردن و آگاه کردن و پرهیز کردن تساحص - بهر دو کردن موجود کرده شدن که آنرا فی الدب تور و معنی تصریح بهر است -</p>
<p>باب الضا و المعجزة</p>	<p>فصل فی الترمی</p>
<p>فصل فی الترمی</p>	<p>تریش - بالفتح خدمت -</p>
<p>تباهض - همدگر را دشمن داشتن -</p>	<p>تیش - دندان -</p>
<p>تباض - از باب تفعل اندک چیز است و در کار</p>	<p>باب الضا و المعجزة</p>
<p>گذاشتن و اندکی از چیزی گرفتن -</p>	<p>فصل فی الترمی</p>
<p>تباضض - اندک اندک سخن گرفتن از کسی -</p>	<p>تباضض - و هم جنبانیدن سنگ چالویی کردن تباضض - جنبیدن بخود چیدن از زخم خوردن</p>

تختیط - تباہ کردن -
 تختیط - جامه را خطط بافتن -
 تختیط - آمیخته کردن -
 تختیط - گردن کشی کردن -
 تختیط - جامه دوختن -
 تساقط - افتادن -
 تسخط - اندک شمردن بخشش دشمن گرفتن -
 تسقط - خطاه و ذلل جستن بر کسی -
 تسلط - بر کسی غالب شدن -
 تسلیط - برگماشتن -
 تسطیط - شکر گفتن چنانکه در هر بیت چهار یا
 قافیه تمامه آورده شود و بعد از آن قافیه هلیه
 شعر که آن مخالف آن قافیه باشد گفته شود و
 چیزی بر و دال زیرین را و سخن -
 تسویط - آمیختن و بتا زبانه زدن -
 تشخط - از باب تفعل در خون گردیدن مقبول -
 تشخیط - آمیختن و بتا زبانه زدن -
 تشیط - چیزی آبش در شستن تا موی او بسوزد -
 تضریط - بفتح تیزیدن و افسوس بستن -
 تعطط - بر زبانه گفتن جامه -
 تعطیط - بفتح مهار زدن بر سر فرو کردن -
 تخلیط - بلفظ انداختن و در خطط منسوب کردن
 کسی را -
 تعوط - از باب تفعل چیست غایت کردن فتن
 تقریط - تصفیه کردن و فراغش کردن

و ضائع کردن و تر کردن و دور کردن و پشیدنی
 کردن و گوشواره و گوش خود کردن و گوشواره
 و گوش کرده شدن -
 تقریط - بفتح گمشواره و گوش کردن و بجام
 بر سر کردن -
 تقسط - از باب تفعل بخشیدن چیزی را -
 تلقط - از باب تفعل زجائی بجائی کردن خزانه
 و جزایان -
 تسلط - از یکدیگر جدا شدن -
 تمسط - از باب تفعل بختنه شدن موی -
 تمطط - بوزن تفعل خود را نازیدن و خراشیدن
 و آشکارا کردن و انداختن -
 تکتیط - از باب تفعل مینی پاک کردن -
 تمسطط - از باب تفعل نشاط کردن و شادمانی
 تمقطط - از باب تفعل آب که درون نیک نقطه زدن -
 تمواطط - بفتح انچه بر موی و آویزند بر آرایش
 و توریط - در پاک انداختن -
 توسیط - در میان چیزی رفتن و میانجی کردن
 توسیطط - در میان انداختن چیزی را و میانجی نکردن
 تهایطط - فراهم آمدن -
 تهایطط - در یکدیگر را و شتام وادون -

باب اللفظ المعجمی
 فصل فی المعجمی

تختیط - یا و گردن و خود را نازیدن و آشکارا
 تعطیط - درشت کردن و درشت گفتن -

توین - کوه را گویند و نیز منو و منو غا و غا غا
تیفت - غار و من و غا غا را گویند

باب الفتان
وفصل في العزيمى

ترباق - بالکسر تر باکر -
تسابق - بر یکدیگر پیشی گرفتن -
تصادق - با یکدیگر هست شدن و دوستی داشتن
تصدق - صدق دادن -
تصدیق - راست گوئی و داشتن و باور نمودن
تصعاق - بیوش شدن -
تضییق - تنگ شدن -
تطابق - اتفاق کردن -
تطلب - توانا گردانیدن -
تعلق - بست یکدیگر و از هر یک در عمل فی الواقع
تعلیق - عشق نمودن -
تعلق - چنگ و زدن و پیچری و آویندن
تعلق - بنا و زیستن -
تعلیم - در آویندن و نیز نام تلمی و خطی است
و در اصطلاح نویسندگان اهل دیوان شیخ کرده و باید
تعمیق - هست کاری کردن -
تغریق - غرق کردن و کشتن -
تعلیق - در خانه و استن -
تغریق - پرانده کردن -
تلاحق - با یکدیگر سپردن -
تمنیق - نوشیدن -

تو شوق - استوار کردن -
تو شوق - سزاوار گردانیدن -
تو افق - اتفاق نمودن و موافقت کردن -
تعلق - چسبندگی کردن -

فصل في القاري

تا خط ارتق - یعنی پائید پر و بالا رفتن و
ارتق نام خفیت است خطوط جام هم که غش
فصل واک غننه شده -
نیتق - یعنی تین پرده و در دستق مسطور است
انچه پیش تخت عروس وقت جلوه باشد -
مکام و رابلق - اودوم فارسی در درگاه که نامی از
نطق - استیع از ایاچی بر ابداستیش که زبان مرج
شیخ نطق - یعنی زبان شیخ -

فصل فی الترمی

ماروق - کبسر لام شکی -
 تیراق - بالضم خاک -
 تیغلق - خنق -
 تبوق - بفتح کبسر -
 تنوق - بفتح کبم و کسر و و مد و فتح غاکی -
 تلشوق - بضم کبم و فتح سوم کمان و مد -
 تمسوق - بضم کبم و فتح -
 تموز فرق - بفتح ایمر و قار و ضم و و او و عذله
 ستاره قطب -
 تنوق - بفتح کبم و و مد و کسر و کواه -
 تیغلق - گواهی -

تو لوق - با هم می آید اول کلمه
ترخاق - خبر دادن و اطلاع دادن

باب الکلمات العربیة
فصل فی العربی

تبارک - الفتح بکتابت و این لغت در لغت
تبرک - زمین -
تبرک - جنبیدن -
تبرک - جنبانیدن -
تبرک - یکبار -
تبارک - در یافتن و یابی گیریدن و پستی آوردن
تبرک - با وجود گیر کردن و نمودن و تبرک
تبرک - با وجود گیر کردن و نمودن و تبرک
آدم و حرب -
تبرک - بگذار -
تبرک - مسواک بندان یا لیدن -
تبرک - در هر مردن -
تبرک - کسی را شکست دادن -
تبرک - در شک افتادن -
تبرک - خا بر سر دیوار نهادن و سرتین
کذا فی التاج و بلند شدن پستان و خنده و
تبرک - التاج و تبرک پستان و سرتین
تبرک - تیر انداختن و پادشاهی و شهنشاهی
تبرک - پادشاه شدن و خدایان شدن
تبرک - رسوا شدن

فصل فی الفارسی

تبارک - با هم می آید که دو هم می آید
تبارک - دشت انگور و مغرب آن طاق و تبرک
تبرک - میان را که دشت با یک خوانند
کذا فی القنیة و تبرک از زمین است می کنند و در
چوب و پستان آن آید و در بران چوب می دارند
تبرک - پستان کمانه که درانی فرنگ یک فقره خوانند
تبارک - به یون و دست و پستانها -
تبارک - غیر عرب و ترک تا جیک نیز نامند -
تبارک - میانه که در فرق است خود معنی اخیر
از زبان گویند -
تبارک - تا زبان تا تبرک - دوم از الفارسی جهان
تبارک - تبرک و تبرک است تبرک را و قول
تبرک - که در تبرک می باشد -
تبارک - تبرک و تبرک -
تبارک - با فتح نام مردی که درانی القنیة
تبرک - با فتح آوردن است و تبرک به آنچه آید
تبرک و در پستان آوردن که دران به چوب و تبرک
تبرک - که دران -
تبرک - به تبرک است مانند دهن که به تبرک
و این در بیان طعام بخورند -
تبرک - نشینان خاک - پادشاهان و پادشاهان
و ارباب و ساکنان زمین -
تبرک - خاکی میانی تحت کمانه و تبرک
تبرک - از و می فلک - یعنی برج میزان -
تبرک - پرند و است پدید آمدن و نزل و دران

ترک نیز گوید پیش تا زینش صوره و بهر دو لایه نامند
ترک - باب و متجانس معنوم جانور نیست زینا
آتش خوار و اندک پرو و در گو بهای فواحی بهر بود
تر و ک - بفتح کیم و سوم کرم گندم خوار ک وکیل
باز از فارسی است -

ترسک - بفتح و فتح سوم پرند است بفرام
ترک - صوره و کلاه و کلاه آتشین که هنگام جنگ
بر سرش بندند تا پیش مغر خوانند و ترک نیست
باز آمدن و در ست و آتشین تازیت و استحال
در کلام است تاز ترک آ و رون و کرون و تریک
گفتن گفته اند کذا فی اشرف فار اقول یعنی
کلاه آتشی بر نیز تازیت چنانچه بالا گذشت و
ترک بفتح تین جمله آیت که در آن تخم بچکان و
عطریات تعبیه کنند و گنایه از عشق و محلام باشد
و گذشتن و گذشتن و ترک و ادون و مناصحی از
تعلقات جسمانی و خواسته های نفسانی و گشتن از
ماسه بی اتمه سجدهات تقاضی و تشبه و موزنه که
کلاه و غیره امثال آنرا نیز گفته اند و نام تصدیق است
از مضامین آفرینان و نام روحانی است و گویا
بهر بندش روان و صدای رعد و نیز صدا و آوازی که
از شکست و ترکیه آن چیزی آید و بمعنی رفته تراک
هم باشد و دفته کبیره و دوشیزه را نیز گویند و شافقی
گویند که بر دوزخ و عمار و قلعه و باغ و امثال آن کنند
و معنی تر هم است که هند شک باشد و در ست
معنی گاه و گاه هم طورت -

ترک فلک - صرخ و قیل آفتاب
ترندک - بفتح تین جان ترک مذکور یعنی صوره
تر و خشک - سی با ناخوش و غیره ناخوش
و نان اندک و بسیار کذا فی الاصطلاح -

تره تیرک - بیا یا در قدسی ستره که تیش است
للم و چند سوزانند -
تریاک - بفتح یا و هر آن صوره است از کف باغ
و قیل گفت گاه و شستی نیز هر که موسی شیر خورده باشد
باز و روی سهل بدیند یا هر که امار گزیده باشد
اگر او بدیند بگوید شود کذا فی بعضی قطب -
تریاک - شکر و جوز -

ترک تیکه بن را گویند و آن چوبی باشد
سیان خالی بدرازی نیز که گاه گاه در نقش
کنشک و امثال آن را بدانند و شکر کذا
فی الکسور -

تر و ک - بفتح یا و هر فارسی معنی کرم گندم
صانع کن آمده -

تقریک - ادب کبدن -

تیک - بفتح تیک است غیر آن و تقریبا و
امثال آن و در ادوات بمعنی بن جوین چاه و آب
و در دستور کورست تیک بن و بمعنی باند
و بمعنی بسیار تند براه رفتن و در بن نیز آمده نام
گیا هست که در میان گندم زار و در دشت تراز
گیا گندم باشد و نام گیاهی هم است که در میان
آب می روید و در مصر کاغذ از آن می سازند و معنی آنکه

و جلیل و کرم آمد و بر برون را گویند عجم و برون
دست برکنار نشسته نرم که بختین دست نشسته
و کبر اول پیش و نزدیک آمده و تکه طعام که بشا
لقمه خوانند و بعد از آن چراغی که اندک روشنی داشته
و نوک خنجر چینه و در تقارن با نور آن آتش گویند و نور
کردن ماهم خوانند و بوم و زمین را نیز گفته اند
و اندر علم بالصواب -

تنگنا محاک یعنی دنیا و عالم بشر
تینین فلک یعنی پس از آن که در قیامت
تینین فلک که اکسب به اما جامع این مجبوعه در نسخه
نجوم هر قوم دیده است که از او دایست و آسمان
که سر او را پس دم او را تینین میگوشاید و از تینین فلک
خوانند چنانچه یکا از دایست در زمین که تمامی
زمین را از آنجا انگشته می گویند گفته است میگویند
که تینین فلک پس از آنست و بعضی گویند که آن پس از آنست
و اندر علم بالصواب میگویند که آن از او دایست و
نقصه دم خود میگویند و با سر او دم او میگویند و میگویند
که تینین فلک که سر او دم او دایست پس از قیامت قائم
خواهد شد و فلک وی هم از وی خواهد بود و الله اعلم بالصواب

تکونک با علم با او و فارسی غریبه نریک که با و بچه
بود که از آن فرزند علی یکی و باقی سراجی که از
در بچه و گل بصورت با نوری سازند
تکونک - نام هر دایست که از ظاهر تحقیق
نیز گویند و بفارسی کاسی محلی نامند
تکونک - گاهیت بغایت تلخ و گویند و نریک
و در قیامت یعنی خیز و تاخت

تکونک - با کسر طه که تازیانش بویا خوانند و تیل
او را که در دست و بختین یعنی سبب بر کنده مسکوت
و اندر علم بالصواب -

تکونک - نشانه تیر که بجزی هفت خوانند
کذا فی القیامه لیکن صحیح تمکک بوزن تفصیل است
چنانچه در کاف فارسی می آید -

تکونک - یعنی قرآن مجید که کذا فی قرآن علی یکی
و در قرآن خمر و اس هم یعنی یعنی بفتح کیم و چپ هم
پنجم و کسر دوم هم تونم است -

تکونک - بضم اول انگشت ابهام و وسطی گرفتن
چیز خنجر و نری باشد یعنی بر پشت چیزی بر پشت خنجر

و دلی باشد و دم و از آنکه از بخت سوال سازند
از بخت در بخت گرفته و از بخت بخت
و بایستی بایستی در بخت که بختی باشد و آن
قالبی است که چیزها از آنجا و بخت و مثال آن آن
رنگ و بعضی در بخت زمین است طاقین این امر گفته اند
تکونک جناح زمین است گویند و بخت نیز بختی که با و
تکونک با و شاهی زمام می -

تکونک محاک یعنی دنیا و عالم بشر
تینین فلک یعنی پس از آن که در قیامت
تینین فلک که اکسب به اما جامع این مجبوعه در نسخه
نجوم هر قوم دیده است که از او دایست و آسمان
که سر او را پس دم او را تینین میگوشاید و از تینین فلک
خوانند چنانچه یکا از دایست در زمین که تمامی
زمین را از آنجا انگشته می گویند گفته است میگویند
که تینین فلک پس از آنست و بعضی گویند که آن پس از آنست
و اندر علم بالصواب میگویند که آن از او دایست و
نقصه دم خود میگویند و با سر او دم او میگویند و میگویند
که تینین فلک که سر او دم او دایست پس از قیامت قائم
خواهد شد و فلک وی هم از وی خواهد بود و الله اعلم بالصواب

تکونک با علم با او و فارسی غریبه نریک که با و بچه
بود که از آن فرزند علی یکی و باقی سراجی که از
در بچه و گل بصورت با نوری سازند
تکونک - نام هر دایست که از ظاهر تحقیق
نیز گویند و بفارسی کاسی محلی نامند
تکونک - گاهیت بغایت تلخ و گویند و نریک
و در قیامت یعنی خیز و تاخت

تکونک - با کسر طه که تازیانش بویا خوانند و تیل
او را که در دست و بختین یعنی سبب بر کنده مسکوت
و اندر علم بالصواب میگویند که آن از او دایست و
نقصه دم خود میگویند و با سر او دم او میگویند و میگویند
که تینین فلک که سر او دم او دایست پس از قیامت قائم
خواهد شد و فلک وی هم از وی خواهد بود و الله اعلم بالصواب

تکونک - نشانه تیر که بجزی هفت خوانند
کذا فی القیامه لیکن صحیح تمکک بوزن تفصیل است
چنانچه در کاف فارسی می آید -

تکونک - یعنی قرآن مجید که کذا فی قرآن علی یکی
و در قرآن خمر و اس هم یعنی یعنی بفتح کیم و چپ هم
پنجم و کسر دوم هم تونم است -

تکونک - بضم اول انگشت ابهام و وسطی گرفتن
چیز خنجر و نری باشد یعنی بر پشت چیزی بر پشت خنجر

توزک - با دوام فارسی سینه است که به بندش
 مویا نامند و در فرنگ علی بنی با دوام فارسی و
 را به موقوف یک ریخته موی و چشم و جز آن و قبل
 پاره ازان و موی پیشانی است تا پیش عذره
 فصله با لقمه فیما خواند که فی القنیه اقول من
 اول شایه چنانچه بزخم بند و در فرنگ کمانه خیزد
 معنی چشم آمده است نام یکی از پهلوانان ایران نیز
 شتک فتنه بین خالی و برهنه قبل با کاف افکار
 تیرک - با کسر آید و با لای و یک جوشان او
 غایت خفته شدن گوشت و امثال آن در وزن
 پیدا کرد فی القنیه

فصل فی التری

تسک - کبکترین جلیس و مردمند
 ترشک - با کسر ترشخ
 ترک - کبکترین زنده و فیتج یکم با کسر دوم گن
 ترشک - کبکترین چادر
 ترک - بفتحقین غرقاب
 تسک - بفتح یکم و سوم اولن
 تو شک - با لقمه جابده ثواب
 تو شک - شفقناکو
 تیزک - کبکرم و سوم زنده و فیتج یکم و سوم
 تیک - کبکترین بشله
 تیک - سرفه
 تسک - کبکرم و سوم و سوم خباب

باب الکاف الفارسی

فصل فی الفارسی

تازنگ - بنی ستون آمده که لای و ست
 و بر بالای آن به ای طاق گذارند و به لای
 تازنگ - بوزن با سنگ نه سبت
 ترک - با الفتح جان ترک که گزشته یعنی دوم
 ترنگ - با الفتح جان و ترک که گزشته که
 شرفنامه و به ای طاق گذارند و به لای
 و از آن گمان بزم و به ای طاق گذارند و به لای
 معنی آواز که آن باشد که تیر و خنق و
 ترنگ - و از آن گمان که به ای طاق گذارند و به لای
 و از پانی و از آن گمان که به ای طاق گذارند و به لای

تسک - با الفتح جان تک که گزشته که
 گزشته قبل معنی ترنگ است با کسر کذانی شرفنامه
 و در لسان اشهر است و کستان بودن
 تسک - بفتحقین با دوم فارسی یکم و دو چانه است
 چیزی که از بار بار و از آن گمان که به ای طاق گذارند و به لای
 همچو پور و به ای طاق گذارند و به لای
 و آن بنایت سرد میشود و به ای طاق گذارند و به لای
 تسک - بفتحقین حاجت و ضروری و به ای طاق گذارند و به لای
 و از آن گمان که به ای طاق گذارند و به لای
 تسک - چیز است سنج از ستی با لقمه ترش
 از درخت می آید و به ای طاق گذارند و به لای
 تسک - هر قوم است

تشناک - نام پادشاهی کدانی فی القنیه و به ای طاق گذارند و به لای
 با کاف فارسی معنی پادشاهی و به ای طاق گذارند و به لای

تنگ - ضد فراز و شکوه و شرف و ستور و غیره و کوه
سنت قریب و غیره و شکوه و ستور و ستور و ستور
امثال آن و ایضا یعنی بسیار و بزرگ و بزرگ
کمره متعال است و درگاه متعال یعنی سنت و بزرگ
زیر مقامی است از ترکستان بین که ترک کان شکی
منسوب بدان مقام نیز تنگ فرود بردن یعنی پوشیدن
و ناپدید کردن است -

تنگ تنگ - یعنی بسیار بسیار آمده که نافی از تنگ
تو تنگ - باقیه او را در میان خود و بر سر آن
تو یک - گنجینه و مخزن
تنگ بختین - آن تنگ که مندرج گشته و در آن

باب - اللام
فصل فی العزفی

تابل - یکسره و چون و افراز طعام تو ابل و چون
تجیل - بزرگ و شرف و تعظیم و بزرگ کردن
تجامل - تا وافی نمودن بی نا وافی
تحصیل - حاصل کردن و ستاندن و احکام
تحمل - استئنا کردن بیو کنند -

تحلیل - حلال کردن -
تحمل - ابر و دشمن و قبول کردن چیزی -
تخیل - خیال کردن و بیک شدن همان بر ابر
تزلزل - رام شدن -
تزلزل - ضعیف شدن چیزی که آویخته باشد -
تزلزل - رام بودن
ترجل - بار برداشتن -

تراول - بهم واکو شدن -
تراول - خود را در جابه جابیدن -
تقابل - با یکدیگر روان شدن و شکوه و غیره
تشاغل - خود را بچیزی مشغول کردن -
تصاقل - بانگ کردن -
تضلیل - گمراه کردن -

تعتیل - بی اثر کردن و بی کار کردن و غیره
تفضیل - بودا کردن از یکدیگر و بزرگ کردن
تقابل - با یکدیگر بهم برپا شدن و روی و آرا
تقبیل - بوسه دادن -
تعل - زمین بلند و فی التلج توده که سرش
بیش فراخ نباشد -

تمثال - بت و صورت -
تمایل - با یکدیگر میل کردن -
تمشیل - مثل کردن در مثال چیزی -
تمحل - حلقه کردن -
تمهل - درنگ کردن -
تمزل - فرو بردن و درنگ -

تمزیل - فرو بردن و رام مغیری و غیره
توازل - فراز آید و نیز نام کتابی است و نیز سلوک -
توازل - دایره و اصطلاح که طعام کنند -
تواصل - با یکدیگر پیوستن -
توسل - نزدیکی جستن و زوری کردن -
توکل - اعتماد کردن و در هیچ دست گرفتن نمودن
توجز خود و نیز اعتماد بر غیر خود کردن -

شمال - بگهای گوناگون -
 تیشال - باریدن باران -
 سایل - لاله لاله گفتن -
 تهویل - ترسانیدن -
 تیکول - جمع شدن -
 تعمیل - از خود کارساز کردن

فصل فی الفارسی

شمال - بار بار فارسی تیره و رست -
 شمال و مال - یعنی متفرق و زیر و زبر شدن
 تا سول - برگ تنبولی که آزار بسیار می چوبد
 و غیر آن خوندندیش تنبولی مانند کافای الله
 تا اول - همان خرگاه جوانه -
 تیشال - بالفتح آنچه محمود واهی خوشش
 بر کرانه لب بعد تب پدید آید و در شرف تمام است
 و سیدگی که بر روی پدید آید از تبش تب -
 تیشیه اول - لوح محفوظ و اربعه الف با تا
 تراول تراول بالفتح بار از جمله ساکن
 برگ گیاه و در زفا گویا بدینین باز از تار است
 تراول تراول این گیاه که نامی اسان شود و در توتو
 تشنه دل - تشنه بگر که گویا از شتاب تشنه بگر که از تشنه
 تفشل طعنه و تهنش -
 تفته دل - ای تنگدل و غمناک -
 تکاسل - نفع کیم و کسر سوم خسته مویز و مانند
 تانیش عجم خوانند -
 تکسل - اگر خارش هنوز زنده بود و تبارش

امروست گویند کدانی شتر خانه و در زفا گویا
 تکسل بفتحین با کاف فارسی و تبارش که
 تبارش کیش خوانند و گویند جوانی را که خندید
 هنوز تمام خارش نمانده بود و بجهت گویند که این
 کاف عربی است و در ادوات یعنی اول بفتح تا
 و کاف تازی نیز آمده -

تنبیل - بفتح کیم و سوم و خامس پنج کاره و سحر
 تو بال - مس تبارش سخاوت مند و دیفات
 طب است تو بال پوست مس یعنی سوسن
 تو بل - بوزن جبل پیشانی و فرق سر تارک
 و علقی را نیز گویند که صبا و ان و سحر است
 شجر از ان برسد و سوسن دوام آید و نیز شجر که
 بر آبی پیشانی او موی نباشد و او را تبارش است

فصل فی التترکی

تل - بالکسر زبان -
 تو شمال - بکا دل -
باب الحکم
فصل فی العربی
 تاسم - از باب فاعل از گناه پرهیزیدن -
 تاسیم - پرهیز و گنا و نسبت کردن کسی را -
 تاسم - قصد کردن و در یافتن -
 تاسم - و شد و اسم فاعل تمام یعنی پسر پسر
 تاسم - و تاسم پسر و تاسم پسر و تاسم پسر
 تاسم - به هم نشستن و مویهای پای زدن -
 تاسم - بخت کردن -

تسليم - سلام کردن و سپردن گردن نهادن -
 تسليم - تسليم نام شرفی است در پشت گردانی
 واقول انکم چشیت که پشت بلند کردن کمر -
 تشرم - دیده شدن و شکافته شدن -
 تشرم - پوشیدن -
 تصادم - بهم واکوفتن -
 تنضم - غنیمت گرفتن -
 قطع - چشیدن -
 تعلم - از بیدار گشته نالیدن -
 تعلم - آموختن چیز -
 تهم - عا د بر سر بستانده اند از بیدار شدن و غم خوردن
 تهم - کس را تا دادن نهادن -
 تغنیم - غنیمت دادن -
 تعظیم - بزرگ شدن آسمان -
 تهم - که پیش کسی در شرف متر شدن
 تقویم - حساب یکساله منجاری که بندش تیره
 است و هر سال تقویم دیگر کند یا بخونج -
 تکرم - گرامی گردان -
 تکلم - سخن گفتن -
 کلام - بایکدیگر سخن زدن و استعمال بن لغت و در
 امواج بطریق تشبیه است زیرا چه بر هم زدن امواج
 تمام - بلکه در اقربین شبها در سال واقع شود
 و نیز در اشب چهاردهم -
 تنعم - سباز نشستن و سخن زدن گفتن -
 تیم - با کسر فاء و کاف و الف و ی که دانی التنبیه

و در علی مذکور است تیم محله اگو بد قول بن لغت
 و عربی فتح تا آمده است بمعنی قبیله و بمعنی بند نیز
 آمده است چنانچه تیم آمده و نیز نام مردی -

فصل فی الفارسی

تام - اندک -
 تهم - بعضی تیر شاد و است که آنرا ساق نیز
 گویند که در فرنگ علی است که این لغت ترکی
 تحت خورشید بر سر خرم خام - آفتاب
 ستخته رقوم - بمعنی تخته زغال و کوبیده آمده
 که بران با نسا ناخته حساب اشکال کنند
 تهم - بمعنی خداوند شره و در این آمده -
 تهم - که لغت معروف و آن اصل هر چیز است نیز
 ترازوی تخم - بمعنی هطلاب -
 تهم - آن سجا که مانند بار لیکن بیشتر بزمین
 باشد و آن مثل دوست که چهار تا را یک گرداند
 تا زایش منایا مند -
 تهم - آفتی است که در چشم پیدا میشود و مانند پرده
 تا زلی آنرا عشاوه خوانند -
 تنگ چشم - با کاف فارسی موقوف و از جمله
 فارسی یعنی نخیک مسک فقیر از دل و مردم
 نادیده زن و زنی را نیز گویند که بغیر از یک شهر
 ندیده باشد -
 تهم - بعضی تین و نیز بسکون دوم که پنجم
 بی معنا و بزرگی است و تهم در مرکب
 ازین است -

تیرہ شد آب ستم - اسی ظالم کذا فی لغتہ
 ہمیشہ فرماؤ تیر می کر دم - ایسے اورا
 عشق می آموختم کذا میںا ایضا
 تیر لفظ - کنایہ لاداء مطلقہ مان -

تیرم - کہنے خاتون بزرگ بانوی اعظم آمدہ -
 پیچ ستم - کنایہ از تو علم و دلچ و قندی اکوہ -
 ستم - کار و کسری اسی بزرگ - غادر کار و کسری

فصل فی الترمی

ستم - صفت تیر شاہ کذا فی لغتہ -
 تو لوجم - بضم کیم و سوم ستم -

باب التمام

فصل فی العربی

تاہن - چشم و تہن چیری را و پنی چیری را
 تاہن - آہن گفتن بعد از دعا -
 تہن - بہشت گوشتہ کردن -

تہجیمین - بدول کردن و بدول شدن -
 تہصن - خود را در حصا گرفتن -

تہنن - مہربانی کردن -
 تہنمین - بالفتح گمان سخن گفتن بالضم گمان

تہراہن - باہم گرد کردن -
 تہربن - زمین سخت -

تہرجان - لغتی کہ معنی لغت دیگر باشد
 و باز گردانیدن و ورین چار لغت ست لغت دیگر
 و نہنیم کیم و بضم و فتح سوم پس و دو رو و چار بود
 تہرتین - خطیک کہ محراب در بعضی محل بنا

و و حوت در او کشند و بجائناگ کردن و
 بین اسطو کتاب نگاہ کردن و کتابت -

تہرتین - زینت دادہ شدن کذا فی اللغات
 تہرتین - زینت دادہ شدن کذا فی اللغات

اقول بن ضد است - یعنی ان آراہن ست
 لیکن مصدر یعنی لغت نیز آمدہ است -

تہسجن - صورت چیز بی شاہد کردن -
 تہسجنین - نرم کردن و کشش در پا کردن -

تہسکین - آرام کردن -
 تہسکین - خوار و سبک و بیچارہ شدن -

تہسین - فرو بردن خشک کردن -
 تہسین - متغیر شدن -

تہسرن - دو ماہ اندازن لغت بزبان روسے
 یکی را تہسرن اول و دوم را تہسرن آخر گویند

کذا فی التاج و در شرفنا میگویار کہ تہسرت -
 تہسکین - جامی دادن و در قنہ معنی مرتبہ است

و در دستور معنی فرمانبرداری بندگی کردن مطہرت
 تنوسن - بالفتح جنون کردن کلمہ یعنی زبون ساکن

در آخر کلمہ و آوردن -
 تہنن - بالکسر تشدید از دو ہا و ستارہ جوہر و غیرہ

آواز گس -
 توامان - و بیچہ کہ کیا گی زادہ باشند -

تہاوان - از باب تفضل راست ستاوان کار -
 تہاوان - خوار دانستن و سستی کردن کذا فی اللغات

تہجین - زشت گردانیدن -

تین - اخیر و کو بهیت شبام و در قنیه مذکور است
تین بوزن قین بالفتح سیم که از گوزنه زاید یعنی اول
پاسا بیرون آید بعد از سرین میگویند که آن نجیب
نیک بخت بود -

فصل فی الفارسی

تا به بریان - یعنی در بختی است که بخت
لوشت میان روغن کا و برشت می کنند اگر از
شیر بای آن شیر کنند لطیف بود -

تا پان - بار فارسی تندی زشت مثل تا پال
کدانی زفا گویند -

تا بیدین - طاقت آوردن و در نشیدن
و از نه تیر آید کدانی الشرفنامه و اقول تا بیدین
بجمع معانی تا فتن آید و شت قاق تاب ازین
نیز دلیل همین است که آن معانی دیر یافته میشود
تا ج کروین با سکه کمر کنایه از آفتاب است
تا ران - یعنی تیره و تاریک مد -

تا راون و تارین - میشد -
تا زریان - معنی تاخته تاخته و دران و دران
و قد کمان کدانی الشرفنامه و نیز جمع تازی
می آید بالفت و وزن چنانچه میگویند بکمان تازی
تا ج سعدان - نرحل -

تا ختن - با خا بر موقوف دوانیدن و جزان
و تاخت کردن کا فران کدانی القنیه و نیز معنی
غارت کردن چنانچه گویند و تاخت یا فتنه و این
برده ازان تاخت است کدانی الاستمال -

تا فتن - با سیم موقوف گردانیدن و
تاب دادن رشته و جزان و چیدن کدانی القنیه
اقول معنی تا فتن حقیقه همین چیدن است
اما گردانیدن و تاب دادن اصل است و چیدن
زیرا چیدن گردانیدن و سر را و چنانچه گویند
روی و سرفاقت و این در معنی همین چیدن است
نه گردانیدن که ترجمان جعل تصحیر است و تا فتن
رشته خود همین چیدن است و نیز معنی طلوع آید چنانچه
آفتابی در بحر ازان آنگه تا فتنه یعنی آرزو و
مکدر و گرم شده تم لفظها اقول ازین معلوم میشود
که تفت و تا فتن مترادف اند بلکه تفت مختصر تافته
و نیز ازین معلوم میشود که معنی تا فتن آرزو و مکدر
و گرم شدن نیز است -

تا مان - دهن که تبارش نوم خوانند کدانی
لسان اشعار و غیره و تیل دهن آرزو و تیل
فی الآلات الفضلا و در شرفنامه معنی تود و ترا و آید
خدا این مان است و اکثر محل بعبان و شیلان را
مخدوم بود و نیز تار جامه که کند پوست تا و آن
غیر است -

تا میدین - از گریا چیدن و شدن کدانی زفا گویند
بتر زین - باراد مجزوم تبری است فراخ -
که بر زینش بندند و بدان کارزار کنند -

تلمیدن - با دو م فارسی جنبیدن و لرزیدن
و نیز معنی از جابی جرسیدن و بیت زاری و زدن
و لرزیدن آمده طمیدن معرب آن -

تسیدن - گرم شدن -
 تشیدن - یعنی بالاشستن -
 تخران - یعنی زمین آلوده کردن شاهها
 در تخران فرو برده باشند -
 تخته حسابان - ای آن تخته حساب
 که آنرا تخته خاک میخوانند -
 تحت روان - ستاره نقش را گویند
 از نباتات نقش میکند آنرا ست و نیز آب
 رنده و خوش راه و هم تحت سلیمان علیه السلام
 تخته زدن - پنبه و محلول ساختن قاری
 زدن خوانند و فاعل از تخران گویند نیز گویند
 قیاد و مثال آن محاج که زانی القنیه -
 تخر سیمان - یعنی زیر سیمان گویند و آب
 محلول اوج او را -
 تخر گران - تخر گویند یا را گویند و تخر
 از تخر و نیز معنی با تخر گویند که تخر
 خستیدین خوانند -
 تخر گران - تخری است که از وی روغن بیرون
 آید و تخر آب از آن خیر و مهند آن تخر که از آن
 تخر بیرون شدگان - ای عاقلان بدانند
 تخر آید آن تخر آید - رفتن آب تخر
 اندک و یکیدن بزنی و آب تخری -
 تخر شیدن - هموار کردن و خرد کردن
 آنکه خفتن و کشیدن کذا فی زفا گویا -
 ترا بیان - بهندی هندی نام درین سال که آن

ترین - فتح کلمه و هم درین است کذا فی
 ترخان - بالفتح تخریز و نیز سبب شل تر
 و پودنه که با آن نیز خوانند -
 تر و من - بار بار مجزوم یعنی گناهکار و بی پروا
 ملوث در چیزی کذا فی الشر قنامه و در قنیه تروان
 یعنی بدگمان است -
 تر و فان - باکم و سوم غنچه جان تر جان قوم
 تر و من - بالفتح آرا میده گردانیدن -
 تر شدن - آزرده گردیدن -
 تر و فان - مترادف تر و فان که حران
 میان دو حرف و را باشد شرح بیرون است
 در کسان یا خبر یا تخریست که از آنجا است نام و هم
 تخریست و تخریست خود را بگویند و تخریست و تخریست
 تران - تخریست یا تخریست منسوب به تخریست
 و شاهان و در دستور کشته نشدن دستور است و
 در تخریست یا تخریست کل تخریست مذکور است -
 تخریست و تخریست - کنایه از آفتاب است که تخریست
 تخریست و تخریست - تخریست و تخریست شدن و تخریست شدن
 و تخریست و تخریست و در تخریست شدن -
 تخریست و تخریست - تخریست و تخریست و تخریست و تخریست
 که از آنجا تخریست و تخریست و تخریست و تخریست
 و تخریست و تخریست که آسمان همچو پست می باشد
 تخریست و تخریست و تخریست و تخریست و تخریست و تخریست
 تخریست و تخریست - کنایه از آفتاب
 تخریست و تخریست - باور و تخریست

تریدان - بفتح کیم در سر قوم و تریدان بفتح
طبیعی باشد پس که از کشتن اخلاصی چوب بیدار
و طبق چوبین را هم گویند -

تریدن - با ففتح بیرون کشیدن -

ترکانیدن - مصدری است که معنی پیدا کردن چله کان

تشتیق بفتح و جوبانی که معنی شستن است

تغویض معین - سیاره و نیه شک اقول معنی

باده و بیگل جزا چون که متعلق بحجوه باشد مناسبتی دارد

تلمکین - با کسر کاف فارسی نام پادشاهی

نیز نام پهلوانی کدافی اشرف نامه اقول نام پادشاه

سبکگلین مرکب بود و در فرشتگ مخمر قواش

یعنی آتش مذکور است -

تلخ جوان - با خا و موقوف و جیم مضموم هر

یعنی تلخ چنانچه در شرح مخزن است اما در حسیه

این را تلخ خوان گفت و معنی آن زهر گفته چنانچه

تلخ خوان - با خا و اول موقوف و واو معدوم

زهر کدافی القنیه و قبل موت -

تلیمان - نام پهلوانی ایرانی -

تناسیدن - خوش شدن کدافی زفا نگویا -

تنبان - باضم اذار کوتاه کشتی گیران -

تن پریشان - با ففتح و با با فارسی یعنی

تن پروران و نیز کاهان کدافی الا اصطلاح -

تنگ ترکان - با و موقوف کس نام مخمر

تن زوان - با و م مخموم معنی خاموش کردن

و معنی صبر و تحمل نمودن هم آمده کدافی الا اصطلاح

و در دستور معنی ستودن سطور است اما نمی تر کدافی است

تنگ عفران یعنی برگهای زرد که در عفران میزنند

توان - باضم زبر و قوت نیز از توان مرکب

توانان - باضم همان تنبان مر قوم و در ادوات

چاکب نیز آمده است -

توضختن - باضم او و فارسی و خا و موقوف چیر

که از کسی رسیده باشد باز بدو رسانیدن و در تنبیه

توضختن معنی کشیدن و محال کردن و نیز شستن

صفت و دو غمتن آید و نیز تحصیل نمودن انداختن

و جمع نمودن و خواستن -

توران - باضم نام ولایتی است آن طسمه

آب آمون که بخش تورج بن فریدون آمده بود

و نام دختر مروی که بعد شاهزاده لشکر بدو بیعت کرد

چون حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و سلم شنید

در شان وی فرمود که این بخل قوم است و امر مسلم

اے امراة -

توریدن - با و و فارسی نهایت شرمند شدن

و شکسته گشتن و جضو خشم کدافی القنیه -

توزیدن - همان توضختن مذکور -

توسن - با کسر کش چنده که با و پیش حسن

نامند کدافی اشرف نامه و در تنبیه تعلیم میان قاضی

از زفا نگویا معنی آب دهنده نیز مر قوم است اقول

شاید این از باب سهو کاتب باشد که بجای آب

آب مر قوم شده و الله اعلم بالصواب -

توشکان - با و و کاف فارسی و غفلت شدن

توشکان

توانی

موقوف آتشان گریه و در لسان اشک و گریه
 ایوان جام یعنی آنجا که آتش سوزند و در لسان
 فخری یعنی آتشان گریه -
 توفیقین - با دو قافه غریب صدک و ندان این
 تون - با هم قافه گاه فطرت و هم قافه ندان
 نیز گویند و نیز در گوشت که در وی سرگرم بود
 قوسین - با فتح همالی کننده کذا فی القنیه و در
 و ستودنی هرانی کننده مسطور است -
 متماثل - با فتحین و نیز فتح یکم و هم مسطور
 و خداوند سپاه گران و غیر ستم رانانند و در
 یعنی سپه دار و گویار مسطور است و در غلامان
 فرمانبردار می گردن دیگر است و بعضی گویند
 که نام یمن است -

تیر گردون - غطارد و حوادث آسمان -
 تیره میفکین - ای دعای بدکن -
 تیره خاکدان - یعنی دنیا -
 تاب اختران - ای روشنی اختران -
 پیشه زن بیستون - یعنی فراد و بیستون
 نام که بیست که وی کندیده بود -
 تیغزنان آسمان صبح و افق یعنی پنج هرگز
 سن - هرگز و مانند و حرف -

فصل فی التری
 یمن - مشورت -
 تر عنین - ضمیمین ترنج -
 تنجارتان - با فتح خیار تر -

تنگان - کبرک و سوم با کاف فارسی زنده
 گینه و پدیدارند همه تعالی و علی -
 قشش - قشش یکم و کسر و هم بیرون -
 تکسیدین - بیجه و نیز نام زبک و در لسان اشک
 مذکور است کسین بوزن کسین نام ترکیب
 یمنان را پنج کسین گویند -
 تو اکمن - یعنی یکم و چهارم غلیو از -
 تو بزرگان - با کاف فارسی چان و بکار مذکور
 عین - با ضم و ده هزار -
 تو کین - با ضم غلیو از - ز تو لیکن
 تون - جامه بشروای -
 تودون - یعنی یکم و سوم و جان ناز امین -

باب الواو
فصل فی العربی
 قس و قس - با فتح مینما آواز است و عربی است
 استادان و خواندن خبر کذا فی القنیه -
 تقو - جان تف -
 تو - تار پس چری تنها گفتو که علیه السلام التو
 فی الاستحار و تو در فارسی بختیست تعال کرده که
 سیکو یک تو و دو تو -
 تلو - پنج شعر که از یمن و در یمن -

فصل فی الفارسی
 تا گوی - با کاف فارسی مجام -
 تاو - طاقت و قدرت کذا فی القنیه اقول این
 ترکیب موهوم برین است که قدرت و طاعت تقییر

در فضیله و در لسان اشک و گریه و در لسان فخری و در لسان توفیقین و در لسان تون و در لسان نیز گویند و در گوشت که در وی سرگرم بود و در لسان قوسین و در لسان و ستودنی هرانی کننده مسطور است و در لسان متماثل و در لسان و خداوند سپاه گران و غیر ستم رانانانند و در لسان یعنی سپه دار و گویار مسطور است و در لسان فرمانبردار می گردن دیگر است و بعضی گویند که نام یمن است و تیر گردون و تیره میفکین و تیره خاکدان و تاب اختران و پیشه زن بیستون و نام که بیست که وی کندیده بود و تیغزنان آسمان صبح و افق یعنی پنج هرگز و سن و هرگز و مانند و حرف و فصل فی التری و یمن و مشورت و تر عنین و ضمیمین ترنج و تنجارتان و با فتح خیار تر

طاقت است و ليس گندک لک طاق تا خود است
از طاق که مندرجست است یعنی پیکار چنانچه میگردد
که در طاق کاغذی طاقه جامه -

پیشگو فیهتمین نوی دان که تباریش چون نه
و زبیل حمام و تبار و سبب -

تقریب - فیهتمین کیم و سوم سخن و دروغ و ظرافت
و سحر کذا فی الله تبار و در قنیه تقریب با سبب
و الله اعلم بالصواب و در نهنگ گوشت که بعضی
و سکون و او فارسی خوانند -

تبار و فیهتمین بگفتن پزند است آتش خوار
خوش تبار که بگوید ما بود کذا فی الاوقات و در نهنگ
تبار که است تبار فیهتمین و در نهنگ گوشت که بعضی
و خوش تبار و بعضی بذال محبه گویند -

تبار و فیهتمین جاده صفت و باریک -

تبار و فیهتمین نام مبارز تباری که در اما
و فیهتمین بود و او با شاه دو کرده بود و گویند او را
دیده بگفتن که فیهتمین بهرام برادر فیهتمین گشته -

تبار و فیهتمین که تباریش طسوج خوانند -
تبار و فیهتمین که اسمی مشتاق قنای تو -

تبار و فیهتمین همان تفوقه مرقوم گشته -

تبار و فیهتمین باکان فارسی زیست که در و
آب کم شود و جاسه بجاسته باند و در باب
بانه تباری نیز فکر یافته و نیز سالیانه باشد از نظر
و غیره که در تبار آن تبار نصب کرده باشند و آن
شراب و گلاب و امثال آن در شیشه گشند و

آداب تباری قیفت گویند -

تبار و فیهتمین کیم و سوم تبار گنبد و قنای کان تبار
تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار
تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار
تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار
تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار
تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار
تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار
تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار
تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

فصل فی التری

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

باب التری

فصل فی التری

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

تبار و فیهتمین باکان فارسی که تبار فیهتمین و تبار

تال - عبادت حق کردن -

تابیه - شتر را خواندن -

تاجیه - نیک بنا کردن -

تاجیه - باطل و بیکار -

تاجیه - چیزی باشد غایت و نیز آفتد کار -

تاجیه - باز رنگانی -

تاجیه - بادشاه گردانیدن و بزرگی دادن

و سلام کردن بر کسی و درود و دعا و آواز

و قبول کردن تحیا شدی -

تاجیه - ناگاه آمدن فی القصر و در مقام است

اصل و نسل و نیز علای که رسان را شود و قول

نیز عاقلی میشود و چشم که در میان و در می گوشت

گوشت و گندم و بنور آن فر و بنیه مرغ یکجا

بیک کرده بختد آید -

تاجیه - خاک نام و دو فارسای یعنی گور استعمال کردن

ترجیه - پیرش و استخوان سینه -

ترجیه - بیخ اول و مرغ سوم جان تر جان -

ترجیه - امید داشتن کجی را امیدوار کردن -

ترجیه - آسان گردانیدن و تخم و ابرودن

و خوش عیش گردانیدن -

ترجیه - این گردانیدن و به بالا کردن -

ترجیه - بیخ یکم و کسر دوم آنچه از مرده مانده باشد -

ترجیه - روزی که از مال و می انجامد -

ترجیه - واحد التراب و بی البطل -

ترجیه - نه مرد -

ترجیه - ماتم داشتن و ماتم زنده بکین اول

تاجیه - شادمانی -

تاجیه - و گمانه جو کار و گردان دادن

و نیز نام بادشاهی که در مطایره بود و قیل و شبح

تاجیه - تعویذ -

تاجیه - معبود یعنی بازگشتن سوگندای الهی

تاجیه - بالفتح هر چه عاقبت و بی هلاک باشد -

تاجیه - مبارکی فرستادن -

تاجیه - بالضم معبود یعنی دروغ بر مسبق بکینه

تاجیه - پایان کرد و نه درومی هلاک شود و تاجیه

فصل فی الفارسی

تاجیه - باب از موقوف خانه که در آن همیشه بود

بود و هر روز و هر روز باشد و به میشود و در پیشانی

خورشید در آن خانه افتد -

تاجیه - روشن روز یا -

تاجیه - آنچه بران نان خورند و از دیگران پیش

تاجیه - با هم موقوف بادشاهی بود -

تاجیه - فیروزه سینی تاج کجی و شاه و فیروزه

تاجیه - یعنی تاج و لاله گمان آمده که نقیض بود

و ظاهر را نیز گویند و آن خانه باشد یا منت در گاه

که از چوب ساخته و بی تفاسیر هم و به باشد و به

تاجیه و قیام هم آمده و نه به کپان نیز گفته اند و کپان

ترازو مانند است که بدان بهر سخن -

تاجیه - تازیانه ای چابک -

تاجیه - نو و در ناگو باشد کورست تاجیه و تاجیه

تاجیه - تازیانه - بازار موقوف چابک که دانی است

تاجیه - سیاهی روی که از اندوه و پیدایش

تاجیه

کافه نامند و در قتیله مذکور است که او را یک از مرد
 فرید بر آید وقت دم کردن و نیز میانی آمدن دم
 اندر مردم و بندگان و در ادوات معنی بفراری نیست
 تا وقت با غار موقوف جامه خوراک آنجا که بر شیمی
 و آزرده و یکدر قلاب داده شده و طالع شده
 و گردانیده و غصه شده و پیچیده - سینه
 تاشه - اندک و زیبون و پیروزه -
 تا لانه میوه ایست مانند شقایق -
 تا لوانسه - بالام و موقوف غم و اندوه و در ادوات
 معنی بفراریست و اما آنرا تلویک نیز گویند -
 تا - معنی تلویک و آید و رنگ شمشیر و جهان
 و در زغالگو یا مذکور است و نیز کنایت انا عدد
 کنند و گویند تا به چند -
 تا و - همان تا به مذکور -
 تپانجه - بالفتح یا هم فارسی معروف که
 تبارش لفظ خوانند -
 تپاچه - یا چهارم موقوف و پنجم فارسی
 گوشت نرم خفته کنایه القینه -
 تپاه - بالفتح آنچه باطل باشد و چیز کوچک کارای
 تپاچه - معنی گوشت سخته و نرم نازک آلوده و
 یعنی قلیه باد بخان و کباب ها کینه هم -
 تپالک - بالفتح جان تپال که گذشت و در ادوات
 گفته آید که در روی مردم باید و اگرش بند گویند
 که بخار شمشیر و برفت -
 تپه زره - معنی تپه زره آلوده -

نوشی

نظایر

نوشی

تبر تیشیه - نخستین با نیم فارسی آلتی است مینی
 که دوروی دارد یک طرفش نیم تیشیه است و طرف
 دومش تپه و در میانش دستگیر باشد تبارش
 صدات خوانند -
 تپنجه - نخستین همان تپانجه معروف -
 تپوه - همان تپاه کنایه الادوات -
 تپه - نخستین همان تپاه مذکور -
 تپیاره - بالفتح تپ و لرزه که از بزرگ شدن پز
 ماید کنایه زغالگو یا در لسان الشعرا و وزن تپه
 طبل و دانه و در جماعتی اجمال صینی آورده است که
 تپه و دهل که میانه او با یک باشد و در ادوات معنی
 دهل مطلق آمده است -
 تپارچه - بالفتح بار موقوف و نیم فارسی غمی
 از اسامی تپه یا اعتبار یکسان -
 تپره - سخن و الاغ کنایه القینه و الکستور -
 تحت فیروزه - تحت کیمس و در ملاح اشرا
 یعنی آسمان نیز هست -
 تخله - بالکسر غلین و عصاره در زغالگو یا است
 تخله بالفتح و قبل نخستین غلین و عصاره
 تخمه - معنی اصل نژاد آمده و مرضی است که
 آدمی و حیوانات و گیاه را از پز خوردن بسیار
 بر مبرد و عصاره کبوتر را و تباری بهینه خوانند
 تذه - معنی تیشه آمده کنایه القینه -
 تراشه - همان تراش کنایه یعنی تراشیده
 که به کام آراستن چیزی بر زده و تراشیده و جدا کردن

تره - بالفتح نوعی اناسا را جاسس میگویند
 و قبیل آه و زور و زور با ایزکوا باشد یا از باب
 نیز یعنی شادمان تر قیامه آید -
 ترره - بالفتح مزدور است کردن آسیار و
 جزا تازی نیز لغت است -
 ترزوه - بالفتح یکم و سوم قباله -
 ترغده - بالفتح تین بقیل بفتح یکم و دوم
 گرفته و تر بجه و هر عضوی و بندی که از درش
 حرکت نتوان کردن گویند ترغده شده است -
 ترغده - بالفتح ترش و جان ترغده که -
 ترمه - ترب که نافی الطب -
 ترره - بالفتح صفت ضطراق و در مکتب
 بدین معنی تارده است که نافی القنیه -
 تروره - یعنی تروره است که نافی الادات
 تروشه - نام میوه -
 تره - باد و در شد و نیز برتنی که بر پیش تو ان
 و نیز چیزی از ترکات مخصوص اند که بر زبان طعام
 افکندند و نیز بر نقل خوانند که نیت و قبول اند
 ترنجیده - بالفتح تین گرفته و درشت شده و گویند
 که نافی زغالک و یا ادا و شمال معنی تنگ گرفتن می آید
 تره میره - تره ایست که بازیش برهان نماند
 تریمه - بالفتح صفت طعام که بازیش خوب
 خوانند و اقسام بسیار دیگر گویند و نویسه از
 تاتق باشد که در دهن نامزد و فقیر در شاهای آرد
 کنند و طریق ساختن آنست که نان تووری

ترنجیده را در دهن کرده مانند خنجر و شمشیر و دودند
 و گندار اقبال آن مجموع را در دهن میگویند که
 و در شتاب بر بالای آن ریزند و بسیار است و مانند
 تا خوب نمیر شود و در آفتاب مانند چمنین تا چهل روز
 بدین دستور میروند و سر کرده و شتاب بران ریزند و
 بر هم زنند و در آفتاب مانند القیام آید بعد از چهل روز
 ترس از آن سازند و خشک کنند و در وقت جنگ
 تر می از آن در آب گرم اندازند تا نرم شود و قاتی
 تر یوه - بالفتح ده پشته است و بیای فارسی بالفتح
 ترزه - بالفتح همان تره مرقوم -
 ترزه - بالفتح باز از فارسی و ندان کلید آن غنچه
 تسمه - بالفتح چرم خنجر و نیز موسی شاه کرده
 برافرازشانی هندش پاتی نامند -
 تسمه - تسمه معروف و شتاق که نافی القنیه -
 تسمه - بوزن بشیر یعنی کلور آید که از سنگهای
 الوان و سخت سازند و بدان بازی کنند -
 تسمه - بوزن پشته پیمان و عن -
 تصحیف بوسه - یعنی توره -
 تقاره - بالفتح آوندی چوبین در نایت شهرت
 که در وی جامه شونید تا بازی او را امرن و اجابت
 گویند بهندش گفته نامند و قبل بفتح آوند بزرگ
 رو کشاوه که نافی القنیه -
 تقفه - بالفتح سخت گرم شده و جگر مردم گرم
 گشته که نافی الملقطه و در تنبیه گفته است تقفه
 بالفتح تافته یعنی آزرده و کدر و بسیار گرم شده

تره - بالفتح نوعی اناسا را جاسس میگویند
 و قبیل آه و زور و زور با ایزکوا باشد یا از باب
 نیز یعنی شادمان تر قیامه آید -
 ترره - بالفتح مزدور است کردن آسیار و
 جزا تازی نیز لغت است -
 ترزوه - بالفتح یکم و سوم قباله -
 ترغده - بالفتح تین بقیل بفتح یکم و دوم
 گرفته و تر بجه و هر عضوی و بندی که از درش
 حرکت نتوان کردن گویند ترغده شده است -
 ترغده - بالفتح ترش و جان ترغده که -
 ترمه - ترب که نافی الطب -
 ترره - بالفتح صفت ضطراق و در مکتب
 بدین معنی تارده است که نافی القنیه -
 تروره - یعنی تروره است که نافی الادات
 تروشه - نام میوه -
 تره - باد و در شد و نیز برتنی که بر پیش تو ان
 و نیز چیزی از ترکات مخصوص اند که بر زبان طعام
 افکندند و نیز بر نقل خوانند که نیت و قبول اند
 ترنجیده - بالفتح تین گرفته و درشت شده و گویند
 که نافی زغالک و یا ادا و شمال معنی تنگ گرفتن می آید
 تره میره - تره ایست که بازیش برهان نماند
 تریمه - بالفتح صفت طعام که بازیش خوب
 خوانند و اقسام بسیار دیگر گویند و نویسه از
 تاتق باشد که در دهن نامزد و فقیر در شاهای آرد
 کنند و طریق ساختن آنست که نان تووری

تقتله - بالضم بان تاسمه مسطور و بالفتح طعنه
وقيل بمعنى اخير باشين تفرشت است -

اتمسيله - بجه از جاساسي که از ان قبا و لباچ
سازند و در اوقات است که کوشی از بهاسا که
بای زیستان باشند -

تقتله - بالفتح بان تقتله -

اتمسيله بالفتح نه منینه و جوز و خنجر و گوشت کنند
بیکجا بخت بود برسان اشوانه که رست گوشت کنند
و جوز و خنجر و بینه بجا کرده و بیک نیت تم لفظها
و در بیان الامور آمده است اگر کسی وقت
قراره نشو او گوید اتمسيله محو که فرگردد -

تقتله - بالفتح تفتله و تفتوت و تفتاد او -

تکمر وانه - بالفتح باکاف و زاء فارسی خلایف

تکمره - بالضم کوی گریان و کلاه و مثال آن

تکمره - بودن که بکوی که آزارنگ نیز گویند

این تسامع است از نذبت امیر شهاب الدین

حکیم کرانی و در طریقه گفته که تفتوت و تفتاد او -

و در کثر الالفاظ تکمره بکسر مع التشدید باشد و

یعنی از آزار بنا و به معنی سرکین گاو و گاوین نیز آید

که از آهوس ساخته بجهت سوختن خشک نموده اند

و نیز تفرقه و پاره از بهر خیز باشد چنانکه گویند فلان

چیز را تکه تکه کرد یعنی پاره پاره ساخت و نیز تفتوت

بلند و نوبی از تفرقه که بجای پیکان گرسنه دارد

تکمره - یعنی کج زبان آمده -

تکمره - بالضم حاجت یعنی نیاز و قیل بالفتح -

تکمره اسم - غم و اندوه -

تکمره - بوزن کسبه غلات کار و تیغ و

قیل بالضم و قیل بالفتحین و نیز از به و مقبره ای و

بی آرامی و اضطراب و میل سختی و غلات کار و

و تفتوت و مثال آن کنایه از فغانی و پاره و در اوقات

غلات در ده خوار و در سطور مسطور است غلات

کار و بهی شکوفه -

تکمره - بودن همه دایم و حال که غریب می گویند

و بهی بایه زبان بر آمده و به معنی غلام دیده شد

که بتاری و بهی خوانند و نیز اتونی که بهی است و

امثال آن گفتند و حاجی را گویند که چار و در آن

بند و طلق آنچه حاضر در آن بقیده در آید -

تکمره - بالفتح باخار و موقوف سطره -

تکمره - بوزن و معنی تباچه -

تفتوت - بالفتح بایم شد و بایه فارسی

تفتوت در ایران زمین -

تفتوت - آواز جنگ -

تفتوت - بالضم بهی زبیر آمده و چتری باشد

مانند غنچه بر تپه اول از درخت سر زید و بعد از آن

برگ از میان آن بآید و زبیر سرخ را هم گویند

تفتوت - بالفتح صورت و بایه فارسی

اشهر و طبع است و در اوقات است قیل بالضم

حرف پارسی پس تاسه باشد و در سطور مسطور

تفتوت بیکر و صورت و افتاد علم الهی و اب -

تفتوت و تفتوت یکم و سوم و چنانکه کافی است و

تن زده - بانون مجزوم یعنی خوشن -
 تنگ پیچیده - بالفتح باکان موقوف و
 با و او فارسی کنایت از دنیا و روزگار است -
 تنگ جو صله باکان موقوف و فتح ما و
 نهاد آنکه اسرار بال محقق تواند داشت کذا فی
 اقوال معنی ترکیب این اندک زانوست و ستم
 بجای کم همت نیز است یعنی هست بزرگ نیست
 گویند فلان جو صله اندک دارد -
 تنگه - باکان فارسی معروف و نیز از آرد
 فیله کرده مثل تنگهای نقره میسازند و بفرایند
 و آنرا تنگه بفرایند کذا فی الملتقط -
 تنوره - بالفتح تنور آتش و نیز نوعی از پوش
 مبارزان مانند پوشن لیکن جیب با و از آرد
 تنولیه - بزنگی -
 توار - بالفتح معروف یعنی نشست گاه و
 خانه که در و سرگین و پلیدی و رفته بود و نیز
 که گرن بر که دباغ و بستان و گشت و فرزند و
 فی الادوات بر چیدن گاه که سی و خانه که در و جز
 سرگین و پلیدی و رفته خاک و گاه بود و در
 لسان اشتراند کورست که توار و بوزن بیاره
 خانه که سرگین و رفته و در و بر چیدن
 جایست که بهند و از آنرا مندر و اندک علم است
 تو انچه - باجم فارسی بوزن معنی آن پاچه گشته
 تو انچه - بوزن تباچه معروف -
 تو انچه - معنی کباب و گشت پنجه نازک که

و خاکینه و کور را نیز گفته اند و باید بجان انیز
 کذا فی القیید -
 تو اچه - نام مبارز ایرانی که پس او بر تهاجم
 تو اچه - بریز -
 تو اچه - با و او فارسی معروف -
 تو اچه - قوس و فتح -
 تو و و - با و او یک فارسی جفت که در طاق
 و در سالن اشتراند تو و و معروف است -
 تو و و - انبار بر میزی کذا فی الادوات -
 تو و و - بالفتح و نیز غنچه -
 تو و و - بالفتح و انچه و کمال که بر دست بپایان
 ستمندینی دست کلمه با بطلم جانوری نامور که
 آنرا اشکال نیز گویند تازیش اشغال خوانند
 کذا فی الملتقط و در قیید آورده است تو و و
 نام شرمی که چنگیز بادشاه سلطان انان خرید و نا و
 و او علیه الله جهانی را خراب کرده بود و از بعضی
 ذرا میانان ساعست که تو و و بخت ترکی قاعده
 و رسم را گویند -
 تو و و - یعنی مسافر شده -
 تو و و - همان تو و و مذکور کذا فی و ناگو یا -
 تو و و - باکان فارسی کعبه و مخزن -
 تو و و - نام همیشه است و در از المیز نو یک
 همیشه نارون -
 تو و و - بوزن شه جان ماه معروف و نیز هر چه
 را گویند -

توتیسه - بالفتح نام شهری که فریدون در آن بود
که از آنی الموات و غیره -

تیراه - بالکسر عا فرست کردن یا تیر مرغ و اسب
بود و در زردی بکار بر داشتند کذا فی القتیله
سبک گویند و نام ولایتی است در هندوستان
که در اینجا تیغ خوب بیاید -

تیرازه - بمعنی توس تیر آمده -
تیر ماه - نام ماه چهارم از سالهای شمسی که بوی
آفتاب در برج سرطان باشد -

تیره - تار یک و سیاه فام و کل لوده نیز گویند
تیغ کوه - یعنی سر کوه و تیز بلندی به چتری
تیه - بالکسر یا ابی که در دهر در آن میرانند
و از آن بیرون آمدن بتواند و نیز آن بیابان
دیده موسی علیه السلام با و از دهر بیرون آمدن
کرد به سبطی بنجاه هزاره و در آن بیابان
چهل سال فوجش ماند و از آن بیرون نتوانست
کذا فی الموات و غیره -

فصل فی التیرکی

تیر - بالضم کرم و مرغ دو معنی نازک -

تیرمه - بالفتح تیر و تیر -

تیرنه - بالضم کشتک -

تکه - نهان کذا فی التقیطه و در علمی مذکور است
تکه بوزن که بزرگویی -

توره - رسم و قاعده -

تورزه - کلمه -

توشه - بالضم سینه -

توقه - بالضم کساز -

توقه - بالفتح واکسرتند -

تولک - بالضم با جات فارسی شب تاریک -

تن فر - ابرش سیاه -

باب الیاء

المحصل فی الحیرلی

تابی - بالفتح یا که روشنی کردن -

تابخی - برادر افق -

تاوی - آورده شدن -

تاری - ایستادن -

تاریسی - بالشد بر صبر کردن -

تاریبی - با هم حارغه کردن و کار -

تباری - آلودن -

تجلی - ظهور و روشنائی -

تحت الشری - زیره فتم زمین -

ترقی - بلند شدن -

تقی - بالفتح بر بزرگوارند و نام حضرت سالت علیهم

تقوی - بالفتح بر بزرگاری -

تالیفی - بالفتح و یا فتن و بدست آوردن و نیز

تلف کردن چیزی را و خوردن آن را و ختن کردن آن

تواری - پنهان شدن و برگشته شدن و پنهان

توقیع احمدی - نام مهر نوبت حضرت رسالت

صلی الله علیه و سلم -

توزی - معروف کذا فی التاج و در ادب

توزی باطنیه جامه ایت درو طبع و طهر
 و در قیام آورده است آنوزی باطنیه باطنیه
 جامه ایت مثل کتان که چون شعاع اما جناب
 بر وافت باره باره کرده و قول نیز منسوب
 تدرست که رنگ کمان بدان یکپند و آن پخته
 و ختمی رسیده -

فصل فی اضرای

تاتیه ماهی - ماهی را بعد از پختن میسازند
 و در خن برشت میکنند بجا میت نظریه و نایک
 میشود و این وضع مخصوص انسان تاسی
 علم فردید بر سر سبی سلطان ابراهیم بر دست
 که شایع طلعه سیماقی بودند و آن شایع را
 فرنگک علمی گویند -

تاتوزیب در رنگ ریز گل تر
 نشانگری - یعنی تاتوزیب سیاهی خط جناس
 نشان کننده هستی -

تاری - تیره رنگ -
 تازی - عربی و نیز مضارع تاخن یعنی
 تاخت کنی و اسپ معروف -

تالکی - کشنیز دشتی یعنی و تیه -
 تاسی - همان تاه و نیز بمعنی طاقت آید پاک
 گویند چندی تایی و کانه و چندین تایی جامه مدال
 وضع جامه و کاغذ درشت را گویند -

تتاری - چندی کمان آید و نشانگر دینه و تابنده
 تترمی - بالفتح ترش است معرکه و کیمیل انداختن

تتقی شلی - بنشین آسمان و ابرسپاه -
 تحت طاقدیسی - نام نوعی درخت است -
 تحت گوری با پستی با پنجم و ششم فاسی طرح
 ترجمه طوطاب نوشته است و در تلخ اساسی
 معنی طوطاب بنده بازی آورده است آن چوکی
 که خراطیان بهت کنند و رشتت زبان چسبیده
 به چنگان در زمین زندگبر و و آواز کند و بندش
 امونامند و به پیروزه بنامه کدانی القیبه اقول
 این تقریر لفظ تخته آبی ست زیرا چو تکرر میشود
 ترومانی - بالفتح طوفی و گنا چکاری و معیوبی
 تریکمانی - تاخت تریکان و ترک تاخت
 ترکمی - منسوب است به ترک و اسپ معروف
 و در زغالگو یا مذکورست ترقی خار انداز و این
 جامه درست این تریکمان -

ترمی - بوزن یا باله یعنی بالکسر یا بالینی
 و در بار که تبارش جبار گویند کدانی فرستاده
 قشقی - بالفتح و کسر جامه درست خرنده که پیش
 مانند و ک خارهای سیاه و سپید سر تیز و دانه چون
 کس قصدش کند خود را پیشاندازد و پیش چون
 جهم و در اقامت قاصد نشیند تبارش قنقه و بند
 ساهی نامند و در زغالگو یا تری را هم بدین معنی
 آورده است و در زغالگو یا تری را هم بدین معنی
 و در ادات آورده است که آنرا و باد تری تیره گویند
 قطنی - یعنی تار و سکن فام کسرون پرده عکسوت
 که در معنی و لفظ سوز -

تتقی شلی - بنشین آسمان و ابرسپاه -

سنگاپوری - باکات و دوا فارسی یعنی دودن
چیت و جو است -

تنگلی - یعنی تنین باکات فارسی حاجتند -

تکلی - بالضم و بالفتح دست افرازدان حجام

که بدنش بجا ندی نامزد و دست افرازد حجام

کذا فی الاموات و معنی اول درست است چنانچه

از زنا گویا معلوم میشود -

تماشائی - بایای نازی تماشا کند که کذا فی

تندی - بالضم درشتی و بلند بی -

تنگه سی - باکات فارسی موقوف نیست

فقیری و سکی و سخیلی -

تنگنای - باکات موقوف یعنی تنگه و تنگی بر چیز

و راهی که در میان دو راه بود و درجه کوه کذا فی

شرفنامه کنایت از گو که بنا بر شرف گویند -

برآمده است و نیز کنایت از دنیای دنیا گویند

و در لسان اشعار معنی ظلمت دنیا و قایلند که

معالی - بالفتح و بالهمزة کذا فی زنا گویا و

ملاحظه این لفظ را در تالی آ و در دست و سبک

از دمی - نام آبی است و در زنا گویا و در

که آن در نوع من باشد - یک لال و در سبک

توزیح - با و او فاسد و بانی از می باشد از گویند

چنانچه در زنی از و فتنه فتنه می دهد و را میزد و را

تاریک است و در فتنه یعنی فتنه و فتنه و فتنه

درین تله و فتنه است و فتنه و فتنه و فتنه

قوی - گوشتی و نیز معنی قوی و دان چنانچه

که فی تابوی بر خاسته - نپاشی یعنی با بر روی

نزد و این معنی یا در صدر است و در زنا گویا

مذکورت که نام برنده خود است -

مستی - بکسر تن خالی و از بندگی شیخ واحد

شیرازی بالضم فتح است کذا فی القنیه و معنی

ترکیب خالی فتنه بر و و خالی زنده

و خالی هستی هم آمده -

تیر طاهی - نام دار و طبیعت و در قنیه یعنی کذا فی

تیر مندی - یعنی عطار کذا فی القنیه و معنی

ترکیب ظاهر است -

تیغ و دوشی - یعنی شش و دوش و قیل این

عبارت از جهاد قوی است -

تیا حاجی - ترجمان یعنی آنکه زبانهای مختلف

فهم کند و هر یک را زبان وی فهم کند و نیز کذا فی

کذا فی القنیه -

فصل فی الترمکی

ترجمانی - بالضم و بالهمزة فارسی سبک کام رو -

ترجمانی - یعنی ترجمان و بالضم فارسی کشاورز -

ترکی - بالضم و بالهمزة -

ترکی - یعنی یکم و کسر دوم خوان -

ترکی - یعنی یکم و سوم نیک آب -

ترکشی - بالفتح و بالهمزة -

ترکشی - بکسر تن ماده -

ترکشی - بالضم و بالهمزة و بالفتح غیر -

ترکشی - بکسر تن و سوم فارسی کذا فی

تفاس بالفتح و در عربی سگ که بدان از و نقره که از

چراغ

نند و بیست که معنی آن مرد و دل ترسند است
ثوابت است ستایگان غیر ستایه که آن کبریا
دوست و دو اند و نزد بعضی کهنه دوست چنان
اند و جلوه بر کرسی جاس و اندر -

باب الشار
فصل فی العزنی

بالمثل - سوم و شاره و نامت گذانی الکتبه
شکست - سیم و ده کننده و ستاره و نامت
گذانی الکتبه که با الضم نام قلم است پیشش قلم
که خدا با قوت معصمه بر آنکه از تراش کرده بود
و اسمی آن درین بابی می آید و با سبب
که پسین خط خوش می نویسد - بغایت خوب و لکس می نویسد
متاثر و خوش تیغ و ریختن - زلف و شمشیرش می نویسد
و بعضی متاثر را قوی می گویند و متاثران یک
قلم و دیگر از این استخراج کرده اند و نامش تیغ تعلیق
دست اند و معنی ثلث است که سه خط حصه از آن
دست و دو آزار ام الحظوظ هم گویند -

تالیث - بالفتح سه یک -
باب الحجیم

فصل فی العزنی

تاج - با بک کردن گویند -
شجاعت بالفتح - مع تشدید و غیر زنده و روان
و تیغ و تیغ - کلاه بالفتح خون ریختن بدست
و آب ریختن بر چیزه و روان شدن آب و
خون و در حدیث است فصل الحج الحج و الحج

شجوع جمع شج -
عالمج - تیغ شانه و سکون لام برف و باران
بارانیدن و کندیل گردانیدن و برف و غلغله
نهمترین موج آن و پنجستین آرام گرفتن و غلغله

شدن دل -
تواج - بالضم تاج و فریاد گویند -

توج - بالفتح نام طر فی ست -
تیغ - با کسه میان گرفتن و پشت و میان هر دو
و یک و پشت بلند و الله اعلم -

باب الحی فی العزنی

شرح - بالفتح بر نانی می خوانی -

باب الحی فی العزنی

تواج تیغ - پیوسته نرم و روان و پیوسته

باب الدل

فصل فی العزنی

شاد و - هم و ب -
شرو - بالفتح و سکون را زمان و شکستن
و شری کردن و تیغ را شکافته شدن هر دو لب -
شریه - بالفتح و آن ریزه کردن نان باشد
در شیر و شربت و گوشت -

شعد - بالفتح و سکون خورده خورنده آب گرفته
شمد - بالفتح لب یا سوال کردن از کسی و بسیار
در نوبت زن جامع را از مرد و چند آنکه آب مرد
تمام و ابریده شود -

شمو و - بالفتح قبیده از عرب و هم صامع علیه السلام

بسم الله الرحمن الرحيم

توسید - بالفتح جوان فوخت و فریه قوی نزدیکی
شماره - بالفتح نام مؤنثیت
شید - فتح یکم و کسر و همگانی که سر سیده

باب الراء
فصل فی العربی

قبس - بر وزن کیس نام کوی و کاه مبارک
شعب - کافور و درویش که پیش کاه پیش
چشما - بالفتح نام جوی بزرگ که از انقیه نیز می آید
قصر - دندان پیش و در قینه مذکور است چاک
که اذان خوف باشد و در بند کاف
نثر - سیوه شمار جاعت
نور - بالضم لغتی و نور نام سیر زرین و در
که او را توجیه گویند که انقیه و بالفتح نام
دخنی که او را کاه و گردون گویند و نیز کاه

فصل فی الفارسی
شماره و شتا گستر - و باج

باب الطار
فصل فی العربی

طاط - کله و لای و با و ا و جمع طاط است
طوط - بضم طین شش که در کمان و نیزه و چنان
بکار برند و پنج بر دهن و سر گین اذ اختن
طوط - بالفتح مرکب طوط و جمع و طوط افسس
گوش کمان
طوط - بضم طین کوب شدن
طوط - بضم طین بری گرفتن گوشت و آب

طاط - بالفتح سر گین تر
طوط - کمل و قول بقی و پیش

باب العین
فصل فی العربی

قطع - بالفتح اکثرا کردن و در کسر قطع کسی
قع - بالفتح من القش بدلی کردن
تلع - بالفتح شکستن
باب العین
فصل فی العربی
تلع - بالغیر و در کسر و در بند کاف
تلع - تلع

باب الفار
فصل فی العربی

ثقف - و ثا و استاد و دیرک و در کسر و حبت
ثقاف - کالبد و نیزه
ثقیف - که تیز و است که انقیه
و در تلخ مذکور است ثقیف مرکب ثقیف یا دیر ترش

باب الفتاف
فصل فی العربی

فتاف - نام اسبینه و روان که انقیه

باب الفارسی
فتاف

فتاف - نام کتابی در علم خانه و سیاه و
اسل فتاف و کفارستان
باب الفارسی

توسید - بالفتح جوان فوخت و فریه قوی نزدیکی

فصل في العزى

تالیس بیع ثلث اول شیخ که بپندش مسامحت
تایل - بالاگه گریا جوت که در اسحیتا لستین
کرمی و کان نباتی ست که در زمین در هم یافته ست

المنون

فصل فی العزلی

شماره ۷۰ - درشت -

تعمیم - نوعی از مارواش و بط -

شکستین - بیش بہا و فخریہ -

گویند: گویا ہیست کہ عرب و باحاشا گویند
و اگر منستی از بود نہ است کذا فی القصیدہ۔

١١

فضل في العزنى

ناله نشسته - فصل نایان که قوم عیسی اند خدا می
میگویند و گمان میبرد که عیسی خداست و
مرحوم زن اوست تعالی اندر عن ذلک علما کبیر
و معنی ترکیب سوم است و نیز بوی طلاق

سجده - انضم میان وادی و فراخی آن میان
کذا فی القلم

شیر طیبہ - کبکرم و سوم امق و سست و گول
کنافہ القنیہ

نقشہ سیدنام حضرت عزت گدانی الدستور
القول در خودوند نام بابی ثعانی نیست انام
حضرت رسالت معلوم فوارہ بود و نیز ستوار و ستوری

و قضاات با کسب جمع
 ششصد و پنجاه و پنج ساله یعنی سی و یک ساله که در این
 باشند اقول اگر چه این هر دو لفظ تازی است
 اما ترکیب فارسی است

تیکمه - باضم رخنه
شمیله - باقی مانده خیری از شراب و غیر آن

اسماء البكر

فصل فی العزلی

شمالی میمنہ -
شمالی - جہاں کو سپند -
شرقی - پستان مردوزن -

شرمی - خاک نمناک و در دست تو بستم زمین را
سخت الشرمی و در قنیه بمعنی توانگرست و در
صراح این لغت بالغ نهاده یافته شده است
شرمی کساری مال و توانگری -

شوی رضیتم کو کسر دوم و تشدید یا مقیم شد
فصل فی الفارسی

نور موی رنج و سید که بازیش آج حوا

الشيخ محمد بن عبد الله

باب الاالف

فتن في العزى

ایکسپریس کی ویڈیو لٹا کر

کرم و انور ملک و گونید و ویدی سنا -
و گونید و ویدی سنا -
و گونید و ویدی سنا -

وسیل بر و گفتوگوتعالی فاما الزم فید مذهب جهاد
جلاد - روشنائی -

جوزا - بالفتح نامی از برج فلک که حکما آن
برج کادی خوانند و در دستور معنی دو پیکر است
جنیتا - سپان -

فصل فی الفارسی

جابلسا - بضم سو و نام شهر است ببلخ
بزار و دوازده دار و دوبر در آن هزار سپان -
جابلقا - شهر است عظیم بمرکز شرق و شمال
جابلسا که از پس وی هیچ آبادانی نیست -
جان افرا - اسبچه مدحیات بود مثل آب حیات
و ماشال آن -

جان صبا - ای خاصیت صبا کذا
فی الامادات و القیة -

جاننگرا - باکات فارسی مفتوح یعنی آنچه
کامنده حیات بود همچو زهر و مانند آن -

جان من و جان شما - یعنی سوگوشت
بجان من و جان شما و نیز جان من و جان شما
و نیز بجائی است و محبت سخت باشد گوشت
جان من و جان شما که است اقوال معنی سوگوشت
بغیر حروف تم درین قسم گفته شده باشد و معنی
او در لفظ مستفاد نیست اما معنی شما و ملازم است
مستفاد میشود و بنا بر این گفت دست من این است
و نیز دست من و دست تو و دست من و دست تو
جفتا - یعنی دست در جفتی یعنی یک
و نمیده و در گذشته -

جلنا - بلفظ ژند پانزده پوست آوست و
میوانات دیگر باشد -

جلنا - بلفظ سربانی یعنی خیار آمده -
جنیش آبا - سیر کوکب بود که کیوان و
برجیس و بهرام و آفتاب و ماه اند و تیر و ماه -

جوز لواء - میوه البست معروف که بهند
بایچل گویند کذا فی زفا گوید و در طقوس
جوز بویا بایا نوشته است و حق بهشت زیر پ
این مرکب بلفظ جوز و بلفظ بایا که اسم فاعل
بوی است بنیاد الف چنانچه در گویا -

جوز بویا - جان جوز و اچنانچه گذشته
جوزه لواء - بوزن کوزه ستا یعنی شانده کوزه
است و غلبه از بعضی بحیم فارسی گویند کذا فی لسان
جوز فروش کندم نما - یعنی دغا باز -

جویا - با و او فارسی گوینده و نیز نام پیکر
باز درانی که کسبم او بر گشته -

جنطیانا - گیاهی است که اول نالک و جنطین
جمیا - تباری حطب خوانند -

باب الباء التامی

فصل فی العزلی

جانب - کشنده و شتر کم شیر -
جانب - کناره و طرف و غریب -
جباب - ابکسر بریدن قره و خایکین
و بریدن شاخهای درخت ثمرات آزاد شود -
جب - بالغ و بریدن و خاد و بریدن

کسی را و غائبان بر کسی حسن و فضل و غیر آن -
 جذب - کشیدن و ربودن و جدا کردن و بچه
 جراب - بالکسر اینان و اندرون چاه و پانز
 آبی است بکدامیک جمع آن جراب -
 جریب - بالفتح از زمین معلوم شود و مقدار زمین
 جذب - بفتح تین گرد و گریب شدن
 جلاب - بالضم و التثنية بکسر آب و بافتح
 و التثنية بکسر آب و التثنية بکسر آب و التثنية بکسر آب
 جالب - بفتح تین لفظ تازی است مستعمل در فارسی
 یعنی زن فاحشه است کنانی شرفنامه و تازی
 یعنی ماهک زدن سپه ابوقت و دانیدن در گذر
 و معنی جوهر حردن کشیدن است و عورت فاحشه
 که جلب بگوید بدین جهت که او را ماهی مردان
 بسوی خود میکشد -

جگر تاب - قشانه جگر -
 جگر خوب - بالکسر و الضم با جبر سارم و بخیه
 فارسی در آنچه گوشت و جابو زبان کنند و
 سحر را نیز گویند و الله اعلم

باب الیاء الفارسی

جاسب - نام طبعی که در زیر کشتا سبک بود
 و جاسب نام از تنیفات است -
 جمشاسپ - نام پسر شید است و نیز اگر
 با خاتم و نگین و بلقیس و ابی و اشال آن نیکو
 و پیمان است و اگر در مقام بلبله است و آینه و شمال
 آن افتد سگند مراد است و اگر بایه و شراب
 مرده باشد جمشید مراد است و چون از اینها خبری
 مسطور نبود هر خبری که مقتضای محل باشد آن
 مراد دارند -

باب التاء
فصل فی العزنی

حالوت - نام کافری که دانا و عالم
 او را گشت و این لغت اگر چه غنی است مگر
 هر چه عقل در فارسی است همه در عربی آورده
 جبروت - عالم بالقوه را گویند و سنن
 عظمت و بزرگواری نیست و این صفت بر
 مبالغه است چنانچه ملکوت -
 جمالات - شتران ز -
 جشت - بهشت -
 جنایت - گناه -

جنوب - حد شمال و بافتح باوی بکر از
 دست رست آید چون و بطله از هر طرف است
 جنب - بالفتح پند و بهترین نکه دخول کرد
 و قبل یا انزال شده باشد -
 جوب - بفتح تین بخت است
 جوباب - بفتح تین و بافتح تین
 جوج الکلب - غلتی است که هر چند بخورد و بیری
 نشود کدائی نماید الفباء -
 جواب - پاسخ دادن سخن را و پاسخ -

فصل فی الفارسی

جارب - چیزی که بدان سخن خانه راز و جنب
 و رنده جامی و جامی را بربوب -

جسارت - دلیری و گستاخی -

فصل فی القیاسی

جام هوش از دست رفت - ای
هوش از دست شد کذا فی الادوات و در تنبیه
از دست فلک رفت است -

چرخست - چرخ انگور مال کذا فی زوفا نگویا
و قیل باجم فارسی چرخست بالفتح مع الزاویه
المشودة آواز به هم بودن دندان و چرخان
چرخه کاهن طشت سای تارگان -

جست - بالفتح یعنی خلاص یافت کذا فی
در قیام است بالفتح حمید و حمیدین و بالضم تلذذ
جنبوت نفیتمین پندار گنده جوشا گشت -
قیل باجم فارسی -

جغرات - بالضم حروف یعنی راست تباری
صراط خوانند کذا فی القیامه از بندگی شیخ خود
شیرادی مجموع سنت که این لغت فارسی کثر باشد
شاید که سمرقندی باشد -

جسمت - نفیتمین جوهر پندار و یایه کیه و غیام
اندر کی بسرخی زند و در عجب البلدان مندرج
که میان سرخی و پیدایی جوهری است اگر بقیع
جست شراب خود ندستی نیاید و اگر پادشاه
در تدبیر انکمنی همین تاثیر دارد و اگر بر بالین
نهندش خوابها می نیکویند -

چند بید است - خواب چو افی است که مو
او مانند و له است کذا فی زوفا نگویا -

جینیت کش فرمانت - ای مطیع فرمان تو
جوش صورت - بدغری و ترش روی -

فصل فی التزیلی

جفت - یکدم و فتح و هم بری -
جینیت - کذا فی الکتاب -

فصل فی العزنی

جاوش - ترسایدین و فتنه شتر در چین کنار
جفت - بالضم زمین بلند و بالفتح موم و س
مروه و پرگس و غیره که اهل منجیه است و
ازین پست -

چشما جفت - بالضم بسیار گیاه در فخر
و موی در هم شده و شتر سطر -
جشاش - نام گیاهی است در تاج
اسامی نباتی خوشبوی است -

جشیش - درخت خرد دریا -
جدرش - نفیتمین قنور -
جبرش - بالکسر و التثنیه نوعی از ای بی ای
جینش - بالکسر اهل هر چیز -

باب

فصل فی العزنی

جرج - بالضم نام مردی -
جلج - پیدای او است و جرجه و جرجه
جرج - نفیتمین یک که در جرجه و جرجه
جرج - پندار گندی و جرجه و جرجه
جرج - پندار گندی و جرجه و جرجه

جرج - پندار گندی و جرجه و جرجه

<p>فصل فی الفارسی</p>	<p>فصل فی الفارسی</p>
<p>جمع - جگودستیزه کار -</p>	<p>جمع - واروئیست که فایز با کسوتی گویند</p>
<p>باب الدال</p>	<p>هندش با کلمه آمدن کذا فی القنیه -</p>
<p>فصل فی العربی</p>	<p>باب الحاء</p>
<p>جاید - باریان بیار -</p>	<p>فصل فی العربی</p>
<p>جاید - کوشنده و آرزوی طعام کننده -</p>	<p>جایز - برنده -</p>
<p>جبهه الاسد - یکی از بناهای ماه -</p>	<p>جامح - شکله شد بجزو نفوس و اواران</p>
<p>جوز العود - بالکسرتب شاعری -</p>	<p>جامح - بفتح نام کوبیست و در مصر هر که در آن</p>
<p>جلد - بالکسرتب و در عربت کتابی که</p>	<p>مغول شده است او را کار با کشاده است</p>
<p>جزم عیدیه باشد از گوی و بفتح پایک از</p>	<p>او را بفتح میگویند کذا فی معدن المعانی -</p>
<p>بر خیزد یعنی جالاک -</p>	<p>جمجاج - بفتح هنر قوم -</p>
<p>جلید - بفتح برت نام کی از پود و چشم که از آن</p>	<p>جراح - جراحتها و با تشدید بسیار جراحت کننده</p>
<p>جما و سزین که باریان کوز سیده باشد هر چه</p>	<p>جراح - بازوی و دنده و با تشدید و او را علم</p>
<p>جند - بالضم تشکر و چشم و با گران جند و جند</p>	<p>جوارح - اعضا و آوی که بر آن کسب خبری</p>
<p>بفتح نام شهری است از ولایت او را رالفر</p>	<p>کنند غیر و شیر و غیر جانوران که کساری از مرغ و دود -</p>
<p>جواد - بخشنده و نام حضرت عزت -</p>	<p>فصل فی الفارسی</p>
<p>جود - باریان بزرگ قطره و بخشش -</p>	<p>جرم صحیح - آفتاب و روشنی صبح و روز</p>
<p>جهاو - بالکسرتب کارزار و در قنیه است میوه</p>	<p>باب الخاء</p>
<p>درخت اراک را گویند و اراک درخت پلور نام</p>	<p>فصل فی العربی</p>
<p>که از آن میواک سازند و از آن جهاض با خضاد</p>	<p>جمع - خیز و بکبر کردن -</p>
<p>بجمع نیز خوانند -</p>	<p>بخش - بخشند</p>
<p>جهد - بفتح و الضم تو انانی و کوشش</p>	<p>جایز - یعنی بل که به چیز را بر آید -</p>
<p>و بالضم طاقت و رنج -</p>	<p>جایز - وادی شمران آب -</p>
<p>جعوو - بالضم کا و را که نیند و نام دختیست</p>	<p>جوخ - بفتح که روی سوار بیاورد که تباری فوج خوانند</p>
<p>بند بالا چون میوه که بختیست که در میان</p>	<p>و بالضم برین بن دین او و در آن کلمه یا نشسته فوج بفتح فوج</p>

<p>جاش - آواز نرم و آهسته آواز کردن بعضی جاس - نام مردی است - ججس - دویدن رنگ و تحرک پلیدی مردم جلبوس - نشست - جلیس - نه نشین - جموس - فشردن روغن و آب - جوس - خیزیدن و در میان سرای رفتن براسه غارت -</p>	<p>جاسوس - معروف یعنی آن قاصد و پیاده که خبر از لشکر یا اهل یا رعایا بدو و نفیض بیارد جالیئوس - نام یکی - جاباس - همان جاباب مذکور - جفت مقوس - طاق عمارت سنگ و نشسته</p>
<p>باب الصاد فصل فی العربی</p>	<p>فصل فی الفارسی</p>
<p>جصاص - بالفتح مع التشدید یکجمله جص - گچ که از سنگ می باشد</p>	<p>فصل فی الترکی</p>
<p>باب الصاد فصل فی العربی</p>	<p>ججس - آب است - ججناوس - یارے که از بیاری بر بیست طاقت رفتارند بشت باشد -</p>
<p>جهاض - زیرک و نیز و سگ - جرجن - بالتحریک خبر و گوی گرفته شدن از اذ و و تخمین شدن -</p>	<p>باب الشین المعجمه فصل فی العربی</p>
<p>جبر داض و جبراض - شتر که چنانچه خیر را برند از خویش و یا بگوید و بطور بزرگ شکم - جبر لظن - غناک و اند و بنای و بر نوزاد و اسخه در گاو گیرد - ججض - حله بنیزه بر کسی کردن - ججض - پیرو شدن بر کسی برای تکلیف گیری</p>	<p>ججاش - بالفتح کثیر الجش و جش بازنی بزیه یعنی مست آید و بعضی دلیر و شجاع بهم استمال کرده اند و در لسان اشترایی جادو ججاش - لشکر -</p>
<p>فصل فی الفارسی</p>	<p>فصل فی الفارسی</p>

در پائیدن صید از چنگل باز و صیاد -
 حبیض - بچه تمام که در شکم شتر آوده افتاده
 جاحض - همان جبار که در کور گشته است -
 حبیض - بگشتن از چرخه و بر گردیدن
 حبیض - بر وزن نجف ز قمار تکبران -

باب الطب
 فصل فی العربی

بحر ط - بالکسر زان پیر -
 جابط - فطح کیم و سکون دوم سر تر کشیدن
 و شمشیر کشیدن از نیام -

باب الطب
 فصل فی العربی

جابط - نام مردیت و آنکه آنگاه چشم او
 بد آمده باشد -
 جحوط - بنمیتین خبر شدن چشم و در صراح
 بیرون شدن و بزرگ شدن چشم -
 جخط - بالفتح و شش سطر -
 جعوط - باز داشتن و طبری -
 جضاظ - بد خلق -
 جلیظ - بالکسر آنکه بسیار موی بر تن او باشد
 جواظ - بالشدید و سطر و تکبیر در قمار -
 جوظ - تکبیر رفتن -

باب العین
 فصل فی العربی

جامع - بدال جمله بر نه یعنی یال کوش

جافوع - ذال معجم حوی که در زیر زانگور میزنند
 جالع - مردم کم حیا و خشن گوشت -
 جامع - فراجم آورنده -
 جالع - گرسنه -

جذع - سکون دال بریدن بینی لب گوش
 و دست و بیضج دال بد غذا شدن -
 جذع - سکون ذال سوز رانی علف
 و آستن و بیضج ذال نوشیدن در کاری -

جرع - جرحه جرحه خوردن آب و شراب -
 جزع - قطع مسافت کردن و بختیابی عکلیما
 جشع - بالفتح سخت جریس شدن کاشیدن جریس
 جعجاع و جمع - زمین موضع درشت سنگ -
 جلع - کشاه شدن لبها از کم خیا که دندان
 دیده شود و کم حیا شدن و خشن گشتن -
 جلاع - بالکسر مجامعت کردن و بالفتح مع آب
 جمع کننده -

جمع - هم -
 جوع - گرسنه شدن -
 جلع - گرسنگی و آفت شدن -

فصل فی الفارسی

چاه مقنع - چاهی است که این مقنع کیم
 از دو ماه در و بر آ آورده بود و در چاه شهر
 روشنائی او ظاهر شد -

باب العین
 فصل فی العربی

بج

جناغ - بالضم اسخه فروود من زمین بود اگر ایشان
 و از آن جناغ نیز گویند که دانی الملقط اما در
 تاج الالفاظ است که عاشقانه زمین را گویند -

فصل فی القاری

جائغ - تخمه سوراخی را که بر سر ستون می‌گذارند
 جارغ - نوعی از نای افرانست که میشدند
 و به قناتان برپای می‌بندند -

جل و زغ - جانده غوک است و آن نیری
 باشد سبز رنگ که در روی آبهای استاده
 بهر سد و آنرا لغوی محلیست بهندی کافی می‌باشد

جناغ - بالضم و آن زمین است را گویند
 و شمره رکاب ابرام گفته اند و نوعی از اسباب
 دانه زمین باشد بر آکس تربیت نقاشی کنند

و لطیف اول گروهی و شیطانی که دو کس با هم بنهند
 و استخوان پندارند و نیز گویند و نیز طاق می‌زنند
 جوغ - بمعنی جوی آمده که در وقت درخت

کردن بر گردن نکاو دهند -
 جهانسوزرا کشته بهتر چراغ - یعنی
 موزی کشته -

جهرغ - خار پشت و نیز دهنه شتر کرده که بر روی
 جباغ - جنه است از نای قبل با هم فاری
 جج - چوبی باشد سیاه رنگ بوس که اول

پیز را سازند و تراشند و نیز چوبی است که بدان
 جلات زنند تا سکه بر آید و قبل با هم فاری نیز
 چوبی که در گردن گاوها می‌کنند -

جاروغ - نوعی از نای قبل با هم فاری

باب الف

فصل فی العربی

جغت - جاعت مردم -
 ججوف - مندر -
 ججیف - شک -
 ججوف - خشک -

جناوف - شصیکه پرو و با توکاه وقت

جلط - سخن و سخن و بیابک و سفید و دراج
 یعنی جان است -

جاروت - طاعون است و سبلی که برنده زمین باشد

جاف - ترسانیدن گوشت گردانیدن قشقه

جالف - مرگ عام -

جاف - فحشین قبر و نوعی از شراب باقی که درین

جراوت - بالضم مع التشدید سبلی که بهر چیز پرو
 جرف - مکانیکه سبلی که از آن کافیه باشد -

جراوت - گردان -

جرف - آسان گردان کار -

جغت - برکندن انگشتان بر زمین کسی که

جفاف - بالضم مع التشدید و نه گروه مردمی

ججفت - باد سخت و زمین بلند -
 جناوف - کوتاه و سطر -
 ججفت - میل کردن و نیز چرخ کردن -
 جواف - نوعی از نای -
 جوف - شکم و اندرون خالی و نام شوی است

چتر دره - بوزن بلبله این از دهنه و گدازد
و بعضی بفتح جیم گویند کذا فی زفا گویا -
جضا پیشه - یا چهارم و پنجم فارسی گناه کار
که با فی القینه و ظالم را نیز گویند و گنایه از
مستحقان و ولیران -
جضاله - بالفتح کلمه مرغان عموما و قوچه از
مرغان نامند که در وقت گشت دروز است
فرمانند خصو صا -
جضته - بالفتح گذشته و خنجره و دو تگشته
و قیل بابیم فارسی و در قینه معنی طاق که در
بنا با کنند و بعضی گویند چوب بندی تا که انگور
در درخت گنایه و خر قواس جفته شاخ انگور کذا
فی زفا گویا جفته بالضم هر دو لکده است سرین
مردم و غیر آن و در قینه معنی کرده زیمان نند کویست
حفر است بفتح کیم و سوم زیمان خام کبره و کبر
نست قدش و بهنگامی نامند -
حکمر گوشه - با دو تاجان و با دو فارسی و در قینه
حاکم گوشه - با دو فارسی سوم و قو و مشتاق
حاکم قینه عاشق و مدقوق و انفسیده
حکمر قینه بشله -
حکمر خواره - با کاف فارسی و با دو و سه و سه
حاکم گزای و نیز بفتح کش و محنت پست -
حاکم گریه - چیری پاکیزه را گویند چنانکه گویند
خان حکمر گریه - خورده است یعنی چیری از چیزها
پاکیزه که کرده است کذا فی القینه -
چکاشه - بالفتح جانور است خرنده که بتازد
قند خوانند و بهند سابی نامند -

حکمر - خنجره و کبره که بتازد شین بگویند و در
تاج و نیزه بگویند و روغن گاو است و در قینه
خنجره که ازین معلوم میشود که بگویند و از سر
گویند که در آن روغن تنور میدارند -
جلفه زره - بالفتح با دو فارسی پیوه است مانند
پست که از نرسان آرندش و در قینه میگویند
میوه درخت صنوبر را جلفه زره گویند -
جلمه - بالضم آوند شراب و بر آن و نیز گپا است
که از جایگاه غصن روید یعنی ساروغ -
جنبنده - با فواری صاحبان کذا فی زفا گویا
جنبیه - نوعی از اسلحه که بندش کناری باشد
کذا فی القینه و آن جنبی دیگر میشود و در آن کنای
که آن را جود میگویند -
جندره - بفتح کیم و سوم و چهارم طریقه آشکنه
می باشد که در میان آن صوف و شال و جامه ها
و دیگر شکفته کنند -
جوانه - جان جوان - زیادتی از چنانچه در کلام
خواجیه نظامی آمده است عزن پیر نهنه با جوانه
و در قینه معنی جوانی مذکور است -
جوهر منبه - جوئی است که پوست ندارد و سپید رخ
بتازی سلامت گویند کذا فی زفا گویا -
جوهره - باز کذا فی القینه -
جوهرینه - بالفتح لوزینه و در زفا گویا بعضی شویا
جوهر مذکور است -
جوهره - نام مبارز لشکر کش روس -

جو زبویه - باز از موقوفات خان جو بجا که هندش را چهل گز
چوبه - بفتح کوفه شک قمرین جو سق سق در
فرنگ خرقه قواس جو سق سق بوزن دو چوبه -
جو شیر - بمعنی جولا به و با فنده آمده که بتاز
حاکم گویند و نوعی از آتش هم باشد که خورند -
جولاه و جولاهه - کلاهها و او فارسی شسته
با فنده آمده و عکسوت اینر گویند که بتاز
دلدل خوانند -

جوهر زمانه - اصل روزگار -
جوینه - مرغی است بزرگ و سپید بگردن
در آنکه بتازی آنرا گردن گویند کنانی زفا گویند
جهان دیده مسافر -
جمنجه - نوعی از کفش پایی فرنگی که زفا گویند
جووانه - بالعم نام درختی است که بتاز شاکیه
و صمغ او را غش زوت گویند و سپرب روده
بریان را نیز گویند -
جیوه - بایار فارسی سیاه -

فصل فی التری

جاده - نام ولایتی است در یاب -
جهره - گروهی است که هندش لکری نامند
جلجله - غلیو از -
جهره - تازیانه -

باب الیاس

فصل فی العزلی

جانی - گناه کار و در فارسی بمعنی جان سخی

آید و نیز منسوب بسوی جان -
جیلی - کوهی و در فارسی بمعنی کوه هستی و
نیز کنایت از عبدالواسع جیلی است -
جندی - بزرگاله و نیز ستاره و نام برجی حدی
بضم کیم و فتح دو هم با یا و شد و مصغر جندی ستاره
باز پسین از نبات انطس صغری که قبله بدان ستاره
جلالی - بزرگی و جفت قنای و آنچه مشون بجلال
باشد و سال شمسی را نیز سال جلالی گویند ماه چهارم
جیلی - بالفتح چیزی پیدا و روشن -

جاودی الاولی و جاودی الاخری نام دو
جنی - بالکسر و التشدید پی -
جندی - لغت مشکلی -
جوالقی - جوال آب -
جودی - نام کوهی است که کشتی نوح علیه السلام
بر آن قرار گرفته بود -
جوهری - گوهر فروش -

فصل فی الفارسی

جاووی - چیزیکه بدان حال مردم گردانند
جاو و خیالی - اسی خیال جاو وانه -
جالی - درختی که از چوب آن سواک سازند و بند
جامه از شیر و می - یعنی پالیه پازان که در
این هر دو صفت دارد و نیز کنایت از دلمان
لبان می تواند که اقلیت -
جام جهان نامی جام گیتی نامی
جامی - جام جم مذکور -

جامی - با سوسم موقوف و کاف فارسی

هجی - بالضم باب فارسی نام سحره که لطیفه
خوب کردی آورده اند که روزی که سحره لطیفه
خوب کرد کسی بان سخنید را تشویر آن بگنجی
که بخاز رفت چرخه مادر خود را بگشت -

جدای - بالضم جوازیوت ثناته تخانی
جلا غوزی هندی - هتزاز و چو مغز زداست
لیکن این در دست بدینی برانند که آن تخم
بیا زست و آن میوه جنگلی است

جگر خجاری - یعنی نم و اندوه و بخت و
چرخه بخت کدانی المظلم و نیز بدینی جگر خوار که
جگلی جلی - این الفانی است که در خراسان
زمان در وقت جماع بر شوهران گویند و سینه
آن است که من قربان و فدای تو گذارم
اما از شیخ محسنی تحقیق است که چون کسی بگوید
منت کند چرم گدای خود بدو گشت گرفته بگوید
جگلی جلی یعنی زرخش و بگذا پس بدین معنی نیز
است که زمان در وقت جماع بمنت بر شوهر
کنند که زرخش و بدین انهار عجز خود است و
بدین سخن شوهر را زیادت رغبت میشود و این را
کرشمه گویند

جشت یا هی - برگاه که آفتاب در برج
حوت آید گویند و نیز بونس علیه السلام و کتابه از
سلیان علیه السلام هم است -

جمانی - بمعنی سسانی آمده -
جمهوری - نوعی از شراب و بعضی گویند

انچه نیکوایان را مشاهیر و سالیانه و نامکار و بزرگان
درین مکتب المظلمه اقول انچه برای جامه خمر
بدیند آید جاکلی گویند و انچه در پیرامی بدیند
آید مشاهیر و انچه در پیرامی بدیند مشاهیر
سالیانه گویند و نیز انچه از آن جامه باشد از جامه
گویند چنانچه برده جاکلی -

جامه گوهری - یعنی پالایوری و جلای و
پالایه آگینه کدانی و مایه الفوائد و این نوع
معتشوق را نیز گویند و شامی گویند و چنانچه
در این جامه گوهری در خطبات سحریت آمده است
جامه فطرافی - یعنی بانه سیاه و بانه بام
جامه پراز شیر و می - پالایه فطرافی و
و کاری که متضمن حشمت و نسبت بود و مثل
محبت و عداوت باشد و هر چه آید بدین معنی شیر
و عداوت و قیل و کرب و کاف و کاف و کاف
از شراب بهشت و لیکن در سکه در زمانه پیشین
درست می آید بلکه آنجا این مراد است که مراد

جامی داده که پنجم شیر است و شیرینی و سبب جو
شراب است و در قلع آید و منی آید و در قلع
جامه پراز شیری - همان جام پراز شیر و می -
جامه فطرافی - یعنی انچه عمر نقصان کننده بود و
جامه کدانی - بیک نوعی شمع یعنی پراز شیری
جامه و آن سر - آنجا که آنی در گویا و نیز
جامه و آن سر - این مثل است ای جان را
درین دل بر یاد دمی وضائع سازی -

<p>جهری - بازاری - جنگلی - نام پادشاهی از یونان جوانوسی - نام مرد است - جفتی - با کس مشورت کردن -</p>	<p>که شترده سار را گویند کذا فی القصد - جهری - بالفتح و الضمه والاصح بالکسر بازاری جنگ زرگری - کنایه از جنگ ساحلی جفتی - بالفتح با کسی مشورت کردن کذا</p>
<p>کتاب البیوم الفارسی باب الالف فصل فی الفارسی</p>	<p>فی الملتقط اماور قنیه باجم فارسی غنیمت جنگلاری - باکان موقوفه غلیو از - جوع کلبی - عتست است که هر چند جان</p>
<p>چار و ترسا - بارامو قوت یعنی چار و ترسا دیز آفتاب دروشنایی - چار از و با - بارامو قوت یعنی طابع از چار و ا - بارامو قوت مرکب سوار چونوب و شتر و شتر و مانند آن -</p>	<p>بمخور و سیری شود کذا فی الواو انداخته چوز هندی - آنکه هندی را بیل گویند کذا فی الطب حقائق الاشیاء - جوهر علوی - یعنی آسمان و ستارگان کذا فی الملتقط و نیز روح بر قول کسی گفته</p>
<p>چروا - صبر یعنی ایوا - چرا - بالکسر برای چه و سبب چه و این مرکب است و بالفتح مفرد است یعنی چریدن چرند کذا فی الملتقط اقول نیز امر چریدن اما یعنی اول مرکب آمد چنانچه چراگاه است جای چریدن لیکن مفرد کثر آمده باشد و یعنی چرند همه از روی قاعده نمی آید زیرا چه امر و فاعل چریدن چراید و از گردن گزاید</p>	<p>روح جوهرت - جویایی - با و او فارسی جویند - جهان بینی - یعنی پادشاهی و پادشاهی و بنا کنند جهان ای خدا را علی و جوانی - قومی از قلندران اندک ایشانرا جوالتی گویند و نیز حوال باف - جهانجوی - یعنی پادشاه -</p>
<p>جهان داری - یعنی پادشاهی و پادشاهی جهان کی ای جهان پهلوان پادشاه جهان جیفه گاه چایی - باکان فارسی یعنی دنیا کذا فی القصد - فصل فی التری جفتی - مشورت و نگاش کردن با جمعی</p>	<p>جهان داری - یعنی پادشاهی و پادشاهی جهان کی ای جهان پهلوان پادشاه جهان جیفه گاه چایی - باکان فارسی یعنی دنیا کذا فی القصد - فصل فی التری جفتی - مشورت و نگاش کردن با جمعی</p>

مؤید

و کتایه از زلف عشق هم آمده و نیز صلیب
 چمن - است - باغبان -
 چمنیا - نام گایست که در بند و شان بسیار
 میباشد از راهی چمنیا نیز گویند -
 چمن مینا - کنایه از انسان اول -
 چوخا - باد او فارسی جا به بیت پیشین
 نوعی از پوشش کوتاه که به بند جوگیا نش پشته
 و از آن کنایه اند -

چوزا - یعنی غلیو از کذا فی ز فنگو -
 چوزه لوا - یعنی کیم و کسر لام و قیل از ز فنگو -
 چهار از دوا - عناصر اربعه -
 چهره آتش نما - سرخی روی و قوت غضب -

باب الیاء التازی

فصل فی الفاری

چار اسباب - یعنی جاذبه و ماسکه و
 باغچه و دفعه کذا فی الکشف و نیز کنایت از
 چهار عناصر بود که اسباب سیاد عالم است -
 چهارم اسطرلاب ای آفتاب و اسطرلاب
 و استیم چهارم -
 چهارم کتاب - یعنی قرآن عظیم -
 چراغ جهان تاب - یعنی آفتاب -
 چرب - و ز -
 چشمه نیساب - یعنی آفتاب نیز نیساب
 چرنداب - نام محله ای از محلات تبریز
 چشم فی آب - بحیا و بی شرم -

چشم شب - ماه و ستاره -
 چشمه کاسب - نام چشمه است در فراسان
 چلب - پارچه رنج بین باشد که در تقارن
 و باز یکجا بهاء بر هم آورند و بوازند و نیز گفته
 چلو خوب یعنی زمین و لام و با و او فارسی است
 که بر آن کتاب بیان کنند -
 چوبیکه مرطوب - یعنی زرد کذا فی القیة -

باب الستار

فصل فی الفاری

چاک دست - اسمی شتابکار که در کار
 سرعت نماید -
 چار بالشت - مسند است که پادشاهان
 و صدر و اکابر بر آن نشینند و کنایه از دنیا هم
 هست و از به عناصر نیز گویند -
 چاشت - از چهار حصه روز یک حصه که در
 که در بند پر گویند و نیز همانیکه در آن وقت غور
 چارنج حیات - عناصر اربعه -
 چارجوی فطرت - بشله -
 چار و هفت - اسمی عناصر اربعه و سیارات
 چار و پست - کنایت از دنیا -
 چغفت - لحاف و نهالی و سوزنی و چا
 و هر چه به در که خدر -
 چشیده باشد -
 چغوت - بشله -
 چیات - یعنی چایا نچه آمده -

چرب و مست - بایار موقوف یعنی شیرین که
 و در قندیه یعنی غالب آمده است -
 چرب قامت - کنایه از خوش قد و بلند قامت
 چرخشست - بفتح چیم و قافیه مجری و تخیل باطن
 چرخنی باشد که بدان شیر و انگور و شکریه و غیره قیل و فیل
 چیست - انغمز یعنی تنگ و حسیان آمده
 که انقباض فرخ و کشاد باشد و هر چیز که تنگ و
 با تمام در جایی نشیند و معنی محکم و دریا و نازک
 و نوسان از پا مندر که روی آنرا از زبان
 دوزخ و غیره چایک و چالاک -
 چشت - نام طایفه است معروف که پنج
 هزار از بزرگان دین در آنجا است -
 چشم سوزن است - یعنی تنگ ستر -
 چغنیگ - معنی شیر و پنبه و امثال آن که
 در میان ابره و استر قبا و بالش و نهال و نهال
 و توشک و غیره گذراند -
 چغوت - بفتح چیم و غین معنی مشک و باری
 نشو گویند و پرورش آن گنده را نیز گویند -
 چغوت - بفتح -
 چغت - معنی که در فخر عمارتها بود -
 چغوت - بالش و قبا -
 چنگال و مست - با کاف فارسی
 لام موقوف و قافیه مجری می آمده و تخیل
 و ادب فارسی بود و آن گویا است یعنی طعنه
 آن ابرو عن و شکر خط کشند -

چون سایه در گل خفت - ای بر وید
 چو چیت - بفتح زدن از زدن معنی که آمده -
 بایار مجیم است از می
 فصل فی الفارسی
 چایج - نام شهر است از ترکستان زمین بود
 کمان و قیل از غیر فارسی -
 چج - بفتح چیم و قافیه غدا افشاند و آن گاه که
 چکوچ - بفتح با و و فارسی ستریز کردن است
 و بفتح چیم فارسی گویند که کانی القندیه -
 چار و چیشج - بایار موقوف و قافیه مشروط بود
 چار طبع یعنی آتش و باد و خاک و آب کانی افشاند
 اقول این چهار عناصر است اما چهار طبع حرارت
 و برودت و رطوبت و میوت را گویند
 لیکن کانی گویند اندامیان ایشان فرق
 میکنند بجای یکی و دیگری می آرند و آن غلط است
 چنانچه اگر بجای چیم ابرعکس آرند و آنرا علم
 فصل فی الفارسی
 چایج - همان چایج مذکور است
 چکوچ - همان چکوچ مذکور -
 باب الحار
 فصل فی الفارسی
 چیل - می است چیل صیغه کوران
 تخمیر طبعیت آدم شده -
 باب الحار

فصل فی الفارسی

چار بیج - با سوم موقوف چار عنصر -
 چار بیج - شده و بمعنی سنگون نیز آمده است
 و آنکه در دست و پایش پنج زده باشند از
 پنج واحدی پنج بوزن پنج منقول است -
 پنج - بالفتح امر تحمید و فاعل آن محتاجی غیر
 آواز زخم تیغ که هنگام زدن بر وجود یکدیگر
 چرخ - فلک است و بدین روغن شیرین شکر
 و بزرگان باشند و چیز که زنان بدان پیمان
 رهند و چرخ هم گویند و دایره و کمان نمک
 که از آلات صاغری است و تیر چرخ بدان انداز
 چرخ - دور فلک و گردش آوست -
 چرخ - باینکه آنکه آب شیش همواره بر سر
 دو دو سوی مرکزانش بسبب آن رخته گردد -

باب

فصل فی الفارسی

چار جسا و - چهار اصل ربه -
 چار برود - باینکه نام شهری که چار بی
 شایع شافیه مشوب بدان است انداخته
 من الاسماء و العلامه پنج محمد خضر شیرازی -
 چار حد - شرق و غرب و جنوب و شمال
 چار منج - یعنی عمل لفظ کند که ۱۰ -
 سواد الفوائد اسمی عمل بواسطه کند -
 چار هم بازو - اسمی است تسلیم چار هم -
 چار لاجور و - یعنی سبز ناز آبیان -

چار ستاو - چار عنصر -
 چار بند - کتاب از دنیا و عالم -
 چاه آبی - کنود - چاهی است در طرابلس
 که آب آن از انوار خورشید امانی گردد -
 چاند - بمعنی دم زنده و سخی کند و یکو شد -
 چنجد - بمعنی می گرد و کوشید و دم زد -
 چراغ ترار و عن افروزان کند یعنی در
 تیاره کند و حیات ترا عمر زیادت گرداند و چرخ
 تاروشن گرداند -

چراغ روز را پروانه گرداند - یعنی آفتاب
 پنهان گرداند و دریاچه چراغ روز که آب آن آفتاب
 و پروانه که بدن عبارت از پنهان کردن است
 زیرا که چون پیش ما که شمع می افروزند و در
 پروانه می افتد پروانه را بر آفتاب نشان می کنند
 و نیز پروانه کردن عبارت از تحمید است و
 و نیز گام پروانه بمعنی نامه باشد یعنی آفتاب نورانی
 و در طالع مشرب باشند چنانچه پروانه را میسازند
 و قیل چنانچه پروانه در روغن چراغ فرو میرود
 آفتاب آفتاب او دریا فرو برند و نیز عبارت
 از متهم ساختن است زیرا که پروانه چون
 در آفتاب میزند و بگوهر هم میرود و بگوهر
 و در کوزه می افتد و بگوهر هم میرود و بگوهر
 پروانه گرداند یعنی بی نور زیرا که پروانه نور ندارد
 چراغ کعبه و - آسان اول
 چرخ - بالفتح چرخ و نیز اسماء گوشت

بگوش تا پیر کرده
چرو - یعنی استانه در خانه و جایی را بگویند
که استخوان در برابر آنجا مانند و بختین بگوش
مائل بسرخ مخصوص سپ و ستر و خراغ -
چربید - فروان شده غالب آمد -
چشم زو - مهره باشد از شیشه که برای دفع چشم زخم
بر گردن اطفال بزنند و آن سیاه و سفید بگویند
چشم شمس - سیاه یعنی چشم و چشم مر ساد -
چشم فرسید - ای چشم زخم من شد کذا فی القیة
چشمه بکا ای آید - ای آفتاب بروج حوت که
چغند - بالضم موی گره زده و بفتاب بسته
و کنگر حصار و نیز آن جانور پرده شوم که شب
بیرون آید و در روز نه بیند و بودنش در خراب
بود تبارش بوم خوانند و آن دشمن انواع است
و سبب عداوت است میگویند جانوران بکا
اوشابی او را اختیار کرده بود زرافه از بوی
آمد گفتند این همچین است باین مشورت میکنم
زادغ گفت او چنین خنجر و لیس است او را بختابی
از ویرانه بخور و شای کسی دیگر را اختیار باید کرد
پس از ادغ عداوت گرفت و کینیت جنگ
ایشان در کلبه و منه مذکور است -
چغند - سویی را گویند در پس سر گره زده با
چشمید - یعنی کوشید -
چکما و - بالفتح سرکوه و پیشانی و نیز میانه
و این لغت بزبان تجارت -

چماند - یعنی در سیر و خرابم آورد -
چشمه بختین است کابل پاکب خوار که
چندان نبود -
چشمید - بالفتح خرامید و خرامان شد و کرد -
چمنید - بالضم گنبد -
چند - شمار اندک و عددیکه کم از ده بود شمار غیر
چنبر کپو و - فلک -
چندران بود - یعنی تا آن زبان باشد فقط
کذا فی الکتاب -
چون حرف آخر است را بجد - یعنی چون
بیل و حرف آخر بجد عین است و غیرین است
جل هزار باشد و هزار بیل گویند کذا فی الکتاب
و نیز معنی صفر آید یعنی در شمار نیست زیرا که آن
الک را هیچ عدد نیست در حساب جل و نیز بخوا
مجرد است -
چون صدف کشاو - ای دهن چون
صدف کشاد -
چون سگ پس افونشانند اس -
مراقبه شد -
چون بار و وزبان شد - یعنی منافق
شد کذا فی الموائد الفوائد -
چارم ملاد - یعنی اقلیم چهارم که آن
خراسانست مشوب باقاب -
چما و - بفتح اول معنی سرکوبیده و معنی شپانی
چهارزاد - با سوم موقوف نام بختین

و بهمن بکجای شری که تاج او بود و با بکجای خود
در آورد و ملک از دست او شد و بهمن از دست
هم میگفتند -

چه در سر وارو - یعنی چنانکه در سر و کذا فی کتاب
چهره زرا اندوز - صورت زرد عاقلان و
غنی بگمان -

چه کشاید - ای چه کار آید -

چه ماند - ای چه مثل و چنانست -

چند - یعنی بکجای آید و این چه بکجای
چیتو - بلغت زند و باز بکجای بل نظر

باب
فصل فی الفارسی

چار - چاره و چهار -
چار آخر - یعنی چار و از نباتات اینست
چار جوهر - بمشله -

چار و یوار - چار و دنیا -

چار و چدر - چنانچه تال مال و دار و مار
و تربت و تربت و غیره و نیزه و چار و علاج
چاشنی گیر - یعنی طعام قنمت گذشته اند
که سفری باشد و حاکم مبلغ مال نیز گویند که در
هنرستان بجا و لگامند -

چالشگر - بکاف فارسی خواننده و تیل
باجم تازی چنانچه گذشت و در قنیه بجم
بمنه بکاف آویند -

چاه و پو قهر نام چاهی که از سایه پیران و ران چاه

چهار - بفتح ایسی که در نقطه ای خواهد بود
آواشد یعنی برشش تبارشش مع خوانند کذا فی
چیدار - یعنی سر سوزده آید که تباری جزو قنیه

چتر - آفتاب -

چتر اغ - یعنی آفتاب و آفتاب -

چرا که - بکاف فارسی چار و چدر و چتر
کذا فی الامتداد قول چیده اخیر بی نامه است
زیرا چیده چیده و چیده و چیده بود -

چرب تر - ای راجع تر -

چرخ اشیر - فلک اکلیل که بر و ماه است و نیزه که بر

چرخ اخضر - جان آسان اول -

چرخ اکبر - یعنی عرش مجید -

چرخ چهر - فلک -

چرخ مدور - فلک نیم که دور و از همه بیشتر

چرخ دور - چیزی که از پی و دونه بعد از گذشتن

چشمه پیر - یعنی مغز سر آدمی و قوت متفکره و

چشمه و نیزه -

چشمه خضر - ای چشمه آب حیات و نیزه

کدایت از زبان مشوق است و شراب -

چشمه خور - آفتاب کذا فی الامتداد قول

یعنی اضافت سایه باشد با حدت و نور باشد

اگر العاقبت چنانچه بکاف و چتر و چتر و چتر

آفتاب با آن چشمه که آفتاب و غروب و چتر و چتر

آفتاب چشمه باشد طلوع نیزه باشد باشد

سوال این چگونگی متصور باشد آفتاب که در دنیا بکاف

جواب هر مقدار که چشمه و چتر و چتر و چتر

چربوق خوانند -
 چپ انداز - آنکه تیر درست چپ گیر و بنیاد
 چتر روز - آفتاب عالمتاب -
 چرخانچ پر مهر یعنی فانوس و چیزیکه چراغ را
 محافظت از باد کند -
 چرخ انداز - یعنی کماندار کرده -
 چرخ پرنده است آنی که از ابله المیخ گویند
 دنازی و درباری نام آن چکا و کن سرخاب
 هم آمده و در فرستگ بدین آمده پرنده است
 آنرا چرخ و باد و احوال آن شکار کنند و چون چرخ
 و یا باز خیزد که گیر و چغالی بر سر روی آن بگذارد
 و خود را بر اساد و تباری جاری گویند -
 چرخ روز - آفتاب -

چرخ - یعنی میمون آمده که تباری هر دو گویند -
 چشم آویز - یا بار فارسی یعنی برقع و آن چیز
 باشد که بپایه و شبکه دارد که از روی دم پاشند
 و زنان مانند نقاب از پیش چشم
 آویزند -
 چشمه سبزه - نام چشمه است در فراسان
 از ولایت طوس -
 چشمه سیاه ریز - آفتاب عالمتاب -
 چخار - زن دشنام ده -
 چرخ ساز - یعنی بگرد بگردان و گردونه
 و ساز نامه چرخ و چرخ را بساز و چرخ شکل -
 چغندر - بالفتح مع سکون الفین النجوة فیها
 جانور است آبی که از ابله و کوی گویند و در زمانه کوی

چغندر بختین هم درست ترست و در قریبی نوشته
 که چغندر از و صد گای شوک را نامند و نیز ترس
 و بیم و ناله و زاری و نیز بوی گیاهی را نامند -
 چفت ساز - نوعی از هنرهای زدن چنگ
 و ریاب و ارغنون و امثال آن که نامی از اهل طلاس
 و نیز از چفت ساختن فاعل آن -
 چنگیز و چنگیز کلاه کلبه اول و ثالث فارسی نام پاشا
 مغلان علیه الله و در اینجا خان نیز گویند و تفرقت
 که بنا شده بود و از آنوره نامند -
 چوز - بالضم کباب که تباریش در ده خوانند -
 چهار مغز - یا بار بوقوت همان چهار مغز که گشت
 چهاره بر دارد - صورتی که از اخی زفا نگویا و سخته
 ترکیب چهارهست -
 چغیر یعنی چیزی کم و اندک آمده که تباری
 بصناعت فرجات نامند -

باب سیم

فصل فی نقاشی

چاپلوس - یا بار بوقوت یعنی سخته آمده که
 بزبان آوری و در زبان فارسی و فریقینی مردم را
 فریب دهد و چاپلوس باشد -
 چار و یوار نقش - کنا یا از جمله انسان طالب
 آدمی و دنیا -
 چپاوس - یا درم و چهارم فارسی فرمیده -
 شین زبان و فریقینی که مردم را فریب
 چرخ طلاس - یعنی عرش مجید -

چرخ مقبول - یعنی فلک کوز پشت
چرخ آبنوس - یعنی آسمان که فلک الافلاک با
و فلک ارض و فلک مخصوصا -

چرخ بالفتح حوضی است که در آن گاو را اندکدانی
چشم آویس - یعنی چشم خال مد و آن بختگاه
گفته شده باشد و بهتر و غنیمت گوشت چشم گاو است

چشم خروس - کنایه از شرابا گوری و نیز
داو باشد سیاه رنگ شبیه چشم خروس خال سیاه
در میان دارد و گویند در خشت لقمه است هر که
بکشد مرغان بخورد او را قوت باده دهد -

چکس - معنی خجالت و شرمندگی و نیز معنی
بازو شاهین و چرخ و امثال آن -

چلاس - شخصی را گویند که پیش از انداختن
سفره از هر طبق با هر یک لقمه طعام بخورد و باز
آنها را باس خوانند بگذرد و او -

چهار اس - یعنی آیت آمده -

چهار دیوار نفس - اصطلاح کتابت از چهار دیوار است

چهار گریس - با چهارم موقوف یعنی طاعت
آمده و معنی تحت کاوس هم آمده و بعضی تحت شد

باب الحشین
فصل فی الفارسی

چهارمیدن و باز رفتن و باز آمدن
و باز رفتن و باز آمدن -

چاپوش و چاپوش - نقیب -

چرخش - بالفتح گریه باشد که اندکدوی در گله

مردم را آید و در و میبندد -

چرخش - بالفتح کیم و ضم سوم معنی چربی آید که سرخوش
چشم پیش - کنایه از خجل و شرمندگی شدن در

چشم گاو پیش - با کاف و یاء فارسی و دوا
موقوف نام گلی است که از گل گاو چشم گریه
چشمه نور بخش - کنایه از لب و لبران -

چشمه آتش - یعنی آفتاب -

چکش - افزاینی باشد که سنگران و سنگران
و در گران را بتازی مطرقه خوانند -

چشمش - دانه سیاهی است که در دانه های چشم
بکار برند و نیز خرام و زخماری باشد که از روی
عجب باز و بگردند -

چشموش - نوعی از کفش و با افراد باشد
و نیز اسب و اسب که در آن و بد فعل -

چنگ بست و ش - امی چنگی که مانند صراط است
چنگش - بالکسر بکاف فارسی هم مبارزه وانی -

چنگال جوش - نان گرمی که با روغن شیر
در یکدیگر آمیخته باشند -

چوب کش - آنچه بدان اندیشه به کنند که دانی
چهار بالیش - ابراهیم موقوف است و در فاکتور

معنی تحت آراسته و در ادات معنی عناصر را بدهد

و در قنیه معنی جهات اربعه است -

چهار یکمیش - این چهار قوا هم نامیه کدانی
اصطلاح الادوات و اگر شین رابع بسوی گشته

باشد چهار عناصر را دبود -

باب الطیار
فصل فی الفارسی

چاربیط - یعنی چارغیاصل
چشم منقط و چشم منقطه ط - چشمی و دیده اولقطه
باب انظار فصل فی الفارسی

چو انظار باشد بدو و خزان ز قنار -
باب العین فصل فی الفارسی
چاه منقطع - آن چاه که این منقطع حکیم است
از آن برآورده بود چهار شهر روشن شد که
میگویند چون ماه آسمان فردرشی آن ماه
از آن چاه برآمدی -

باب الغین

فصل فی الفارسی

چارخ - نوعی از انا فارست که بیشتر به قنار
چارخ - منشد
چیانغ - نوعی از اناهی است -
چرخ - معروف و گنایه از پیروم شد و زنا
و بمعنی چرا و چرا کردن و روشنایی هم آمده
چرخ تیغ - بمعنی تیغ چرخ -
چرخ - بمعنی شکوه آمده که تباری معر فغانند
چرخ - خاریشت -
چشمه تیغ - آب تیغ -
چنانغ - بالفتح با دو م فارسی صبی از اناهی
تیغ - بالضم آن چوب که بدان جنوات زنند
و گاه گوگرد و ن کش -

چیلغ - نعره و فریاد که از روی غنطرا
چینی ارانی کنند -

باب الف

فصل فی الفارسی

جام صدف - آن جام که از صدف سازند
چاه یوسف - ابوت نزد یک سلطانات
کذا فی القنیه و نیزه سطله باو شایب
چاهی است مشهور که برادران یوسف علیه السلام
یوسف علیه السلام را در آن چاه انداخته بودند
و آن دیار را منی ارولن که در قوامی شام است
نزد یک طبریه واقع است -

باب الف

فصل فی الفارسی

چای طاق - با سبب موقوف منبری از حیا م
چاه شقوق - نام چاه است بر آه کعبه الله
چاق - بمعنی صحت آمده و در فرنگی بمعنی مان
چاق - بالکسر چوب که بدان جنوات زنند
چقاچق - آواز زخمی که پایانی بر اندام
و نوعی از سلاح است که آذنی و زنگ علمی
چقاچق - بمعنی چقاچق است که آتش زنند
چماق - سکه را آهنی شش پرده -
چوباق - نوعی از سلاح آمده و قیل چاق
به حمایق - آتش زنند
چقونق - آواز سبک و داغ در عنق امثال آن
فصل فی الترکی

چاق - عید -
چقاق و چقیق - کلاما بافتح بان مجاز که گشت
چاق - باضم شش چکر -
چواق - شاک -

باب الکاف والتازی

فصل فی الفارسی

چاک - بنم سوم طریقت و جالاک و پ
چلختی کن و نیک جناب در قدیمه یعنی از یاد
چالوک - بخت -
چارک - نقیب و چاوش -
چارک - نام قصبه لیس از توابع کابل -
چاک - شکاف -
چاکا چاک - با سوم موقوف و از زخمی و زخم
چالاک - بان چاک مستطی -
چبلک - با کسر با دوم فارسی بنا شایست
آلوده و پلیده و در خاک گویا پلید و ناپاک نوشته -
چچک - بضم تین خیال رخساره و در خاک گویا
بمعنی گل که درستان باشد و بضم کسر تین
گویند و نیز بنم اول در شرفاء بمعنی گل ترکی
چرک - باضم سخن که بحال کی با دیگر
گویند و نیز در فرع است مانند باشد که در حق
گویند و سخن را نیز گفته اند که از زبان و تین
خوش طبعی و طراوت و سخن که نقل کنند
افشا و زیاده گردد و بضم تین و طنازی
سخن و محبت و افعال و اقراق هم

و چستان را نیز گویند که تازی لغز و بسند
پسلی نامند و در خاک گویا یعنی طغیان گوشت
و فتح اول حربه نقاشان باشد و آن کاغذ
بسیار تنگ چوب که نقاشان بر آن صفحه تصویر
یا نقش با خط خوب گزارند و با قلم موی صفت
و طرح آنرا بجا آورند و نیز صغریه بکشتن
تنگه یا نیز که بید که در میان روغن بران کرد
باشد و جروح اموات آنرا بیشتر تصدیق نمایند
و بمعنی سرشیر که قیام باشد و در هند آنرا
ملانی گویند هم بنظر آمده -

چرب و خوشک - یعنی نیک و بد و زیادت
چقصان و حاضر -
چرخ - سیک در پادشاهی بزرگی کنشک -
چرخوک - چوب مخروطی که طفلان در میان
بدان بندند و بر زمین اندازند -
چرک - با کسر بنم اول امام و جامه امثال آن
و در لسان الشعرا بمعنی خاریست نیز امامت
دوم با هیچ بیان نکرد که مستطی است یا غیر مستطی
اما در فقهی باز از همه مرقوم است و در ستود
معنی آب دهن است اما جیم که بیان کرده است
چروک - چین و خنج و در هم نشسته و فتح اول
و ثانی بمعنی نانی آرد که دهنه انبان گذارند و بضم
چرک - بافتح که کریمه و لایت بعد از شایسته
چرک - با کسر از فارسی جا نورست خرد
کوتادیش قفد و هند ساهی نامند -

کنایه‌ی الامات و غیره اما در لسان الشعرا
چرک بدین معنی و بمعنی ریم نیز است اما حرف
و دوم را هیچ بیان نکرده -

چشم چراغ فلک - یعنی آفتاب -
چشمک - یعنی چشم بر یکدیگر زدن و
چشم بستن و کشادن را گویند کنایه‌ی اقلینه و
نیز چشم کوتاه را گویند -

چغوک - با و او فارسی برنده است آبی
که آنرا چرگویند و در نرنگ نام است چغوک
قبو یعنی با نور که بهندوی منتر گویند و با و
فارسی نیز گویند کنایه‌ی زفا گویند -

چشتک - بافتح و باضم برده است که آنرا
کودک نیز گویند -
چخت فلک - خم فلک -

چک - بافتح قباله بیع نامه و در تندی
یعنی مشوره و آواز زخم تیر و آواز چیزی خوار
چکاچک چکاچاک - آواز زخم تیغ و گرز
چون سیاهی زنند و در زفا گویند کور است نام
سلاحی که بهندش چکر گویند -

چکاک - منشور زبیر و مهره سالی که
فی زفا گویند و نیز گرنکه در بلفند و سلیح کنند
چکاوک - بافتح و قتل با کسر با و دوم فارسی
برنده است آبی یعنی چیز که آنرا سرب نیز
گویند و نیز نام نواز -

چاک - مرنگ است خرد -

چاک - باضم و اول بر شیم و در لسان الشعرا
بزرگوار است با و دوم منوم و دوک بر شیم و بچه
و یک زن -

چاکشیرک - بفتح اول نام مرغ است که آنرا
بنادی تقطیر المبول خوانند کنایه‌ی زفا گویند -
چاکوک - گلیاوی است و همان چیز مذکور است
سرباب و نام قلم است از موبست -

چلاک - یعنی سرگین گردانگ آمده و آن
چاقو است معروف که تباری محل خوانند -
چلیک - بافتح مابعد فاعلی است که بیان و
چلک - یعنی اول ففتح لام و اول بر شیم و یک
لام که بچه و یک ن و بفتح اول چشم ثانی است
و با کفه خوب آمده که اطفال بدان بازی کنند
بمقدار یک قبینه هر دو سران نیز میباشند
و دیگری بقدر سه و جب خوب کوتاه را بر زمین
نهند نوعی که یک سران از زمین بلند باشد و چون
در آنرا بدست گرفته بران زنند معنای که به هوا
بمقدار باز و مهرتی بران زنند چاکه و در -

چلوک - رستی که برگردن آبان بندند -
چلونک - بافتح و خست خریزه و نیز نام
چمتاک - پای افراست -

چمتاک - بمشله -
چماک - شان و شوکت و پیشدستی و قوت
و افزونی و قوت و قدرت -

چمشک چشمک - کلاه بافتح کفش که زنی فاکی
چاک - مرنگ است خرد -

و قیل با اول و آخر فی چنانچه گشت -
چنگ - بمعنی سنگ آمده که تازی می گفتند
گویند و بمعنی نیز گردن و بستن نیز آمده -
چنگ - بالفهم کشتی بزرگ که دانی فرنگی
و بالفتح دست مردم و چنگال و به گمان نوعی
از امیر و رعایت شتر و نیز بمعنی اقصاء -

باب الکاف الفارسی

فصل فی الفارسی

چرخ سادات گک کینا از آسان چرخ سیلاب
چرم کرگ - بمعنی کوس آمده -
چرنگ - آواز بی دردی دوزخ شیر و گرز
باشال آن و نیز آوازی که در میان گند
که به سبب فرو خوردن چیزی بر چیزی بر آید -
چنگ - داغ پیشانی -
چنگ - کهنهنگ -
چنگوک - چکاوک -
چلانگ - جانور است که از مار گریز انگ گند
چنگ - بفتح اول بمعنی چوب و گشتان مردم
و چنگال و درندگان و مرغان شکاری نام سار
چرم کرگ - آفتاب -
چوشت پلنگ - یعنی اباق -
چوشت پلنگ - اسی کوزه -
چو ورنک - یعنی چو فائده و چو تمتع و چو
و چو طاعت -
چو خنک - با سبب موقوف آن آلت چوین

که زمان شوخ هنگام فرام آید بن زمان دیگر
بکار برسد و آن زمان که تازی می گفتند -

باب اللام

فصل فی الفارسی

چاشنی دل - چوبین و قوت و معنی چنان و گشت
و قوت گیر و خوب لطیف و نیز سبب چاشنی
چال - پرنده است همچو زاغ که گوشت و چون
گوشت بطست و در قندینه مذکور است بمعنی خرم
و کوی و معانی و نوعی از رنگ اسپ گلهگون
و این معنی از زفا گوشت و از زبان
محمد خضری شیرازی سموع است که استعمال چال
انجا میکنند که کس و بازی فرو می برد و
فلان چال کرد چنانچه اینجا در چوگان و کوس
میگویند فلان چال کرد و با حار حلی حال
چال است با جیم فارسی و الله اعلم -
چاه بابل - یعنی آن چاه که باروت و باروت
بر آن در بنداند و با ستاره چاه و زندان نیز مراد
بلایت چشم باروت از بدیدی همچو باروت
سنگون و آذک بان چاه در سخا ان کوب -
چرخ سنگدل - اسی فلک مهران و در شیه
میگویند که آن فلک که آفتاب در دست -
چرخ غول - بالفصح ابدا و فارسی نام داری -
چشم غول - با سبب موقوف و و او فارسی
بگوشت چشم بگر نیستن -
چشم اغیل - چوبین است اگر چشم بنگرد

در دست و زبان

کذا فی زفا گویا و در تفرقه اندک و است چتر خیل
از چشم گویا چشم هر مسین -

چشم با خیال - همان چشم منقوط -

چغل - نوعی از پوشش که بکمر بکمر پوشش

چغداول چغل و چغداول کلیم باضم

را بنده لشکر -

چغل - نام سلاخی است که از اجوشن گویند

و بنشین شخصیکه خود پیری نقل گوید و مقتدین

ظرفی لوله دار -

چکال - میان تارک -

چکال - هر چیز گران و سنگین -

چگل - بکسین با دو دم فارسی نام دلائی

گویند شهرت از ترکستان را این و سوب بخور

و معنی ترکیب چگل -

چایلیل - نفع بکمر و سوزمانی است مخصوص

بر و عن می زند کدانی ابله -

چل - اکثر مختصر چیل یعنی از بین کدانی ها

و معنی مردم گول و ای که در سگ است و کادن

سفید باشد و اینم اول یعنی اکت ناسل مده

و نفع اول از مرقن آمده ای بره و بند و لایر

گویند که از چوب و گل و خاک و علف و خال آن

در پیش رود خانه و جوی و بلند -

یا ک کد را و تابانی کناس در بین جلال و عرو

چند اول - یعنی لشکری و ده گویند این لفظ

ترکی است -

چندل - چوبی است خوشبو و غیر از مندل است

چندیل - نیوانی است که موی او است

چکره دشتی است -

چنگل و چنگال - کلابا بافتج با کاف تا

چند و است چه از با نوار و چه از مردان و چنگال

مالیده را هم گویند و در زفا گویا معنی چنگال

باریک میان نیز آمده است -

چند و دل - یعنی دل و اندام -

چوگان سبیل - کنایه از زلفت معشوقان -

چهار چال - غاصه لرجه و چهار چال مثله -

چه دل - یعنی چه قدر و چه دلیری داری -

چو چیل باله بریان مانا بنده آمده -

چو چوول - یعنی کیت -

چو چوول - یعنی کیت -

چو چوول - یعنی کیت -

چو چوول - یعنی کیت -

چو چوول - یعنی کیت -

چو چوول - یعنی کیت -

چو چوول - یعنی کیت -

چراغ چشم - مژغند -

چراغ - اعلت زار و پرگاه حیوانات -

چشم - بفتتین نام مقامی است از ایران

و بکسر اول و سکین ثانی و کمالث معروف است

پوست انسان و حیوانات و بفتح اول شیر و کرک

و آب و اخال آن -

چشم - بمعنی داد آنگاه سیاه و لغوه باشد

چشم - بمعنی

چشم - مروت که تباری عین گویند و آب

و نیز بمعنی چشم نغم آید و در لغت مذکور است که چشم

گیاهی است که بکشدش چاک گویند -

چشم زخم - با سوم موقوف بمعنی آسیب نظر

چشم نیام - با سوم موقوف بمعنی که بر آونع

چشم و چشم - آفتاب -

چشم بضمین یا افراز جاکلی بمعنی کفش جاکلی که

در میان پوشند قبیل باجم عربی چنانچه که نشت

و هم است است و گاه و خرم آمده و بفتح هر نیم

معنی ز قمار و خرام -

چشم بفتح خرام و فرامنده و بکسر اول معنی جل

و زرع آمده و آن چیزی باشد سبز مانند ابرو نیم

که در روی آبهای استاده هم رسد و بکسر اول

کافی گویند و بفتح اول معنی فضل انگوری آمده که

شیرین آنرا گفته باشند و بمعنی سبزی خست نیز

دیده شده و بمعنی حیوان هم آمده که مطلق جاندار

و بمعنی قفاخر کردن و لاف زدن هم باشد و

دانه باشد سیاه شفاف که در وارو کاهی چشم

بکار برند و بفتح اول بمعنی جانته بستانی آمده و

طبق پسته را نیز گویند که آنرا از فی بویا یافتند و

غله را بدان افشاند و پاک سازند و بمعنی سینه هم

دیده شده که عرب صدر گویند و نام محله ایست

در شهر نرواب گوان بزرگ چوبین را نیز گویند

و کو یک از چایچه ناسند و هم خیمه و راهب

برج و نیم نیز آمده و نیز مردم مرد و شاه جهان آباد

و دوازده از چشم را هم گویند و بمعنی خرد و آشنایی

هم آمده و نیز خرم و گناه و بمعنی معنی نیز آمده که

روح گفته است چه نظر را بر نظر جسم و معنی راجح

آن گفته اند چنانکه اگر گویند این سخن چه ندارد و

معنی ساخته و راسته نیز آمده و اندر نوشته و فرام

آورده را نیز گویند -

چماچم - بمعنی پشانی آمده

چنگام هم گویای باشد مانند خنگشت

چون زنی و شوکران یکسان را در آب گذارند

همین که آن گیاه از نرم و استود آن زن را

وضع حمل شود -

چو کشتی شد هم - بمعنی شناور شد هم -

چو گل از پوست بیرون آمد هم - ای

خنده زنان بیرون آمد هم -

چهارم - بار بار موقوف بمعنی خلکها باشند

ای ابو بکر و عمر بن خطاب عثمان بن عفان

علی مرتضیٰ علیہ السلام وخصایا ربہ
جہا نظر۔ بابہ متوفون امینی طبایع وید
چہرم۔ ابابکر نام شہر۔

النون

عمل فی الفارسی

چاہا اور احمد امیان۔ اسی ہوت۔
چاہا رشاد آریکان۔ با سوبر موقوف
چاہا طبائع اربعہ۔

چای و پیلو شدن یعنی سخت میر شدن
گذشتنی الشبهه قبول معناه ستانن فتن که از پشت
حالتا میر و زدن - نمازینا از دگر کردن

چاه پین سرودن دندان بچون
 سنگ آاب که بنایت سرو باشد که نامش سنگ آاب
 علامت اعظمی شیخ محمد بنوری

چاشنی و اون بمعنی امام چاشت آورده -
چاش و ان ظرفیکان لحوه فی شست و این
حاکمانین - بمعنی چکانیدن اند -

چشمیدن یعنی شنیدن آید
چاویدن یعنی فرا کردن بختگاه
ست برآید و اگر بنزیر آید و بجز انسان

چهلان ... سرور که تبارش در موقت و
 مدنی الصیبه لیکن در اوقات و غیره قیامه در محل
 جیم تازی آورده است و اندک اعلم بالصواب

چتر زرین - آفتاب -
چنبان - معنی انبا چہ امہ -

چمنیدان - بافتح ستیزه گردان -
چمنین - کسرتن ریم آلود و پیکین -
چرن - بالکست قسریین آلود -
چراغ آمان آفتاب و آفتاب -
چراغ جهان مند -

چراغ کشته شمعن عبا را نزدین آتش کشته
چراغ مفان یعنی شرباب نگور
خبر زباله را با فقر ما سو مزه و قوت آنک

گو یا باشد کذا فی اعلی و در تفسیر یکی شیرین
بیا پس و غریب و کلام

چرخ برین - عشق خیر اکبر
چرخ زن - رقص و سیاح

پہلے نوجوان - قلم نمونہ ایک مچھلی کی طرح لکھ کر
پہلے نوجوان - آسمان اول
پہلے نوجوان - آسمان اول

چند نگین کبیرتین اباون فارسی آواز
گردن گزید بنگام نون و امثالین

چیزوان انتیخ نام شهر روز

چیرمیدن - چار و چلتن و دودیان -
چشمیدن - بام، قناری، بینی، جامی، غلطین
دافنون آبدان -

چشمه آب و شاترن - از نظر کردن -

چشم بر زمین افکندن - نجش شدن -
 چشم پیش کن - یعنی چشم بینا را این معنی
 چشم از زیریان ابن است روبرو کند افکند
 چشم خورشان - شراب انگوری -
 چشم واکشیدن - امید کردن و انتظار نمودن
 چشم را از دل - کنایه از تماشا کردن -
 چشم کندن - کنایه از چشم زخم -
 چشم زدن - ترسیدن و تیرگی عیارت از زبان
 اینک اکلح ابهر -
 چشم سوزن - آن سوزی که در آن شعله آید
 چشم سیل - چشم سیل روان - ای چشم گریبان
 چشم غریبان - ای غریبان و چشم بهمنان
 چشم گردن - یعنی چشم زخم رسائیدن -
 چشم گریه کردن - کنایه از غم و اندک کردن
 چشمه آبکش فشان - یعنی آفتاب -
 چشمه تابش شناسندگان - منبع عقل و قضا و حکما
 چشمه خون - دل و آن شکل منبریست -
 چشمه و راهی روان یعنی آفتاب برج است
 چشمه مغورن - کنایه از نهایت تنگ چشمی و غیبت
 چشمه تیر و گون - کنایه از شب -
 چغان - بالفتح اسم شهر -
 چغریدن - ترسیدن و التفات کردن -
 چکان - چکاننده و امر از چکانیدن و نیز
 که نام کان -
 چکین - کشیده و نام ولایت -
 چکیده خون - می انگوری -
 چکن - بالکسر باکان فارسی که کشیده زرد و
 چغان - بالفتح خلمان -
 چکانیدن - حزامیندن و در زدن انگور
 حزامیندن است -
 چمن - بختی تین نشسته گاهی که گرد و برگ در آن
 درختان سایه دار باشند و راهی را گویند که در
 درختان باز نشسته و شاخهای ایشان بهم پیوسته
 بود و نشسته زمین و صحن باغ را گویند و درخت و
 یعنی صحن باغ و بوستان است و زمین خرم و غیر
 و بلندبهای اطراف زمین که در میان آن
 چیزی کاشته باشند و در قدیمه یعنی گلزار است -
 چمیدن - حزامیندن و باناز رفتن -
 چمن - بالضم یعنی چون و آن ترجمه ای است
 و در تفسیر زاهدی میگوید چمن است که مختصر چمن
 چنان - بالضم چون آن -
 چندن - بالفتح کوفی است خوشبوی که
 بتاریش صندل خوانند و از امیر زمین اندک
 بروی ملک الشعری بگذاشته است که چوب است
 خوشبوی و رانی صندل و روزه که نام و لایحه
 است آنجا میشود -
 چنک در ای نهالون - یعنی دست و گاه نهال
 و آن کنایه از بخور و چوبی و کمال مسکی است -
 چوبک آستان - چوبی است که از آن بکلم
 و پارچه شوند -

چوبکشان - یعنی مهر و نیش سفید پاسبان
و نوبت زن را نیز گویند -

چونیه نام - باوا و فارسی چوبی است که خندان
بدان نام رست کنند و نیش بیلن گویند
تا نیش محور نهند -

چوبان - باوا و فارسی گویان و در طعنه
میگویند شبان گوشتندان و گلهای آن سپان -
چوبکین - یعنی افراسی آمده که بدان نپندارند
از مینو جدا کنند -

چوبلین - باشد -

چوبلین - پنده است صحرانی شبیه
بمنج خاکی که او را کاروانک خوانند و لقب
بهرام چوبین و نیز روپاکی باشد - خج زنگ
که بر سر بندند -

چو فوشه صد زبان - ای فوشه گندم خوشه جو
چو خون حیوان - روغن سبزه و شیر او شود
و امثال آن -

چو خون زبان - می انگوری -

چو خیدن - باوا و فارسی لغزین و انما آن
چوسن - بوزن سوسن یعنی جوشن آمده -
کذا فی لسان الشعراء -

چو سیدن - یعنی سپیدن آمده -

چو شیدن - یعنی کمیدن آمده -

چو گکان - آن چوب سه کز که بدان گویا
زند تا نیش صولجان خوانند -

چون - یعنی چکوه بسیار آمده است کذا
فی القیاده قول و نیز برای شرط آمده است
اگر و معنی وقت هم آمده است و نیز برای شبیه
آمده است و ن مانند و بروی لفظ هم آمده است
چنانکه گوئی شب چون روز روشن بود و یا
نچو روز روشن اما بر شرطیه لفظ هم در نیاید -

چونان - یعنی چنان و چنانچه و چونان آمده
چونین - یعنی چنین آمده که چون این باشد
چو گکان - یعنی چو گکان آمده -

چهره شدن - کنایه از بر خاستن -

چو میدن - چکیدن -

چمیدن - یعنی بچکانه و اندازند تا اگر بخت
چهار آخور سنگین - عناصر اربعه -

چهار ارکان - چهار کج و چهار طبعان کلمه
و در موارد الفوائد یعنی طبایع اربعه چهار جهت
چهار اقران - چهار یار حضرت رسالت
علیه الصلوة و السلام و نیز عناصر اربعه -

چهار آیتین - یعنی خمیه چهار گوشه آمده و کنایه
از چهار مذهب هم هست و نیز عناصر اربعه -

چهار دیوار جهان - عناصر اربعه و نیز
جهات اربعه یعنی مشرق و مغرب و جنوب و شمال

چهار زبان - باشد یعنی اول کذا فی موارد الفوائد
و نیز کسی که بر یک سخن فغاند -

چهار طاق افغان - یعنی نورافشان -

چهره و تاج خسروان - اسی چهره و تاج

چیتان - بالکس ابین موقوف خیرتی
لغز سیدن که بازیش اغلو و هند پسلی خود
چیلان - بایر فارسی نام میوه است که
تبارش عناب خوانند سموع از خدمت امیر
حسین خراسانی

چین - شکس هر چیز و نیز خطوط پیشانی که
هنگام ترش روی و غضب پدید آید و شهرت
مشهور که کاغذ آن دارند و تعریف آن چین
و چین قبا و ایشال آن و چیننده و امر چین
چین بر امر و چیندن بمعنی خشنودن شدن
وروی در هم نمودن و کنایه از پر شدن هم
چینه وان - حوصله مرغان

فصل فی الترمی

چغلن - بالکس مرده بزرگ
چغن - بنشین شکال
چلن - بکشتن شامخ

باب الواو فصل فی الفارسی

چاسو - بایا موقوف بازاری که بایا
اوقا باشد و از شیخ محمد قاضی نقل است که آن
چل را از آنکه به متصل سازند بجا بجا وقت از
چاکسو - باکان موقوف و این باشد سیاه
و لغزنده بقدر حدس عرب آنرا شیمج گویند
کذا فی طب تھاق الاشیا

چامرگو - باکان و واو فارسی یعنی خرچوان
چاه جو - بمعنی خارهای آهنی سرگز که بدن
و لوا قصاده از چاه کشند

چربو - بمعنی چربی آمده که پیر چرب است
چرب بیلو - فرو
چرخ شوی رو - ای تبار و بیفانده گرو
چتر آرو - بمذالف آنچه برای دفع چشم زخم
در بانگ و گشت و برام بریا کنندش

چکاو - بالفتح و قیل بالکس باکان فارس
نوعی از مرغابی آمده که آنرا سرخاب گویند و نیز
پرنده است اندکی از گنجشک بزرگتر خوش واز
میشود و او را بازاری ابوالملاح و نیز قبره خوانند
و نام قمریت از ویست که آنرا دای چکاو
هم خوانند و بمعنی چینه نیز آمده و آن چوبی
باشد که میان آنرا بشکافند و چند جلاجل بر آن
نصب کنند و نیز آداب خوانان بدان اصول
مگا دارند

چنو - بالضم باو فارسی چین او -
چو - باو او معدوله مانند و بمعنی هنگام شرط
و طلب و محبت نیز باشد
چیر و چیرو - باو فارسی جا نوری است
که بازیش قفقد و هند ساهی نامند

باب الیاء

فصل فی الفارسی

چاچله - بمعنی کفش و پا از چرمی آمده
چار تار - باسوم موقوف نام سازیت است
چاره - جدائی از چیز چله یا زینت
کذا فی تفرقه الیاء و سنی است چنانچه کوئی چاه

از دیاب سحاره است -

چامه - شعور و نظم و قیل با جرم تازی -

چانه - آنچه پندش پیره و لوفی نامند این شیخ محمدی
ساعت و گناه از عروت و سخن آمده -

چاه - معروف که زرخندان بآن نیز بطریق استقامت

چاو - نام دلائیست از دیابار -

چاچچله - بالفتح یکم و دوم و سوم فارسی غلامی

چراغیایه - بالفتح باویم و سوم فارسی

چیزی که در آن چمنی ننهد و از محلی محلی بگذرد -

چراغله - بالکسر که است فرو که شب

مانند آنکه تابان نماید و آنرا که شب تاب بگویند

چرب - بالفتح چربی که بر کوه شیر بند و هندوستانی

چرخ ترسا جامه - یعنی آسمان دنیا -

چرخ زرین کاسه - یعنی فلک چهارم -

چرخ صوفی جامه - یعنی آسمان دنیا -

چرخه - آنچه زمان بدان رسان رسند -

چروه و چیره - بالفتح پوست و نیز آویخته

سبزگان گویند و چروه ای را گویند که رنگ پیرا

چروه پس - بالفتح پنجم فارسی که دوم است آنچه

برنگه کرده و جگر بود و بازیش جازده گویند که دانی

چرونده - بالفتح همان چاغیایه که دانی

و در تینه یعنی چاره بسته و دونه مذکور است و

در لسان اشترای چرونده بوزن و زنده و جاست

چرویده - یعنی چاره جوئی کرده و دیده آمده

چره - یعنی اول سپهر و دیر ساوه -

چروره یعنی پیوسته آید که و نقش بدر
آورد و باشد -

چیزوه - بالفتح و قیل بالضم آنچه در بندگی افتد

کدانی زنگو یا قیل و او فارسی بغیر از آن است

چسته یعنی شیردان گویند و در امثال آن

چسته پیره - بالضم با بار فارسی طعامی است که از

آرد و طیر میان آن قلمه باوید می اندازند و در آن

می بندند و در ظرف انداخته می جویند و خورد و در بند

آنها چینه میگویند و از تشبیه بگل سپید میکنند

نیز شایسته دارد و از اجوبه نیز گویند که دانی

چشم و ریده - بجا و بی شرم -

چشم گشته - تحول -

چشمک - سواخ سوزن و بانیکه از سنجاب

جوش در روان شود -

چشم بر او - با سوم موقوف یعنی منتظر و انتظار

چشم سکا وانه - با کاف فارسی یعنی چشم فراخ

چشمه انگله - نام چشمه است در آذربایجان

چشمه شمه - بالفتح یکی باشد مخصوص آب و

استر را و آنرا خاک نیز خوانند -

چخاله - هر سینه نارس -

چخانه - نام ساریت که بندش سوزان

چغریه - ترسیده -

چغریه و چغریه وارده - کلاجا بالفتح باویم

معجونه اول چهارم فارسی استی که آب بپزند

سوال نامه و بازی محکم یکدانی آتینه

چهارم: الفتح حمید و کثر شده و دو ماگشته -
پنجم: الفتح ریسان نام که بر دو ک یسند و ک ک
یخ و ازو - مشاء -

چکریہ بالکسر پر بہت کذا ذکر والی کار نک
نویں تالیفیں جاری نامند کذا فی القنیہ

چایپایامه - با کلاه باووم فارسی کوشش گویند
چایچوله - باد و تپان که سوزانند و خورند و چای و
ساخت که چای خلیه از رایش گویند اما در کتاب

یا در فرشتگی تا غایت یافته نشده است۔
چشمه علم۔ معنی نعمت و رزق بیکان آدمی۔

چو چکانه را بفتح پایله و نیز که دوی خشک خالی
که پایله اش سانهند

چونکہ یہ کتاب فارسی مضموم ہے
از کتابہ سعید

چشمندره - خرامندره -
خندمروه - یعنی مشی که خندمروه را پسندم

چشمه - الک دانه و از آن مختلفه منبت است

و اما ازین نیز گویند -

فردی که در این قفسه می‌نشیند آید و کذا فی زنگاریا۔

چوترو پنج کیم سوم آن بلندی مزاج که در
قصص خانواد با غماض است کند و آنکه چوترو
گوست غلط است

چو زده چو زده شانی با او فایده نچو زده ماکیان
چو شیر و چو شیر کلا جا با او فارسی زبان

چشم پیر نہ مذکور۔
چون نام و حمار رفتہ۔ بار از تیر و بے

چرخ و معبود و هم
چرخ و معبود و هم

پوڻي بڻ سہ - جي شڪل ميسوي
پوڻي قب سوغتہ - يعني چمکوني سونہ -
جدا نام نہن چمنند وچور اکر۔

چہ - نفع اول و سکون باقی در آخر کم

و در گیاه و امثال آن و نباتات را در دوره خفت

و یکسر اول از اخلاصی ثانی فقط است که هر سه
سستند از آنکه در میان آنها و در میان است

استعمال کنند و صفت کثرت هم هست و بمعنی

هر چه زیادت و بهت تعلیل هم آمده است و نیز در
آخر الحاق نماید چنانچه در لفظ زیر اچ و بمعنی

چهارم در سجده کنایه از هوانی مبنی و چشم و گوش

چهار گامه - اسپتیر و دیوار و دیوار
چهار منقوطه کنایه از تلک که سه آمده که

ملک البرج باشد باعتبار چهار نقطه مشرق و مغرب

چهارم بخت - کنایه از عدم و ناپدید
 چهارم شش - اسی عطارد
 چهارم کمان - با چهارم موقوف ای چهارم
 چهارم گره - با چهارم موقوف و او غارت
 یعنی بنانه و نیز چهارم
 چهارم منظره - اسی چهارم فلک
 چهارم - بالکسر بیک و روی مردم و غیر مردم
 از ترسیده نقش کرده
 چهل ساله - یعنی عقل و عدم ملائکه
 چیلانه - منابست
 چیره - با بار فارسی و لا و و در تفسیر معنی غایت

باب الیسا

فصل فی الفارسی

چاکلی - یعنی جلدی و چاکلی آید و نیز
 اسب راهوار
 چایا قی - با بار فارسی نان لطیف
 چاکسری - مروت و نمودار و خفت و دقت
 چاکر کلی - شب تار که آید از این گون
 چاکر کافوری - کنایه از سپید و خفت و دقت
 چاکر روی - با بار موقوف و خفت نام
 شرح شافیه که شارش منسوب به چاکر است
 و بار بر روی بجم تازی تعریب است
 چاه جوی - با بار موقوف و او فارسی
 آن غار ای از منی سر که در دهان و او غار
 از چاه بر کشد

چاه طلانی - کنایه از دنیا و طالب بشر
 چاهی - مروت
 چایانی - مروت به نیاید بشر
 چتر آسمانی - کنایه از شاه شب چهارده
 چتر کمانی - شد
 چتر کمانی - آسمان و بار بار
 چتری - یعنی دوم زنی و بی کمنی
 چتری - یعنی پیوسته و نیز و اشال آن
 و نیز ملائکه و زنی
 چرخ چتر - فلک
 چرخ و و الی - شد

چرخ - بالکسر بخت از جامه ابریشمی
 و نیز بخت از طلست که از طلست چرخ نامند
 چشم زاری - یعنی دل زاری که از فی القینه
 اما و بطلح اوقات چشم زاری معنی عادل و کور
 یکم پنج منقول نیست

چشم شب پیامی - یعنی شب بیار
 چکلی - بالکسر بخت از جامه ابریشمی
 و از بخت که خانه را یک گویند که از فی القینه
 چکانی - ساقی و خزان است
 چکانی - باکان فارسی آنکه چکانی
 چکانی - بالکسر بخت از جامه ابریشمی
 و از بخت که خانه را یک گویند که از فی القینه
 چکانی - باکان فارسی آنکه چکانی
 چکانی - بالکسر بخت از جامه ابریشمی
 و از بخت که خانه را یک گویند که از فی القینه

چو حقه بیدل و مغری - یعنی هم ده لی
 در ابل دل و هم خلل داری -
 چو دل کعبه گردی - ای توبه بدل کردی
 چو گمانی - بالفتح ایست که در گوی و چو گمان
 با ختن موافق مزاج بود -
 چو مهره بی سرو پاینی - ای بیقرار بی آرامی
 و یا چو مهره دوری یعنی سوزنی باشد که بدان هم
 چهار دوری - معروف و نیز کنایت از جهات
 چهار جوی - کنایه از عناصر اربعه -
 چهار زبانی - کنایه از عناصر اربعه نیز چهار
 چهار سومی - بار بار موقوف بازاری که در
 شهر باشد و چهار طرف -
 چیرگی - بیا و و کاف فارسی بفضل اهورتون
 و لاوری و غالبی را گویند -
 پیچی - مخفف چیز آمده که تازی شی گویند -

فصل فی التری

چندی - با کس مشورت کردن که ذاتی الهیه
 اما در شرفنامه با جیم تازی و عین مهله هم بدین
 و فضل فارسی آورده است الله اعلم بالصواب
 پیچی - با کسر ذر که ترکیه اوزارین صانع آنچیز
 بود چون با کما باچی کما که ذاتی شرفنامه تیر شفته

کتاب الحمار

حاجب ابجد بهشت باشد و الحمار المراه السلیطه -
 یعنی زن زبان آور و تیر زبان و حمار کسر همزه
 کلاه است که برای را ندن شده که بند -

باب الالف

فصل فی العربی

حاشا - پناه گفتو که تقالی حاشا الله و معا و
 دیگر و دور شدن و قیل کلمه روع است یعنی
 انجمن نیست این و به استمال فارسی اکثر
 بجای لغو و بالله می آید -
 حبا - بلکه تشدید نیز زانو و دست فتن که در
 حبه الحشر - یعنی ننگ آن گیاهی می شود
 بغایت سبز و در برگ می گنگد و میشود بخوردون
 آن عقل متفاوت میشود و آن ولایت تربت
 اکثر میشود گیاه قلندران بخورند و آنرا اسرار می
 حداد - یعنی نیکو آید و آرزو -
 حشأ - بالفتح کاه ریزه -
 حجا - حریم شدن و شاد شدن ایستادن
 و تخمیلی کردن و حجا بغیر همزه ناحیه -
 حدار - بالضم و المده اندن اکثر بفتح
 چسپیدن و تیر با کس دوسر -
 حرار - شیرینی و حرابا لکشر المدام که بهی بک -
 حرار - بالفتح سرخ -
 حمیار - بضم ا و ال تیری شارب تیری شب -
 حمیرا - لب لبام المونین عایشه صدیقہ یعنی حمیرا
 حرقا - زن کم عقل -
 حنا - بالفتح معروف یعنی حنا و زن با کسر و حتی
 که از برگ آن خضاب کنند و برش لعل میشود و
 پند و نندی نامند -

باب البارکات

فصل فی العزیز

حاجب - گناه -

حاجب - ابرو پرده دار -

حجب - بالضم دوست داشتن و دوستی و بکسر دوست و بافتح دانه -

حجاب - بالضم دوست داشتن و دوستی و بکسر حجاب و بفتح حجاب نام کبری و بافتح حجاب بسیار و قبه آب حجاب گسترش و پاره ماه -

حجب - وانه و سوراخ بزرگ پای و سب -
حجب - نقاب - خون بسته یاد که می باشد درون دل -

حجب - دوست -

حجاب - با کسر میده و نیز معنی شب و توان آمده است و بالضم مع التشدید و بان و در استعمال آنانکه پیش پادشاه خبر آید و رسانند و بافتح کوه خرد و موه و کوتاه بالا -

حجب - ابرو داشتن -

حجب - بفتح تین مهربان شدن و لب بر آوردن چیزی زمین بلند و کور پشت -

حجب - بفتح تین شانک مال کسی و بفتح حجب شدن و بکون را جنگ و دشمن و بفتح حجب حجب و بکسر حجب و کوه -

حجب - گوهر مردم و شرف مردم و تیر انداز حساب - شمار و شمردن -

خفقار - بالضم مسلمانان و قبل کنندگان درین
حوا - نام زن آو که عبد السلام که از بیکو پیش
بر آمده بود و نیز زن که کفر گون -

حوا - زنی که پیشکیش و پیشکیش و پیشکیش

حشما - جریا -

حدا - بالفتح باد که برابری -
حیا - بالفتح باران بهاری و فراخی سال و شرم داشتن و فرج و زدن آستر -

فصل فی القهار

حاشا - بودینه کوهی -

حالوما - رستی باشد رخ سیاهی مال کند
فی القنیه اما در تاج و در حرف قاف آورده
حسد آرا - بدخواه -

حقه - پینا - یعنی فلک -

حلوایها - ای جامی طوا -

حندقوقا - دوا نیست بختانی و حوائی -

حوش قریبا - یعنی آن موص که در آن گور -

فصل فی القری

حباقی - دوا نیست -

حواشیا - نوعی از سوسایست -

حواشیا - دوا نیست رسته کثیر از بزرگ گان زنی -

حایا - میوه است شکل خوشه خرباز و در مفاصل

ما نمند بود و دار و کذا فی القنیه و فی القنیه و فی القنیه

خطیما - نایب است که اول و در حقیقت ملک

شانه بود و حقیقت نام ملک بود و از زبانان کافیه

اما در شرف قمار با حواشیا و دوا نیست معنی آن نایب است

نقشه رستی سرخ رنگ گشته -

حند آرا - و پیشکیش کذا فی القنیه اما در تاج و در حرف قاف آورده و معطی کرده است -

حصب - بزرگوار -
 حصب - بختین مهر و آنچه آن شل افروخته
 و نیز بزم ریزه -
 حصب - بالکسر بک کان مار که ذاتی لصرح
 حطب - همه جمع کردن و همه آوردن بکون
 طار کار بزرگ و کبر طار و سخت لاغر -
 حطب - بالفتح جای بسیار سیه -
 حطب - یک نوع بیان بند زمان و نیز نام کوهی
 حطب - بختین تنگ بالان شتر و بختین
 در بانان محره و روزگار -
 حطب - بختین نام شهری که اینجا شیشه خوب
 میشود علی الخصوص کاسه جلای برای شربت خوردن
 و نیز در انوشستن و پوشیدن شیره انگور و نیز پوشیدن
 و شیشه بناده -

فصل فی الفارسی
 حجه - بزرگوار -
 حجاب - آنچه آن دیده بر
 کذا فی الاصلح -
 حلی بند آب - یعنی آراینده آب بپنجه و ذائمه
 و وارید از قطره آب کذا فی المثلث
 حلی آب - بضم آن نقوش را گویند که از باد و غیره
 بر آب بر آید و روا باشد که آفریننده بشر یعنی انبیا
 مراد باشد کذا فی شرح المخزن -
 حوضه آب - یعنی آسمان -
 حیر آب - حوض طوبت زمین کذا فی تفسیر
باب التام

فصل فی العربی
 حاجات - جمع حاجت امید و مراد و نیاز
 حالات - زمان استن و بزرگوارندگان و
 ایام که بزرگوارندگان آب اند -
 حامیت - بنایت گرم -
 حانات - دکانهای می فروشان -
 حالوت - دکان -
 حجرات - خانه و نظیر و شتر -
 حرافت - جمع حرفت یعنی پیشه و هنر -
 حریت - مالیدن سخت -
 حریات - حریت و حریت و اشتداد حریت
 تعلیم و عوام و زیادتی -
 حسان بن ثابت - نام مداح حضرت
 رسالت صلی الله علیه و سلم -
 حسانات - بالفتح نگویند جمع حسنات -
 حمت - بالفتح گرم و بختین یا سد شدن -
 حلبت - صیغ اخذان -
 حلاوت - شیرینی -
 حماست - سختی و مردانگی و نام شاعر -
 حماقت - ابله -
 حریت - گیاهی که برگ او زبان آدمی ماند
 و تخم او شلت باشد -
 حشمت - عظمت و بزرگی -
 حسرت - دریغ خوردن و پشیمانی سخت -
 حمایت - بالفتح نگاهدن شستن کسی را از بدی

و پناه دادن از شدائد -
 حضرت - معنی لغوی آن فرجه و بازو
 در باشد و بمعنی اصطلاحی معروف -
 حجامت - خون برداشتن -
 حرقت - سوزش چشم و دل از دریا نشوین
 حرکت - جنبیدن و اغراب دادن -
 حمیت - شدید علاقه کذا فی التاج و حمیت تباشیر
 غیرت و تحقیر ننگ عار شوین کذا فی البصرح -
 حوت - ماهی و نام برجی از برج آسمان
 که صورت ماهی دارد و چون آفتاب از این برج آید
 اهل بند حیت گویند و حوت با لغت گریه
 برگردیدن مرغ در هوا -

فصل فی الفارسی

حلقه تجرید را سرست - یعنی سر حلقه
 تجرید است و تجرید در اصطلاح ساکنان مجرود
 اسی بر چه امر و دریایی از ان آزاد برون آتی
 و تقدیر آنکه در بند فردا باشی و در مکتوبات قدیم
 شیخ جهان است تجرید از علائق و خلائی بود
 و تقدیر از خودی اگر که فی حلقه سر نراند زیر چپ
 در دست جواب گویم فقط اول که نهایت دانه
 بدست سر دایره آن و آن مرغ عظم است که دانه
 ارواح مجرود است در است ترست یا گویم از حلقه
 محاسن مراد است و از تجرید یعنی بر مجلس مراد
 و در عربی هر که بزرگ باشد و مجلس از هر حلقه گویند
 حیت تجرید از خلائی پاک شود در ره آزادگان

حالا که شود همچو گل خندان برون می شود پوست
 گزرا معنی تجرید از دست - هر که در قفسه
 بر درویشیت در طریقی اهل معنی فرو نیست -
 حور از دست رفت - یعنی روح از دست رفت
 حور از چشم رفت - یعنی روح از چشم رفت
 حوضه کز آن چشمه خورشید رفت - از چشمه
 و از چشمه چشمه انصاف و از او کمر و از او بشید
 جمال و یا ناله و مراد است فی حوضه آن چشمه
 کنایت از ذات محبوبیت که منبع چشمه انصاف است
 و از خورشید روح و دوست که در حوضه درویش است
 حوادث مختلفه - اسی حوادث متعدده شد
 حوشت - بالفتح یا بر فاسی کلمه گرداگرد و کانون
 شتر کذا فی القنیه -

باب المصارف

فصل فی الاعزلی

حادث - نو -
 حارث - شیر دهنه و جمع کننده مال و بزرگ
 و غارت و نام شخصه
 حاش - بزه کار بخیل و سگ -
 حدیث - سخن و چیزی نو و در اصطلاح سخن
 حضرت رسالت را گویند -
 حرث - مزارع -
 حرث کشت کاسته -
 حشاش - خواب و سرمد -
 حشاش و معشیش - کلاه بالفتح کتابت و معشیش

حدوث - مرد توفاست و نیز نوید باشد و بی و نحو -
 حدوث - یغبتین نوید شدن و قهرای نوید
 حشر - بالفتح کشت کردن و قرائن اندک حشر کردن
 و لا تکران و تکرار است از بیجا آمدن سوزانیدن و تکرار
 قحط است بالضم مع التشدید نام نایب و قلیل از زمین
 که بی آزاری کشد کذا فی الصحاح
 حنث - بالکسر گویند را بخلات کردن گناه
 و معصیت و طاعت
 حواوش - سخنهای نوید شده -
 حیث - بالفتح هر جا و اینجا -

باب الحیم
فصل فی العزیز

حاج - بفتح حیم حج کردن و تزیینت و حیم حاجت
 حج - آسایش دادن و در کردن شکر شکر از خداوند
 حج و حج بفتح کیم سکون و وجه بچوب دادن و نیز
 دادن و در صلح است نیز بدان -
 حجاج - بالضم و التشدید محبت آوردن و
 حجاج بالفتح و الکسر تنوینی اگر چه دشمن باشد
 حج - زیارت کعبه الله کردن و قصد کردن و قدم
 نهادن و ناله شدن بر کسی محبت مجاهد کردن و ناله
 و ناله و ناله در غم و باران طوفان کینه و قوت
 و ناله و ناله در غم و باران طوفان کینه و قوت
 حجاج - بفتح حیم حج کردن و تزیینت و حیم حاجت
 حج - آسایش دادن و در کردن شکر شکر از خداوند
 حج و حج بفتح کیم سکون و وجه بچوب دادن و نیز
 دادن و در صلح است نیز بدان -
 حجاج - بالضم و التشدید محبت آوردن و
 حجاج بالفتح و الکسر تنوینی اگر چه دشمن باشد
 حج - زیارت کعبه الله کردن و قصد کردن و قدم
 نهادن و ناله شدن بر کسی محبت مجاهد کردن و ناله
 و ناله و ناله در غم و باران طوفان کینه و قوت
 و ناله و ناله در غم و باران طوفان کینه و قوت

حج - بالکسر اصل خبری -
 حجاج - جمع حاجت ای حاجتها -
 حجاج - حاجت -

فصل فی الفارسی

حاج - نام فارسی که شتر آنرا بر غنبت تمام خورد
 و ترنجبین از آن حاصل شود -
 حلا و برنج - یعنی حلوائی که از آرد و برنج سازند -
 حویج - بالفتح با سونم فارسی آنچه بالاسی
 و یک بخت اندازند برای خوشبوی مانند ادویه و
 زیره و قزقرن و مانند آن تبار و شیر قائل است و جمع آن
 قواصل است و در فرهنگ علمی بدین لفظ هوانج با اعر
 هوز و وزن قواصل آمده اما بهر پایه فارسی دوده لند
 در اینجا آمده است -

باب الحیاء و فصل فی العربی

حرج - بالکسر حرج
 حرج - بالکسر و توبخ وقت زمان طلب
 کردن چاروا -

باب الدال

فصل فی العربی

حاجو - نام سپهر حضرت یعقوب است ادما و در بعضی
 حساب الرشا و سپندان دراز که هشتاد و یک
 نامند و آنرا حرف نیکویند کذا فی طب حقایق لای
 حد - کرانه -
 صداد - آهنگ -
 حسد - به خواهی -
 حسود - بدخواه -

بنایت نیکو باشد و چو کبوتر نیکو و باز چو و آه و بیه
و بالفتح گرمی و بالکسر صبح زن
حرور - بالفتح باد گرم و بالضم گرمی
حریر - بر نیان و نیز بمعنی کاغذ آبد
حشر - گرد کرده
حصار - بالکسر محاصره کردن و قلعه و باره
بالای شتر و حصرتراوت این است و نیز نام و لا
و قیل نام شهر است
حور - گوساله

محصور - آن مرد که بر زن رغبت نکند و او محصور
حصیر - بویایی حرا و زندان و در قنیه بمعنی
حصار - گرد کردن
حضر - گویند کذا فی القنیه و راجح بمعنی گوی
حقیر - خوار
حنجره - نامی گلو

حور - گمشدن و هلاک شدن و باز گشتن و
بفتحین چنان سیاه
حوریه - بفتح کیم و کسر دوم جواب سخن
حیر - سرگشته شدن

حیدر - شیر و نام علی رضی الله عنه و اور حیدر
ازان میگفتند که چون تولد شد مادرش خواست
که پستان در دهنش دهد پستان را بخوارشید
و چون ابو طالب خواست که برایش بوسه دهد
روزی او بخوارشید پس محمد صلی الله علیه و سلم
بایدند و خواستند که بوسه دهند مادرش گفت

که روی خود نزدیک او کن که او خواهد خوارشید
اینک پستان من و روی پدر خود خوارشید
این کودک حیدر است پس آنحضرت صلی الله علیه
و سلم حیدر را برداشت و زبان مبارک خود
بهانش کشید و لعاب خود بدانش افکند و او از بخت
آن لعاب درای شریعت و مخزن طریقت
و معدن حقیقت شد

فصل فی الفارسی

حاجب بار - جبرئیل علیه السلام
حامل سفار - یعنی حرکت دانی القنیه و نیز
عالم به عمل و قایم جاهل
محبت استوار - یعنی قرآن مجید
حرف گیر - بانام موقوف و کاف فارسی
غیب گیر و غیب گیر و خطا را بگیر و خطا گیرنده
حرکت کلوم یعنی در کار خدا رود و اصطلاح

ادات بمعنی عز و جلال است
حسن عاریتی بدخ قمر ای نور قمر
صلواتی شکر - یعنی مخصوص نام صلواتی است
که از شکر سازند کذا فی الاصطلاح الادوات

باب الزاد الفارسی

فصل فی العربی

حاجره - بازداشت میان دو چیز
حافر - دیرک و سخت استوار
حجاز - بالکسر که مدینه و نیز نام پدیده سرود
و این را با بال غیر گویند

باب الشین فصل فی العربی

در وقت که در شهر

حارس - پاسبان -
حبس - بازداشتن میزدندان و در وقت که در شهر
حبس - گمان بردن -
حدیقه قدس - یعنی مرتبه واحد -
خلیقه القدس - بهشت -
حسن - دنیا فتن یکی از حواس خمسیه است
جمع و آبرو و شرم و ذوق و کس -

فصل فی الفارسی

حقه کا ووس - نام کهنه و نواخته -
باب الشین فصل فی العربی
حاش - دور شدن چنانچه بگوید حاش
حاش - درختای خزا -
حبش - گروهی از سیاهان اند -
حرفش - نام قبیله و جانور است که بفارس
گرگند گویند -
خشیش - گیاه خشک -

فصل فی الفارسی

حاکمش - ایام و قوت و کاف و متعلق به
و مطیع و فرمانبردار -
حلقه دست بند این فرش - یعنی زمین
حلقه بویش - کنایه از بنده و غلام -
حلقه از گویش - مثله -
حلقه نوش - کنایه از لب مشروب -

حجر - بازی و شستن و در میان دو چیز اند
حرز - حامی استوار شده و نیز ادعیه را
حرز گویند بدینکه بواسطه آن شیطان غیر
قدوس رسانیدن نتواند چنانچه در مقام استوار
کسے تعرض رسانیدن نتواند -
حرار - بافتح قبیله البیت از تیمم -
خراز - مخفف محمده و بیت که در ولایت
شوار غصب بشده را خرا شده اند و
حر - بالتشدید بریدن -
حرز - جای درخت -
حضر - افراط کننده -
حمر - گزیدن -
حوز - کنار -
حیز - یعنی مکان -

فصل فی الفارسی

حرام مغر - شمع را گویند که ازانی آتینه
و شمع مغر نه شمع را گویند -
حق طراز - حق نگار و پیدا کننده حق -
حقه باز - بازگیر و بازی کردن بازی کنند
حقه سبز - آسان -
حقه بمغیر - مرده دل -
حکم انداز - تیر است اندازنده که خطا نکند
حور زبانی ساز کنایه از تیغ و شمشیر
حیصن عروس رز - می انگوری -
حیز - نامرد -

<p>حیض - نفی که از زن بالغه آید و قتل او سه روز است و اگر کمتر آید و اندک علم باشد و آب</p>	<p>باب الضاد فصل فی العربی</p>
<p>باب الطاء فصل فی العربی</p>	<p>حایض - شتر آید که نوحی او در هر سه روز باشد محصن - سخت نیاید و نشدن چیزی و آرزو - مهرمیس - مرد با زنی بسیار - محصن - سخت و دیران - محصن - نیکو بختاب - محصن - خاک - حصن - زعفران - محصن - بچه شیر و شیر نام مردی - محصن - نام شتر -</p>
<p>حافظ - دست زمین - حافظ - دیوار - حافظ - بوی خوش قیل بوی خوش مردگان -</p>	<p>باب الضاد فصل فی العربی</p>
<p>باب الطاء فصل فی العربی</p>	<p>حافظ - نگاه دارنده و راه پیدا و روشن که اثر و می قطع نشود و نام بعضی شاعران چنانچه حافظ شیرازی و حافظ ثانی و حافظ کوشی و حافظ خوش - حافظ - سخت و مهر و خطوط جمع - حافظ - بهره مند گدائی التاج و غذا و سخت و نصیب بهره مند شدن - حافظ - بالغم و التشدید جمع حافظ - حافظ - نگاه دارنده و یاد دارنده و نام خدای تعالی و الله اعلم بالصواب -</p>
<p>باب الضاد فصل فی العربی</p>	<p>باب الضاد فصل فی العربی</p>
<p>حافظ - نگاه دارنده و یاد دارنده و نام خدای تعالی و الله اعلم بالصواب -</p>	<p>حافظ - نگاه دارنده و یاد دارنده و نام خدای تعالی و الله اعلم بالصواب -</p>
<p>باب الضاد فصل فی العربی</p>	<p>حافظ - نگاه دارنده و یاد دارنده و نام خدای تعالی و الله اعلم بالصواب -</p>
<p>باب الضاد فصل فی العربی</p>	<p>حافظ - نگاه دارنده و یاد دارنده و نام خدای تعالی و الله اعلم بالصواب -</p>
<p>باب الضاد فصل فی العربی</p>	<p>حافظ - نگاه دارنده و یاد دارنده و نام خدای تعالی و الله اعلم بالصواب -</p>
<p>باب الضاد فصل فی العربی</p>	<p>حافظ - نگاه دارنده و یاد دارنده و نام خدای تعالی و الله اعلم بالصواب -</p>
<p>باب الضاد فصل فی العربی</p>	<p>حافظ - نگاه دارنده و یاد دارنده و نام خدای تعالی و الله اعلم بالصواب -</p>
<p>باب الضاد فصل فی العربی</p>	<p>حافظ - نگاه دارنده و یاد دارنده و نام خدای تعالی و الله اعلم بالصواب -</p>

در بعضی نسخ
حافظ ثانی
حافظ کوشی
حافظ شیرازی
حافظ خوش
حافظ ثانی
حافظ کوشی
حافظ شیرازی
حافظ خوش
حافظ ثانی
حافظ کوشی
حافظ شیرازی
حافظ خوش

نفع و در صطلح ساکان حقیق بمعنی ریح
مجر و هم آمده -

حروف - بالضم سپندان و راو که بندش
المالیهین خوانند و آنرا حساب ایشاد و نیز گویند
کذا فی الطب و حقائق الاشیاء و در تاج
سپندان گفته مسطور است -

حروف موقوف - آنچه در حرکت ظاهر
نکند اما در وزن گیرند بخلاف مسروق و او غل
حروف جمع حرف بالفتح -
حشفت - یعنی تین دارونی که بندی کنکر
گویند کذا فی زفا گویند -

حریف - هم پیشه فارسیان یعنی هتار
و یار هم تعال کنند -

حلف - سوگند -

حلیف - هم عهد -

حنف - کج شدن -

حیف - بالفتح ستم -

باب الف ت و

فصل فی العزلی

حاقوق - آنکه در کار خویش استا و دبا -
حرق - سوختن -

حراق - بالضم حفت و تخفیف و فصاحت
حق - نام خدای تعالی و نیز خدا یا عل
حلیق - گوی -

حذقوق - دید است آن بزرگ است بری کذا

حلیق - نام مردی که در حق ضرب المثل بود
حوق - کرایه حشفه -

حیق - فرو دامن -

فصل فی الفارسی

حرون مسروق - آنچه در خواندن متروک
و در وزن نیاید اما در مکتوب باشد -

حصار معلق - فلک -

حصن معلق - آسمان -

باب الکاف التازی

فصل فی العزلی

حاکاب - بافته -

حاکب - نفعترین جای رسه گوشه که بندش گل
حسره الملوک - بالفتح رویه که کرم که بایست و در

به چند بویج کنند و آنرا حساب ایشاد و نیز گویند
در بازار بیکان شستن ممکن نه بدین جهت است
می برند کذا فی الملقط -

حاک - بالفتح و شد و سوده کردن و تراشیدن

حکاک - سوده گر -

حکاب - نفعترین پیش و هر چیزی که خرد باشد

و اجمع حکم است و نیز انزال -

حکک - نفعترین کام و در تقاریر -

حواسیک - باد بوی شمع -

حیک - اثر کردن سخن در دل -

فصل فی الفارسی

حجک - نفعترین گل که تابا زین است و در غایت

کذا فی فرنگ علی یکی -
 حبیبک - همان حشر الملوک یکی و نصیحت
 حلیه که خاک بر ویانده سبز -
 حامل فلک - میل فلک آن دو اندکی
 میل جنوبی و یکی میل شمالی -
 حوضک - مصغر حوض و طاس بزرگ -

باب اللام فصل فی العرمی

حابل - تار دانه برای حیدر دام نهد -
 حال - وقت که موجود باشد و در اصطلاح سالکان
 آنچه وارد شود بر دل سالک بعضی موهبت یا
 بیغیر حاصل و اختیار آن چنانچه حزن یا خوف
 یا بسط یا قبض یا شوق یا رفق و زائل گردد
 بطور معتدل نفس و در اصطلاح سخویان آنج
 بیان بهیت فاعل و مفعول باشد و در اصطلاح
 گوی با زبان فلک حال کرد چون گوئی از
 میل بیرون اما شیخ المشائخ شیخ محمد خضری
 مسموع است که آنرا چال گویند با جیم فارسی
 و این مختص بگوی مثبت بلکه در زبانهای دیگر
 چون فره بر گویند چال کرد و حال شاید حقیقت
 آنست و الله اعلم بالصواب نیز حال در عرف
 بمعنی بهیت مردم آمد چال آنچه از چیزی باقی
 ثابت بود و درای آن رفته باشد -
 حامل - بردارنده و نیز زن باردار یعنی استثنی -
 حایل - مانع -

حل - بالفتح کشاوری سبزه و بالکسر ضد حرمت -
 حلال - بالفتح مشله -
 حلول - فرو و آمدن -
 حمل - بالفتح بار شکم و برداشت و بالکسر
 بار برداشت و همچنین بره و ابر سیاه و نام چوب
 خال - برابر -

حامل - مصحف که قطع او خرد باشد یا آنرا
 بهیکل نیز گویند و نیز دوالی که بر طرز زنا بر بندند
 و در آن تقوید جزا آورینند -
 حنبلی - میر و کتاه و کلان شکم و نام مرد
 حوصل - معروف کذا فی التاج و کساعت
 که آن مرغابی است که حوصله بزرگ دارد و در قنیه
 مذکور است جالبوست که بدان شکار کنند و پسند
 لکن نامند کذا فی فرنگ علی یکی -
 حوقل - پیر منیع و عاجز شده از جاع -
 حیاک - برابر -
 حیل - جمع حیل -

فصل فی الفارسی

حساب - یعنی حساب یا سجد -
 حیض کل - یعنی خنده کل کذا فی القشینه
 فیز سرخی کل -

باب المیم فصل فی العرمی

حاتم - نام مردی مشهور که در سخا و بخل
 او را حاتم خانی میگفتند و زناغ سیاه -

<p>د مال برگزیده - چیز ورم - میان سینه و نیز نام پی از اربابان فرنگیان که بران چیز نعل علیه السلام سوار شده و هر جا که سم او افتادی بنزد رستی و ساری خاک سم او را دو گاو درین انداخته و او با نعل گزیده چنانچه مشهور است -</p>	<p>حاکم - دوا و کار که حاکم میگویند بدین که منع میکنند بکار را چنانچه در ویران از مردم - حجام - خون کشنده و تاج یعنی دهن بند شست حرام - یعنی سندنال یعنی باز داشته شده حرم - باز داشت که در ده و گرد گرد و خوش و یا حسام - شمشیر و نام شاعر است - حسان - اعم - خاقانی -</p>
<p>فصل فی الفارسی حلقه - دایره و دایره که مانند حلقه دایره حاجم - بستان افروز - حم - حم انسان محل - حقه - بگلی یکنا فام - یعنی افلاک - حکوت - دهم یعنی ازلی - حله - آدوم - یعنی سبزه - حلقه - تسلیم - کنایه از بند و زنجیر و دار -</p>	<p>حشم - خدمت و نیز قومی اهل حیا صحرا اشام - جمع است - حصم - کبوترین خورشید که جنام کند فی المایه و نیز مرد و ترش و تنگ خوی و خلیل - حطام - شکسته و ریزه گاه - حطیم - کویر و بیرون از سوی کعبه - حکم - میانی و حاکم - حکیم - است کار و ستوار کار و درست و نام گرد گاه -</p>
<p>باب النون فصل فی العربی حان - محضه خانه یعنی دکان و خان - حاسن - ماه - حاصن - زن پر مهر گاه - حباله - طناب - شبه دانه - جبل - المثنی - یعنی توکران - جبل - المساکین - عشقه یعنی لبالب - حذر یان - سخت تر سنده - حران - بالفتح و التثنی و نیز شش و نام دلا در کانه دریا که مسکن زرد و شست حکیم مصنف و استا آنجا بود که نامی را المود و مصنف ایسا که کتابی است و علم منطق از اینجا است -</p>	<p>حلام - بچه گوشت پند - حلقه - نامی گلو - حلیم - ابر و بار - حمام - بالتشدید و تاج یعنی گریه و در اصطلاح کبوتر و نیز دوزی که با طوق بود چین فاخته و قمری و نیز دوزی که با طوق بود حم - بالفتح و التثنی و نیز دوزی که با طوق بود حمیم - خوشایند و دوزخ و در دوزخ گرفته و آب گرم و آب سرد و دوزی و یا بان تابستان</p>

حرز وون - حیوانی است مشابیه حر با دریا حیه
مصرف شود -

حرمان - بالکسر بی بهرگی الحرامی است که در نزد
حر وون - بالفتح اسپ و بیشتر سرکش و کفر و ناراحتی

حسین - بالضم اندوه و حزن بالفتح نام اولاد
حسان - بالفتح و کثرت نام دایم حضرت است
پناه محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم و بالضم حار و
بغایت خوب و نیکو -

حسیان - بالضم شمار کردن و عذاب و تلخ و
ویران و ناوک -

حسن - بالضم نیکوی و نیکو و خوش و
و نیز نام مردی -

حسین - نام مردی و حسن حسین بن علی کان حضرت
رسالت صلعم بود و علیها السلام -

حصن - بالکسر جای آوار که از آناه گیر و بام
حرز وون و حرز وون - سپید مهره و بندش
سنگی و گنجینه ها نامند که درانی طب و حقایق و آگاهی
و در زفا که با نوشته که جلوه و نیکو است نوعی از
حشرات آب که بندش سنگی نامند و دریا است
و آب که یون می آید -

حاضون - بختی نوعی از حشرات آب که بندش
سنگی نامند و با نام روز بجای ضا و عجمه اسم
آمده است چنانچه گذشت -

حلوان - بالضم نام شهر است پر نعمت و نیز مرد
که کابین و حمران برای خویش ستاند و در لغت آمده

حلوان المرأة مهر و مرد فال گوی و معنی سحر و جادو
عظمت و بدان معنی همان حرام و حیان آمده است -
حلمان - بالکسر آلت مرد یعنی ایر که نامی است
حنان - رحیم -

حنین - بالضم نام مردی نیز نام وادعی و نیز
گفته میشود من جادی الا ولی حنین -
حیران - فرامد -

خیر نون - بکند -
خیوان - بختی جانور فارسیان بسکون یا ز
حین - بالکسر گاه و حین بالفتح بلاکی -

فصل فی الفارسی

حصن - حرز وون -
حصان شیطان - یعنی همان حصار شیطانی
بر فلک و زمان فاحشه و بدکاره -
حصار و لاوین - آتشان -

حصار ترین - فلک و لا فلک -
حصار شیا و ان - نام شهری از ولایت و در آن
حلقه آبگون - آسمان -

حلقه پرور وون - یعنی فتح باب کردن -
حلقه مرسان وون - شده -

حلقه وون - طالب فتح باب
حلقه سپین - آن برف که در عرض غنیمت و خوشبختی
و نیز ماه -

حوت گرد وون - برج حوت -
حوض لغمان - یعنی آن حوض که تخت نسیان
نام داشت چون پیغمبر علیه السلام بر سر آن حوض ایستاد

و در لغت آمده

نمان نام نهاد حق تعالی آب آن حوض را که
در نهایت تلخی بود بیکرت نام نهادن آن حضرت صلوات
بنهایت شیرینی رسانید.

چیلکه زنمان - یعنی تزویج بر وجهی دیگر است
مطلال بودن بر شوهر اول و اندک اگر شوهر زن
خود را گوید چیلکه زنمان کن مطلقه نموده.

باب الواء

فصل فی العربی

حصول بالفتح اش آماج کذا فی الماستظا اما
و تاج حشو باشین قرشت یعنی آشامید
و تانکه بسیار شاد و الله اعلم بالعداب.

حشو - گندل شبنم و آن بپایه را نیز حشو گویند
بدین جهت که بریز قبا و بالمش بپایند و در
اصل عروض حشو وسط مصرع بر نامند بدین
که آگین در میان می باشد و آن خواه و دیگر

حصو - بازداشتن.

حضو - برافروختن آتش.

حفو - شادان.

حلو - بختین شیرین مزه.

حمو - بالفتح اب النوح.

حنو - مرانی.

حو - سیاه لبان.

باب الهاء

فصل فی العربی

حاجه - نیاز.

حاشو - پلیدی که رسد و چیزی نویسد
و بمعنی مقصود نمی آید.

حاشیه - کرانه بامه و جبان و شتران حسد
و مردمان فرومایه.

خانه - دکان خمار.

حاله - حال.

حاطه - زنان باردار.

حبه - دانه و تخم گیاه و تخم تره و نیز حبه آنکه
و شمش حصه گویند و آن اصل میشود و بر سر
سیاه هم میشود و نیز نوعی از آن سفید میشود و به
گنجه نامند و کرسی نیز خوانند و جبان دیار
حبه که برابر میشود.

حبشه - معروف یعنی نام و لایق است که در
آنجا بغایت سیاه میشوند.

حجه - بالضم معروف بر لب و بالکسر سال
و بالفتح واحدة من الحج.

حجوه - بالضم معروف یعنی نماز کوه و تاریک

میباشد و به شناسایی آفتاب در آن نمی رسد

اصل این حجر است بمنی سوراخ موش منقلب است

یا باخود است از حجه الابل خطیر تا با از حجه که

کرانه است بدین که حجه اکثر در و کرانه صفت با

بارگاه و میباشد.

حمله - رده و خانه آریسته تخت و جامه.

حده - بالفتح و التثنی تیزی و تخفیف حال

یکانه و تنها شدن.

حیدر شاہ

حصه - نگینده و سنگ که در شایه بود

والأخص ما ذكره العدو بمعنى الحجارة الزاوية العقل

کذا فی التلج۔

حضرت - نزدیکی حضرت یحییٰ علیہ السلام

مہرہ حرکت آمدنی است پینز گرواگر و سراسر و

درگاه ولیعهد خاوهاضدگان

حضرت مالتیہ گو، و انک از شک کہ غرا کنند۔

سیکرٹری جنرل
محکمہ اعلیٰ تعلیم، حکومت سندھ

خطم - بالفتح حاء ترش و واء سقران

پیر از شاه و خست و خور و خست گشت

تا آنکه بنده کنان را از بند و محظوظ کنان را بر حاروا

بر سر یزید و یزیدی سلیقه و نحوه و بهر بی پای

حقیر و مفتخر از انکسار و مغرور و مغرور

فی الجان فی یوم یوم

نقطہ - جو زمین کے سطح پر

بالتصميم طرفي جودين عمرو و جودين عمرو

مناب: دیوانہ سر و عطاران باغ و جہاں بزمین

بودا کے لیے چار سو چوبیس سال۔

بالضم وارو ورو حكا ندين برا

علم و یقین و لذت خیری را بازدهان

الحكام و الشتم ان بر تو واجب بشد حقيقة الا

يعبر الميراث عن الأمر وجوبه ويقال بلغت حقيقة ما

هذه الامري بعين شانه كذا في التاج الماوراء

مؤمنان تحقیقاً اہیت را گویند یعنی چہری اہبران

چیزی دیگر است و آن هیولی است و هم به معنی
گفته اند حقیقه کل شیئی هو الحق و بعضی میان
حقیقت ماهیت فرق میکنند و شرح کتاب
گماشع از نوشته که حقیقت ظهور ذات حضرت
حق جل علی است بی حجاب تعینات و مجهول کثرت
موجودیت در شفعه النوار ذات -
حکایت - سخن گفتن -

حکیم۔ بالکسر تواروزبان دارنده انشا
حکومہ۔ بالضم قضاء۔
حکیم۔ بالضم انکاره وارو بالکسر قبل بالفتح
نام قبیلہ و مقام و منزل و نیز نام شهرست کذا
فی القشیرہ والتلک۔

حلیہ - با بضم شمیمیت کہ اہل ہند بھی گویند
حلقہ - مجلس کہ دور است ہوں د حلقہ نر
و لقرہ و اشال آن و حلقہ زلف خوابان -
حلیہ - بالکسر آرایش و پیرایہ و تیر کنی
صورت آید چنانچہ در خطوط می آید فلان قمر
من الحیاتہ بشر یا و نام فی کہ ضرب الشمس بود در شمس
حلیہ نام زنی کہ حضرت صلوات اللہ علیہ را شیر خوانند -
حمام - مادر زن و گوشت ساق -
حمامہ - کبوتر -

حماہ۔۔۔ نگاہِ پشت از بدی و نیاہ۔۔

حالتہ بالتشدید زن با بر شدند۔

محمد ونہ۔ بالفتح بوزن کنا فی القنیہ۔

حرفہ - سرخنی و فاشم شکل و ہم علم رمل -

حبیب مہزون و شکر

حشہ۔ زن مردہ کذا فی التاج و نیز حشہ زین
آن چوبیست کہ سپان را باین پی می کنند یا
خام می چیند۔

مختار نامی

خواص الفتوة والتشديد عزاب كنفاني القلعة -

حوالہ معروض معین نظام دین انجمنیہ مذہبیہ

حاصل الاثر غنوة و کمال و خطاست و غیره

کتابخانه عمومی
مکتبہ اسلامیہ

حصہ - ہفتہ کی دسویں وجہ سے لاء عرض گذار

فروغ المآل و نور البصائر -

فصل فی الفارسی

حرر سینه - با چهارم وقوف یعنی فرمود سینه
حرریت آب ندان یافته ای حریر مفتاح کونین
یافته کنایه العتقه -

حصن فیروز یعنی آسان نام شهری و قلعه۔

حصار فیروزہ۔ آسمان۔

طریق سفر و آن طریق که اگر در کنار سفر مسدود

۵۱ الگام - مقام تفریح کہ کہو و گرو و شہنشاہ

ماطرات کوہ واک۔

۱۰۰

فصل فی العربی

حاجی - نزویک -
 حاجی - مبالغه کننده -
 حاجی - حکایت کننده -
 حاجی - بزبور آراسته -
 حاجی - سات کننده و نگاهبان -
 حاجی - بازگیر کفافی التاج و معنی نا پر نیز
 جباری - بالعظم نام کوهی است که بنظر مبالغه و بزرگواری
 حبشی - منسوب بکوه حبشه و ایشان سیاه پیداست
 بدین مناسبت هر که سیاه میباشد او را حبشی خوانند
 و هم بدین معنی در اصطلاح سیاح بکار آید گویند که آن
 سیاه میشود -
 حلی - زن باردار -
 حجر الحشیر - جنسه است از سنگ که در زمین
 حبشه باشد رنگ وی سبز باشد و چون او را آب
 بسایند مانند شیر کنی از وی بیرون آید و آن آب
 نیز بود چنانکه زبان بسوزد خاصیت آن آب است
 که بفرم که در معده جمع نشده باشد بیرون
 حسین - سید مشوب بامیر المومنین حسین علیهم السلام
 و نام برده سر و حسین است -
 ححی - بالکسر بافت مقصوره مرغزار -
 حواری - بالفتح یار و هم بدین اصحاب علی
 حواریان میگفتند که ایشان یاری میدادند علی
 علیه السلام و قبل الحواری الناصح و صله اشی از غیر
 حواری - جمع حاشیه -

حجی - نام خدای عز و جل و در مذکور نام تبسیده
 که کم از شعب باشد و گیاه تر و تازه -

فصل فی الفارسی

حامل و حی - جبرئیل علیه السلام -
 حجاب - ظلماتی - یعنی شب -
 حجاب کلمی - یعنی ابر سیاه و آسمان و غبار
 حرامی - راهزن که بتازیش قاطع طریق گوید
 و نیز آنکه حرام زاده باشد -
 حرف گیری - یعنی عیب گیری و عیب گیری -
 حسن عاریتی - یعنی آن فال که از کوه
 بروی عروس بندند و هر آرایش که غیر حسن ذاتی باشد
 حسن میبندی - نام وزیر سلطان محمود گنگنه
 حصار پولادی - یعنی آنکشت دان بهین کذا
 فی الملتقط و نیز آسمان اول را بدین سبب میگویند
 آسمان اول از پولاد است و نیز حصار است که
 سخت و لافج باشد -
 حصن هزاره میخی - بمعنی حصار هزار میخی آمده
 حق گوئی - با کاف و واو فارسی نام برنده
 که تمام شب بشاخ و درخت آویزان حق حق گوید
 و چون روز شود مخفی گردد و کس نه بید و آخر شب
 از زمین وی یک قطره خون بچکد -
 حقه باز می - بازگیری و چشم بندی -
 حکم اندازی - درست اندازی و حکم انداز
 حلالی - بایا فارسی معنیست که بتازیش مصلحتی
 خوانند کذا فی القنیه و نیز یعنی حلال زاده و حلال شو

و بعضی حلال بودن نیز آید -
حلقه پیچی یا الفتح با جرم فارسی زلیبانی که سبک
باشد و آنرا بهفت رنگ میکنند کذا فی الملتقط
حتی - که سترن با سوم فارسی چنان خلالت
که با باله نیز می خوانند -
حوض ماهی یعنی برج حوت -

کتاب احسان

الحی شعر الاست یعنی موسی سرین بجای شمس

باب الالف
فصل فی العربی

خیار رخیه سپینه -
خضرا - قصر بیت عظام شمام و سبز و در تاج
گفته است خضرا سیاهی که سیاه نماید از سیاه
آهن و نیز آسان را گویند -
خطا شهر بیت ابتر کسان زمین مشک نیز
منسوب بخو برویان و شاه و این معنی است -
خضا - که سبک و بفتح پوشیدگی -
خلای خالی شدن و خلوت شدن و خلوت شدن نیز
خطا آفتوا - نزدیک حکمای رصد خطی است
مربوم و در وسط السمار که یک سر و قطب شمالی که
دیگرش قطب جنوبی می باشد است و در هر خط
دیگر است و چون آفتاب بغایت و بیات که
وقت است و است میرسد سیاه پنهان میشود و بکشد
نیمه از ارتفاع آفتاب استوای او از ان افک
تا آن خط است و ابو چون آفتاب بدان خط

روزی برابر گرد و از پس آن آفتاب ارتفاع
گومند بکاز و ال خزانند هر چند در آفتاب
و روشنایی او زمان زبان و قوامی بشیر نیز
بتدریج در سکتب دنیا و تن نقصان پذیرد
کذا فی الموانع

فصل فی الفارسی

خاتم گویند یعنی شاهان شاهان
خارا - سنگ سخت و درشت جنبی از جواهر
قیس ساه و مخطوط باشد و نیز یعنی خارا و باقیام
الف کذا فی شعر قیامه و نیز فاکو یا گفته است
ابیشی که آنرا صافی گویند و گفته اند فارابی
جاده مخطوط و فارابی شهر سی بان غلابی است -
خال عصارا - که کذا فی الفقه -
خا و تراه بالا - آسمان و بالا علی -
خا و تون و بالا - ای شمس و پنجاه و پنج -
خا و خدا - خداوند خانه کذا فی الملتقط -
خدا - انتم فارسیان اطلاق این لفظ تنها
بر خدای تعالی گفته و بندگی شیخ واحدی
میفرمودند که اکثر محل وصل فارسی ذال مجمر
بود و است که ایدون بال عمل میخوانند که لفظ
خدا که تفسیر نام خدای جل جلاله و است و حضرت
امیر شهاب الدین حکیم کرمانی بال جمله میخواند و
فاما چون مرکب شد از شمس و خدا و خدا و
دولت خدا آن و کلام اطلاق آن بر غیر خدا
کنند یعنی آن خداوند خانه و خداوند دولت بود

خرگاه مینا - آسان -
خرمن که را گدائی که در خرمن گدائی کند -
خسر وزیرین عطا آفتاب -
خمر بدو پشت کمان را - اسی معاینه را
دکسان اندازد کدائی القنیه -

خرم فضا - آسان -
خود حاجت نبود و انجا - بود و معد و کینه
در مقام توحید بجائی رسانیده که ذکر الله قائم مقام
نهاد شد و بیک حق مانوس گشت کدائی المیراند -
خو و نما - باد او معد و کینه مرده و در دست و کینه
خو لیا - باد او فارسی چیرست که او را به نصر و کینه
و دانی نباشد و دیوانه فرار و کینه لیا نیز کینه
خسب یا بضم سر و دوش یعنی شادی دنیا گردید
خوان لیغا - یعنی خوانی که گریان فراز کنند و
سلامی عام در دهند و آنرا خوان گرم هم گویند -
خوشا باد او معد و کینه و باد او فارسی کینه آید
نیکه که تباریش طوبی خوانند و نیز خوش -
خیمه خضر - یعنی فلک کدائی المیراند -

خسی لکلب - خج گدائی است بهر گدائی
آمده و منه ایضا که گدائی است از خسیته لکلب
خصیته لکلب - گدائی است شاخ مرغ
و برگ گرد و در دالشنه و به نقاب مصری هستند و
سیر باد و گویند قسام میباشند کسی که بی تخم است
در آخر اول گرم تر و سببی و مقوی عصب و نوعی
که تخم سیاهی دارد و در دوم گرم تر و جفت است
سوداوی موثر و آنکه بخش در بگذرد و جود و سرخ
و اندر و نش سفید با لزجت است و در دوم تر و
بنایت مهبی و آنکه تخم و شبیه کتان میباشند و سوم
گرم و با طوبیت فضلیه و در تحریک باد و قوی تر -

خضاب - رنگ -
خضاب - ضد غیبت یعنی بدخج با حاضرین
که بدخج یا خج تو و شما و در استعمال فارسیان چون
صاحب یکی را خطاب کند یا بر وقت شود گویند
فلان چنین خطاب یافت -
خطب - سخنگوی مردان -
خیر المشاب - جامه سپید -

فصل فی الفارسی

خاتون عرب - یعنی کعبه الله
خاتون خر که سنجاب - کنا یا زاده آفتاب
خاک و آب - یعنی قالب بشر
خر باب خر که را باب - یعنی آن کت چون
کوهر کانه باب یا اشال آن بود و تارها بر کوه کشند
خر که سنجاب - یعنی آفتاب -

باب الباء الهمازی

فصل فی العربی

حایب - پوشید -
خراب - ویرانی و در شهر قنامه گفته است
خراب ویران و دست طالع -
خصب - فراخی سال -
خصیب - زمین بسیار غله و سال فراخ -

خلاب - بالفتح زمین نناک که در آن پا بلو
خله چوب یقینین باجم فارسی چوبی که
ملاحان بدان کشتی برانند تبارکش مروی باکش
چندش کردال نامند کذا فی القیید -

حسب - خم بزرگ -

حسب - بالفتح صفة -

خواب - با و او معدوله و نیز با و او فارسی آید
نقیض بیداریست نیز آنچه در خواب دیده شود
که بعد از بیدار گویند -

خواب - رستی که لنگر کشتی بدان بندند -

خوشاب - مروارید درخشانده و آبدار -

خیزاب - بابر فارسی موج آب -

باب التاء فصل فی العزنی

خرابات - بالفتح طرب آباد میخانه کدهای
شرفنامه قولین جمع خراب است و معنی لغوی
آن خراب است و صابی پریشان طرب آباد
میخانه را که خرابات میگویند بدین که در دیار اسلام
اکثر این جمیع خارج آبادانی شهر میباشند و قلیل شد

ثم خفت فی الاستعمال یعنی صفت مبالغه یعنی
آن بسیار و یران گفته است و طرب آباد و
میخانه را که خراب میگویند هم بدین که آن خراب
گفته اند و دانست -

خرافات - بالضم سخنان باخوش و پریشان
و طرافه را حدیث است کذا فی السیاسة

در صراح مذکور است خرافات حکایت شرب خرفه
نام مروی پری زوده که ازان حکایت سیکرد
و حکایتی که باور میباشند می گفتند -
حدیث خرافه و می الحدیث خرافه حق و در حدیث
مذکور است خرافه بالضم سخنان شیرین خوش
خرافات جمع است -

خریت - بالفتح والتشدید را بهر دو استاد -

خرطوات - یقینین بسیار کام نهاد -

خضات - بالضم ناگاه مردون -

خفت - بالفتح آهست سخن و آواز کردن -

سخن نرم و آهسته -

خصیات - بالفتح جمع خصیه معنی پنهان شده -

خفوت - مردون و فروا قنادن آواز -

خلوت - جای خالی و بالتحریک مردور و خلوت

و فریب دهنده -

خوات - بالفتح و تشدید نام مروی از انصار

که با زنی روغن فروش کا و خود کرده بود و در عهد

حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و سلم بین

اشغل من ذات التحین و باب آن سخن مذکور بود

خیر الحركات - یعنی نماز -

خیر السکانات - روزه -

فصل فی الفارسی

خاتون کائنات - یعنی کعبه الله و نیز کلاه

از قاضی و ...

خات - بر وزن ناع غلبه از کذا فی القیید

خار لبست - بار بار بوی خوش است از خا باریان
و با شال آن گرد بر کرد در باغ و گشت فرو بندند
مخاطبت را به پیش بار خوانند -

خار لبست - بار بار بوی خوش است از خا باریان
جانه می خرنده که در پشتش مانند و کف خا باریان
اند به تازیشش قند و عهد ساهی نامند و نبه
میوه است که به پیش کمال نامند -

خار زمانه با خرماسست یعنی هر گاه را فراموشی
در عسری را عسری است -

خاک لبست - یعنی بنده مطیع و متقاد و با دست
خاک باو لبست - لبشله -

خاک نخفت - کنایه از خاک پوشش -

خانه پست - دنیا -
خراج مصر طلب میکند لبست یعنی لب تو
در شیرینی بجای نمالیده است که از مصر که
مشهور به قند و نبات است طلب خراج میکند -

خرگاه کاو لبست - آسمان -

خرو در خط است یعنی عقل و هوش در قید است
خروس کنکره عقل بر کوفت یعنی روح
شاد شد و در نشاط آمد کذا فی الموائد -

خسر و هشتم بهشت - ای حضرت سیالت پنا
صلی الله علیه و آله -

خسر و سیارات - آفتاب -

خشت معرون و نیزه و نیزه و نیزه و نیزه
ملوانی که مثل خشت مربع کرده خشک میکنند

برابر قرص ناننگ که بروج مرده می خشکند -
خشت خشت - صد جا که نوبه شیده باشند
خشک سال آفت - این جهان -
خطاره پشت - آن خط که در میان پشت
اسب به راز افتد کذا فی القیامه -

خشت - بالضم خسیدن و خفتن و امر آن
یعنی در خواب شو کذا فی القیامه اقول امر بلفظ

ماضی نیامده است مگر همین یکی دیگر سفت بر چه
این هر دو با ماضی مضارع و ماضی نیامده است تا امر

از آن برگزیده چنانچه گفت و رفت را گویند
رویده آمده است پس امر آن بخذون ال که

علامت مضارع است در فارسی بنا کرده میشود
اگر گویی خفت را مضارع آمده است گویم لاسلم

که این مضارع آنست بلکه مضارع این بنسبت
آمده است لیکن بغیر ورتالین هر دو مضارع

بنای استقال گردیده بزیادت و ال پس امر آن
بخذون و ال ضرورت بلفظ ماضی باشد

خواجگه گریبان چراغی گرفت - قبول کرد
حاصل کرد و قبول ای ذال دست بگریبان عقل نزد

خواست - با او و معذله خواهسته یعنی مال کذا
فی القیامه و نیز ماضی خواهد و معنی مرده آن هم

آید چون باضافت ذکر کنی چنانچه گویند خواست
خدای همین بود یعنی ارادت او

خو و پرست - یعنی خود بین و متکبر -
خوست - با او و معذله خواهسته یعنی مال کذا

<p>خبره دست - مردم سرکش - باب فصل فی العزلی خراج چهارم زدن و تیر دادن - خمریج - عیش خوش - خمریج - معرون - خمریج - آنچه در زمین خرابی لازم آید و خراج سرگزید - خمریج - بالضم برون آمدن - خلیج - چیزی که از جوی بزرگ بادر کشند و پایه از رویا کذا فی التاج و در شرح نامه میگوید شامی از روی که طریقی از رود کا دیده آب برند بحدوی آنرا دو گنگ گویند - خیشنوج - بالفتح پنبه و آنکه کذا فی التاج -</p>	<p>خفج - بالفتح کیم و علم سوره سید و است بر شش خورنی تبارشش تعلقه که گویند و بند ساکن و نیا خراج - بالفتح و درنگ که تباریش ابلق نامند - خنج - بالفتح ناز و طرب و نق - خورج - گله مرغان -</p>
<p>فصل فی التری خنج - حاکمیت کذا فی زفا نگویا - خمریج - بالضم با و اوقاف سی خمریج - خفج - نفیتمین جان خفج که گذشت - خلیج - بالفتح نام ولایتی از ترکستان زمین نیز اصلی ست ترکان - خورج - بالضم نام کلی که آنرا تاج خروس میگویند و نیز گویندی که کو دکان بران شمشیر و سواری کنند و آنرا شکل دیاک و غرم و قوج و قوج هم گویند -</p>	<p>فصل فی الفاری خفج - بالفتح آن گرانی که خواب مردم را بویزند قبل با سوم فاری بندیش اچامه نامند - و در زفا نگویا یعنی دیو شبانه گفتند است - خشکاکج - بالضم فاری خشک گوشت یعنی آنکه از نزاری گوشتش استخوانی پیچیده باشد و از روی بوی خوبی آید تباریش نیز خوانند که کذا فی التنبیه - خمریج - بالفتح و در میر می رنگی از رنگهای آب کذا فی زفا نگویا - خرد و تاج اصحاب خنجه و پیشوا و معلم</p>
<p>باب الحاکم فصل فی العزلی خالق الاصلح - پدید آید و چرخها -</p>	<p>فصل فی الفاری خفج - بالفتح آن گرانی که خواب مردم را بویزند قبل با سوم فاری بندیش اچامه نامند - و در زفا نگویا یعنی دیو شبانه گفتند است - خشکاکج - بالضم فاری خشک گوشت یعنی آنکه از نزاری گوشتش استخوانی پیچیده باشد و از روی بوی خوبی آید تباریش نیز خوانند که کذا فی التنبیه - خمریج - بالفتح و در میر می رنگی از رنگهای آب کذا فی زفا نگویا - خرد و تاج اصحاب خنجه و پیشوا و معلم</p>
<p>فصل فی الفاری خفج - بالفتح آن گرانی که خواب مردم را بویزند قبل با سوم فاری بندیش اچامه نامند - و در زفا نگویا یعنی دیو شبانه گفتند است - خشکاکج - بالضم فاری خشک گوشت یعنی آنکه از نزاری گوشتش استخوانی پیچیده باشد و از روی بوی خوبی آید تباریش نیز خوانند که کذا فی التنبیه - خمریج - بالفتح و در میر می رنگی از رنگهای آب کذا فی زفا نگویا - خرد و تاج اصحاب خنجه و پیشوا و معلم</p>	<p>فصل فی الفاری خفج - بالفتح آن گرانی که خواب مردم را بویزند قبل با سوم فاری بندیش اچامه نامند - و در زفا نگویا یعنی دیو شبانه گفتند است - خشکاکج - بالضم فاری خشک گوشت یعنی آنکه از نزاری گوشتش استخوانی پیچیده باشد و از روی بوی خوبی آید تباریش نیز خوانند که کذا فی التنبیه - خمریج - بالفتح و در میر می رنگی از رنگهای آب کذا فی زفا نگویا - خرد و تاج اصحاب خنجه و پیشوا و معلم</p>
<p>فصل فی الفاری خفج - بالفتح آن گرانی که خواب مردم را بویزند قبل با سوم فاری بندیش اچامه نامند - و در زفا نگویا یعنی دیو شبانه گفتند است - خشکاکج - بالضم فاری خشک گوشت یعنی آنکه از نزاری گوشتش استخوانی پیچیده باشد و از روی بوی خوبی آید تباریش نیز خوانند که کذا فی التنبیه - خمریج - بالفتح و در میر می رنگی از رنگهای آب کذا فی زفا نگویا - خرد و تاج اصحاب خنجه و پیشوا و معلم</p>	<p>فصل فی الفاری خفج - بالفتح آن گرانی که خواب مردم را بویزند قبل با سوم فاری بندیش اچامه نامند - و در زفا نگویا یعنی دیو شبانه گفتند است - خشکاکج - بالضم فاری خشک گوشت یعنی آنکه از نزاری گوشتش استخوانی پیچیده باشد و از روی بوی خوبی آید تباریش نیز خوانند که کذا فی التنبیه - خمریج - بالفتح و در میر می رنگی از رنگهای آب کذا فی زفا نگویا - خرد و تاج اصحاب خنجه و پیشوا و معلم</p>

از ترکستان زمین و نیز دلاچی است مشک غیر منسوب
 بخور و یان کدافی شرفزار و لسان اشوا مذکور است
 قلع بوزن مخ نام شهر است بمکانی لا دست خوشبو زین
 خنوخ - نام اور پسین غیر علیه اسلام -
 خنوخ - شفتالو -

فصل فی الفارسی

خوشه چرخ - برج سبله و الله اعلم بالاهوال و البیوت

باب الدال

فصل فی العربی

خاله - نام قرابت دار حضرت رسالت پناه صلی
 علیه و سلم پیش از فتنه نام پدر یحیی بر یکی که صاحب
 فضائل و مکام بود کدافی شرفزار و در اوست
 که این کارکن امیر المؤمنین بنصفه صلی بن عبد الله
 بن عباس بود و او را خاله بر یکی میگفتند و نیز
 نام طیبیه که قریب عهد حضرت رسالت علیه السلام بود
 و در حق و قدر او حضرت صلی الله علیه و سلم فرمود و بسیار
 یا بنت نبی احسانه قومه لیکن او نبوت خود را ظاهر
 نگیده بود و در دنیا و قفنه چنان بود که او با قوم
 ساکن بود و در بلاد عدن پس بیرون آمد آتش عظیم
 در مغایره پس با بنات و زراعات و مویشی
 و حیوانات سوختن گرفت پس قوم او توجع بدو کردند
 او بعضای خود آن آتش را زد تا آنکه باز گشت
 آن آتش در آن خانه پس گفت مرا و لا و خطیش را
 بخوانید و را بعد سه روز نام را اگر میش از سه روز
 آواز بیرون آید و نیز در پس هر گاه در آید در آن خانه

صبر کرد و قوم او در روز و شیطان و سوسکه کرد
 ایشان طاقت نماندگان برود که او بکشد پس
 ندانندش پس بیرون آمد از خانه و او را ازین
 آواز و در سری حاصل شد پس گفت ختم تو می دانم
 قوی و میثی باز خبر موت خود کرد و گفت مرا قبر خوانید
 و بر قبر من نقب خواهید بود تا چهل روز قطع غم
 که مقدمه او خری دم بریده باشد خواهد آمد چون
 مقابل قبر آکس باشد پس آن قبر را بکاوند تا او
 بخیزد و خبر دهد ایشان را با احوال برزخ و قبر از
 یقین و رویت پس منتظر بودند تا چهل روز را
 قطع غم و پیش آن قوم با ستاد بر قبر او پس
 خواستند موشان قوم او که بجاوند قبر او را ایشان
 با و آوردند بسبب جهالت خود که مارا جان خواهد
 خوانند گفت ای لا و موش القبر اتق مضیعه
 چون و قدر او را ندید و رسالت مسلم آوردند آن
 زمان شد خایچه بالا گذشت و او با خاک الدین
 میان می گفتند و این قصه در قصیری مسطور است
 جنت الحیدر - رحیم آهن -

خدر - بالفتح رخسار -

خضند - عود و رطب و یابس -

خفد - مرو تیز روش در راه -

خلد - بالضم نام هسته و جا و دان بود
 کدافی الشراج -

خود - مرو جوان نیک خلق -

خیر البلاء یعنی که و بدین و بیت المقدس -

فصل فی الفارسی

خاور جاور برنده در غایت شهرت که آنرا
غلبه و ازین گویند که ذاتی شرفنامه و در فرنگ
مولانا فخر الدین که آنرا گویند که بزرگ گویند
و در فرنگ است معنی طوسی است خاور و باطن
ز غن یعنی گوی و آرا خاور نیز گویند بیاوت
اقبل و فیه نظر بر اچه تنسیز غن گویان فیه
خاک می آید - آنکه خلقتش از خاک بود و پیش
مستخرج نیز آید -

خاسر می آید - با دو معنی فارسی که آن خیم است
نام دار و می گویند که ذاتی شرفنامه و در فیه
و از ویت که آنرا با دو گویند بیاوتش شام
و بهندی و همای گویند -

خاک شمر - با کاف موقوف یعنی خوار شد -
خاک و با و شد - خوار و ناپدید شد -
خالف و با نون - موقوف عین مفتوح خاور و با
خا و با و - یعنی میزان و دلو و جونا -

خامیه می آید - یعنی کاره صبا و -
خاک می گویند - ای بندگی و خدای می گویند
خجند - بالضم نام شهر در بلاد و از بلاد
خداوند - معنی صاحب بزرگ -

خبر او - بالفتح و التثنی نام پادشاهی که پیش
منسوب بود که ذاتی القنی و در شرفنامه
میگویند نام پهلوانی ایرانی و بالفتح مع التثنی
غلبه و ازین غن یعنی گوی که ذاتی القنی

و فیه نظر بر اچه ز غن یعنی گویان فیه نشسته
مگر در فرنگ نام اسدی طوسی -

خرو و بالفتح کل که بیاوتش طین خوانند که
فی شرفنامه و در زفا گویند میگویند و فیه کل و خبر
بالضم نند بزرگ -

خرو و منک - و نشند و عاقل و دانا -

خروستند - بالضم قانع و آنکه همیشه خوش بود
و در فیه معنی خوش و خوشنود - مندرج است -

خرو او - بالضم مدت اندک آنکه جونا

که فارسیان بیا گویند و بهندی اسامه گویند

که ذاتی شرفنامه و در زفا گویند که بیاوتش

خرو و بر اچه طبع آید - ای خرو از نفس پرورش

خرو و بالفتح کل که بیاوتش طین خوانند که

خوشش بر آفتاب قلم راند یعنی سحر بر خوار و به

خیم و به - یعنی کشته شود و خندم و به

خیم و به - معنی زود و زود کند و متواند کرد -

خیم و با و - بالضم آسان و نیز می گویند که از آن جود

خود - معنی او هم آید که ذاتی شرفنامه و قول خود

لفظ لا ندم الاضاقت است و معنای او که او را

مخدوف می آید چنانچه در عربی لا ندم الاضاقت است

و معنای او مخدوف آید و لفظ خود و خند نیست

معنی زیر اچه چون میگویند فلان ابدان خود است

معنی آنست که از آن غیر نیست و معنای او

نفس است چنانچه معنی نفس است و معنای او

نفس است چنانچه معنی نفس است و معنای او

نفس است چنانچه معنی نفس است و معنای او

نمی شنایم و علی بن ابی طالب را مادر چنین محل معنی ملک
طاعت و جانی که میگویند خودی خود را و در کین
یعنی خود بودن نفس خود را و در کین و در استه
خود - با او فارسی کلاه آهنی که برنگام
بر سرش نهند -

خورد - با او معدوله اکل کرده و خورش از طعام
و میوه و جز آن و خوردن و ریزه کذا فی شرفنامه
و نیز یعنی ریزه ریزه کرده است چنانچه گوی
بشکست خود یعنی شکست و ریزه ریزه کرده و خورد
خور و هر دو - با او معدوله و سیم معنوم یعنی
ریزه ریزه و در تاج مصداق در تاج کسر خورد و هر دو
اشکی کستن مندرج است -

خوشید - با او معدوله و یا فایسی آفتاب
مقدار مساحت و سی صد و شصت بار چند هر دم
زمین است چون شب نیز زمین رود زمین
بالای و سی چون و زمی باشد فراز بری نیز نام
مردی و نام زنی معشوقه و همشید که مقصود آن
سلمان نبشته است -

خوشه در گلو آورد - یعنی بچینه شد و قریب وقت
در رسید -

خوشید - با او فارسی خشک شد و کرد
و خشک کردن و شربن -

خوند - تند کذا فی شرفنامه و نیز یعنی خداوند
آید چنانچه گوی خند کارای خداوندگار -

خون دل و برین ناخن آورد - یعنی

بجای خند

خصیف الخاؤن آنکه اورا بل و عیال نباشد
خندیز - با کسر طویل -
خواؤ - بالفتح آمدن در وقت غیر معلوم -
خورنار - یعنی دوازدهم روز از ماه -

باب الرابع فصل فی العربی

خامس زبایکار -

خاطر - آنچه پیش دل بدیدیری یا کارے -
خالی اسیر - تنهار و چون ماه را بایستاره
اتصال نبود خالی السیر گویند -
خبر - بالفتح آگاهی و بالضم دانش -
خجیر - آگاه و دانا -
ختار - بالضم پاک کردن کشت و باغ از
گیاههای نود و کذا فی شرفنامه بالفتح مع تشدید
فرمیده کذا فی التاج -

خمر - خمر -

خمر کبن -

خمر - حیران و سست و کابل -

خمر - آواز شویش آب و باد -

خمر - بالفتح و یا خمر شد و گل سخت تر و توده گل
و گل کذا فی شرفنامه دراج یعنی سوراخ آسیات

خمس الحجار - شخار کذا فی بعض الطب

خسر زبایکاری بدین بدین و بدین و بدین و بدین

خسر - سبزه نام صاحب موسی علیه السلام

در نبوت ایشان اختلاف است و در ولایت

شبهه شکست نیست و ایشان را خضر بدان
میگفتند که هر کجا که می شستند سبزی شست
بدین سبب که ایشان آب حیات خورده بودند
خط - انجمنین قدر عظمت و دشواری است و
روشنی که در میان نمیشد و چون در چیزی گرد
بندند مثل تیر انداختن و گوی و چوگان با خنجر
و اشال آن کذا فی شرفنامه دراج یعنی مثل سبب
چنانچه گویند و یا خط اندازی مثله و نیزه خط اشرف
بر ملاک و در شرفنامه همین معنی را بدین شایبی بیان
کرده است اما ازان معلوم نمیشود و اگر چه این هم
نوع دشواری است -

خطیر - مهار و مانند چیزی مری با قدر کذا فی التاج
خلایع العذار - اسپ بی گداز و شتر بی مهار
را کرده و روان شده و مری و کوبه -

خمر می تعالی اعنه خمر لا خمری است نزد او نیزه
خمار - بالضم ملاطع و کدوئی که بعد از خوردن
شراب حادث گردد کذا فی شرفنامه و بالکسر -
و مقنعه و بالفتح مع التشدید می فروش -

خمیر - بالفتح مایه خمیر و مان بوسیده و آرد شده -

خمر - رفته و در شرفنامه مذکور است و بدین

ریشانی آتش واه و خور و اشال آن آید و

بدین معنی تیغ و شمشیر آمده است و در خط

نفت - یعنی خرابی می آید و است

خمر - انگشت خمر

خیر نیک و مال و در تفسیر این اسب سلاطین

در شرفنامه مذکور است

خیار یعنی برگزیده و میوه معروف
 خیسر یا فتح نام قلعه معروف فی التاج اسم قبیله
 خدیج عور یا فتح الحاکم قباب سرب کذا فی التاج
 و فیه ایضا العاقب اسب مانند تاریکی از هوا فرو آید
 يقال العاقب اسب السراة و صرح مذکورست خدیج و آنچه
 بر یک حال نماند و نه باشد چون آب جزای آن غول گرگ شتر

فصل فی الفارسی

خاک در ایضم در
 خار خار با سوم معروف یعنی تعلق باطن خلیان
 و خاریدن اندام و امر آن که خاریدن خار و خارند
 خار پچمر آبکیم فارسی حادثه
 خاوم پچمر زمل

خاکه ان غرور با سوم معروف یعنی دنیا
 خاکسار با کاف تازی متوکون آنکه جایش
 صفت فعال بوده و خار و گرد و آلوده و فقیر
 خاکستر اخلاص نیزم و غیر آن بعد از سوخته شدن
 بنامه پیش را که نامند

خانه شش در فتح وال یعنی دنیا اعتبار
 جهان است

خانه شیر پستان و بایا فارسی برج است
 خانه گیر گیر نموده خانه و خانه را بگیرد یعنی تازی
 چهارم نزد آن بهفت تازی اندکیم فارسی و دوم
 زیاده و سوم شش و چهارم خانه گیر و پنجم طبل
 ششم هزاران که از هزار و ده هزار نیز گویند
 بهفت هم منصوبه

خاور مشرق و نیز مغرب گویند کذا فی شرف
 و در قنیه مذکورست خاور مرکب است از خار و حیدر
 را به همدیگر و او برای عطف یعنی حسره که
 بتازیش حار خوانند

خیمر یعنی بخیده باشد
 خشمخیمر بختیمن و مغلس که توانگر لاوت در
 خیمر یکسر اول مرد خوب زیبا و جمیل و خوش
 و صاحب حسن

خدیمر فتح اول یعنی حسن است که نیک و خوبی
 و خوشدلی و خوش خلقی باشد

خدیور یکسر اول یعنی خدیو است
 خدیو متشکر مختصر خدیوکار یعنی خدمت کننده
 خدیو متشکار یعنی خدمت کننده آمده

خدر بضم اول قباب عالیشان کذا فی القنیه
 و زبان بهلمی یعنی خوشی و خوشحالی باشد و فتح
 اول سکون و دوم معروف است که اهل هند که ها گویند

و کنایه از مرد گول و احمق و لای شرافت گل تره و
 چسپنده و حرک طنبور و عود و محاکات مثال فی نیز
 کنایت از تن کنند کذا فی القنیه ایضا و امر خریدن و مال

آن در زخاگو یا بمعنی کلان لاشه مندرج است
 خراخر فتح یکم باد و تناسل و از یک از کذا فی خفته

بتاویش طوطی گویند و آنرا خراک یا فتح و تشدید نیز گویند
 خراخر فتح یکم سویم و تو شدن و قوی و شسته و او
 خراگاه و خرا که و خرا و خرا و خرا و خرا و خرا
 اکثری آنرا که گاه گاه گردا کتاب باید تا نیزش که گویند

خریدار گیر - پاشتم موقوف و نهتم فارسی آنکه
هر کسی او را خریدن خواهد بباریش نافقه گویند
خندکاسه کذا فی القنیه و نیز یعنی خرمی و در گن
و بگیرد و نیز یعنی خریدار بگیر
خروار - بالفتح و تنگ با جامه و جز آن قماش
که خرفشدن تواند اصل این است بعده باز شتر
سستور را گویند کذا فی القنیه -

خرز - بالفتح نام ولایتی که طولی و درنجی از بدو
شده و آن ولایت بسیار میشود و در قنیه مذکور است
خزرجین باز از حجه نام ولایتی است از ترکستان
که آنجا مردان سپید پوست باشند و در آن زمین
قنداز میشود و خزران نیز گویند -

خره اردو شیر - با دال موقوف و یا به فارسی
نام شهر است آبادان کرده اردو شیر و اردو شیر نام
بهمن بن سفت ریا بود -

خرزیر - بر وزن حریر آن خاکستر که از پاکت
و اشال آن باشد و بندش بخوبی گویند
کذا فی القنیه و در فرهنگ فخر الدین کما گزید
آتش مذکور است -

خسر - بفتح اول و ثانی یعنی تخم باشد و نیز
پدر زن و شوهر -

خشر - یعنی خشرات الارض آید و مجموعا و دوش
و اشال آن و هر جانور که خرنده باشد -

خسرو خاور - یعنی آفتاب و نیز پادشاه
زمین خاور یعنی پادشاه مغرب -

خسر و چهارم سر - یعنی آفتاب -
خشک - آخر - یعنی سال -

خشکمار - بضم نام علمتی که شکی آرد و بخورین
آب نرود و شکم کلان شود و بازیش استقامانند
و هنر طایفه گویند کذا فی شرفنامه و قنیه و در
لفظ خشک بوزن شک بالفظ مار بوزن زار
استقامار گویند کذا فی لسان اشعرا -

خشک - بکاف موقوف یعنی دیوانه و
خشک - تر یعنی نیک و بد و کثیر و بحر و بر و خجسته
خشیشار - بفتح غنیست آبی کلان و تر و گویند
خشیشار بالفتح و النون فی موضع باید از آن
کذا فی زفا گویند یا همان خشیشار که در بعضی غنیست
تیره گون آبی سرسبز و بزرگ کذا فی القنیه -

خط محور - نزدیک حکمای رضی خلی است و بهم
که یک سر او مشرق و سر دیگر غرب پیوسته و
منقطع است خط استوا و سیر آفتاب بر دست
کذا فی شرفنامه و در زفا گویند است که خطی است
در فلک جنوب تا شمال -

خط سحر - نبشده -

خط جوهر - نام اول خط جام جم است -

خط سافخر - نبشده -

خط انصاف - النمار - خط استوا -

خط کردار - هم فرمان خدای تعالی -

خط کاسه - کمر - نام خط ششم است از

جلد هفت خط جام جم است -

خط کز ار کنایه بکلمه ن -

خط - یعنی اول دین سطر یعنی قدر و منزلت
و نشان و شوکت و عظمت باشد و معنی آفت و
دو شواری و گرد بستن در آپ دوانی و شش ط
در تیر اندازی عربی است و همه اینها گویند -

خلخال نر - معنی پای برین آمده و کنایه از
آفتاب هم هست نام شهریت ناین فروین کیلا
خا اوقت سر سر - معنی سر خلافت -

خمار - یعنی اول نام شهریت از ملک خط و
ختم منسوب بخمر و یان و در عربی ملالت کدورت
بکلفتی باشد که از رفتن کیفیت شراب و غیسر
مایل شود و بکسر اول مقصد و رو پاک نان و نفع اول
و تشدید دوم در تازی شراب فروش -

خدیو - نفع اول و ضم بای فارسی پل صراط را
گویند و قیامت را نیز گویند -

خجسته - عربی است معروف معنی شمشیر هم آمده -
خجسته نر - آفتاب و غم و اندوه -

خجسته - کشف بوی گوشت و حری که هنگام
برای کردن آید و دو و آنرا نیز گویند کذافی شرف
و در زنگویا یا جیم فارسی هم قوم است -

خجسته - آوازی بلخ چون کاسه و غیره و
اشال آن و کنده که بپند بی که بچی نامند
و قبیل با نون مشد -

خفیا کر - بالضم با کاف فارسی مطرب و
سدا ینده سرود -

خنک نر - آفتاب -

خنسار - جانور است آبی که گوشت و خوراک
خوار - بالضم با و او معدوله و صغریه و آسان
و شوخ و اندک و خورنده و نام مقامی است کذا
فی شرح قنانه و در زنگویا میگوید که نام خط است
نزدیک رخی -

خوار یار - با و او معدوله و برابر و قوت کند
و آنچه بخورند و مضره و خط است نزدیک نمی کذا
فی شرح قنانه -

خوار کار - مرد شکر کار و خواری کننده -

خواری خوار - دشنام دهنده -

خواجه بعث و نشر کنایه از حضرت رستا
صلی الله علیه و سلم -

خواجه سپهر - با و او معدوله و نفع فارسی شری

خوان سالار - با و او معدوله طبایع و درج

ترجمه مجاهد خوان سالار نوشته است و در

صلاح و نایح اسمی معنی مجاهدین طبایع گفته است

خوارستار - بالضم با و او معدوله و معنی قوت نمهند

خوالیک - بالضم با و او معدوله و کاف فارسی طبایع

خواجی سپهر کنایه از آفتاب عالمتاب -

خواجی نر - همیشه -

خو و خمار - خود غرض -

خور - با و او معدوله آنچه بدان و بگذرانند نام کو

بهرام ساخته نغان بن مندر و هر چه خورونی بود از

طعام و خیر آن امر خوردن فاعل آن و آفتاب

خوشتار - همین موقوف میان خوشایند
خواهند و طلب کننده و خوشایند طلبکار
خوشیستن و از - با او معدود و شین موقوف
اهل اسکندریه و قار و اسوده منی از از مطلق اشعرا
کذافی القینه -

خون سیاوشانی نگر - ای روشانی صبح
و شفق کذافی القینه -

خوشه سپهر برج بلند -
خویر و ده گره بمغنی عیب گره و عیب گیرنده و خوش
بچین بدین معنی که چنین کار کرده که مشهورست مطلق
خوشگوار - بضم گیم چهارم فارسی با دو هم
هر چه زودتر مضبوط و شیرین -

خوش نظر - بالضم با او معدود و نام گلیست
که لعل زرد و سفید بود و بندش برنق تباری نامند
خوگر - بالضم با کات فارسی کسوف و خورشید
آینه زنده و الفت گیرنده -
خوگر - بالضم میان خوگر -

خوی گیر - با او معدود و انچه زیرین نمند -
خیار - الکسریه معروفست که بازیش فشا
و مند که خیر و نامند و خیل که بر محاسب
خسار خیر - اجمیم فارسی و از خوشیست
که برند که الا و التماس با بند و باز و گریه
کذافی زفا لکه با و در طلب حقائق الاشیا
در دست و را بپند که و الگویند و بدین معنی
سطورست و برین بهیر و را گویند -

خیار شنبه - بان فیما بین کذافی القینه -
خیر خیر - بکسر و و نا بود و تارک
کذافی القینه و در شرف و فیما بین شرف و شرف
خیر کسر - با او کات فارسی فیما بین او موقوف و
خیر که با او کات فارسی نام بازی که با و بی
گویندش کذافی شرف و فیما بین خیر که با و کتیرست
چون بی نشانه کن و بکین کن و فیما بین و کسر -

باب الزار التازی

مصل فی العزلی

خیر - بان
خیار - بان
خیز - بالفتح و التثنی و عی ستان و جات آب
خیز از - عوز و دوز و خیز و دوز و عوز و دوز
خیز - نام واریست و عونی از مردم -

مصل فی الفارسی

خا انداز - جاک و است از خندان کذافی
خا گو یا و دند از اسامی نام و بازی و عوز که
خا - ریم نام -
خا باز - آن مقام که ساج کالای خانه
و قمار بازی و بازی -
خانه بر انداز یعنی در کت و باز و خانه و بازی
خا به ریم - با او کات فارسی و با یکم و فیما بین
خیز - بکسر و و نا بود و تارک
خیز کبابی - است و التثنی و عی
خیز و خیز - با او فارسی و عوز و است

که بر روز زمیندش کادر و چنگا در خوانند و
 قیل جانور است که شب بیرون آید و در روز
 زمیند و آنرا شب برون نیر گویند -
 خنجر - الفتح بایر فارسی نام ولایتی از ترکستان
 مشک خنجر و آنجا آویسان چاک زیبا و خوبان
 باشند کدانی ز فاکوای -
 خنجر - الفتح نام شهر است -
 خنجره در انداز یعنی مجروش و از خنجرین بدست
 خنجر گویند الفتح باکان فارسی مضموم چوب و
 با یک که بدان خنجر برانند -
 خنجرگاه - سبز آسمان -
 خنجر - مضموم باکان موقوف علی و دیوانه
 خط سبز - آن خط که بر نموده باشد و نیز آن
 از عیب مرقوم بود کدانی الاصطلاح -
 خفت - عبارت از بقراری سست کذا
 فی القتیة و نیز کنایت از جماع است یعنی با یکدیگر
 گفتن و گفتن و فاستن چنانچه سست بر نهادن
 و در قتیة نوشته خفت خنجر با سوم مرقوم و خنجر
 فارسی است -
 خنجر - نام ولایتی مشهور و بایر نسبت خنجر
 مانند و آن قریب به جامان و بسیار آنرا
 ستوده اند مانند بار موقان -
 خوشنواز - با و او معدوله نام والی هپاله
 که شهر است بزرگ کدانی شرفنامه و
 معنی ترکیب نوازنده خوب -

خودی سوز - با و او معدوله و ششم فارسی
 نام آتشکده آذر آبادگان کدانی شرفنامه و نیز
 سوزنده خودی یعنی دور کننده خودی و اکران
 یعنی خودی را دور کن -
 خون رز - می انگوری -
 خنجر - بایر فارسی خنجره و اکران خنجرین و نیز
 موج آب کدانی شرفنامه نیز مستی با و کبوتر
 وقت نشاط و ابتدا علم -

باب السین

محصل فی العربی

خاس - الفتح مع اشدید غنیت یا نده -
 خنجر - الفتح گرفتن غنیت و بغایت گیرند
 خنجر - الفتح مع اشدید کدک و مرقوم
 و گاه ریزه ریزه شده و بهم آمیخته معنی اول از
 تاج ست و دیگر از شرفنامه و معنی اخیر فارسی
 مخفف مستعمل است -
 خمیس - الفتح فرولیم -
 خمیس - چشمنه و جامه چگیزی و شکری
 که پنج رکن دارد -
 خناس - الفتح و اشدید و دیو و سوسه کنند
 خنجر - الفتح می کمنه و گندم کمنه -
 خنجر - بضم ک و فتح دوم مشدود مطلق که کدک
 گویند و معنی کواکب جمیع ستاره را گویند و معنی
 پنج کواکب را گویند و همچنین خسته شدن است

و پیش رفتن سونی -
 خموش یعنی نیتین نهان شدن و پنهان شدن
 خمیس - بالفتح غدر و بد عهدی کردن با کسی
 همیشه و جانی شیر در نره و انداخته علم -

فصل فی الفارسی

خایه - پلایس - کنایه از مرد عیبار در کار
 دینار سنگ است که از جانب چین آورند -
 خایه و لیس - سار و غوغا و زنا گویا -
 خدایس - بالضم بابای فارسی که بانوی خان
 کدافی زنا گویا -

خراس - بالفتح آسیای بزرگ که بحر و ستور گونا
 خمیس - بالکسر جانور دشتی درنده در غایت
 شهرت که مویشی تمام اندیش دراز و انبوه بود
 خمیش بچال و بجان نامند -
 خمر گیس - بالفتح باکاف فارسی گیس سبک
 که چون بر ریش و کلاه نشیند تپاه کند و اینجا
 فی الفور گریم افتد -

خروس - بالضم واو فارسی یعنی نر اکیان
 خرس - بفتح اول و سکون سین جمله شصت
 مردم ناکس و زیور و فرومایه و زنیل و خنیل آمده
 و جانور است که بدن او شبیه بود بدانه جوی
 یا بهیاسی دراز دارد و بر آب می رود و تیر خاشا
 خنجر الماس - که از تیرت نیم گذاشته
 خنجر روس - بالفتح گندم روی -
 خور و الماس - ریزه الماس -

خوش و سواس - با و او محدود و احاطه
 یعنی یک شت از جنوب تا زیش امده یعنی خونه
 هندیش همچنین نامند و سواس بسیار گویند
 جوب جمع جوبانه چش که باشد کدافی اقلینه

باب الکشین

فصل فی العربی

خبر خوش - معرب خبر خوش یعنی ثانی -
 خشنخاش - کوکمار -
 خضایش - بالضم شب پر -
 خموش - بالفتح پر -

فصل فی الفارسی

خار و گوش - یعنی خاریست از آهن که دلو
 و سیاه افتاده را بدان کشند کدافی زنا گویا
 خار کش - بار بار موقوف و کاف مضموم موقوف
 که تباریش جر موقوف خوانند کدافی شرف امده
 باکاف مفتوح هیرم کش و هیرم فروش کدافی
 خاک باش - با سوم موقوف ای متوجه خواهد
 و گرد آلوده باش -

خاشش - مختصر خاموش -
 خام نوش - با سوم موقوف و او فارسی
 خورنده کثراب آمده و نیز امر آن بدان سبب که
 نام یعنی شراب هم آمده -

خانه فروش - اسی خانه بفروش فروخته خا
 و کنایه از تارک دنیا و مجرد بود -
 خجش - بالضم نام علی است همچو با و بخان یا کدو گوی

و آسانی که بگردن مردم بپرسد و در و کند و بر پیش
مخاطب و عظیم دارد.

خدا شیش - بالفهم بایر فارسی خداوند خانه و
که با نو کذا فی شرفنامه و زرفا گوید و بحث بین ممل
آورده چنانچه گذشت.

خرایش - بالفهم خراشیده و خراشیدن بناخن
و خیز آن و هر چه از غمته بود که بکار نیاید تبارش
بقطاع نامند کذا فی شرفنامه و زرفا گوید یا میگوید

خرایش بالفهم خراشیده و خراشیدن بناخن

خرکیش - کشته خرد و خرد کیش و سر موزه -
خرگوش - بالفهم با سوزم و چهارم فارسی جا کور
شمکاری چهار پای که او را کوه پائین گویند و تیش
از میان قصب تا سر او تخم بر باشد تبارش
خرچون گویند کذا فی زرفا گوید یا

خرشجاش - نام مباد ز تورانی -
خروش - با و فارسی خروشیدن بسیار احتیاط
خزان شد علم بر سرش - آخر از احتیاط
خس پوش - با و فارسی پوشیدن
بسیل احتیاط کذا فی شرفنامه و قبیل پوشیدن
مقبسط

خط بجهان کش - یعنی تارک دنیا کش
خط بر سر کش - ای خطای من بگیر
خط در خط عالم کش - ای جهان عالم محزون
خط کش - بالکسر خلاب -

خراگوش - با و فارسی شغله و غلغله و غلبه

خمش و خموش - با و فارسی همان خموش
خنده خمش - با و متجانس مفتوح و با یار
فارسی خنده یا سحره و افسوس -
خواب خرگوش - با و فارسی یعنی تنقل
و خفته ساختن -

خواجه تاش - یعنی خداوند خانه و نیز علما
و چاکران کی خواجه هر یکی مردی که خواجه تاش بود
خوش - با و فارسی یعنی خوشین خوش کرد
و خوش و غزاینه نامند و نیز با و دشوهر یعنی خوشو
خوشدمن کذا فی شرفنامه قول با و فارسی
ام خوشیدن با و اما یعنی خوش و خوشی و خوش
با و معدوله شاد و سبک طبع پذیر -

خون سیاوش و خون سیاوش - چونی
که جانی سرخ بدان زند تبارش بقم خوانند و هند کم
نامند و وجه تشبیه است که افراسیاب سیاوش را
کشته جانی که خون او بر زمین ریخته شد و همان
از آن مقام این دخت رسته و بجای شراب نریز
خوش - معروف است و ولایت دارد و تیش
بعینی خود و من مرقوم است -

خیره کش - بضم کاف ای ضعیف کش -
خیش - با و فارسی جانی معروف آن کوه
از یار چه و بافته بگلان باشد و گویند جانی
پنبه کنده کذا فی زرفا گوید و این پارچه پنبه که آن
بایشم و پنبه بهم بافته باشند و نیز از زاری باشد
بجست از دخت گلان و بعضی میگویند آن چوبست

که برگردن گاه میزنند و بعضی برانند که آن
پیر با نامند که آهن بدان حکم سازند.

باب البصا و فضل فی العربی

خاص - ضد عام -

خالص - پاک -

خامص - مرد لاغریان -

خصوص - تنهایی -

خلاص - بالفتح رستگاری و بالکسر آنچه

خالص گرداند و الا تش از جنس نر و نقره

خلاص - بالکسر خلوص بالضم آنچه بماند از

روغن پس از گداختن و در صراحی خلص

خلوص کلاه شاد شدن -

باب الضاد و حجة

فصل فی العربی

خافض - تمام خدای تعالی و نیز فرو دازد

و مردن جابر این خافض گویند -

خوص - غور کردن در چیزی -

خیاض - بالکسر در رفتن در چیزی پل -

باب الطاء

فصل فی العربی

خبط - آمیختن -

خرائط - خه گره -

خط - معروف یعنی خط کتابت و اصل

وضع آن از زبان قاضی و درین سهیم است

و البشای از جابی نقل میکردند که در کرانه کلب

نقش پای بعضی جانوران منقش شده بود صوت

حروف از آن آهنگهاط کردند میگویند و اذیع خط

این مقلد بود و الله اعلم بالصواب و نیز خط اسرا

میگویند که آغاز مریا در عذارا بدان بر می آید

و این از قبیل ستاره است بر وجه تشبیه و نیز نام

مقامی که نسبت کرده میشود خیره را سوسه آن

بقال مرغ خطی -

خط - آمیختن -

خطا - بالکسر شوریدن عقل -

خمرط - نوعی از درخت اراک که میوه آن در آن

خوط - شاخ باریک یکساله و در فارسی مقروفا

نحوه میگویند و در فارسی بضم میخوانند -

خیط - بالفتح رشتک -

خیاط - بالکسر سوزن و بالفتح والتشدید درزی

فصل فی الطاء

خریط - یعنی بطحان -

خوش خط - یعنی خوب خط و آنکه خط خوب نویسد

خون بط - شراب سرخ -

باب الظاء

فصل فی العربی

خط - مرد که جسم او سترجی باشد -

باب العين

فصل فی العربی

خاوع - فریبنده -

خاشع - آمانده -

نیک نمر که آن هم زیر حیا نهند -

باب القاف

فصل فی العزلی

خارق - باره کشنده -

خازق و خاسق - ساق نیزه که بزند

رب به باشد کذا فی القنیه -

خاقق - لمرزده -

خالق - آفرینگار -

خالق - که آیه شهر کذا فی التاج و در قنیه

معنی که به بار یک است -

خرق - بالکسر جوابه و نیکو خوی و کریم و

بالفتح بیابان و سوراخ و بارگی -

خرباق - بالکسر مودی کذا فی القنیه -

خریق - که در باره جمله بچه خرگوش کذا فی القنیه

خلق - آفریده شنگان و برین مذکر و مؤنث

و تشنه و جمع برابر است و آفرینش -

خلوق - بوی خوش کذا فی التاج و در

شرفنامه مذکور است و طری -

خلیق - بالفتح بابان -

خندق - معروف -

خناق - بالضم مضیت که از غلبه خون حاد

فصل فی الفارسی

خاک مطاق - کوه زمین -

خاک معلق - زمین -

خربق - بفتح کیم و سوم سپهره که بهند

سیرسون گویند -

خمر که از برق - آسمان -

خط از رراق - خطی که قرین جام جهان نهد

خط الحاق - خطی که نویسندگان مقام الحاق بنویسند

خضرق - بفتح کیم و سوم فارسیان و محکم فوم و

و شام استعمال میکنند اما اصل لغت و می معلوم

نشده است کذا فی القنیه -

خضیق - بالفتح با سوم فارسی نام میانه

مسلکی است ترکان را که ایشان اخنیا قیان

گویند و نیز یک نفر خنیا قی را خنیا قی گویند -

خوق - بالضم حوصن خشک کذا فی القنیه -

خنجر ملک مشرق - کنایه از آفتاب -

خورنق - بفتح کیم و دوم و چهارم و قصیر نام

که بنایت عزیز و عجیب است و قصه آن

در شرفنامه مسطور است -

خیمه از برق - آسمان -

باب الکاف التامی

فصل فی العزلی

خایساک - نام وادی است بکران -

خیک - بفتح تین نام مودی -

خیزک - نام جزیره است بحر فارس -

خک - نام مودی -

خشک - نام مودی -

فصل فی الفارسی

خاتون خلک - زهره و آفتاب -

خاتون شبستان افلاک - مثله -
خاشاک - ریزه کاه با خاک بهم آمیخته و
در اداست ریزه های چوب خاک و امثال آن
که با یکدیگر بهم آمیخته باشند -
خاشک - مثله -

خاک تارکاب - قالب بشر -
خاک نمک - نام بازی که کتابی غیر گویند
خالیسک - یک انگه دران و هشت آل آن و
یک خرد که ترکش بدان دارند -
خیاک - بالفتح با دو م فارسی شنگاه گویند
یا چار و دیاری که سرش کشاوه باشد و در آن
یا مرغی نیز آمده است -

خیز و رک - لغتین خرنده است که گلین غلط
و در زفا گویا مندرج است که بعضی هزارا می خوانند -
خیک - لغتین افشردن گلو و نیز سیاهی روی
که از غم و اندوه پدید آید بتاریش کلف خوانند و
قبل خیک با دو م فارسی نان بزرگ -

خیموک - بالفتح محکم یعنی استوار کدانی زفا گویا
خجک - لغتین خلی نقطه و کات کدانی اصرار
خجک - بضم تین انگشت نه که بتاریش مهر
و خرد خوانند و قبل پاره ایش کدانی القینه -
خدوک - بضم تین شرنده و خجل شدن کدانی
شرفنامه و در قینه مذکور است بالضم با و او فارسی
طیر شده یعنی خجل شدن کسی طیر شده باشد
آزما میگویند خدوک است یعنی خجل است -

خراک - بالفتح بانگ مرنفخته که از گلو می آید
تبارش عبط خوانند -
خحر حکوک - بالفتح با سوم فارسی گیاهی است
که بزنان کم شیر دهند زیاده فی شیر را و در زفا گویا
مذکور است و در ویست که آنرا پهل و کچی گویند
کدانی زفا گویا -

خحر چیک فلک - سرطان -
خحرک - لغتین مصفران و خضر و نیز چوبی
که بدان اصحاب تغیر را خفتانند و زده زنند و آنچه
از چوب تراشیده بالای فک امثال آن باشد
که بدان تار را بوند و نیز خرا را گویند کدانی شرفنامه
و در مایشه ملقط بقلم میان قاضی شده مرقوم است
انجیدان و دیار را نه کنند -

خحر گوشک - با سوم و چهارم فارسی مصفر و خج
و نیز گیاهی است که اطلاق حکم بر او را و کدانی
شرفنامه در لسان الشعرا یعنی زبان مذکور است -
خحرک - بالضم مهره است که در چشم و غم را در
گلو می گویند و کان بندند -

خخوک - بالفتح گیاهی است که بزنان کم شیر دهند
زیاده فی شیر را -

خخونک - معنی هب آمده که بازی و جان و
بندی و نوکا خوانند -

خخونک - مثله -

خخووک - با و ویست که شبیه پهل است -

خخووک - سرگین گردانگ بتاریش خجل خوانند

خشک - کبر اول بمعنی کل معصوم آمده است
 بمعنی تاخیر و درنگ و مطلق وقت را گویند
 اعم از صبح و شام و غیره و همچنین غاری باشد
 سه گوشه و آن دو نوع است غرود و کلان هر دو
 معروف است و غاری سه گوشه که از آهین سازند
 و نیز غاشاک که انقل من شیخ محمد خضری -
 خشک - مصغر خشت و نیز خشک طایفه که در
 بغل سراج پیشواز و کینای می دهند -
 خشک - بمعنی کیم و سوم و خشک بوزن
 حروف درام زاده -
 خشک - صند تر خالی از لطافت و نیت
 و خلیل و بمعنی و جای که خشک تر و سفید تر باشد
 کثیر باشد و غیره و برادر است -
 خشک - خشک - مستری -
 خشک - بالضم جانور است پرده که آنرا
 کاروانک نیز گویند و کیم پرسی مفتوح نیز گویند
 کدانی القینه -
 خالخال فلک - آفتاب و آفتاب -
 خشک - بمعنی آب و برین و بخت اول
 پای از ابرو مشوار رنگین و کلی ناپخت رنگ کرد
 که دختر گان خلق کنند و کوزه رنگین -
 خشک - بالضم و التشدید آه از پلک و دست
 بر دست زدن ای و خشک زدن و نیز آن وزن
 غرود که پیش از روی بود و نیک عیق باشد
 و بالتعقیف مصغر خم -

خشک - بالضم نوعی از پوشش و رشت
 که در ایشان پوشند -
 خشک - بالفتح و قبل الکرسیه و اند و خشک
 و قبل کلمه میند و بمعنی گویند که فلک است که
 براندش کلمتی خوانند و خردک شده -
 خشک - بمعنی خوش و سر و نفس از وزن و
 خوش با و گفتن که تباریش طوبی خوانند -
 خنیا که فلک - با و متجانس اول فارسی آمده است
 خواهر الملک - کلی است در روم -
 خورنگ - بالضم با و معدوله مهر است بر
 دفع چشم زخم در گلوئی که و کان بندند -
 خواجه فلک - بالضم با و معدوله آفتاب
 خون ل خاک - ای ترکیه که در تجویفات کوه
 در سحران با و آفتاب منجم میشود کدانی القینه -
 خوی آتش ناک - ای خوی غضب که در
 خوشک - فلک است در غایت شربت که خون
 کم کن دهندش کلمتی نامند -

در القینه

فصل فی الکواکب و القمار

خدرنگ - بنسبت از تیره چین که خوار و سخت با
 خدرنگ - بالفتح با سوم فارسی بر جی از بروج
 فلک که تباریش سلطان گویند و نیز جاذبه ای
 که در خشکی بیای کج رود و آنرا پنج پاک نیز گویند -
 خرسنگ - بمعنی سنگ رنگ که سخت گران باشد
 خط زبر و زنگ - ای خط سبز و بر آمده -
 خشک - بالفتح بفضی و بالکسر پدید و آن

بندگود است -
 خنک خنک شرح خنک نفی خنک
 خنک خنک شمشیر خنک بود خنک
 خنک خنک نوای خنک کذا فی الخنک
 خنک شب آهنگ - با هر دو تخلص فارسی
 آن براق که در شب حلاج حضرت رسالت صلی الله
 علیه و سلم بر آن سوار بودند کتایه از صبح صاوتها
 کذا فی القیاده -
 خنک - با کسر شرب و آن غار و شک
 بزرگ بندش کمال نامند
 خنک فی غیره رنگ - آسان -

باب
 فصل فی العرفی

برادر و نشان در می و شمشیر
 بزرگ و فوکی از بدین و اثر غیره را می شناسد
 به بالی اید و برامید و از غیر نام کوی در ویش
 کذا فی القیاده و در فارسی خال آنرا گویند که بقدر
 بقدر و می و با اندام دیگر سیاه باشد و از بدین خبر
 ماخذ از تازی است زیرا چه خنک نام پرده است که
 در آن همه چیز آید باشد -
 خیال - با فتح ریم و خون تن و زخمان -
 خیال - یعنی کیم و کور و درم با همی خنک و بدین
 خیال - با فتح و کیم و غیر نام و لایه که در
 راوی آن را باشد و از بدین خنک منسوب بدان
 و از بدین است -

خنک - شمشیر -
 خنک - سپیدان سپید و خوش -
 خنک - با فتح ضعیفان و زیلفان -
 خنک - یعنی کیم و سکون و درم و بدین -
 خنک - با فتح میان که وقت تیر انداختن
 بند و در و قمار را نیز گویند -
 خنک - سر که در و خنک و دوست -
 خنک - آنچه در میان و بدان هر دو کسند
 خنک - و در باغ و در میان و در و بدین کسند
 خنک - با کسر و بدان از فری و بدین که در جابجایی
 خنک - پای بر خنک -
 خنک - دوست و در ویش و در و بدین تن
 و در و بدین و در و دوست که کذا فی القیاده و بدین
 ابراهیم علیه السلام خنک گویند -
 خنک - با فتح خنک و گاران و احد و بدین بر آید
 و در قیاده بدین معنی لا غرست -
 خیال - صورتی که خواب بیند و غیر و بدین و
 چیزی که در میان کشت زار با همی کنند نام خیال
 برین کذا فی القیاده و کذا فی الموائد و استیاج و غیر
 خیال عالم مثال را گویند و آن برین است میان
 عالم ارواح و اجسام و آنرا خیال هم بدین گویند
 عکس ارواح عالم است و غیر خیال تصور صورتی
 در خاطر خواه آن صورت جسمی باشد یا منسوب
 چنانچه خیال شاعر -
 خیال - یعنی نوکر و صفات الله جل و علا

لذا فی شرح فقامه و نیز فوکر لا اله الا الله را گویند
چنانچه در حدیث است الا انکم بخیر اعمالکم
فقلوا انعم یا رسول الله فقال ان انعموا لا اله الا الله
خیر - بالفتح ایان اصحاب کرده اند نیز خیر را

فصل فی الغازی

خرچال - بالفتح باسوم فارسی پرندہ آیت
آبی یعنی سرخاب کدانی شرفنامہ ووز فاکو یا
مذکورست مرغی است کہ سر یا لاکر و ووتبار
کرست را گویند۔

خزول - یعنی نامر و غزل۔

خوشمن کل - رنسا رو عا بنج محبوب

خرموش - بالفتح با و او فارسی گویا هست
که اطلاق شکم باز دارد -

خروس کنگرہ کا قلعہ اور اس کا دور و شب و روز

کتابخانه از انجمن موزون و لطیف احمد فیضی، کمرنگ

کذا في المتن

فصل ۱۱ - اماکن موقوفه و غیره

وسيلة اخرى

دفعہ کے لئے

فصل اول در بیان کلیات

خطا و انحراف

مجلس - مدرسہ اسلامیہ

مجلس شورای ملی

پیشانی ان کو بوسہ مارو کہ

پیش از این در کتابهای دیگر

تیز پرو بعضه گویند و راج که آنرا الکباب نیز گویند و
در لسان اشعار اکبر سر کیم و فتح نامی مسطره رسته
در قلمه لغت به معنی راج است -

خزان اول ستم کتانی القند

فصل در بیان مذهب و مذهب که مذکور است

کے لیے جو اس کے لیے ہے۔

الحمد لله رب العالمين

۱۰۰

فصل في العزيم

فما عجزت بكسر التمام فغير خيرا ولا شرا

انکسری الکینہ کینہ

خدا و من خدایگان غلام کشتیایا مبارک بودم

بفتحین مع آن

خبر - بالفتح والتشديد فوق الزكلى فبقا

عین خیر برای ما عکس داشته که از آنجا که در وقت...

معین خورشید دولت و روزگار و این را بدو

سعدی بن مسعود بن ابی بکر بن عبد الله بن عمر بن الخطاب

عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من قرأ سورة النجم لم يمت حتى يرى مقعده في الجنة

خداوند متعال را شکر و سپاس

مجلس شورای اسلامی

— ۱۱۱ —

100

... ..

100

10

100

که در شب و اوج مرکب بود از کعبه تا مسجدی افتد
 براق و از مسجدی افتد تا مسجدی که منتهی به خیرش
 عالیه السلام و از مسجدی که منتهی تا کسی خیر و در
 کسی تا خیرش فرو و اگر از خیرش به کسی که
 که آن چهار کرب چو با طبع بود که ترکیب به
 از آن بود و کس سر از یکون گشته
 خصلت بر وزن چو جرات و طبع و نوس و
 برینش شکسته و در دو کانی که ازانی شرف و در تی
 یعنی طبیعت و گوهر تی آمده است
 خصلت هم باقی اندرون بینی

فصل فی الفارسی

خاتم هم یعنی انجمنی سلیمان علیه السلام
 خاتم خلد بخت و روزی تجرید با صدق و پر
 و بافت نازده و کنگ و نیز شراب نامعطر و نیز
 ابریشم خام
 خاتم وینه هم یعنی چرم روئینه خرم و وینه خرم
 خاتون هم - کنایه از شراب ناب -
 خایه یک کام - ای سر کشی کند -
 خرام - بلکه ای ز قمار باز و باز رفتن و
 باز زد که کذا فی شرف نامه قول صید قمار از این
 خوابیدن است و از معنی مصدر و فاعل هم می آید
 خروسان طایوس دوم - یعنی صحرای -
 خسروا هم - آفتاب -
 خرم - بلکه که است کذا فی شرف نامه -
 خرم تو مخمور هم ای خرم از حیات

دی نازده است کذا فی القیة
 خشم که چشم - شیطان به سپهر کذا فی القیة
 خرم - بالفتح و قوی و خرم چشمه و ابوالوان و باطن
 معروون کذا فی القیة
 خلم - بلکه آب بینی که بطر بود کذا فی القیة
 خلم چشم - تنه از چشم
 خلم چشم - لفظین چنانچه که چشمش هموار
 به روی و موتی و شگافش ریخته باشد این هر دو
 لغت از زنا گویند
 خوار هم - با و او مدول نام شهر و ولایت آنرا
 نیز گویند

کتاب در بیان معانی

خورد هم - ای بریزد و بیزد هم -
 خور هم - بالضم و التثنی با و او مدول و خورش
 خیالش فرو برد که و ندان حکام سینه

خیال و ننگ شده و نهایت رسیده و نخی دوم
 آشت که خیال و از بختی گرفته است که بخت
 هلاک و رده خیال و را نشی که رده است بشبه
 و رخی هلاک و ندان فرو برد حکام که لایق است
 درین اشکات کرد و او را لایق و لایق گویند

فصل فی العربی

خان - کاروان سرای کذا فی التاج و
 شرف نامه مذکور است پادشاه ملک سمرقند هر که
 باشد و در زنا گویند که در ترکستان پادشاهی
 که در ترکستان مرتبه بود و او را خان گویند و پادشاهی

که بزرگترین مرتبه بود و او را خاقان نامند و نیز
نام ولایتی است در زمین ترکستان فارسیان
بعضی خان نیز استعمال کرده اند -

خازن - نگهبان مال -

خوانجیان - کسبه لام معروف کذا فی التاج
و در طب حقائق الاشیاء مذکور است خسرو و او
و آن چنان باشد که در هر پیوسته بلون مرغ و هم
بود و آنچه از طرف سواحل گردید سیر بود و توان
بیبی شیخ ماند و بهترین انواع وی است که
محکم بود این لغت عربی است -

خانک - نام استوار و خیانت کننده -

ختن - بختین و امل -

خندلان - بالکسر بهرگی -

خساران - بالضم زبان -

خسروان - بالضم از نان و رشت و فاش -

خشتان - علت کذا فی القندیه و در شرح

نعمتین علم و طبعین دل و سر است برقی و باد

خلفاء الراشدین علیهم السلام و عمر و عثمان و

رضی الله عنهم اجمعین -

خلخان - بالضم جمع الخلق بلغة الفرس کذا

فی شرفنامه و در تاج خلخان جمع خلق بهن شیخ

مقوم است -

خامنه - بالضم و بالکسر شگسته است سیاه

که نگین سازندش و باره میرخی زرد و زنگنه

که بره است میانی و او کیو دست و گویند که

سیاه و سفید است -

خمسین - چاه و عسکان چاه و وزیر سیان

چنانکه اربعین اهل سنت و جماعت -

خوان - بالضم و بالکسر معروف کذا فی التاج

و در شرفنامه میگوید خوان باو او معد و معدون

یعنی خوان طعام پس معلوم میشود فارسیان همان

خوان را باو او معد و معد استعال کرده اند چنانچه

خساران - بالفتح و ختی است خوشبوی کذا

فی التاج و در شرفنامه مذکور است بیا و فارسی

و سوم موقوف چوبی است که بهندش است و خوانند

و نیز نام ولایتی است و در قندیه مسطوره است لفتح نیم

و ضم سوم شاخ و رخت و الله اعلم بالصواب از

شرفنامه معلوم میشود که این لغت فارسی است نیز

مرکب است از خیزوران امیر خاتون و راندن -

خیر المساکین - گیاهی است که بر دخت پیچد و

دخت را خشک کند و آنش را بخورد و طراوت و

سازگی یزد و برگهایش زرد که اندک بازیش عشقه

و لبلاب نیز گویند کذا فی القندیه -

مقتل فی الفارسی

خاتون - عروس و صاحب خانه کذا فی القندیه

اقول عروس صاحب خانه لفظی مشترک است بر مرد

و هم بر زن اطلاق کنند اما خاتون مخصوص محجور

یعنی که بانو -

خاتم شمسین نشان - همان عشق و دوستان همدان

کذا فی القندیه -

خاک گرن - بار و موتوف گنده فار و خارا
بکن و نیز نام ولایتی ست -
خاک مغلان - خاور دشت ام غیلان که
لکه گویند کدانی القنیه -

خاقان - پادشاه ترکمان پادشاه چین
کدانی شرفنامه و در قنیه پادشاه قنیه پادشاه چین
و پادشاهی که در ترکستان بزرگتر بود -

خاک گران - بکاف موتوف و نیا کدانی شرف
اقول خاک گران آنرا گویند که رفته خانه آنجا
اندازند تباری و من ساط گویند و آن فریده میا
و این مرکب است از قبیل میدان و سرمنه آن

آوندی و سرمه و از این طرف است یعنی محل
پس یعنی ترکیبی جایی خاک و محل خاک نشده و نیا
همین است و بعضی خاک نیز آید قول خاک که آنجا
خاک فلیکلان - اسی قالب کافران بدایان
کدانی القنیه -

خاک دیوار خورون خاکیان - یعنی
آدمیان و خواران -

خاک نان - یعنی بروی نان که سر و
بچکان که قند کدانی شرفنامه و قیل کن
سپاه که بروی نان بسبب تری آتش می آید
خام گرن - با سیم موتوف اسی محو گشته
کدانی القنیه لیکن از ترکیب سه تنه است -

خامالاون - چینه مصری -
خامالان خامالیوان - مثله -

خا شحمان - پادشاه چین -
خاندان - خلیفه و نیز یعنی خانه پد آید
خانه ویرین - آفتاب و ستارگان -
خانه روشن کردن - کنایه از آفریدن
و با تبار سیدن -

خانه فروشان - با واد کار پاکبازان مجرب
و خراباتیان و نا خلفان -

خانه گرن - یعنی بدبر و نا خلف که خانه پد آید
خاوران - نام ولایتی است که حکم حلال الله
خاوری از انست و دشت خاوران فرسیه
بسطام است و نیز یعنی خاوراید -

خامیدن - بدندان ریش کردن کدانی خاک
خستن - با لغت نام ولایتی است مشک خیراد
ترکستان زمین مشکوب بشاهان و خوبریان
ختملان - با لغت نام ولایتی است در وادی
آن در باشد و اسپه ختمانی منسوب بدان ولایت

خدا ووران - یعنی آنکه بعد از خدا واد
و نیز دکان عشق و پیغمبر و معنویان کدانی شرفنامه
و معنی ترکیبی آنرا که از خدا وند و اند معنی رضای
خدا ووشان - با واد فارسی معنی اهل نصرت
معرفت کدانی شرفنامه و در قنیه مذکور است و
متصوفانی که خود را به نقطه و مرتبه آرایند قول
یعنی خراتیان -

خدا گیکان - بکاف فارسی پادشاه وود
ادوات یعنی خدا وند و مرابن مذکور است که گندماند

خدا

استقال این لفظ و طوق خیرا پادشاه نیامده است
خدائی و خوشان کن اهل لعنت که دعوی
خدائی کنند.

خراگین - نام سلامی است کدائی القنیه -
خراسان - کشور چهارم که مشورت بخورشید
و نورشیدر بعضی کسان خراسانی هم میگویند
گفته اند کدائی شرفنامه و در قنیه مذکور است که
نام ولایتی و نام دانی -

خراس خرمیسان - آسان -
خراشیدن - بالفتح تراشیدن پوست بریدن
خراطین - کرمی است که از گل بدیدی آید
تباری اعمار الارض و ثمره الارض نامند -
خرازمین - مشهد -

خراغان - بازار و کبر رفته تبارش قنیه
خرجهین - بالفتح زنیل یا جوال بزرگ کردن
هر چیزی بیدارند -

خرجهون - بالفتح نام شهر -
خرقه و زان ختن - انار موقوف یعنی بگنه
معتز شدن و عاجز گشتن و تسلیم کردن -
خرقه ساختن - کنایه از چاک ساختن و دیدن
و پاره کردن جامه خرقة کرده شدن -

خرگمان - بالفتح یعنی بندگان و کار لایق
والاعنی و کار دشوار که از آن بد زنتوان آمد کذا
شرفنامه و در شرح اسرار یعنی خرقة عطا کرد
خرستان - باسین موقوف بانیکه خرا

در آن بسیار بود -

خرمن - ابکسر قوه غلبه مالیده و غیر آن باگاه
خر و شیلن - با و افارسی فرایه کردن بگریزانی
خرزان - بالفتح هشت روز از شهر یوم ماه که خورشید

در برج سنبله بود آن روز جشن رمضان است و بعضی
گویند که خزان روز سوم است از شهر یوم و فصلی
از قمری ربع سال آن سده است که آفتاب

در برج میزان و عقرب و قوس باشد و آخر تیره ماه
نیز گویند کدائی شرفنامه و در زانگو یا است که
درست تر است که خزان چهارم روز است از

شهر یوم و در موارد الفوائد مذکور است ایام برگ
خرزان - ولایتی که بطول آنجا نرسد کدائی
المواد الفوائد و در شرفنامه بدین معنی خزان بختین یعنی

ایستادن و نون است پس هر دولت باشد -
خرزوان - بختین و بختی نام سهاره توفانی
کدائی شرفنامه و در اوقات شاپناه سلطنت

نام دیو -
خریدن - بالفتح و پختی و آیدن کدائی زانگو
خستن - بالفتح مجروح کردن شدن و زانگو یا

بمعنی خردن مذکور است -
خوش کردن - با سوم و چهارم فارسی
مشهور را پوشیدن و زمین پوشیدن کدائی القنیه

خس و خزان - خست و خزان - آفتاب -
خس و نشان - یعنی آینه که در شهر یاوشای
رساند و نیز کسی که نشان آینه بود یا نشان

خسودون - بالضم و دو کردن -
 خسیدن - بالکسر کهیدن و در زفا گویا فتح
 مرقوم است -
 خشت من - ماد و شوهر زن یعنی خوشی کن که باطنی
 خشت من - بامار موقوف یعنی آنکه
 خشت زنده و گاه از این خشت بزگویند و زنده خشت
 اسی زنده خشت یا خشت را نیز و آنکه چنگ کنند
 بخشت یا در وین بود یا چنگ بخشت و در وین کن
 خشک انگبین - یعنی شکر که هم در زبور خانه
 خشک بود -
 خشت زرین - آفتاب -
 خشک یا خشت - باخار موقوف یعنی بی گرد
 یا خشت و هر چه اسباب بود تمام و یا خشت -
 خشک جان - باسوم موقوف یعنی جان مجرب
 و جانی که در آن عشق نبود و از نعم دیگر بی بهره بود
 خشک جان - باوقف کاف یعنی روزگار که
 که در آن اهل کسب نبود -
 خسودون - بالضم بر گل زودخت و دو کردن
 خضر خدلان - آسمان دنیا -
 خطیم سر کشیدن - یعنی بخطا و عیب کردن
 خط مشکین - اسی خط سیاه -
 خندان - بالفتح قبای سلامی که دانی فا گویا
 و در شرف نامه گفته است مرون بهندش آنکه خندان
 خندان - بالضم یعنی غلط نمیدن و
 خواب نمیدن آمده -

خشتن خشتیدن - بالضم غلطیدن که دانی
 شرف نامه و در قفیه مذکور است خشتن بالضم
 غلطیدن و خواب کردن و ناز عشا و زانو شستن
 شتر و جزات شدن و بخند شدن غیر -
 خندان - بالفتح همان خندان بالضم که بخند
 غلطیدن و خواب کردن و ناز عشا که از دکان و
 بزانو شستن شتر است -
 خلد برین - یعنی بهشت بالا برین -
 خلق آتشین - کنایه از شیطانیان -
 خلدین - بالفتح خشتن و در رفتن که دانی
 زوت انگویا -
 خمستان - بالضم خانه خار که اسباب
 زینتی فربه باشند -
 خمسه من - یعنی پنج انگشت من -
 خمک زون - بالضم و التشدید المیم و شک
 زون و دون دون و خوشی کردن -
 خم غلیکوان - فلک اول که فلک قمر باشد -
 خندان - بالضم مینان که دانی لغتیه و نیز خندان
 خندیدن - بالضم و الفتح جستن خندان
 فتح اول و سکون نون یعنی غلطیدن کردن حرکت
 و سکات و لغتیه مردم بعد از آن شکر لغت اول
 از قفیه است -
 خنجر زرافشان - عود طبع و آفتاب -
 خندان - نام شهر سیت در نواحی چین و
 هر چه شکفته را خندان گویند -

خندان
 خندان

خندستان - بافتح سحر و سحر و سحر
خندستان - بافتح و قیل و قیل و قیل و قیل
بکسر و سکون نون نیزست بمعنی مبارک و نجسته
و فرخنده و جایون -

خنبیدن - بافتح همان خنبیدن کنایه فی القینه
خوابیدن خوابانیدن - خواب کردن -
خواجه اختران - شتر می -

خوابستان - باواو معدوله سیاهی دان
تباریش و وات نامند -

خوالنجان - باواو معدوله همان خوالنجان
یعنی خسرو و ازو خوالنجان باواو معدوله و نه
خواججه نرین - آفتاب -

خوابگزین - بمعنی ترک عادت اذن آمده
خواب کلان سنام دارو نیست که بتاریش
خویرجیون - بفتح و دو متجانس قیل و قیل و قیل
مکسر ز نام دیوی از جمله شیاطین و این
لغت سمرانی است -

خوردستان - باثانی معدوله شایخ نوکار
درخت و یا عین سرزند و نیک نازده و
نازک بود کنایه فی القینه -

خوردستان - باثانی معدوله همان خوردستان
اما بمعنی ترکیبی لائق دوستان است -

خورده بین - بار یک بین -

خورده ان - باواو معدوله یعنی دانا
و بار یک بین و نکته دان و نیز غریب دان

و بمعنی ماکول بدان نیز آید -

خورشیدپرستان - بمعنی مغان آمده -

خورشید سواران - باوقف دال یعنی

شب بیداران کدافی شرفنامه لیکن این معنی

از ترکیبی است و نشود اقول اگر ازین صاحب دان

مراد دارند که نامک دال بمعنی عثمانی ایشان

چنانکه شمول میدانند میانند جاسجانی رود نوی

مناسبتی بود چرا که دل و قباب بشر بهشت ناله

آفتابست هر که مالک آن شد گوئی بران سوار شد

یا ازین کلامی مراد دارند که از مقام روح در

گشته اند و بر سر سیده و روح را آفتاب گفته اند

و لهذا تجلی روحی بصورت آفتاب می باشد

چنانچه در کتب و ابیات شیخ جهان مذکور است پس

هر که از مقام روح در گذشت و بمقام سر رسید

پس گوئی بران سوار شد و نیز خورشید سواران

ایشان را میگویند که در وقت گرمی و هوای متوز

سوار جگر دهند هر چه ایشان در گرمی سوارند گوئی

بر آفتاب سوارند و هم بدین میگویند ع سایه

خورشید سواران طلب یعنی هر چه بر سر ایشان

سایه کن و مصراع دوم نیز مؤید امیلی است چرا که

میگوید هم رنج خود و رنج یاران طلب بدین

تقریب بیان هر دو مصراع ربط ظاهر است اما بر تقریب

اول میان دو مصراع مناسبت ظاهر نیست لیکن

از قبل ملاحظه باشد و چرا که مصراع اول آنست

چرخ کمالان طلب کن و معنی شرفنامه تلخیص

معنی است بر تفریق اول از شب بیداران همین
 اولیاء را و باشد و بر تفریق دوم از شب بیداران
 بر پنج بر او باشد زیرا چه کسی که بر آفتاب سوار
 است و رانند با آنکه معنی شرف قرار از یزید الفدا است
 و در آن توجیه معنی چنین گفته است آفتاب در شب
 در زمین میرود و هر که در شب بیدار می باشد
 گوئی بر آفتاب سوار است -

خوزران - با و او فارسی نام ولایت است
 نام کمین شاه بن سبادش -
 خوزستان - با و او کسور و موقوف نام ولایت
 قریب بهان جنوب لشکر و در فرنگ مولانا
 خوزالدین کما که مستطورت که خوزستان لشکر را
 خورشید است - با و او معد و له خسته یعنی در
 و مادر شوهر -

خوش عنان - اسپ فرمانبردار -
 خون پاکستین رزان - یعنی می انگوری -
 خون باریان - خون گریان کذا فی الموائد
 خون جهان - اسی خون اهل جهان -
 خون چین - یعنی مویانی کذا فی زفا کما
 خون حیوان - یعنی گوشت در دهن و شیر
 و بجزات و شهد و جزان کذا فی الموائد -
 خون دل زفا حرج وان - اسی عرق
 سوزن پایی روان کذا فی القنیه -
 خون رزان - می انگوری -
 خون سیاهشان - چوبیکه بنایش نظم نموده

مهند کیم نامند کذا فی مشرقنامه و نیز می اهل انگور
 خیال شکستن - اسی طبع کردن -
 خیال پرستان - اسی عاشقان و دل آلود
 و اوگان کنایه از ارباب نظم و شعر نیز است -
 خیمهستان - کسانیه و خیمه یعنی امیر المؤمنین علی
 کرم الله وجهه -

خیروان - بایار فارسی و برار موقوف شیراز
 را گویند که آن مقبیه و له خاقانی است -
 خیمه صحرابرون - کنایه از غلب شدن
 خیمه در خرابی و نون - کنایه از بی شرم و
 بیباک بودن آمده -
 خیمه زون - کنایه از بر خاستن و بر پا
 نشدن کما که تامل آمده -
 خیمه زو حانیان - آسمان -

باب الواء
 فصل فی العربی

خوش - هفلطن را گویند و تقبیه ستر می باشد
 و آن کنایه از عفت و تامل است -
 خور - بالفتح مع التشدید بکر سنگ و بالضم عمل
 خطو - بالضم گام -
 خطو - بالفتح وافی و مقوله در هم شده شدن
 خفو - بالفتح اندک درخشیدن برق -
 خلو - بصفت غالی شدن و خلوت شدن

فصل فی الفارسی

خاک تو - اسی تربت تو و متواضع و آبرو

کدانی القتیبه و بمعنی طینت تو نیز آید.

خاکدان دیو - دینا -

خانه ترازو - برج میزان -

ختمو - با بضم در وی اختلاف بسیارست

بمعنی گویند شاخ کاوست آن گاه در زمین

چین باشد و بعضی گویند شاخ است چون از

سال از عمر مار بگذرد از شاخ بر آید کدانی القتیبه

و در زبان گویند یا بعضی شاخ افنی یا ماهی که او را از

خرد و - بفتح تین یا دال معنوم خرد و است که

سیر کین اغطانند و آنرا خیر و ک نیز گویند - بگو

خز و - بفتح تین اثر خیزی از مرده کدانی زخم

خدیو - با بضم و الکسر یا با فاری حست او اند

پادشاه و وزیر و در زبان گویند یا است وزیر -

خریو - بالفتح نام پادشاه و میل نام پادشاه

خستو - بضم کیم و سوم جاند و خرنده و پایز و گدا

که بتازیش فقر نامند -

خسرو - با بضم نام پسر سیاوش بن کیکاوش

که گنجینه یافتند و نام پسر پادشاه بن هر فر شاه

بن نوشیروان که معشوقه او شیرین بود و شک

و فرزند پادشاهی را نیز بجا نام خود آورد و بود چون

پادشاهی نیز بزرگی صفت گفتند خسرو عهده کش

گویند کدانی شرفنامه و در قتیبه مذکورست خسرو

و عزیز و بخی سگ نیز استعمال کرده اند کد نام

تم لفظ و نیز نام شاعری و بلوی که شمس خسروی

منسوب بدوست -

خسرو وارو و خنجن کدانی طبعاً نیکو است

خسرو با بضم مادر شوهر و مادر زن -

خطو - ای و زمان تو کدانی القتیبه -

خلی تو - ای نیزه تو که آن خلی است -

خکاو - بالفتح با کاف فارسی نام مقامی است -

خو - بالفتح مشتق از غله و آب و جزیران در

لسان اشعری است که گویا بختی که از گشت گیند و در

اندازند و در ادات الفضل بمعنی اخیر با بضم مندرج

و بمعنی سرشت و عادت نیز است -

خسرو - با کسر نام کلی اصل شکل گل بنیه زده کدانی

شرفنامه و در زبان گویند یا میگویی گویا است که بندگان

پست پس گویند کلی بزرگ دارد و اول اصح -

خو - بفتح کیم و ضم ویم آب هن که خوی نیز گویند

باب الهماء

فصل فی العربی

خاتم - آخر چیزی -

خاکه - خواهر مادر زن -

خاکوله - دغا و مکر و احوالی و دودلی و دورویی

و خوی و اثر -

خافضه - فرو برنده و فرو کننده و نیز خفته و گند

خاسره - تنگنا مردم -

خاشعه - مرد خفته و فروتنی کننده -

خاصیه - طبیعت و خوی و اثر -

خاویه - خالی و اقاده -

خجالة - شش و زندگی -

خداوند - نام دیگر -
 خرمه - بالکسر حروف و باز آن مخبر غلط است
 منقول از خط شیخ ابراهیم قوام -
 خدیجه - من اسما الفسار و نام مادر بی بی فاطمه
 رضی الله عنها -
 خدیجه - بالضم نام پادشاهی بزرگ که او را
 خدیجه برش گفتندی -
 خرافه - بهم خوان شیرین نوش خرافات جمع آن
 کذا فی القنیه و نام مردی که پیران عاشق او شدند
 و او را از آن عالم حکایت می گشتند و خلق باور میکردند
 و هر حکایتی که بود میباشند می گفتندی و از حدیث
 خرافه و بی اساس و خرافه و غیره و در بعضی
 غیره و البته قصه و روی کاوین گویند کذا فی
 بعضی الطب -
 خرمیه - دختر شرمین -
 خریطه - معروف -
 خراعه - بالضم نام و الیتی و نیز نام پادشاهیست
 که بعد از سلطان بکه که او بود کذا فی شرفین مرو
 فی التاج حی من الازد -
 خزانة - بالکسر الفتح معروف و فی التاج
 عمل الخازن -
 خرمیه - من اسما الرجال نام صحابی معروف -
 خساره - بالفتح شاهزادی پراگنده از دولت
 بریدن کذا فی القنیه و نیز در بیان -
 خساره - بالکسر از طعام بر خازن سبانه

سلا
 برای رضای
 کردن
 جزونی

نکته

که بجا نیاید و بالضم روی از هر چیزی کذا فی التاج
 و در شرفین خساره بالکسر یک کردن باغ و
 بالذکر کشت از گیاههای نمود و -
 خشخاشه - باک که مانند و جانه نو -
 خصمه - حالت و خوی و عداوت -
 خصومه - معروف یعنی جنگ -
 خصمه - بالفتح غایب -
 خصره - سبزه -
 خطه - بالکسر آنجا که خط باشد کسی که فرو
 نماید کذا فی التاج -
 خطبه - بالضم معروف -
 خطیه - گناه -
 خفت - بالکسر تنگی -
 خفاجه - بالضم تومی اند بر او که الله قاطع
 کذا فی شرفین و در التاج است خفاجی من قبل
 خصیه - بالضم پو شیدگی -
 خله - بالضم و استی و بالفتح شراب ترش
 خلیل الله - نام ابراهیم علیه السلام -
 خلاصه - بالضم یک تربیه و در بعضی کلمات
 خلعه - بالکسر معروف که پادشاهان عامه میپوشند
 خلوه - بالضم رسوا کذا فی القنیه بالفتح تنهایی
 کذا فی التاج -
 خایمه - معروف یعنی تاق -
 خیمه - بالفتح معروف -

فصل فی الفهارس

تاج

خاتوله - و غا و مکرو و دوروی کذا فی شرفنا
و در اوقات ست خاتوله و دوروی و و غا و مکرو
و غا باز و است علم و العوالب -

خاوه - جاردی که چوب بسته سقف و دیوار را
از گره افشانند -

خاره - سنگ سخت و جسته از جامای
ابریشی تمیزی که بدو گونه بود ساده و محاطه ثانی
خار آفتابی خوانند و صابی و غنای نام مروت
خارچینه - بار موقوف و جیم فارسی است
نیلک دن گوشت و پوست و برنگشت و
یا مونچک گیرند و فارچینه را تباری غناش
گویند کذا فی زفا گویا و در تاج معنی غناش
موی کن نوشته است -

خازنه - خواب زن -

خازره - گل سرشته که تباریش طغین خوانند -

خاشه - ریزه کاه یا خاک آمیخته کذا فی

شرفنامه و در زفا گویا معنی ریزه های سرین

گما و شیل کن مذکور است و در اوست سیزده کاه

کاه و چوب و سرکین مانند آن بهم آمیخته -

خاک شده - ای خواب شده -

خامه - قلم -

خامیازه - با سر موقوف خازه -

خانقاه و خانقه و خانگاه و خانگاه آخرین

باکات فارسی عبادتخانه -

خانواده - یعنی فیلان -

خانه - معروف که تباریش بیت نامند و در

قدینه یعنی زن مذکور است و این معنی مجاز است

خایه - بریده مرغ که تخم مرغ نیز گویند -

خفه - بالفتح افشردن کلاه و تاسه و لوا -

کذا فی القتیة -

خیره - بالکسر و خیره بالفتح حکم و استوار -

خیره و خیره - کلاهها بالفتح مع الیاء افکار

جمع صاب کذا فی شرفنامه و در زفا گویا خیره

معنی قووه رنگ مذکور است -

خجاره - بالفتح و الضمه انگ -

خجسته - بالضم مبارک -

خدره - بالضم یا نه آتش که در میان و دور و

یعنی شراره کذا فی زفا گویا -

خدرابه - بالضم چوبی که آب از دیگر بند و شش

بندگاه سران کبرین خوار می پالاید آنها

خورابه - بوا و معدوله هم نویسدش و بالفتح

ویرانه از بیت -

خمر بند - آنکه در خلعت و لاری پلان نهادن

و بار کردن قهر و خرد کند و در این کیسه عاشر

روزگارش از گریه خرب و تباریش مکاری خوانند

خمشته - با سوم فارسی مخموم بلندی را

گویند کذا فی زفا گویا و در قدینه مذکور است بلندی

قهر و خیز آن که با می پشت باشد یا از قبر بیست

نیز گویند قهر است -

خمریطه - بفتح کیم و سوم که دم است یعنی خرفه

کندانی ز قانگوا -

خوشینه - بالفتح باجیم فارسی جهان خوشین
و بالضم باجیم تادی جوان در گوش یعنی تنگبار
و تفاربتبارش خج گونید -

خوشه - بالفتح و در متجانس خصوصت مجاوله
کندانی القنیه و نیز قلن خاطر -

خوره گاه - بالضم جای خورون و نیز خیزد
که بایکمان و درون خیزد بزرگ بودیدارند بجا محل
خورد - بالضم شاره آتش و عیب بکند یعنی
ببریکی علم و تفسیر یعنی پازند سافه و زشت و
در قنیه یعنی ریزه میزند و پاره آتش که از جوی
خورد گاه - بالضم بکاف فارسی سجا که بر زمین
نشیند از سینه شتر کندانی القنیه -

خورد - بالفتح آکت سطر و دراز و اله -
خزیره - بالفتح کیم و سوم درختی است خورد که
برگهایش کافران هنگامت پرستی بکار برده
هندش کثیر خوانند و قیل خیزد که تبارش
خطل نامند -

خوشه - بالفتح جنگ خصوصت کندانی شرفنا
و در قنیه یعنی خوشیده است -
خوسله - نام فارسی است که هندش گیکوار
گویند یعنی سالی و در طلی گویند که افی بعض
نقات الطوب -

خرفه - بالفتح سبزه است ترش که تبارش
بقطه و قها و چند لونا گویند -

خرفه کرده - اسی چاک کرده -

خمرگاه و خمرگه - کلاها بالکسر بکاف فارسی
جسته از نیام مراتب پادشاهان و ملوک و نیز
مقام خوشی را گویند چه به پهلوی زبان خمریا لکسر -

خوشی بود و قیل کلاها بالفتح
خمرگاه ماه و خمرگاه ماه و خمرگه و خمرین ماه
خمرین ماه - کلام بالکسر یعنی آن دانه مله که
گاه گاه پیدا کند کدانی شترخانه و در طالع اشوا
خمرگه ماه یعنی آسمان مذکور است -

خمرگه و خمرگور - کلاها بالفتح و بالضم بکاف
که خمرگه تبارش ولد الحار خوانند کدانی لاصح و
خمرگور - کسر دوم و سوم و چهارم فارسی
خوشی که آنرا گویند گویند -

خمرین سوخته - بی مایه و مایه بر باد واده را
خمرگه - یعنی همان خوسله کدانی بعضی طب
خمرگه کاف خمرگه کلاها بالضم و اله لشد و
و کاف فارسی جهان خمرگاه -

خمره - بالفتح نوعی از بوق که هنگام
زند و مده است کم از که هندش شکر نامند
خوسه - بالضم با و فارسی در شرفنامه است
که گوشت پاره بلند که بر خنده گاه زنان بر آید
یعنی فرج و در فغانیا مندرج است پوست بالا
سوز که دور کنند تبارش بطر خوانند و هیچ
پوست که خفته دور کنند که خروس گویند
از آن مرغ باشد یادکر -

خمر

خروجه - بالضم با سوم فارسی مرغی که بسیار
بر سر دام بندند تا مرغان دیگر فرو و آید -
خره - بالضم خروس و نیز جانوران وحشی -
بالفتح کشت رفتن که بعد از چکیدن بساند
همه سگها مانند بوی خره خراوا و گوهرم آمده است
و خره بالفتح و التثنية یک کل تر که تباریش
طین خوانند و نیز توبه کل و بالضم و التثنية
باو است که موی را بپزند و از آن باغ و نیز گویند
و بالفتح و التثنية هجوم و از دام خلق که بگذاشته
باشد و خلق را که دشمن در آن به شکاری بود -
خریده - بالفتح بنده و کنیز که بچود و خریده
کذا فی شرفنامه در قتیله است دختر خود را قول خرید
در فارسی آنچه مشتری باشد یعنی خرید شده بنده
یا کنیز که در میان بزرگ اما داری یعنی دختر شریفین
و آنکه نرسیده و خریده است -
خساره - با سین جمله شاخهای پراکنده از درخت
و در کردن کذا فی القتیله -
خستوانه - بالضم یا در وقت خرده که از کربا
دورند و پشینه است که در ویشان دارند یا موکبا
آید بینه و در لسان الشعر اندک است که تار بر کربا
خسته - بالفتح تخم نمزیده و زخم خنده که
تباریش مجروح خوانند و خرده که تباریش باه گویند
حسن و مین گرفته - ای عابد شده و
زینهار خواننده -
خسره خواجه - بالضم پر شوهر زن -

خساره - بالکسر خیا خچ کشت در لذت بازی
خشته - بالکسر معروف و نیز بر کفش حیا
پوشیدنی کذا فی شرفنامه و در قتیله خشک از بار
و مردم عامه سوزده گویند -
خشته - بالکسر و قبل بالفتح مغسول بی برگ
خشک سال خاوشه - ای خطی که از مواد و واقع شود
خشیته - کسرتن سپید و قبل سپید خورد رنگ -
خفه - بالفتح سوز و فشردن گلو کذا فی شرفنامه
و در قتیله یعنی عطسه مذکور است -
خنده - کشت -
خندیده - پسندیده و مشهور و معروف و در ادوات
فی الخار مع الثمار آورده است -
خله - بالفتح آب بینی آدمی و حیوانات و قبل
بشید یا شانی بر زده و گم شده و چون کشتی را بدین
بر انداخته و روی که ناگهان از بندگاه نیز و بند
یهوک نامند و در لسان الشعر بمعنی نخست بوزان را
صحیح کرده و در بواقی تخفیف -
خلوه - بالضم رسوا کذا فی القتیله -
خمخانه و خمکده - کلاها بالضم همان خمستان
مذکور می نماید -
خمسه تخیره - پنج ستاره سیاره و در آفتاب
و ماه تاب کذا فی القتیله -
خمره - بالضم و خمیره یعنی کم و سوم جنبی اوانی
که اکثر کاشکرها و آچاروران دارند -
خنبیه - بالضم و مشهور و ناما بکار می رود و بسیار
است -

خوابگاه و خوابگاه - کلاه با او و معدوله و با
موقوف و کاف فارسی اینجا که شنبه و پنجشنبه
خوابگاه - با او و معدوله و زخامه و شیخ و
حاکم و ملازم و بندگی - خوابگاه نظامی علیه الرحمه یعنی
دل استمال کرده اند و در موافقت که طائفه طایفه
روح را گویند که انی شرفنامه قول خوابگاه معظم را گویند
و این معنی شامل است آن همه را -

خواره - بالضم و مقصوره افغان طعام را گویند
و در موافقت غلامی را بادی که قوت بدن بدان
خواره قیده و پرده و در قینه یعنی کلمه است -

خواست - با او و معدوله و سین موقوف و مقصود
مطلوب و نیز مال و سیم و زر -

خوابگاه - با او و معدوله و دوات -

خوابگاه - با او و معدوله و آنچه بدان در بگذرد
که انی زنا گویند -

خوبه - با دو م و سوم فارسی تاج خوبوس
و نیز گلی است سرخ -

خوبه کامه - با او و معدوله و نیزه هر چیزی عجیب
و نیزه را گویند -

خوبه رایه - با او و معدوله و بان خوابگاه که گذشت
خورد - با او و معدوله و نیزه هر چیزی عجیب
و نامت و نیزه را گویند -

خوزه - با او و معدوله نوعی از علمتای سرخ را
که انی شرفنامه و در قینه مذکور است خوزه با او
فارسی علقی که بدان موسی ریز و قیل و قیل و قیل

خوسه - با او و فارسی و سین مهله آن صورت
که در کشته و بالین را از چوب کاه و امثال آن
برای کنند تا به نام و سباع و بدین آن بگریند
و انی پندارند و نیزه اکثرین نیزه گویند که انی القینه
خوشه - با او و فارسی معروف و نیزه یعنی سر بنگار
خوشکار - خوش کار -

خوک یا گچاه - با هر دو متجانس فارسی آن خوک
که در پایگاه بادشاهان زند و فرزند براس
افزونی یا گچاه -

خونابه - خون که آب گردد و آنچه بگردان
تن و خوابگاه نیز گویند -

خون ساوه - ای خون صرف -

خوبله - با او و معدوله لفظی است که بکل قدح فعال
خوه - با او و فارسی گیاهی است که در پشت
گندم و جو روید و گندم و جو را زیان رساند
و خدا بر این گویند -

خه - بالفتح کلید آهن چوبین و خوشی و خوش
و خه که مستقل است -

خیارند - بالفتح خوابگاه زن -

خیره - بالکسر شکفت بسیار و آشکارا و شخ و
دلی شرم و سست و تار یک و عفت و خرافت
و پیوده و خیرتی با نیزه لغت است و در زنا گویند
که کش نیز آمده است -

خیریده - با او و فارسی و در لسان اشخاص خیریده
معنی است تا مابین که با موی نیزه گویند

خیریده - با او و فارسی و در لسان اشخاص خیریده
معنی است تا مابین که با موی نیزه گویند

خیریده - با او و فارسی و در لسان اشخاص خیریده
معنی است تا مابین که با موی نیزه گویند

وامسگاه خرد - یعنی دنیا کدانی الموائد -
 و امن کشید - ای اعراض کرد و ترک صحبت
 و اضم و - ترکب حشرات زمین را گویند
 و بعضی ذوق کنند و گویند و ام جانور وحشی بخورد
 عمدتاً و او بود و غزال پنج خصوصاً و حشرات لاین
 و پرند و غیره و هر یک که جانوران در آن بفریب
 گرفتار شوند کدانی و فاکو یا و دو وسیع را گویند
 آن جانور و نه باشد چو شیر و پلنگ و گرگ و میش
 و بیابان پر از شکار کدانی است و سوار
 و افخ کرد - ای پراگنده کرد -
 و اسف کرد - آفتاب -
 و رباقی شد - یعنی باقی نماند -
 و پس را نداشتند - ای مراقبه شد کدانی
 و ربه - نام مقامی منسوب بشراب کدانی
 فی القیة و در شرفنامه است نام شهری و نیز
 گزید و یا که عوام بند نامند و فاصله که در میان
 دو ولایت باشد یعنی اخیر از زرگان گویند
 و ریح کهر سر کشاد - ای دلمان بکشاد -
 و ریح و دهقان نورو - ای حیدر و شوق
 و دهقان یعنی روکننده قول و دهقان -
 و حساب میگرد و یعنی در شماری آورد و یاد
 حساب با اخذ میگرد -
 و حیض اند - ای ناپاک اند و یا که صلو
 و رخت آزاو - معروف که بهندش کبان
 نامند کدانی القیة قول و نیز سر و کیش
 راست باشد -

در خط شد - یعنی بخود شد و بدویش گشت -
 و رخور - با و او بعد و له لائق و زیبا و
 و ربح یعنی زیبا باشد -
 و رجوی سر و - با و او بعد و له ای و کرات
 و رو - بالفتح معروف که بتاریش الم گویند
 و رختین و قیل کبیر کم علی که پوست را و آوار
 کنند و از او پرین نیز گویند بهندش و او خوانند
 و رختین مضارع دیدن نیز آید و باضم تر گه
 و راب در وزن و امثال آن که در آخر می آید
 و رشت نیست - کشف طبع ضد لطیف طبع
 و رشگر ریزند و رشگر رشادی اند -
 و رفر از کنند - یعنی بسند -
 و رو مند - با سوم و قوت در دناک و چون
 و ریح و ال خوانند آن هنگام استقبل و ریزند
 و ریحاحی خور یعنی کجا میزدی و ریحاحی
 و ریحان باشد - یعنی بگرد باشد -
 و ریحکیر و یعنی میسوزد و بکار نمی آید -
 و ریزینه سیر و او یعنی شادی و نسیم
 یک جا پیش آورد -
 و ریزه شکل صفت مثل مسان شمشیر چنانکه گویند فلک
 و رو - بالضم از ایزد جل و کبره رحمت و
 از ملائکه استقار از مومنان و عا و از بهائم
 و طیر و شیخ -
 و ریاست - مضارع دریافتن یعنی او را که
 و نیز در ترجمه آب باشد و یا بند مضارع یافتن

در ریحاحی

در ریحاحی

و بنعم وائل یعنی اولوایند -
 و برین بر که لاچورو - بکسریم که دومست
 اشارت نبوی ملکست -
 و آلود - با کسری یعنی ختم آلود و بار بار
 و ستا ترند - با فتح پدرستم که سیم نام نهاد
 و مستبرو - با بار و قوت یعنی فتح و غیره
 و پاک وستی و قوت یافت و فرو رفت -
 و ست بند - و ستوانه -
 و ست داد - با بار و قوت سخاوت -
 و ست میگیر و با سوم و قوت و هفتم مفتوح
 ای دینغمی خورد -
 و ست و گنیه شد کنایه از کینه پرست
 و ست مزو - با وقت تا یعنی مزدوری
 و دعوی خالی کند - اسی دعوی مجبور و ضعیف
 کذا فی القند و نیز دعوی فروتنی کند -
 و ل تنور آتشین شد - اسی ل سوخته
 و ل خاک پای او شد - اسی سپارو شد
 و ل صید او شد - بمشک -
 و باغ و آرد - با عین و قوت یعنی بکسر
 و با و غزو رست -
 و با وید - با کلام ولایتی و شهری و غیر نام
 کوپی بجد و ورستی که چاه بابل درشت -
 و هم سرو - آه نوبیدی -
 و ندر - با فتح خود کامه و میاکن ابله و نام
 گنجی که بت وی درین گویند -

و نذران سفید - خندان و خنده -
 و نذران نکتی سفید - اسی نخندی تبسمی
 و نذران نماید یعنی بگذرد و خوش شود
 چه خند و لازم فرحت و سرور است -
 و نیا و نینه مدبر - یعنی دنیا فریب میدهد و
 غافل میگردد -
 و و - با علم معروف و نیز عبارت از آه
 و و چشم چهار شد - یعنی با یکدیگر ملاقات میدادند
 و و قرض اگر چه مضر - یعنی آفتاب ماهتاب -
 و و مان گرم و کسر - مثله -
 و و پانزده اواد - یعنی نیت زینت
 و آراشید او -
 و و حقان خطه - رضوان که خازن خلعت
 و و حقان نورو - اسی نام و حقان کتاب ایشان
 و وید - یعنی بومید -
 و وید می شود شتر - اسی رنگهای گوناگون
 و وید و - یعنی آخر کار دعا بقیت میرسد
 کذا فی القند اقول یعنی البته و بی شبهه است
 یعنی این کار شدنی است و پانزده و وید پنجاه
 گوئی امر و زور یعنی امر و زور -
 و وید و خانه روان - اسی یار خانه و رازش
 و وید باو - با یار فارسی و او و قوت کرد و باو
 و وید - با یار فارسی و او و قوت کرد و باو
 طهورت و بشیر را گفتندی و نیز نام و انویت
 و وید - با کسر نام و رویت کذا فی القند -

و یوسپید - بادوم و پنجه فارسی و ششم ترم
دبوی که او را ششم برادر زان گفته -
وین در سر مغزوری گرو - ای دین
در خیال مغزوری با و دارد -

باب الارب

فصل فی العجری

و ایر - آخر و ابع و باقی از نسل و بن و عیب
و آخر - خوار -

دار - سدرای و دیار -
و ب - الاکبر - نبات انشیر کبری کذافی لثینه
و پور - بادوی که از سوی قبله آید -
و پیر - بناح کشته از پس کذافی لثینه
و در شیر قنار یعنی نویسنده و منشی مسطور
و ثار - جان که پیر جابده پشند -
و تر - بالضم و التشدید و اید بزرگ -
و فقر - معروف -
و مار - بلاکی -
و ور - گرهش و معنی عهد و زمان نیز آید -
و هر - زمانه -

و پجور - تنگ تاریک -
و نیار - بالکسر مرست زین -

فصل فی الفارسی

دا و ار - باری تعالی و دارنده کذافی لثینه
و در زانگویا یعنی دهنده مذکورست -
و اور - بوزن مادر برادر و دوست و

این لغت ما و راو النهرست -
دا و استر - با و ال موقوف و کاف فارسی و م
و تا مفتوح یعنی عا و ل -
و ار - دارنده و امر از و نشن و آن کلت
سیاست است که اهل جراتم و در و ان را بدان
سیاست کنند و در بعضی طب و اری یعنی پهل
در از آمده است -

و ار سرور - بهشت -
و ار خلافت پیر و اخرو یعنی دنیا -
و ار و گیر - بازار موقوف و کاف فارسی
یعنی فرزندی و در و قریب یعنی هزاره مسطور
و استار - با سید موقوف آنکه تبارش مسطور
خوانند کذافی لثینه و در قریه مذکورست
در بازار کمالا بفرشاند و میت کند تبارش
مسطور خوانند و نیز تبارش یاغ و دلال باغین مجرب
و انخدار - با نشان و بنده و عیب دار -
و اوع گاز - داعی که نزد و بر اچ هر داسنه
که باشد گاز و در کند -

و امگا - یوسپید و با سید موقوف و چهارم
و ششم فارسی دنیا -

و امن گیر - ای ملازم صحبت و صاحب باش
کذافی لثینه و در قریه مذکورست و امن گیر بوزن
موقوف ای صاحب نصم و معنی و در پیش
و انشور - و نشند -

و اور - و انشند و نام خدای تعالی آنکه میان

نیک و بد فصل کند بتاریش تا کم خوانند-

وایره وور- یعنی نکات-

و ختر نذر و ختمند- و ختر نذر شوهر دیگر
و ختر شوهر از ننی دیگر-

و ختر- بالضم معروف و ختران گیاهی است

و خدر- بالفتح جار مجید در تحت بسته معروف
دست دار کمانی اسرار-

در- بالفتح معروف ترجمه باب امر کردن

فائل آن چون مرکب بدیشا پنج پرده در و ده کوه
و نوع و جنس-

و بیج در ساپه و دال مضموم کنایه امده بان

در از شمشیر- کنایه از تیغ زن و حسیت و چابک

در حور- بالفتح با و او معدوله لائق و زیبا و
در خورشید و طعام-

در وار- بالفتح با هر چهار جمله درختی است

و محنی ترکیب سکا و در را بار و در دانه-

و در وانه ناز- قطره خون در خون-

و در ووار و در گاسانم فقیر فرمایند زمین-

و در وور- با هر دو دال غلام که در عین کنده

و در وور و در- کلاه بالضم با کاف قاف

و در شانی و او نیز مختصر و در و در و با کاف با کاف

فارسی رو کنند-

در یا بار- در یا می بزرگ و نیز نام شهر

و در و در ملک علمی نادر است و لایق که در و در

و در کناره های دیاست-

در یا می قیر- شب و دیات-

در یا می اختر- آسمان-

و در و آ- و از ده مصار و کو توان و در این نیز

و ستار- بالفتح معروف و نیز جابه که سر و

خوان ای هر چه باشد و نیز امر دست آوردن فاعل

دست امر و صدر وزارت و صدر امر-

دست خطر- با تا موقوف یعنی او آخر زد و تا

که در آن گرد بسیار بود و سندی که در آن آفته

و در قی بسیار بود-

دست خرم- یعنی سخن سخت و شام آمده است

دست گار- با تا موقوف و کاف فارسی یعنی

خداوند است و با کاف تازی بدست کارنده

و هم گار و نیز نقشه که بر لوکه و امر است بر نه

و از او در و در تحت می کنند برای تماشا-

و شکیر- با تا موقوف و کاف فارسی یا رچی

و امر دست گرفتن و گیرنده دست آنکه به بند

دست افتاده باشد بتاریش است می کنند-

و ستور- بالفتح صاحب است مستد آنکه

در تشبه امور بر وی اعتماد کنند بتاریش و ستور

بالضم نیز گویند و نیز یعنی دستور و حجت اجاز

و ستیار- یا ری ده در پیشه وری-

و سحر- بالفتح یعنی از غلکه که آنرا شافل گویند

بند شل به خوانند-

و سحر- بالضم و او معدوله و شوار

و سحر- بالضم و او معدوله و شوار

و سحر- بالضم و او معدوله و شوار

فصل فی الفارسی

وایر - بکاف فارسی جهان و گر گذشته و در قیسه
که یعنی بار کثیر الاستعمال است -
ویر - بالکسر رخسار -
و نیور - کبکیم و فتح سوم و سکون - پارتم
نقاهی است که حضرت خواجه احمد شاه و نیوری
و خواجه مرشاد و نیوری مشوب بدان اند -
ویر - بالکسر رخسار -

و یو - وایر بسیار فارسی و و او معروف نوعی از
درخت سرو باشد و صنوبر هندی را نیز گویند
و بعضی شجره ایکن خوانند -

و یو سار و یو سوار - آنکه جامه و پوشیدنی
و آن جامه است از پلاسی درشت که هنگام جنگ پوشند
و یو هفت سر - بایر فارسی و نام موقوف
یعنی زمین باعتبار آنکه هفت کشور است یا آنکه
هفت طبقه دارد و قبل شب که هفت ساعت
بسیاعت مستوی هر ساعتی مشوب به سکه از
شاره سیار و مقسوم دوازده گانه ساعت متوج
و هر ساعتی مشوب به یکی از سیارات به سبیل
دور و کسل و یکم هفتاد و یک عمل است که نامی الگو است

باب الزام

فصل فی المعربی

و زمره معروف یعنی دوز جامه نیکران در قیسه
و هلیتر - بالکسر غلظت معروف و در که دور می باشد
بدان راه درون سرای در بایند و در قیسه
بمعنی دالان است -

و زمره - درخت رز - مشکه کدافی القنیه -
و زمره - بالکسر حصار -
و زمره - بالکسر بازار فارسی عیثی ششم آلوده
و ست آموز - مرغ آموخته -
و ست انداز - یعنی دهکده زن کدافی شرفنا
و در قیسه دست انداز یعنی قاض طراند کورست
اما معنی ترکیب ظاهر است -

و ست آویر - بایر فارسی آنچه بدان مردم
تعلق میکنند و هر چه نیک لطیف بود و بجزیری
که پناه گیرند و تکیه سازند -

و ستارچه سار - یا نیم موقوف و ششم فارسی
ای بریه و سلامی بدو و شصت سار و دست بدو
و لاویر - بایر فارسی آنکه دلهای اهل نظر و
اصحاب بروا مل بود -

و لسوز - مشفق -
و مساز - بالفتح محب موافق و منفس
و هم نیم شود می که بران می آید چنانچه در شرح مختصر

و در - با کسر هم آلوده بدو در شرفنامه اسدی چشم

باب السین

فصل فی العزنی

و باس - و دشا به کر -

و یوس - معروف کنانی القاج -

و یس - با کسر و شاک شیر خرا و با صم

کار های بزرگ -

و نس - ریم تن -

و یوس - بی حمیت و بی رشک انانی اسدی

فصل فی الفارسی

و اس - الت اهنین سر کتر که بدان گاه برسد

و کشت در دود و عربک نمر خجل خوانند نه بنده و انان

و اس و و یوس - بمعنی ضلع و ابر باشد

و نیز فاش و قماش بود کنانی الامادات اقول س

و و یوس ا تباع ا بمعنی اول اما باشد ثانی تابع آن

پس باید که داس و یوس هم پس آلت اهنین کتر

باشد و این که میگویند که معنی آن فاش و قماش

باشد چگونه آید زیرا که معنی قماش حمورست

و فاش اگر قبا و شین محجه خوانند چنانچه در ادب

و مطلق و شرفنامه مکتوب است معنی آن آشکارا

هیچ مناسبت ندارد و اگر بقاوت و شین محجه

خوانند چنانچه در زفا گویا و قوم است پس خود

هیچ معنی ندارد زیرا چه این لفظ نه در عربی نه

در فارسی مگر آنکه گویند فاش بقا و شین محجه است

که معنی آن تیرست و این مناسب است زیرا چه

و ندان افرنی - بایر فارسی خلل و در

زفا گویا بمعنی بوز است و در لسان اشعر

سخت و ندان افرن در حرف نون اما و اقا

حرف ز است لیکن درین معنی یافته میشود زیرا که

لفظ افرن یافته نشده است مگر آنکه گویند این

تصحیف کاتب است اصل این افراد بوده است

مشتق از افراد بدین که بمعنی آراستن و خوش

کردن است بعده اما که در زفا همچو خلل و ندان

گفتند سماع بنده است که بایر فارسی است بیاوش

بعده و ندان افرنی شد و معنی زفا گویا نیز مؤید

بدین که این مشتق است از افراد بدین زیرا چه

بوز افرن کننده و ندان است و خلل را که

و ندان افرنی میگویند بدین که آریا باشد و خوش

کننده و بعضی آن فارا بیا و فارسی بدل کرده اند

چنانچه در افرنی پریش بعده الف و اصل میگویند

چنانچه در زفا و ندان پذیر شد -

و ندان برین - شد بمعنی سخت کنانی اهن

لیکن چنانچه در لغت و ندان افرنی توجیه کرده

نمکن دوم هم تواند -

و وال باز - با دوم موقوف بمعنی و غایب

و ولت نیز - باشد فارسی که دوم است آن

دولت که مردم یکایک بر تیر بزرگ رسد -

و باز - بالفتح فار و دره و با کسر با بک فراد

فرید و در سوز - یعنی دنیا -

باب الزاد الفارسی فصل فی الفار

و این فارس از جنس قماش است این حال
معنی است زیرا چه هر جا که اتباع آید از ثانی
مثل دل جوئی آن مراد باشد یعنی مثل داس چو
باشد از جنس قماش تیر و غیر آن و مؤید است این معنی
از مجمل چنانچه در تاج است کنج ایشکال و پستان
فراخ جرات و اشکال و دای که بدان پیرامید و
عصا سر کز پستان فراخ جرات همان تیر
و نامی طلوس یعنی فرود سی طلوسی
در نفس یعنی در زمان و فی الحال
در یو اس - بالفتح یا یافارسی و قیل لکسر
که در برگرد خانه و جوی که در بسج منند محکمه را
تا که بادن تواند کرد -

و ستاس - بالفتح آسیای که بدان گبرستان
و ست آس کنند
و سترس - تاباد موقوف قدرت و توانگری
و ست محاسن - ای صدر محاسن
و ووه عجاس - ای فرزند عباس خلیفه
و و حواس - یعنی پنج حواس پنج حواس
و لیس - یا یافارسی اند و متنا و شکل ساز

باب الشیخین العجمی فصل فی العربی

و ایش - پوست -
و لیش - بالفتح خوردن مخ گیاه را -
و عیش - بالفتح بر سر چیزی در آمدن -
و ویش - یعنی خراب شدن چشم از درد

و لیش - بالکسر نام مروت است -

فصل فی الفارسی

و ار گوش - باراد موقوف و کاف فارسی
یعنی نگاه دار و متمتع بهش -
و ایش - کاسه و تمور و شست چخته -
و انش - کبیر سوم علم -
و اشره کش - بفتح کاف پر کار و امر و اشره کشیدن
و فاعل آن -

و ویش - نام امیر مداین -
و ویش آن لغش - یعنی نبات انش
و ویش - بالفتح آغاز کار -
و ویش گوش - با چهارم موقوف و پنج فارسی
یعنی خبر که بازایش جار خوانند -
و ویش فایم و کش - با چهارم موقوف و نامی که در
و ویش سارک که بیت شهر از منیکه است
و ویش نامه و در قندیه مذکور است یعنی با ویش
که می درخشد و در ادوات است برق و ضاعفه
که بهندوی بجلی نامند و بفتح دوم نیز آید -

و ویش با سوم موقوف و ویش -
و ویش - بضم ویش آن آلت آهنین که سر اجا
و ویش آن امثال اینان دارند و بدان چرم
سویاخ کنند برای دوختن و در ادوات است
و ویش بفتح علم و آن آلت آهنین که کشاکش
دارند و گر مری کبیر دال خوانند -
و ویش - بکاف مفتوح ای محو کن و رو کن

درویش - باضم باوا و فارسی کلک که حجام
 و ازند کذافی شرفنامه و قیل بغیر حرن فارسی
 کذافی الادوات و در قتیله مذکور است درویش
 بر وزن سروش تبارزی و لغ و نشان اخوانند
 و کبک و دل بر وزن و معنی درفش است که افزا
 کفش و وزان و امثال آنها باشد -
 درویش - بالفتح معروف و اصل پوش بود
 خوانند از در کذافی لغتیه یعنی بضم دال نثر خوانند
 در یاکش - با کاف و مفتوح میخواره باشد
 باندک شارب است گردو -
 در یاقوش - مشد -

درین حدیث - ای درین زمانه -
 دست پنیش - با سوم موقوف چهارم و پنجم
 فارسی ای دست بد عابر آوردن و گریه کردن
 دست خوش - یعنی سخره و دست مال
 و شکش - تا با موقوف یعنی قاعدا میثا
 و مضبوط و سیر و سایل و در قتیله یعنی گمان از نوم
 که از کباده نیر گویند - کباده
 و لوق پوش - صومعه ناهد -
 و لکش - شوق انگیز و آنکه دل سوخته
 همیشه مایل بود -

و هم سیا و شرو و سیا و ووش - همان ووش
 و ندر آن پیش - با با و فارسی حسد مال
 و وجه تمییز است که چون بچکان غلال کنند
 و ندر آن پریشان میشوند بدینکه مفضل بسیار میشود

دو آتش - ای دولب -
 دو خاتون پنیش - ای دو مردک چشم
 و آفتاب و ماه تاب -
 دو و کش - با چهارم موقوف که سوم است
 روزن بطیخ و گرابه و ویدکان و امثال آن که
 اژان و خان بدر آید -

دو و رباش - بار بار موقوف معروف و بیعت
 آه ستر معل است و امد و زربون و نعل آن
 کذافی شرفنامه و در غریبک علی مذکور است گیر را
 همیت زدن است یعنی دورایش و نزدک میا
 و نیز جوبی است مخصوص که بر زو نقره می گیرند
 پیش گو تو ال می برند -
 ووش - باوا و فارسی شب گذشته و نیز
 باز و که تبارش گفت خوانند -
 ووشش - ای دو زوده و اگر ابطار و او
 بخوانند یعنی دوش او نیز آید -

ووشش - سبک تر شیش عطا یعنی از او شرفنامه
 و یاقوش - یعنی شخصی آمده که عذر آهسته و متی افرو
 ویش - که اول یعنی داد و دوش آمده -
 و یقوشش - نام نوائی آمده از موسیقی
 و یوقوشش - مشد -

باب	الصدا والمعلمه
مفضل	فی العربی
و ایص	بالفتح و زو
و حص	بالفتح جنید بن بلوچ درست پای نو

وخص - بالفتح کثیر -
 وخرص - بالکسر تیر ز چاه -
 وحص - بالکسر یحوش و شتی و کر به و جزان
 وحص - بالکسر یک شته کرد -
 وحص - بالضم کفیل -
 وحصص - نام شخصی است بنایت انا و بزرگ
 وحصص - یقین بر گناه شدن شکم شتر -
 وحصص - بالکسر زره نرم و درخنده -
 وحصص - بالضم مبدل -
 وحصص - بالکسر چینه که بالا بین دیوار -
 وحصص - خود آهن -
 وحصص - بالفتح و التشدید مردی که کسی
 بروی نتواند دست یافت -

باب الضاد و الحجة

فصل فی العربی

وحرص - بالضم نام موصنی است و نیز نام آب
 وحصص - یقین لغزیدن خیزی و بل کردن
 آفتاب از میان آسمان و لغزیدن کاه -
 وحصص - یقین باطل شدن تحت -

باب الطاء و المعاد

فصل فی الفارسی

درایمی محیط یعنی دریائی که آفتاب از آن
 غروب کند و آب آن دریا گرم و سطح است
 مانند سیاه که انی شرفنامه تقابل آن بقول
 جرم آفتاب همچون دنیاست و چهارم آسمان

و دریا جزوی از دنیاست پس غروب آن درین
 چگونه شود و این اشکال درین حدیث نیز می آید
 که حضرت رسالت با اباذر گفت تو می خواهی یا
 اباذر که این آفتاب کجا غروب میشود او گفت
 خدا و رسول را میداند فرمودی عین حیات و
 در قرآن نیز است تغرب فی عین حیات و کعب خبا
 را برسد ندو در توریت چگونه یافتی گفت من
 مار و طین و اگر گوئی ازین مقابل غروب مراد است
 یعنی مقابل آن آفتاب فرود شود بگویم پس باید که
 آسمان در شب هم بخلی باید و همچو روی ستاره
 نماید زیرا که زمین بذب آسمان مخلقه فی تدریه است
 پس عامل چگونه گردد و حاصل است و شتر شکم هیچ نیستیم
 اما در حقیق گفتار است تو من و استیجیل کیفیت -
 و مستحط - خطی که از دست خود بنویسد -

باب الطاء

فصل فی العربی

واظ - پر کردن طرف و گوی کسی که رفتن
 واظ - بالفتح زدن و دفع کردن -
 واظ - بالفتح شتر ماده پشت سخت -

باب العین

فصل فی العربی

وزع - زره و پیراهن زنان -
 وراع - بالضم پوشش شایمان است -
 وفع - دور کردن -
 وفع - سرشک -

باب الغین
فصل فی العربی

و باغ - آنچه بدان پوست پیرانند -
و باغ - مغرور و فارسیان یعنی عجب تکبر نیز
استعمال کنند -

فصل فی الفارسی

و انغ - معروف و نشان شاعر که نام خود
در شعر یا غزل نرود از این دانغ گویند و در ادب است
که این لفظ مشترک است میان عرب و عجم
و آنکه دانغ کند و نمیه نظر -
و الوغ - خرنه هندی که از هند وانه گویند
و رونغ - بالضم با و و فارسی معروف که
بنازیش کذب گویند -
و ریغ - بالکسر با و فارسی افسوس و اندوه
و دشوار و این کلمه ادمحک است استعمال کنند
و نغ - بالفتح جانی که موسی باشد -
و وغ - با و و فارسی جغرافی که در و آب خفته
راست کنند و در هند آنرا چها چمه نامند -
و یلیغ - بالکسر با و ام -

باب الفاء
فصل فی العربی

و ف - بالفتح بهلو و بالضم معروف -
و فاف - و ف که و و ف از آن -

فصل فی الفارسی

و رجهت - بضم ریم و سوم زنبور سیاه -

و و حرف - یعنی کاف و نون -

و رایگت - سخی و توانگر و گت دریا -

و ست لاف - سودای اول باشد -

و ست باف - عمل خودی آنکه از شاه دیگر در

باب القاف

فصل فی العربی

و ابوق - نام شهر است -

و انوق - بفتح نون و دناق و دانگ و نیزست

و لاغ و افنت اوه -

و ریاق - بالکسر تر پاک -

و قاق - آرد فروش -

و قیق - سار و د و پنجه و خیری بار یکت فصل

و لوق - و لکه کنانی الشج و در قتیله فرومایه و

ناکس از هر خیری و زنده و در ادب یعنی شمشیر است

با موی او پنجه که در ویشان پوشند -

و مشق - کبوتر تن و بنازیش بفتح دوم و خند

قصبه است بشام و عجمی است البله ان مندرج است

که شهرت عظیم بشام که آبی خوش هوای سازگار

دارد و نداری که بقعه از بهشت آورده اند -

و ورق - بوزن ز ورق بیانه شراب کوزه آن

فصل فی الفارسی

و لوق - شکم و رخت بر کذا فی بعض لغات

و وق - بالفتح پشمینه که در ویشان پوشند و

با موی او پنجه و اعتراض به سخن کسی و نون

کنانی شرفنامه و در ادب است و ق جامه شبیه

نفس میش بهای که در مصر بافند و کدافی بدانند
این لفظ عربی است شد و معنی چتری بار یکبار
این لفظ مخفف بدین معنی استعمال کرده اند و لکن
تمام رحمتی معروف که بدان ملغم و سرفه میشود و آنرا
بادشاه رحمتها میگویند بهندش راجع روگ خوانند
بیشتر این رحمت از اندیشه و اندوه میشود و نیز بخوبی
آب بسیار در خماری این رحمت پدید می آید اگر درون
سی سال این شود کمتر میشود و گویند مدت تمام
شدن این علت هزار روز است و چون هزار روز شود
صورت تداوی باغیر بهم تمام شود و اگر پیش از
اتمام این صورت تداوی کرده شود بهتر می شود
و داروئی این شفا شست و این رحمت را دق
بدین میگویند که مردم رحمت را نغم میکنند
درخت و قواق - درختی است که با بایل
آدمی است و آنکه بر درخت باشد سخن گوید و چون
بشکندش ببرد
و عرق - ای درخالت و معنی ترکیبی خوشی
و مسق - یکبار اول و فتح دوم و سیم ممله
ابریشم سفید کدافی القینه -
و وارده چوستق - یعنی نوج فلک

فصل فی الترقی

دورق - دام ماهی

باب الکما و التازی

فصل فی العربی

ورک - بافتن نهایت نعر چربی طبعهای

وراک - سبک و یا بنده -
ورک - بالفتح جای هموار و در شرفنامه ادا
زمین سخت که در بزرگی و پیدایش و کدافی القینه
ورک - بالکسر زمین بلند و بالضم کوه نرم و خرد
ورک - کوه بهمن -
ولاک - آنکه در حمام سر سرد و اندام را بدست
ولاک - بالفتح مالیدن -
وارا المسک - نام داروئیت که بر آب
قوت باه و فرج باطن خورندش -

فصل فی الفارسی

وامن خشک - ای دامن خالی از اصلاح
ویر فلک - یعنی عطار
ورق قص شود و مصالح خاک با صاف و خوش
ای زمین را از لوله گیر و کدافی القینه
ورک - یعنی قیل با و او فارسی بهنم بار
و شرک - بالکسر یا از فارسی آن کرده که از باطن
ریسان و اشال آن افتد بهندش گری میزند
وست چاک - باجمیم فارسی فرنی غیر دریا
وقوت و قدرت و جلالت کدافی القینه -
وسک - بالفتح رشته جامه و دختن قیل
باشین بجمه -

وسوق - یعنی قیل بالفتح با و او فارسی

هسینم باریک -

و فرک - بر فردان نعرک سبطه و من به از
هر چیزی که باشد تا بریش کشفت و غلیظ خوانند

باب آینه از هر چیزی که باشد -
والل - بابکس ناز حسن و کرمش -
و لعل - نام است امیر المؤمنین علی که در آینه
که از حضرت رسالت با و الفکار بهم یافته بودند -
و حضرت رسالت امکس کند به بابا باریه
فرستاده بود -

دلیل - راه نما پیش آب و زمین که پیش طیب
به نیکو مریض معلوم کند و میگوید عورتی بیرون بود
در بیمار مریض شد پیش آب و پیش طیب بزد
گفت این عورت قریب مرد گرفته مردان قریب
گرفتند که بشوهر خود مجتبی کامل دارد این نوع چگونگی
باشد چون این خبر به آن زن رسید گفت که
آنکس فاش شد اکنون نشاید رست هم بدین
خزن بود و میگوید که شوهر او معنی بود آن زن
بهرش آنکس میگفت بلکه دروغ شوهر را هم عمل کنانید
و خود هم کرد -

گوشه - ابی انعم معروف یعنی و خیل قال صلوات الله علیه

فصل فی الفارسی
و اخول - بابا و فارسی و از آفرین که بر سر
از جوت و شک بود -
و از خال - بابا از به قوت و رخت نو نشانه
که نهال نیز شش گویند -
و از لعل - یعنی لعل و از کدافی طبعانی
و از اوایل نیز گویند -
و اهل و و اهل - آن علامتی که برین

انگشت و دوام بران گسترند تا پنجه از اوایل تر
و آنگاه کند و به نام افتد و در لسان شش
و اهل لب و زن کامل بفتح با که روده است
و با ختن و داهول و زن و عجل نوشته است
و در حوض و عجل ای در کان لعل و جواهر
و با در میان لعل و یاقوت و امثال آن -
و در هر دو ل - بابا فارسی مشاهدات عالم
علوی و عالم غیب -

و با و ل - بابا فارسی یعنی جواهر و خوشی
و با و لعل - پیاپی لعل -

دست مال - با بهوم موقوف یعنی هر چه
بدست الله و نیز هر چه دست بدان مالند
چنانچه با مال استمال کرده اند و سوال هم گفته
که زانی شرفنامه و در قتیع یعنی زبون و اسیر
و گرفتار و آن پاره عابیه که قصاصان طبخانی
و امثال آن بکار بندش مذکور است -

دسته گل - یعنی آن شاخهای با گل
بشکنند و با گیاهی بندند و بدست دارند و بوی
دل - بابا که قلب نیز میانه هر چیزی را
دل آن چیز گویند و با لفظ غلو که باری که در و
شکم پیدا کرد که زانی شرفنامه و در اصطلاح صوفیه
دل لطیفه ربانی و روحانی و او حقیقت است
و در رک و عالم و عارف و عاشق و مخاطب و
معاتب هانست هر که دل را دریافت خدا را در یافت
و هر که بدل بسید سجده رسید و انی که دل پیش

واضح تو دایم - انی نشان محبت نشان کی تو دایم
 وال دوم - درخت نخل کذا فی الفصحی اتول
 دوم بالفصحی - درخت نخل است وال سرخ
 دوست چنانچه گویند شین شقاوت -
 دایم - کلاه مرصع بجا هر که آزاد دایم نر گویند
 بقیل تحت و چتر کذا فی شرفنامه ما و لسان اشرا
 فرق کرده است دایم یعنی چتر و دایم یعنی
 کلاه مذکور کرده است -
 دایم - عطار -
 و خمر خمر - یعنی شراب -
 و خمر خمر - آن درخت خشک در زیر آن
 مردم عیسی را زانکه بوده -
 و خط شوم - یعنی سنجید و بیوش در اندیشه
 دوم - اگر دامن و در دامن یعنی فی الحال
 و در دامن و در خون و در نفس -
 و خمر - بالفصحی تمام مقامی است ناسوب شراب
 و معنی ترکیب در اندوه -
 ورم - بالکسر معروت وزن آن سه باشد
 چهار وجه نقره شود و بالفصحی تکلم دیدن پد مراد
 ترجمه باب نیز وزن ترجمه فی -
 ورم - بالکسر همان دامن معروت کذا فی الفصحی
 ورم - بالفصحی بیوش و چیده و پریشان و
 ورم ورم بالکسر همان دامن مذکور -
 دریا غلط یعنی همان دریا می بخیزد مذکور -
 در پتیم - مراد بزرگ فی نظیر و پیش بها

و حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم را نیز در پتیم
 و خیم - بالکسر باز فارسی بدخوی در پتیم
 نیک حال و خیم مسطور است و در فارسی گویند
 هندی بان است اما بمعنی ترکیبی بد طبیعت و
 تند خصلت است زیرا که لفظ خیم عربی است
 و خیم - بالکسر باز فارسی محمود و همگین است
 و فرود آنگنده و اندیشه مند کذا فی الاولات
 و شارح علم - جامه کبر سرهای می بندند
 لعل و سبز و آنرا طره نیز گویند کذا فی زلفا گویند
 و است حیات هم اگر از دروغ و درخت حشر خود
 و است قلم - بانکه ملوکوت معنی بریده است
 و کسی که پیشین میداند و دایم میگویند و است قلم
 شده است -
 و مسته گندم یعنی مواز یک مشت گندم
 که از مشتواره نیز گویند -
 و شمام - یعنی دال یعنی بد گفتن و بخش
 ورم - بالفصحی ترجمه نفس خجسته امر و دیدن
 و فعل آن اگر مرکب شود و نیز میگویند که اگر مرکب
 و امثال آن بیان آتش افروزند و شرفنامه فی دایم
 نیز است و بالفصحی ورم -
 ورم - یعنی هر دو دال یعنی پایی و فتح هر دو
 دال یعنی زود زود و دایم دایم و دایم دایم
 ورم - یعنی خاموش با طاعت و کمال و شمام
 یعنی رضا طلبی -
 ورم - مراد فارسی و مار موقوف - یعنی

آنکه کار با ایشان بر طبق ببرد اول نوشتنش بود
و در عالم - ای عالم غیب شهادت و ملک و
ملکوت و دنیا و عقیلی -

و وحیم - ای دو پر کمال -

و در هند و می چشم - با و او و بیم فارسی است
و در و یک چشم -

و بان کلیم - ای نقطه برج اسد -

و حکیم - بوزن نیم رخساره کذا فی شرح نامه
و در ادب و فیه نوعی از بیم مهم است که تباری است
و در بان عالم - که ایک سبب -

و یونگن رسم - یا احوکات غایبی خوشه نزرنگ
بی دانه کذا فی جال حسینی -

و یوم و رسم - یا ابر فارسی و او و موقوف به
مردم بدو و شراکت -

و میهم - بالفتح کلاه مرصع بجوابه و قبل تحت
و در کذا فی شرح نامه و در ادب بجای کلاه تاج
و در لسان اشعار و بیم یعنی خیر فقط است اما معنی

کلاه مذکور را بیم است و در دستور و بیم معنی
ستحک و کرسی فقط مطبوع است -

باب الکنون فصل فی العزلی

و خان - بالفتح و دو -

و کان - بالفتح مکروف یعنی مقام شست
و خرید و فروخت اهل سوق و در کان با و او
خطاست بقول عجیان -

و ن - بالفتح و التشدید خم -
و من - بالکسر جمع الدنیه معنا با سر کن جمع گشته
در شاخگاه سقران کذا فی التاج و در بشر فداست
سر گین دان -

و ون - بالضم فرومایه چیری و در فارسی
بمعنی غیر سیر ستم است -

وین - بالکسر کیش و شمار و غیر اطاعت و
عادت و کواب -

و یان - یا دوش و دهنده -
و یوان - معروف یعنی جابی جمع شدن و در
بر و مکرر و او و نیز کتابی که در آن اشعار و
غزلیات باشند و الله اعلم بالصواب -

فصل فی الفارسی

و اخیدن - از بیم جدا کردن و دیده و در
و نظر بر چیزی انداختن -

و ار آفرین - تکیه گاه که پیش در بهت کنند
و نیز نام دارد و نیست معنی اخیر از نه فاکو بامت -

و ار بر نیان - یعنی خوب بچشم -
و ار یونان - باراد موقوف و او و فارسی
و در و نیست کذا فی زفا گو با -

و ار و بار کردن - یعنی بر پائیدن ثبات داشتن و در
و او و او و بیم بگردان - اسی شفقت می پاپان
و ار کذا فی القطنیه -

و ار شیشمان - نام دارد و نیست که بهر
عود البرق قنداول و بهندی کا چیل بهند -

در و و نیان

پوست درختی است تنه بلغم و باطنی کدافی ^{الطی}
 و استان - باسین موقوف حکایت گزینگان
 مشکل و شهرت و افسانه -
 و الالان - یعنی دلبیز و دلبیز تازی است -
 و امان - مختصر کن این آنکه میگوید جمع است
 و بهقان - اسم موقوف نام شهر است که در
 طبرستان زمین -
 و اسن بد زبان گزین - یعنی بهشت گزین
 و اسن کشان - یعنی باز فرمان و بکسر و بکسر
 و امیدان - زیر چتری شدن برابر چتری
 شدن و بالایی چتری کشیدن -
 و اندوانه شدن - اسی پرانده شدن
 و اندکن - اسی پران کن بیان پرانده کن
 و اورا آسمان خداوند قائل -
 و او پروان - بفتح سوم که ششم است
 و سکه بان را در جمله که نام دبی است سوی او
 این بر لغت از قنیه است و نیز مرکب یعنی
 داننده خدای و حاکم و امران -
 و اتم و ایران - فلک -
 و استان - بفتح و بکسر دوم و بیان کن
 و نیز بکشتن - یعنی پکان که در شال نامند
 و خشت عمران - مریم رضی الله عنها -
 و خشت نقش - اندر پروین - اسی پرانده را
 فراهم کند -
 و را بکیمه نقش می بین - با چهارم موقوف

و پنجم و دوازدهم فارسی اسی سپهر می در قراب
 پیکر ساقی در جام و شیشه بین -
 و آفرینگان - اسی در برج قوس -
 و راز خوان - سفره دراز که در زمین با سینه
 فراز کنند و نیز امر و راز خواندن و فاعل آن
 و آسمان - بکسر اراه کا بکشان اذنی فاعل
 و راجعتن عطا دادن و در قمار بازی خرج کردن
 اسرا کردن بادی و استان و بکسر و دوم گزین
 کدافی القنیه و در معانی اخیر نوع تامل است -
 و ربانی گزین - یعنی دور کردن -
 و ربانی افتاد و آن - با دو و تها من فارسی
 که سببین و شین اند و یا شین موقوف است
 در سبب و مشقت افتاده و آن -
 و ربانی فتنه و آن اسی فتنه از بشتاب
 گزین می افتد -
 و ربانی کشیدن - کنایه از پوشیدن است
 و ربانی کشیدن - پوشیدن است و آن با سوم چهارم
 فارسی یعنی در سبب -
 و ربانی سپهر کون - بفتح و تها من که
 سومین و چهارمین اند و یا و کاف فارسی
 و ربانی موقوف اسی در پرده و در حوز و پایله
 لا حوز و در ابراق اشجار -
 و ربانی - مر و ایدیش بها -
 و ربانی - قول و بهقان یعنی
 روایت غیر معتد علیه -

و راجعتن

درخشان نیکو باین و درخشان گذاشت
 درخشان و شکر فنامه اقبال یعنی آفرین و پادشاه
 سعد و له باید نوشت - گشتن
 و خشییدن - با بضم روشن و تابان و گشتن
 و خط شدن ای بخود و بقراردادن
 مطیع و مشق و شدن و در صورت تفکر شدن
 و خط کمان افشخ و کمان و کمان کمان
 و زربن - بالفصح سوزن -
 و رستگان - بالفصح بانه موقوف آنکه

قرآن آتیل و ادای خردن بخواند و امیر
 و رستگان - بالفصح باین موقوف شاکر
 کدانی مشرق فنامه و گشتن محمد خفزی سماع
 که در سبب بق را گویند -
 و رخسان - بالفصح نام شهرستند و یکم قند -
 و غلبگیس - بالفصح با کاف فارسی درج باشد
 مانند جعفری با پنجه که هر که در آن باشد نماید -
 و ریش کاوان و ریش کاوان و ریش
 و عالم فریدن و کینیتان شرفنامه شریف
 و ریشیدن بهشتین نیک و شن و تابان و ریش
 نمودن و گشتن -

و رفلان گریختن - پناه بدو ساختن
 و رگوش و رگوش - با کاف فارسی یا درشتن
 و رنگشیدن یعنی رنگ کردن که آنی تغذیه
 و رمان - دار و نیز ارم و رماندن -
 و رهم بریز گن - ای درختین در هم گن -

و رفلان گریختن - پناه بدو ساختن
 و رگوش و رگوش - با کاف فارسی یا درشتن
 و رنگشیدن یعنی رنگ کردن که آنی تغذیه
 و رمان - دار و نیز ارم و رماندن -
 و رهم بریز گن - ای درختین در هم گن -

و رفلان گریختن - پناه بدو ساختن
 و رگوش و رگوش - با کاف فارسی یا درشتن
 و رنگشیدن یعنی رنگ کردن که آنی تغذیه
 و رمان - دار و نیز ارم و رماندن -
 و رهم بریز گن - ای درختین در هم گن -

دست بیرون کن - ای دست قطع کن
 دست پیراهن - آزار کسوسه پتین
 دست پیش کشیدن - آزار موقوف و آزار
 غایبی گذرانی کردن و دست بستن پیش کسی
 دست خون - آزار موقوف باز می را
 گویند که در آن حریت فرو بود و هر چه باشد
 در بخته شود و فلاشی روی نماید گذرانی القینه
 دست زن - سر و گوی و نادم
 دست صلیبی بکن - ای پیش محاکمات
 دست بند و گریه بکن
 دست شستن - با سوم موقوف و غنیمت
 دست فرخیدن - همان دست بر خیزن گذرانی
 دست نشان دادن - ترک کردن
 دست بچرخ کردن - آزار موقوف جیم خا
 که به کردن
 دست کشیدن - همان دست زن نیز از شک
 دست میان - ای دست قیام و شهادت
 دست نشان یعنی مطلع و فرمانبردار گذرانی
 فی القینه
 دست با می زدن - کسب کردن و
 قبل طلب بجز کردن و جان کردن
 دست و بر خیزن - همان دست بر خیزن
 دست یافتن - با سوم و ششم موقوف
 غالب آمدن و ظفر یافتن مستولی که بر او
 دست ریسمان - ماشوره گذرانی القینه

ماشوره ریسمان خامی است که بر دوک پیچیده شود
 خواه از دوک بر آورده باشند و نیزنی کوکبی است
 که جواهر گران و بافندگان ریسمان بر آن پیچید
 و عمل خاک کردن - کنایه از قایل به بشر
 دقت زدن - کنایه از شادی کردن
 دقت زدن - خوشستن و گذرانی کردن
 دل آسمان - بمعنی سارده و گویا کب و
 نیز کنایه از زمین و وسعت آسمان
 دل انگیزان - نام کنه ست از موقوف
 دل کسی گزیدن - کنایه از زنی و مخواری
 دل خون مشتاق
 دل خورده دوان - ای دل باریک بین کی
 دل دل کنان - یعنی آه زنان
 دل طاق کن - ای دل ابرگاد کن
 و مجروح کن از علائق و محبت نگاه گذرانی القینه
 و لفتن - با لضم میوانی است آبی که چشم زار
 و گردن باریک دار و آب تیره و مشوره و لاک
 گیر و دوزخ و نهانش بزرگ بود و سبک بود و گویند
 دل نشان - نشینده دل گذرانی القینه
 دمان - تند و تیز رفتن و سخت محسوس کردن
 در غضبان سیمتالش اکثر مرکب است چنانکه
 پیل دمان گذرانی القینه و در اوقات است
 دمان و مندره و این لفظ جزو لغت و دریا و مار
 پیل مستعمل نیست چنانکه بحر دمان و ارواق پیل
 و سخت محسوس کردن

در دمان

و دم زون - بالفتح ای سخن گفتن و دعوی
و دم سیا ووشان و دم سیاوشان - یعنی جوینم
و دم الاخرین - نوعی از دوا و نیز جوینم
کذا فی القشیه -

و میدن - لا ت زون و جمله آوردن و ستر
و نمان - بالفتح از ششم جویشان کذا فی شرفنا
اقول قیاس تقاضا کند که فاعل میدن
و نمان آید چنانچه از خندیدن نمان آید بگویند
بگویند و نمان نیز گفته است -

و نمان آفرین - یعنی خدای -

و نمان فرو بردن - و قامت نمودن و کار
و نمان کنان - ای رسوا کنان و خوار کنان
و نمانیدن - از ششم جویش بدست گویند فلان
با خود می دهند و یعنی از ششم می جویند و به بندی
سخن میگویند کذا فی دفا گویا -

و وان - و ونده و دومی است نزو گویا
و و جبتین - یعنی آفتاب و ماهتاب
و و ختن - و و پاره جامه یکبار گردن و و ختن
بسوزن و گردن و و و گردن و و و -

و و خیطه ملون - صبح کاذب و صبح صادق
و و و مان - با سوم موقوف که چهارم است غافل
و و و و در قنیه یعنی خیلانی است -

و و و و و و - بالفتح و باکات فارسی و و و و

و و و و و و - پادشاه -

و و و و و و - جهان و و و و -

و و و و و و - قلم و و و و و و -

و و و و و و - باکات و و و و و و -
و و و و و و - آنکه از جان و تن غریزان از دست
و و و و و و - بالفتح و قیل با و و و و و و -
و و و و و و - ای صحن آسمان و زمین -

و و و و و و - یعنی دلبش و شاهان -

و و و و و و - ای آفتاب و ماهتاب -

و و و و و و - و و و و و و -

و و و و و و - ای روزگار و زمانه گدازش

و و و و و و - با لکس نام ولایت -

و و و و و و - و و و و و و -

و و و و و و - و و و و و و -

و و و و و و - یا و و و و و و -

و و و و و و - یعنی بازی چهارم و و و و و و -

و و و و و و - و و و و و و -

و و و و و و - بالفتح و و و و و و -

و و و و و و - با و و و و و و -

و و و و و و - و و و و و و -

و و و و و و - و و و و و و -

و و و و و و - و و و و و و -

و و و و و و - و و و و و و -

و و و و و و - و و و و و و -

و و و و و و - و و و و و و -

و و و و و و - و و و و و و -

کلمات است که معنی دیو در سخت و گمانه است
لیکن معنی اخیر آن اولی است -
دیو - بیا و غاری معروف و نیرو جاست
پیشین که هنگام جنگ در پوشندش او را و او
که بند و معنی دشمن نیز آید و در قتیله است شیطان
و نیز کنایت از غضب است -
دیوانه رو - آنکه روش او همچو شیون دیوانه بود -

باب
فصل فی العرفی

دایه - بر زمین فند و چار و سوار و قیل
جند هر که و هر چه باشد از حیوان مذکور یا خوش
وار القامه نام معد مخالف مذهبان و در
به سطلح اشعار نامش نیست -
وار المنکبه - یعنی خانه که در آن بلا برسد
و در سطلح ایماق خانه که در آن پیشین عدل
و ایزه - نام سازیت و پیشین و آن جل
نارند و نیز محوطه ساری را دایره گویند و فی التاج
ال اتره کشت و زو دایره خط -
و جمله - بالکشم نریند -
و ترجمه - بالفتح سپر چوبین کذا فی التاج و در غیر
معنی زره نیز است -
ور - بالکشم نسخه بدان زنند بدان و غیر آن -
و راعه - بالضم و التثنی مع یون -
و عابه - مزاج و بازی کردن -
و عوم - معانی -

داله - راهبری -
و واه - معروف معنی دوات -
و واهه - بر وزن لوانه آلت چوبین که بر سر او
خاک آذنی باشد و بچکان رشته پیچیده و بگردنست
و او را کند هندی و بوز و لوانه نامند کذا فی القتیله
و ووه - درخت بزرگ -
و ووله - بالفتح معروف کذا فی التاج و در و ووله
مذکور است بهر که از گردنش فلک باز ماند -
و ویاچه - رخ و فی التاج الدیبا جان هر دو
و ویمه - بالکس بابان شبانه فی برقی و رعد -
و ویم - بالکس علی که بدل نفس را دم شود و قتل خط
و شب به عمد و الله اعلم -

فصل فی الفارسی

و ایرزه - بفتح سوم که دوم است نوعی از فرا
و او خواه - مظلوم -
و او لاله و او لوله و او لکیم بالفتح مکر سوم بالضم
و دوم و سوم با سوم موقوف که چهارم است
نام بازی است و آن گرد و گشتن است در بازی
که بتلاشش فک گویند کذا فی زفا گوید و در مزاج
مستور است که قلم است که بچکان بود و چوب
بازی کنند و آنرا خوک چوب نیز گویند -
و اسکاله - باسین موقوف و اسی که بدان از
پایند و عصای سحر -
و آخ بر رخ زاده - گوید داغ بندگی زاده
کذا فی القتیله ای مننده داغ محبت -

والا نه - دلپز -

والله زره و دلیو زره - کلاه اوال موقوف
و دوا فارسی در شرفنامه بابا یحیی تانیه بد نقطه
تازی نوعی از فاشک -

دانش پیشرو - بازار فارسی یعنی طاعت و علم
و انگانه - باکان فارسی یعنی متاع و باب
کدانی القینه -

وا - عدد ده که بتاریش عشر خوانند و
دایه و کتیک و ناکس -

و بدیه - آواز د بزرگی و درون طبول ساز
سبب اظهار جاه کدانی شرفنامه -

و به - بالفتح آوندی که از پوست خام پخته
برای دشتن روغن و عطران و بهندش که پنهان
و فاعلک نرابعه که خوانند کدانی القینه -

و به خایه - حلی است که خصیه بدان میسازند
و آنرا غریز گویند بتاریش و به خوانند -

و ببله - غلوه که از درخت خیزد کدانی الا
و در زوفا که باید که گورت و بیا الفتح یکم و کسوم
و قیل بنیم یکم و فتح دوم غلوه و آن زحلی است
و خیره - بالفتح و شیرگی یعنی بکارت -

و حمه - بالفتح سر و آب و گندمی که بر سر گذاشت
کنند و نیز جایگاه که در لایه کافه باشند و زیر
آن پوشش اربع کرده و نردبان درون نهاده

چون که بران سینه تابوت ساخته و آن نهاده
نیز آنچه شتر از گلو بر آرد بوقت بیاریش شتر کسرتن

و خمه فیروزه - آسمان -

و دیه - بالفتح جعفر و زنده و بهایم صندوق
و آب خضر آتش شوه - اسی آب حیات
محو کرده و ترک کرده -

در از سفره - جهان در از خوان -

و ربه - بالفتح پیوند و پاره و رخت -

و رخت سفته - باتار و سین مضموم زین و رسیا
که چوب اسوارخ کند نیز پرنده است که درخت
بهندش بهندش بچهورا نامند و در فاکویت

بهندش بچهورا نامند قول این معنی اولی است -
درخت نده - تابان -

در خواه - گدا و امر در خواستن -

در خوی فی نشد - اسی در خجالت شده -

در ووه - مراد از آن در دکه که در دنی گویند
و در واه - و اندوه -

در ووه - در گذشتن گناه که بتاریش عفو خوانند
و رعه - بالفتح مخمور و رعه -

در غاله - بالفتح که ای که در کوه بود چون دره
در گاه و در که - کلاه باکان فارسی

آستاد توک که عرب آنرا حضرت خوانند -
در هم خریده - یعنی بنده -

در هسته - مختصر و مانده -

در مینه - بالفتح واک که گاهی است که اسبان
چراغ گویند که آن مروه است بتاریش که اسب
شیر گویند کدانی الاط -

ورنه - بالکسرتیخ کذا فی القتیبه
 درونه یعنی تین گمان بدات
 وره - بالفتح راه بار یک در میان و کو و برین
 و ریجیم - باجم فارسی در فرد -

در و نیزه و در یوز - کلاه با فتح با و او
 فارسی کذا فی و کذا فی کردن و در قتیبه یعنی
 حد و جود نیز آمده است -

در یکدانه - یعنی در تیم و در صفت حضرت
 رسالت پناه صلعم نیست معل است -
 و رین خانه - اشارت بسوی و نیست
 و رین هنگامه - مثله -

وژ آگاه - باز او و کاف فارسی خشم آلود
 کذا فی ز فاعل گویا -

وژ و نیه - ناز از یله هر دو فارسی عدد
 و یعنی در نینه گویند کذا فی الادات و در
 شرفا من کورست وژ نیه بازار و با کاف
 فارسی در و رسان الشعار بودن عبیده و فتح است
 و دست انبویه - آباد موقوف و او و فارسی
 غلوه عطر نایت مرکب که به دست میس دارند
 بتنازیش شامیه گویند -

و دست جور کوتاه - اے مغلوب بی قدر
 و ستره - یعنی کیم و سوم و سین و طه یعنی تیشه
 که در و گران و آن چوب بیر کذا فی الازهر
 و ست شکسته - با دست موقوف یعنی بی پایه
 و به قدرت -

و سنگاه و دستک - آباد موقوف و کاف
 فارسی کثرت اسباب غنا و سنا و قدرت موقوفه توانا
 و ست کوتاه - کنایت از دست که پیوسته میسر است
 و سنگیر کرده - آباد موقوف و کاف فارسی
 یعنی اسیر کرده -

و سته - بالفتح گستاخ کردن و گستاخی کردن
 و گلهای بسیار باشاخ گیاهی بویدن است میکنند
 و سته کاغذ سپید و بالضم سنگ قبل الفتح اما
 در ادات الفضلا و لسان الشعار بدین معنی بالضم
 مصحح است اقول و معنی مصدر می نظر است بر چه
 صیغه مصدر نیست و ادات مصدر به هم نیست -
 و ستینه - بفتح یکم و کسر سوم پاره که اگر از دست بزن
 نیز گویند و توفیق و شال -

و سوارده بفتح یکم و کسر سوم و سکون هم چهارم
 هفتین چوبی که بنایان بدان نام است کنند
 بتنازیش محو و هندیلین خوانند -

و سمه - بالفتح نوعی از غله -
 و ستمه - باشین هجده نام مبارز ایرانی -
 و سمنگاه - با بون موقوف و کاف فارسی

آنکه دشمن از و بیار و در اندوه و کاهش باشد -
 و شنه - بالکسر نوعی از سلاح و دشمنه کار و کذا فی
 و خند غه - بفتح یکم و سوم و چهارم هشت و نعل
 و با شکم که زدن برای خندانیدن هندی که گوی
 دل که هم کرده - با سوم قار کنا یا رفتن و دل عاشق
 طالب مرصع و دل بفتح پیشینه است با موسی -

آوخته که در ایشان پرستندش و این هاست
و گریه و شقی اما صح است که بر معنی مشد است
و لهامی گریه شد - کنایه از دلهامی اصحاب قیامت
و دلهامی عشاق -

وله محتمله - گریه فرمیده -

و مسیحی - بالضم باجم فارسی پرنده است که
چون بر زمین نشیند و در بر زمین خند تازی کند تا مانند
و میخیزد - است موم که آبی ز فاشکویا
و در قنیه یعنی در بنا مرغ -

و مننه - بالکسر سگانی که شتر را که نام گاوست
بکسر و جلد از شیر کشانند و ایدون در صفت مردمان
استمال کنند و در قنیه یعنی سرای و در نیز آمده است
دوم - بالفتح آله و میدان آهنگران و مثال
ایشان و نیز برین را خوانند و در قنیه است و نه
بر وزن همه بیانی آمدن دم و نیز نام زحمتی از شکر
و شیر - بالفتح دال و یا در بار طنبور و آن
سازیت که طربان زنده است -

و نیو قه - بالضم موی از پس سنجید و نیز شعله و ستاره
که بید که آبی شتر فنامه -

و نهبه - بالضم و یکی و نیز بر معنی فرساید -

و نکلد الهه - بالفتح با کاف فارسی موقوف آبی
که از نادان یا زمین از سر باغی شتر و کنانی شتر فنام

و الادات و لسان اشتر اما در نکلد یا دنگ لاله

مرقوم است باللام سحای دال موم و آمده اعلم بالاصفا

و نه - بالفتح نمک کنانی شتر فنامه و لسان اشتر

نذکورت و نه بصر دال و فتح نون نمک و نه و نه و نه
معنی آواز مطرب و در ادات افضل مذکور است و نه
بصر دال نمک را گویند و نه بصر یعنی نمک چند
و نه و نه دال نمک ثم لفظه قول و ادات هر چه
در لغت علل ذکر کرده شده است ازین معلوم
میشود که یک لغت معنی نمک مطرب لغت دوم
معنی نمک که موجب شکر است و الله اعلم بالصواب
و واسچه - یعنی شتابان -

و و ته - ای دوتا -

و و چیمه - باجم فارسی آفتاب یا کتاب -

و و و الیه - بالفتح با سیم موقوف بر معنی بازی است
و و و الیه و و و الیه کلاه یا پیش بوشه -

و و و ه - بالضم خاندان و پسر مهر و فرزند
دوره چرخ که از و سیکاه می کنند -

و و و ه - بالفتح دایره و دوره بوزن شوله
پایه شراب کنانی شتر فنامه اقول لغت دوم
بالفتح است زیرا که شوله بالفتح است پس هر علل

ذکر کرده اگر گوی شاید لغت دوم باز ترجمه است
بعده علل ذکر کرده و جواب گویم و لسان اشتر

مصحح است بوزن شوره را در جمله چایه شراب اما
چایه و ادات افضل مذکور است دوره بوزن

شوره بار در جمله چایه شراب اگر صحیح باشد پس
فرق میشود زیرا که شوره با و و فارسی است پس

ضمم نیز جاست باشد -

و و و ه - بالضم با و فارسی مفتوح و شکر

و غوره - بالضم با دار فارسی و قیل با جاوش
 گیاهی است که سجاومه آویز دهنش خطره خوانند
 و و سه ویرانه - و و قالیچ سنج که ذاتی القینه
 اقول بن کنایت از بلای و دیار وی است -
 و و شده - بالضم و قیل بالفتح زبیر مغرب
 بخشان و چسان چسبیده -
 و و شاخه - چنه ست از پیکان و آن تیری
 که در پیکان دو شاخه بود -
 و و شنه - بالضم با و فارسی آوندی که در
 شیر دوشند -
 و و شیر - با و مع فارسی و خترک نارسیده
 که از ساس نکرده باشند و عرک را کبر خوانند
 کذافی الادات و در شتر قنامه و خترک نارسیده
 که ساس نکرده باشند بتازیش با کبر خوانند
 اقول شاید درین خطای کاتب است که سجا
 منفی مثبت نیست -
 و و کله و ار سپید و سیاه - اسی روز و شب
 و آفتاب و ماه تاب کذافی القینه -
 و و گگاه - با کاف فارسی یعنی دو بهم شد
 و نیز تحت و صند و نماز عید و نماز جمعه او و گگاه
 گویند بدین که دو رکعت بهم میگذازند -
 و و گگاه پیشه - اسی روز و شب نماید کذافی
 و و گگاه واره - با و فارسی از موقوف آسمان
 و و گگاه - یعنی دوسری -
 و و نمان می و یک شنه - با و فارسی کاتب و نمان

و و و له - بوزن قوله گد باد و نیز جایه شراب و
 بالضم آنکه خود را چیزی دانند و بنود -
 و و - بالکسر قره و بهنده و امر آن و دین
 تحت تا غایت از اهل حق یافته نشده است و
 بالفتح ترجمه عشر -
 و و با و - بالکسر با ندیده بفتح و و متجانس فازه
 که بهندی جانی خوانند -
 و و و له - بالفتح و کسر و ال ثانی یعنی بفایض
 و و هر - بالفتح و سه و در زفا کویا یعنی راست
 و و بن دره - همان دهان دره -
 و و و نه - یعنی زیور و آرایش و زیور بود که
 بتازیش تعیین نامند -
 و و همنه - بالفتح نوعی از جواهر کم از که تویش
 و و میاه و و میه - با و دوم فارسی حاجت ابریمی
 که بیانگر گویند -
 و و ید گاه و و ید که - کلاها با کاف فارسی جاک
 که دید بان نشینند -
 و و ید و پراه - اسی منظر پراه -
 و و یر و - با و فارسی رنگ سبک و یک بزنی
 و و یسمه - بالفتح مورچه کذافی القینه -
 و و یکیا یید - با کاف فارسی موقوف و یایس
 و و یکدان آهنی -
 و و یوچه - با یا و جم فارسی جواب از خار که
 آنرا چوبک نیز گویند و نیز جانور بی که خون را بد
 بدان بکمانند و همنش چوبک نامند -

فصل فی الترسی

داروغه - باد او فارسی قطعه شهر -

باب الیاء

فصل فی العرونی

واری - عطار و وزیر خداوند مال و ثروت که
مستقر باشد و سفر نکند طلب معیشت نماید -
واشکی - خواننده و دعاگوی و سپهر خوانده -
وای - فرقه‌کن ذافی القنیه -
وایتی - جایت باریک که از صحرارند -
وایتی - بالغم بابت مقصود تاریکی سخت -
وری - بالغم ستاره بزرگ در نشان -
وروی - بالغم بال تیرگی روح و زین و
جز آن و در اشعار یعنی تیرگی شراب متعل است
و عوی - معروف و بعضی خصوصت بنای پیر
پیش قامتی -

ونی - منزه بایه -
وواعی - خواهشها و گردشهای زمانه -
وواهی - سخنها و زمانه -

فصل فی الفارسی

و او فارسی - باد شاه عادل -
وادی - دارو نیست و قیل نوعی از حبوبه
کذا فی القنیه -
واریوسی - بار بار موقوف و سخن فارسی عود
واریوسی - دارو نیست و می نافع القوه -
واریوسی - با سوم موقوف و چهارم فارسی

تمام خوشبوی معروف مره و از موقوفی دل و کبد
و معده و برای قوت باه کجاری می‌دهد و بعضی طب
ذکورست که بیهندی و آل چینی گویند -
واری - نام مخفی است در هندوستان
که بتجانی بسیار در آنجا است -

واری - باد او فارسی نام جاسوس نصرسیا
که بجا است حکار و حیلگر و خارجی بود -
واری - در کشتی - یعنی ترک صحبت کنی -
واری - ای واری که بود -
واری - ای واری که بود -
واری - ای واری که بود -

واری - عدا و نداشتن و صاحب خرد
کذا فی سفرنامه اقول رفارسی یا برای خطا
که یعنی هستی یا برای نسبت چنانچه در شهر ما
در ایام صدریه چنانچه وای اما بمعنی حاصل
بایفته نشده است مگر آنکه بگویند حاصل
نسبت است -

واری - کنایت از مر و ارید علی است
واری - یعنی هفتد رکعت نماز فرض که در آن
واری - کیسوی کردن میان نیک بد که
تبارش حکومت خوانند -
واری - با هفتم و نهم فارسی و
هشتم موقوف فلک -
واری - طفل کتب -
واری - دلاوری -

و برقی - نوعی از قماش -
 و خوشتری - یعنی دو شیرینی که تباریش بکارت خوان
 درای - بالکسر و فتح جرس کدافی ز خاکو
 و در ادات سائل مبداء کذا گھنئی نامند بیشتر این
 در وزن چهار پاره بدقت شرفناست و رای بفتح
 جرس نو آنچه بگردن شتر بندند بدش گھنئی
 نامند عام و آمدن و قاعلاً نرا گویند و امر آن
 نرا واد کنند و وادکن اقول وین پنج معنی
 اخیر نظر است -
 و ریاقی - یعنی بیانی کدافی الاستمال
 و در ری - بالفتح خطا و نیز یعنی دزدیت و
 در کسوت مرکب است چنانچه کوئی وری خفیه
 و خوشی یعنی شتر یعنی مشهور گردن خود را
 و نیز علم گردن کدافی شرفنا را قول این اصل
 معنی است و معنی ترکیب علمی هستی -
 و رسی - بفتح کیم و کسر دوم معنی فارسی منسوب
 بهره چنانچه گویند کبک دری -
 و رسدستی - باکان فارسی است
 شمش جهات جهان -
 و رلا که خوشی - یا و شیرین قوت و ادب
 و ر مشرعی - سلسله و چهار جو تفرقه -
 و رین سنگنمای - اشارت بسوی دنیا
 و خوشی - بالفتح و قبل بالکسر از فارسی
 گرفته روی و در ز خاکو یا بمعنی بنایان نیست
 و دست بازی - یعنی حرکت و کدافی شرفنا

دست کشتی - کنایه از کدافی است -
 دست مروی - کنایه از قوت قدرت آمده -
 دست موسی - کنایه از آفتاب کتاب -
 دست شوی - بهاء موقوف و او فارسی
 ایشان کن گیاره است خوشی که بعد از طعام
 خوردن بدان دست شویید و دست بشوی -
 دست کداری - با سوم موقوف و چهارم و
 رفتم و هنر فارسی ای قدرت و طاقت
 و تکراری ویر یا بنده -
 و شکیری - بهاء موقوف و کان فارسی
 یاگیری و اعانت و اسی -
 دست مروی - با سوم موقوف شفاعت ائمه
 و شنبوی - بالفتح و با او فارسی آنچه از جنس
 میوه خوشبوی و نخله و عطر بدست دارند بنیدن
 و ستیاری - بهاء موقوف یعنی قدرت و قوت
 دست و شتی - بابای فارسی ای یاری و در
 مثل این ترکیب معنی طالب ای وستی بد چنانچه
 بهتر کن -
 و شنگی - یعنی تین باکان فارسی رودگار -
 و عویتی - ای سرعت اجابت و دعا
 ربنا انزل علینا مائدة من السماء -
 و عوی - با او فارسی نام و شتی که طوس بن
 و رتم و گودرز و گویو آنجا بشکار و شتر کی را یافته
 که گویا کوسر نرا سجد و شسته و سیاوش از او آوت
 و کسمین خود و فرشید و دودها که برادران این

بهر دران وشت گشته -
 وقتی رومی - جنبی ست از جا که بر دم بافتند
 وقتی مصری - جا به نیست که بر سر بافتند -
 و لک شامی - یعنی فرحت انگیز -
 و مسازی - یعنی موافقت موافق هستی -
 و م عیسی - معجزه عیسی علیه السلام -
 و م سیبیری - ای دعوی احبار اموات و
 ذباب غفل و نیز تریاکی -
 و مدان شامی - یعنی انصار غضب کن -
 و والی - نام هر دی والی اسناد بود و سکندر
 زیست با میره بر دج را بجای آورد و آورده ملک
 بر دج او را داد -
 و و خاوم - و می پوشی - ای روز و شب -
 و و راسی - با و افازی نوعی از و از میره
 که آذنانی نیز نامند و نوعی از ساز مطربان -
 و و وری - ای دنیا و آنچه دور دارد -
 و و وستی - کنایه از دمازی تیغ است زیرا که
 دمازی تیغ مقداره و دست می باشد و چون در دست
 تیغ واقع شود جها و قومی مراد بود و قیل و پیش و
 بخشش بسیار و از شیخ محمد خضری و درویش
 حسن پوری سموغ ست که دو وستی در
 خراسان متعارف در این همت است
 جایی که میخراهند کسی را بد و مانند درشت
 و در دست و هم که زنان میر و زند تا او
 شتابان برود -

دولت خدای یعنی صاحب ولایتی و خدای
 دولت و ولایتی یعنی خداوند دولت و پسر
 یار دولت را دولت گویند -
 دو بیت هم شرعی - پنجاه و چهار توله نقره و
 پنج ماشه و دو توله و دوازده ماشه و هر شش
 شانزده جرم -
 دو لی - بیکانگی و اتفاق -
 دو لی - یعنی دوغالبازی -
 ده یا نوزده واری - یعنی زیر پاند و
 آرایش داری -
 ده پنجه - یعنی زر کم عیار و ناسره -
 ده خشتی - ای ده انگشت کذا فی القنیه -
 ده درم شرعی - یعنی دو توکچ نفتره و
 هشت ماشه و ده درم جو شد -
 ده واهی - صفت زر خالص -
 ده هرنگوچی - بارامه موقوف و کاف فارسی
 مذمت و درگارب و شکایت آن -
 ده گمانی - بالکسر باکات فارسی و بهقانی
 یعنی باشند و به و بالفتح آن مهرست کینه
 جنبل از رو اکنون و به جنبل ارمده کانی نا
 درمی - بالفتح مدت ماندن آفتاب برج
 بدنی که آنرا دوی ماه خوانند و زمستان سربار
 هم گویند و نیز سمر و از آن همراه و بالکسر یعنی نوزده
 و بالکسر یعنی نوزده و بالکسر یعنی نوزده
 و بالکسر یعنی نوزده و بالکسر یعنی نوزده
 و بالکسر یعنی نوزده و بالکسر یعنی نوزده

دلیلی - بالفتح قومی انداز ترک موهای ایشان
 استاده و برقم باشند چون موسی حبشیان و
 ایشان را برقرار می نسبت کنند -
 و نیارمی جنبی از حیر و در گذر شده کذا
 فی شرفنامه و نیز خاک اهنی که سرش گرد و چوبه
 و نیو می بالکسر منسوب بسوی دینور -
 و یو آلتشی - یعنی نقل مار و دیوانه کذا فی الدلایه
 و سیر پایی - با دو دم و چارم فارسی بقضل و او
 موقوف جنت از عنکبوت -
 و یو ولی - با بار فارسی و او موقوف یعنی
 دلاوری و سخت دلی -

کتاب الذل
 الذل قیامکای یعنی تاج خرومن بحباب مجید

باب الالف
 فصل فی العربی

نوا - این مرد خداوند -
 نوا - بالفتح پنهان شدن گاه -
 نوبیا - بالفتح سختی زمانه -
 نوزا - بالفتح گیاهی ست ترش بگو که سبزه
 نوکا - بالضم نام آفتاب وقت چاشت بالفتح
 تیزی طبع و دانش -
 نو بوا - گزشتنی کذا فی معین لغات اطیب -

باب الباء
 فصل فی العربی

نوب - بالفتح بکا داشت کردن در دفع کذا

فی شرفنامه و در تاج معنی گاه وحشی است -
 فرباب - با بضم نام کوهی است بدین
 کذا فی القتیة و در تاج بمعنی گسست مذکر و نوشت
 درین برابر است چنانچه در غراب -
 فربذب - بالفتح وقع و گاه پشت کذا فی الاداء
 و الملقط و در تاج بمعنی فرج است -
 فوب - بالفتح گناه و بختیج هم و آخر هر چیز
 فوبب - زرسنج -
 فوباب - باران بسیار -
 فوبب - بالکسر گرگ -

باب التاء
فصل فی العزلی

قوات - هستی پیر و نیز مؤنث مذکر که
 بمعنی جفت و احمیت آید -

باب الحاء
فصل فی العزلی

قوات البروج - یعنی کرسی -
 قومی المعاج - یعنی خداوند درجات -

فصل فی الفارسی

قورایج - حیوانی است بمقدار زنبور یک
 زرد بود نقطه های سیخ دارد چون او را بگیرند
 بی توقف بر او اندازد و کذا فی زفا گوید -

باب الحاء
فصل فی العزلی

قواج - معروف و تبار که ا فی القتیة

قواج و در تاج است قواج داغ که بر کلاه اند و پنهان کردن
 سعد الذیاح منزلی است از منازل قمر -
 قواج - با بضم و ذکر گذشتی و رنگ و سرخ است کذا
 فی القتیة و در تاج است بناتی سیخ که از شتر مرغ
 خورد و يقال انه سم و نیز گو سپید گشتی -
 قویج - گو سپید گشتی کذا فی التاج و نیز اسمیل
 علیه السلام را فویج الله گویند یا اعتبارا که عوایج
 که برای فویج اسمیل بر او هم علمها اسلام دیده بود اما
 در قصاص آن کبش را که از ذکر باب لغت آمده بود
 و ابراهیم در دیت اسمیل را فویج گویند و قصص اسمیل
 علیه السلام در حق اسحاق علیه السلام در کتب میراث

باب الدال
فصل فی العزلی

قوات الحماو - اسی بانع ارم و بنای شد و حماو
 کذا فی القتیة -

قزوو - بالفتح نام کوهی و قیل نام منبسطی
 قزوو - بالضم راندن بالفتح اشتران از
 که بعد از سه تا ده باشند -

باب الراء
فصل فی العزلی

قزور - بالضم داروی ساینده و رنگ ساینده
 که بر چیزی افشانند و قیل داروی روشنائی چشم
 نو کمر سه فشتین آلت مرد و نیز از جنس و
 آهن پولاد و شمشیری که گرانند و از پولاد و بیاض
 از نرم آهن بود و بالکسر یاد کردن و یاد آوردن
 و یاد آوردن و قضا و برگی و نیز قرآن که مذکور طلب

چو خواهی از ذکر این ست غلامه سمر ذکر
دو الفکار با فتح نام تیغ ایلر المین علی
کر مراد و جبهه

باب السنين

فصل فی العزیم

فونب الفرس که من گویم از احوالیه ای
 نیز گویند نهانی نه نام گوید -

ما القى بالمحل

فضل رافی العزلی

و اطاحت کلو کر فتن تا که زبان بیرون شود
 قوط - خود فی قیج درشت
 نو یحوا - بالفتح زود گلو بریدن و کشتن -
 نو قوط - بالفتح بر فتن مزع زبر داده -

باب العین

فصل في العزى

فمن اعز كبر وسباق دست وهو من طرف اليمين
الى طرف الاصحح الوسطى ونيز نزل الى ارضنا نزل نزل

الف

فصل فی العزنی

ذروف بالفتح رواتین اشک چشم و نیز روات
 ذروف و ذریف یعنی اشک چشم
 و عاف بالضم زهر قاتل زود جان بر دل زهر
 و عصف - بالفتح زهر الود کردن و زهر خود کردن
 و عاف چیست و شباب و رقاب
 و فوف بالکسوف ذوف بالفتح شباب خوردن

بیشتر کسی به شما مانندین وحشی نمودن و نیز
و ذوات با لکسه آب اندک -

باب القاف

فضل في العزنى

ذوق - گیاهی است مانند کدنا می گوئی نبات
 ادا و عیه است که تخم او در انجا بود و اندک
 که و باشد کدنا می القنیه اما در تاج است اندک
 ذوق انرق - بالفتح طعمیست که اندک در حمیر گردد
 مقدار نیم جیل رطبت کرده می نهند کدنا می القنیه
 و به بخورق یک انجا بمجرب و نفع الزار المله نام
 شاعر کدنا می القنیه
 ذوق - حشیدن -
 ذواق - جاشنی گیر

باب الخاف التنازى

فضل في العربي

ذات الحجب - یعنی آسمان -
 فزوا لفلک - بنام مغربیت

باب اللام فصل في العلم

وال - چیت رفتن و باج خردن -
 قول - پشت باخمی کندی اکتینه و در
 باج و دست فرخیدن از استخوان کشیف و ریا -
 قول - بالغم خوارى و بالکسر نرمی -
 قول - خوار -

دوبلہ تھیل - یہاں دھبہ الفس - الطبع
دوبلہ تھیل - برگ و شاخ سے کھنکھانے والی آواز

باب الميم فصل في العرب

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

باب النون

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

مفهوم هر دو لفظاً نزدیک اند لیکن در محل استعمال و
و دیگر در معنی عربی است استعمال ایشان می باید
و اگر لفظ عربی در محل فارسی مستعمل نمی آید ازین
تباین فهم نشود چنانچه معنی اللّٰه خداست
و در استعمال فارسی که خدای میگویند لکّه الله
پس ازین این معنی آید که معنی اللّٰه خداست نباشد

باب الواو

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

باب الهاء

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

بر آید و آن بقول بنجان فارسی دوازده نوع است
خواص بعضی و باست و خواص بعضی ملاک است
و خواص بعضی تقاض و تقاضات خلافت است
و خواص بعضی مرگ و نازل و مان و خواص بعضی
تقطیع است و بقول بنجان هندی هشتاد نوع است

باب الیاء
فصل فی العربی

فوکری - یاد کرد -
فومی - زمیناری -
فونابی - یا بنم و هم و بنا که چشم مردم و خورشید
و هر مرتبه که باشد -
فوسی - پشورود -
فوسی - خداوند و صاحب -

کتاب الکرار
باب الالب

فصل فی العربی

ربا - زیارتی و در شریع زیارتی که در بیع قمار
و بنسب شلای مثل پدید آید -
ربا ازنا - ای الله ازنا الاشیاء که در بیع قمار
و بنسب الیومین ابو که بحدیق رضی الله
کذا فی الله و اما تحقیق آنست که این دعا
حضرت رسالت علی الله علیه و سلم بود -
رتقا - زنی که با وی جامع شده آن کرد -
رجا - امید -

رنجا - آسانی فراخ عیش -
روار - سبکسوار و کل من تنیک منور و اک
رضا - خوشنودی و مرد پسندید -
رطیب - بالفتح چیز است چرم شکل فقط با مقدار
عده و دارد و اگر از شایخ نیز گویند -
رعنا - بالفتح ، هم کلی و دل مست و شایخ
و احدی امیر شهاب الدین محقق است که فارسیا
یعنی محبوب و بسیار استقال میکنند کذا فی شرفنامه
اقول درین آفت کالیه گفته است نادان و
سرگشته و دیوانه و محقق تباریش از عن گویند که
مانش آن رعناست -

رفقا - موافقت -
رفقا - بالضم جمع رفیق -
روحا - بالفتح و المذام شهر است کذا فی الفقه
و در تاج ست روجا و دیار -
رویا - خواب -
ریا - الکسر نایش معنی کاری که براس
نایش خلق کنند -
رغیس - لا اعضا چشم -

فصل فی الفارسی

راه بقا - یعنی پایداری -
راه فنا - یعنی امراض و فاقات -
رنجشا - بالضم مختصر رنجشان -
رقعه غبر - یعنی زمین -
رواجا - بزور و اکنده حاجت -

روستا - باو و فارسی و سیدین موقوف شده و
روستا - یعنی در پیرو که عروسان را در بند
روستا - باو و فارسی جنبه از پولا و تیتی که
رومی بقا - یعنی راه پانیدی و صحت نیز
روست که انسان کامل است همیشه باقی معشوق

باب البهارات فی لغوی
راکب - رسته سوار -

راست - صومعه دار کذا فی التاج و در
راست - در فرنگ فخر قوا سکن باغ
رایب - شک زنده -

ریاب - معروف یعنی نام سازیت و نیز
نام عاشق رعد یعنی ابر سید نیز است در قفیه
که در است باب الفتح سابع خواب پانستی است
چنانچه گویند فلان خواب راب است سموع از
بندگی بران سید ناصر شیرازی -

رب - پروردگار مالک صاحب بر
بغیر اضافت در سببیت -

رجب - معروف که نام شهر است -
رجب - بالفتح گناه بود باضم خدای تر -

رجب - بالضم جمع
رجب - بالکسر که گناه -

رجب - آنکه او را فرزند زید -
رجب - پاسبان و گاه دانه و غیره -

رجب - النجم الذی یضی طلوعه -
رجب - نسبت معنی در نگاه زن -

رکاب - نام سوار است و از رشت پیلو و در
رکاب است الکراب الکراب معنی که در سر فرشت
رکوب - آنچه بر سوار شود مثل شتر و بعثه و غیره
ریب - گمان و شک گمان افکندن و شک
خوابش زمانه و حاجت و آب و آب خوش -

فصل فی الفارسی

ریب - معروف یعنی روز مرد -
ریز و آب - یعنی عکس که در آب پدید آید یعنی

رشته تب - یعنی ریسمانی که در خنجر است
رباب - صاحب تب و بران آهون میخوانند
رباب - و گریه چند بران زنند و در کردن تب
بند که تب میخوانند بران رشته بر طرف گردد -

روزه غراب - نوشت می که افکندانی اقصیه
اقول این تعریف است در چراغ غراب هیچ معنی از
نیز که غراب را گویند -

روضه ترکیب - یعنی قالب مردم -
روضه خوب - روضه مرغوب بهشت -
رومی حساب - ای راه حساب -

باب التام
فصل فی العربی

رافات - جمع رافت یعنی مهرابی -
رباعیات - بالضم چهار وزن مشین -

رب - بالفتح فعل مضارع یعنی آمایده -
رث - بالفتح فوک و رث قال فی المعانی الرث

فصل فی الفارسی
راح ریحان شهرت - یعنی شربت شبنمی

ز است - منج و نام فایده نام پر
 و نیز معنی تحقیق آید -
 راست - معربان رو سنج است -
 ریش - نام روز چهارم از حشمه مسترقه -
 رخت - بالفتح اسباب خانه و جز آن طعام
 یک مرد و پنبه و بار -
 رخت لبرست با سوم موتون معنی سازش
 و در قنیه معنی مرفیز است -
 رست - بالفتح خلاص یافت درست آ
 صفت و به باشد و معنی ماضی نیز آید و با نسیم
 رویدن و روید و لیر معنی زمین هم آید
 معنی آخر خالصه در شرف قرار است اما در قنیه معنی
 باشین مجرب است و نیز رست معنی جیره آید -
 رشت - بالفتح باشین مجرب گرد و خاک و
 در قنیه معنی زمین است و بالکسر رشتن -
 رقت - بالفتح ماضی رفتن و بمعنی شنیدن
 آید چنانچه گویند شد معنی رفت و بالضم ماضی
 رفتن معنی رشت -
 رقیبان است - سیارات و نگهبانان عدد
 کذا فی التنبیه -
 رکاب تو گران گشت - یعنی سوار
 گشتی و جلد گرفی -
 رگ سخفت - با کاف فارسی ای مرده
 و جلدی گرفت -
 رماست - بالفتح با سین موتون جلد تو

از ملک رومی -
 روز یا نروده ساعت - بدان که آفتاب
 چون در شوم درجه جزا برسد آن روز بزرگتر
 از روزهای تمام سال است و در خراسان که
 اقلیم چهارم است روز از دو و از ده ساعت به
 ساعت باز آید و کوتاه ترین شبهای تمام
 سال همان یک شب کذا فی التنبیه -
 روز رخت - یعنی روز قیامت روز خلعت
 از رشت و رشتن -
 روزه غرات - روزه علی -
 رومی بازگشته داشت - بفتح اول کس
 دوم که ششم است معنی برای داشت کذا
 فی التنبیه قول امینی ترکیبی قافیه مقلوب و
 قافیه بر قافیه داشت -
 روی تافیت بالضم ای وی گردانند -
 ره هوان نتوان رفت - یعنی اختیار
 فقر و نوازی نتوان کرد -
باب الیست بالکسر
فصل فی العزنی
 ربایت - بالفتح چیز باری که از حاجت
 و از کار غیر باز دارد -
 ربشت - بالفتح باز داشتن از کار غیر
 رشت - بالجمع رشت یعنی کنه و سوده و رخت
 ریش - بالکسر رخت -
 رشت - بالفتح کنه -

رعاش - بالکسر گوشتواره و تاج سر و
عنب خروس
رعاش - بالفتح پشتم
رعاش - بالفتح زن شیر دار و حیوان ماده
شیر دهنده و گره هفت روده -
رعاش - بالفتح شیر خوردن -
رفت - نفتمین جلع و تخن جاش گفتن

باب فضل من اعطى العشر

راج - صمغ درخت صنوبر -
 راج - یعنی بادبان هندی و سولف نامند
 راج - جوز هندی -
 راج - روان -
 راج - بالکسر و بزرگ که در می خرد و درین
 باشد و نیز نهند در -
 راج - در بزرگ بستن -
 راج - بافتن گوسفندان و شتران لایع
 و در دم حلیف -
 راج - بافتن جنبانیدن و لرزانیدن -
 راج - لرزان و جنبان -
 راج - بالکسر نام گیاه است -

فصل فی الفاری

پیر کرده کذا فی شرفنامه و بعضی فرنگنامه است

روشنی طبع را و کسر او مستحق عفو است و در
ریاح - با کسر لقبه ایست که بهندش گویانند
که نامی التنبیه -
ریح - گیاهی است و نیز گویند که میوه آن
پنجه دار و بر مقدار دست بغایت نازک و مرغی خوش
در موسم گل بود بنا بر این ریاحین گویند که نام
شرفنامه اما در تاج معنی ریاحین خبری نوشته است
و در ادوات گفته است بهندوی جگری گویند
ریح - نام درختی است که پوست او بکار برند
که نامی طب حقایق الاشجار -

باب الحمار
ففضل في العزيمى

روح - می و شادمانی -
 روح - یعنی نام نوافی ست و لحنی -
 روح - گران سنگ -
 روح - نیزه دار و نام ستاره -
 روح و رباح - سود -
 روح - نیزه -
 روح - جمع آن -
 روح - جمع جان و الروح عند العرب
 و قدیمی الوحی و الرحمة روحا و روح فرشته
 که تنها یک صفت است و دیگر فرشتگان یک
 روح الامین و روح القدس جبرئیل علیه السلام
 کذا فی القرآن و در شرفنامه است و تیسری روح
 رضی الله عنها و روح بافتح خلکی فهم و آسانی

وہاں سے کہیں کہیں تو خوشنما کے ایک ایک طبقہ کا ایک ایک طبقہ۔

دور و زخوش -

روح - بالفتح از پس نما پیشین تا شب

سج - باد -

باب الخارجه

فصل فی العربی

راخ - غم و اندوه -

راشح - استوار و پست -

رسوخ - مصدر آن است -

فصل فی الفارسی

رخ شطرنج و در اصل آن مشد است
اما فارسیان مخفف استعمال کرده اند و در شطرنج
رخ بالضم رخساره و نام جانوری که رخ شطرنج
یا تونج آن وضع کرده اند و آن جانور در
کوه سا و یا مدینا باشد بقایت بزرگست فیل و
گرگ را یک حمله می برد و طبعه بچکان می سازد
و عنان است و جانب و معنی رخ شطرنج و بنا
تازه نازدنی و معنی رخ شطرنج کشتی می نامند -
لیکن هر دو معنی غیر ملائم است زیرا که شطرنج تونج
جنگ است و در جنگ آن جانور مقتدر نیست
و کشتی نیز غیر ملائم است زیرا که جنگ میدان آن
و هم بدین معنی سیل کرده و لو سلم که کشتی نیز در شطرنج
می باید پس هستی که این از ورق میگفتند رخ
اما اولی آنست که گویند این معنی است یعنی
برق از اول رخ می آید و بعد از آن انداز
روز رخ - با سوم موقوف که هفتم است

ای منور الوجوه و سرخ روی -

سرخ - با کسر معروف -

باب الدال

فصل فی العربی

راو - آنکه او را طلب آن یا گیاه و ششاده باشد
قال فی الصحاح الرود و الترویه من النساء الشابات
راشد - راه یافته -
رجل الحراو - زرباد که اهل هند آنرا نکرچور گویند
که دانی زفا گویند -

رشاو - سپندان و راه راست -

رشید - راه درست یافته و رشیدت

خدا می معنی رشید نیز آید -

رصد - نگاهبان جمع را صد علی و نگاه داشتن
و در شرفنامه رصد متین چو تره با بر تعلق هفتصد گز
که بر تیغ کوهی شامخ نامند و بران حکما شنیدند
و طلوع و غروب ستارگان و اسرار فلک معاینه
و مشاهد کنند -

رعد - نام عاشق رباب تذرو اسم ملک

یسوق السحاب -

رعد - در و نیم -

فصل فی الفارسی

راو - خردمند و دانای حکیم و نیزه جو افرو -
راو و - لضم و فتح سوم آنجا که سبزه یا نور است
باشد و آبها روان و تیرگی آب و جاسی که
بلشته برشته و نشیب و قرار بود -

راه آورد یعنی پویه که مسافران بر آنجا می‌کنند
 راه بند - بامی موقوف راه زن -
 راه نور یعنی مرکب کدافی شکر قند و در
 فرنگ علی یعنی قاصد مذکور است -
 رحمت آباو - در شیراز خانقاهیست عمارت
 رخت بکشد یعنی می‌تغیث -
 رور - بالفتح خردمند و دان و حکیم و بمعنی پادشاه
 رسد - ای آید و رسد ای سر و کدافی شکر قند
 رسید - معروف و نیز بمعنی بالغ شد و پخته
 گشت و سپری شد آید -
 رشته در درت خواب خور و آرد -
 خاصیت بیخی و خفتن و خوردن و آرد -
 رشته جان و تار آرد - افغانی طر متر و آرد
 رحمت لیری نیست -
 رشناو - نام مرد -
 رصد بند - واقع قوانین نجوم -
 رگنا باو - بالضم نام تفرج گاهیست
 بشیر از که چشمه کوه الله اکبر آنجا جاریست -
 رگید - بالفتح آبسته آبسته از غم و اندوه من
 رنند - بالفتح خراسان کدافی شکر قند و در
 دفاگو ایست رند با کسر مکرر و بمعنی متحرک و فتنه
 چالپس نیز آمده و نقل است -
 رنگ آورد - یعنی خجل شد -
 رواو - بالفتح همان راود -
 روو - باد و فارسی پسر و جوی آب تا بر شیم

که بر باب و غیر آن بندند -
 رو و ابرو - بالضم و بفتح تا جفا کدافی دفاگو
 روز و روز از که و ده سال - بادوم و چارم فارسی
 و سوم و هشتم و یازدهم موقوف ای روز را بند
 برآمده و روز و از شد کدافی القند و
 آفتاب برآمده هم آید و ذکر روزها را در
 روزیم و مید - یعنی روز قیامت -
 روز عالم شد - یعنی رونق عالم رفت کدافی
 فی الموائد -
 روزگاری شمر - یعنی روزی معدود و زیست
 روز هر فرد - یعنی روز پختن -
 رومی آورد - یعنی توجه کرد -
 رومی تروو - یعنی راه تروو -
 رومی رومی آرد - ای مقابل و یار آرد
 ره آورد - جان راه آورد -
 ره نورو - جان راه نورو -
 رومی منو - اکمل شد و در خاطر گذشت
 و روی را نمود -
 ربید - بالفتح جایی که پیران سر لشکر از آنجا
 فرو آمده بود در جنگ دوازده رخ گشته -
 ریحان زرو - شمع آفتاب -
 ریشخند - باشین موقوف یعنی متحرک
 ریو و ریو - کلاه با و او فارسی گیاهیست
 که پرندگان راستی آرد و بعضی کتب طلبت
 که سردی آرد -

باب فی الدال

فصل فی العربی

ربد بالفتح چیست و سبک شدن و همچنین
پیشنمای رنگین که بر گریون شتر آید برادر
زینت و بکسر بر چارواقی که بپستی دست پا
بردارد و در زقار
رزاق - باران نرم و ضعیف -

باب فی الراء

فصل فی العربی

زار برحق نمک سخنان که نرم است باشد و حکم
بر میر - بالکسر آبی که از دهان بچد آید -

فصل فی الفارسی

راه را و شیر - نام شهر است -
راهر - نام شهر است که برین راه می باشد
راشک - باکان فارسی سر و دگر می -
راپدار - بابا موقوف یعنی راهنزن و معنی
ترکیب و اندک راه است -
راهروان - سحر با سوم موقوف یعنی ساکن
شب بیدار و اولیا را اندر
راه خول و ار - باللام موقوف یعنی دنیا -
راگزار - با سوم موقوف و کان فارسی
ای را گذر و نیز ام از راه گذشتن و فاعل آن
راه گشته بابا موقوف یعنی مرکب و فرخ رو -
راهوار و راهوار - کلاه بابا موقوف مرکب
فرخ رو که دانی القنیه -

خس بهار ساسی ابر بهار -
رستگار - بابا موقوف یعنی خلاصی یا بنده
و نیز روزی یا بنده -
رصدگاه و هر با سوم موقوف که چارم
و با یم فارسی دنیا -
ربخو - بر بعضی و خداوند بخ -
ربخو وار - با پنجم فارسی موقوف مخافت یا
و خدا دم آن -

زنگشت زنگار - باکان ثانی موقوف یکی و شیا
روا بر بالفتح و زنگار بنیان قیل بابا موقوف
روح الا که بر یعنی میر تل علی السلام که دانی آید
اما در مطلق اهل ملک روح اکثر و روح عظم حضرت
رسالت او گویند از ان جمله ارواح و بطور آگاه اند
رو و و وار - با دال اول موقوف نام و و
کذافی ز فاکو یا -

رفو یا - بابا و فارسی دال موقوف بابا
و جوی بزرگ و در قنیه معنی شهر است -
روزی بازار - با و یم فارسی و سوم موقوف
یعنی رونق بازار که دانی شتر شانه شیر می که در قنیه
مذکور است که در ملک با سوم است که هر روز از بنده
برای بازار دینی معین است مثلاً چون در روز شنبه
بحکم قسمت و در پی بازار شود و خلایق از اطراف
جداران و جمع شوند و خرید و فروش نماید و کند
و چون روز شنبه بحکم قسمت در سیاه و دیگر شود
خلایق اطراف به آنجا جمع شوند و خرید و فروش

هم آنگاه کنند و همچنین هر روزی بکشم قسمت بازار
بر می بینم ست غالباً روز بازار و صبح نمیشود
با کاف تازی یعنی روز جنگ قول غالب هم مثال
این در جنگ است و گرنه هر کار دشوار که است
آنگاه این لفظ اطلاق میکنند

روز کار میرسد با سوم و قوت یعنی عمر ضائع
مکن و وقت ضائع مکن
روضه و فوخ بار یعنی تیغ

ره آورده جان ره آورده
ره بار جان را بار

رسیم از با کاف به فارسی معانی که از لغات
پندیده به رنگ که خواهند
رسیم نام دار و نیست که باز هر ست

باب الزار الکساری

تفضل فی العربی

راز - راس الیما نین یعنی ماهر ازان
رز - کسج

روز از - کسج فروشش کذا فی التاج و در
شرفنامه مذکور است رز شالی را گویند و رز
شالی کوب

روز به کسب عذاب یعنی و کسب عذاب و نام و مختار نام
بوسیلت که تقطیع او متغصن متغصن آمد

تفضل فی الفارسی

راز - سر پوشیده و نام شهری و نیز آنکه عمارت
آن یعنی بنا کذا فی شرفنامه و در زنگویا است

راز کل که که تبارش طبعان گویند
را و نیز با یار فارسی گیاهی است که شترش
چرند و از تخمیش آچار سازند

را - بالفتح انگور و امر زیدین که معنی آن برگ
که درون ست و فاعل آن آید و نیز شالی را گویند
و رز شالی کوبت را گویند کذا فی شرفنامه

رسانا خیر و شتر خیر - کلاها بالضم و با یار فارسی
بالمالت موقوف قیامت و از شتر مکه خضر
بالکسرتی ست اخیر الفتح بمعنی خلاص نیست

رسن بازار با فون مجروح طایفه اند
باز گیران که بر سر سنا و دند

رشته دراز - یعنی طول مدت

رقعیان راز یعنی عارفان و اصحاب
مشاهده غیب نگا هزارندگان راز

رندان خاک نیز - با کاف و با یار فارسی
یعنی آن اصحاب که وقیفه از وقایع دین

فر و کدشت نکنند

رنکس رز - با کاف فارسی موقوف آنرا
که عوام رنگین گویند

رواز - بالفتح بار بار مملد و مجله و مکرر کارندان
روز - روزگار را گویند امر و روز فلان است

یعنی روزگار را در ست

روز خست شب خیر یعنی خیار و نیز امر
در خست و شب خوش شدن

روشن مغر - با و فارسی کنایه عقل و تدبیر باشد

در شرفنامه مذکور است

ریزریز - امر از ریزیدن فاعل آن نیز گام
 و را هوار و در مطلقه و شرفا یعنی لغت و حجت
 نیز آورده است و گفته است در لسان الشعرا بازار
 فارسی یعنی اخیر مندرج است یعنی باره باره و قطره قطره
 و ریزه ریزه و اقوال نسخه کسان الشعرا که نیز و کاتب
 در آن این لغت مذکور نیست نه بازار تازی می نه بازار
 فارسی و ادوات فارسی و ادوات فضلا که جامع لغات
 لسان الشعرا و غیر آنست یعنی کام مراد و موافقت
 بازار فارسی در آن هم لغت نیست و دیگر در مطلقه
 که معنی اخیر را تفسیر باره باره و قطره قطره
 و ریزه ریزه کرده است تقیم آید زیرا چه معنی اخیر در
 مطلقه حجت است و این معانی خود در آن
 مذکور نیست شاید سنو کاتب است چیزی و نیز
 در مطلقه مذکور در باب لسان الفارسی یعنی حجت
 ریزریز - بصیغه امر و نهی ریختن و معنی مرد
 ضعیف در صراح مستور است مضبوط س مرد
 ریزریز و در صحاح مذکور است الضعیف الرجل
 الضعیف و در تاج آورده است الضعیف مرد
 ضعیف و چیزی مانند ضا که او را بخورند
 ریزریز - با جرعه پارسی یعنی رحمتی کن
 و جرعه ریز -

ریاز - جامه -
 ریونیز - با و در فارسی نام سپر کیکاؤس
 و اما در طوس بن بود که بدست فرو دین
 بر نهیاش - باشد - باشد -

فصل فی الترکی

ریزریز - رحمت کذا - فی الملتقط -

باب السین

فصل فی العری

راس - سر و نیز اشاره است که بهندک او گویند
 راسا راس یعنی سر بر من غایت بگوید و کند
 روح القدس - مظهر جبریل علیه السلام
 ریاس - نام دایره نیست که از ارباب و
 ریواس نیز گویند بهندک جگری باشد -
 رئیس - مظهر و در مطلقه یعنی مقدم است -

فصل فی الفارسی

رس - الفصح کلونیز زمان امر رسیدن فاعل آن
 ریوس - با و در فارسی نام ولایت -
 روشناس - ترجمه و جیه است -
 روشن قیاس - یعنی صاحب فرست
 ریواس و ریاس - کلاها با و در فارسی
 چوبکی است که جانه لعل بر آن زنند و بهندک
 خوانند و در لسان الشعرا با و تازی مرقوم است
 کذا فی الملتقط اما در نسخه لسان الشعرا که از
 کاتب است در آن تصریح کرده است بفارسی
 و در ادوات نیز با و فارسی است -

ریس - با و در فارسی شور با هر سه پیش از کف و در
 ریواس - با لکس نریق یعنی ریاض و نفاق و
 با و در فارسی جهان ریواس مذکور که بتاریش ریاس
 و بهندک جگری نامند کذا فی القنیه -

باب الشجر المعجزة
فصل في العربي

راش - سست وضعفت -
رش - باران اندک ریزه -
رسو اش - سربانی که چربی از وی چکد -
ریش - پر مرغ و در فارسی نجبه ایش گویند -

فصل في الفارسی المعجزة

راش - انبار غله که نموده اند که از باران بهمان کوه
راش - کبر سوز شادی و طرب سرود -
رخش - کوفتج اعراب متهم که آنرا از میان
پناه بزار است و رخش رستم پیران آورد و بخیرش
ایستاد و از او بگریختن و از او بگریختن
رستم و دیو و اژدها و در کجا با جان و او نده
و نیز معنی از بیدار و بیدار که در اندیشه
روشنی و تابان و نیز کمان گلی بمان که در ایام
بر شکال در آسمان دیده آید یعنی همان رستم
ریش - مایه و مساخت و دوست چون نواز
گشتن و نیز ریش خرمایست سیاه که در ولایت یاز
میشود و مایه دیگری -

رندش - بالفتح براده چوب اشال آن -
رنگت و روش - آبکات فارسی موقوف
ارزش فروش و ابریشم و رنگار و غریب و هند -
روز گوشش - پنج فارسی یعنی روز جنگ -
روغن و روش - معروف کنایت از رود و
روشن - بفتح کیم کسر و دوم نوی که تباریش

عادت خوانند و نیز زقار -
روی پوش - سیاه موقوف با بار و او بار
برنج و از او پوشیدن و فاعل آن -
ریش - بلکه معروف که تباریش نجبه گویند
و بار فارسی نیز شورایی هر سیه که پیش از کف زدن
بر می آید و از برای در و سینه کف است -

باب الصاد

فصل في العربي

رحیص - از ان شدن سرج -
رصاص - ارزیز -
رصاص - معروف یعنی بسیار قص گفته -

باب الصاد

فصل في العربي

رایض - که آب و سوز را یعنی کندی ام
رواقص - قومی اندر خلایق صفت و صفت
و بعضی از ایشان فضل میدهند امیر المؤمنین علی
که در الله وجهه ابراهیم صديق رضی الله عنه
المرقطن سماذ لک لانهم ترکوا ایدین علی
بن الحسین رضی الله عنهم -

باب الطار

فصل في العربي

ربوط - بستن چیزی چیزی و دل بستگی که میان
دو کس باشد آنرا نیز ربط گویند -
رباط - بلکه خانه که نانی فرنگ علی یکی و
معنی پل و بند آب است و در تاج بستن

<p>بند ستورست -</p>	<p>رضیع - شیر خواره -</p>
<p>فصل فی الفارسی رعنما صما حب بر لب نام ستاره است در سوم آسمان که حرکتش از زهره خوانند -</p>	<p>ربیع - بر داشتن و نیز حرکت پیش - ربیع - چیزی شریف و آسمان دنیا -</p>
<p>باب الطبیعی فصل فی العربی</p>	<p>رقاع - بالکسر خطی است از اجناس خطوط و در قنیه مذکور است رفاع میوه است مانند جوز مگر آنکه سر او تنگ افتد باشد و لون او پسری مایل بود و در لغات طلب مذکور است بهندی سهل گویند ربیع - بایا حلی مایل محمول که آنرا ذیل نیز گویند</p>
<p>رعوظ - بالضم و ناله تیر که پیکان در کنند و رعوظ بالتحریک تیر که در ناله موضع پیکان راست شکسته باشد -</p>	<p>فصل فی الفارسی روضمه باع ربیع - محمد مصطفی علیه الصلوٰه و السلام کذا فی القنیه اقول شاید لفظ مقام آیین کاتب ترک کرده است بسبب معنی مقام محمد مصطفی که آنرا مقام محمود میگویند -</p>
<p>باب العین فصل فی العربی</p>	<p>رنگ ربیع - یعنی رونق بهار - ریگ قطع - هر دو از اسباب سیاست است چون باد شاکی را بر کشیدن به بند و بند می قرار بر قطع ریگ می اندازند و بر آن فکند و کشند</p>
<p>رابع - چهار - راجع - باز گردنده - راضع - شیر خورنده - رافع - بر دارنده و نام باربری تعالی - ربیع - بالضم چهار یک و نوسه از آنکه رصد بر طریق اصطرلاب مختصر ترازو می بفتح منزل و گشت و یکسومین تب که در زمین بر میج - بافتح نام دره یا فراست و گیت که در عهد خویش گیا به عصر بود و جواب الیومین منصور بن علی بن عبداللہ بن عباس بود و نیز فضل بهار و آن مدت مازن اقامت در برج محل و نیز چون کذا فی الموائد و نتائج نفعی ایران بهاری تیرست - رضاع - شیر خوارگی -</p>	<p>باب العین فصل فی العربی رافع - دامن کوه بجانب بحر که فرو رود و بحر او بن کوه و گشت - رافع - زندگانی فراخ - راضع - میل کننده و قصد کننده - روایع - رود به بازی -</p>
<p>فصل فی الفارسی</p>	<p>فصل فی الفارسی</p>

روغ۔ بابو اور فارسی مختصر روغ۔

روغن جہانغ - یعنی روغن گمان کدانی
شہنشاہ قول امین عرب ویا رہا بہت اما
از روی ترکیب ہر روغن کہ در جہانغ افزودند

وصل في الشرق

بلغ - بنشین مرو -

الفصل

فصل في العزى

روفت - بالکسر میان دو کون و پیشرو چرخ
رو لیت پیرو و آنکه از پس سوار بر سپهر کسی نشیند
و نیز ستاره نیز و یک منس و افع و در اصطلاح فضلا
کلمه که مکرر آید بعد تافیه و تافیه حرفی که مکرر آید در
آخر بیت و هر دو یعنی که بغیر تافیه آید معنی باشد
که آنکه بطریق مسط باشد و رویت نمی مصراع آید
رعاف - بالکسر نون متی -

مفتی محمد رفیع

رفوف - باشند بساط گردان مایه و نیز نام
مرکب محمد مصطفی صلعم که بران سوار شده معراج
تشریف بردند در کمال ذکورت که در شب معراج
چهارم مرکب بود و براق از کعبه مسجد اقصی و
پیر برکت علی علیه السلام بر مسجد اقصی تا سدره المنته
و خیر قدم از سدره المنته تا کرسی و رفوف از
کرسی تا عرش و گفته اند که این چهار مرکب
چهار طبع بود یعنی خاک و باد و آب و آتش
و در مشرق است که رفوف تنگ بود -

روح مہربان و نام مہربی تعالیٰ۔

فصل فی الفارسی

راف - جاپتچی که از ابباس گویا و در
عربی معنی صراحتی و لطافت و بفاک انصافست
حلاوتی است بنیابت لطیف و در علمی است که
شگوفه و گل چهار جویز است و بعضی گویند پوست جویز
روف - بالفتح بر وزن دشتی که دروید اعراس
برای نشستن میکنند و این نوع و عمارت نامک
رو و کشف - نام مقامی است

باب الفات

فصل فی العزیم

را وراق - پالوانه و آن التي است طایفه
 با سوراخهای بسیار که روغن و حباب بدان
 صاف میکنند و رواق نیز برین لغت است
 را شوق - نام جانور است
 را البق - آبی که باده و خورند صافی و بی مفع
 اسم لبا و خاصه و نیز بخرم و زنی که در آن
 نظم مسلسل آید گویند که در بحر رابق است نظم
 که در آن کوفگی زبان نباشد از آن نیز رابق گویند
 ر حقیق - شرابی که در آن عیش نباشد
 ر زرق - روزی

رزاق - پروزی و هندو -

رزواق و شتاق رزواق کلیم بقیم
روستا یعنی پاشندہ دیہ۔

رفیق۔ بابکسر نر می و خوش بخود و پاپ

و هر ای کردن و بالفتح آنچه جستن میافتن است
 رفیق - مردی که دوست و یار سفر -
 رقی - بالفتح کما غزو و پستی که بران نویسد
 و جزیران و بالکسر نان نرم و شک زمین و بند
 رفیق - بنده و بندگان و پیروی جنگ -
 رقی - بر گو سپند و باقی جان که بعد از آن
 باقی می ماند و بدان بعضی گوشت می چنید -
 روق و رواق - پیش خانه و لقال
 رواق - است سائوه و هی الشقه التي و لقال
 کذا فی التاج و در ملقط شرفنامه و قی معنی بالوق
 مرقوم است و رواق بالکسر صحیح است -
 رونق - بالفتح اول هر چیزی و فروغ و شرف
 و می و رونق الصخره صیاره -

فصل فی الفار

رفت فتنه و رفاق - یعنی بالکسر
 چنان مالال و پرشد که خنین گرفت از آن
 نفاق خواست کذا فی القیة و تیل این کتاب
 از پرش بن صراحی است زیرا که فتنه آوند شراب

باب الکاف التاری

فصل فی البحر

رکیک - هر چیزی ضعیف اندک کذا فی التاج
 و نیز نسخه که در باب یا خطا باشد گویند که رکیک
 روحی فداک عادت عریست - هر که خوش
 شوند این کلمه گویند یعنی روح من آید

فصل فی الفارسی

را از پنهان خاک - رستنی بای و اوار
 و غیر آن را گویند که بتدریج از خاک برآید آنرا
 منج نیز خوانند و نیز کاسه که تیارش جفته خوانند
 رچیک - بالفتح اول و صم و صم که سوم است
 آرنج و در لسان اشعرا با کاف فارسی صحیح
 رشته خاک - یعنی آدم و آدمیان موجود
 رشک - بالفتح غیرت و ابک - هر که رشک
 کذا فی شرفنامه در قیة مذکور است که رشک
 کرمی باشد که تیارش صواب خوانند و نیز غیرت
 و بدین معنی الفتح را بسیار است و در ادوات
 مرقوم است که رشک آن چیز که محبت ابر محبوب
 خود بود و عریک نیز غیرت خوانند و کرمی است
 که تیارش صواب گویند -

رک - بالفتح چون کسی از خشم نرم نرم با خود
 سخن گوید گویند می رکد -

رکشک - بالفتح بازار فارسی بوزن او رک
 شخیدن یعنی گناه کردن و لغزیدن و از جاس
 فرو خردیدن کذا فی لسان اشعرا و ادوات
 لیکن صیغه مصدر و رفا سی بدینگونه می آید
 چنانچه در مصدر کتاب گذشت -

روزن فلک - با و بوم فارسی ستارگان
 روشک - با و او فارسی نام دختر و اما این
 و از اب بادشاه ایران زمین و سزندگان او
 در جنگ سکنه ر بعد از کشته و سکنه ر بوجوب
 وصیت او روشک اسماء خلیفه او آوده

ریش خوک - بایا فارسی و طبعی مجزوم
 زنجیر که در اندام وی بیرون می آید نفوذ یافته
 ریگ - ای نیک بخت بتا زیش و بیک
 گویند کذا فی شعر فنامه -
 ریگر - لفتح کیم و سوم کو در فاما روی کذا فی

فصل فی الکاف
 ریگ - لفتح کیم و ضم سوم از فتح کذا فی لسان
 و در آوات با کاف تادری است -

رنگ - بوزن جنگ عرب و بز کوبه
 گوشت و آب و اشال آن و خوش و حیل و مکر کذا
 فی لسان اشعرا و در آوات لفظا بمعانی دیگر هم
 آمده است یعنی نبات و شرمندگی و اندک مایه
 خجالت هم و خیانت و خوشی و فائده و روش
 و سیرت و شیرینی کار و گونه و شکل و زعفران
 جلاجل و بعضی بز امر مجزوم گویند لفظا و در شعر
 بمعنی حال و حصه نصیب می که از دروان قرار
 و اشال آن بجاصل بدین آمده است و زنگارنگ
 و زنگ ننگ یعنی مختلف الالوان و گوناگون -
 روضه رنگ - ای سبز دام -
 روضه فیرونه تک لسان -

باب اللام
فصل فی العزنی
 رچیل - اسم من الارحام و معنی آن زن
 زایل - هر چیزی فرومایه از مال جز آن
 زریل - جاستباده -

رسول - پیغمبر رسالت رسیده و فرستاده
 و خبر آن و پیغام فرستاده کذا فی التاج و در شعر
 بمعنی پیروست و او معتمد آمده بمعنی رسالت
 رطل - نیم من و مردوست و در فارسی معنی
 پسته هم آمده است -

روغی ازل - گیاهی است چون شتر آزا بخورد
 ز هر گزندگان او را زبان نکند کذا فی زنی گویا
 رمل - ریگ و نام مجرک که تقطیع آن فاعلان
 فاعلان فاعلان آید و سببای فاعلان فاعلان
 نیز آید و نیز در عرض فاعلان و فاعل هم آید
 و نام علی معروف که شازده شکل دارد -
 رمال - رمل دان -

فصل فی الفارسی
 راهروان ازل - ساکنان زمین طالبان حق
 رقم اول - کنایه از عرش -
 رخپال - بالفتح طعام -
 روخیل - نام پسر متر یعقوب علیه السلام
 از مادر یوسف علیه السلام -

باب الهم
فصل فی العزنی
 راحم - مهربان و نرم دل و امر زنده -
 راحم - شتر بچه که در چیزی آگنده باشند
 تا بدان تکلی شتراده از بچه مرده گشته و نوحه از
 درخت کذا فی التاج و در شعر فاعل نیست و هم
 روز از همراه و فرمانبردار و مطیع ضد سرکش و نیز

نام عاشق و میسر و نیز نام عادی در بند بود
 رستم - رشته که بر انگشت دیگر بند تا بدان
 چیز را یاد داند رسته واحد است -
 رستم - بفتح را چون جیم سنگسار کردن و در
 شمع سنگسار کردن زانی محض و بضم را و
 فتح جیم سنگسای بزرگ و بفتح تین قبر
 رستم - بجهش ایش و رجم کبریم سکون و هم در آن
 رجم - بجهش اینه -

رخا کم - سنگ نرم و پدید و در بعضی طلب
 سنگ مرمر است و نام هر که بی حکمت است
 رسام - بفتح نام هنر که که بتدبیر کند
 آینه ساخت و نیز نام نقاش بهرام گورین گفت
 صیغه مبالغه از رسم است -

رسم نشان سرای و بر آب شده کدافی التاج
 و در شرفنامه است و نیز عمده قریب صاحب
 مثل جاداری و آبداری و کسانیکه برایشان
 انجمن عمده بود ایشان را رسمی گویند و در آن
 و نیز روش آباد اجداد را رسم گویند چنانچه عورتان
 بعضی افعال در میر با آنها میکنند و گویند که رسم ما

رسم - جمع رسم -
 رسمی محکم - گاه و سنگ کدافی القینه و غنوی
 رستم - بفتح تین نشان کردن و حرف نقطه
 زدن و مهر کردن و بسکون قاف جامه که در و
 خطها بافته باشند و کبر قاف سختی زمانه -
 رستم - استخوانها بوسیده -

رستم - بالکسر آهوک تباریش طی گویند کدافی
 و در تاج یعنی آهوی سپید خالص گوشت و استخوان
 بریده از شر از بس قمت و بافی هر چیزی و در
 فارسی ریم آهرا گویند که از جراحت و دمل سپید
 کد و خون و گوشت گنده شده بر روی استخوان
 و نیز آرایش که در ایام می نشیند بعد از شستن
 ریم نیز گویند بندش پیچانند و در قنیه مذکور است
 ریم بالکسر معروف که تباریش دیش و رخ گویند -

فصل فی الفارسی

راه اسخام - یعنی مرگ -
 رزم - بفتح جنگ کدافی شرفنامه و در اوست
 و زفا گویند جنگ جلال و لسان اشهر یعنی جاک جنگ
 رستم - نام پهلوان ایرانی که ولایت ایشان
 و هندوستان بود و دشت اور و بلخ و تهر و غیر
 گفتندی و آن زور و شتاب و دل و شمشیر و
 سال عمر او بود و درین او در بلاد و غیره است و
 کیفیت او شرح در شرفنامه منبر است -
 رقیبان هفت با هم - کواکب جبهه -
 رهم - بفتح مختصر مدینه که گویند پندار و میشان
 و نیز نام دشته -

رنگ ماتم - یعنی سیاهی -
 روستم - با و او فارسی و سیر قوت جان
 ر و رزم که ابدال و موتون و زامجه مفتوح
 نام آب است کدافی زفا گویند -
 روزنگ نام - یعنی روز جنگ کدافی القینه

و نیز مختار را روزگار نام نهادند -

روز را میله و نیم - کنایه از روز قیامت
سعدی گوید سه ششده مر که در روز امید و نیم
بدان را به نیکان بخشید که گریه

رواق منظر حسین - ای مر که یک دیده -

روغن گل با دایم - یعنی گل را با بادام
ترکیب میدهند و آنرا روغن گل هم گویند -

روم - اقلیم است فراخ پر نعمت بهلولی
و نیز روی من در وی مرا -

روندگان عالم - سیارات سبعه -

روئیند خم - با و افارسی یعنی دامنه کوه

رباعی - نام یک گوشت -

ره اشخام - یعنی مرکب -

ناسک النون

فصل فی العزنی

راس العین - مدینه است بجزیره دریا
که سیصد چشمه آسپایه یار چون جمع شود
بحر الخاور گویند کنایه الملتقط -

ربون - بوزن سکون آن یکم که پیش از

وزن بر وزن دهند امر و ربون بیان را

رحمن - بخشاینده اطلاق این اسم بر غیر خدا

تعالوت نیست -

رضوان خوشنودی و نام خازن بهشت

رکن - کنانه کوه و رکن الشی جانب الاقوی

و قفان رکن من ارکان قبه ای شریف

من اشترافهم و الرکن التوت و المعمر و الممتحنه
کنایه التاج و در مقدمه بنی گوشه و یوگرت

رمان - بالضم و التشدید انار -

رمضان - معروف -

روشن - بوزن و معنی روزن کنایه از

و در تاج ست روشن و در سر بالا که از

دیوار بیرون بود -

رهبان - بالضم ترسیدن و بالفتح ترسند

و نیز رهبان بالضم یعنی ادا و ان ترسانان جمع

را بهب کنایه التاج و در ادوات الفضا اندک کورت

زاهد ترسانان آن یعنی مفر و مفرق گو و حساب ازین

گروه گروه مجبوس -

ریحان - سبزه غم و هم اسم جامع الراحین الطبیه

و نیز زهره گلدارا گویند و یک کشت که در کشتزار

باشد و از میان محدث منقول است جسته از

شراب و نیز روزی و طلب و زی کردن و

روزی جاسویدانی و بوی خوش و تخمید

خوشگمان و نیز جسته از خط و با ستاره بر خط

شایدان نیز اطلاق کنند -

ریحان - اوکی جوانی و اول شراب و اول

ریحان - بالفتح پرده کردن رنگ و فتن

کنایه ابصرح -

فصل فی الفارسی

راز زمین - یعنی سبزه و گل حرا کشت

راس عین - جان راس العین که کشت

و درخت و بالکسر رسیدن رسیان بشم و خبر
و در هر طالع یسحاق کسی که در نور و طعام کشید
رسیدن معروف و بالغ شدن آدمی و چرخ
شدن پیوه و نیز سیر شدن
شکستن - یعنی رشک کننده که بتبارش غیور شود
و عریان کذا فی التاج -
شستن - گزیدن و گزیدگی کذا فی شرفنامه
طلک کشان - با سوم متوفون و چهارم متوفون
طلک گران - با کاف فارسی جایز بزرگ -
ز قطن - با فتح بمعنی شدن تند می خوشنما کی
و نرم نرم با خوشین سخن گفتن -
رگ جان بریدن - یعنی میر اندین -
رمیدن - نفرت گرفتن به پوش شدن -
رنجیدن - ساختن الفاظن و نا خوش شدن
کذا فی زفا گویا -
رنمیدن - با فتح خبر رسیدن و رنده که
آلت بخار نیست هم ازین است کذا فی شرفنامه
و در زفا گویا بمعنی رستن نیست -
رنگ آراودان - یعنی سیرت و روش احوار
و حلال آراودگان و جوانمردان -
رنگ آراودان - با کاف فارسی و قوت یعنی
مخل شدن و رنگ خجالت هم سرخ است و
هم سیاه کذا فی القیة و معنی ترکیب است و
نیز بمعنی خشم با خجالت آراودان -
رنگ آراودان - با فتح با کاف فارسی گریزان

و امر رنگ را ندین -
رنگین گمان - قوس مستخرج -
رواق حبیبین - با یاء فارسی بمعنی آسمان -
رواق سیلون - با کاف فارسی به مثله -
روان - با فتح جان معروف کذا فی شرفنامه
و در علمی مذکور است بعلم خطاست تحقیق کرده
شده است و در زفا گویا باضم و الفتح مذکور است
و در اسان لشرا آورده است روان بوزن
جوان جان آگونی و از خط ملک شمس الملک
و مولانا کریم الدین بذکر امیر خسرو بعلم رست و نیز
بفتح رست کرده دیده شده است و با بعینه
استاده بفتح را گفته اند و میان خلق مشهور بعلم
رست تم لفظه اقوال درین هر دو لغت منتهی
اما فتح اولی است زیرا چه دران وجه همیشه
یافته میشود -
رو و و گان - جمع روده -
رو زمان - با زاء و قوت سر رنگ -
روزی خواران - یعنی خلایق -
روشن - با واء فارسی معروف یعنی
مختار است و بمعنی معلوم نیز مستعمل است و از زبان
شیخ محمد خضری روشن است بمعنی مسموع است -
روشنان - با واء فارسی سارگان -
روضه خوان - بهشت -
روفتن - با واء فارسی جاریه اودن -
رومی بچکان و ان - اسی انکسای روان

رومی خاندان - یعنی اشرف خاندان
 روحی گلگون - سبز رومی سپید پوست
 روین - باو او فارسی و فتح سوم چو بنی
 که در آن جامه لعل زند یعنی مجید
 روین - نام مبارز ایرانی که در اوشنگ
 نام داشت و نام طوس بود و نیز نام سپهر
 اغریاب که در جنگ دوازده نوح بر دست
 بیزن بر گویخته شد کذا فی الملتقط و در قدیم
 و نیز نام ولایتی است رومیه
 روین تن - اسپند یا برین گشته تاس
 شاهزاده ایران زمین که نامی القنیه امارت
 ترکیب شده هر که چو جبهه روین باشد و از روین
 گوید چنانچه پلین چون و غیر نام کسی که چو
 رومی سخت و قوی باشد و او را روین تن
 گویند چنانچه آهن سبک
 رویندن - بافتح خلاص و ادن -
 رویندن - بافتح خداوند سلاطین و پادشاهان
 و در شعر نامه یزید است که این لفظ مرکب است از
 که معنی آن سیرت و حیات و آبرسانی و نیکو است
 اقوال اشعار این لفظ تازی است جمع هر سه لفظ
 بجاستعمال کرده اند چنانچه لفظ چون است
 فارسیان در مفرود استعمال کرده اند و اینک گفته است
 مرکب است از ره این اتفاقی است و اتفاق آن
 به معنی و لیلی و صحت برین که در میان تن
 است و اگر مرکب بود و روین باو او فارسی
 به درست بود و ریاضه در مختصر روه است

ره بین - محقق و در حق
 رهروان - گروان - سادات سبیه
 رهروان - همان راهروان
 رهزن - همان راه زن
 ره کشان - ره کاشان - همان راه گاه
 ره نشین - گذری و قاطع طریق و بی خانمان
 رهنمون - نماینده راه که تازی بادی گویند
 رهیدن - بافتح خلاص و ادن و ایستن -
 رهشیدن - باشین معجمه رنجین چیزی بر چیز
 ریگ و ان - باکاف فارسی موقوف یعنی
 آن ریگ که جانب شمال اندازد و ان است و
 در اینجا خاوری نیز به کار آن ریگ بهینه تفر
 خام است و هر چه که از ان بر می آید آب و
 سیاه میخورد می باشد و آب بالاتر میرود و سیاه
 و دود هر که از ان بخورد و میرد
 رمین - بیا و فارسی اسپ سرکش
 رمیدن - بیا و اول فارسی افتادن

باب الواو

فصل فی الهمز

رهو - با کسر را خوردن و زیادت شدن
 و بر بالای چیزی رفتن و بعلت بومبتلا شدن
 و بافتح نفس بلند و زمین بلند
 رهو - بافتح سخت کردن و تقویت دادن
 رهو - بافتح مرشیه گفتن بر مرده که سینه را رحم
 رهو - بافتح اسید داشتن ترسیدن

<p>و نیز نام دیگر کیکاؤس و اما و یس که بدست فرودین سپاوش شسته گشت کذا فی الحقیقه</p>	<p>رخو - بالفتح آسیاگردانیدن - رخو - نرم دست -</p>
<p>باب فصل فی العربی</p>	<p>فصل فی الفارسی را سون خیزده ایست مشهور و شمس را برهند نیول خوانند -</p>
<p>را ح - آسانی و کف دست و زمین هموار - را حله - شتر سوار می مسافر و شتر بار کرده - رافقه - نام شهری کذا فی القتیبه و در تاج را قمه است و الله اعلم بالصواب - رافه - مرد با وقار و کمر بافی کردن - راویه - روایت کننده و یا شتر آب کش و آنکه شتر سوار روایت کند - رایه - علم -</p>	<p>راهرو - سالک - رسته کولارو - بالکسر بار و افارسی نام طعامیست که از رشته بار یک می نیزه کذا فی القتیبه رخو - بالفتح معروف یعنی پیوند بخشید که معلوم نشود که پیوندست - رو - امر رفتن - روارو - کثرت آمد و شد خلق کذا فی</p>
<p>رایحه - بوی خوش و ناخوش را نیز گویند - ریاچه - چنان ریاب زیادت با کذا فی القتیبه ریجه - گردن بندیده و بزغال و نیزه گاه بندید ریو پیته - خدائی و پروردگاری - ریبیه - دختر زن - ریمه و ریمه - کلابا بالفتح رشته که بر آ بندند بجهت یاد کردن چیزی که گفته باشند - رحمه - قلت وقت و مهربانی و از خدای تعالی احسان رزق -</p>	<p>رشته فله و در هر رنگ علمیست و روارو بار و دو را از غنوج و نهال کسی شنبای فتن اقول الف روارو همچو الف شنبایست یعنی هر یک مقارنت است و معنی است اول فتن که مقارن آخرست و این عبارت از سرعت رفتن است بغیر فصل تا خیر خواه تنهار و دتا بنال که چنانچه میگویند فلان تا اسحاق اینجا روارو آمد و در صفت میگوید که روارو میرو چو نیر کسان رو - بالضم مختصر روی -</p>
<p>رخصه - بالضم معروف یعنی سهولت - رو - بالکسر گشتن از زمین و مرد شدن و بالفتح برج و رشته که بتازیش صفت خوانند رواله - فرومایه از هر چیزی -</p>	<p>روبرو - با هر دو مضموم یعنی مواجهه - روبرو - بالفتح چنان راهرو - ریش گاو - بایک و آنست که در فصل شین ریو - بیا به فارسی فریب که و حیل و تدبیر</p>

<p>رزمه - مفتحتین آواز سنت رعد و آواز شراب پیش بجز و قبل فتنه جامه کدافی الصالح و در کج بالفتح و الکسریه اراهه جامه و جز آن و در شرفنامه بالفتح تکلی و بقیه رساکه - بالفتح نام منبر و بالکسر پیرام کزار و نیز کتابی مختصر را رساله گویند رسانه - گلاب زنده کدافی التاج و در شرفنامه معنی قطره های خروباران که بهند چهار بار نامند ریشجه - حکیده قلم یعنی نبشته ریشه - بالضم و الکسر معروف - شت رعاوه - ناهی ست در بلاد مصر چون گو او بر عصوی نهند بخیر کند و بر و چون در دام افتد شتی را از رفتن باز میدارد اگر چه ملاحان میالفت کنند رعونه - بالضم گوی و سستی و زینت و آر آنگی و سبکی رغبنه - بالفتح معروف - رفاییمه - زندگانی فراخ - رقه - بالکسر نرمی دل بالفتح نام موضع رقبه - بالفتح گردن - رقعه - بهم کاغذ یا به که بر آن نامه نویسد یا راه جا و نام خود و سبب شطرنج رقیمه - افسون - رکوه - بالکسر تپ چوبین -</p>	<p>رکعه - بالفتح معروف - رمله - بالفتح نام شهر - روح الله - عیسی علیه السلام - روضه - بالفتح مرغزار - رویبه - دیدار - رهمه - بالکسر باران دایم و ضعیف کدافی بریمه - گمان -</p> <p>فصل فی الفارسی</p> <p>راتبه - معروف جان راتب که گذشت - راز پوشیده راز سر بسته - آن سر که سوز بود و مکشون نشود - راز و دل نامه - آفتاب - رافه - گیاهی ست مانند سیر که بریان کنند و بخورند راقوه - پودنه - راواوه - بضم و کسر سوم که ششم است آنگاه راه - نام پرده است از پرده های سه دره کدافی الادات و در شرفنامه اه معروف و نیز پرده سر و در قدیمه مذکور است راه آنکه اول میگوید بعد سر و میگویند - ربوخته - بوزن درونه خوشی و ذوق جماع و آنکه از ذوق جماع خوش باشد و در زفا گویند هر که در وقت جماع بخوشی برسد که نیدر بپوشد و بر اثر مجتنب است رپوده - در تاج نفع و نفع آورده است و نفع پودنه است -</p>
---	--

رخش خورشید و ماه ای روشنی خورشید و ماه
رخساره - بالضم معروف که تباریش مذکور شد
رخش - بالفتح معروف و در یقه کدافی زفا گویا
روه - بالفتح برج و بسته که تباریش صفت خوانند
زروه - بالفتح ماده و کوفته و آرزو راه -

رز - بالفتح سک انگو که تباریش غلب
و تیشه دزار و تازی حلقه را گویند که بر تاشان
در نصب نهند و نیز قفل و یعنی گردن هم آمده و
راشته که هر دو سرش بجای بسته باشند و بر هر چه
افکنند و در زفا گویا باز افکاردی مذکور است -

رسته - بالفتح همان رزه یعنی اخیر
رشته معروف و زن بشوی رسد که تباریش
مش گویند صد کبر و میوه رسیده یعنی پخته شده -

و مرد خالص شده و نجات یافته و مطلق صفت گویند
رشته - بالضم معروف و مرض از زفه طاعت است
برده و بیعت یکی با قید و دوم بی قید -

رصد گاه - نظرگاه و نگاه و جای امید و
رضوان که - یعنی بهشت -

رقوشه - بوزن ربو ضعیفی بر چیدن گناه
کدافی لسان لشعرا و در اوقات مذکور است قوشه
پی بر چیده و گناه و قیل لفتح الراء حس و در

شرفنامه چرسه معنی در سخت رقوشه بالفتح
رقامه - بالکسر یک خانه از چهار خانه و در
نویسندگان مقامه اول اصد گویند و اخیر
باز و میانه را وسط -

رکوه - پاره جان که کهنه و سوده و ریزیده و
چادر یک تخته و رکوبی نیز گویند -

رمه - بالفتح گله گویند آن ویشان و بران
و در شاهنامه بسیار محل معنی لشکر و سپاه است
رنبه - بالفتح موسی زهار -

رنجیده - آزرده کدافی شرفنامه قول هر چه
ازین شتیق از بنجیدن است باید که معنی آن هم
درین هم آید -

رنده - بالفتح نوعی از دوست افزار و در و گران
که بران چوب ترشیده را هموار کنند و این را
مشت رنده نیز گویند و نیز گسایست بهار
رواخواه با واد و دوم معدول که اسل که
از در با بخور -

روانه - یعنی روان و نیز معنی جانزده -

رو باد و رو به - کلاه با واد و فارسه نام
خا نوری دشتی که از اجماع گری نسبت کرده اند

رو دایب - با واد و فارسی نام با واد رستم و
و غیره ترازب و الی کابل که بر زال عاشق شده
آخر الامر زال را و اسبابا به خویش در آورده -

رو د - با واد و فارسی سر کین دان مردم
و بهائم و پرند و جز آن -

رو د سیه - با واد و فارسی یعنی روز بد و روز نام
و روز خوش -

روزمره - بدانچه روز بگذرانند کدافی زفا گویا
روزنه - بالفتح روزن -

روزه - با او فارسی معروف که تبارش معلوم
گردد و نیز آن فضل که بر سر موزه باشد معنی
روغن کرده - جوارخانه روغن کردن -

روگجا - بالضم با کاف فارسی دیباچه کتاب
و خزائن و علم خانه و مقدم و سردار و پیشوا و
را نیز گویند و این هر دو لغت از قدیم است
رومه - موی اندام نهانی و پیل و انظار
رومیة نام شهری که نو شیروان بر غنچه انظار
بر ساحل دریا روم بنا کرده بود و خلق از طایفه
در مساکن کرده -

رو - با و او فارسی سیرت و یارسانی و
گرایش بیکدیگر و نیز نام مقامی که طایفه افغان
منسوب بدان است -

رو - بالضم معنی بیکدیگر و سیرت و عبادت
پارسایان است اقول اگر میان مرکب
از ان باشد نیز جایز باشد با و او فارسی و بالفتح
مخفف راه که تباری طریق گویند و امر به بین
هم آمده و معنی مرتبه و باز نیز آمده چنانکه گویند
یک راه یعنی یک مرتبه و یکبار و معنی فت عده
قانون هم آمده -

ریزه - بایار فارسی هر چه در غایت خردی
بود اقول شاید تصحیف کاتب است بجا نداشتن
و معنی بچه و ریش خرد و معنی عطفه کنایه از غایت
و در تاج عطفه را ترجمه کرده است بموی ریز
ریش - بالکسر رخ و رخسار و بایار فارسی

معروف معنی ریش جامه و غیر آن -
ریشة ریشی قیقه بجا کسوت مرشدان قدس
رکحاسه - بایار فارسی و قبل شپین و سفید
جانوریت خرنده که آنرا تباری قنفذ و سبب
ساجی نامند -

باب الیاء
فصل فی العزلی

راسی - آنچه در پیش دل آید یعنی اجتناب
و بمعنی خرد و قصد نیز آید و فارسیان بحدث
استمال کرده اند و بادشاه هند را نیز رای گویند
امید دارنده و ترسیده و گنگار -

رایعی - شبان و کنایت از حضرت رسالت
رایعی - فتنه گر -

رباعی - شیر زفت ساله و است کا و گویند
چهار ساله کنایه از انتاج اقول شیر زفت ساله را
که رباعی میگویند برین که در زفت سالگی چهارم
میشود و در مصلح شعرا چهار مصرع را گویند
مصرع چهارم مثل قافیه مصرع اول دوم شد
و در مصرع سوم لازم نیست که همان قافیه باشد
و این رباعی در بحر خراج اعراب شمن بیاید -

ربعی - بالضم نوعی از مصلح اب -

رحی - سنگ آساده و دیواره از زمین گرد و بلند
و متر قوم و عمر رضی الله عنه را نیز رحی میگویند
رحی - ملاکی و میل روحی چرخه -

رسمی - بالفتح خدمتکار مقرب چون آچار و

روح بار و جادار و مثل ایشان کذا فی شرفنامه
و نیز هر کالای که بخواه برین برهت کنند گویند
روحی است یعنی برای رسم کرده شده است -
رکابی - بالکسر رکاب غوب دارد و در قنیه گفته
ساقی نیز است -
رئانی - بضر یا قوت سنج -
روحانی - بالفکر آدمی و پیری و يقال الروحانی
ما خلق روحا بل اجسم مثل الملائکة و بحین کذا فی التلخیص
و بالفتح نام شاعری که حاضر فرزندش بود -
روی - بفتح اول و کسری ثانی ابر بزرگ و تلکس
سخت بازنده و حرف آخر قافیه که هرگز میشود
مثل از قمر و فکد و بار آفتاب و آفتاب -
ریحانی - بالفتح بوستانیان و گل فروش -

فصل فی القاصی

روح ریحانی سی خوشبوی -
رازی - آنکه از شهری باشد و نیز آنکه از شهر
را باشد کذا فی القنیه -
ریشی - مطرب -
راه خسر وانی - نام توانی است کذا فی القنیه
و در شرفنامه ذکر است آن سر و وسیع که بار بار
مطرب پرویز وضع کرده خسر و این نام نهاده
را هو می - نام برده بود -
رخ پرازخا لهای شنگرفی - بابوم
و پانزدهم فارسی اسی و رخ پرازخا شنگرف -
روانیسی - کنایت از شب و آسمان -

روار کلی - باشد -
رستی - بالضم نان و حلوا معنی اخیار از قنیه
و معنی رستن نیز است و خطاب بالفتح خلاص
ریشی - باشین مجر جا کرب -
رصد که خامی - یعنی دنیا و قال لب مردم -
رصد ولی - بفتحین را دار -
رکاب می - یعنی چالای می و آن سپاه است
در از و پهلوار -
رکبی - بالضم زغالص مشوب بر می گویاگر
در کتا باد را نیز گویند -
رکوی - بالکسر و باکاف و او فارسی چا کوی
و پاره حاکمه کنت و سوده و ریزیده -
روای - روایع ضد کساد -
رواه ترکی - خارشپت -
روح بکسی - اسی روح حیوانی -
روح قدسی - متر جبریل علیه السلام -
روفر با تری - رای بازی روز و نیز یعنی و هر
روز کاری آید -
روزی - با و او فارسی معروف و حاکی
و مشاهیر و سالیانه خدمتکار کذا فی القنیه
روسی - با و او فارسی بخص سین موقوف
که تباریش تعبیه خوانند -
روستانی - با و او فارسی و سین موقوف
روسی - منسوب بولایت روس نیز نام
توانی و نیز نام جانده -

روشنی - باد او فارسی روشنائی
 و امین گوید و او معنی غیر از زفا گویا است
 روشن زبانی - باد و فارسی و چهارم موقوف
 شیرین زبانی کذا فی القیة بقیل عرب زبانی
 روشن مصری - روشن لسان
 روشن جوئی - یعنی نانی آمده که در روشن
 پزند و در هند پوری گویند کذا زفا گویا -
 رومی - منسوب بر دم و نیز مجامع است
 و نیز کنایت از سرخی بود -
 رومی و هندی - کنایت از روشن و روشن
 رومی خوی - یعنی آنکه بر کینه می ثابت
 نباشد مستقل بود بلکه با هر که در آمیزد خوی
 رومی وزنی - عبارت از در و مشیت
 رومی - باد او فارسی سخن قلعی آهینه
 که بندش تنگ خوانند و باد او فارسی معروف
 که از آفتاب از رویه خوانند و نیز بعضی سبب نوع
 و این معنی هم موجود است و در شعر نامه معنی باد
 اتفاق است -
 روئین شنی - یعنی روئین تن تنی و در
 قنیه است کنایت از مغروری است -
 ره انجام و حافی - یاق و نقش شسته -
 ره آوردی - توشه و آنچه از سفر باز می آید
 روستان کذا فی زفا گویا -
 ربا و می - بالفتح نام نژادی
 ربهما می - غایب که راه و یاد با او است

رپی - بالکسر بنده و نکس کذا فی زفا گویا
 و در ادوات معنی بنده و جاگیر است -
 رسته بالفتح نام شهری از خراسان زمین
 رسته - بالکسر شن موقوف -
 کتاب الزار الکناز
 الزار الرجل الا لکله می مروی که بسیار خواست
 و بحساب بجد نیست و عدا باشد -
 باب الالف
 فصل فی امری
 زربا - بالفتح کسر الهمزة و زربا نام ام
 بر روی باشد و عدا و سخت -
 زرقا - نام زنی که در مدت بصره حبس شد بود
 و در شعر نامه کم و خمر و عید و آبیش که نیکوید
 و عاقل بود شی با پشانی قصه شجون که در شب
 راحت جنگه شخسان از پیش ایشان می میزدند
 و باب لشکر خدی می آمدند زرقا که در فقرات
 دریافت پدر و آگاهی دارد که لشکر بگیا بشجون
 می آید پیش من است و لشکر یا ساخته کرد
 که پیش من است و لشکر خیمه معتبر که و این
 و چنان تسامع است که زرقا و ابران از یک روز
 راه می پدید داد و از راه ابراهیم می پندید -
 زربا با ختم ندارد -
 زهر - بالفتح نصب و زهر طاهر و زهر و زهر
 میگویند و زهر را زهر میگویند که زهر است
 در غایت برافتن و زهر را زهر میگویند

در ایام حنین کبی خالص پیدمی و یکروز نیز زن
سید روی و در خنده روی -

فصل فی الفارسی

زال رخنا - دنیا -

زبا - نام دختر پادشاه حیره که در غایت
سج طافت بود کیاست و در همت بکمال داشت
و چون پسرین اندیمه ابرش گشت و قاطع ملک
شد و سوگند نمود که تا انتقام پدر نکشد و اسرا غل نشود
زبانای یکی از بست و بهشت منزل و معنا
و روشن کرده -

زرقطونا - اسفول و بزر قطونا زیادت
بانیز درین لغت است که ذاتی زفا گویا -

زرنبا - نام دار و نیست که پندش کچور گویند
و آنرا زرنبا و نیز گویند -

زیرین چلیپا - ماه نو -

زیرین عنقا - آفتاب -

زرقونیا - بافتح در غمتی ست خار و آ که تبار

زقوم مهند قوی گویند قبل سپند نامند که ذاتی

زلفت خطا - یعنی گناه و تقصیر -

زلیبا - ترجمه زلابیه است از شیخ محمد خضر

زلیبی سماع است پیری را که چلیبی میگوند -

زلیخا - بفتح کیم و کسر دوم این محقق است از

ماک یوسف بن کسید که در لغت است که نام

ذاتی است زوج عزیز که بر یوسف علیه السلام

عاشق شده بود و بعد از آن در جباله نحاح

یوسف علیه السلام آمد و آن بنت پادشاه
طیوس بود -

زمد استقا - بافتح نام کتابی در احکام
آتش پرستی از مصنفات ابراهیم زرقشت

زنگ نهوا - باکاف فارسی تایی نهوا -

زوفاف - دار و نیست گویند زوفاف تر بریم

که سپند آن که در ارمنیه حاصل می شود و

زوفاف خشک یکی از گوزن خاص میشد و دیگر

آنکه تولد بر دهنه و پیش و گو سپند باشد که ذاتی

زوفاف گویا -

زهره نوا - یعنی خوش نوا -

زریبا - باینجا هر خجسته باشد و نیکو آرزو

و بیعت محار - قطرات اشک -

زریرا - باکسر با سوم موقوف طعامی است

زریره با - باکسر آتش زیره هر ناخورد شسته که

باشه بسیار بود آخر نام آن با آرد چنانچه

گندم و عوزه با و زیره با از کله گو سپند

می پزند برای مریض که نخفت میباشد میخورانند

نفع بسیار دارد که ذاتی اعلمی -

زیربالا - یعنی فرو و بالا و معنی تجاوز و خطا

نیز آمده است و قیل است که زیره بسیار

در آن اندازند و بدین اکنان و بهند بر اے

دفع شدن جنون -

باب الباء
فصل فی العربی

مطلب خفاکی الاشياء مسطوبست زاک بهند
 تاج را گویند و در شرفنامه معنی لک است -
 زرا غشک یعنی دایره‌ای در دلی عشق زایا
 زرا غشک - بالفتح زمین لپک ناک و
 الصبح باکاف فارسی است -
 زرا غشک - یعنی در خالص مجرور از لایش
 زرا و جامه خود رنگ - با چهارم فارسی
 که دوم است جانور است خرد که گوشت و
 بقایت فیه و نرم و لطیف باشد -
 زرا غشک - بزرگ سرخک میوه است ترش
 و خوش خوار بر میزی ادا آن آش میا زنده
 می حوزا نفع بسیار دارد و کذا فی فرهنگ
 و در شرفنامه منیری و فصل کاف فارسی
 آورده است -
 زرا غشک - بالفتح شاخ درخت انگور -
 زرا غشک بفتحین آنکه بهندش بچکی
 مانند و قیل باکاف فارسی -
 زرا لک - کرمی است که در وقت آب خوردن
 در کام ستور چسبند و نیز آنرا بر اندام می‌نهند
 تا خون بسکد کذا فی الصراح -
 زرا حک با سوم فارسی پرنده است -
 زنده کردن خاک - یعنی رویانیدن بستره
 و بعثت مرده کردن -
 زرا ناک باراد موقوف یعنی حسد او
 زرا و توانا -

معنی سبک است -
 زریق - سیاب که بهندش پاره گویند آورده اند
 که از معدن زرد و نقره حاصل شود -
 زریق - بالکسر زریخ -
 زریق - بالضم و یا الفار بعد لعین المله
 بدخوی کذا فی التقیه معلوم نیست این لغت
 تازی است یا فارسی -
 زورق - بالفتح کشتی خرد -

باب الکاف

فصل فی العری

زحک - بالفتح مانده شدن شتر -
 زحکوک - بالضم مرد کوتاه و ناکس و شرف
 و ناک و زحاک یک جمع -
 زکاوک - مرد زبون -
 زک - بالفتح و التشدید گام نزدیکی بنا
 زکیک - زقار و زکام -
 زلوک - کرمی است در آب خوردن در کام
 ستور چسبند -
 زونک زونک - بفتحین کلاه -
 مرد کوتاه بالا و زبون -
 زکاب - بالفتح سخت جستن باد -

فصل فی الفارسی

زبلوک - بالفتح کلمه است که زحل و شهاب
 و شهاب استعمال کنند -
 زراک - یعنی چنگری و اجناس آن و در

باب الکاف الفارسی

فصل فی الفارسی

زراغنگ - همان زراغنگ گذشته -
 زرشک - یکسر تن همان زرشک مذکور -
 زردنگ - یعنی درختی است گوی که باز دارد
 و چوب وی سخت است و آتش او دیر باو اگر
 آتشش زیر خاک بدارند مواد و پانزده روز آتش ماند
 و در چوب را نیز گویند ه قیل خردل که مندر
 رانی نامند و بضم می و فتح و دم کله اسپان -
 زرخنگ - همان زراغنگ که گذشت -
 زرنک - با فتح زرخنگ که بر آب آهین بشیند
 و زرخنگ که در قاشی بکار بر بندش و آن بقاش
 نیز است چون بر زبان نیشبوردنی چون زرنک
 بدین معنی گفته اند و یعنی نیز آید و نیز یعنی شوی
 و سراب و خیال چشم که از بخار چشم خیزد و در
 زنگبار و جلجل که افی شرفنامه و الادوات
 و علمی بابا معتمد نیز یعنی جلجل که از فکل
 نیز گویند آمده است بهندش گفتگو و نامند -

باب اللام

فصل فی العزلی

زلال - آب روشن و خوشایان که از
 زنبیل - معروف و در قنیه است زنبیل با فتح
 اتیان چرم و چرمیت مانند توبره از چرم است
 میکنند و بر آن خاک بر میدارند -
 زنجبیل - نام چشمه ایشیت در بهشت -

زوال میل کردن آفتاب از خط استوا

سوی مغرب و دور شدن -

فصل فی الفارسی

زابل - اصلی است و نام ولایت که از ایران
 زاخل - درخت آک -
 زاقبول - یا عین عجمه موقوف و دوا فارسی
 آلتی آهنی سرج که بدان زمین بجا و بند بندش
 گینشی نامند -
 زبال - پیر فروت و نام پدر ستم که با موی سر
 و ابرو و مژه سپیدار و در زاده بود و قصه بک
 در شرفنامه است -
 زوال - همان زابل -
 زراویل - راز که تبارش با خاوند -
 زرا وند طویل - دارو نیست که بهندش بکار
 در بنبال - مشله -
 زکال - بضم کم با کاف باشد و مخفف
 آگشت افروخته و قیل بازار فارسی زلف و
 خال اندر و لا جود بر سر و عوش شکران نیز لفظی و خا
 می نهند و در بند آرایش و گار میخوانند -
 زنبیل - با فتح همان زنبیل و نیز
 بهشت همان گل تر بدان نقل میکنند و گشت
 و یکی از آلات جنگ -
 زنبیل - ای میل عظیم و بعضی زرا و خاوند
 زنجیل - با فتح با کاف فارسی همان زنگ است
 اخیر که از ادعای بضم آورده است یعنی زنجیل

زنجیل

زنیپال - بالکسر شیرتند -

باب المیم

فصل فی العربی

زرجام - بالکسر اجاره هله مزاحمت و انجومی
مکس کذا فی القنیه -

زرقم - سخت کبوتر چشم -

زرقوم - بالفتح درختی است در دوزخ کذا فی القنیه
والتاج و در محراب البلدان است درختی است

در بادیه که سقونیا صنف اوست -

زركام - بالضم سر زنگی و در قنیه یعنی تری و خست

زرمزم - معروف یعنی نام جایی است در

حرم کعبه الله و معنی آهسته آهسته نیز کذا فی شرفنا

زماکم - بالکسر مبار و دوال فخلین که در پشت پا

بود و از گویند میان نگشتان -

فصل فی الفارسی

زرا و بوم - با دال موقوف مولد یعنی زینتی
که در این زیاده باشد -

زرا و شیم - با سوم موقوف نام جدا فرایه

زربانخ توأم - یعنی آلوده توأم -

زرب جیسیم - یعنی بنر شیم -

زرجل زنگم - یعنی سیاه ام -

زرحم - بالفتح جراحت آلت خارجه که بند

گما و گویند و در قنیه یعنی زون مرقوم است -

زروست برگیرم - یعنی بکشم -

زرا حقوم - بالضم حلقوم کذا فی القنیه

زرم - بالفتح نام شهر است از ایران زمین و در
ادوات است نرم آنکه گوشت اندرون دهن او
بوقت سخن گفتن بیرون رود -

زرنده زرم - نام پهلوانی تورانی وزیر سهراب
بن رستم که رستم او را بزخم مشت کشت -

زروکم - با و او فارسی و دوال مفتوح یعنی توت

باب النون

فصل فی العربی

زربون - بالفتح شیر ماده لکدن و مردود و

و در زغالک یا بمعنی اسیر خیرت و در شرفنا

معنی رغب و خریدار و زرقار وزیر دست میپا

زرجون - غرق و ناک -

زغفران - معروف -

زرم - بالفتح و کسر دوم افکار کذا فی التاج

و بمعنی جایی باده و کوز که بپای بر رفتن نتواند

بقوت دست رو و مستعمل است چنانچه ذاب و قضا

راست عرفتم زمین گرفته تیشال آسمان -

زمان - مثله و در قنیه یعنی عهد وقت دوست

زنا مسلمین - همان زناج مذکور -

زون - بالضم یعنی بت نیز تجا و بت مسجد که

غیر حق باشد زون بالسر تشدید او و کو تاه -

زریقون - نام درختی معروف که از آن دهن

فصل فی الفارسی

زابلستان - بالکسر لام و سکون سین نیز بکون

لام و کسر سین آید نام ولایت آبا و اجداد و رسم

ز ارمیدن - یعنی زاری کردن -
 ز ارم کمان - یعنی گوشه کمان -
 ز ارمه ان - ز بدان که بتا زایش هم گویند -
 زال مداین - یعنی آن زال که خانه او درین
 گوشه نوشیروان بود -
 ز اولستان - جان زابلستان -
 ز بانذ ان - یعنی صاحب میل قاتل و گویا
 بکلام زانده فصیح کذا فی شرفنامه اما معنی ترکیب
 دانسته زبان -
 ز بان در کشیدن - یعنی خاموش شدن -
 ز بده ارکان - خلاصه آفرینش -
 ز برقان - بکسر اول سوم یعنی ماه زمهره
 شب چهاردهم بنام مردی نیز -
 ز بون چهار زبانی کلن - ای سیر عجب کلن
 ز خم بریان - یعنی آدم سختی است -
 ز ول - معروف ترعه ضرب و معنی گفتن
 مرکب آتشیل قاتل و قتل دن و دروغ زن
 و معنی دروغ عجم ازین مآخوست و در شرفنامه
 بمعنی خردن شراب و ساختن و نواختن زرد
 و راه سرود و نیز نظر زدن معنی نظر کردن آید -
 ز و امیدن - صاف کردن -
 ز و و استان - ای گنهم و استان -
 ز و و ول - بالضم روشن کردن رنگ و در
 کردن کذا فی الادوات و در شرفنامه معنی دور
 شدن و پاک گردانیدن روشن شدن کردن

ز راعن - بوزن غلظن جان افکنک مرقوم
 یعنی فواق که هندی چسکی گویند -
 ز رافین زرقین - ز بخیر بار یک آهنی که بر
 در باطلها زنده و حلقه دران افکنند تا با خود
 کذا فی الادوات و در شرفنامه است و آن آهن
 که در زنده و حلقه دران افکنند -
 ز ربان زربان - کلاها بالفتح پیر کذا فی
 ز فاکو و از ترکیب معنی زربان محافظه زربان
 مانند زرقین که کذا فی الصنیه -
 ز رچون بختین و با هم مضبوط شراب و کلا
 ز ربین - براده سیاه که کذا فی ز فاکو و از معنی
 ترکیب بنینده زر -
 ز ررض و ورکن - بالفتح یعنی پیران
 ز ربان - بر عدل دیان پیران و دو نام
 حضرت ابراهیم علیه السلام -
 ز روان - بر وزن مردان نام یکی
 از اکابر جوس که اهل ورازدانیه گویند و گویند
 اعتقادشان آنست که بر روان اشخاص بسیار
 از روحانیات احداث نموده است و زردان
 اعظم بزرگترین روحانیات مست و اهرمن
 از فکر او بر سر سپرده و زردان نه هزار و نه صد و نه
 و نه سال ایستاده عبادت کرد -
 ز روه کامران - کنایه از آفتاب کتاب
 و نیز مراد از روز که عربان بوم گویند -
 ز رعن - بختین غلیو از گویند بختین است

زندانی ز خاک گویا -
 زلفان - بالضم زبان -
 ز قونیان - بالفتح و ختی ست خوار و شهباز
 تبارش ز قوم و پیش سینده و توجیه نالند -
 مکان - بالفتح و بالضم آنکه از خود ریب و بد
 و قیل باز رفاست -
 زلف زین - یعنی شت کنایت از
 خاک است که در ذات هر آدمی مرکب است -
 زلفین - بالکسر یا فارسی قیل بالفتح
 یا با تازی ترسیانند -
 زمره آتش نشان - یعنی آفتاب -
 زمره زلف - نقش بگما کردن -
 زنج زلف - یعنی شنان بی نفع کردن
 و لاوت ندان بسیار هر زلفی کردن لا طاعت
 زنج زلفان - کنایه از خجالت کشیدن
 و شرمندگی بردن و محجل شدن -
 زنج زلفان - کنایه از فرو دلستیرین -
 زنج زلفان کشا و ن - کنایه از نمودن محبوب
 و مطلوبت با آرایش خود را بر عاشق و شفیقه
 گردانیدن او را -
 زنج پاهین - سوراخی که در میان گل پاهین
 باشد کنایه شرجی الخمر -
 زلفان - بدی خانه -
 زندان ناهجون - ماهی بونس علیه السلام
 زندان - بالفتح جانوری حروف یعنی بلبل

زندان خاموشان - کنایه از قبر -
 زلف زود افکن - شت تاریک -
 زلف سیران - یعنی مفعولان -
 زلف شادان - باکاف فارسی نام پهلوان ایرانی
 زلف کوهستان - و نیا کنایه الطینه -
 زلف تا کشتن - یعنی از جوان تا پیر -
 زلفان - بالکسر فلان قیل ناخدا که به کجرا
 زلفین - باد و نم و هم فارسی نزه و شمس سلخا
 زورق زین زورق سپین - یعنی ماه نو
 زلفان - نام باد شاهی و ولاست خیر -
 زلفان - بالفتح و از گاه لطفه و حکم عورت که
 تبارش آزار محم کیند -
 زلفان نهادن - بالفتح عبارت از نماز شدن
 و مصفا و مباحثه در مایه شدن کرم نمى خود و اطراف
 زهره رخان - یعنی شادان -
 زهره کمن - یعنی طبع ناطقه من -
 زهره کمن - افتادن -
 زلفان - بایاد فارسی جهان ریا باریات نور
 زلفان - معروف و زنده کننده -
 زلفین - بوزن زریق آنکه پشت پای زند
 زلف افکن - باکاف فارسی نام برده سوز
 که آزار بدهد و بگوید و بایاد تازی معروف و بگوید
 و فاعل آن -
 زلفان - همان زلفان که بوقایع فون

فصل فی العربی

زرقو - بالفتح باک کردن بوم و غیر آن -

زکو - یعنی شین باز و قمت زینین -

زرو - بالفتح و التثید اندازده و مقدار آنچه

عادت شود و بعد از آن کسی و نیز نام کوهی است

زرمو - یعنی دروغ و باطل و منظر خوب و

غوره خیارنگ سرخ گرفته شیرین و خوش شدن

فصل فی الفارسی

زراو - ای راز که بازیش بنا خوانند -

زراو خو - بادل موقوف پس از خورده -

زراول سپیدار و سبزه و ششم فارسی هفتم موقوف یعنی

زبان ترازو - یعنی آن خار که در میان دست

ترازوی زرب شکل زبان می باشد چون آن خار

برابر باشد و پست است سرکش وزن است آید

زرو و آلو - نام میوه است -

زرو - بالفتح و قلیل باضم جاذبیت آبی که

خون را اندک کشد و از او چو نیر گویند هندی

جوک خوانند -

زرو - بیشتر که کذا فی المثل -

زروه مو - آنکه بر خوشترین موی رازده سانه

یعنی تبر موی کند چنانچه در شب صبی امتدنها کرد

زرمو - بالفتح کل تر و خشک و قلیل باضم باو

فارسی کل تر و خشک -

زرنج و سنجیم و ضم سوم و چارم معنی است

که زربدان حاصل کنند با عرب از آن زرد است خوانند

و قیل گیاره است و تراج معنی از زروت کجاست

اما زرب معنی نم حاصل نمیشود -

زریو - بوزن مسکوی شطرنجی زریو چه صغر است

باب

فصل فی العربی

زراعه - میل کنندگان از حق -

زرافره - ایران و بایران و کار سازان

مزد مهر و سلطان و غیره -

زراکیه زکیه - باک از کلمات جمع -

زراویه - پیوز و گوشه خرچم و گوشه خانه -

زربانیه - فرشتگان و فرخ -

زربه - منزلی از منازل قمر -

زربیده - بالضم نام زرنه -

زرجاجه - باضم گمبک -

زرجمه - انبیه کذا فی التاج و در فارسی معنی

معنی ولایت مشتعل شده است -

زرافه - باضم شتر گاو و پلنگ کذا فی التاج

و در قسبه معنی بولنگ است و زرافه گویا معنی نج

زرقه - کبودی -

زربیه - شعبگاه گو سپید از چوب گیاه و نیز

کار و صیاد و جانی که تخم بر آب می اندازد

زله - بالفتح و التثید خطا و لغزش و گناه

و نیز آنچه هر کسی از طعام نهند و نیز زله با

و التثید که معنی در خانه در گدازد و باک

در شب کند و بعضی نیز از زنده چینی گدازند

و نیز دو عدد دهان تنک یا قرص -

ز لایم - نام جلوانی است که آنرا از لیسای برون

و لیسای خفا می نامند -

ز لاقه - بالفتح زمین نناک -

ز لقه - نزدیک شدن و نیز درجه و مترت

و نزدیک و باره از شب و زام که یعنی موی

در غاسی متعل است هم ازین ما خودست یعنی خیمه

ز مره - بالضم باعث مردان -

ز مرمه - کبسر در دوزا مشکله کذا فی القتیله اما

در غاسی لفتح هر دوزا که یعنی آواز نرم و خوب

متعل است چنانچه سعدی است به تو میگوید

او به بی آدم اندویش به هر بلبله که ز مرمه بر شاخ

گردد و چنانچه گوش بز مرمه چنان را ببت

ز مهره - خونی و بالضم تاره است معرین

و نام زنی که با روت و اردک شیفته او شدند

و نیز قبیل از قوش -

ز یاده - اقرفی -

ز نیمه - آرایش -

ز حاره - شلخ و خشت -

ز حمه - بالفتح مدیحه بر بطور باب و مثال آن

ز وده - خورده و گفته که عالمی شرفنامه -

ز وده - بالضم روشن کردن و زکات کردن

کذا فی الادوات -

ز راجه - بالضم باجم فارسی و قیل باجم از

نام زنگی که در جنگ از تبار بهقا و مبارز زوکی را

و راول مصداق گفته آخر بدست سکندر بهیضت

و نیز دو عدد دهان تنک یا قرص -

ز لایم - نام جلوانی است که آنرا از لیسای برون

و لیسای خفا می نامند -

ز لاقه - بالفتح زمین نناک -

ز لقه - نزدیک شدن و نیز درجه و مترت

و نزدیک و باره از شب و زام که یعنی موی

در غاسی متعل است هم ازین ما خودست یعنی خیمه

ز مره - بالضم باعث مردان -

ز مرمه - کبسر در دوزا مشکله کذا فی القتیله اما

در غاسی لفتح هر دوزا که یعنی آواز نرم و خوب

متعل است چنانچه سعدی است به تو میگوید

او به بی آدم اندویش به هر بلبله که ز مرمه بر شاخ

گردد و چنانچه گوش بز مرمه چنان را ببت

ز مهره - خونی و بالضم تاره است معرین

و نام زنی که با روت و اردک شیفته او شدند

و نیز قبیل از قوش -

ز یاده - اقرفی -

ز نیمه - آرایش -

ز حاره - شلخ و خشت -

ز حمه - بالفتح مدیحه بر بطور باب و مثال آن

ز وده - خورده و گفته که عالمی شرفنامه -

ز وده - بالضم روشن کردن و زکات کردن

کذا فی الادوات -

ز راجه - بالضم باجم فارسی و قیل باجم از

نام زنگی که در جنگ از تبار بهقا و مبارز زوکی را

و راول مصداق گفته آخر بدست سکندر بهیضت

فصل فی الفارسی

زاده - آفریده و فرزند -

زاره - زاری کردن -

زال کوفه - یعنی آن زال که پشته طوقا

فتح اول از تنورش بدر آمد -

زال موسیه یعنی جنگ کذا فی القتیله -

ز نه - پرنده خردست که در گرابه باشد

ز رزمی - آفتاب -

ز ریشش سری - یعنی زرد و دانه می -

ز رزمی و ز رزمی - یعنی ز رزمی -

ز رزمی - آنکه بر پوشیدن زره از روی کند

ز رزمی - یعنی شتر بوی کند -

ز رزمی و نیکویی - بدی و نیکویی و نعم و شاد

و رنج و راحت و فقر و غنا -

زبان کش ترکی - سرچ کدافی القینه -

زبان سیاهی - بابا بلاری سیاح -

زرمی - بافتح مختصرین -

زماشومی - کنایت از جاع کردن است و

در شرفا یعنی انقاد و کجای زست و محبت

و آمیزش و وصال -

زنجیری - بالکس یعنی دیوانه -

زنجیری - بافتح با دال موقوف به جیم فار

عاده سفت و سطر مثل بفت -

ز نهماری - بالکس امان ذخیره یعنی مکر و

خدا و فریب کدافی القینه اقول این تصحیفات

زور گویی با دوم و چهارم و پنجم فارسی و

و سوم موقوف اقرار و همان گفته کدافی فاکو

زور لاتی - با و فارسی باقی است و الله اعلم

و اول علم زوری که با قواح میل مار از ذریع بر آورد

زهی که کدافیست که بجای کشیدن آفرین گویند

مانند منی و این هم مرکب است از نه وای -

زلیبی - بالکس از شیخ محمد خضری سماع است

کلیبی را گویند و در تاج معنی زلابیه زلیبیست

ز زلیبی - با دال معجزه خسته - او زلیبی خورده

فارسیان معنی استعمال کرده اند -

زری - از رستین و سبوی که ترجمه الی است

زلیبی - بالکس با و فارسی همان زلیبیست

یعنی شطرنجی -

زبانی - زنده کنی و زنده هستی -

زینهارمی - امان خواه کدافی شرفا -

اما در تاج ترجمه زلفه نهماری آورده است -

کتاب الزرار الفارسی

باب الف فصل فی الفارسی

ز رفا - اگر الف مصدر می گویند معنی متق

و عمیق باشد و اگر الف زائد گیرند یعنی عمیق

مطلقا باشد خواه زود خواند خواه دریا و مثال

آن و کنایه از احتیاط نمودن و نظر به وقت

کردن و بار یک بینی -

باب الب

فصل فی الفارسی

ز فکاب و ز فکاب - معنی آب

چرک باشد که در گوشه چشم جمع شده باشد

خواه ترا باشد یا خشک -

باب الحما

فصل فی الفارسی

شخ - بافتح گوشت پاره بلند که در ریح و

براید و در گوشت و سیاه و سرخ می باشد

تباریش شود لول و بینش میانامند و در
لسان اشعر یعنی آواز فرس مذکور است

باب الدال

فصل فی الفارسی

ثرو یعنی مطلق صمغ آمده -

ثرو - بسیار خورده و پر خوری -

ثرخند - سختی و آواز صیغ گمان می رود که گو
که سباع و بهایم وقت گرفتاری و در دام کنند -
ثرنه - پاره و نیز زردشت و ثرنه یعنی پاره

باب الراء

فصل فی العربی

ثراله از زکس تر - اشک چشم که زامی آید
ثراعر صید و ان مرغ -

ثرخار - بالفتح غره و فراود و در ادب بمنه
باک سمناک است و در قینه بر معنی رخا

آورده است -
ثرکفر - بالفتح شکلیا که تباریش صبور خوانند
ثرکور بخیل گرفته و در و بنا تا زنی نیست
درین لغت است -

باب الزاد الفارسی

فصل فی الفارسی

ثرانه - هر سبزه که خشک نبوده و در قینه است
هر سبزه که عیزه باشد و پیوده را نیز گویند -
ثرور - خار است -

ثریر - نجس و مردار -

باب السین الممله

فصل فی الفارسی

سکس - افضلیست که بمقام معاذ الله فارسی
استمال کنند -

باب العین المعجمه

فصل فی الفارسی

ثرخش - آوازی باشد که از دندان بسبب
کثرت در بر آید و نیز آوازی که در محل خیر
خوردن چاویدن از دهن بر آید و نیز آوازی
که بسبب زیادتی سر از دهن بر آید و قیل آواز
و صدای گروگان و بادام و امثال آن از زخم
خوردن و تشنگی در جوار یا جایی دیگر بریزند -

باب القاف

فصل فی الفارسی

ثرف - بالفتح بن چاه که عرب ثرافه خوانند
و میفک که در اندران بود و عرب ثرافه خوانند
و یعنی بار یک نیز آمده -

باب الکاف

فصل فی الفارسی

ثورک - پرند است سرخ پر و پاهای
کج شکلی و در صراح ترجمه عثمان ثورک نوشته
و در تاج اسامی عثمان بجه خرمال و بجه مار
مذکور است و در شرح قنانه بجه خرمال و بجه مار
شده پس ثورک همان سرخاب باشد و نیز در
صراح چهره ثورک نوشته است و در صراح مذکور است

البحرۃ ضرب من الطیر کالعصفور یک قطره باران

باب الکاف الفارسی

فصل فی الفارسی

شیرنگ - قطره باران کذا فی شرف
و در اسان اشتر یعنی جابل نیزست لیکن
در نسخ لسان اشتر که تر و کات است در آن
لیست اما ونگ باران نیز می جابل مد است

باب الهمام

فصل فی الفارسی

عمر کال - بالضم آنکشت سوخته که تبارش
نم گویند و گفته اند که این لغت از منی است
و بزرگ تازی نیز درین لغت است کذا فی اللاد
و در شرفنامه با کاف شد دست یعنی آنکشت
از سوخته اما و تاج یعنی نم نمکشت مرده است

باب الکنون

فصل فی الفارسی

شرفیدن - بالفتح تر شدن تبارش
تر شفت گویند کذا فی زفا نگویا -
شرفکان - بالضم آنکه از خود ریبده بود -
شرفکندن - بالفتح با کاف فارسی موقوف
شخص را گویند که از روی قهر و غضب خشم
نموده و جوفا هسته در زیر لب سخن کند -
شرفلیدن - بالضم در هم رفتن پریان
گردیدن و پریشان شدن -
شرون - یعنی اول و سکون و او و نون

یعنی بت آمده که تازی صنف خوانند -
شرومیدن - یعنی چکیدن آب آورده
سبب باریدن باران از سبب و امثال آن
شریان - کبر اول یعنی تند و در حال صیف
ترجمه باطل و قیل شیان که ششم آورده از شیر و سل
و شروانچه بدین مانند کذا فی شرفنامه و در ادب
گفته است قمار این لفظ جز در حدیث میل و شیر
نیامده است و رقیه که از لغت شاهنامه است
یعنی در ناله است -

باب الواو

فصل فی الفارسی

شراو - یعنی خالص و خلاصه هر چیز آورده -
شرخا و - قبه خانه و زن فاحشه -

باب الهمام

فصل فی الفارسی

شراو - بالفتح آنچه از آب ریاید و نیز خلیط
در و دمیده که وقت شنا کردن زیر سینه
نهندش کذا فی شرفنامه و در ادوات است
شکله که از آب بار و ساهی و در فرنگ علی
قطره آبی که بر برگ و هر چه باشد آنست
و آنرا شنبیه می و اید کرده اند اقوال یعنی شنبیه
شراو در قبح لاله - کما یزاعاب عن غایت
که در آن عشق نزدیک که لاله کما یزاعاب عشق
شرفخاره - نان کا و ریس و بزرگ تازی نیز
درین لغت است و در رقیه با کاف سمناسک

در شرفنامه با کاف شد دست یعنی آنکشت از سوخته اما و تاج یعنی نم نمکشت مرده است

امادرات برین معنی ز غار شیر آمده است -
شیر خال یعنی غار و سرخی آمده و نیز فرایده
فغان و فغان هر دو لغات هموار و لغات انسان مخصوصا
و نمان از زبان را نیز گفته اند -

شیر قرمز - یعنی پیرامون دلمان آمده -
شیر فند - پیچیده و تر شده -
شیر کماره - بالفتح و ضم شیرنده و بزار تازی نیز
شیر کاشیه - بانو ریت خرنده که بازیش قند
گرفته و قیل با ذرات تازی -

شیر نده - بالفتح چینی تنک کهنه و چینی بزرگ
و دینیت پیل - چون بزرگی و کهنه تنگی صفت
کنند شیر پیل نامند و قیل بزار تازی -
شیر و لیده - با و افارسی با یکدیگر آمیخته و بد
الیده شده و در پیشانی نام کتاب که تیش پست و حق

باب الیسار

فصل فی الفارسی

شرفی - بمعنی شرف شدن آمده و بمعنی
احتیاط کنند نیز آمده -

شیر کفری - یعنی شکیبانی آمده -
شیر بالفتح آگیزه بدان که عرب را غایر خوانند

باب السین

السن الحبل الکثیر التفریح یعنی کسی که تفریح بسیار
کند و بحساب بی بصیرت عدد -

باب الالف

فصل فی العربی

سأسا کلمه است که عرب چون غزرا است
آب خوردن می طلبند بدین لفظ می طلبند -
سبا - بالفتح نام شهر است که بقدر ملک آن بود که هر
سج - بدینامه که ذی التاج و وزیر
شرفنامه است عنوان نامه -

سحا - جو نمرودی -
سقا - مشک سقا بالفتح با و و شد و سقا
سلما - بالفتح از اسامی زنانست و شیر نامه
سکینه - نام مشتق از عرب هر چه این لغت و قافیه
الف می آید در الف آورده شود -
سما - بالفتح و قیل بالضم جاذبه ریت حقیر که
فی القشیه -

سما - آسمان بدان آنچه بالا باشد است
سما - بالفتح روشنائی و کز کات نیز گناید
که تداوی کرده میشود بدان که ذی التاج و در
شرفنامه است چوبی است که از آن مسواک سازند
و آنرا بکله و حرم نسبت کنند -

سودا و سودا - بیا ذول که ذی التاج
بیز سودا و سیاه را گویند و سودا سیاهی اندک اما
فارسین سودا را یعنی تجارت خرید و فروخت آورده
و خیال مایه بیوست که در روان مردم افتد و از آن
خیالات فاسد زاید و غلط مانع آرد که ذی التاج
و در ادوات است سودا خلط سوختگی که از خشکی طبع
خیزد و غلط روان آورد و در قیقه یعنی از پشت
آمده است و در دستمال چوبی حرارت و شوخی

یا فته میشود و این سودا از کجاست بختی حرات
از دست شیخ سعدی است که از سودا بر میگردد
خواست شد و در جوشی معالمت خلقت آدمی
از طبل کع و عناصرت نتایج ایشان سودا و
و خون و بخت این اخلاط نامت را سودا و
قنیه یعنی نقطه است سیاه در دل که چون شستن
بکمال رسد سفید گردد -
سوق الشما - باز است در بنی او که خانه
محل علمای ترسایان در آنجا بود -
سها - باضم ساره است بنزدیکی بنات
کبری در غایت خردی که در شانی چشم بدان
و در تاج این را در باب یا آورده است اما هر چه
در شرحنامه دین باب آورده است بدین جهت
که در قافیه الف می آید کاتب نیز الف آورده
سیما - بالفتح کوه محدوده علامتی است که
شناخته میشود بدان غیر و شر -
سینا - نام کوهی است معروف یعنی طوسینا
همان طوسینا که بران موسی علیه السلام را با خشت
عزت مکالمه شد و لقب بوعلی سینا است و بعضی
سورخ کنند هم احتمال کرده اند -

فصل فی الفارسی

سا - مانند ساینده و امسون و فاعلان
بسیای و خراجی را گویند که پادشاهان سلطین
از یکدیگر بستانند و بعضی شبیه و نظیر باشد و نوعی
از قماش هم هست -

سارا - نام حرم مهر پادشاهیم علیه السلام و نوعی
از عنبر و در کلمات معنی آن عنبر خالص و سیدیک
و در شرحنامه میگوید و نیز مشک خالص مشک سارا
جز در شاهنامه جای دیگر یافته نشده است -
ساهر - نفع سوم و تشدید چهارم معده نام
شهر است بنا کرده بکعبه که ذاتی الکعبه
سفر پا - اسوم معجزه و قوت و چهارم قوت
نام سبک قدم ندر سپید پا -
سکات اقصا یعنی آنکه ملاقاتش زود و دشوار
و آنکه دیر نشین نبود -
سپید پا - بادوم و سوم فارسی چهارم قوت
طعامی است معروف یعنی شور یا برنج که در
زنگنه یا قیل سپید پا بادوم و سوم فارسی
و چهارم قوت یعنی مبارک است -
ستا - بالکسر ستاینده و امر ستودن و ستودن
در باب و ستاره و ستایش و آفرین و حمایت
و نیز بازی سوم زود و آن هفت بازی است اسما
ایشان در لغت خانه دیگر گفته شده است -
سرا - مختصر سرای که ترجمان و است و در
شرحنامه خانه پنجمی یعنی عاریتی -
سرنما پا - ابایی فارسی ای از سرنما پا که ابایی
شرحنامه و معانی دیگر در حد کتاب گذشته
در بیان الف ساکن -
سرای جزایای عالم عزت و بهشت -
سرجه - بالفتح بار بار ساکن یعنی فدی -

سرکه - جان سرکه که تبا زیش خل گویند و
در نسخه صراح که بخط اسانست و بعضی محل
بالف نوشته است -

سرکه باب - یعنی سکا و آن ناخته زیش است که
از گوشت ماسر میکنند کذا فی زنا گویا -

سر و ا - بوزن پودا و اصدیث -

سرا - بالفتح سوانق و پاداش نیکی و بدی

سره قلا - بالفتح همان - قلا -

سنت - مینا - آسان -

سلفه و نیا - بالفتح نام دار و نیست سنت

کذا فی القنیه در شرفا هست و ختی است

خند دج - بالفتح جمع گویند و در احتیاج الای

بگو بست این است یونانی است و ابر است

محمود و نفا و شیرو ختی است و متعده و پتیزان

وینا و نفا که است که بده از زرشا و پتیزان

وینا و نفا و زرشا و پتیزان

نیکو و نفا - بالفتح و نفا و نفا

سکه و نفا - بالفتح و نفا و نفا

سکه و نفا - بالفتح و نفا و نفا

سکه و نفا - بالفتح و نفا و نفا

سکه و نفا - بالفتح و نفا و نفا

سکه و نفا - بالفتح و نفا و نفا

سکه و نفا - بالفتح و نفا و نفا

سوفرا - نام وزیر کیشا و که پادشاه این بود
سیا - بالکسر قصر سیاه -

سیخ خرا - بالکسر بعد پختن گوشت و دم سخته را
باسیخ بریان میکنند بغایت نرم و لذیذ میشود
این سیخ بریان مخصوص وقت مولد و زکریا علی

فصل فی الترسک

ساترا - سرکه و بالکسر شامک

باب البسار

فصل فی العزنی

ساربا - بیرون - وند و خا هر شود

ساعنب - گرسند -

ساسب - گلوگر فتن چیرنی را پندار که میبرد

ساسب - پیوشکی و عدد و درین صورت و

دور و فی الحدیث کل شیء یوصل فی قلوب

سوا - بالکسر و خورشید را میبکشد

ساسب - معرون کذا فی التاج و در شرفا

بالفتح گیاهی است مثل پودنه که در گیاهان

استقامت عمل عوارات بکار بر بندش نیز از آتش

میکند و در ناخته زیش می اندازند

سراسب - کوراپ و در شرفا و آنکه و پودنه

از تابش آفتاب زمین سپیدار نماید و نباشد

سراسب - بالکسر و ابر و در شرفا و آنکه

که سر و ابر بالفتح خای مخصوص که برای سردی

کنندش و سر و ابرش نیز گویند و آب سرد و خانه

تا بستانی اقول این لغت و عرب است

شراب - بالفتح باز از جود گیسوی که بر جان
 شمرده و در هوش ساو گویند کذا فی طعناقی الا
 سنجاب - بالکسبه معروف کذا فی اناج و در
 شرف قمار و افات ترکی است جنت از پوین پوش
 لکون سلاطین نیز نام لاتی در قنیه است جنت از
 اسپان قول نیست بلکه رنگی است این است
 سنیل عرب - نام مردی از شاه عرب

مفصل فی الفارسی

ساقی شب - یعنی ماه و صبح و در شرف
 بمعنی پیروم شد نیز هست -
 سیاه رگاب - یعنی حمایت و پناه -
 سیاه بادوم فارسی نام و لایسته که
 کاموش ضابطه آن بدو فاسیاب که و افریاب
 بای می بر او چنگ طیس که شکر میخورد ستاو
 و به شش چیده گرفته و خوشنویخته -
 سنجاب - بالضم بریده است آبی تیز رو که
 تمام شب بانهفت جدا باشد اگر نزدیک آن
 ماده در که ایندیگری می رود گری را آواز و بخواهد
 که بصحبت او بیامیزد نگاه نزدیک آن در آن
 و ماده ایان کرانه چون این در آن کرانه رود
 آن درین کرانه آید مادر شب میان ایشان
 ملاقات نشود و نه ایشان را قرار شود و هر
 طریقی تمام شب بگذرد و میان ایشان محبت نیست
 میگویند چون ایشان کشته شوند جفته دیگر کنند
 و من شنیده ام که یکی را کسی گرفته بریان میکرد

نگاه جنت او خود را در آن قش افکند و از آن فرج
 که بوی مانوریک نیز گویند پندش چکه اچکوی نامند
 و میگویند که ایشان را و عای بدرام است که در
 شب با جنت جدا میشوند و نیز نام فرارگاه است
 تیریز و نیز کوناب که بر روی عویسان است
 برای زیادی حسن و نیز بمعنی شراب آید -
 سر و شیب - یعنی تیریز و وال که از فی القنیه
 سر کوب - با واد فاریابی و نیز به تیریز
 بجنگ خصومت کذا فی شرف قمار و جود و اخراج
 بمعنی شایع زبردست و قاتل و تیریز -
 مذکور است و نیز بمعنی ضابطه آید -
 جگر که قشانی و کتاب - ای جگر که فی و کتاب
 سطرلاب - جان سطرلاب مذکور -
 سطرلاب - بالفتح نام و لاتی از ترکستان
 و بدو نیز نشت است و در فغانه است سنگی
 که سیاه می باشد -
 سنگ عقاب - سنگی است که در آشیانه
 عقاب یابند و خواص آن بسیار است -
 سواران آب - تقما یعنی قبه مانند است
 که وقت بامیدن باران بزرگ بر آب پدید آید
 و آنرا عریه آب نیز گویند تباریش جاب القنیه
 سهراب - نام پسر ترم زال سسته از فرزند شاه
 سرنگان و آن شمرست از ترکستان که کشت
 ولادت او در شرف قمار و نیز می باشد که ترم
 روزی به کار قریب به سرنگان رفته بود کوری

سایح - اندیشه -
سویح - بضم کیم و فتح دوم شادی -

فصل فی الترمکی

سج - بتجین اسب پروست -
باب الحکم الفارسی مقتل فی افاری
سایح - بر وزن ساقوس نام مقام
وسکن سلیمان -

سبیح - بیایر فارسی ساز و ترتیب چنانچه
امیر خسرو است شعر مبداء و چون نظم نامیراچ
باقی نگذاشت بهر اینچ -

سسر ایچ - بضم غین و سحر و یچ با و او فارسی
سرویش واک و خزان نارسیده که بندش
کوچی ناسند -

سسر اماچ - تخته سیار و آن تخته باشد که
بر سر آهن بود و بدان زمین ابکا و ند بر
استنات تباریش عظم نامند کذا فی القنیه -
سبیح - همان سبیح مذکور -

سبیح - بالفتح لقب و محفه زدن بر زیر زمین
و گنبد چون خایه کرده -

سنج - بالفتح بانون مفتوحه و خا ساکن
نگلی نفس کذا فی القنیه -

فصل فی الترمکی

سبیح - بالکسر موع -

باب الحار

فصل فی العزنی

سایح - اسب نیک و دنده -
سایح - میان سر و کشاوگی -
سایح - آن صید که از دست دست در آید
سبوح - صفت عذای قنای پینه
منزه از هر عیب -

سطیح - نام قلعه از غیر و نام کاهن -
سفیح - تیر بیشتر از قمار که در هر یک به نصیب نیاید
سلایح - مالکسر سلاحه که بدان جنگ کنند -
سمح - جواز -

فصل فی الفارسی

سبک و ح - اجات ساکن یعنی طریق -
سلیح - باین مفتوح و یا فارسی سلاح کذا
فی القنیه اقول در اصل این لغت تائیدی است
فارسیان بر نیکونه استمال کرده اند و آن ابابله
یا کرده نذر اچ کسر و در زبان ایشان نقل است -
سمه روح - یعنی سه و الید -

باب الحار

فصل فی العزنی

سارخ - پشت -
سایح - پوست برکننده -
سبیح - بالفتح مع التشدید و سخت خوانده
سماخ - سوراخ گوش -

فصل فی الفارسی

سبیح - بالکسر و یا به فارسی چهره است چون
ستون و قاصد موع و به دست بقدر -

سرخ - بالضم خوش کذا فی شرفنامه -

سرخ - بوزن قنادرل این زبان -
سرخ - بوزن سرخ با نیز آمده است چون
که بدان بام خانه پوشند و سر بپروان عمارت بود
سرخ - که در بیان حله عرش ملاک تقریب
فی اصطلاح اشعار و در قدیمه اینجا شک و دود
بریکه نمایی از ترکیب خیر و اقول درین کیست
مستفاد چنانچه گوئی عم سران ملی در بهار آمدند
یعنی اشرفان اهل آل و انداخته و اینجا هم یعنی سران
اهل چرخ و اهل مدح ملاک اند و در ایشان که بیان اند
سلطان خرخ - آفتاب -
سنگناخ - زمین سنگستان -
سویخ - نام شهرست کذا فی شرفنامه -
سیخ - بالکسر معروف -

باب الدال
فصل فی العزنی

ساحد - ساق دست ای بازوی مردم
پروبال مرغان و در اصطلاح ساکان عبارت
از محض قدرت باشد -

سید فیهتمین موی بر قیال است لا کبد
لاذ و شعر لا و شعر لا و در قول بالشی کذا فی التاج
و فی الصالح السید بالتشید خلق اشعر کالاسبا
و لتسمید و بالکسر الذنب و الداهیه و هو سباسب
داهیه فی اللصوصیه و بالتحرک التلیل من الشعر
ولا سبد ولا لبد محرکتان ای لا قلیل لا کثیر

و کسر و الهائه و ثوب سید به الحوصل لکلتیکر
و در فارسی یعنی ظرفیت است یعنی چیزی که در آن
غله و اسباب و قماش کنند -

سد - کوه کذا فی التاج و سدره حجاب
سد و فیهتمین و سدا و بالفتح در گفتار است
شدن و حق شدن -

سیدر - دو سدره و درست و درست
سرد - همیشه -

سرو - نام درختی است -

سعد - یک صد و پنجاه نام مردی عاشق است
و سعد النجوم عشر سعد بلع و سعد سعد و سعد
و سعد بلع و باده الاربعة منازل من آل القمر و سعد
و سعد الکات سعد البهام و سعد البهام و سعد البک
و سعد طر و بده استه لیست من منازل القمر
و کل منها کوکبان منها فی النظر و ذراع -

سعا و - نام زن کعب -

سعیج - نیکبخت

سوا و - میان دول سیاهی و شخص مردم غیر آن
سید - نمر -

فصل فی الفارسی

سا بو و - سنی که در باز بهایا او نرند و غیره
سا و هرو - یعنی نادان -
سارمنه - بازار موقوف یعنی ساخته -
ساکورو - بالام موقوف و داو معد و که یعنی
کنه و دیرینه -

سازگار - و

سازنده رود - نام سازیت مثل باب -
سایه خورشید - ای حمایت خورشید -
سپرد - بختین و بادوم فارسی یعنی سپرد
و در اوات و شرفا یعنی گوشت نشین قناعت
و تحمل و فروتنی در راه سلوک -

سبق برو - یعنی فرو رفت -
سپند - دانه سوختنی معروف نام کویتی
و ساندوز -

سپید - بالکس یاغی و دوم فارسی لشکر سپید
سپید - ضد سیاه و نام دلی که رستم
بازندیش کشته و نیز نام دژی است -

سپید مرو - بالکس یاغی و سوم فارسی
و چهارم موقوف و پنجم مفتوح نام دژی است
که پندش سجد نامند -

ستاوند - بالکس یاغی بلند -
ستود - بالغم تایش و درود کذافی
ز خاک گویا و نیز باضی ستودن -

سجد - یعنی ستم ساری سخت نازکی کسی که سازند
گویند سجده شده و سجده گویند روزی سجایه
یعنی نیک سرد میشود و یعنی بشین مجبه میگویند
کذافی ز خاک گویا -

سرای جاوید - یعنی بهشت آن جهان
سرای محمود - یعنی مقام محمود که خداوند تعالی
برای حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم و جده
کریم گفته که ای وراثت یک مقام محمود -

سراو - بالغم سواب و ضد خطا -
سر آمد - یعنی بزرگ شد -

سر اندر و زو - یعنی سر بشد کذافی ^{صطلح}
و در قدیم نوشته است که ازین هم و گنایه ارس
در گریان فرو بردن و متفکر و تپیدن
سر در گریان فرو بردن و متفکر فرو ماند -

سر بر آورد - ای خراج کرد و باغی شد -
سر بر کرد و باغی شد و سر بالاسی کرد -

سر بردن و غزازی بایست کار و بچیدن و بکار گذاردن
سر بگردان برود - ای نکر کرد -

سر توارد - یعنی تالی دار و قول محبت و رفقت و
سرت سبز باد - یعنی عمرت دراز باد -

سرخ بید - بالغم با سوم موقوف و پنجم فارسی
یکه از بخت بید -

سرخ مرو - بالغم با سوم موقوف و سبزی لعل
و در رنگو یا نوشته گیاهی است که برگش سرخ
بستان افروز ماند و ساق آن سرخ و خوش آیند بود -

سرو موقوف و کاهل کذافی القیسه
سرو باد - ای هم سرو و آه سرو کذافی ^{صطلح}
و در قدیم است با سوم موقوف ای دم نویسی
اقول یعنی میرا فیه آید -

سرو شد - با سوم موقوف در شرفا آمده یعنی
سر نهد - کینه من و قیل بالغم همان سبزه
خفت و نیز آن گیاه که باره و آب روییده
سوال گویند نام فنی جویت از فندان کشتن در آن

سرو شد - با سوم موقوف در شرفا آمده یعنی
سر نهد - کینه من و قیل بالغم همان سبزه
خفت و نیز آن گیاه که باره و آب روییده
سوال گویند نام فنی جویت از فندان کشتن در آن

سرو شد - با سوم موقوف در شرفا آمده یعنی
سر نهد - کینه من و قیل بالغم همان سبزه
خفت و نیز آن گیاه که باره و آب روییده
سوال گویند نام فنی جویت از فندان کشتن در آن

سرو شد - با سوم موقوف در شرفا آمده یعنی
سر نهد - کینه من و قیل بالغم همان سبزه
خفت و نیز آن گیاه که باره و آب روییده
سوال گویند نام فنی جویت از فندان کشتن در آن

و آن آشت که گشتی گیرای خود را با پی میگرد
 بشکند و او را بیدار و آزاد ابروی شغوب
 خوانند و بمعنی رسیانی باشد که یک سر از حلقه
 گشاده و در دیر خاک پنهان سازند و سر دیگر
 گرفته و گیرین بنشینند تا آدمی یا جانوری که با
 در آن میان بند آن شخص خود را بکشند و او را بکشند
 سر او را با لفت شعرو نظم
 سر و سر و سر و سر بهر جان جهان
 سر و سر یعنی شعر و نظم بزبان عجم کدانی لغتینه
 سر مدح النون رسیان که در باز پیا پیا و نیز
 سر مدح الفتح مع الیا خانه فوک اگر بگوید
 باشد بگره و با بسا ایستاده بهر سر رسیا که طفال
 مانی آید و زنده و بران شست و بهر آید و روند
 سری که از تو بهیچد یعنی سری که مطیع تو باشد
 سغبه که او باشد از بی تشنه او باشد کدنا
 فی الاصطلاح و در قتیقه شین ترشت ست
 آرزوی و شوق او باشد و شتاق و او اندک
 سقده لغت نام و الاتی است که آنرا شست نیانامند آن
 قریب به ترشت گفته اند و جبهه الدنیا اربعه است
 سقرو و بالفتح همان است که مذکور که بعربی قضا خوانند
 سقیده بودن و معنی سقید است که تقصیر سباه
 باشد و بعربی همین خوانند و کنایه از ظاهر شایم
 هست چه هرگاه گویند سفید شد و از آن کن باشد
 که ظاهر شد و نمایان گردید و سفید شد ای پیش
 کدانی الاصطلاح

سمن زرد - نام کلیت کبوی لطیف دارد
 سنگ و فاکرو - ای سنگ صفا کیست
 سکنه رمی خور و چون اسپ کسی در شیراز
 بشیر آید که بیدار پیش سکنه رمی خور و
 سمن قند - بفتحین نام شهری در غایت شهرت
 بنا کرده سکنه و در تاسیج طبری مرقوم است که
 در اصل سمن کند بود چه سمن نام پادشاهی ستمانی آن
 و کند ترکان شهر و ده را نامند
 سمنه - بفتحین سگون نیز سگ بیدار بختبار او
 و این لون در سمن شهر است
 سنجی - بکسر کلم و سوم میوه است سنج نام کدنا
 در غایت سندی لون در بود و خشک گرداند
 بتازیش غناب خوانند
 سندر - با کسر همان خرقه که از گوش بریزد
 بتازیش لقیط خوانند و نیز نام رودی است مشهور
 که در سرحد خراسان و هندوستان است
 سند با و بکسر بسوم موقوف چهارم نام بیت
 سنگ انداز و - ای بشکند
 سوسپند - بالضم با سوم موقوف شتر گیاه اول
 درین صیفت شیر گیاه است چنانچه در سنگ فخر
 نوشته است سوسپند یا بار فارسی شیر گیاه است
 که هندش رودی گویند
 سوسن آزاد کلیت موقوف که سپید یا و ده بان
 سوس بعد یعنی طول و عرض عمق
 سوسه و یعنی چگت رباعی بر ربط و نیز ستاره

سنگ

و نام ساز است که در دست راست -
 سه فرزند و سه موالید - یعنی حیوانی و
 و نباتی و جادوی یعنی کانی -
 سیا و شاما و سیاوش گرد - نام
 شریست بتوان زمین آبادان کرده سیاوش
 بن یکاوس -
 سیا و سپید - یعنی روز و شب و روز و
 و خیر و شر کانی شرفنامه در اصطلاح الشعرا
 یعنی روزگار و کل خلافت -
 سیر و روزینه وارو - یعنی شادی و غم
 سیلاب کند جانی که سیلاب بریده باشد -
 سیلاب نشد - بابا بر قوت یعنی ناپدید
 و اگر سخت و نقره آب گشت -

باب الدال

فصل فی العزنی

سمیله - نان سپید -

باب الراء

فصل فی العزنی

ساحر - جادوگر عالم نیز -

ساطور - کار و بزرگ گوشت بر -

سایر - باقی -

سفر - با کسر پیاده و بافتح پوشیدن نیز -
 ستار - با تشدید پرده دار پرده پوش
 و در لسان اشعرا میگوید ستار بودن غفار
 زمینی که در آب تنگ بود و کشتی را بگیرد -

سحر - لغتین بوزن کمر پیش صبح یعنی آخر
 و کسرا اول و سکون دوم جادوی و کار بافت
 تاوک و بارک و بفتح اول و سکون دوم نیز
 بصفتین شش و می و غیر آن -
 سدر - با کسر و حنت کنار و سدره یک درخت
 که در آن مقام جبرئیل است -
 سحر - با کسر از او گرفته و کج و فرج زنی نیکوتر
 جایی در وادی و نیز گفته میشود و سحر هم میگویند
 و نیز آنچه دایم بر دهنده شال گویند و خطی که
 بر کف دست پیشانی باشد -
 مسر - سخت کانی التاج و در لسان اشعرا
 مذکور است سر بر بوزن طبر قوس است که نادانان
 کمان رستم گویند و کافران قوس قزح خوانند
 و قزح نام دیو است -

سسطر - خط و فی التاج نصف من الشی کا کتبا
 و الشجر و غیره و الخط و الکتا به و یحرک فی کل
 سحر - با کسر نزع قال فی التاج الذی یقوم علیه
 سحر - بفتح کبر و سوم گویا هیست شش و در
 که بعد بیان هنگام شش با زبان و شش تاج است
 پیش بوه کوشی قبل سحر است و سطر می باشد و اگر
 سحر آتش فزوان نام در که چهارم و فرخ از جمله
 سفر - بضم اول و ثانی و سکون را بمعنی سخن
 که فارشت بزرگ باشد و قول این لغت سفر
 باغین عج و تعیفت خوانی شده است
 سفر - معروف و سپیدی روز و با کسر و نام

سفیر - بیاض و درونیک و دانا و رسول و
قال فی الصلح السفیر باسقط من حق الشجر
و رجل یسأل فی السفر -

سفر - و فوج ششم -
سکندر - بالضم و التشدید شکرو و قنیه است سکر
طبریز و صنوع است و بسکون کائنات است -
سمر - بفتح تین حدیث شب شبی که در آن قمر باشد
و در صلح معنی افسانه است -

سمسار - بالکسر بیاض و دلال که در بار بار کالای
قیمت کند و بفروشانند کذا فی القنیه و در بیاض
السمسار استاد و مرد بزرگ و دانا بکار بار و در
اجال حبیبی است سمسار و لال -
سمور - معروف معنی جسته از پوستینها که بگو
و صدر پشته اندیش -

سنور - بالکسر و الضم دست و رخن و در
قنیه است نام شهری از ولایت بلخ و آن شهر
سواد افغان و بالکسر مع التشدید گریه و فوج تشدید
سلاح جنگ که از دودال با فندمانند زره و سنان
جمع السنور ایضا نیست کل قبلیه جمع الذکر و المذکر
سمور - سار کذا فی التاج و در ادوات بمعنی
عربی و مهمانی خفته است و در شرفنامه بمعنی
شادی و دیوار حصار است -

سیر - روان شدن و نیز دال -

مضمل فی الفارسی

سابقه سالار یعنی سرشار و مقدّمه امیر کاروان

کذا فی شرفنامه و قیل حضرت رسالت صلی الله علیه
ساجور گردان بند -

سگ سازگارانی و مانند و موافق و نیز بمعنی
خداوند آید چنانچه لفظ کار با کاف فارسی هم بمعنی
شمار و شمرنده میگویند و جانور است که آن را
شمارک گویند و آواز او را از باب چهار تار ه کشیده
سمازوار - بازار موقوف موافق مزاج کذا
فی شرفنامه و قول ابن جحل معنی است بمعنی
ترکیب مانند ساز است -

سازور - بازار موقوف ساختگی و معنی ترکیب
مذاوند ساز است -

ساسر - بوزن لانر کلک یعنی فی خامه -
و نیز ساسر بوزن داور همان ساج مذکور کذا فی
لسان الشعر و الادوات -

ساعتر - پایله و آوند شراب -
سالار - پیشتر و قافله و سر لشکر و متر قوم و
وزیران و بای معنی کمن نیز آمده است -
سایبان - خضر - آسمان -

سایه - پرور - آنکه همیشه در آسودگی بوده باشد
و نیز بار رستی است که ناخوش کرده می خوردند
و آن دو نوع است یکی باغبانان و کشتکاران
و آن باو کین است و دوم در خانه های بونیه
و این لطیف و مفید است بپندش ترمی نمایند
سایه قشور - اسی سایه درخت -

سپار - بالضم با و هم فارسی کی از آلات آهنی

بزرگاری که زمین را بدان شیار کنند بهندش
بجای ماند و امر سپردن و فاعل کن و باضم
والکسر جرح انگور مال -

سپهر - باکسر با دو م فارسی معروف که آندا
بتازنی جن گویند و نیز سپهر -

سجده بلور - ستاره -

سجده وارز باضم ذکر دستند -

سبکیر - با چهارم فارسی مفتوح تیز پر -

سبکتر - آبی شتاب تر -

سبکسار - یعنی بقدر آهسته بکار و نیز سبک
بمعنی سبک شونده و مبر و آید -

سپید یار - باکسر با دو م فارسی و چهارم
موقوف نام سپهر شتاب آید ایران زمین که
بهمن شاه سپهر بود و او را و تنین تن بود
آخر الامر دست رستم گشته گشت -

سپهر دار - باضم و الکسر با دو م فارسی
خداوند لشکر بنو نصر لشکر انبوه آید که گشتند لشکر -

سپهر - باکسر با دو م فارسی آسمان -

سپهر آتش - با دو م فارسی کرده آتش و قیل
فلک خورشید -

سیاه سالار - یعنی سر لشکر -

سپیدار - باکسر با دو م و سوم فارسی نام
یکی از آن پنج درخت که بار نداشتند -

سپید پر سا دو م فارسی که بتازیش بقوت خود
و در تاج انسانی معنی سپید پر نشسته است کذا

فی القند اما نشسته که نزد کاتب است در آن معنی
بق پشت سپید نوشته است -

سپید خا - با دو م فارسی و چهارم موقوف
نام دارد نیست که بنیت او در کوهها و در غارها -

سپید گار - با دو م و سوم و پنجم فارسی بفصل
چهارم موقوف یعنی صالح و نیکو کار -

ستار - باکسر نام سازی که ستاره نیز گویند
سستم مریخ - ای پرورنده شمع یعنی ظالم -

ستم گار - با کاف فارسی یعنی ظالم -

ستور - با دو م فارسی است چار و ای دیگر -

ستیر - باکسر با ی فارسی شش و نیم درم
کذا فی الادوات و در لسان اشعار است ستیر

بوزن کبیر سیر که بدان وزن کنند ازین معلوم
میشود که سیر مختصر سیر است و کارکنان که جمیع این

استاری آند این هم دلیل برین است لیکن برین
شبه است زیرا که تیر یا تازی است -

ستیر گار - با کاف فارسی ستیرش کننده
بتازیش سفید گویند -

سخن بگر - یعنی سخنی که کسی نگفته باشد و بی
برده باشد خواه نظامی فرماید سخن گفتن -

بکبریا سخن است - نه هر کس نه ای سخن
سخن بگویر سخن بی لطافت -

سخن جگر - هر مرئی سخن بی لطافت -

سخن می یوار - هر تنگی و هلاکت و زحمت و زحمت

سحر - بافتح قصر است نزدیک خورن که
 سحر - بافتح معروف و نیز یعنی خیال
 آید که کذا فی شعر فنام و در قفیه مذکور است سحر قوت
 گویند سر آن ندارد یعنی زور آن ندارد و بزرگ گویند
 سر گروه یعنی دست و باضم گفته که از ریمان ششم سازند
 و معنی میل و خواهش هم آمده یعنی بالا باشد که
 بعضی فوق خوانند چنانکه گویند بر سر دیوار یعنی
 بر بالای دیوار بر سر کوه یعنی بر بالای کوه و بر سر
 راه یعنی بر بالای راه -

سر اسر - ای انا اول تا آخر و ازین سر تا آن
 و شرق و مغرب -

سر ای سرور - یعنی بهشت -

سر بار - یعنی زیادتى بار که بالا ساقه و بجا و خوش

سر بسیر - ای از یک سر تا سر و دم و نیز یعنی بر

سر خمر - ففتح اول و کسر ثانی معروف است بعضی

اس کما و میگویند کنایه از مدح و عیا -

سرخ سوار - کنایه از جگر -

سرخ شبان - چو وار نام حضرت موسی علیه السلام

سر خوار - ولى و بنی شاعر و صاحب -

سرخ سحر - باخار موقوف نه نیست مانند خنک خاک

آرزو و یک نیز گویند تبارش حمره خوانند -

سر خویش گیر - یعنی خیال خویش گیر -

سر و ار - بافتح پا و شاه و خداوند و سر غنم -

سر و ور - سر کرده جاسوسانى که احوال امرا

بیادش امان نمهند و در فغانگو یا است سر و سر

سر و سیر - سیر سادال موقوف و بسیار فارسی مینی که
 خاصیت سر و داره کذا فی القفیه -

سر شکشور - یعنی اشک غمزدگان

سر شیر - بافتح ایمنی گفت کشیر که بوقت

دوشیدن بالا آید و در شعر پندش ملائی نامند -

سر شمار - آنکه حاکم شارر عایا گویند و از هر یک

چیزی ستاند یا آنکه شمار اهل صلاح و تقوی نماید و

با نشان احسانی نماید -

سر عشر - الفتح یعنی کلک که در مصاحف بر سر

هر ده آیت نقش کنند و در مصطلح اهل ملک

چنانچه در چندین آیت مصطلح است کذا فی الموالید

و در قفیه است بدانکه رین ترکیب فظ سر زاید

یا اصلى ستانیده را هر عشر است یکی آنکه فظ عشر

اول است ده مراد است دوم از قبیل ذکر محل

ارادت حال است ازین رو که سر عشر ذکر کند

و ده آیه مراد میدارد و این مثل خرمی لیز است

سوم آنکه فظ سر هله و حجه است سر معنی ندارد

بلکه از سر عشر چنان عظم مطلب است فظ سیم فظها

اقول در تقریر سوم نظر است زیرا که سر عشر مثل

عشره نیست بلکه از قبیل ذکر مبرز و اراته گلی

چنانچه میگویند سر فلان سلامت می باید یعنی

ذات فلان اما در بیت خاقانی معنی اول است

بلکه جان منی متعین است تا مل ترقن جانیکه

منه حقیقه تواند و این مجاز نباشد و بدانکه در

دیبا که در مصاحف عین میکنند و آرزو کوع

میگویند آن بدین علامت عشرت است و اصل
 لیکن این زبان ضبط شده است و آنکه می گویند
 رکوع وضع امام شافعی است و امام شافعی را و این
 یاد نمود بعد مقدار یکسان سیاره روز مطلق کرده
 و مشرب در تراجیح میخواند آنجا که او رکوع میکرد
 علامت آن همین کرده اند و آنجا که تراجیح مرتب
 کرده و علامت سیپاره کرده و آنجا که اول
 و آنجا که ثانی نوشته اند این غلط است چه اگر
 علامت رکوع می بودی بایستی که سیپاره
 بیست رکوع می بودی و همچنین نیست بلکه همین
 علامت عشرت و این سیپاره از آن بیست بلکه
 و تفتیکه مصحف راجع گردند نشانی جزو عشرت باشد
 شاخزان در هر جزوی علامت که بزند و بشکون
 نوشتند اما در مصاحف که بالاست بشکون
 یعنی نویسد بدین الحجز الاول و آنجا که ثانی در
 کرده می نویسد و اگر این سیپاره از مؤلفان
 امام شافعی میشدی در هر سیپاره التراجیح الاول
 و التراجیح ثانی می نوشتند چهاردهم سیپاره بر مایه و این
 میشدی زیرا چه مستحب این است که قرائه تمام
 بر سوره کنند با وجود سوره حجر حرا و سوره
 بر مایه و کرد و اینست که هر سیپاره برابر است
 سر قافی بکار آب در - اسی در شراب خوردن
 سکندر - همان اسکندر -
 سکندر - بالفتح با هر دو کاف غایبی انگور
 که هندش سوره و بجوار نامند بعضی گویند که

گیا بهیست که تازی غلبه اندیش
 بعضی بسوخته گویند که تازی زفا گم بیا -
 سگت بهار - اسی پیشانی نو بهار و شکوفه
 سلجور - با کسر فخر سلاح دار -
 سلجور - با کسر او و فارسی مستعد ساخته
 و سلجور نیز پیاده سلاح دست -
 سلطان چهر - خدای تعالی -
 سلطان چهر - آفتاب -
 ساخر - نام پهلوق شاه که بادشاه شیراز بود
 ساکار - سبکش خواران و کجی گران -
 سم - اه کسر اسی سم اسب -
 سم - بالفتح با ثانی کشیده مفتوح ماله دار -
 سمنا - با کسر نام حکیم که بنا قصه برق بود
 تبارش بنهار گویند -
 سمندر - آنکه کنارش چون گل سمن بود -
 سمندر - بوزن قلندر و سمندر و بوزن سلجور
 و سمندر و بال و کسرن موشی است که در تنگ
 پیدا آید و آتش آزارش و چون آتش میرود
 آید میرود و از پوست آن و مالی سازند و چون
 یکبار شود و آتش اندازند تا ریم بسوزد و رنگ
 اصل باز گردد و قیل مرغیت -
 سنا - بالفتح آن آب که کشتی در آن نرود و
 رود آبی که تنگ بود و کشتی را بگیرد -
 سنبیل - یعنی زلف شاهان و خود نو بود و
 سنبیل - پارسی زلف خوبان و پیش آن

سفید تر - انکشت دان
 سنجار بافتح نام قلعه سنجار و نیز نام کوچه
 سجد و دیو سجد -
 سنجار - بفتح کیم و سوم نام بادشاه خراسان
 که وارث ملک شاه بود -
 سنگ - بفتح کیم و سوم پند است درنده که
 بدان شکار کنند -
 سنگ خوار - باکاف فارسی موقوف و از مغلله
 حصنه از جانور پند و تبارش قطعه دندان و خون
 سنگسار - باکاف موقوف یعنی سنگ دان
 اصل قصاص آنکه تبارش جمع خوانند -
 سنگ مرور - با سوم فارسی و باضافه آنکه
 هندش که با نامند نرم سپید بود و قیل و سنگ
 سنگور - بافتح باکاف فارسی با و ریه
 دوک - نیز نام فرشت -
 سوار - بوزن خوار معروف یعنی راکب -
 سوسمار - بافتح با سوم موقوف جانوری آبی
 و خوشکی نیز بود هند کش گوه باد او فانی میزد
 سوسمار - بافتح و بانه تیر -
 سوسمار - با و سوم فارسی و سوم موقوف باکاف
 یعنی مانع زده و شکستن -
 سهر - بکاف اول و کوفه فانی گاه و را میگویند
 سه گوی - حیوانی و باقی و جادی -
 سیور - بایا فارسی قضیه است بدان
 کذا فی قضیه منقول از زبان الشرح و میل

سیور بایا فارسی قضیه بلک بایشه است -
 سیور - بایا فارسی ضد گر سنده و نیز و زنی است
 معین و آن شش و نیم درم سنگ سنجار است
 زمین بالاست و در بلاد ما ختاد و در درم
 و نام شهر کذا فی دفا نگویا و بایا تاز -
 گیاهی است که بوی زشت دارد و تبارش ثوم
 سیسنبه - بکسر کیم و فتح دوم گیاهی است ناز
 بود و دفع زهر کشد و بوی خوش دارد و نیز گلی
 که بوی نازد یعنی اخیر از دفا نگویا است
 سیسنبه - بافتح جامه است سیاه ابریشمی
 سیسنبه - انکشتین - آفتاب -
 سیسم کا و ریس وار - ستارگان آفتاب -
 سیسمار - جانور است در آب که رنگ
 که بیدش کذا فی دفا نگویا -
 سیسمه کار - باکاف فارسی بد کردار و فاسق -

باب الزوار الکتابی

فصل فی العزلی

سیسنبه - بافتح و شینه که دشمنی سخت نماید -
 سیسنبه - باکاف نام دهی است بلک فارس
 احمد بن عمر بن عبد الکبیر السینزی المقرنی
 و علی بن العلی المحدث از آنجا است -

فصل فی الفارسی

سازش شکل و مانند وضع و مقدار و آنچه میزند
 مثل بابج بر لب و چانه و امثال آن که دانسته
 شرف نامه و نیز امر ساختن -

ساز نوروز - نام نخته است -
 سیر - صفتین بادوم فارسی آن پاره گشت
 در مقعده ماده سوده است عرطال و بنده تلی نهند
 سیر در سیر - نام نذافی است و نخته -
 سبک خیر - سای شتاب خیر -
 سینه - با کسر بای فارسی سیر و نیز سینه -
 سینه سینه شمش امر سینه بن و معنی سینه سینه
 سیر از یعنی گردن شکن کذا فی الملتقط
 اما معنی ترکیب سیر است و نیز سینه و کزکوش
 سیر انداز - منبیل که بالای معجز سینه شد
 زرد و زردی هم باشد کذا فی الملتقط و نیز مقعده
 رو پاکی را گویند که زمان بر سر اندازند و کجکه
 سیر در از دست و نخت به حایب حرکت و به
 و زمان خرابان برادر و دین و جلد چاک
 و امر سیر افاختن و فاعل آن -
 سیر - بافتح شرو و فارستان و نیز گویند
 و معنی و نیز و نیز -

سیر - یعنی جان کذا فی الملتقط شرفنا
 و در مطلق کنایه از اهل بیت و پادشاهی است
 سیر و نیز یعنی آن سیر که شاخسار متماثل شد
 باشد کذا فی الملتقط لیکن از شیخ محمد خنصر
 سماع است که سیر و از آن سیر و گویند که نوب بود
 و چون بچته شود صندیر گویند -
 سیر سیر افراز - آن حصار که در تحت و
 جام کج خیر است -

سیر باز - زن شوخ که آلت چرمی بخود در بندد
 و از زن دیگر بطریق مردان محاسنت کند اهل هند
 چینی گویند و عوام الناس هند بخلط پیر باز خوانند
 سنگان آری - یعنی حلیان -

سکر - نام دومی است که نیز کافیه اینجا باشد
 سکر - بایار فارسی برهنده -
 سکر - بضم کیم و کسر و م سیاه دانه -
 سنگ انداز - یعنی شراب خوار و متواتر و بی ثبات
 و شرابی که در آخرین هفته ماه شعبان بنوشند
 و امر سنگ انداختن -

سوز - با و فارسی سوزش و سوزنده و
 امر سوزن و معنی دوزخ و نیز آید -
 سیر - با کسر و قیل بایار فارسی تیرای ضد کند
 سینه خنصر - سودانی -

فصل فی الترمی

سوز - سخن -
 سیر - کبیر ترین بی -

باب اسیدن فصل فی العزنی

سوس - ششم -
 سانس - گنگا هبان و در لاج بمعنی سوزنا -
 سدس - بالضم شش یک -
 سندس - و بیای تنگ -
 سوس - بالضم اصل و طبیعت و بود و بی
 چوب با نام خوار و نیز گیاه خشک مثل سمیت خشک
 و در شرفنامه معنی درختی است و در زفا گویند است

یعنی سوسارو گیاره که مهند و تیلمنی و طلمنی گویند
سید الناس - اسی حضرت رسالت پناه
محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم

فصل فی الفارسی

سالیوس - بزرگ سالوس - بزرگ کدانی
سالیوس نام و بزرگ و دروغ و فریب و فریبند
و چرب زبان
سالار هفت خروار کوس - آفتاب کدانی
سالیس - آن پنبه آگنده که بزرگام جنگ از آن
سلاح سازند و نیز آنچ در پنبه نمند کدانی الاشیاء
سیاس - بزرگ قیاس منت و در بر تعال
یعنی زمین می آید کدانی لسان الشعراء و در شرفنا
یعنی لشکر و جزییرت
سفر خنک منحوس - زمانه

سپیس - بالکسر با دوم فارسی پس و سپتر
سبوس - بالفتح با و فارسی پست نمایی که
بزرگام بخین و کوفتن بدر آید عربی از اشعار که
سدر گیس - بالفتح و با یا فارسی آن کمان
که در ایام بزرگسال در آسمان پدید آید
سپس - بالفتح و با سوم فارسی گرد که در آن
جنگ کنند و قیل با شین و شست
سرخس - بفتح تین نام شهری در خراسان
سریس - مر و عین که از زبان جماعت نشود
و نیز که با دو را استبقن نوازند کرو
مقلیس - نام شهری آبادان که در و اطراف

سندر روس - بضم کیم و چارم همان اصل السوس
کدانی طبقاً لوق الاشیاء و قیل سندر روس بضم
با سوم موقوف جوی که از آن روغن بجان کشند
و نیز یعنی سرخ استقال کنند و قیل سندر است که روغن بجان کشند
کدانی شرفنامه و در طب حقائق الاشیاء مذکور است
که سندر روس بدو نوع است یکی آنکه چون پیش آتش
داشته شود جرم او گداخته گردد و نوع دوم است
که پیش آتش گداخته نشود این نوع با باشد کدانی
فی القنیه اما بفت اهل السوس گفته است و
سولیس - بالفتح نا آگاهی که بازیش غفلت خوانند
سیبوس - با سغول و در زنگو یا سیبوس
مذکور است چنانچه گذشت

باب الشین

فصل فی الفارسی

ساعات ر و ر و شب و ریش - ای
بسیت و چار بار و جنگ کدانی الاصطلاح
سالکان عیش - اهل سلوک
سایه پوش - یعنی سایه بان
سپش - با دوم فارسی دامن
سپش و شش - با نا و موقوف فلک نیز سپش
سپش - بضم تین و با دوم فارسی معروف
و آن دو نوع است سیاه و سپید و در نسخه مراح
که بخط خراسان است بفتح سین مرقوم است
سپش کش - بالکسر با دوم فارسی یعنی کش
و کش کش

سپش

سپش

سنگايش - بالکسر عای نیک مستور آن آفرین
 سرپایش - بالفتح باسوم فارسی کی از اسلحه
 سرگران یعنی گرز بزرگ سر
 سرخش - یعنی حصه و نصیب
 سرخیش - بالفتح باو فارسی شورایی که در
 اهل جوش کشند و آخر سر و یک هم نامند
 سر و قمر آفرینش یعنی حضرت رسالت پنا
 محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم
 سرخش - ملائت عتاب بخش کدافی زرافا گویا
 وزیر ستیش سر از کسی باززدن
 سریش - یعنی دامن کدافی الفخری
 سرخش - یکسر کم و سوم زرد آلودی خشک
 سرکش - یعنی میفرمائی مکن
 سرکش - اسی روشن کننده و بینائی و بیدار
 سریش - لهنم باو و کافینی چیریل هر دشت کدافی
 سریش - بالفتح و باو فارسی چیریت کدافی
 کمان در پیچند اما آنچه از آن می شود از آن هر کمانی
 را که است میکنند اگر چه آب شد هیچ زیان ندارد
 سفینه گوش - بنده و منی ترکیب گوشیار
 سنگايش - بالکسر باکان فارسی اندیشه مندی
 سنگايش - آن که چون بن بازند آتش از او
 سو او لوح پیش - مرکب چشم
 سوسیش - بالضم ریزه آهن و جبر آهن
 سیاوش سیاوش و سیاوش کلیم
 بالکسر مپس کیکاووس که بر تم اورا پرورده بود

و کیفیت این و بشر فناء شمس است و در او است
 سیکوید سیاوش نام پسر کیکاووس که بجز ولادت
 برستم پسر و تا پرور و بعد بلوغ باز آورده سودا به
 که زن پدرش بود عاشق او شد کیکاووس خواست
 که سیاوش را با آتش عذاب کند سیاوش گریخته
 با او سیاه پناهد و قهر و دوست آخر الامور
 او را سیاه کشته شد و نیز سیاوش بالکسر باو و قهر
 نوعی از پرنده کدافی القنیه و از زرافا گویا معلوم
 میشود که سرخاب گویند زیر چرخ لغت شمر کجاری
 گفته بر سیاوشان
 سیاه گوش سیمش با اول موقوف و
 کاف فارسی هر دو فارسی جانور است نده سرخ
 که سلطانان لوکان بدان شکار می کش کنند
 سیرش - بوزن میلش دهنی و در بعضی نسخه
 بر موعده است کدافی لسان اشخا خنجه کدافی
 سیم کش - بوم موقوف چارم مشرق لؤلؤ

باب الطاهر
 فصل فی العزلی

سیا باط - نخچه بین متصل شده و میان حاکم
 فی التاج و در زرافا گویند پرشش که زیر او راه گذر
 سبط - بالکسر قوم موسی و بالفتح رهت قد
 سخط - بفتح تین خشم گرفتن
 سقط - بفتح تین خطای کتابت و حساب
 یکسر کم و فتح دوم خطای قول و فعل و بشر فناء
 سخط - بفتح تین خطای قول و فعل و بشر فناء

و بعضی آنرا گویند هم آمده است -
سماط - با کسر کاف و می و بافتخ اسپ که پیش کی
بیطبقی با گیر یکا شکر کذا فی القاموس -

فصل فی الفارسی

سپا ط - بالضم نام شیوه بر روی تخت و در فرشتگی
باشین و شله مندرج است -

سمر مر خطه - یعنی مریط و متقا و در فایده دارد -
سمره اوط - نام کجی که در عهد ویا القدرین زاهدین
مکداس بود و نگار بود -

سمره الحاط - همان سقرات مذکور -
سمره الحاط - مشد -

باب الفین

فصل فی العربی

سابع - بفتح -
سمیع - بفتح سماع جمع آن -

سمیع - بانگ قرنی و نیز کلام متفقا -
سمیع و سماع - شغاف و سماع سرود و نیز گو
سمیع - شدا -

سمیع - موب و زبان و نیز موهو بصورت -

باب الفین

فصل فی العربی

سابع - فراح و تمام فز و زره فراح و امن خود
سابع - گو سپند -
سابع - گوارنده -

فصل فی الفارسی

سبزرانغ - با سوم موقوف که بفتح است و نیا
سپریج - بضم کیم و فتح دوم فارسی و ز فاکو یا
بفتح سین و سکون با و فارسی خوشه ای الگو
شامع - کوه اسپ شیوه خواره نازین کرده و
بمعنی مطاق اسپ نیز آید و شیران شیر آورو
جزر آن و سرون را نیز گویند کذا فی الادوات -
سنگین - با یا فارسی نیز نیست است و چو
سنگین است بفتح و قیل همان کذا فی الادوات
شرفنا است نیز صفت و در تندی می باشد
سمنع - بالفتح پوشش گنبد معروف کذا فی شرفنا
و در ادوات است پوشش گنبد که عربان را نیز گویند
و سفت بی تیر و گزابه چون گنبد و سدر گاه و
قیل کسر کیم و فتح دوم کذا فی الادوات -

سما ریح - بالضم و الفتح با و فارسی یعنی آ
که تخم دارد و از بنا گاه عفن وید و نیز سپید است
بود و بعضی مردمان آنرا می خوانند و در حدیث
گویند و گریه می گویند نیز خوانند و عرب آنرا
انبات او بر خوانند -

سخر فقه و مانغ - یعنی سحر مانغ یکی محل فقه
دوم محل خیال است و محل حفظ که از هر دو فرجه است
سیمرغ - با کسر جاف و بیت مروه و کبک شمش
و یا اندر و هاشم کوه قاف است و در حدیث
سیمرغ است که هر لون که در هر مرغی از انوار
مرغان میباشد و بال و موجود است و از توغیر
همین اسم معلوم پس سیمی بی سیمی است بعضی گویند

که اعیان شایسته اوست موجود خارجی نداری و جز
تصور نیست تا دیده در عالم و اگر کسی را خیال
تحقیق سیرج باشد مطلق را چنان بخواند۔

فصل فی الترقی

ساختن - زرد -

سابقہ - ہوشیار

— بویا —

سفر - اسب زروہ -

— 10 —

سید - باب -

باب الفاء

فصل في العزى

سایت - شاخ شاخ پیدایشین برکرونا

الف - خداوند شنید

مفسران - کلام روی -

سقیفہ - آسمان خانہ۔

سلطنت گزشتگان مردم

فصل فی الفاعلی

سرف ایستختین و قیل مالضم و رو کلمه که از

سرفہ بود کذا می شے فنامی و وراوات امینہ خاک

گماشت یفتی است و پسرده مخدوم -

شعبه حقوق و اقتصاد

فصل في بيان ما يجب من العلم

و در روز و شب و در هر حال که میسر آید از این دعا بخواند و بگوید:

قوری نامند

سقف یصبتین حاکم ترسیان و قترایشان
و دوازده نخبه پوش و پیشوا
سمیشف - کسیر کیم فتح سوم مجرب و بیست و یکم
و دوزت اوئس بزرگ میشو و هشتاد و سیست و هشتاد

باب القاف

فصل فی الغزنی

سابق۔ یعنی بالائی مشائخات میں جو سخت کمبود

سابقہ - انچہ درمیان گفتہ چہ چہ در چہ چہ

لرو بنده چون است یافتن تیر انداختن و نیز از بخت

پیش استاد درس خوانند۔

سابقہ لکھنؤ کا بندہ باز و القح ایسی شہر و

سرق فیتختین جابمہ کا خوب ابرہمنی فی اوصیاء

السرق شقيق المحرم الابيض او المحرم

الناظر لتكوين الخلق المستمر مختلفا

مشرق - تعزیت مکان و تاج است

سلوک و معروف یعنی طبیعت کنانی

در قفسه است که در شهر است این میوه

سلامت و الفتوح

29/10/2023

و قندہ بہشتیہ و غیرہ

١٠٠

شماره ۱۲۳۴

وہی ہے جو ہمیں

1944

سید محمد رفیع

فصل فی الفارسی

سالتس - خیمه و اقامت - یعنی مرتج -
سلجوق - سلسله سلجوق - نام پادشاهی که آل
سلجوقیان گویند -
سبحوق و سبحوق - کلابا بالضم قبل بالفتح
که نهاده بالضم علم و در آن قبا و علم و ساسنگه
آن علم و بضم کیم و فتح سید میرزا آه است -

فصل فی القری

سجوق - چرب برده -
سریق - سیر -
سفر اوق - بالفتح کاسه در زفا گویند یا معنی
کاسه شراب مرقوم است -
سفر حق - بار -
سفسق - سفال
سفلق - میش -
سفاق - شغال -
سفرق - همان سفر اوق -
سوق - آید -
سقوق - پس -

باب الکاف التازی

فصل فی العزنی

ساکان - صیغه مبالغه است معنی رسل
کثیر السکر که چنانچه فاروق که لقب امیر المومنین
عنی الله عنه است بنیکه او فاروق بود میان
حق و باطل بر وجه مبالغه فاروق خوانند

و در اوقات معنی راه است چنانچه در فصل فارسی
می آید شاید فارسیان این معنی اشتغال کرده اند
اما این معنی در کلام حضرت شیخ سعدی درست نمی آید
چنانکه گفته است که ساکون این منزل غمخیز است -
ساک - بالفتح میخ آهنی و نیزه یک که می نویسند
بالضم واره می گویند از بوش که استخواب
مصنوع ترکیب بنده بندش سدا می گویند
که ذاتی القنیه و تیاج مذکور است را یک چیز است
سیاه است او را باشک می نامند و از آن سگ
سازند و آن نوعی از عطر است -
سکاک - بالفتح و التثنیه سوراخ کردن
و چاه تنگ و دار و نیت خوشبوی -

سکک - صدف هوا -
سکک - بالکسر شش سوزن از آن مر و اید بسیارند
سکوک - براه رفتن و این در عرف رفتن
در راه طریقت است -

سک - آسان خانه و ماهی کذا فی التاج
و در اوقات و شرف نامه معنی رهنمایی و بی همت
سماک - بالکسر منزلی است از منازل مشهور
سماکان - بالکسر و شاره لندی که اغزل و مرغ
چنانکه عرش السماک چهار شاره است -
سواک - بالکسر سواک و نیزه است رفتن
یا بر او از لاغری کذا فی التاج -

فصل فی الفاسی

سازخاک - بوزن بارکب یا زاده موقوف

ساکنان خاک - ای مخلوقات روزین
 سالوک - راهزن که بتازیش قطاع اطراف
 گویند که زنی الادات و جان سالوک یعنی درویش
 سایه خزنک - بانها و زانها و سینه سینه دراز
 که بواز و بکب گزاشند با خطهای سپید بریده
 میخورند و بندش حجینده گویند -
 سماروک - بالفتح گویند و در لسان الشعرا
 بر وزن ساروغ بایار فارسی صحیح است -
 سبرک - مصغره سبز جالبه ریث پرند -
 سبزه نو شان فلک - با سوم و قوت
 و چارم و پنجم فارسی در ششگان -
 سبز کاکل - سبزه کوفی الاسدی -
 سبز گو شک - با سین و قوت آسمان
 سیرک - بکسریم و باد و دم فارسی یکی است
 که رنگ زبان جامه سبز بدان دند و بتازیر
 و رس خوانند این لغتی است در اسپرک و نیز
 مصغره سیر بهر دو معنی -
 سبک - صند کران مجرم و بهر قیدار شتاب
 که غریب آنرا عجول گویند -
 سبتاک و سبتیک - کلاهها با لکتر باد و دم
 سوم فارسی پیچیده کدانی شش فنامه و در
 لسان اشعار است پیچیده و سرخی که زنان بر
 و قاشان و صوران هم بکار برند و محقق تنگ
 هم هست آن بوته است که بوی کزانه میضای خندان
 تنگ - بالفتح شاخ نوک از دخت و ریاضین

یچند و سبک ناک بود -
 سترک - یعنی خشنماک و درشت سپینند
 و قوی و قیل بزرگ جبهه و با کاف فارسی قوت است
 سترک - سترک است تحت فعل کدانی و قناریه الادات
 سبک - یعنی یکم و چند و دم فارسی و قیل و سبکین
 و بعضی یکم و پنج دوم نیز خوانده اند و بندگی سپینه
 بندش چو کماند نیز آن شیر که بر دماغ و دشت
 سراسر خاک - دنیا -
 سراسر خاک - مثل درین پایه سجدت با نکرده است
 سر شک - بکسریم قطره باران و قطره آب که
 از جامهای تیره شمال آن جبهه و آب چشم و پاره
 آتش که جبهه و درخت آزا و نیز سگ است
 که کوچک پیچیده بود و بر سرخی می زند -
 سرک - با لکتر پیچیده و سرخی و بالضم علی است
 از و بندگی که بر روی و اندام که دکان پدید آید
 و بتازیش خشنماک و اهل هند بود و کماند یعنی
 سرک - بالفتح نام بازی است که بچگان
 و یکدیگر سوار میشوند و کدانی زلفا گویند -
 سربک - بوزن نفوک نوعی از شور و گیاه
 بتا و ریش سرخ خوانند کدانی القنیه -
 سرفک - با یکم و سوم و چهارم و طبع و سر
 و فتح یکم و ضم دوم و کون هم با و و فارسی سرش
 سرفک - مثل کدانی الادات -
 سطلک - مصغره شل و در سرفک علی است
 که سطل و می است بر عینه و آن سبکی می پندون

نام طعانی است و در پنج ست مثل شست خرد با گوشه
 سفر خشک سفر خشک یک - ششم توت
 کتاب از سفر فی منفعت
 سبک - یا که سرگرد یا که پست کذافی شرفنا
 سسک - سبکی راه می شود باشد با او که کذافی
 سسک - با مان فارسی سفر خشک که گویا بی که
 سندش بخور خوانند
 سلطان فلک - آفتاب را قناب
 سسک - سفر سسک و در آن قناب
 و شست در لسان اشعار با کاف فارسی
 سماروک - بالفتح و با او فارسی که توت
 سنبله فلک - برج میزان کذافی لقینه
 در مطلق اشعار پنج سنبله است و در مطلق
 سنگخوارک - با سوم توت فارسی پنج
 معده و له چنان سنگخواره
 سنگریز یک - بوزن روزنگ با و پس دو که
 که اهل هند آنرا پیر کی خوانند
 سنگوک - منشد کذافی الادوات
 سنگک - سفر سنگ و ثرا که و نام سسکه که
 سندش کلا و خوانند
 سوسک - بالضم نام مکی ست خرد ترا
 سسک که تبارش تبویع خوانند
 سسک - بالضم زردی کشت - لشوار
 سوزانک - بالضم نمش بینی و در لسان
 با او فارسی مصحح است

سکوک یک - با او فارسی نام گویا بی ست که
 سندش کلا و خوانند
 سیامک - نام سسکه و ست که در حیات پدر
 و نام سلوان قورانی که در جنگ از دوزخ بدست
 که از دوزخ مبارز ایرانی کشته شد
 سیخک - سیخهای خرد می ترشند و گوشت را
 بدو بخور کرده بر تاج مخصوص بریان می سازند بقا
 کذافی شرفنا
 سسک - بوزن سسک که گم کند خوار که
 سندش کلا و نام سسک که در جنگ
 و اهل هند کلا و توت که سسکه در بعضی نسخ
 سسک - غیر آن است کذافی الادوات با و شرفنا
 بعضی نسخه تین است سسک مشهور و معنی کذافی
 شرفنا و قیل سسک بوزن سسک که گم کند
 کذافی لسان اشعار و الادوات
 سسک - بوزن سسک که در روزی کشت
 سسکون خشک - با هم توت و چهارم و پنجم
 فارسی ماه و معنی ترکیب بیان فقره و نام

فصل فی الترتیب

سوک - بود
 سسک - بالضم افسانه
 سسک - بول
 سسک - استخوان

باب الکاف و الفارسی
 فصل فی الفارسی

سازگار

ساخته رنگ - اخی موافق -
 ساز خاک - بوزن بار بک بشه -
 سایه این دوزنگ - ای حمایت این نایه
 سایه برگ - نام گیاهی است که چون شتر
 بخوردش خواب آرد و از برگ و بیج وی آید
 به من آید و آفتاب نهند و منقذ شود و آفر
 به بیج نیز گویند -

ستبرگ - جان شتر که در باب این گفت
 شترنگ - شتر که سوم گیاهی است بعد از
 این که بعد از شتر مرغ آید هرگز آنرا نکند پس
 و در بعضی نسخ طنب دیده شده است که بهشت
 گنجه نامیده فاما گیاه گنجه را این خاصیت است
 که مانند آن پیر و تمکین بچرا و ابله و شتر او
 مشابهت است و آن را نوع میشود یک ذکر
 و در بعضی نوشته اگر ذکر را با شتر گاو که بچ نرینه
 داشته باشد عذرت را بعد پاک شدن از چنین
 بخورد و در بدن بکشد و الله تعالی پس نرینه ناید -
 سبیل برگ نام سقنی است که تبارش
 اقله یا نیه و بندش چولانی نامند کذا فی القشیه
 السخیه و دوزنگ - با چرم فارسی و سیله
 سترنگ سترنگ - کلاه بافتی پیشرو لشکر
 سر و یک - یعنی شوری که در اول جوش
 کشند و آنرا سر خوش گویند -
 سنگ - معروف که تبارش حجر خوانند
 و گران و فر قیمت و قدر -

سوک سواد و فارسی مشهور و بزرگ موی آرد
 و تیزی غار و نجین و شتن جامه یعنی رنگین آستن
 کذا فی القشیه و در شتر فنامه یعنی مصیبت باقیم
 و تعزیت و ترک سباب پیش پس از مرگ غرض از آن

باب الکلام
 فصل فی العربی

ساحل - لب دریا -
 سال - تشدید لام آب روشن -
 ساغل - چیزی پست عند عالمی -
 سبیل - به تحقیق علتی است چشم را که موقوف
 یکد بر آید چشم را که می فروارد و یکد آید چشم بر آید
 سبیل - آرد -
 سبیل - کتاب قبل حیفه که در آن کتاب بود
 و قبل بود کتاب امو و قبل بود کتاب کذا فی التاج
 و در شتر فنامه یعنی حکمانه و پیاده حاکم -
 سبیل - بالفتح آینه رومی و در بعضی -
 سبیل - اباسرنگ چون گل کذا فی التاج و
 در شتر فنامه است تدریب شگ و خان قبل اصل
 - باین بود و بعد نون را بلام بدل کردند -
 سبیل - شادوار -
 سطل - بالفتح طشت نرد با گوشه کذا فی التاج
 و در شتر فنامه است اگر آذین است بر خیمه که در آن اجی پند
 سلسل - جمع سلسله یعنی زنجیر -
 سلسال - آسب آسان گوار -
 سبیل - شاد و شتر فنامه است که چشمه است در شتر

سمنیل - خورشید جوان شکایت است و در فرود
 سمنیل - ریحان آگونیید و اهل هند با نوحه نامند -
 سمنیل - آسان و زمین نرم و مرد و نیک نوری
 و خواجیه سمنیل قشیری نام می است در قندهار
 سمنیل - من گفته است نیز نام وزیر مامون پادشاه
 که در راه فضل بن یحیی بن خالد بن برمک بود
 سمنیل - ستاره است روشن که در جانب
 جنوب بر آید و اهل من بینند آنرا در تیر ماه پدید
 شود در اول شب طلوع چو ماهی آبیام دیوار
 می اندازد از تابش آن بوی وزنگ گیر و از تابش
 گویند در اول طلوع چو ماهی آبیام انداختن آتش
 که آفتاب برج اسد پانزده درجه گذرد و نیز نام
 ستاره است معروف -
 سمنیل - بالفصح همان سطل مذکور -

فصل فی الفارسی

ساره دل - یعنی سلیم القلب و خفیف القلب
 و نادان و گول و احمق -
 سیال - بالکسر سبلت یعنی موی لب -
 سیل - بنجستین با و دوم فارسی
 سم شتر و شالان کذا فی القنیه -
 سحر کمال - بیان فصاحت -
 سراج گل - باجم فارسی و نیز کان کسور
 عرش کذا فی القنیه اقول سراج گل زیبات
 یعنی سراجی خرد و از آن گل و باکان فارسی
 معصوم عبارت از دور گل است نیز عرش

گویند با اعتبار از بهت و لطافت و باکان فارسی
 سمنیل - سمنیل است و اصلش کیست از عقل
 کلی است بعد از عقل احدی که در ذراتها تجلی که
 جزو کیست سبب شهرت -
 سمنیل - بالفصح نام شهرت بزرگ بر سیاه
 که از آن گورده تر آدم علیه السلام است و آنرا
 سمنیل نیز گویند -

سمنیل - نام مقامی است -
 سمنیل - صاحب خیل خانه و هر گز ده و شکر
 و درین لغت فکالت شناخت است چه سمنیل
 می باید و برین خط اکثر نمی آید -
 سمنیل - بالفصح گل ناسجه و پر کاله و از دیگر
 و استخوان و چیز بینی خسته و فندق و مانند آن
 سمنیل - کنایت است ابرست -
 سمنیل - بالفصح با سوم فارسی خیریت که بچکا
 ریحان همچو گوی میا زند برای بازی کردن
 و نیز گنبد مانند و سمنیل سمنیل لغتیه میا سمنیل
 که گذشت یعنی چینه کذا فی اللغات و لغتیه -
 سمنیل - بالکسر باکان فارسی اندیشنده
 گویند و معنی امدان نیز آید -

سمنیل - همان سمنیل و شتر قناریه و ادات
 یعنی سخت دل و بد دل و بد دست و بد
 ظاهر نیز آید -
 سمنیل - بالکسر علی است که دوم ضعیف است
 که داند و نیز می اندازد سمنیل و آن که از آن سمنیل

داشت و او را سام یک زخم ازان خوانند
که او را را یک زخم که زخمه بعد آنکه سه چوب
تیر و دوش زده بود و نیز کوی است در
ما و مارا کنه -

سرام - با کسر اخلاق در این و در ابروت
یعنی خلل و مانع است -

سقم - یعنی وسع و مقام با کسر تباری -

سقیم - بسیار ببار -

سلام - معروف و نام باری تعالی
در اسلام بهشت -

سلم - معروف یعنی آنکه چیزی معین میدهند
تا در وقت معین آن چیز بستانند -

سلم - با بصره و بان و سلم با کسر س
و نام پس از برگ افروختن -

سم - زهر و سوراخ گردن و سوراخ گوش
فارسیان مخفف استعمال این کرده اند - و

قل سم بهره و تیر که میزدانند و فارسی میگویند
تیر و چوبیت مستقل است تمام جماعت -

سمسم - کینه -

سموم - آفت با و روز و قیل با و شب کذا
فی التاج و سعادت از زبان بندگی سلطان

که سموم با و است هر عضو که رسد خشک و سوخته
گردید و او را و جار و ابدان با و پاک میشوند -

سمسم - نام عهده است چنانچه در
و عارض لشکر -

خوانند و در پیرین همین است -

سمین - نام کلی است بوی مزار -

سندل - بر وزن مندل کنش -

سنگدل - با کان فارسی سخت دل -

سنگ - در قندیل - با کان فارسی

موتون ای تاریک و مکرر -

سویچل - یعنی یکم و چهارم که سوم است یعنی

از نکت است کذا فی طب مطابق اکثرا -

سیاه دل - با و موتون ای چار و بی با کان

و سخت دل و نام مرغان -

سیاه دل - با و موتون آنکه دل او را

قراری نباشد و گریزی و عزول -

سیخولید - با و فارسی جانور است خنثی

یعنی خارش است که تازیش قند که میزند و در

لسان اشعرا و در میکوش است -

سما - ریش -

سکال - پیار -

سل - با بصره -

سیغل - غارت -

سما - مرگ و نام پدر عرب و آن یک

از پسران نوح علیه السلام بود و نام جد پسران

رستم که ولایت نیمه در و استان هندوستان

فصل فی الفارسی

ساخته رستم - ای نوا فخر -

ساخته بیت الحرام حضرت رسالت
صلی الله علیه وسلم -

ساخته قوم - رستم -

ساخته پرو و ان نعم - با پنجم فارسی که پنجم
آن دانه های انگور که بر است می در خم کنند -

ساخته رب النعم - یعنی خلیفه الله و پادشاه
ساخته ای عاجز شوم -

ساخته خم - که دوم فارسی یکی از یا حین شود
که بتاریخش بیان خوانند -

ساخته با کسر دوم فارسی مفتوح ای عاجز
ساخته عظم - عرش -

ساخته شوم - کرسی -

ساخته دوم - با دوم و سوم فارسی نمی
در بنه وال دوم چنان از سبزه های ماکول که آنرا
ساخته کرده اند -

ساخته رزم - یعنی سنگ که بهندون
در وقت جنگ در پیش بجای بر خون خنند
ساخته - با کسر ساخت اسپان و جز آن
از زرقه که بود و قیل لگام -

ساخته - با کسر بایه فارسی ربی که بر سر است
فرازم آید آن سر که بر ریش زده و ریش بایه
ساخته لگام - با کسر و قوت سر کش نام
ساخته - نام حاکمی بے دایت -

ساخته جام - یعنی عاقبت کار -

ساخته آگرم - با کسر سنی عیسی علیه السلام
ساخته و ارمیه عالم - یعنی پادشاه همه عالم -

ساخته و ارم - یعنی خیال راه و ارمیت
ساخته - با فتح و ضم سوم فارسی یعنی پیراه -

ساخته عظم - جبریل علیه السلام -

ساخته عالم - با با بضم می اسی طولی عرض و عمق
ساخته الفتح - بایه فارسی همان سرش کذا
فی شرفنا که در زنجار علمی است آنچه از جنس
چنانچه بدنی بود مثل کذا از اردوی پزند و پسند آید
ساخته عالم - یعنی عالم مخلوقات -

ساخته انجم - آفتاب -

ساخته - پنجم که در زمین بیدار است کنند کذا
ساخته سیم که بگوید و قیل سنام پنجم نام شهر
ساخته - با کاف فارسی جالوزیت پرند و
قیل که می ست که می پرده کذا فی الادوات -

ساخته نامنجم - ای با فصد چهل سال -

ساخته عظم - شهر خزرگ -

ساخته نام - با فصد اندک و قیل با و او فار
ساخته علم - یعنی آبی بلکینی و ریاضی -

ساخته - با کسر که می ست در ماه و راه اندک
ابن مقفع حکیم از آن کوه حکمت ماه آورده و معجزه
تنور در مرغ بخی ساختن خویش ساخته
کذا فی الملقط و هم و ملقط که است که در لغت
مقتنع که از چاه کوه سیام بر آورده -

ساخته - با کسر که می ست در ماه و راه اندک
ابن مقفع حکیم از آن کوه حکمت ماه آورده و معجزه
تنور در مرغ بخی ساختن خویش ساخته
کذا فی الملقط و هم و ملقط که است که در لغت
مقتنع که از چاه کوه سیام بر آورده -

ساخته - با کسر که می ست در ماه و راه اندک
ابن مقفع حکیم از آن کوه حکمت ماه آورده و معجزه
تنور در مرغ بخی ساختن خویش ساخته
کذا فی الملقط و هم و ملقط که است که در لغت
مقتنع که از چاه کوه سیام بر آورده -

سی ماه صیام - آرزو ماه رمضان
 سیاه گلیم - با بار موقوفه یعنی بخت طالع
 سیم - بالفتح کنونی از سائر بزرگرجی سکین
 گوید کذا فی القیامه و بالکسر نقوه و نیز بار می خواند
 سیه گلیم - با بار موقوفه بان سیاه گلیم یعنی بخت

باب النون
 و فصل فی العروی

ساکن - آیه و نیز عروت مجزوم و مبنی
 باشند چنانچه گویند فلان ساکن موضع فلان
 سبستان - سنگ استبان کذا فی التاج یعنی
 سجن - بالکسر دندان
 سحبان - بالفتح باقی آب مشک جز آن
 و نام مروی فصیح که ضرب مثل بود در فصاحت
 و ادب بر سر جمعه مکاتبت مکرر گفتنی و آنکه حاجت
 افتادی بعبادت دیگر باز نمودی -

سرطان - پنج پاکیزه ریش زخم و جز آن نیز
 نام برجی کذا فی التاج و در شرح نامه است نیز
 نام عطش که میان دو شان پدید آید نفوذ باشد
 سراج اساکین - یعنی ماه تاب -

سرقین - بالکسر سر کین
 سعدین - مشتری و زهره -

سفیان - کشیدان
 سفن - یعنی جمع سفینه کشتی و نیز
 کتب را گویند -

سفلین - عطار و زهره کذا فی القیامه -

سفین - کشتی
 سکان - بالضم و بنا که کشتی و نیز کارگر
 سکینین - یکسر سکیم و فتح دوم و ممتهم چهارم
 تعریب سکینین
 سکون - بالضم از سکلی و جزم که عبارت از عدم
 حرکت است و نیز تقلید از زمین -

سکین - بالکسر و التثنی کار و - گویند
 سلاطین جمع سلطان و امرا و نیز سلطان
 سلطان معروف یعنی پادشاه و نیز کینه
 درین لفظ بار بست و مبنی حجت و قدرت نیز
 آمده است و قیل سلطان کل شیء بر همه بر سطوت
 سلمان - نام شاعری مشهور و نام کوی -
 سمین - مشرب -

سن - بالکسر دندان و زاد مرد و قیل سن
 نوک قلم و نیز سن منقلح دندان ای کلید -
 سنن - یعنی سنن بیان راه -

سنان - بالکسر نیزه و مبنی سنان نارس است
 سندان - بالفتح معروف یعنی چوبی که بران
 آهن گرم بکوبند -

سجود - بالفتح نام بود و سینه و پند گنگا را
 گویند کذا فی القیامه و در ادوات مرتبه سجود
 زمین لب آب گنگا نوشته است و مبنی سندان
 گویند و حدیث است که در روز دوازدهم بهشت فرو
 آمده اند یکی سجود دوم سجود -

و فصل فی الفارسی

ساکمین - بکاف فارسی پیاله و آوند شکر
 ساریان و ساروان - کلاها با دار و موقوف
 سارقین - نام دار و نیت
 سارزیدن - ساختن و درست کردن در خور آن
 ساسان - نام پسر بهمن بن اسپند یار چون
 بهمن ملک جهان چاکم و خرد و هم منکوه او بود
 سپهر ساسان از غوث سیاست خواهر با جمعی از
 درویشان سر در جهان گرفت و او را پسر بهمن
 ساسان نام یک والی پارس ختر خویش بود
 و او پس فرزندان ساسان قاضی ملک شدند
 و ایشان را ساسانیان گویند و در احوال حسینی معنی
 ساق عروسان - نام طبله ایست که از نازده
 شکریکل ساق آدمی می سازند و در فون می زنند
 بنایت لطیف میباشد -
 ساکنان گروون - ستا و با -
 سالار جوان - چاشنی گیر و قیل طبله -
 سالیان - ای سالها و نیز معنی سال احوال
 سالیون - تخم کرنس کوهی -
 سامان - قرار و خبر و اندازه و نیز معنی شهر
 و قصبه و ده آید و معنی اخیر از شهر قناره است خاصه
 و در ادوات معنی جد و قرار پذیرفت نیست -
 سان - مانند و هم و نیز آن سنگ که بدین
 کار و تیغ و امثال آن تیز کنند کذا فی الادوات
 و در شرفنامه میگوید آن سنگ که بدان تیز کنند
 و او را میسلیست زیرا که چاه سان می شود و

ساویدن - ستودن یعنی مساس کردن
 کذا فی تفسیر زاده -
 سایدن - مشله -
 ساوین - سبدهای که روئیده بپزند -
 سایشگون - یعنی شکسته ندهب طمست و
 روشن کننده ندهب اسلام -
 سایشین - ملوک و امرا و آنکه گرمی و گرمی
 سایه یزوانی - خلیفه ائمه و پادشاهان
 سپاهان - با دوم فارسی نام شهری است
 در زمین فارس که دعال اذان ولایت پیدا آید
 و نیز نام نوای است -
 سبزواریان - نوکران و متغیران صاحبان -
 سپنج کعبتین - سی مهره نرد و با ستاره
 سی روز ماه رمضان مراد دارند -
 سبزه چین - لغتچین با جیم فارسی یعنی آن
 باقیات انگور و میوه که جایجا در باغ مانده باشد -
 سپهر انداختن - با دوم فارسی یعنی غایب شدن
 و در شرفنامه معنی غروب کردن نیست -
 سپهر آب نمکدن - مشله -
 سپرون - بضم تین با دوم فارسی در گوشه
 نشستن و تسلیم کردن و با دوم مفتوح راه یافتن
 و پایال کردن -
 سبز باوان - سبز طشت - رنگون
 سبز میدان - سبز گلشن - سبز ایوان
 سبزستان - کلیم با سوم موقوف یعنی آن

سبزستان

سپهر پوشان - با نام موقوف و دوا فارسی
 سپهرستان - با دوم فارسی انگور و شستی و
 آن میوه است که اندرون کوکب است اهل هند
 اسوره گویند کذا فی القندیه اما بابا بر تاز -
 لغت عربی است چنانچه در تاج است در ادب
 نیز بابا بر تازی است -
 سبک سنگین - بابا بر کسور و کاف دوم فارسی
 نیز کسور نام پدر سلطان محمود غزنوی -
 سبکساران - یعنی فلسافان و بایگان
 کذا فی شرفنامه و در قندیه منقول از مصلح
 یعنی اصحاب دل نیز است لیکن مصلح
 که نزد کاتب است در این معنی نیست -
 سبکستان - شتاب ر و و آنکه جمله بر کذا فی
 سپهر خنق - با دوم و سوم فارسی و تار
 موقوف چیزی را در چیزی یعنی در آوردن
 کذا فی شرفنامه و الادوات اما در حاشیاء منقطع
 بقلم بیان تا معنی شاه خطاب معنی دفع
 کردن بخوار است و در زفا گوایت سپهرین
 بابا بر تازی نیز خوانده اند -
 سپهر پیران - با دوم و سوم فارسی و تیل
 با دوم فارسی مشد -
 سپهر آفرین - خدای تعالی -
 سپهر زیرین - آسمان هفتم و کسی و عرش
 سپهر فوقیون - یعنی آسمان پر که مقطوع
 الالهوان است هر زمان که میگیرد و واقع دیگر

و تازی دیگر پیش می آید کذا فی الموائد -
 سپهر می سرخی نشان - در مصلح چیزی را
 گویند که زمان دور روی مالند که شایسته
 شماره شمران - کتابه از بسیار بودن است -
 ستانی زبان - یعنی خاموشی و هر چه اطمینانی
 علیه المرحه فرایده ستانی زبان از رقیبان اند
 که تار از سلطان گویند باز -
 سکندر قلندران - یعنی آفتاب -
 ستان - با کسر شایسته و امیر شدن و
 بر پشت غطیدن و جاس ستانیدن -
 ستانیدن - با کسر ستودن یعنی صفت کردن
 و بیان محسن کردن -
 شکر کردن - یعنی شکر شنیدن و در کردن
 سترون بختین و قبل الصغر نامی که بتا پیش
 عقیقه خوانند و نیز آن زن که در هر جنس یک فرزند
 ستودان - با لغم با و دوا فارسی گویند که آن
 و از او خمه نیز گویند یعنی جایی مردگان نهادن
 و در فرنگ نامه مولانا خرقه اس مسطور است
 پرستیدن نشان گویند -
 ستودن - یعنی ستودن کردن بیان محسن
 ستودن - یعنی ستودن بار و توفیق و عزت که
 ستیدن - یعنی ستودن و ستودن کردن
 سجامیدن - یعنی سجامیدن و سرج کردن
 سجامیدن - یعنی سجامیدن و سرج کردن
 سجامیدن - یعنی سجامیدن و سرج کردن

در مصلح چیزی را
 گویند که زمان دور روی مالند که شایسته
 کتابه از بسیار بودن است -
 یعنی خاموشی و هر چه اطمینانی
 علیه المرحه فرایده ستانی زبان از رقیبان اند
 که تار از سلطان گویند باز -
 یعنی آفتاب -
 با کسر شایسته و امیر شدن و
 بر پشت غطیدن و جاس ستانیدن -
 با کسر ستودن یعنی صفت کردن
 و بیان محسن کردن -
 یعنی شکر شنیدن و در کردن
 در مصلح چیزی را
 گویند که زمان دور روی مالند که شایسته
 کتابه از بسیار بودن است -
 یعنی خاموشی و هر چه اطمینانی
 علیه المرحه فرایده ستانی زبان از رقیبان اند
 که تار از سلطان گویند باز -
 یعنی آفتاب -
 با کسر شایسته و امیر شدن و
 بر پشت غطیدن و جاس ستانیدن -
 با کسر ستودن یعنی صفت کردن
 و بیان محسن کردن -
 یعنی شکر شنیدن و در کردن

و غیر وزنیه گویند -
 جمیدین - بالفتح سرای سخت شدن بجایند
 و سجانیدن شستن هم ازین است -
 سحر آفرین - آفریننده سحر -
 سحر سخون و سحر سخن - فصاحت و بلاغت
 سخن - بالضم و الفتح وزن کردن -
 سخته تیدن بالضم شد -
 سخن - بفتح کیم و ضم دوم و بهضم کیم فتح
 دوم نیز آمده است معرّف که تباریش کلام
 گویند و قیل سخن جهان سخن و مثل کتابت اینهم
 بدو معنی است -
 سخن آفرین - یعنی شاعر کامل سخن نیز مشعر
 سخن پروران - شاعران در هر دو لغت
 بجای سخن سخن هم آمده است -
 سخن زن - شاعر کامل که ذاتی القنیه
 سار به شینان - ملائکه مقرب -
 سراییده دوران - آسمان -
 سرایشان - باغچه که در خانه بود -
 سرانجام چیده یان - ای میفرمائی کردن -
 سرانجام این ای عاجز و شرمزنده شدن -
 سر آردن - افتادن و تمام شدن گویند
 سرانجام سر زنی مشتاق شد و بهی بزرگ شدن
 سر آردن و سران یعنی بهشت و آن جهان
 سر آردن نیز درین لغت است -
 سر آردن - زین جهان -

سر آیدین - بالکسر گفتن نول و ن مرغ و در
 پرده سر و خواندن و سر و گفتن و در فاکو
 بهی حکایت گفتن نوشت -
 سر پایان - با سوم ناری که دوم است شکر
 و سار و نیز کلاه آهنین که آنرا خوانند که آنی
 مشرقه و در اوست سر پایان بابا بر ناری
 شکر که عرب آنرا عامه خوانند و خود آهنین خبر آن
 که عرب آنرا منقر خوانند و در فاکو نایه یعنی عمارت
 و در نایه است شکر گله فرود که در خود جمیع -
 سر خط نشان - یعنی طبع و مقدار شدن -
 سر فاختن یعنی میفرمائی کردن که ذاتی شرفنا
 و معنی ترکیب - سر جمیدین یعنی سر گردانیدن
 سر خاریدن یعنی توبه شدن و نیز کنایت
 از عارض شدن در جواب جسم و شرمزنده شدن -
 سر خیزان - بفتح کیم و سوم کفیه و اوان آن
 مالی باشد که اسیر بدل خود و دیارین خود را
 شوی بر باند که ذاتی القنیه -
 سرخ زنگوران - با خا و خوف و گشتان
 سرخکان جمع سرخک که مصغر سرخ است
 و سر گهبا که بر اندام مردم و چون آید و بسیار
 باشد که مردم را ملاک کند تا آتش عدل و منش
 مشعل مشعل یا طبع - بسکون دوم و
 بفک اخلافت متعل است و قیاس کسب میاید
 یعنی رایس علیه اللغه -
 سر و بیان - با و ال و توفه کنایه مردم غم فصیح

و کنت طبع و کسبکه بختان رست و مردم را بر بختان
و مردم نامور و نامور -
شکوه ان - کسبترین و کمان موقوفه کار
و درین فاکتور با کمان موقوفه آمده است و
مستکون - کسبترین با کمان فارسی پرده
که آنرا کمان خوانند و پرده عروس و غرضان بافتن
و الکتری ترکی که آنرا سخی نیز گویند -
سرفیدین - بالضم و الکس و از جگوه کردن یعنی
سرفه کردن و سرفه را تباخی سماک نامند -
سرگران - یعنی شکریه و نیز کنایت از درویش
و مالک است -
سر که فرخنت - عبارت از ترش روی کردن
و سرخرامان شاه تمام قد که باز برود و در
اصطلاح الشعرا یعنی شاه و مقام قدس است -
سروستان - نام نواحی است و یکی و آنجا
که در حقان سرو بسیار باشند -
سرون - بالضم و قیل بالفتح شایع گاه و گویند
و امثال آن و نیز سرانها که آنرا سرین گویند -
سرین - کسبترین سرانها که باز پیش هرک
سطحیون - بالفتح در کتاب جابری آورده است
که نباتی است که با و ابریشم شوند -
سعدین - ماه و مشتری -
سفایان - بالکسر یا ان مذکور و سفین
سفیدین مشله -
سفیدین - نام ولایتی است از ترکستان

منسوب به یک قوبر و بیان -
سفین - پوستی است و رشت که بر قبضه کمان
و شمشیر و چنگ و تازی آلات -
سفیدین - نام ولایتی است -
سفین ایوان - سقف جهان آسمان -
سفید طویل - سفید طویل - همان طرقات مذکور
و قیل جابری و تازی -
سفیدان - نام کمی است زمین و هم که گشت
آنجا از دمارا گشته بود -
سفیدان - بالکسر یا کاف فارسی گفتن شنیدن
و پرسیدن و در ادوات بمعنی اندیشیدن تر است
و درین فاکتور یا بمعنی اندیشیدن و خواستن است -
سکین - آن سر که گفتند این از قند و آب
ترکیب کنند برای سایه کردن چرم -
سکستان - آنکه روشنی گدائی اصطلاح -
سکجان - یعنی سختی کیش و سخت جان نرول
سکین - تر اشیدن و گزیدن و سرفیدن
آنکه از جگوه کردن -
سکین - کسبترین - دوم و چرم فارسی آنکه
سر که بشود و در عین چرم گویا که ده پیرند -
سکینه کانون - الکشت -
سکین - بالکسر یا سوم فارسی بر جستن و در
و فاکتور یا جستن ستران است -
سلطان خهران آفتاب -
سلطان ویشان - یعنی مغز سلطان الانبیا

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم -
 سلطان یکسوارة گردون - آفتاب -
 سماطین - جانخا که دانی القتیة -
 سمان - بیت و بزم دوران -
 سمن - بالفتح و قیل بالضم گلی است سپید
 که بندش چنبیلی نامند و در شرح مخزن میگوید
 سمن را درهند چنبه میگویند اما سمانست از
 خراسانیان که گل چنبه در خراسان نیست و آن
 زرد میشود و سپید -
 سمنندگان - بالفتح باکاف فارسی شهری
 در توران زمین که سهراب بن رستم مبطنه دختر
 بادشاه آن بود -
 شبنمیدن - بالضم سفتن و سفته جم ازین
 و درز فاکو یا بمعنی زیر پای آوردن است -
 سنجیدگیلان - سنج و سیکلان - جان خجور
 سنجیدن - با کسر و قیل لغت دزن کردن
 تیر ازو که دانی دفا گویا -
 سندان - یکی از آلات آهن که آن که بران
 آهین بگویند بندش نهانی نامند -
 سنگ بقرانچون سنگ آبکینه کلاه
 باکاف فارسی موقوف یعنی آوند شراب پایله
 بشکن و قوبه بضم کف -
 سنگستان - بالفتح باکاف موقوف فار
 زمین سنگ ک -
 سنگ تپان - بالفتح باکاف فارسی موقوف

معنی جان سنگگور که گذشت که دانی شرفنامه
 لیکن ترکیب بدین معنی دال نیست شاید تصحیف
 کاتب است سنگ تپان نیست -
 سنگ شکن - نام غله ایست که بندش کلمه می
 سوزون - بالضم ساس کردن نیز سایدن
 یعنی سوز کردن یا می ریزه ریزه کردن گداز
 و پاس مالیدن -
 سوزبان - با و فارسی و زار موقوف
 سرایه و غنچار -
 سوسن - بالضم با سوسم هله مفتوح نام گل است
 که برگ او را بزبان تشبیه کنند چنانچه در شرفنامه
 منیه است و در طب حایق الاشیاء مطهر است
 سوسن بجای است بندوی طبعی گویند و شبیل
 بنی است در دوام و فرو او شیرین است -
 سوشندان - ای قطرات باران شرک
 ویرت که دانی القتیة و در مطلق بمعنی شرک
 باران نقطه است -
 سوزن - بالفتح لغتی در سوس است بمعنی
 طرف و جانب و شبیه نظیر و مانند را نیز گویند
 و بفتح اول بمعنی مرج و ثنا باشد -
 سوزبان سوزین - کلاه یا باد او فارسی
 آن آلت آهنی که دراز و خوشن بود و خوشنوت
 آهین و یکبار و تیغ بدان دور کنند -
 سوس پاشی نیدن یعنی شرمند شدن -
 سوزین - بالفتح آبدان سنگ -

سوزان

سخن آن - یعنی طائفه که ثلثه میگویند
و ندای تعالی را شنیده اند -

سخن اهلان - آن سه ستاره صفت زده که
متصل نباتات افش که می است -

فرزند خورشید چنان با غار موقوف و یا و جیم فار
یعنی موالید ثلثه -

سهیل مبین - اسی میل تشری رحمة الله علیه
کذا فی الفقه اما سهیل تشریف بر صحت و در

شرح مخزن میگویند و او همان سهیل ستاره و
سهیل مبین بدین میگویند که اول و مبین طالع

سیاوشان سیاوشان کلا با بالکسر چیست
که چایه سنج بدان روند بازیش بقوم خوانند و

هند بزم گویند و وجه تسمیه است که چون افراسیاب
سیاوش را کشته جانیکه خون او بر زمین ریخته

همان زمان ازان مقام این درخت برست
سیا بان - و بدان او حبشیان و رنگبان

و دروان و در بنان و زلف خال و چشم و ابرو
سید بوسن - اسبقول -

سیر آمدن - اسی مایل شدن تنگ آمدن
کذا فی الفقه و بی نیاز شدن -

سیستان - بایاد فارسی و سین موقوف
نام ولایتی است -

سیستان - با کسر با بوم موقوف یعنی جین
سیلان - بالفتح نام ولایتی است و با کسر

بایاد فارسی جسته است و شباب -

سیاب آتشین - آفتاب -

سیاب شدن - ازیدن نام بدیدن
سیتم سخن - یعنی سلک سخن و نقد سخن -

سیم کشان - یعنی جو افزان -

سیمین صو کبان - ماه نو -

سیمین زمان - ماه شب چهاردهم -

سیه پستان آن زن که فرزند وی نزدیک
فی الاصطلاح و در قنیه است آن زن که هرگز

شیر و در نزد تمام لغتها و نیز عالمه و آن دایه که چوپان
از شیر باز کرده باشد یعنی اخیر از شیر محمد خضر

سیه خانه آن بوسه بین نامی -

سی سخن - نام سرودی که بار بدیش خسرو
بنواختی و آن سخن بدین تفصیل است اگر سخن

و آیین جمشید و آو زنگی و آغ شیرین و آغ طالع
و قنیه کاوس و راج و راجش جان و سهر و سهر

و سرتان و سرتوی و سار و ان مر و ارد و ارد
و شب فرخ و قتل و می و گنج باد و آورو و گنج کا نو

و گنج سوخته و کین ارج و کین سیاوش ماه بزرگ
و مشکانه و در وای نیکه و مشکالی و در کانی

و ناکوسی و نو بهار می و نو شین باد و سیم نیم و زو
تختی بکانی -

فصل فی الترمی

سبر سخن - ستاره -

سمن - بعضی تین بها -

سج فان - موش -

سبزان - بالکنشیل -

سفن - گوزن -

سفان - پیاز -

سفندان - عقیق -

سقسق - سرکه -

سکستان - انگوروشی -

سن بوسوسن - صدخمن بندش

سنگور بندی -

سوان - ندارد -

سوس پاکن - گاؤزنده -

الواو

فصل فی العربی

سا و سمیت و نیت و وطن را هم گویند

فارسیان یعنی دیگر اشغال کرده اند چنانچه

در شرفنامه است سا و سوس هر چیزی ویزه

زر خالص خراج و آنچه از انبار سبیل بستانند

و در اوقات ست سا و خراج و باج که از سوداگران

بستانند و سوش زو هر چیزی که صلب از

انبار سبیل آنرا مقرر کند و در لسان اشعرا

مردم نیست -

سرو - بالفتح فرودتر از بلندی کوه و برتر از

درخش و درختی معروف و در شرفنامه است سرو

درختی است بلند و رست منسوب بقدر شاهان

و آن سه نوع است یکی سرو فاذا که یک شاخه است

دو شاخه است و دوم سرو سبی که دو شاخه است

و در ان کنند -

برآید با شش شاخه متماثل نشده و سوم سرو نادک

و دو شاخه رسته باشد و یکی از ان متماثل گشته و نیز

نام بادشاه بمن که خلدخواجهر سه پسران فریدون

بودند و در اوقات ست که آن درخت بار ندارد و

همیشه سبز بود و برگ نیز او را زیان نکند و گرش

متغیر نگردد و در برگ و نقشهای اصل غلام میباشد

و آنرا تشبیه نقوش و نگار دست شاهان میدانند

و ساعت افشخ محمد خضری مادام که سرو قد

آدمی و ارست و شاههای او بینه چسبیده است

سرو نازگونید و چون بار آرد و شاهنشاهی

منفصل شود آنرا صنوبر خوانند بدان که بار آرد

بدل صنوبری اللهم میماند میگویند چون آدمی وزو

از برگهایش آواز خوب لطیف بر می آید و آنکه

گفته اند که سرو بار ندارد از ان مراد آنست که چنان

بار ندارد که مردم بخورند میگویند که در بارش پوت

پاره پاره تیر تیر بر هم نشسته میباشد -

فصل فی الفارسی

سا سو - نام مردی که زانی القنیه -

سایه تو یعنی حمایت تو -

سایه رو شب رو نیم شب بیدار و عیتار -

سپر گاو - مادوم و چارم فارسی آنکه از پریم گاو

و جاموش رنگام شکستن حصاری می سازند -

سبکرو - شتاب رو -

سجوه - طرف کلبی بس بزرگ که آنرا شرب

در ان کنند -

سقوط - لکس بر سر که ظاهر وی در و نقره باشد
 و میان وی مس تعریفش ستود و بود -
 سخت باز و ای توانا -

سختو - بالضم ر و و ه حریب که درون آن
 برنج با مثل کینه بطریق کپیایزند و در
 روغن بریان کنند و در لطیفه آنرا با قضیب
 تشبیه کرده اند کذا فی شرفنامه -
 سر که ابرو - یعنی ترش ابرو -

سر زانو - با صفت کنایه از مرتبه -
 سرو آه - ای شاخ آه که کذا فی الاصطلاح -

سعدو - یعنی کیم و سوم نوعی از طعام کذا
 سفوف الفتح با یک طاس بنیفت نیز از قنینه
 سکارو - بالفتح و قیل لکس از زمان مجتهد
 پخته و نام طعامی است چنانکه گشت عربس
 معنی اخیر از کسر فنامه است -

سکالیکو - بوزن خیالو با تشبیه مان غیر
 کذا فی لسان اشعار و در ادوات است مان و غیره

سکسو - بالکسر سم و ففتح دوم جونی و در شافه
 که بدان خوشه های خرمین را بگردانند و پاک کنند
 عرب آنرا زهری خوانند و مهندلحمین نامند
 کذا فی القنیه و در تاج معنی ندی اسکوه نوشته است
 بالفت اول و در آخر و نیز در قنیه است سگلو بالکسر
 ابکاوت فارسی مفتوح چیزه که بدان غله خرمن
 سپا و مهند و پاک کنند و بپیشاند و از خارج نیز
 گویند تباریش نشق خوانند و فوق بر باد و از خرمن

و بزرگان هندی چجاج و سوپا نامند -
 سممنو - بالضم نوعی از طعام آشامیدنی که
 آنرا آش رشته او را شاکر نیز نامند -

سناو - بالفتح سونش کذا فی القنیه -
 سنگ بلسر برده او - ای عظمت عرش او -
 سنگ سو - یعنی سبودان کذا فی شرفنامه
 و از شیخ محمد حضری سماعت کلا بن بطریق مثل
 یعنی همچنین مندرش که سنگ خاک گشت و شودند -
 سنبل - و - زلف -

سو - بالضم جانب و بد ساز و نیز زبان
 آب را گویند کذا فی القنیه -

فصل فی الترکی

سرخو - پای -

سرو و - پیانه -

سنگو - تره -

سیلکو - پاک -

باب

فصل فی العربی

سابقه - پیشدستی -

ساجه - آن چوب که معیار بر وی کنند -
 ساحه - فرامی گاه میان سرای و غیر آن -
 ساعت گاه - یک ساعت دو از دو هم حصه روز است
 زیر اچه روز و شب جمله بیت چهار ساعت است
 بعد و حرون کل طایفه در یک ساعت هزار دم
 از مردم بر آید زیر اچه شب در نیمه بیت چهار هزار دم

از مردم برآید و ساعت قیامت را نیز گویند -
سایه - انگشت شهادت که اثر سیخ نیز گویند
سیدیه - بهشت مرد -

سبله - معروف یعنی موی لب و فاسیان
این لغت را در باب التار آورده اند -
سپیکه - زردی که گداخته -
ستاره - پرده -

ستره - بالضم آنچه صیاد پس می نهان شود
و آنچه در وقت نماز پیش نهند تا که نورده بزدگان
نگردند و آن مقدار کفایت راغ باشد -
ستوقه - بالفتح معروف است -

سجاده - بالفتح معروف تقال من عید سجاده
ای اثر سجده اما فاسیان یعنی مصدر استعمال
کرده اند چنانچه سجاده نیک مروان بر آب و از
شیخ محمد خضری بالضم مع التشدید صحیح است اما
بکسر طست -

سجده - بالکسر قیل بالفتح پیشانی بر زمین
و فروتنی کردن -
سجیده - بالفتح و التشدید خردلینت -
سجابه - بالفتح ابر -

سجده - بفتحین جادوان و سجده بالضم جمع
سجده - بالفتح باران سخت و فری پشت که
مازه برداشته باشند و مازه صلب را گویند -
سجده - بالفتح خالص و سجیده -
سجده - بضم کیم فتح دوم آنکه مردم او فسون کنند

و آنکه بروی فسوس کنند و زرقاگو بختی مکاری و
لاغ مذکور است -

سدره - بالضم و سدره بالکسر درختی است بهشتی
سمرجه - بالضم زودی -
سمرقه - بالضم جاذبه است که درخت آسوارا کند
و فایه ساز و فایه است در آدمی که بتاریش
سعال گویند و این سرفه مقدمه دقت -
سمرقه - بالفتح زودی کردن -

سریه - لشکر مقدمه است
وسریه بالضم پوشیده یا لایزال الهله و تشدید الیا -
کنیز که کالک و را بر سری سازد و در تاج بپوشد
که این را سریدان میگویند که منسوب است به سر
و سر جماع را گویند لیکن مخم داده شد شین آتوش
باشد میان حره واته زیر اچه حره و تشدید نکاح
میکنند یا فاجره میگردد و سره گویند کبیر سیرین
گویند سر سر و را گویند فام نهاده شد حاربه است
زیر اچه آن محل سر و نه است این حسن است
و بعضی گفته اند که این سره بدان میگویند که
آنها پوشیده میگردد و از نظر مردان -

سعادوه - نیک بختی -
سعه - بزرار آمدن -
سعا - بالضم گوشندگان و کارکنان
و عاملان و گولود -
سغنه - باغین مجرب بود کذا فی است -
سغنه باغین مجرب پیش از بار نموده آرزو

و آنرا سقا لیست بدین میگویند که از نرزه آگینده و
 گل شسته سازند این نیز از پیشان سلاست -
 سسقه - بالفتح با فار ساکن آنچه کسی از شهری
 و قریه بدیند و در شهری دیگر مستبانه بدیند و در
 نامند بضم و سکون مع وال سینه و می بالضم ملقه
 زبرین و سیکین و آهنی و مثال آن که گوش نکند
 و هر چه سوراخ کرده بود از مردارید و بسند و زردان
 و نیز عسسته است از میان بقایت ستر نیز معنی غیر
 از شرفنامه است نیز شفته سخن نو گفته اند -
 سسجه - بالکسر و با هم فارسی خبر نرزه خام که
 بشکنند و بدان شراب خورند -
 سفره خلیل الله یعنی طعامی که در روضه
 ابراهیم خلیل الله علیه السلام خج میشود -
 سقفت میخانه - یعنی گنبد قاسان -
 سکاچه - بالضم با هم فارسی بهان سسجه -
 نسکا شیه و سکر نه - بگردن و معنی سفر شایست
 سگ بوزنه - آن سگ که بران بوزنه سوار
 شود و بکلیه بازگردان -
 سکر فنده و سکر فیده - کلا با هم معین است
 سر آنده کدافی زنا گویا و در شرفنامه چنین معنی
 سکر که - بضم تین شرابی که از آله زین بازند
 و آن شراب ابل جیش است -
 سکره - بالضم کاسه خمر که هندی سکره نامند
 سکنه - سکر و بخار که تباریش بزم خوانند
 اسکنه بزاوت الف نیز آمده است کدافی شرفنامه

اما در قنده در لغت مشکفه با شین معجمه قوم است
 سکیه نره - بیا فارسی است سقور بر جوده -
 سیکینه نره - بیا فارسی است بر سر کرده -
 سکیله - بالفتح سینه هندی که آنرا خشک نیز
 گویند و در زنا گویا بکسرتن نیز آمده است -
 سلطان یک سیه سلطان یکسوارده - افتا
 سماحیه - بالکسر و قبل بالضم با هم معنی موقوف
 پیش از جمیع فارسی سینه بند زان -
 سماکاره - بالفتح سبکوش غار آن کشتی گران -
 سمانه - پنده است -
 سمجه - بالضم با هم فارسی صفر سکره قوم گشته
 سمهریه - نیز بخت -
 سمه - بالکسر و قبل بالفتح رنگ آب آینه
 شبوسه - با و فارسی معروف و در شرفنامه
 که آن دو جنس میشود بکری و سگری -
 سنبه - بالضم آلت نیز کردن آبا و گرد و برخام
 سنجه - بالفتح آن سنگ که بدان وزن کنند
 چون درم و مثقال و نام شخصی کدافی الاوت
 و نیز نام دیو است از مدرائی این معنی از شرفنامه است
 سندر ره که بران جام داده که از کوی بردارند و
 بتاریش آید خوانند -
 سده - بالکسر خاست مردم سندی
 مشق از یزد است کدافی و بصیت الغزب یقین
 بندگی شیخ احمدی و نیز نام گدایان -
 سسگانه - بالفتح با کاف فارسی پنده است

خرد که آنرا سر سبزه گویند تا زایش صغوه خوانند -
 سنگیجیه - باکاف فارسی پیش از جیم فارسی ال
 یعنی آب میخورد که از ابر بسیار د -
 سنگیجیه اهره - باکاف فارسی پیش موقوف
 سنگ سوت یعنی سنگیجیه اهره -
 سنگدانه - باکاف فارسی موقوف حوصله منج
 و نیز غله که بتانگی سر سبزه و پیش کشی نامند که انی
 سنگ موزره - باکاف فارسی موقوف یعنی
 اقامت و ترک سفر و نیز سنگ موزره اقامت
 بقرار شدن و فراغت یافتن است -
 سنگ سیاه سنگ کعبه - یعنی حجر الاسود
 سنگ صلبیه - سنگی که بر روی عطر و بزرگان
 بسایند و پیش یل گویند که ذانی القینه -
 سینه بالفتح لعنت قبل سپین ترشت و
 بالضم باسکون نون زن پر -
 سینره - بالفتح آن فی که ریمان خام بیان کنند
 سوراخه - شب و آن سیاهی که در فرست
 سوخته - با دو فارسی و خام موقوف جامه
 کهنه پاره - سوخته که ذانی زفا گویند و در شرف
 سوخته معروف و آنکه جگرش از حرارت فاسد
 شده باشد و آنکه او را دردی رسیده باشد -
 سو وایه - بالفتح نام خرد و الا غار شده که شیمی
 نامش در ویا که یکاوس بود و الا سر ویش که یکاوس
 نامش دیگر بود عاشق شده و در شایه نام است که
 پدر او پادشاه مادران است -

سو وازوه - یعنی دیوانه و سرگشته -
 سو و او - بالفتح همان سو وایه مذکور -
 سو و - بالضم نیک گفته و زده و مالیده شده
 سوزمه - با دو فارسی و سومه موقوف مات
 یعنی جزات و نیز در قینه مذکور است سوئمه با و
 فارسی و را موقوف نوعی از ترشی که بدفع چشاییه
 و مشک کرده است گفته هنگام حال کرده و نیز
 آنرا از ویزینه گویند و آب نرا مصالح گویند -
 سو غه - بالفتح و سومی که غازیان از حصه لیش
 نویسندگان یاد دهند -
 سوسه - کرم گندم خوارک -
 سو که بالضم در شرف نام یعنی سوخ و سوخ فرج زن
 آورده است و در ادات سوراخ الک است -
 سوسه - یعنی انتها و بطرت باشد -
 سوسه - یعنی سخت شبانه چه چون سلاطین
 که را بنمازعت نام زد میکنند در راه بر سوسه
 سوار میشود و اشتاب برسد و دو سوسه هم آمده است
 سه جاده - طبل عرض و عمق همان کذا
 فی الاصل طلاح اشعار و در اصطلاح ساکنان شریعت
 و طریقت و حقیقت است -
 سهاله - بهر دو تن سهاله خرد و ویزه و
 سیوش طلا و نقره -
 سه پره - یعنی سه برگ است و آن چنانست
 که سخت قرار بافتن بکشند -
 سه گانه - کنایه از جام و پیاله شراب خورای

<p>و بعضی آلات در زیدین گوش باطن کر شود - سیمین فواره یعنی ماه -</p>	<p>سیمین گنج - مثلث را گویند - سیاه چروه و سیاه چیره - کلاه بابا بر تو</p>
<p>فصل فی التری</p>	<p>و جیم فارسی آنکه رنگش بپزنی زنده کدانی شرفنا</p>
<p>سرجه - آگینه -</p>	<p>و در زنی نگویاست سیاه چیره و سیاه چوده کلاه</p>
<p>سرجه و سرجه تنه -</p>	<p>یا جیم فارسی مفتوح سیاه و نام یعنی آنکه رنگ سیاه</p>
<p>باب الیام</p>	<p>سیاه خانه - بابا موقوف بندیانه خوانند</p>
<p>فصل فی العزنی</p>	<p>و سیمیه خانه نیز آمده است -</p>
<p>سامری - جامه انیت تنک -</p>	<p>سیاه و کاسه - بابا موقوف بخیل و در شرفنا</p>
<p>سامری - سربت کننده -</p>	<p>یعنی سفلی نیز است و در قنیه یعنی بخت است</p>
<p>سامری - کوشنده و نیز غار -</p>	<p>سیاه کاسه نیز درین لغت است -</p>
<p>سامری - موقوف یعنی آنکه آب و شراب خوراند</p>	<p>سیمیا ج - ای خلایق ده کدانی شرفنا</p>
<p>سامری - موی بود که نام او موسی بن</p>	<p>و یعنی ولایت ده کدانی مطلق است</p>
<p>گاو و زین ساخته و درون او خاک پاک است چرب</p>	<p>سیچینه - بابا کسرا بوم فارسی مضموم و چهارم</p>
<p>علیه السلام در روز غرق فرعون یافته بود و از دست</p>	<p>سجده جانی فریاد که تباریش صمود خوانند -</p>
<p>آن گاو بانگ کرده بعد از نیم سبط گوسالی بر تن</p>	<p>سیراوه - بابا کسرا نوعی از خوردنی که از شیر و عسل</p>
<p>چون موسی علیه السلام از میعاد آمد دید قوم بر گشته</p>	<p>ترکیب کنند کدانی القینه -</p>
<p>بارون علیه السلام بسیار عتاب کرد آخر سامری را</p>	<p>سیر باوه گیاهی است شاخ مرغ پر گز کرد</p>
<p>و عاصی بد کرد و در اندام او آتش خاستی چون یک</p>	<p>و شرف کدانی ز خاکدیا -</p>
<p>مردمان می آید بی لاماسک گویان یکدیگر سختی -</p>	<p>سسته - در بخت و طالع منحوس و در صل</p>
<p>سبع المثنائی - نام سوره فاتحه -</p>	<p>سیتکه - بابا کسرا کلمه اسپان و در نسخه کدانی</p>
<p>سختی - خوانند -</p>	<p>ابکات مرقوم است اما در لسان اشعرا لا است</p>
<p>سختیانی موقوف کدانی القینه -</p>	<p>بر وزن حدیث اید آن - کاف خطا کاتیت</p>
<p>سقطی - پیری فرود شمس -</p>	<p>سیماب ضلالت - ضلالت را تشبیه کرد</p>
<p>سلمی - قافیه تمام بیان است و در شرفنا است</p>	<p>سیماب بدینکه هر دو سبب کرمی گوش اندازد</p>
<p>معتشقه عفری -</p>	<p>سیماب در گوش اندازد که بی طناب هر کرد</p>

سیلیمانی - خزانست سفید و نیز یعنی بادشاه
 سیمی - هم مانند -
 سونی - باناری -

فصل فی الفارسی

ساکلی مساکلیتی - کلاها باکان فارسی فتح
 بزرگ و آوند شراب و آنرا ساغر گویند -
 ساخته کوبنی بهشت -
 ساوه دلی - یعنی نادانی -
 ساری - جان سارچه و نیز نام مقامی است
 سازگاری و سازواری - کلاها بازار
 موخون و اول باکان فارسی موافقت در
 مزاج و در طبع و در کارها -

ساکلی - گدا و گدائی -
 سال جلالی - یعنی شمسی و آن سیصد و شصت
 روز میباشد و نیز در روزنامه سال قمری زیاد میشود
 زیرا که سال قمری سیصد و پنجاه روز می باشد
 و تفاوت میان سه و شصت و پنجاه روز بین تفاوت است
 و سال شمسی را سال جلالی بدین میگویند که ساطع
 جلال الدین رومی این تاریخ بسته بود و بدین
 وقت سال شمسی -

سالی - ویرینه -
 سالی - ساییده و امسوطن -
 سایه برستی - یعنی عشق و محبت -
 سایه نشینی - کتاب از عقب و محنت و درگاه
 نازیدن است -

سپاهی - بابای فارسی لشکری -
 سپهر شکر فی - آفتاب -
 سپهر و قناری - یعنی شب کزانی القنیه -
 سپهر و ولایی و سپهر زنگاری - آسان -
 سپهری - با لکس و باد و غم فارسی تیری مشهور
 که بجای پیکان سندان دارد و تمام شدن و
 بهر رسیدن و بهر رسیده -

سپهرگی - باد و دم و چارم فارسی سختی و درج و در
 سبکساری - خوارگی و بیقراری و تشنگی
 و سبک است گفته و سبک مرغ یعنی شاهرگ
 و سبک است ای بیقراری استی -
 سبک شکنی - بیقدری و بی تمیزی -
 سپنجی - با لکس و دم فارسی خانه عاریتی و
 نیز پانزده هستی -

سپوزی - باد و دم و غم فارسی و نیز پانزده هستی و آفرین
 یعنی بعفت پیزی و آری -
 سپید روی - ای روی روشن و سبز روی
 سپید کار - باد و دم و سوم چارم فارسی یعنی بختی
 سپید بالایی - یعنی صبح کاذب -
 سپید پهنائی - صبح صادق -

ستامی - ستاینده و امسودن و سه عدد
 سنجرمی - با لکس همان لشکری که نام کرده است
 دستان است و ساکنان آنرا ملکدان نامند -
 سخن آرای - شاعر خوشی کامل
 سنجرمی - شافوس و شافون و افکوس -

از پیش

سرپوده کحلی - بابار فارسی یعنی ابرسیاه
و آسمان و شب -

سرزاییلی - پسر چوپانی بدکار و سفله و بی هنر
و بهیمن و خنث - سرکشگی و میرانی -

سرایچی - همیشه برنده که منسوب
باشد به سرچ آهنگر -

سرگشتی - سبکات فارسی یا ضافت بنگ
آن قبیله طعانی است مقدار سرگشت از آرد
راست کرده می پزند -

سرپیچ - خانه عاریتی -
سرپیچش در می - دنیا -

سرپی - خانه و کاروان سرپی -
سرویل کحلی - ازارسیاه -

سربارمی - بار اندک که بر سر تانند -
سرخاوسی - یعنی درنگ کنی کذا فی شرح

دور قندیه میگویید سرخاوسی یعنی نومید شو
ابا یعنی خجل شوی مشهور است -

سرخاریدن از چیری - یعنی نومید شدن از چیزی کذا
سرخ پا می - بنزیت بقایت نازک و

ترش است که تباریش حاضر خوانند هندی
سر دوستی - یعنی فی الحال با حضری و در راه -

سرکحلی - بوزن سر قلی هر چه زیاده را گویند
عموماً ابرسیاه را خصوصاً -

سر و گوی یعنی سخت گوی با کاف فارسی -

سروده نواره را از هر که کند سباحری -
و نامکن خود را در کمال خوش نواری اندازد

سر سر می - بفتح و درم و یا به و کار آسان و کاسبی
که رعایت حقوق آن کار بواجبی بکنند و آن کار

که تکلف دکان چندان نمایند و سخن سریع الفهم
و آهپ سریع اسپر زیاچ سر سز باد سر صراجم گویند -

شاخه ناریان در نقص نفس هم استعمال کرده اند
سر که تندی - آنکه هندی کاهی نامند -

سرمن داری - یعنی خیال من محبت من است
سر من گیتی یعنی شب -

سرنامی و سرفی - کلاه با اضم نامی است
چنان شامع است که بین ششانی است -

سرو سبی - یعنی آن دهشت سرو که از بن
دو شاخه برآمده باشد و شافی متاخر گشته باشد

و نیز نام نوایی و یمنه است -
سرو می - بالضم سرون -

سرایلی - بالضم لفظ تریایان زیباست که
توریت نازل شده -

سر می - بفتح باد شاه شهر -
سر می - مرد و متر و مرد بزرگوار چتری خرد -

سطل سراجی - آوندی که از بونج سازند و در آن
سقری - بفتح زن شوخ کذا فی زنا گویند یعنی در کلاه

و خاشه که از بن طاعت مساس منجی بفتح
سعد محمد قندی - یعنی نام ولایتی نزدیک سمرقند

که آنرا هشت دنیا گفته اند -

سقطی - بالکسر و یک آهنی که هندش کرا می‌ماند
بر برقر آن از آب گل هم بدیاشد و مندر علوی است
سقف محنت فرامی - آسان -

سقوطی - وار و نیست که از صابر مندر

سگرمی - بالفتح با کاف فارسی می‌گویند

رستم دستان که ساکنان آنجا را سگزان می‌نامند

و ایشان بدین لقب شینا و سنجری می‌خوانند -

سکسلی - بضم کیم و سوم آن حمت که از غایت

ضعف پدید آید و باید که جنبش در و نه بلرزد و دل

سبکی پذیرد و غرق شدن گیرد اگر درین وقت

زود محکم گذاشتن بر رویا بسیار بر داری و اجاع

سخت کند خوف هلاک بود که زانی القتیله -

سککان فرسشی - بالضم و التشدید هر غلامان -

سکلابی - بالفتح سکاب فی در علاج ترخیص است

سکلابی مذکور است و در صحیح معنی قضا و کلبه

مستور است و در تاج معنی قضا و سکاب بی

کذا فی القتیله قول سکاب بی خطای کاتب است

سکاب بی به کاف تصغیر است -

سکلی کرومی - بای بی رونی و نام دیگر

سلاحی - یعنی سلاح دار -

سلطقی - نوعی از پوشش هندران که

با درهای بسیار از چهار سوی او پیچیده باشد -

سلاک - لالی - و زان مشرقان -

سلبخی - بالفتح یا با تازی سلاح دار -

سهاری - بالفتح کشته -

سما عیلمی - قربانی و نیز طائفه که بره است پستان

سنا - کلی نسبت به کل است و از سنا یکی نیز

گویند نام درختی است که برگهای آن پتیل بود

هندش سکا زانمند -

سنا موسی - جنسه از چوب سوار و هست چنانکه

سنا یکی و سنا چرمی کذا فی زفا گویا -

سنائی - ظلم و یس و روشنی شب -

سواران آبی - همان سواران آب که بتازیش

حباب خوانند -

سسوی - بضم نام گلی است لعل و در قتیله است موسی

شادی و جنسه از بیگانه نیز -

سوزن عیسی - یعنی چون عیسی علیه السلام را

سپارم آسان بر دندمان که خواستند که فراتر بر دند

فرمان حضرت عزت در رسید که عیسی را شخص کفیه

که از اسباب نیای می‌چیزی با خود دارد و باید چون

تقصص کردند یکا که شکسته و یک سوزن و پیا

ومی یافتند فرمان شد هر چه از علایق نیاید

چیزی با خوشی و دارم هم با سان چهارم بداند

سسوی - بالضم می یعنی هست -

سه ووری - طویل و عرض و عمق -

سياه رونی - شادنگی و بی آبرونی -

سياه کاری - فسق و گناه و بدبختی -

سياه کلیمی - بدبختی و درین هر سه لغت

سجای سياه سیه هم آمده است -

سینری - بازار موقوف و کاف فارسی

شخته و ریخ و درو -
 سیکمی - جنبه از شرابهای مظهر -
 سیلاب از غوائی - خون این اشک غرور و کا
 سیلی - بالکسر کف دست انگشتان که بزرگ

فصل فی التری

ساجی - باجم فارسی پنجه
 ستغی - باجم فارسی سوداگر
 سنغی - گنجینه
 سنغی - بالکسر پاسبان
 سموچی - بالفتح باجم فارسی پنجه
 سوس غری - گاه پیش

کتاب انگشتین

الکین الرجل اکثر الکلیج یعنی مردی که با زبان
 بسیار کلج کند و شین متحرک و ساکن یعنی او
 و او را آید و معنی خود نیز آید و نیز ساکن بر آن
 مصدق آید اگر اقبل و کسور باشد چنانچه
 و انش و پیش و بحساب بجد سه صد عدد -

باب الالف

فصل فی العزلی

شتا - بالکسر رستان و عرب شتارا
 نظا مندی که در شاگرشکی بسیار میشود و سخت
 شتا سبب قلت باران میشود کذا فی القلج
 و در شرفنامه یعنی گرسنه و یا بار است -

شعر اسباب ضم جمع شاعر -
 شفا - بالکسر عند مرع و نام کتابی است

در علم طب از مصنفات ابوعلی سینا کذا فی شرفنا
 اقول شفا صحت است نام کتابی دیگر نیز هست
 شفا - بدیختی و بدیخت شدن و بر آمدن
 دندان شتر و شاد کردن موی -

شکلا بالفتح حیات و پیشی که در سفیدی و سرخی باشد
 شوا - بالکسر پیماندام و شوخی دست و پا در حرکت
 کار سخت مسطر گردد و هندی که خوانند نیز دالان

فصل فی الفارسی

شل - مختصر شاد و چنانچه شاپاس
 شاخ گوزن اندر میوه - ایامان فارسی ماه
 شاه خرگاه مینا - بافار مجبه کسور و کام
 فارسی آفتاب -

شاهنشاوه شوند و استا - شله چه جگر می اورد
 پیدامیشود و آتش پرستان هر برین آتش می
 شترک برصیا - همان شتر خا -
 شحنه نغو غا - یعنی سترقیان -
 ششش در دنیا یعنی دنیا -

ششش عروس عنا - یعنی شش ستاره
 سیاره درای آفتاب ی زحل و شتری مرغ
 و زهره و عطارد و ماه -

شغا - بالضم و قبل بالفتح نیز در آن طلبکب
 ترکش است که تپا و لیش حبه گویند -
 شکلیا - یا یا فارسی صبور -
 شکینا - بالفتح صوابه تربایان -
 شنا - جان آشنا مجذوب همزه -

شعیب بلا - یعنی دنیا -

شعیب - دیوانه و دانه

شعیب - یعنی شیر رامایی و دهنده شل جزات
بسته شکر و دودان میوه های خشک می اندازد

شعیب - ابار و قوت یعنی نه و جواهر کانه
باب و دانه بخانه و دین در ستند

شعیب و آب گیسو یا فارسی فصیح گوشت و از این

باب الباء فصل فی الحرفی

شباب - جوان -

شباب - بافتح جوانی و نام برپا و سرف
وقت آن دو پس اول رورست هندی
نات گویند اما دین دیا را خور و دینی گویند

شباب - سکرانده و سلبت و نیز آشامنده
و در قنیه است ضعیف و لاغر

شباب - زاک سپید که هندی و بی شکری می اند

شباب - هر چه او را بیا شامند

شعب - ففتح اول سکون م قبل از بزرگ نام
کو سبزی و اندک با شربت که در کوچه ها و راهی که در کوچه ها

شعب - ففتح اول سکون م تشیع کردن و
شعر و سخن و فتنه و تباهی بر این

شهاب - با کسر کی از هفت تاره و آنچه
بره و چون آتشی و باره افروخته

شعیب - بافتح پیری -

فصل فی التاء

شاداب - تروانه و در لسان اشعرا

شاداب بوزن ادب سیلاب و در ادات بهتر
بزال معجزه نیرست

شبان و شب جانوریت مانند و شتاب
کذا فی زفا نگویا

شبت تاب - ای کرمی که شبت مانند از خاک
تا بدیندیش بگنجی نامند و با ذرا با دوکان او را

در آن خاک گویند کذا فی زفا نگویا -
شتر ب - یعنی نختین پلنگ

شحنه چهارم کتاب یعنی حضرت رسالت پنا
صلی الله علیه و سلم

شرب - بافتح جامه است از شعر های ابر
ششم بهفت آب یعنی بهایا و تمام شرم

وقیل در شستن جامه که باید باشد اختلاف است
گویند سه بار بشوید و بشوید و اکثر بهفت بار است

شش ضرب - و اولیت در ضرب که آن را
سجرت می رابیند

شش شش خوب - یعنی گوهر و زر و فلک
و انگین و اجناس میوه

شکر لب - یعنی شیرین لب -
شکر خواب - یعنی خوابی که بعد از بیدار شدن

در خواب استراحت و خواب خوش -
شکر نیز طرب - یعنی گریه شادی -

شکر لب - نام کنیز که وزیر آنکه لب شیرین
و حکایت شیرین دارد -

شکوب - با و فارسی دستار

و صطلح اشعرا شاه سه وقت بمعنی باد شاه

سه نوبت مسطور است -

شاه سیارات - آفتاب -

شکفت - باکسر و قبل بفتح اشین ایضا

بایندی و پوشش عمارت که بازایش شکفت

شست الفتح بوزن ست معروف که عربی

و گرفت سوغار تیر برده کمان هنگام تر انداختن

و از شیر جنگ اسخه بدان ماهی گیرند معنی قلاب

نشر حجام که بدان رگ زنند و در لسان اشعرا

معنی نشنگاه زنان نیز است -

شش جهت - ای شش طرف شرق

غرب جنوب شمال فوق و تحت -

شکست شکست و باصنی آن و معنی ازهر

خالت نیز آید کنانی شرفنامه -

شکافت - بکسر تن عجب ناد -

شکیفت - باکسر بایار فارسی صبر کرد و صبر کرد

شکیت و شکایت - کلاها با الفتح تخمیت

ایشکن که بپندش میخی نامند -

شور بخت - باضم اول و با و او فارسی

و رار موقوف بد بخت -

شولبت - بوزن شولبت منون طلوع

و شویست بفتح یکم و کسر دوم به گندگی و در

لسان اشعرا یک معنی هر دو خط الفتح کرده است

فاما در اوات بدین طریق پیتر کرده است کذا

فی شرفنامه قول در لسان اشعرا مذکور است

شکیب - بایار - فارسی صبر -

شمع عالمتاب - آفتاب -

شعوب - با و او فارسی یعنی و شمار -

شهر آشوب - یعنی از سر چال شهر آشوب باشد

شعیب - باکسر و بایار فارسی شعیب بمعنی کوه

نیز آید و نام زیاده از هم گویند -

شیر شیره خواب - یعنی ابرو معین علی کرد

باب الباء الفارسی

فصل فی الفارسی

شاه کیه سپ - آفتاب -

شب شیب - زود و زود سخن گفتن از شکوای

حضرت شیخ است -

باب التاء

فصل فی العربی

شامت - شادی کننده بر کرده دشمن -

شامحات - بلند ان و کوه بلند -

شبت بکسر اول و سکون ثانی فوقانی

رستنی است که از ابدی سویا گویند و در

لسان اشعرا است شبت و بلیز و کوچک باشد

شمت و شیت - کلاها با الفتح کار

شخت و شخت - کلاها با الفتح باریک

فصل فی الفارسی

شانه دست - ای کف دست -

شاه بخت شاه وقت کلاها با الفتح

ای پادشاه سه نوبت ریزه کنانی لغتیه لیکن

شویت بوزن و دویست میخی حروف و دویست و
علاج و افسون و پراگندگی و در ادوات شویت
پراگندگی و علاج و افسون و پراگندگی و در ادوات شویت

ششمنش و حدت - همان وحدت که صفت
دارد کذا فی الموائد قول ششمنش وحدت حضرت
رسا است صلی الله علیه و سلم هر چه این امر در قمار
حفاظ شود و حدین باب آورده شد -

ششمنش ساعش ششمنش یکی از آلات منجاری که
در روزی و شبی که ابر باشد بدان صندب ساعت

باب الثانی

فصل فی الفارسی

ششمنش - پنجمین هزار پای و عنکبوت -
ششمنش - بالکسر نام مغیر است اوصاف حالت
بود و مقراض را ندان سکنش اوست نقل است
که مترجمی علیه السلام بر و مقراض آورده گفت
هر که بتو وصل کند ازین مقراض چند موی از سر و
ببری و ششمنش بلغت عبری بهیبت الله است -

باب الحشم

فصل فی العربی

شاهترین - معرب شاهتره کذا فی التاج
و در قندیه میگوید بهندش تر مره گویند و در
شرفنامه میگوید که در زفا گویند است شاه تره و در
را گویند که بهندش ترمی نامند و ترمی شاه سپهر
نیز گویند و زونه و مرده هم گویند -
ششمنش - پنجمین بند و راه کا پشان کذا

فی التاج و در شرفنامه میگوید عبیده و حیدر
ششمنش - بالکسر معروف و فارسیان لغت ششمنش
ششمنش - معرب سنگ کذا فی بعض الطب -

فصل فی الفارسی

ششمنش - بعربی حجر الدم گویند سنگیست
ششمنش بعد از و باوان فکله میگویند ششمنش بهترین ششمنش
بعد از زرد و ابلق و زردون ترین و افسانیه
رنگ تیره است و مصنوع از مقناطیس محرق
می باشد سیاه و زرد و فلک تراز معدنی و در صیغ
افعال مثل آن بخلاف مصنوع از حجر الحار محرق که
افخر و نفیس از آن است کذا فی بعض الطب
ششمنش - ششمنش بر و ج - آفتاب -

ششمنش - بالفتح که دو کلین که تبارش
نامند و این در زفا گویند است اما در زمره سنگها
و دیگر باجم فارسی صحیح است و در نسخه لسان اشعار
ششمنش - ششمنش بوزن و ماندست -

ششمنش - بالکسر نوعی از صلت و میدگی که بهندش
به نامند و بعضیین گویند که برابر و زنده و چین و
و اندام بهندش چهری نامند -

ششمنش - زمین سخت بر کوه زیرین کوه کذا
فی الادوات اما در لسان اشعار بهندش ششمنش بوزن
ششمنش و در بعضی طب است ششمنش بهندش
ششمنش - با باره موقوف شور با -

ششمنش - بالکسر گویا بهیبت که بهندش
کذا فی بعض الطب و ششمنش که لغت عربیست یا محرم

شیرج - یعنی تین روغن بکشد -
باب الحمار
فصل فی العربی
 شیخ - بالتحریک شیخ یعنی یکم و سکون دوم
 شیخ - بالضم تحمیل -
 شیخ - شیخ تحمیل -
 شیرج - بالضم و ففتح دوم نام مردی -
 شیخ - درگاه ترکی را گویند که ذاتی الهی -
فصل فی فارسی
 شمع صباح آفتاب -
باب الحمار
فصل فی العربی
 شیاخ - کوه نیک بلند -
 شیخ - بالفتح خوانده و شیخ جمع آن در اصطلاح
 درویشان است که صاحب شریعت و
 علم الهی و تقیّت بود -
فصل فی فارسی
 شیاخ - معروف و معروفان و نیز نام
 پیا که دوازده مرتبه از نیا که گلاب میستعمل
 کنند و شیاخ مدنی بغایت خوب می باشد و این را
 هر چه اکثر در شیاخ کرده می آرند نام این هم در
 شیاخ افتاد که ذاتی الهی -
 شیاخ شیاخ - یعنی پاره پاره و گوناگون -
 شیاخ - نام غله ایست که دانه ها خرد دارد
 چون کن هندشک سافه خوانند -

شاه ترخ - دار توت که بندیش پاره گویند -
 شاه طغان حرم - آفتاب -
 شلیخ - نام مقامی است -
 شیب فراخ - نام نواحی و بخی است -
 شیح - بالفتح شلیخ درخت و زمین سخت و بلند
 و زمین بلند و چرک اندام و عامه است و ستاره
 کوه معنی اخیر در لسان اشعار از خاک گویاست که
 اول در شرف نامه است فقط و بعد از آنست که باغ
 میشد و نیز آمده و بالضم همان شوخ یعنی ریسمان
 شکوخیه بالضم یا باو فارسی در لسان اشعار
 بوزن کلنج لغزش و افتادگی و بسرازدگی -
 شیاخ - بالشدید نام مبارز ایرانی که اوسوری
 بود و بادشاهی داشت که ذاتی شرف نامه -
 شمع هفت حرم - آفتاب -
 شوخ - باو و فارسی معروف و نام درختی که
 چون شانش بزرگ بسیار شاخهای دیگر بر سر
 و بی شرم و بیباک و ریسمان نام که شکلی دست
 پایی که اکثرت کار سخت و سلبگر دو در دست
 معنی دیده باز نیست و در زانگو یا معنی دزد نیز
 شیرج - هیچ کس -
باب الدال
فصل فی العربی
 شاد - زبان و معد حاضر و گواه که ذاتی التاج
 اما فارسیان بابا که خوانند و معنی خوب صورت و متوجه
 استقال کنند و در قتیله یعنی فرشته هم هست -

شدا و نام پادشاهی که دعویٰ خدائی کرده بود
 در بهشت در دنیا است کرده آخر در آن رفتن نیاید
 و اینکه میگویند بهشت هشتم هجرت دروغ است
 زیرا که مینه خانه بهشت مانند دانه دنیا باشد
 ششید - سخت با قوت و خیل -
 ششدر - غسل از موم جدا کرده و نام کوهی است
 و نیز نام رودی -

شویید - نام باری تعالی و آنکه در جنگ کافران
 کشته شود و یا بناحق و در قینه یعنی کشته شده است

فصل فی الفارسی

شاه و بیعتی که با فراخ باشد یعنی خوش به خیم
 شاه در وان هر و ایر نام فغانی و کنی
 شاه و درو - با سوم موقوف که چهارم است که
 که گامگاه گرد آفتاب و ماهتاب بر آید و آن را
 بر بهون و خرگاه و خرمن قمر و خرگاه و خرمن
 و ساه و ساه و ساه و ساه و ساه و ساه و ساه
 در شرفنامه یعنی فرش گسترده است -

شاه را زنده یعنی باز سخت بزرگ -
 شاکه کند - با کاف موقوف بندی که از پیش
 سازندش و در زفاگو بایت بند بزرگ که از روی
 برگستان سازند -

شاه آفاق گرد یعنی بکنند و اقرین
 شاه رود - با بابر موقوف و او فارسی می
 شاه بود و با بابر موقوف همان شاه رود که
 در کوشه کفانی الادات و شرفنامه -

شب بسکه هشتان قمار یعنی کمی پذیرفت
 و کوتاهی گرفت -

شب در میان و در یعنی بمانت شب و در
 کذا فی شرفنامه و قیل یعنی بود عده یک شب و در
 و این کجا میگویند و اینکه کسی کالای عاریتی
 کند و درین جهت که شتاب نخواهد و او پس بگوید
 شب در میان و در -

شب شدا یعنی روانی رفت و شگفت
 شجی و شجی و شجی و شجی و شجی و شجی و شجی
 شجی و شجی و شجی و شجی و شجی و شجی و شجی
 شجی و شجی و شجی و شجی و شجی و شجی و شجی

شخو و یا ریح بانخن کند بکذا فی الاصطلاح
 و یا ریح بانخن بر دوردستان اشعارند که است
 و یا ریح بانخن بر دوردستان اشعارند که است
 و یا ریح بانخن بر دوردستان اشعارند که است

شهر - رزیت و کذا و کذا -
 شهر و شهر و شهر و شهر و شهر و شهر و شهر
 شهر و شهر و شهر و شهر و شهر و شهر و شهر
 شهر و شهر و شهر و شهر و شهر و شهر و شهر

شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله
 شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله
 شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله
 شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله

شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله
 شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله
 شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله
 شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله و یا شکله

عظمت خمیش اظهار نمود و سخن دشمن کس
در آگوشش کرد.

شمسه نه مسند - یعنی حضرت رسالت پنا
محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم -

شمشاد - بالفتح نام درختیست ب بقدر
و در جوشی مانند قطره میان قاضی شده مسطور
اشاره بر لطف محبوبان و در زمان گویاست که
سین و دوم مملکه آمده است اما در شعر قناریه گویند
که این غلط است -

شمشیر کز او - یعنی شیر دم را که دارد و پا
شم دوم را گویند -

شمکاید - همان شملیت مذکور -
شمیه - ساحفی شمدین -

شمینیلیدر همان شملیت مذکور است نیز نام
شند - بالفتح متعارف بر بندگان -

شمینید یعنی بوسید -
شور و - بفتح تین سبزه که ب بندوی بوجو خزند -

شور و موزد - سا هر دو و فارسی مورچه خرد
شهرزاد - نام پادشاهی -

شهر بند - بار بار موقوف یعنی آنکه موقوف بود
یعنی بندی و نیز بمعنی بندگیانه آید -

شهر و - بالفتح نام رودی و همان شاه رود
شعید - بالفتح زرق و فرسی که اهل قزوینند

وشید بایر فارسی روشنی آفتاب و زرقا گویا
یعنی چشمه آفتاب است -

شیر مرد - بادوم فارسی و سوم موقوف یعنی
آنکه سر و گرم مجاریات در راه عالم ملکوت جبروت
کشیده و کج و درش و یا ضلالت و کسافت
عالم لاهوت کشیده و از خط نفس فارغ شده
و دیگر اندام نفس گشته و از بلا با ناز نعم دو جهان
نفرت گرفته باشد کذا فی الموائد شیر و لاد و لعل

باب الدال

فصل فی العربی

شاد - تنه نامده و ناد و مخالفت قیاس
شخیز - تیز کردن کار و مانند آن -

شذاؤ - بالفتح و تشدید ال اول مرد که
در میان قومی باشد و از قبیلہ ایشان نباشد -

شذو و - پراگنده -
شقد - بفتح اول و کسر دوم آنکه شقیه یک

فصل فی الفارسی

شقدنما لوز میوه است و کنایه از بوسه هم کرده
شاد -

باب الراء

فصل فی العربی

شما صر - اهوره -
شماطر - دکل و وچالاک و تیز و شطرنج باز -

شاعر - مکتوف یعنی آنکه اشعار از خود نشان کند
شاکر - شکر گوینده و نام مہتر فوج علیه السلام

و او در عهد مہتر آدم علیه السلام زاده بود و پیر
هزار و هشتاد سال عمر بود و جبریل علیه السلام

بر او بیست سیه بار فرود آمد و بود کذا فی سوره جمین

شهر الصبر - ماه رمضان -

فصل فی الفارسی

شاپور - با سوم فارسی که دوم ست نام پادشاه
از آل اشکانی که از پیشگان یافت بن نوح بود
بعد قنصور در ملک شست پنجاه سال ملک اند
یجی و ذکر یا علیها السلام در عهد او گشته شد
و نام پهلوانی از آل فردون که پدرش شاپور
نام داشت در جنگ فراسیاب با نوذر گشته شد
و نیز نام خدنگا خسر و پرویز
شاه خسا - با فتح باخا موقوف آنجا که شاه
بسیار باشند -
شاه و مهر اوال موقوف یعنی خوشدل که
فی شرفنامه و نام کنیز که
شاه و خوار اوال موقوف و او معدود یعنی
آنکه شراب خورد بی هیچ اغیاری و مزاحمتی
شاه - بنام بلند و نامور نام پادشاه و جانشین
و نیز راه فراخ و گشاده و نیز نام جانوری که از شاهکار
شاهکار - با کاف و کاف و کاف و کاف کار نادان
که فی شرفنامه در بیان شهر اندک و ست شاهکار
بودن تا با بیعت با مالک شین بوزن بیکار با کاف
و در ادوات است اجرت بر اندازد کار نادان
بلکه نادان آنرا بیکار نیز گویند و در قنیه است شاهکار
با کاف فارسی و شکی - یا با فارسی فردان و از
کار اندک و ادوات یا بیکار نادان و بزرگ و حکمت
کار کنایه یعنی بیکار -

شهر بر معروف -

شعبه و شهر فخرتین بخش و فتح یک و سکون
دوم بکرا کردن شهرت و بیعت کسی مال و شهر
کس و داد و حق نکاح و اجر رضاع -

شعبه - درخت و گیاه بی که او را تنه باشد -

شهر - بدو بی -

شهر و شهر - پاره اش که هندش چکی نامند -

شهر شور - بغیر دو تنجاس می ست خرد چون

شهر - نهایت بد کردار -

شهر - با بصر و التذید که می اندازد

خدای عزوجل سلوک ایشان در راه موقوف است

ان موقوف است و ایشان عاشقان جالاک اند

و جانا دان پاک -

شهر - نیمه هر چیزی و ماند -

شهر - با فتح موی و جابه ریشی با یک با لک

و التذین سخن مودون و مقفا و حد و فارس

اقل سیزده بیت ست و قبل با نوزده بیت آنچه

فردا این باشد آنرا غزل نامند -

شهر - با لکس جابه که متصل تن شهر و نیز علای

شعبه - جو -

شهر - کلاه فخرتین چون تفرق شوند

در هر طریق گویند شهر بفرشد یعنی جابجا شدند

شکر - با فتح فرج زن و با بصر سپاس -

شکر - سپاس دارند -

شهر - ماه و لاله -

شکر بختین پستی که اکثر کار در دست پنا
می افتد بختینش گرفتار ماند -
شکر خورشید که در شتی که ازانی بعضی لغات لطیف
شکر کاسر با لکسر صید -
شکر کاسیت گستر - با کمان دوم فارسی معلوم
شکر بختین معرون و نام و خانه سپاهانی
که بر غم شیرین حسرت و اود جباله نوشین آ و روه و در
جمال و شنیده بود چون کرت اول در سپاهان رفته
طریقته ناشناخته در خانه شکر رفت بعد که دست طایف
شکر میقتادی که داشت سپاه بر خاست که بکوت
خوشین کنیز کی با بر خسر و فرستاد و پیر و در آن شب
با آن کنیز که خفت و نیز کرد چون صبح شد شکر
با جاده و با بخت گشت هر چه از کنیز که شنیده بود
با خسر گفت که زنا بوی و من خوب نیست و دو
آن سالی سیر خود بدست ترا زحمت بخرست کیال
سیر خود بعد ملازمت کن تا بخرد و در شود بعد
پرویز در آن بار مراجعت کرده تا کیال سیر خود
بخر و دفع شد باز در سپاهان رفت و هم بران خط
با شکر ملاقات کرد و شکر بران نزد غای شکیان
ماخته چون روز شد خسر و شکر را پرسید که مانند من
گاهی ترا حریفی دیگر هم کرده بود شکر گفت که
پارسال شخصی را مانند تو دیده بودم لیکن او عیب
بخر داشت و ترا آن نیست پرویز او را گفت که
افشا عجیب گیران برین خط میبکشی فاما عیب خود
معمول می گفت که عیب من چیست شکر پرویز

گفت و راجی این کدام عیب خواهد که با بر اهل
نا اهل تن در میدی شکر گفت تو چه میدانی که
و دوش بدوش تو در آغوش من بودم لابد تا نجات
من مبر خودم که مقادیر من است چون حرفی آید
اول با او را میگویم چون مانند مرغی مست گردد
بها که بر خسر میبکشد و خود که بر خسر میبکشد
شب با او خست چون این حرفی بر خسر و تحقیق شد
شکر را در خانه نوشین آورد که کذا فی المکتوب و در
قلم است شکر بختین معرون و آن در سپاه
بزرگ که بر بخت شنید و عشقش گزیده و همدش
بخواند و نامند و بکسر میبکشد و دوم شکر در آن
فایل آن بختی مگرش و شنیده و شکر کاسر
کذا فی زفا گویا -
شکر خار یعنی سخت گیرنده -
شکر وار که با خسر معرون و در ادوات تقصیر
شما که کا خور - آفتاب روز و در شکیان آن
شکر بختین معرون خرد و نیز از خسر بر سر شکر
بسته گرد و همدش ملاقی نامند و در ادوات تقصیر
بدن با او افتد که از این شکر گویند یعنی آگیکه کذا فی
و در ادوات معنی آگیکه و آبدان نیز است -
شکر سار - با لکسر و شتی است مبارک بالا و حجت
چوب که تشبه در آن از آن دسته آلات سازند
در زفا گویا بشین مفتوح نیز آمده است -
شکر شکر - با یار فارسی آن تیغ که یک طرفش
بشت سطر دارد و طرف دوم وی نیز تیغ است

در زفا

فصل فی العربی

شوشن - سباه دانه -
شیراز - معروف کدانی القاج و در شرف
میگویند نام شهری معروف از نارس زمین از
بندی شیخ واحدی محقق است که شیراز معموره
عمر دلیش را گویند چه عمر دلیش نام پادشاهی
که شیراز آبادان کرده است و معنی کنج لفظی
و آن را مخورشی است که از شیر سازندش و در او
که شیر آبادان ده سلیمان علیه السلام است و وصل
شیر ساز نام داشته بود و زمین انا قط کردند از
کثرت استعمال شیر از شد -

فصل فی الفارسی

شاه بازر - بایار موقوف بازر سپید -
شاه دروز - آفتاب -
شاهی و در ستر ابرج در انداز یعنی بے حجاب
در ساز و ملاتی شو -
شبدیز - بایار فارسی نام سبب شیرین که
معتوقه خضر بود و در ستر و شیرین نظامی مذکور است که
گلگون و شبدیز هر دو سپید و دایان دشتی بود
که در دشت رمله بود و همدان دشت اسپین گین
چون حاجت کشی شدی آن دایان برین آب
سنگین آمده جفتی خوروی بقدره الله تعالی
آن ماده بار گرفته و تاج آن بر میشدی و تاج
دیگر دنیا که آن آجا کنند کدانی شرفنامه در او
بدین معنی بایار مملکت است -

روشنائی صبح و آفتاب و مریزان -

شنگیر - باکات فارسی نام سر لشکری است -
شنار - بالکسر آن سوی که در طرف کسی است
و در غایت خرابی بود و شنار کردن -

شنارگر - باکات فارسی شنار و بالفتح شنا کنند

شنگور - بالفتح و باکات فارسی باور سید خیمه

شور - غوغا و آنچه مزه تیر و درو چنانچه آب

شور مور - بالضم مورچه خرد -

شوشتر - باور فارسی نام شهری مشهور

شوشیر - باسوم فارسی معروف -

شهر قصر - جامع -

شهر زور - نام شهری نزدیک بل کدانی

شهریار - باسوم موقوف پادشاه روزگار که

بقصر خویش از کمترین پادشاهان بود -

شهریور - بالفتح مدت ماندن آفتاب برج سنبله

و چهارم روز از ماه -

شهروار - بالفتح همان شاهوار مذکور -

شیار - بالکسر زمین زرعیت بجا و دشت

شیدور - بالفتح باسوم فارسی همان شیدور -

شیر زور - لقب بهرام گورست -

شیر سپهر - برج اسد -

شیر سوار - آفتاب -

شیرکار - بایار و کات فارسی همان شاکا

مذکور داین معنی نیست بلکه امال الف است -

باب الزام

شده سیمنه باز - یعنی دوزنگ -
 شش روز به بیان اقلیت و آن شد
 آفرینش آسمان و زمین و آنچه درون آنست -
 شکر ریز - گریه شادی که ذاتی القینه و در
 شهر نما یعنی تارست -
 شمع طراز - یعنی شمع منقش -
 شملین - تخمست معروف که بندش میخی نامند -
 شمشیر با انصاف یعنی که از هر جهت بجاؤ -
 شنگو نیز - بافتح بکلمات فارسی موقوف قیل
 یا نیز فارسی سندھی است حسب سبب
 شور نیز - باو فارسی فرائع زمین که از آب
 دراعت پاک کرده و جفت رانده باشند نام
 دارویی است که ذاتی ز فغانگویا -
 شوینر - بوزن و معنی شورید مذکور غیر معنی
 اخیر اما در لسان اشعار مذکور است بوزن شوینر
 بمعنی فرائع فقط و در ادوات باو فارسی بمعنی
 دوم فقط و بالفتح یعنی اول و در تشریف نامه بین
 عبارت است بوزن شوینر زمین که از برگشت
 پاره کرده باشند و در لسان اشعار مر قیامت که
 فرائع را گویند و قیل باو فارسی تم لفظا و سبیل
 نام شهری است که ذاتی القینه و در مصطلح اشعار
 بار اوله است و الله اعلم بالصواب -
 شهر ناز - بالفتح بازار موقوف نام فها هر دوم
 جمشید که اول در جباله رضخاک بود چون
 فردین صخاک را گشت شهر ناز و از نواز را که

از نوا هر دوم جمشید بود و نیز در تشریف خاک از جباله
 خویش و راورد -
 ششم نیم روز - کبیر دوم حضرت رسالت پس از محمد
 صلی الله علیه و سلم و قیل رستم مهر که پادشاه
 ولایت سیستان باشد و معنی آفتاب هم آید و در
 اصطلاح اشعار بمعنی دل نیز است بدانستن من
 آدم علیه السلام را ششم نیم روز گویند بدین که در شبت
 پادشاهی نیم روز را را بوده است و آن نیم روز
 یا نصد سال و دنیا خواهد بود و اما حضرت رسالت
 محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم را که ششم نیم روز گویند
 معلوم نیست که کدام جهت میگویند برین معنی بر وجه
 استعاره اگر اطلاق کنند بر حضرت محمد مصطفی
 صلی الله علیه و سلم درست باشد زیرا که او آفتاب
 عالم روح است برین که همه اقتباس ظهور از نور
 آفتاب عالم است و معنی طریق بر فرد قیامت از
 نور که امت ظهور حضرت رسالت پناه صلعم خواهد بود
 ششم انداز - بازار موقوف سرستان که ذاتی
 ز فغانگویا و با یار فارسی اندازنده شیر آمده -
 شیر - نام درختی است -
 شیرین - همان شوینر -

باب السید المملک
فصل فی العزیز

شمس - آفتاب و قلاوه -
 شمس - آبی که وقت نهمین قرار گیرد
 و معنی گرم نیز آید -

فصل فی الفارسی

شربت الماس - کنایت از تیغ است -

باب الشین العجمی

فصل فی العربی

شغوش - نوع من الفتح و نام راهی است -

شماش - بالفتح نام مردی قیل نام راسه -

ششش - بالتحریک نامی که استخوانش سخت شد -

فصل فی الفارسی

شباباش - مختصر شاد باین -

شاهد زلفت پوش - آسمان و زمین -

وروز و آفتاب -

شاه ریش - باده و قوت یعنی پنج ریش -

شب پوش - بهوم و چهارم فارسی یعنی جامه -

شواب کذافی - شرفنامه -

ششش - بالفتح به کمان دوم انجاسی فرو -

خزیدن و لغزیدن و پستین و جامه کهن -

ششش - بالضم یعنی از شکم که با ویدل -

بندش - پیچیده نامند - نیز پیمان -

ششش - بالفتح با سکون دوم آن فی کدنا -

پنبه را بدان که در آرد و آنرا ششش نیز گویند و نیز -

شخ و رخت و برین معنی بضم کیم و فتح دوم و -

قیل بضم دوم نیز است -

شما ساشک - نام مردی مبارز تورانی -

که بدست قارن بن کاوه آید و گشته شد -

نیز برابر افراسیاب پهلوانی دیگر هم شماش -

نام داشت و آنچه از طرف سیادش -

ایران شده بود -

ششش - جان ششش معنی اول -

ششش - شهریت بخورستان زمین -

شیدوش - بایا و او فارسی نام مبارز کیکاووس -

که پدر او را گوردوز نام بود و برادر گوی -

باب الصاد الممل

فصل فی العربی

شاخص - تیری که از بالای آماج گذشته باشد -

و بلند برآمده از پنبه -

شخص - بالفتح و بحال جمله گویند باده و شیراؤ -

که شیر درشته باشد -

باب الصاد الممل

فصل فی العربی

شجر الارض - خراطین کذا فی القنیه -

شخص - بالفتح زمین درشت -

شرواحن - مرد بزرگ تن -

باب الطاء الممل

فصل فی العربی

شباط - بالضم ماه آخرین زمستان و -

این لغت رومی است که صراح باسین آمده است -

شرط - معروف و نشان -

شیر طوط - برگ گشت که تخت برآید و نهالی که -

که در برگ و درخت رسته باشد و آب جوی رود -

شوط - حد و تجاوز بی اندازه و زیاده -

سفر و یفحتمین مایه است که بود کتانی -

باب الطار المعجمه

فصل فی العزنی

شفاط - الکسری یک گوشه جوان نام درود
شفاط - بالفتح والتشدید گوشه بستن جوان

باب العین

فصل فی العزنی

شمارع - راه بزرگ و نیز برحق تعالی حضرت
رسالت یا صلعم الطلاق کرده اند برین که حضرت
شیافع گویند کسی که بر او از پس میرود و شری
که در کشتن بچه باشد و بچه دیگر از پس میرود
یکی از نامها مصطفی صلعم است چه که فروای و در قیاس
امتان او پس از پیغمبر بچکان گویند خواهند رفت
و بنو شافع از بنی مطلب بن عبد مناف هم از ایشان
ابو عبد الله محمد بن ادیس الشافعی صاحب کتاب
شافع - سیری -
شجاع - دلیری -
شروع - راه دین -
شعاع - روشنائی آفتاب -
شفیع - شفاعت خواننده و شفقت
خواننده و شفاعت کرد
شمع - معروف و در بعضی فرنگی قفسه بوم
کرده است و آن غیر مسلم است زیرا که شمع عباد
از مجموع است موم و آتش که قائم است بدان موم
و دیگر شمع مخصوص موم نیست بلکه از آن موم

وزنوی هم است می کنند و او را شاخها میگویند
درخت میشود و در هر شاخی چراغی می افروزند
و یک شعله بزرگ در آن می افروزند بقایت
زیبائی نماید و این دوسه افروخته را شمع
می نامند مجازا فی الحقیقه شمع است که از آن
روشنائی حاصل میشود -
شعوع - درخت بان -

شعاع - درخت

باب العین المعجمه

فصل فی الفارسی

شیراز - بالفتح با سونم فارسی گویند
شیر مرغ - نام جانور است آتش خوار پرواز
و بالایش چون پاشنه
شعاع - بالضم و قیل بالفتح شمع گاو که بدان
جنگ کنند -

شیر مرغ - یعنی محال چه مرغ خان شیر ندارد -

باب الفاء

فصل فی العزنی

شرف - یفحتمین بزرگی و زمین بلند گویان
کذا فی التاج و در شرف نام است یفحتمین
تخت که پیش در بود و بالضم جمع شرف
معنی کنگره است و در فرنگ علی سبکی است
شرف یفحتمین چونی که بالای در دهند -
شرفیت - بزرگواری و در عرب بید شرفیت
و درین ولایت شرف آنرا گویند که مادرش

از آل بول باشد و پدرش نبویه رسول باشد
 شفاف بالفتح آنچه صافی و خوب باشد
 و در آن هیچ کدورت نبود و عکس پذیر نبود و غیر
 آینه ای که از طرف چین می آید جلا خوب دارد
 آنچه آبگون باشد آن شفاف است اهلی است آنچه
 سفید باشد آنرا چینی می نامند میگه بند یا پ
 آنرا که خمیر میکنند سپر اکادمی آید و آن آوند را
 شفافه میگویند
 شجره معروف یعنی شگرف

فصل فی الفارسی

شاف پیچیده در هر طرفه چنان باشد و در
 شانه با و خار با و و گونید شانه با و
 جابلیت که از طرفت فروست می آید شفاف تر
 شش طوف خاتون و شش سیخ
 شش ستاره درای آفتاب شش طوف شش حبت
 شش بوزن و معنی شش در زنگ میگویند
 بابا با بدل کردند
 شش شش شاف و شش
 شگاف - شفته و از بهرین و امر شگاف
 شگاف شده

شگرفت - بالکسر و با کاف فارسی مفتوح زیرا
 و بزرگ و باشکوه از مردم و کار و امثال آن
 کنایه الاموات و غیره و در لغت آمده که است
 شگرفت بالکسر با کاف فارسی با اطلاق و نه
 یعنی شکفت آید و در قیاسه معنی شکفت بر آید

شند و بوزن شندقی و بل و دانه بلبل
 شگرفت بالفتح و با کاف فارسی معروف
 و که رگشت خوار که هندش گروی نامند

باب الف و

فصل فی العری

شارق - آفتاب بباد
 شامق - کوه بلند
 شجر البوق - وختی ست که هندش گزینند
 کنایه طب حقائق الاشیاء
 شروق - آفتاب و بجای بر آمدن آفتاب
 شقوق - بقیه روشنائی هر و آن سرخی اول
 شب است و قبل آن سیخ که بعد سرخی میباشد
 شقیق - و آنرا مع کرمین شقیق و مطلق یعنی شقیق
 شق - بالفتح سبع و شگاف قلم و دیار و خوب و
 کوه کنایه التاج و در قیاسه معنی شگاف و کاهان
 ابستانی است و شق بالکسر نیز معنی و در قیاسه
 معنی نام کاهنی و برادر و دوست است و نیز معنی
 بزمیزی یعنی شقیق
 شقیق - کاه و آنرا شقایق نقان نیز گویند
 کنایه شرفنامه
 شقیق - برادر
 شوق - بالفتح از و مندی

فصل فی الفارسی

شاه شوق - آفتاب و شوق
 شادانق - شادان کنایه شادان طبع

شجره و ریای عشق - یعنی حضرت رسالت پناه

صلی الله علیه وسلم - شریاق - رگ چشم

شیرین - آب سیاه و لب و پایی هر چهار

سپید بود کذا فی القتیبه - شقیق - بوزن رفیق پسر خوانده

شیر حق - پایا فارسی امیر المومنین علی کرم الله

فصل فی التریک

شغراق - البیض حبله که و بازیکر

شماق - بالفتح خرخره و جنگ

باب الکاف

فصل فی العزنی

شکر - جمعین دوم و البکیر بکون دوم انبار

شراک - بند نعلین

شراک - انبار

شک - گمان

شوکی - خار

فصل فی الفارسی

شاد و روان خاک - زمین

شمارک - مرغی معروف که آوازش را

آواز چهار تاره تشبیه کرده اند

شاشک - مرغی است ضعیف که آواز

چهار گویند و نیز رباب چهار تاره

شاه - یعنی حضرت رسالت پناه

صلی الله علیه وسلم

شاه فلک شاه چهارم فلک شاه هفتم

و شاه او فلک شاه ششم و فلک آفتاب

و نیز حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم

شبان فریوک - بفتح کیم و چشم و چشم بیک

فارسی شب پرک کذا فی الالوات و غیب را دور

فرهنگ فخر قواس شبان فریوک بوزن کمان یوک

گفته است و دوز فاکو یا دجلی است که این جانور

دیگر است که آنرا شبان فریو نیز گویند

شعبه ک - بالفتح با دو م فارسی که سوم است

بمان شبیه نیکو یعنی خفاش

شب بنگ - بالکسر بنگ باری لکدر بسینه کسی نند

شب چراغک - جان شب تاب

شده ز قفزه خنک یعنی فلک شب و روز ماه

شیر بنگ - نام آب سیاه و شکر

شیک - بالکسر بکون دوم و وک و گره

دوک کذا فی شرفنامه اما و لسان الشعر بوزن

کبک مذکور است و در فرهنگ نامه دیگر نیز بفتح

اول مرقوم است

شیکوکی - بالفتح و با دو فارسی در ویش که

تمام شب بالای مناره و بالای درخت سوار

شده همسایگان را و عاکنه وقت سحر بر در ایشان

بر ویزه برود

شتاک - بالفتح شاخ نو که از درخت مرهین

سر برزند و نیک ناز که بدود آنرا خور و شاز

نیز گویند

ششک - بغم کیم و سکون و دوم و جیم فارسی
 جهشت گکی سیند هندیش چکی نامند
 مشرفاک - بالفح آواز دوم اسپ و شتر و
 اشال آن هنگام رفتن -
 ششک - بالفح و قیل بالکسر نوعی از دیکه
 که پیشته گوید کان را بود و هندیش بود و سی نامند
 و پس نیز گویند و قیل شکر بفتح تین ام و راهها
 بزرگ و میان راههای بزرگ -
 ششکات ششک - کلاهها بفتح تین بی هنر
 و نادان و نابکار و خلق زننده -
 ششکانک - بالفح و قیل بالکسر سنگدان مرغ
 شکمتوک - بالفح شالی -
 شکشک - بفتح هر دو متجانس آواز هنگام
 رفتار و بخت ششکات نیز گویند -
 شکوفه سر کوک - آن علتی است که در
 شوره جوی ریزه آن و مژه نیز و نیز ریش شدن
 ناخن دست و آتش شیریند و شیر و نه نیز گویند
 کذا فی القتیبه -

ششک - بالکسر گل سیاه و ام و تیره که
 پای از آن بدشواری گشتند -
 ششک - بالکسر و بفتح ثالث ناودان
 شمع فلک - آفتاب و ماهتاب -
 ششکوف - بادیه و دوک هندی
 بحر کی نامند و در اوقات ششکوف باد و ام و قوم است
 ششکاب - بوزن بکات خوشه کذا فی القتیبه

ششواک - پرنده است سرخ و گوشتیست
 که زمان زمان رنگ بگرداند تا زایش ابو تراب
 خوانند -
 ششور یا راشک - باد و ام فارسی و سوم
 موقوف نامی اشک غمزدگان و معنی دوم
 ترکیب اشکی که بچو شور است -
 ششوشک - بالفح همان ششاشک مذکور -
 ششوکک - بالفح باد و کیه دوک -
 ششولک - باد و ام فارسی اسپ تیز رو و در
 زفا گو یا معنی کرده دوک است -
 ششیر فلک ششیر مرغ از فلک - برج است
 ششیر کجشک - باد و ام و چهارم فارسی و سوم
 موقوف پرنده درنده که آواز در فلک نیز گویند -
 ششوشک - بالکسر نیک یعنی عسکه و در
 فنیگ نامه است ششوشک تپوست که از آن
 زفا گو یا و در اوقات بهر دو معنی آمده است -

فصل فی الکاف فارسی

ششالنگ - ششالچون کسی از آن کسی چیزی
 بزرگ و رسته است و از نوئی یا بد پس آن داین
 یا آن مظلوم از آن بدین یا از آن ظالم و یا
 از قبیل ایشان از آن کسی چیزی و دیگر باریت
 ایشان از آن ایشان بهر چه شده اند باز دهند
 ششالین را ششالنگ نیز گویند هندیش کاوند
 کذا فی القتیبه -

شاه جنگ - بالام موقوف گردگان
 شاه جنگ - با بیم موقوف سپاه و ام
 شاه جنگ - شب شاه جنگ و با صلح
 شب و شبگاه و نیز تار است شبش
 که تاریش شعری خوانند
 شب دیگر نقره خنک - فلک
 شبنم - نام آب ساقش و نیز سپاه و
 در زمانگو ایست سپاه و نام گلیست در بیابان
 خور و آناه و سپاه و ام بوی مشک دارد
 شبنم - با کسر استخوان بلند
 ششگاه و ششنگ - با چهارم و هفتم فارسی بهیمه
 وحشی که از شترگاه و نیز گوید و عرب زرافه خوانند
 شش زده و ششنگ - با الفتح با بار فارسی شیر
 شش زده و ششنگ - با الفتح و الکسر زهر و قیصل
 خیز و در قنیه از صراح نقل میکند که ششنگ
 پنج تخمین گیاهی است که برگ گوی مین بود و
 تباریش عقن که میند
 شش و ششنگ - ای شش جهات و بنا
 شش و ششنگ - الفتح یکم و سکون تا با موقوف
 با و وحشی است مانند شفتا او بیشتر مرغ و سفید
 شش شاهنگ - با الفتح تخمه آهن که دران
 سوراخهای مختلف کشاده و بار یک بسیار بود
 تاز و آهن و ایشال آن در کشند تا دوازده هوا
 که در دوشا خسار و گمان ندان و مشت او
 که نامی شتر خانه اما و ادوات میگویند اند

گمان او و دوش تاز
 شکر عقیق رنگ - لب محبوب
 شکر برگ - جنبی است از شکر بومی صاف که دران
 هر کالامی دراز و پهن بندند تا زایش عبره خوانند
 شملنگ - الکسر یکان قی صدران چون استاد
 پیداشندی جنبه بر یک پشته پای شان تا سرین
 شنگ - با الفتح درخت سرو و دود را پهن و
 مکاره گرد و متکبر و خوبه شوق کذا فی الادات
 و در قنیه از لغات با هنام یعنی سار و بار نقل میکنند
 شهرک - معروف و نیز کنایت از لذت جاع کذا
 فی القنیه و قبل شهرک عبارت از محل جاع و لذت جاع
 شملنگ - با الفتح رسن تاب

باب	اللام
فصل	فی العربی

شحم الرطل - خراطین
 شعرا القول - گیاهی است که با بیخ از زمین
 بر آید سرخ بود و لبیابی زرد
 شغل - کارنا پر وانی
 شغال - با الفتح جانوری وحشی که از اشغال
 نیز گویند و نام برادر شتم که بچه شتم را در کابل
 کشت و از اشغال کار نیز گویند
 شگل - با الفتح صورت و مانند
 شش شل - بضم هر دو شین مرد سبک
 شبال - با الفتح با دوست چپا فی التاج و با کسر و چپ
 شامل - اخلاق

شمول می که ادبوی وی مردمست گرد
شوال - نام ماهی که بعد رمضان آید -
شخته اگر چال - یعنی را بهر عدد و بهر ضعیف

فصل فی الفارسی

شماخل - بفتح سوم نام غله ایست که از
ارهر گویند کدانی القینه غاخری می شد
شال - کلمه خرد و بندیکه در بر توان
شیل - بادوم فارسی آنچه شتر از آنجا که درین
نزدیک بود -

شتر دل - یعنی غرول و نام و -
شیط کل - تخم گیاهی خاک نمناک -
شفیل - بفتح تین سم شتر -

شقاقل - بفتح اول و ضم ک چهارم پنج دشت
گزیده شتی که هندش کهر کا کول و سپالی و
دو و هالی گویند کدانی ز فاکو یا و گویند که
شقاقل جنس از نابی ریزه است که بر
قوت باه ضرب بالشل است -

شکول - باضم با و فارسی جلدی -
شکال - بافتح با کات فارسی جابو
وحشی در غایت شتر تبارش شغال خوانند
شل - با کسر می از جمله هندش سید گویند
شمل - بفتح تین بای افراز چین و شال آن
شندکل - بافتح و قیل باضم با کات مضموم فار
دزد و راهزن و نام پادشاهی که بعد از فراسیاب
آمده بود و فراسیاب بایری پیران بر آن جنگ می

نشاده و بفتح یکم و سوم فارسی جنس از غله که از
شنگ خوانند کدانی شکر قناره و در اوات برود
با کات فارسی است و معنی نخستین خامه با کات
مضموم و قیل بوزن قیل و در قینه بمعنی نخستین
بضم کات و فتح و او نیز است در لسان اشع
بروزن جنگل است بمعنی سخت -
شنگول - با کسر با کات فارسی و واو
فارسی در ساز -

شول - با و او فارسی امر شولیدن -
شیر دل - با بار موقوف بمعنی سخت و لا

باب المیم

فصل فی العربی

شام - معروف بمعنی نام اقلیم که من و شکر
فارسیان بمعنی شبانگاهه معنی و اکت بهر شب تعالی
کرده اند و در شرفنامه بنی طاهر شبانگاهه
شجر - پیر و بعضی لغت طبرست شجر خنظل است
خریزه آبلخ گویند معنی مغر و بارانیدن -

شمرم - شاهر سبزو دریا یعنی پار و از آن
بعلا که دیگر فارسی است چنانچه می آید -
شمرم - کسر یکم و فتح سوم و قیل از جمله مخبر
زنی که سر و سلسکس یک شده باشد از کشتن
و قیل بفتح یکم و کسر دوم که باقی آتشیه -

شمر - بافتح بوسه -
شومر - صندین یعنی نام بارک -
شیکم - از زن و آن دام با باشد که در سیاه

و در میان کشت کند و میوه و میانه وی سفید بود
پندش سینه ها گویند کذا فی طلب تقاضای الاشیاء
و در تاج است تخم که میان غله افتد تخم نیز گویند
و قیل یا حسین جنگلی -

فصل فی الفارسی

شاه گروست تخم یعنی حضرت رسالت پنا
صلی الله علیه وسلم
شاه اناجم - آفتاب -
شاه پناجم - نوع از فرامیر -
شاه سپهر تخم و شاه سپهر تخم - کلاها بابا بفرار
نوعی از ریحان کذا فی شرفنامه و در ادوات معنی
شاه سپهر تخم بتان افروز نوشته است و بتان افروز
را بالاد در شرفنامه تاج خروس تفسیر کرده است
شیرم - دارویی است -

شعبه - بکسج اول و سوم افشک -
شکرم - با لضم کسی را بر و بر پیش
و شستن و چیزی از کسی بر و بستن که تبارش
شکرم - با لکسر برای سخت و آفت که از
سر باریت نمیدور افشک گرداند -

شکر - معروف که تبارش حیان باشد
شکر بادام - یعنی مغز شکر شکسته کرده کذا
فی شرفنامه و قیل شکر کنایت از لب بادام
عبارت از چشمان -

شکر قلم - چنان شکر برگ و نیز حلوا است
که از شکر مقدارش قلم میازند و نیز شیرینی قلم

شکر - پایی آواز مسافران کذا فی الادوات
شکر تخم - بالفتح گیاهی است خرونی پندش
کنکلو خوانند -

شکر - بالفتح و قیل لضم معنی نخست پایی افراز
و در مدین اسی دم خورن -

شکر - با لکسر نام رودی است و نیز ماهی
و در و قیل بسین جمله که معنی آن نقره نیز
آمده است و در قنیه با لکسر ماهی که پوشش علیه السلام
را فرو برده بود -

باب النون

فصل فی العربی

شنان - کار -
شبیون - عرق از تراب که در شتوق جیل
باشد از آن چشمه تراود و شبیون اخر چهره که
سرایت میکند در گهای جسد و شیوانات
ذاتیه حقایق صفات که در کتب احادیث مکتوم
و مخفی اند -

شاهین - معروف و در شرفنامه است
شاهین دسته ترازو و پرند است که بدان
شکار کنند و در قنیه یعنی بخری است -

شحن - پر کردن و رواندن کذا فی تاج المصنعا
شریان - هر گی که می جدد پیوسته -

شعبان - نام ماهی است که پیش از زمستان
شمن - یعنی تخمین بت پرست کذا فی
شرفنامه و در صحاح و صراح یعنی بت پرست

ششیم - بافتح زشتی کذا فی التاج و در قتیبه
 مذکورست ششین ستا قی معروف که داده او به خود
 باز بعضی گویند در شتی ست پر خا بر پاشگوفه -
 شیخ المسلمین - یعنی مفتح علیه السلام
 کذا فی القتیبه قول اولی است که از حضرت
 رسالت صلی الله علیه وسلم مراد بود -

مشهد طایان - دیو و نوعی از باز در شتی منظر
 و هر ترمیزی را از جن و انس و دواست پیمان
 نامند از بهر بعد او از حق لاف مشتق من شطن است

فصل فی الفارسی

شاهبران - نام ولایتی است و قبل نام شهر است
 شاخ زرین - ای کلک زرد و ام که انی
 شادروان - بفتح وال جا نماده و در قتیبه
 گفته است که شادروان بساط و پرده که بر
 باشد و گویند یکس که بر در و نیزه و نام نوای
 شادمان - بادال به قوت شش خوشنشان خوش
 شادستان - بکسر که شک شهر که تادش
 بلده نامند کذا فی القتیبه و قبل قبه بزرگ اطرا
 با تین بود -

شاهردن - ترا دیدن جرات -
 شاشیدن - کینه کردن و تر شدن باب -
 شان - خانه زنبور که در آن شهد بود و شان
 و اکثر محل صندان و شان را محزون بود و نیز
 چنانچه گویند این آیت در شان آکن منزل است
 یعنی در حق آن و معنی بکار تازی است و بهی

مرتبه نیز آید و در قتیبه شان آن معنی ایشان است
 شاهوران - همان شاهبران مذکور -

شاه توران - یعنی افراسیاب -
 شاه دیوان - دیوی که تیم انصاری ضعی
 را مشب برده و در محله انداخته بعد هفت سال
 عیسی نام پری بود تیم انصاری را بعد محاربه
 و انزاع دیوان نجات داد -

شاه جهان - با مر موت نام شهری که آنرا
 شاه چین - آفتاب -
 شاه جهان - ای مقصود جهان انی الا
 شاه یا چین کل فعل و بمن زور و راجع
 و رای میل کذا فی القتیبه -

شاه زنبوران - یعنی آن گس شده کیش
 امیر المومنین علی کرم الله وجهه ایان آورد و او
 بادشاه زنبوران بود یسوی نام داشت -
 شاه گردون - آفتاب -
 شاه گویندگان - یعنی حضرت رسالت نباه
 صلی الله علیه وسلم -

شاهمیدان - بزرگ شدن پارسائی کردن
 شایان - لائق و زیبا -
 شایگان - باکات فارسی یکی از سعادت
 که در تافیه صف و جمع آورند چون در تافیه سلطان
 و همان و گمان که جمع که و مهت آورند و نیز
 کثیر و ذخیره کرده -

شبان - بافتح جمع شب بر خلاف قیاس

و بالضم حیرانند گو سفندان به میشان و تین ک
 شبان و آدمی امین - موسی علیه السلام
 شبستان - آنجا که شب به راحت گذرانند
 و چه انگاه و حرم خانه سلطین -
 شبخون و شبخون - دوم با سوم فارسی
 لشکر کشیدن بر لشکر بگایه -
 شبستان - یعنی شب بیداران از صبح
 به عشاق و عبادان -
 شب عنبرین شب سیه گون و
 شب سیاه گون مشب کیسوفشان
 یعنی شب تاریک -
 شب فتن - با کسر با چارم موقوف شبان
 شبایدن - با کسر با دوم فارسی شبیده و
 ویرانه شدن و معروف -
 شبیدن - همان سجیدن مذکور با سین مله
 شبجالدین - خلیدن -
 شبخشدن - بوزن ترسیدن از جای
 و غزیدن و لغزیدن و گناه کردن -
 شبخون - بالفتح و الضم بناخن کشیدن و
 جسترن کذا فی زبانگویی اما در ادب معلوم میشود
 که معنی شخوندن بناخن کشیدن و غلیدن است
 ویرا چه معنی شخوندن بناخن کشیده و غلیبده
 نوشته است و الله اعلم بالصواب -
 شخولیدن - با کسر با سوم فارسی صغیر کردن
 و چیزی بناخن کشیدن کذا فی الاوانت غیر

اقول بایستی که شمریدن نیز معنی این بود
 ویرا چه معنی شخولید و شمرده نوشته اند چنانچه
 شخولیدن - با کسر شد -
 شخیدن - بوزن رسیدن همان شخیدن
 کذا فی سطر فنامه اما در لسان الشعر معنی شخیدن
 یعنی از جای فرو خیزیدن -
 شیداریدن - بالضم حفت اندکی زمین
 شراب بگردان یعنی بگو آشرب که معنی آن
 شراب بخور است زیرا که لفظ شراب با ج و ت و ب
 بعضی کنند آشرب شود و نیز شراب را چون
 گردانی کذا فی القنیه -
 شران - با کسر از تندر و قیل بر آید شده
 شروان - نام شهری که نوخندان بنا کرده
 و مولد خاقانی هاست قیل به فتح -
 شردیدن - بالفتح تراویدن -
 شش شبستان - بالضم با سوم فارسی
 که دوم است یعنی از شش که پشاش شرم
 افتاده بود -
 شش پنج زنمان - بالفتح فارسی
 و پنج موقوف کنایه از قمار بازان از ارکان عالم
 را نیز گویند و نیز شخصیکه هر چه و دارد در معرض
 شش و زرگون - یعنی آن شش رود
 که آونیش عالم در است کذا فی الاصطلاح
 شش روزن - بلکه کذا فی الملتقط
 و اقول با شش من درین لغت خطای است

که روز کون را روزان نوشته است -
 شش سومی هفت خوان - بالفتح
 با ششم موقوف که آخر هفت ستای ششم
 و هفت کشور کذا فی القلم و در مطلق
 شش جهات هفت کشور کرده و همین صحیح
 ششم زمین - یعنی کشور ششم و آن
 ولایت دوم است -
 شش مسکن - یعنی صدق و نایب
 و کان درویشگر و درخت میوه دار و خار که
 بر وتر کبکین جمع شود کذا فی الملتقط و در
 بجای نایب فیه است و پنجم کارزین و همین صحیح
 ششمن - بالکسر تا ویدن جرئت چکیدن
 و شفتیدن بالکسر مثله -
 شگافتن شگافیدن - بریدن است
 و در قیافه شگافتن یعنی کافتن است -
 شگرون - بالکسر شکار کردن و شکستن -
 شگودین - همان شگرون یعنی شکستن کذا
 شکاربان - یعنی شیرین بان شیرین گوی
 شکارستان - یعنی آنجا که شکار است کنت -
 شکر فیدن - با سب و سوز در سر کردن -
 شگفتن شگفتین در غیب شدن حیران گشتن
 و کسر کج و ضم دوم بهین شدن و از هم پاشیدن
 کل و خرم شدن روی -
 شگفتیدن - کسر تن قهق کدون -
 شگفتیدن - بالکسر مثله -

شکمن - بالکسر خرم هر چیزی و چین عاید و بیان
 شکنده و کین سر و گردنیری باشد و چین کین
 شاهان افتد و امر شکستن و فاعل آن توانا
 با سکون دوم نام ولایتی -
 شکو فیدن - بالکسر قیل بالفتح و با و افارسی
 بزرگ کردن اسب و فزیدن و افتاد و بهریت
 شکو فیدن - بالضم شکستن شکر -
 شکون - ششتمین بابا کون فارسی خال طپور که
 بندش شکون و گن با سیدن مملو باشد و نیز
 شکو فیدن - بالضم با و افارسی غلظت
 خویش اظهار کردن در سخن سخن گویش کردن
 و زیبا شدن و ترسیدن و همان شکو فیدن -
 شکید با تیدن - صبر کردن و تحمل نمودن و
 قرار گرفتن و نیز صبر کنانیدن -
 شکید فیدن - بالکسر با و م فارسی صبر کردن
 شکید فتن - بالکسر با و فارسی موقوف مثله
 شلون - نام جانوریت -
 شماسیان - بالفتح با و م مشد و قومی اند درین
 شاس که واضع دین باطل آتش پرستی بودند -
 شمعون - بالفتح نام موی -
 شمیدان - ششتمین گروه است اندازیت پرستان
 و اهل تناسخ تباریش سمید خوانند کذا فی الصراح
 اقول که این ماخوذ از سمینه بودی با سیدن جمله
 بودی هر چه با سیدن مجرب است معلوم شد که این
 جمع ششمی است که مشوب است سویش که مغنی آن

شکون

بست است ششمنی بست پرست شمنیان بست پستان
 شمنیدان - بالفج و میدان و تیم و دوشه و پهنش
 شدن و کردن کدافی شرفنامه و رسم
 شرفنامه و رشت سیم دیدن ای و م خورون
 مذکور است و اینجا رسیدن بار از جمله یعنی اگر بخشن
 مستور شاید که باقی بخت کاتب است و نیز شمنیان
 بمعنی پوشیدن آمده است و نیز آشفته شدن و
 پریشان گشتن و رسیدن و هر کس میدن و نوبه
 افغان کردن و لرزیدن و نیز شرفنامه و نقرت کردن
 شمران - نام ضابط شکن که یاری پیران
 و ستاده کافر است جنگ طوس آمده -
 شناسندگان - ای عارفان -
 ششمن - بالفج پوست گیاهی که آنرا هندنی
 نامند و از پوستش ریسمان سازند -
 ششمنین یعنی شمنیدن -
 ششنگان - بالفج با کاف فارسی م و لایستی
 ششمنیدن - معروف بود بدین و بعضی ثانی
 بالفج می خوانند از اینسان بهر معنی بفتح شین
 شده است - نام مردی -
 شوریدان - جان شوریدین که در کتاب الباء
 که نیست و نیز بمعنی غصه کردن و حرارت شدن
 شوریدان - بفتح کیم و جنم فارسی آن شگون
 شوریدان - متجرب و آزموده شدن کدافی شرفنامه
 و در زبانهای دیگر شورانیدن است و در شرفنامه
 در کتاب الباء بمعنی بشویدین شوریدین نوشته است

شوریدین - زراعت کردن -
 شمدان - شعله های آتش -
 شمدان - بالفج نام کوهی گوید و نیز نام واکتی
 و قیل نام مقامی است نزد یک کوه اروندر -
 شیاریدین - بالکسر دین باره پاره کردن و عمت
 شیمان - سبال که جزا و مکافات -
 ششیان - نام شهر است -
 ششیان - بالکسر یا با ب فارسی نام مردی
 که لعل از پایان قبر ضامنی انداخته و بدین
 خواست و دلانش در آن لعل خلیه انداخته و بر سر
 مردمان بزر و بزر داشتند -
 ششیدان - گریک -
 شیر آسمان - برج اسد -
 شیردان - بار بار موقوف یعنی گوشتی که شیر
 از آن آید بهندش کھیری نامند -
 شیرز و گان - آنانکه در مدت رضاع شیر بر بدن
 خود نخورده اند -
 شیرمیشیان - باجر و یار فارسی یعنی رستم و
 در شرفنامه شیشیان با شین معجم آورده است و
 این غلط است زیرا چه لایت میستان با شین همگانه
 شیرشاد و روان یعنی نقش شیر که در جاذبه
 و ساط باشد -
 شیرشنگ و گون - با کاف فارسی می انگوی
 شیرگردون - با دو م چارم فارسی برج اسد -
 شیر مردان - ساکان جابنازو عاشقان

سراندازونی مبارزان و دلاوران -

شیرین - معروف و نیز نام عشق و فریاد و حسرت
و شیرین شیر خورده را لب شیرین گویند چنانچه
لب شیرین و زلف شکین -

شیرین و همان - یعنی شاهان -

شیلان - بایر فارسی خوان طعام -

شیرازه مرین - سلطان را گویند که نانی نماند

و کنایه از خیالات زشت و تخيلات باطل -

شیرازون - باراد و زار نما می بر وزن و

معنی شیر انگشت است که کنایه از مردم شجاع و مردانه

باشد و نیز نام سخنی که نانی ز فاکو -

شیر خام خورون - کنایه از غفلت و بی حواسی

شیرک کردن - کنایه از دل دادن و ستولی

گردانیدن باشد که را -

شیش به باختران - می سپید -

شیش کرون - با کاف فارسی ای همان

شیرازبان - با دوم فارسی یعنی فصیح -

شیمون - بایر فارسی مام و فریاد -

باب الحوا

فصل فی اعرابی

شجوه و همن باز کردن و همن باز شدن -

شحو اندو گین شدن -

شدو - شتر را آمدن -

شخصه - بضم یکن مع التشدید چشم در کشوده

نهادن و بلند شدن ابر -

ششله - قریه -

شکو - شکایت و کله کریان -

شکو - با کسر فاء آدمی که با کشت باشد -

فصل فی الفارسی

شاخ آهو - کنایه از کمان نیز و غنچه و ریح

شاخ کبیر - یعنی تار کبیر می و سقا کانی

شاسته - گیاهی است که خوش بخت بر آب است

شاه دارو - بابا یو قون جمشید شرا با انبار

راند داشته و چگونگی آن چنان بود که است که

آن شفاع از انگور اکثر اوقات توان گرفت

پس آن با انگور کرده و آوندی داشت و پخت

بجوش آورده و با زردخت بعد از آن با انگور

جمشید آنرا هر وقت می چشید بسیار شربت

زبان عرضه میکرد و چون از نوشش میساقش

گمان برد که گزند بر قاتل گشت پس را آتش

پداشت که از آتش انگور زخم قاتل شده در شمشیر

می باید داد و جمشید را گنیزگی بود و بغایت با حق

که او را دوست دیداشت و قنار را بجز شقیقه و تملک

و از درد و بپاقت گشت و برگ نه در نسا واد با خود

گفت صواب گشت که از آن زهر مرقه در خورد

تا یکبارگی خلاص یابم پس قهحی برداشت و خورد

اثری بطور زین پوشید قدحی دیگر بجا برد

و از آنرا در خود بدید و سیر بخورد و چند روز

بجواب نرفتند و دیگر شهاب زور بجواب رفت

چون بیدار شد از آن زحمت خلاص یافت از

حال با جمشید تقریر کرد و جمشید که اندک شاه دارد
نامش را در دیوانه و عقل کا می برد
شاه آلود - نوی از آلودی سپید گاه است که آن
شیر و - یعنی عیار و دزد و صیقل اشعار است
عاشق و شب بیدار و ساک نیز آمده -
شتر گاؤ - آگاه و فاسی بهیله است و شتی
که تبارش زرافه گویند -
شش بانو - شش ستاره و راهی آفتاب
شفتا لو - نام میده است و نهایت این نیز کرد
شهر بانو - بار بار موقوف نام خورق -
شمشیر - همان شمشک مذکور که از آلات
و شوره نامینی و در بار چهار تار است و معنی خیر
نقل از زبان اشعار لیکن در نسخه کاتب معنی مذکور
شوشک دشت کاه است اما شیشه نیست -

باب سی و الهام

فصل فی العزنی

شاه - نشان و حال سیاهی که این راه
باشد و نشان اندرین بلاد الوان و مکر و سو
دست چپ و در جالیت هر قنار که از دست
پیش آمده اند و منجوس می شمرند و هرگز هرگاه
که نیک باشد گویند این شاه است یعنی مردمان
آنها شوم پیدا شده اند -
شاه چپ - آینه و آلودگی و استغنی در محل
استباه نیز است که استباه و آینه و بلون مکر
شبه - با لکس و شید و فحشین برنج و مانند چیزی

و نیز زن جوان - اشیه گویند و در شبکه دام -
شبهه - با لغم معروف اسم است از استباه
شبهه - مانند -
شجره - درخت -
شحنه - بختین گروپی که شهر را گاه دارند
اما فارسین بسکون حاصل کرده اند -
شده - با لکس و تشدید سختی و گریگی و لا و
شراسه - با فتح بدخونی -
شرج - با فتح و انغم و تشدید یا بر نامه صحنی
و قیل حوضی که گره بر گرد و درخت و خرابا باشد که از
فی القندیه و در تاج ست مشرب معالجه کرده بر گرد
درخت از بهر آب و با فتح یکبار خوردن آب
و جز آن و در عرف مشرب شکر و آب گداخته و
بنفشه از سر آب است -

شرطه - با لغم مشیانی و به است با و اگر شرطه
میگویند بدین که علامت و بر شدن طوفان
جهانست زیرا چه در دریا چون آید و تزلزل شود
از دریا بر بر می آید و از آن می افتد و آب از
در عرض تافت میگرد و این حالت اما زمان باشد
بعده چون با دمی خیزد آن آب را می آید طوفان
دور میشود و بعد جهان روان میشود و این با و را
با و شرطه می نامند و در شرطه نامه میگویند شرطه
با فتح از امیر شهاب الدین حکیم صحت است که با و
میوانق را گویند -
شکر که - با لکس انباری -

شهره - بفتح تین حرس کذا فی الادوات و صراح
منه از ناک است -

شعریه - راه سلمانی -

شعبه - بالضم شاخ برین درخت و پاره
انجیری و نیز آنچه از پرده شعب میشود -

شعبده - بالفتح بازی -

شعشه - روشنائی کذا فی الادوات

شعوه - همان شعبه -

شعله - بالضم پاره آتش که می تابد -

شقره - کار و بزرگ و تیزی آتش و شمشیر -

شفقه - مهربانی -

شفشفه - بالفتح لاغ و زار کردن

عمن را و نیز پرده تنگ و شاخ درخت -

شفقه - پاره از تابانی خیمه -

شفشفه - بانگ کردن شتر محل و کنج شک

و شکافتن هنرم و سخن خوب اندن با گستر خیمه

مانند شش که شتر از دهن بیرون آورد -

شکایه - گله -

شکوه - شکایت کردن -

شله - بت کذا فی التاج و در قنیه است شله

بالفتح والتشدید بت و بت پرست و بانسم

و التشدید جابه عورت یعنی جامه که در خون جبین

عورت می باشد و سر کین دان و جایی خاک

و پلیدی که در گوشتها بود کذا فی زفا گوشتها و ایضا

در لسان شعر بدین معنی مذکور -

شلا هر طه - بوزن فلا سغه نام جزیره است

در ولایت چین که منبت درخت کباب چین

در انجاست کذا فی طب حقائق الاشیاء -

شمامه - دستنبوب و در زفا گوشت است

یعنی غلوه عطریات مرکب که در دست دارند -

شمله - گلمه خمر که در خود چیند و در عرفان با

شماطه و شتر که طرف خمی گذارند -

شوکه - شدت قوت در جنگ و غار که بدن

نار است کنند کذا فی التاج و در طب حقائق الاشیاء

نیز که است شوکه سید فاست و عرب آن را

شوکه البیدضا خوانند و منبت او در گوشتها و

مغزار با باشد و آن دارویی است شوکه بالفتح

آزرا گویند که در عقب زاید و مخوس و شوم بود

و هر فرزندی که ترس حصار آید او را و پدر را نیز

شومت خود بیگند کذا فی شرفنامه و در تاج است

بمعنی سلاح و خوار و تیزی قوت و پیدا آمدن

بستان و نتر -

شوله بالفتح نتر است از نازل قسم -

شوه - بفتح یکم و سکون دوم زشت و خجین

در چشم شدن -

شما واه - گواهی و در صراح است شهاده و شتر

شهره - بالضم مشهور -

شهو - آرزو -

شیمه - نحوی و خلق -

شیعه - باران مرد و هر تومی که جمع شوند بر آن

فصل فی الفارسی

شاخا به - شاهی که از دریای مروجی برآید
تازیش ملح و شرم خوانند -

شاه و گوته - بادل موقوف و کاف فارسی
سرمای یعنی جابه خطب -

شاه و نه - واروئیت که تازیش شاد بخ
و بهندی سپر نامند که ذافی القتیله و فیما فیما
شاه و واروئی هست -

شمار رویه - با و او فارسی نام پسر پرویز که بعد
کشتن پدر و برادران شش ماه ملک انده بود

پس بجای داری باده زهر خورده و برود آن
پیش ائمان پدرش نهاده بود و بر مهر خمره نوشت

که داری محب باده -
شماره - آن جابه لعل و نیک که گریه چیدن

تا با دنگش و نیز جابه لعل مخصوص پیش
شیافه - آنگاه ادویه در جابه کنند و قیل یا و بر

ببند از دنگ ذافی القتیله -
شاه و نه و شاه و کچه - کلاه جابه و کاف موقوف

و جیم فارسی سینه بند زنان -
شاهانه - معروف و نوعی از دست افراز

جولاه و نیز زنبوران مثل که آنرا زنبور خانه نیز
گویند و در زفا نگویا مذکور است شاه کاشانه

بمختل کاف و نیز معنوی معروف و آلت
پودین که در کشند -

شاه - بادشاه و هر مردی را گویند که کار خیر او

کند و بزرگترین مهره شطرنج و راه بزرگ که همه
خلق در آن نگذرود و اما دازان که ویرا غنیزو

بزرگ دارند و نیز شاه نام جابه است که از بند
آرد که ذافی الاولات و در زفا نگویا مذکور است که

شاه بزرگ و آغشکارا و از بیخاست که جها نزارو
جهانبان بادشاه را گویند و در شرفنامه است

نام جابه و ریت که بهندی وستان بود -
شاه پاره - شاه کاشانه که بسیار راهها از کوشا

و عامه خلق در آن بگذرند -
شاه پانه - آنچه از آن شاه بود -

شاه شرف - با سوم موقوف تره معروف است
که آنرا تره گویند که ذافی زفا نگویا و نیز در زفا نگویا

مذکور است گیاهی است که بگهایش شگافه بود
به بوی تنج دارد و آنرا با و در جیمو نیز گویند

و در نسخه طب مذکور است شاه تره آنکه هندی
دونه مرده نامند و در نسخه دیگر سه سجاده و نیز

شاه پاره با سوم موقوف یعنی نیک تنج که ذافی
زفا نگویا و با سوم کسور یعنی طرز شاهان که می نامند

آن شاهان چنانچه عاشقان ای طرز عاشقان
بدانکه این صیغه برای نسبت است و مفید معنی

تشبیه نیز میشود -
شاه پاره و شاهه - کلاه با سوم موقوف یعنی

راه فراخ -
شاه پنده - نیکو کار و صالح -

شاه پنده - آنکه با عانت او در ظاهر است و در

دیگران بادشاه شوند و بادشاهان را بر تخت
کنند منتقل است که شاهنشاه در ای خدای
نگویند اما شاهان اطلاق میکنند بر غیر خدای نیز
چنانچه لفظ خداوند -

شاهامید - همان شاهزاده مرقوم -
شاه به نام شهر در سو واره که زن که کجاست
بود بر زمین را مادران -

شاهکاره - سرزمین و ولایت است نزدیک شیراز -
شاهنگاه - شاهنامه - کلاه با کاف فارسی
آنجا که شب کنند و وقت در آمدن شب
شاهانه - خاری و هر چه بر آن شب گذشت
و آنرا شب نیز گویند کدافی الاوات و غیره
اقوال این منسوب است به آنشب چنانچه غالباً
منسوب به غائب پس معنی ترکیب آن شب بود
هر چه باشد خواه کباب و خاری را که شبانه
میگویند هم بدین که اثر شب است باضم حرائر
که بختندان و بزرگان و اشالی آن که از آنشب
نیز گویند کدافی شرفنامه -

شب پاره - شبپرک کدافی القنیه در
شرفنامه به معنی بایر جلی است -
شیره - بالفتح با صوم فارسی همان شیر که کو
شیرانه - بالفتح خانه که بجای کشند -
شب فازه - بالفتح جایگاه گوشتان و قیل براه
شبهه - بفتح تین مهره است سیاه که بر سر
سلک مروارید نظم میدهند و در فرنگی مولانا

خمر قو اس است که بهندش ریختی نامند و در اوقات
بازگور است که آن مهره بانی است بازیش
و بهند پخته نامند -

ششگاه - با کاف فارسی شبانگاه معنی آنجا
که شب نماند کنند و هر جا که شب باشد و وقت آن
کدافی زلفا گویند -

شب نیاسوه - ای میدار کدافی الاطلاع
شب پاره - همان شب پرک -

شتر گره - با بضم با کاف فارسی منوم یعنی
مخالفت و امتحان و ترکیب موافق -
شتر گره - بضم گم و دوم و چهارم معنی دریا کدافی
شتره - با کسر با بار شد و غیر شد و نیز
آمده است انگور و هر چه شانه بود -

شتر کاسه - ای افسرده و شتر گشته که از زبان
بار و آزار شانه نیز گویند -

شتر گره - بالفتح با حن کندیده و غلبه کدافی
شتر گره - با واه فارسی پرموده کدافی الاوات
و غیره اقول این مشتق از شتر لیدن است پس است
که معنی شتر لیدن می بودی مگر آنکه گویند این حاصل
معنی است زیرا چه هر چه با حن کندیده می شود
پرموده میگردد -

شتراره - معنی پایله آمده است کدافی القنیه
شتره - بالفتح و دند است غالب تر از شتر
شتره - نام مروی از منی مبارز لشکر روم -

شتره - بفتح تین حص کدافی الاوات و در شتره

میگوید گیاهی است که بهندوی تلمسی نامند -
 ششش وره - بالفتح یعنی مردار خانه و نیز
 بمعنی دنیا آید -
 ششش ضرر بمعنی دوا نیست نزد که حرکت می یابد
 ششغه - بفتح تین آن پوست که از کثرت کار
 بر دست و پایی سیاه و سبطر گردد و هندی گریخته
 و بعین مهند نیز گویند کذا فی الادوات و در قسیده
 و گوشت ششغه با لضم و قیل بالفتح سرنگ که بدان
 جنگ کنند شش شد -
 ششخانه - بالکسر مرعی است بزرگتر از غلیو از
 چار رنگ دارد -
 شششقه - بالفتح شاع و درخت و نیز سلاک در -
 شکافه - بالکسر زخمه که مطربان بدان چنگ بآ
 و امثال آن زنند -
 شکافته - بالفتح کافته کذا فی القنیه اما معنی
 مشهوره شق شده است -
 شکاونه - بالکسر با و او فارسی مکسور کا و و
 و هم به معنی کفن و در آن گویند و شکاوه نیز خوانند -
 شکاه - بالکسر تیه و آن تباریش جعبه خوانند -
 شکریاره - بابا بر فارسی معنی از حلو که تباریش
 قطلاع نامند -
 شکریاره - سنبویه شکری که با میوه دارد و زن
 می زنند و سمرقندیان شکریه بابا بر فارسی نامند
 شکریونده - یعنی شیرین و تبسم و آن خنده
 که از خوشی باطن بود -

شکریونده - اسب بسر آئیده -
 شکریینه - بفتح تین نوعی از حلو که تباریش
 ناطق گویند -
 شکره - بفتح کیم و کسر دوم جانور است معنی
 که بدان صید کنند -
 شکسته - تنگ ده و شمرنده و منظم و منکسر
 شکفته - بفتح تین برگ و گل و آن بسته که از
 شایع سر بر درم هندی کوسلی نامند -
 شکم بنده - یعنی جاکرزان و بسیار خوار و در
 قنیه است بمعنی عبد الطمن -
 شکم خاره - یعنی سخت گرسنه و بسیار خوار
 شکم کار میشد -
 شکما چار پهلو کرده - یعنی شکمها سخت
 شکمچه - عذاب و آلتی است مجلد را و در
 ادوات است نوعی از علت و در قنیه میگوید شکمچه
 سخن بمعنی تراله و تراج اسمی ترجمه بر روی قنیه
 شکمچه آورده است و در صراح معنی بر روی قنیه
 سخن گفته است ثم لفظها اقوال بن شکمچه است
 بلکه شکمچه است تصغیر شک -
 شکو خنده - بالکسر با و او فارسی و قیل بالفتح
 اسب بسر کرده و لغزیده و افتاده و بهریتا و
 شکوه - بالضم با و او فارسی بهیکل با قوت و
 مابست و بزرگی بسیار که تباریش حشمت گویند
 و نیزه خرو و ده پیست و بمعنی بفتح کیم و سکون
 دوم معنی ده خوانند -

شاهنامه نام کتابست و بخش دوم کتاب الفیه است
شماله - بالفصحی کلمه و در لغت پنج کلمه است که
شمسه - آن قرص نقش که در مساجد و محرابها
راست کنند -

شمه - بالفصحی بوی ناک که ازانی شرفنا
و در ادوات است و فتح عین نیز گویند و قیل آونی
بوی ناک یعنی بوی از انام مردم بر آید -
شمه - بالفصحی بوی شسته و بوی زده و
بمعنی بویده نیز آید -

شمه - بکسر کیم و فتح دوم شد و تحقیق نمیشود
آمده است چربی سرشیر و جوات که مهندسی نامی
شمه - بالفصحی جان شمشیر و کور و جوی
بوی شده نیز آید -

شناه - شنا کردن در آب آشناه
نیز درین لغت است -

شنه - بالفصحی نام گاوی که قصه آن
در کابل و منه مذکور است -

شنه - بالفصحی کیم و سوم فارسی ریش دانی
و دانه انگور و خوشه -

شنه - بالفصحی باکان و دواو فارسی و ساز -
شنه - باکان فارسی نره که تار ویش

ایرو ذکر خوانند و در زبان گویند که گور است که
جابه که زنان بشب نمیش و سرگین آن
و جایی خاک و پلیدی در کوچه ها -

شنه - بالفصحی شمشیر - کلاه با دواو فارسی

و اخیر با شین محجه عطسه -

شوره - بالفصحی و با دواو فارسی خاک که نمک
از آن شود و معروف است که نقاشان بکار می برند
و در تاشبازی هم بکار آید -

شوریده - با دواو فارسی پریشان و بیاد مزاج
شوریده - بالفصحی کیم و کسر سوم و پنجم نام سحریست -

شوشه - با دواو فارسی ریزه هر چه می و شبه
و علامتی که بر سقر شهابی کنند و نیز سلاح زر -

شهادت سر بسته - یعنی شهادت مختصانه
شبه حجاب - آفتاب -

شهر ازاده - نام بادشاهی که اردشیر بن شاپور
بزرگ گشت و قابض ملک شد -

شهر راه و شهره - چنان شاهراه -
شهره - بالفصحی زن سخت پیر -

شهله - بالفصحی گوشتی که سخت میجرب باشد
چون سر سینه و امثال آن -

شهنشاه - چنان شهنشاه و در ادوات شهنشاه
مرقوم است معلوم نیست خطا و کتابت است بالفصحی

شنگانه - به فتحین باکان فارسی و از آن که زانی لقبش
شیدانه - با کسر نام سیه مانند کنار که تار ویش

عقاب خوانند و درج سر و دارد -
شیده - با بار فارسی نام پسر افراسیاب که

پشتان نام دشت و صحرایست بهایت خوب بود
افراسیابش شیده لقب کرده بود و همچنین شاه

بن سیاوش بن کیکاووس او را در میدان گشتی

چنان بر زمین زده که جانش بهان زوش
از قلاب برآمد و کینه و خوار از او بود و نیز
یکدیگر شاگرد دشمنان بود و هر گاه راه رفت گنبد
بر وقت رنگ ساخته بود.

شعیر ازده - جزو بندی کتاب -
شعیر نه - آن آلت چوبین که بان جوات بند
و مسکیر و آن آند و آنرا شیر نیه با سوم و قوف
نیز گویند -

شعیر شتر زده - بالکسه و بایر فارسی معروف -
نیز امیر المومنین علی را گویند -

شعیر و شیرینه - نوعی از عادت است که
بنا برایش سعه خوانند و در تاج ترجمه سعه
ریش سرست و معنی جاری سر و خون نیست
و در قنیه شیرینه شتر و شیر از آورده است -
شعیر و شیر - با دو م و چهارم فارسی نام شیر پرور
که آنرا شار و شیر گویند -

شعیر - بایر فارسی خوانی شل چوکی -
شیشه - بالکسه است -

شیشه - با دو م فارسی و سوم معروف و یا
شیشه - بایر فارسی معروف یعنی هنر
شیشه - بالکسه و از به -

باب الیاء
فصل فی العزلی

شماطی - که آنرا نوادی -
شماطی - امام معروف صاحب مذهب

که نامش محمد بن ادریس بود و پیش ابو عبید
منسوب بسوی بنو نافع که از پسران مطلب بن
عبید منافست و در جاشی مفصل که راست
کرده شیخ بر بان الدین عدونی است میگوید که
شماطی نام قبیله است -

شماکی - با سلاح تمام و شکایت کننده -
شراپی - بایر تازی یعنی ساقی کذا فی القنیه
و در تاج معنی شراب دار است -

شعرا الحیا - یعنی خجالت آنرا شراب میگویند
و در زفا نگویا میگوید پسر سیاوشان ازین معلوم
که سیاوشان شراب را گویند -

شعری - بالکسه است معروف که بعد از آب
شقی - بدخت -

شوی - بفتح اول و کسر دوم چیزی حقیر و
دستما و پایا و سر دم کذا فی القنیه -

شوری - بالضم بالان مقصوره کنگاش یعنی
مشورت و صاحب شوری عثمان و علی عبد الرحمن
بن عبود و طلحه و زبیر و سعد بن ابی وقاص -
شوی - چیز -

فصل فی الفارسی

شادی - خوشی و نیز نام غلامی حرام خوار -
شاه بوی - بابا معروف و او فارسی است
شاه شمش - یعنی آفتاب -

شانه کاری - یعنی در آویزی کذا فی القنیه -
شاهی - پادشاهی و شاه سستی و نام شاعر

شعرا الحیا

شیشه

از شیراز و بنه از ملو که تخم مرغ با فاش است
 ترکیب کرده می پزند -
 شبموی - با وادو فارسی نام گلی است در دانه
 شب بویان بهت خوانند که در شب بوی کند در
 شب بهیاری - با سوم فارسی که دوم است
 شب بیدار -
 شب زنگی - شب سیاه -
 شب بکوری ز جنتی معروف که بدان شب
 شبی - کترین و قبل بالفتح نوعی از کوته جاب
 و قبل می انداختن -
 شترابی - بالضم بابم فارسی گیاهی است
 که برگش همچو پای شتر است -
 شخلمی - بالفتح خار گیاه و در لسان اشتر است
 بوزن ععلی خار گیاه شیخ گیاه معنی خب از
 زفا گوایست اما در شیخ خار گیاه و پنج گیاه
 و این شیخ است زیر اچم شیخ گیاه معنی ندارد
 و شاید از خطای کاتب است که شیخ نوشت
 شتر اخی - بالفتح نام طعامی که کباب یا ربک
 با پنجه میان شطکی در آن می پزند بغایت لطیف است
 شش می - یعنی دنیا -
 شش سری - یعنی زر خالص -
 شکپوی - با وادو فارسی آرد ناپاکی
 شکر بریزی - یعنی گریه شادی -
 شکم خوری - یعنی گرسنگی -
 شکن کما می - دیگری را بطعن شکن

شکنی - نام ولایتی است -
 شکمپانی - با سوم فارسی صبر -
 شیاخی - نام قبیله ای که یک شروان -
 شمع الهمی - یعنی قرآن مجید قبل از آن با تها
 شکر ت خورگی - آنکه زمان در فرق می کنند
 هندی ش سینه و زمانند -
 شوخ کنی - با وادو فارسی و غار موقوف و گاه
 نیز فارسی پوست که از کثرت کار سخت می پشود
 در دست و پای -
 شوی - کترین و قبل بالفتح و الا ان -
 هندش سونی نامند - که روئی
 شمر یاری - ای پادشاهی -
 شیخ نجری - شیطان علیه اللنه -
 شیر آسمانی - برج اسد -
 شیر ماهی - ابایی فارسی می است بزرگ
 شیر می - بوزن نیرو می مبارز تازی که جنگ
 رستم بر اینو چهر بود و جهان شیر و یه مرقوم -

این نام
 در
 ایران
 است

کتاب الصاد	
الصاد والکمال التفرغ فی التراب یعنی خردوس	
که در خاک مراغه کند و سجایا بید بود عدد -	
باب لالصف	
فصل فی العزلی	
صبا - با وادی که از پس پشت آید چون رو بقبله آرمی که نافی القیاس پس از برین معلوم میشود که هر که از قبله طرف مشرق باشد و شرقی است با وادی	

باوصفا گویند و هر که از طرف مغرب باشد باونی است
و هم حسن بکنان جنوب و شمال را در شرفنامه
میگویند که باوصفا باو مشرقی را گویند و در جنوب
و علی یکی باوی است که از زیر عرش می خیزد و در
صبح می وزد باوی لطیف خاک سیمی خوش دارد
صحرا کشادگی -

صدرا - مغرب و جایی شتوایی در سر و آواز
گنبد و کوه و چاه و اشالی آن که باز شنوند چون
چیزی بلند گویند و در تاج اسامی بایا سبدل پاش
آورده است و فارسیان آواز لطیف و خوب
از چنگ نامی و مانند آن که بر می آید آواز میگویند
صددا - باضم و آله آه سر که کشیده شود
صدفا - سنگ لغزناک سخت کذا فی التاج و
نیز صفا بالفتح روشنی صند که در و بالفتح و
میل کردن و سنگ هموار و موضعیت در مکه
که آنرا صفا و مرده گویند و آن و سنگ اند و قیاس
کعبه که میان آن سعی کنند و آن یکی از شعایر
صدلا - آتش فروختن برای دفع سرازیر
عامه و آواز که بر آتش چهار طعام کنند کذا فی شرفنامه
صما - بالفتح با میم شد و سنگ گشت و سخت -
صوم العذرا - یعنی روزه مریم -
صدبا - بالفتح مشرب -
صدیدا - بالفتح دال زین شست و سخت و یکی گشت

فصل فی الفارسی

صاحب جوڑا - یعنی تشر که تباریش عطار د

خوانند و او نیز فلک ست و خانه و برج جوڑا دارد
صاحب کف برضا - موسی علیه السلام
صاحب مضا - وزیر را گویند -

باب الالباء

فصل فی العزنی

صاحب - بار و خداوند چیزی نو وزیر از صفا
صاحب فصل الخطاب یعنی آواز عالیه السلام
صطرلاب - جان اصطرلاب -
صعوب - ترس و دشوار -
صلاب - بوزن خطاب سختیها و آن حج
صلیب است -

صلب - باضم استخوان پشت مرد که از آن
لفظ در رحم زن می افتد و میگویند میانه نام زد
و هم استخوان بوسیده گردد و صلب بآواز شکر
همه از آن خواهد شد و اجزای متفرقه هم بدان
خواهد پیوست اما اندام تمام خواهد گشت و بالفتح
صلیب - سخت چریش و مغز استخوان و
علم دراز و چهار ستاره که در پیش ترس واقع میباشد
و قبل پس نرواق و چلیپا که ترسایان بخورند
بدین شکل و در شرفنامه آن تقاطع
از خط محور و خط استوا بر فلک بر می آید و در فلک
گفته شتی و زنا نوشته که آنرا چلیپا گویند و جب که در
روزن میدارند و آن چهار گوشه است آنرا صلیب
گویند و در شرح مخزن است که وضع صلیب است
که چون عیسی علیه السلام را بر آسمان بردند خطوط

<p>فصل فی الفارسی صباح صبحت صبح کاذب - صبح نخست صبح صادق -</p>	<p>که شبیه عیسی و شبت او را بر دار عیسی کردند و صورت و ارسانتند و در گردن خود او میخندند و آنرا صلیب نام کردند - صواب - راستی و بالضم شک - صایب نام مجاہد -</p>
<p>باب الحکم فصل فی العربی صاحب السراج - یعنی خورشید و غضبان نیز گویندش کذا فی شرفدار اما غضبان مرغ را گویند زیرا که او غضوبت برین که مرغ شکاک است و صاحب این صبح فنک نوشته و گفته که این صاحب است و سینه دهن عربی است - صاحب السراج - یعنی حضرت را با صبح</p>	<p>فصل فی الفارسی صبح ملع نقاب - یعنی صبح کاذب - صفه یعقوب - نام شهر بیت رسولایت شام نزدیک است بخم که آن مقامی است قریب نصفه یعقوب بطول شرق مجاہدی است که در آن مجاہد بر امان متر بویست بویست انداخته بودند الیوم آنجا در سافته اند و غیر متر یعقوب و متر آبیم و متر بویست در شهر خلیل الرحمن است و از اینجا که طولی در وایل راه است و غیر متر موسی علیه السلام در کوه طور صدور نیم شب - یعنی ناکه نیم شب بحسرت و ندامت پدید آید کذا فی الفنیة و الموائد الفوائد</p>
<p>فصل فی الفارسی صفه کربین برنج - اسی خالی کن ماه کذا فی الاصل طلاح -</p>	<p>باب التار فصل فی العربی صاحب الحوت - یعنی متر بویست علیه السلام صامت - زرویم و مثال آن بویست پاکت صفه بیت لکس بوزن غفریت شبت و در ویش کذا صمت - خاموشی - صوت - آواز - صیت - با لکسر آواز -</p>
<p>باب الحما فصل فی العربی صالح - نیکو - صبح - پیش از سنینده دم - صبلح - باداد و بویست غارت نیز آید - صبوح شراب بادادی - صبح - خوب روی - صبح - تند است - صحح - جمع آن و نام کتابی در لغت که صحح خلاصه صحح - بالضم خلاصه نام کتابی در لغت خلاصه صحح صحح - کوشاک بر بنای که بلند باشد و نه خلاصه هر چیز</p>	

صريح - ضد کنایت یعنی سخن ظاهر گفتن -

صلح - آشتی -

صلح - نقیض فساد و بالضم نام مکه -

باب النجار

فصل فی العربی

صباخ - نام پادشاه مین مبارز لشکر خیمه و سوار

صطرخ - نام شهری در ایران مین که تختگاه دارا

بن دارا بن اناج بود و در عجائب البلدان است

که لشکرگاه سلیمان علیه السلام آنجا بود و آنرا اصطخ

و اصطخ نیز گویند -

صماخ - بالکسر سورخ گوش و در لغت عربی که صما

و صما بود آن لغت بسین جمع آمده است -

فصل فی الفارسی

صاحب چرخ - یعنی خداوند بخوم -

صد شاخ - یعنی صد پاره -

باب الدال

فصل فی العربی

صاحب الرصد - یعنی حکیمی که بر عمارت

بیلندی به قصد گز بر تنج کوه شاخ نشسته

طلوع و غروب سیارات و ثوابت معاینه کند -

صاحب عباد - وزیری که بنایت کعبه بود

صا و - نام حروف تهجی و معانی دیگر در صدر

کتابت مسطور است -

صدو - نزدیکی -

صدید - زرد آب -

صرو - بالفتح باوه یعنی شراب نیز سر و صد گرم -

صدود - بالارفتن -

صدید - روی زمین -

صدل - سنگ لغزناکی های خاکی -

صد - بفتح تین بی نیاز و تری حاجتها بگیرد -

وقیل الصد الدائم الباقی و قبل البید الله

ینتی الیه السود -

صدید - مشر و کریم صناید جمع آن -

صدید - شکاری مذکر و نث و تشیه و جمع

درین برابر است -

صیاو - شکار گیر -

فصل فی الفارسی

صد میوند - با سوم فارسی گیاهی است که

بنازایش عصاره الراس گویند که فی القینه

صد چهارده عقد - ای صد چهارده سکه طلا

صرفه نبرو - ای مغلوب نیاید این معنی

سموع است از شیخ امام محمد خضری -

باب الراء

فصل فی العربی

صا بر - شکلیا ابو صابر کنیت نمک است

صا ور - ظاهر و باز گردنده -

صاغر - پال و نام مردی صاگر که فی القینه

صبر - بالفتح شکلیا کی نوعی از درو با و در

قینه است گیاهی است بهایت تلخ هند شکلیا

نامند قبل این معنی بکسر صاوست و در نسخه طبع

صبر سقوطی از خراسان می آید چه شاییده
و نیز بهندی وید -

صبار - بالضم میوه درختی است که طعم و
ترشش مثل است و آید از خرمای هندی نامند
که ذاتی القنیه و دریاچ یعنی خرمای هندی
و در قنیه بنوعی با نون است -

صبور - شکیه با و نام باری تعالی -

صدر - سینه و پیشگاه و بمعنی ابتدای آید -

صحر - باد سخت سرد -

صبر - بانگ گام و بانگ تلم و تحت تعلیل
و آنچه بدین آید -

صحر فقیهین میل کردن و صراح در کج کردن
صغار - بالفتح خر دی و گستر جمع -

صغیر - خرد -

صفار - بالفتح و التث زردی روی -

صفه فقیهین شکم مردم باشد و نام کوئی
و نام ماهی که بعد از حرم است و بالکسر غایب
از منابع و صف در حساب هند و اندر دست
و در موانع صف بالکسر و صطلح خوانان خبر گویند

صفیر - بانگ گرس -

صفیر - چرخ -

صفار - بالضم و التثید خرمای هند که آنرا

صفیر - دوم روز از ایام عجز -

صفیر - فقیه یکم و دوم و چهارم درخت چنوبه

که ذاتی القنیه و در شیر قنیه است که از ناز سر و

می گویند و در تاج میگوید که صندوب میوه ناز را گویند
و درخت رانیر صندوب باعتبار میوه گویند -

صور - مانند سر و ن است که و میوه میشود -

صهر - بالکسر خسر خواج و داماد -

فصل فی الفارسی

صاحب خمر - حجاب و قیاب -

صدف کون ساغر - پیاله بلوری -

صبر سیکر - با پنج فارسی است استر و شتر و

صغیر و صغیر - روشنائی اول باد و آسمان

صف خاص - اسی صفت انبیاء علیهم السلام

صفدر - درنده صفت -

صفروار - بالکسر بار و موقوف اندک و قنیه

بمعنی صفت در است لیکن آن خطا کاتب است

صلیب اگر خط استوار و خط محو و در شرف

است یعنی تقاطع خط استوار و خط محو که ذاتی الکاف

و فی الیاء تقاطع میل شمالی و تقاطع میل جنوبی

و تقاطع فلک تدویر رانیر توان گفت -

باب الزار

فصل فی الفارسی

صاحت بدیز - لفظ مرکب بمعنی راه نو -

باب الشین

فصل فی الفارسی

صفرای روی آتش - اسی آفتاب

و زردی روی -

صیقل مصر آفرینش - اسی آفتاب -

صغیر - بانگ گرس -

باب الصاد	صراع - گوئی هر چیزی صراع عداوة و غش
فصل فی العزنی	و ده شتر که یکدیگر مختلف گردند بدین که یکی زود
صیاح - گوشتها و شاههای گاوان -	و دیگری باید از بهر بسیاری شتران و در
صید ص - خرم و نرم استخوان -	اصطلاح الشعر یعنی درس است -
فصل فی الفارسی	صنع بدیع - آفرینش نو باده -
صفت خاص - یعنی صفات نبیاء علیهم السلام	صنع - کار کردن -
باب الصدا و الجمعة	صواع - بالضم آب جامد -
فصل فی العزنی	افضل فی الفارسی
صدف الارض - کنزهای کوهی -	معجون و صیغ - معنی سخن عظیم -
باب الطار	باب الغنین
فصل العزنی	فصل فی العزنی
صراط - لکس راه رست و نیزه فرمای قیامت	صایغ - زرگر -
راهی خواهد بود و بر پشت دوزخ بار کثیر از موی	صایغ - رنگ رز -
و نیز ترانجی هم بروی بگردد -	صانع - زلف میان نیاله و چشم و گوش -
صقراط - بوزن فطالت و معنی جزات -	صانع - معدن که هندش گویند گویند -
باب العین	فصل فی الفارسی
فصل فی العزنی	صفی ترشح - آسمان کذا فی القیة
صاع - پانزده چارمنی کذا فی التاج و در تئیه	صفی ترشح - میشد -
میگوید پانزده است سیزده سیر کم که در آن نیزه	باب الفار
گندم و نشت سیر بخند بسیار جلای که سه دهم	فصل فی العزنی
شاکت و سیر بهار یکینم تو که باشد -	صاف - گویند بسیار ششم کذا فی التاج
صانع - کارگر و معنی خالق نیز می آید و در	و در فارسی صاف آنرا گویند که در آن اصلا
شرفی معنی خالص نیز است نیز در شرفی معنی	که درت نباشد برین معنی در اصل صاف
صانع - شاکت کردن با گشت -	بوده است از صفات -
صداع - بالضم در بر -	صدف - کرانه کوه بلند و گوشهای گران

<p>خانه مرده دارد است - صروف - بالفتح گردانیدن و نام علمی عربی که آنرا ایم العلوم گویند و افزونی درم بر درم در نیکوی و قیمت و کمبختی فضل و توبه نیز آید و با کسر شرب بی آیین و آنچه خالص باشد - صراف - معروف است یعنی آنکه زر و نقره و شال آن بفروشد و بخرد و مسره و نام سه شاسد نیز لقب شاعری معروف است و بشود که سید رضی نام و شت و نیز آنکه حکم صوف بسیار داند - صفت - با کسر ای که در لغت القیاس و بالفتح رشته هر چیزی و نماز گاه - صفصفت - زمین هموار - صافت - فیه تین لاف - صفت - با کسر گویند از هر چیزی باز از هر چیز صوف - پشم و در شرف نام پشم گویند است و در قنیه مذکور است صوف باضم ای در دوات اندازد صدیف - بالفتح تابستان و اباراق بتانی</p>	<p>صدق - با کسر ضد کذب - صدیق - بوزن حبیب دوست و صدیق با کسر مع التثنيه در است گوی بخت زیرا به این معنی مبالغه است و نیز بوزن علیه السلام و ابو بکر رضی الله عنه - صدوق - با کسر میده مرده و در شت معنی تابوت است -</p>
<p>فصل فی الفارسی</p>	<p>فصل فی الفارسی</p>
<p>صدهزار بنیق - ستارگان -</p>	<p>صدهزار بنیق - ستارگان -</p>
<p>باب الکاف</p>	<p>باب الکاف</p>
<p>فصل فی العربی</p>	<p>فصل فی العربی</p>
<p>صعلوک - بالضم درویش -</p>	<p>صعلوک - بالضم درویش -</p>
<p>صک - چک -</p>	<p>صک - چک -</p>
<p>صکاک - چک نویسی -</p>	<p>صکاک - چک نویسی -</p>
<p>صلیب الفلک - و خط است در فلک کیم</p>	<p>صلیب الفلک - و خط است در فلک کیم</p>
<p>خط استوا که از مشرق تا مغرب به دو خط محور که</p>	<p>خط استوا که از مشرق تا مغرب به دو خط محور که</p>
<p>از شمال تا جنوب است و از تقاطع این خطوط</p>	<p>از شمال تا جنوب است و از تقاطع این خطوط</p>
<p>صورتی که حاصل شود آنرا صلیب الفلک نامند -</p>	<p>صورتی که حاصل شود آنرا صلیب الفلک نامند -</p>
<p>فصل فی الفارسی</p>	<p>فصل فی الفارسی</p>
<p>صاحب سفران خط افلاک سیارات</p>	<p>صاحب سفران خط افلاک سیارات</p>
<p>سبد -</p>	<p>سبد -</p>
<p>صدف فلک - آفتاب -</p>	<p>صدف فلک - آفتاب -</p>
<p>باب الکاف الفارسی</p>	<p>باب الکاف الفارسی</p>
<p>صحیح و زنک - دنیا -</p>	<p>صحیح و زنک - دنیا -</p>
<p>صدبرگ - نام گلی معروف است پید رنگ</p>	<p>صدبرگ - نام گلی معروف است پید رنگ</p>

خانه مرده دارد است -
صروف - بالفتح گردانیدن و نام علمی عربی
که آنرا ایم العلوم گویند و افزونی درم بر درم در
نیکوی و قیمت و کمبختی فضل و توبه نیز آید و با کسر
شرب بی آیین و آنچه خالص باشد -
صراف - معروف است یعنی آنکه زر و نقره و شال آن
بفروشد و بخرد و مسره و نام سه شاسد نیز لقب
شاعری معروف است و بشود که سید رضی نام و شت
و نیز آنکه حکم صوف بسیار داند -
صفت - با کسر ای که در لغت القیاس و بالفتح
رشته هر چیزی و نماز گاه -
صفصفت - زمین هموار -
صافت - فیه تین لاف -
صفت - با کسر گویند از هر چیزی باز از هر چیز
صوف - پشم و در شرف نام پشم گویند است
و در قنیه مذکور است صوف باضم ای در دوات اندازد
صدیف - بالفتح تابستان و اباراق بتانی

فصل فی الفارسی
صاع زریه صفت - یعنی آفتاب -
باب القاف
فصل فی العربی
صاوق - رست گوی و نیز اسمعیل علیه السلام
و معنی انیر از شرف نامه است -
صداق - کابین -
صدوق - شدایکین این الیغ است از صداق

که چند روز پیش از کل لعل میشود نیز صدق است -
صفت تشکیم رنگ - کنایه از آسمان
صفت بیجا و رنگ - می زعفرانی -

باب اللام

فصل فی العزقی
صاحب التحل - یعنی امیر المؤمنین علی کرم الله
صفت حال - بالفتح والتشدید مبره زن -
صفت قل - تیغ بزدوده و در شرفنامه
گردن تیغ بزدوده -

صفت - بالکسری که در وی افسون کار کند
و چون کند در وقت بکشد -

صافض - بوزن بیل فاخته -

صافصال - بالفتح گل خشک خام که چون
انگشت بر وزنند آواز دهد -

صکیل - بالفتح آواز گام و بانگ ششم
و بانگ آهن -

صندل - چندن و آن چوبی خوشبوی
و رنگ سفیدست و در شرفنامه میگوید که

نیم سرج میشود نیم زرد و اما آنچه سرج میشود برک
تراوی بجای آید چندان ندارد آن جنبی بکشد

و لب چندان نامند و این گفته است که در شرفنامه
آن جنبی دیگر است که بزدوی زند بندش خندان

میکنند که خاصیت صندل اصلی آنست چون
در روغن گرم اندازند سرد شود و درخت آن پریچید

باشد بوی آن در قحان دیگر میگردان می آید

اینجا صندل صلی کجای آید -

صهیل - بانگ آب -

صقیل - بالفتح آنکه آهن روشن کند -

فصل فی الفارسی

صاحب دل - آنکه بدل رسیده باشد و
علامت آن است که آنچه در تمام عالمست در خود
یابد و اطلاع بر مغنیات دارد خیر شرف و بزرگوارند
صحبی هم و صبی دل - با سوم متوقف و شندل

باب الیم

فصل فی العزقی

صارم - شمشیر تیز -

صایم - سار و زده دار -

صرم - بوزن عظیم شتاب یک -

صمصام - شش بر بنده و هر چیزی میبازد دل
و در فرهنگ علی بکی و مخترع قواسم یعنی باغ

صنم - بت که از چوب پارس یا لقره باشد
و قبل هر چیزی که صورت بصورت آنرا

صنم گویند و آنچه صورت ندارد آنرا دشمن گویند
صوم - کاپیاس و سرگین شتر مرغ و روزه -

فصل فی الفارسی

صحبی هم - وقت صبح -

صبح دوم - صبح صادق -

صحن ارم - باغ -

صحن عظیم - زمین -

صحرای سیم - صفتی که غده کنایه از صبح صادق

صاحب دل

مسقط نطفه یا مسقط راس و بوقت قرآن مجید
باشد و برج قرآن در طالع بود و بخت قافیت
محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم -

صباح کنان - بخت کاف و صبح انجیر کنان
صبح پسین - صبح صاوت -
صبح روان - جوانی -

صبح نشینان - صبح خیران -
صدون آشتین - آفتاب -
صراوت خزان - یعنی آفتاب و باد -

صرفه بردن - یعنی راجع آمدن -

صفغانیان - شهرت مبارک الله -

صفر کن - ای خالی کن -

باب الواو

فصل فی العزنی

صحو - هند سکر یعنی هشتاد و سه که در وقت
ساکت اوقتی که بی شعور باشد گویند صاحب صحو
و در پنج ست یوم صحو روز میخ -

صفوف - چیزی برگزیده -

باب الهمز

فصل فی العزنی

صاحبه - زن -

صاعقه - پاره آتش که از آسمان افتد -

آواز شدید - عدد نیر برق چون بکشد آسمان را

گویند اول صاعقه رسید و صاعقه اسم است

مر به عذاب را -

باب النون

فصل فی العزنی

صاحبون - معروف یعنی آن چیز که
جامه را بدین سفید کنند -

صحن - کشادگی سرای و میان بیابان
و زمین هموار و قدح بزرگ -

صفون و صفین - نام دیهست -

صنعان - نام شخصی که مواد نهفته در
برابر داشت و از انجا زیارت بیت الله و آن

گردید چون بروم رسیده عاشق و فخر تسای

شد آفرین امر آن و فخر مسلمان شده جان بحق

تسیم کرده پیش صفان رو برآه کعبه الله

صن - بالکسرتین روز ادا یا م عجز -

صو لجان - بافتح پوگان -

صین - اقامی ست فراخ که جله کافران از

بود صین مرورید باشد بغایت نیکو تا یکدانه

صد هزار و نیا را زرد -

فصل فی الفارسی

صاحب خطران - ملوک و شاهان -

صاحب عین بران - یعنی برج ثور -

صاحب افسر کردون - عیسی علیه السلام

صاحب خاطران - خوب جان شاعران

صاحب صفین - بکسر صاد و و هم باشد در فاف

یعنی امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه -

صاحب قرآن - بکسر قاف آنکه ولادت

صایحه - آواز نوحه -

ضبیحه - بالضم خواب باده -

صبغه - رنگ و دین صبغة الله نظر به خلقه

وکل ما تقرب بالی الله فهو صبغة

صحی - تندرستی -

صحیته - یاری و پشتیبانی -

صحابه - شلک و جمع صاحب ایضا -

صحیفه - مصحف و نامه و تحفه و لی صحیفه التور

بشریت و يقال الصحیفه و جالارن - بشره

صخره - سنگ بزرگ -

صدوره - بالضم سر سینه مردم و پیرایه کنوا

صدقه - آنچه بدین کسی را تعلق عا بلکه به خیری

صدقه گویند چنانچه خار از راه دور کردن در حلقه

است شوهر که لقمه زن کرده رومی خورد آنهم صدقه

صدقه - آب -

صدریقه - بالکسر و التشدید ز نیکه و اتم تصدیق

کسی کند و لقب حضرت عایشه رضی الله عنها

صره - بالضم هیان -

صرحیه - آواز شراب -

صرفه - یکی از منازل فقر شبیه صرفه لافظ

البر و اقبال الخیر -

صعوه - سبب -

صغانه - چغانه -

صغیره - گناه خرد -

صفه - بالضم و التشدید خانه چوبین و غیره

زیر پوش زرین و کبرکرم و فتح دوم معروف

معنی آفرین و در شرف است نشان

صفت - بگریزی و بگریزی کردن بگریزی

صفحه - بالضم زردی -

صفحه - بالفتح دست زدن مشتری

بر دست باف -

صفوه - چیز بزرگ و بزرگوار -

صفیه - آنچه بزرگ و کبر و دوم نام وضعی است

براهمه و آنچه پس از دست گیرند -

صمله - بالکسر عطا -

صلاحه - بالفتح و شتی و شتی و بالکسر شلک

دست گیرند و بان دارو ساینده و سنگی بین که

بر سر آن دارو ساینده و هر چه بان دارو ساینده

و بان دسته را هم گویند -

صلوة - سورة الحمد و نماز و من الله الرحمة

ومن الملكة الاستغفار و من المؤمنین الدعا

ومن الطیر و الموام التبیح بکشت جهودان

صناعة - صنعت کار و در صطلح شعرا

حسن کلام صنعت نامند چنانچه ترصیع و یا

صنعه - کردار نیکو -

صویره - سبک و صفت - صنعت

صومعه - جایگاه -

صیحه - بالفتح بانگ -

صیعه - غبار بر شده و در صطلح صریان

عبارت از هلمات کلمه است -

ضمین - پذیرفتار -
 ضمن - بختین و کسر و دم بر جای ماند
 کذا فی التاج فارسیان این را با زا و حجه خوانند
 ضمین یکس -
 ضمیران و ضمیران کلاه بافتیم یکم و ضمیر
 شاه سپهر -

فصل فی الفار

صحا ک ان - همان صحا ک مذکور -

باب الواو

فصل فی العزنی

ضنبو - بریان کردن -
 ضحو - آشکارا شدن -
 ضرو - چکیدن خون از جراحت مازرگ -
 ضغو - شتاب -
 ضنو - بچه و فرزند -
 ضو - روشنائی -

باب الهمزة

فصل فی العزنی

ضما حکیمه - یکی از چهار دندان که پیشتر بود
 ضحکه - بغم یکم و فتح دوم و قیل بفتحین آنکه
 بسیار خند و بر مردمان و ضمیر یکم و فتح دوم و فتح
 ضحوه - بالفتح سپهر آفتاب بر آمدن فی شرف
 چاشت فداخ -
 ضمر غامه - شتهاده -
 ضروره - بیچارگی -

ضمیر - بز با موی و چشم زده که و به کرد و تا
 بر بند و مالی که بر بنده و وظیفه کنند تا بهر
 که دهد و الضمة آلفطیبت و الضروب بسوی الضما
 ضخیلم بالفتح کینه سخت -
 ضغیره - گیسو بافته -
 ضلالمه - بیراهی -
 ضنه - مالک و ضنانه بالفتح بیماری -
 ضیافه - مهمانی -
 ضیعه - بالفتح گشت زار و حریفه -
 ضیفه - تنگی و بالفتح مع التشدید یکبار
 منازل قمریان نجم دوایر آن -

باب الیاء

فصل فی العزنی

ضابی - خاکستر گرم -
 ضاحی - آشکارا -
 ضاری - شوگر و رگی است که از پوسته
 خون آید و بسمه که پوسته شکار کند -
 ضافی - نکه موی او بسیار و چیر تمام و بسیار
 ضاوی - تشدید یا لاغری یا رکیب اندام -
 ضح - چاشنگاه کذا فی شرفاء فی التاج
 پس آفتاب بر آمدن قیل جمع ضحوه و قیل الضح
 بعد الضحوة فیر نماز چاشت -
 ضری - بالضم رنگی است که از خون آید
 ضمی - بالفتح و بالضم مقصود و زوت و زکا
 که در شهر و ده بود -

ضربی - بالفتح لا غروب یار - صنوا حی - بالفتح گوشه دے زمین کہ آتشکار ابا شد و آسانها - ضربی - بالفتح مانن -	ضربی - بالکسر الباء مقصودہ نارسائی اعتبار ضربی - بالکسر و الباء مقصودہ تمت بحور ستم و احق و ناقص - صنوی - بالضم و الفتح بمثلہ -
---	--

خاتمۃ الطبع

بعد حمد و سپاس عظیمی کو حکمت کاملہ خویش حرون و کلمات را بنور معانی رنگین نموده
پای ارباب دانش و پیش رویداد بود که بعد حسن و صفا کتاب موقد فیض را کہ اسم با سست
تا این جگہ کسی از ابناسی زمان بہت لطیفش نگماشت و شیخ قلیہ فیضیت غرقا پیدا کرد و درین زمان
حسب خواہش شائقان جلد اول از کتاب الالفت تا کتاب الضاد با حرون تہجی ترتیبی بہ استمراریت
بتصحیح تمام و نتیجہ مالکلام بقابلہ ہر شیخ قلیہ علی الخصوص از نسخہ کہ خاص مسودہ مصنف مغفورست
و بمقتضای وقت بکوشش کارکنان مطبع ہذا بدست آمدہ و بطبع نامی گرامی جناب نشے
قول کشور صاحب قبالہ ہر شیخ انطبالیہ پریرقت و عنقریب جلد دوم از کتاب اطالما کتاب الیاء
مع خاتمہ کتاب علیہ پوشش طبع گردیدہ و نصارت بخش چشم نظر گویان خواہد شد خداوند عالم
مقبول جہان کناد و مہنہ و کریمہ

شرح نصایب الصبیان بہت مستند شرح خوشنویس
دشت بیاضی شام مولوی کریم الدین دشت بیاضی
کشف اللغات - دو جلدین -

۱- جلد اول - لغت ہمزہ سے طے سے پہلے تک -
۲- جلد - طے تازی سے یا سے ثنائہ تک
مصنف مولوی عبدالرحیم بن احمد سور -

غیاث اللغات - مع تصنیف مولوی غیاث الدین
مع چراغ ہدایت - در اصطلاحات فارسی مصنف
سلج الدین علی خان آرزو -

جہان قاطع مع تتمہ - لغات و اصطلاحات فارسی
مین بزی سندھی کتاب ہر مصنف مولوی محمد حسین جلد -
۱- جلد اول - ہمزہ سے زائے قافیہ تک -

۲- جلد دوم - سین حماد سے یا سے ثنائہ تک
ایضاً جہان قاطع - بطور جدید کہ لغت
آغاز سطر سے ہو -

یہاں ہم لغات و اصطلاحات فارسی میں شیک چند بہار
مشہور کتاب ہر جسکو برایت ترقیبی مروف تہی
ہو تو ان برہان قاطع مولوی ہادی علی نے بکمال
مشقت اصل اسوہ و دقتی مصنف سے لفظ بلفظ
مطابقت کیا ہے نہ تو کمال ہے -

۱- جلد اول - ہمزہ سے طے سے پہلے تک
۲- جلد دوم - طے تازی سے یا سے ثنائہ تک
۳- جلد سوم - یا سے ثنائہ تک
۴- جلد چہارم - ثنائہ تک
۵- جلد پنجم - ثنائہ تک
۶- جلد ششم - ثنائہ تک
۷- جلد ہفتم - ثنائہ تک
۸- جلد ہشتم - ثنائہ تک
۹- جلد نواں - ثنائہ تک
۱۰- جلد دہم - ثنائہ تک
۱۱- جلد یازدہم - ثنائہ تک
۱۲- جلد بارہم - ثنائہ تک
۱۳- جلد سولہم - ثنائہ تک
۱۴- جلد سولہم - ثنائہ تک
۱۵- جلد سولہم - ثنائہ تک
۱۶- جلد سولہم - ثنائہ تک
۱۷- جلد سولہم - ثنائہ تک
۱۸- جلد سولہم - ثنائہ تک
۱۹- جلد سولہم - ثنائہ تک
۲۰- جلد سولہم - ثنائہ تک

نست کی بہت آسانی ہوئی ہو اور جلد ہفتم صنائع لفظی راہ
سنوئی کی ساوی ہو جلد اقسام صنائع مع اصطلاحات
کہ کوئی صنعت فرو گذاشت نہیں ہوئی سابق یہ کتاب
مطبع شاہی عہد دولت بہ المصنف غازی الدین جید شاہ غازی
بصرہ خستہ زمانہ پیشمار باہتمام و ترتیب مولوی
قبول محمد عیسیٰ تھی فی الحال بطور خواہش فریدان
بہتر پسندیدہ سات جلد کیجائی ہو کہ یہ طبع ہوگی
فرہنگ گلستان - لغات عربی و فارسی گلستان
مدنی و دہلوی - بالشرح اور آسکے سانی کا بیان ہو مصنف
مولوی عبداللہ صاحب -

فرہنگ جہانگیر - مدنی و دہلوی -
لغۃ بعضہ الدولہ و جلد -
۱- جلد - باب ہمزہ سے تا تک -

۲- جلد - باب کاف فارسی سے تا یاء تک
فرہنگ سکندر نامہ - حسین لغات و معانی راہ
محمد سکندر نامہ مدنی و دہلوی - فرہنگ جہ
الترتیب کاشف مطالب سکندر نامہ ہر مصنف
سید ابن حسن ملازم مطبع -

لغات اللغات - فرہنگ لغات و اصطلاحات
شعری مولانا روم مصنف مولوی عبداللطیف -

کتب لغت مختص بمقروضات طب اردو
مخزن الادویہ - اردو میں ہر ایک دوا کی ہدایت
طبیعت ہر مصلح بدل - قدر شربت - افعال و خواص
کمال بسط و شرح سے لکھے ہیں مع رسالہ تعداد دوا و یہ مجملہ
حکیم محمد نور کریم دو جلدین -

مجموعہ میزان الادویہ۔ الفاذا الادویہ۔ فرنگیہ فیہ
مختار الادویہ۔ یہ مجموعہ تین کتاب کا علی الترتیب تصنیف
حکیم نور الدین شیرازی حکیم طاع محمد حکیم احمد علی غلام آبادی
ضروری الطب۔ مولفہ حکیم کتاب اسے جداول میں
نام و دوا اس کے مفروضہ کا بیان ہو۔
مقالات احسانی۔ مفروضات کا بیان مفروضہ حکیم احسان علی

کتب غیر مختص

تشیع اللغات۔ مولفہ سید ضامن علی تخلص بہ جلال۔
امان اللغات۔ مصداق عربی کے مشتقات کا بیان
مولفہ مولوی محمد امان الحق مدرس۔
کریم اللغات۔ کلان حاوی الفاذا لغت عربی و
فارسی بہ بیان معنی اردو و مصنفہ مولوی کریم الدین
دو چینی انسکپٹر مدرس پنجاب۔
ایضاً۔ مخرو۔

لفاس اللغات۔ کلان لغت عربی و فارسی کے چہرہ
اور معانی کا اردو میں بیان ہو مولفہ مولوی ابدالین گلگانی
ایضاً۔ فرد۔

لغات بہروری۔ عربی فارسی الفاذا کا اردو میں
ترجمہ مولفہ مفتی غلام سرور لاہوری۔

خیابان گلشن۔ نصاب لغت ہر زبان درسی
فارسی کی مولفہ مولوی محمد علی۔

اربع عناصر۔ اسمیں جداول کے چار خانے ہیں
خانہ اول لغت اردو خانہ دوم لغت فارسی خانہ سوم
لغت عربی نسخ خط میں خانہ چہارم لغت انگریزی انگریزی
خط میں مولفہ مولوی محمد ناصر علی کتاب نادالوجہ

اسمیں ترتیب اسلوب پر ہو کہ مثلثات اعضا
جوانات کہ ایک جگہ ہیں اور نام اہل قرابت اور
رشتہ داروں کے جو پر رشتہ ہو الگ الگ ہیں
و علی ہذا جہدہ جوان مذہب خفی میں جلال ہیں
وہ کیا اور پس مع جہدات پر بند بہر حال بہر لغت
اسے مناسبات کے ساتھ مذکور ہیں یہ طبع
فائدہ مند کا ہو ایسی کتاب اس صورت خاص سے

کہ لغت اردو و فارسی خط تعلق میں ہو اور
خط عربی ہو رب خط نسخ میں اور لغت انگریزی خط
انگریزی میں بحر و قیاس میں چھپے ہو۔
سنج رنگ کے اور جداول ہر صفحہ کی اور خطوط میں
صفحہ کے سب سنج چھاپہ ٹیپ کے ہیں۔

فرنگ و ستور الصیدیان۔ در حقیقت یہ فرنگ
بہتر شرح و ستور الصیدیان کے جو اسمیں سب مطالب

جزئی اور کلی کو حل کیا ہو مصنفہ مفتی گردھاری لال
تخلص طبعین نڈل کلاس اسکول ضلع فرخ آباد۔

تیسرے فقرات اختصار لغات القرآن۔ اسمیں مخصوص
لغات قرآن ہیں اب قرآن کے معانی سمجھنا اسکے ذریعہ
بہت سہل ہو گئے مصنفہ مولوی محمد سید صاحب۔

لغات ناصری۔ بہت سودمند مختصر لغت بہر لغت
جداول اسمیں جس قدر لغات عربی فارسی کے تملک میں
کتب درسی فارسی کے ہیں انکی ترتیب حروف تہجی
ہو بلحاظ حرف آخر لفظ اردو کے۔

CALL م ۱۳ ACC. No. ۱۳۵۳۴
م ۱۹

AUTHOR محمد لاد

TITLE توید الفضل

Acc. No. ۱۱
Class No. ۱۳ Book No. ۱
Author محمد لاد
Title توید الفضل

Borrower's No.	Issue Date	Borrower's No.

Maulana Azad
ALIGARH MUSLI

RULES:-

1. The book must be returned above.
2. A fine of **Re. 1-00** per volume charged for text-books and 10 per day for general books kept ov

No. _____ Date _____